This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

NYPL RESEARCH LIBRARIES
3 3433 07437532 4

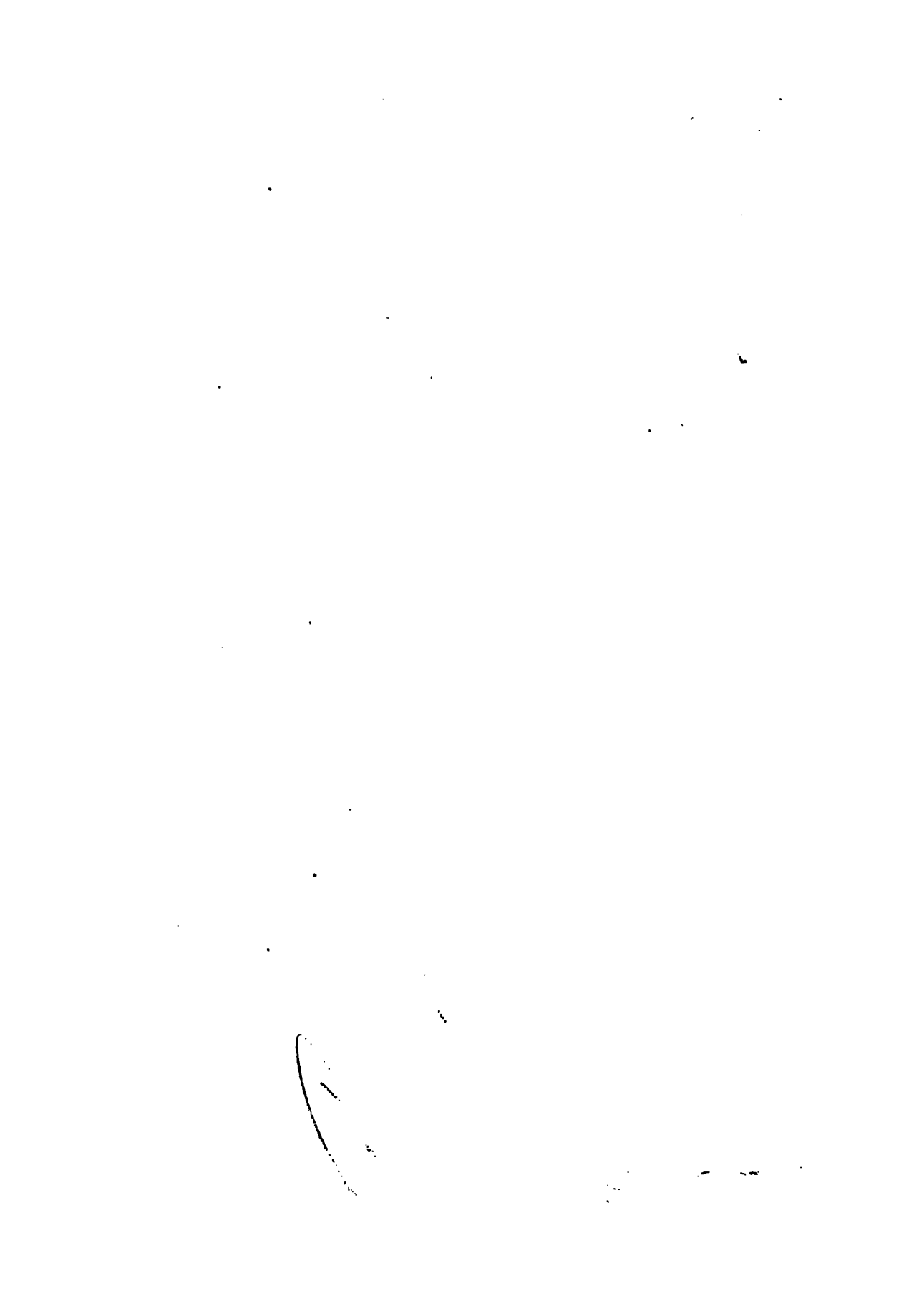

THE

WORKS OF JOHN MILTON

IN EIGHT VOLUMES

VOL. VII.

PROSE WORKS. VOL. V.

THE WORKS OF

John Milton

IN VERSE AND PROSE

PRINTED FROM THE ORIGINAL EDITIONS

WITH A LIFE OF THE AUTHOR BY

THE REV. JOHN MITFORD

VOL. VII.

LONDON
WILLIAM PICKERING
1851

NEW YORK PUBLIC LIBRARY

TILDEN LIBRARY
1895

NEW YORK
PUBLIC
LIBRARY

PROSE WORKS.

CONTENTS OF VOL. V.

Page

ARTIS Logicæ Plenior Inſtitutio, ad Petri Rami Methodum concinnata. Adjecta eſt Praxis Analytica et Petri Rami Vita. Libris duobus 1

Praxis Logicæ Analytica ex Dounamo 174

Petri Rami Vita ex Joanne Thoma Freigio, Reciſis digreſſionibus, deſcripta 178

Literæ Senatus Anglicani; nec non Cromwellii, etc. Nomine ac Juſſu conſcriptæ 186

Literæ Oliverii Protectoris Nomine ſcriptæ 238

Literæ Richardi Protectoris Nomine ſcriptæ 333

Scriptum Dom. Protectoris Reipublicæ Angliæ, Scotiæ, Hiberniæ, &c. Ex Conſenſu atque Sententia Concilii ſui editum. In quo hujus Reipublicæ Cauſa contra Hiſpanos juſta eſſe demonſtratur. 1655 345

Autoris Epiſtolarum Familiarium Liber Unus: Quibus acceſſerunt ejuſdem, jam olim in Collegio Adoleſcentis, Prolufiones quædam Oratoriæ 369

Autoris Prolufiones quædam Oratoriæ. In Collegio, &c. . . 411

NEW YORK PUBLIC LIBRARY

NEW YORK
PUBLIC
LIBRARY

Artis Logicæ Plenior Inſtitutio, ad *Petri Rami* Methodum concinnata.

Adjecta eſt Praxis Analytica et *Petri Rami* Vita. Libris duobus.

PRÆFATIO.

QUanquam Philoſophorum multi, ſuopte ingenio freti, contempſiſſe artem Logicam dicuntur, eorum tamen qui vel ſibi, vel aliis propter ingenium aut judicium natura minus acre ac perſpicax utiliſſimam eſſe ſibique diligenter excolendam judicarunt, optime eſt de ea meritus, ut ego quidem cum *Sidneio* noſtro ſentio, *Petrus Ramus*. Cæteri fere Phyſica, Ethica, Theologica Logicis, effrænata quadam licentia, confundunt. Sed Noſter dum brevitatem ſectatus eſt nimis religioſe, non plane luci, ſed ubertati tamen lucis, quæ in tradenda arte, non parca, ſed plena et copioſa eſſe debet, videtur defuiſſe: id quod tot in eum ſcripta commentaria teſtantur. Satius itaque ſum arbitratus, quæ ad præcepta artis plenius intelligenda, ex ipſius *Rami* ſcholiis Dialecticis aliorumque commentariis neceſſario petenda ſunt, ea in ipſum corpus artis, niſi ſicubi diſſentio, transferre atque intexere. Quid enim brevitate conſequimur, ſi lux aliunde eſt petenda? Præſtat una opera; iunctim ſimul in loco artem longiuſ-

culam cum luce conjungere, quam minore cum luce breviſſimam aliunde illuſtrare; cum hoc non minore negotio multoque minus commode hactenus fiat, quam ſi ars ipſa ut nunc ſuapte copia ſe fuſe explicaverit. Quam artis tradendæ rationem uberiorem ipſe etiam *Ramus* in Arithmetica et Geometria aliquanto poſt a ſe editis, edoctus jam longiore uſu, ſecutus eſt; ſuaſque ipſe regulas interjecto commentariolo explanavit, non aliis explanandas reliquit. Quorum cum plerique neſcio an nimio commentandi ſtudio elati, certe omnis methodi quod in iis mirum ſit, obliti, omnia permiſceant, poſtrema primis, axiomata Syllogiſmos eorumque regulas primis quibuſque ſimplicium argumentorum capitibus ingerere ſoleant, unde caliginem potius diſcentibus offundi quam lucem ullam præferri neceſſe eſt, id mihi cavendum imprimis duxi ut nequid præriperem, nequid præpoſtere quaſi traditum jam et intellectum, nequid niſi ſuo loco attingerem; nihil veritus, ne cui forte ſtrictior in explicandis præceptis exiſtimer, dum per pendenda magis quam percurrenda proponere ſtudebam. Nec tamen iis facile aſſenſerim, qui paucitatem regularum objiciunt *Ramo*, quarum permultæ etiam ex *Ariſtotele* ab aliis collectæ, nedum quæ ab ipſis cumulo ſunt adjectæ, vel incertæ vel futiles, diſcentem impediunt atque onerant potius quam adjuvant: ac ſiquid habent utilitatis aut ſalis, id ejuſmodi eſt, ut ſuopte ingenio quivis facilius percipiat, quam tot canonibus memoriæ mandatis, addiſcat. Multoque minus conſtitui, canones quidvis potius quam Logicos, a Theologis infercire; quos illi, quaſi ſubornatos in ſuum uſum, tanquam e media Logica petitos, depromant de Deo, diviniſque hypoſtaſibus et ſacramentis; quorum ratione, quo modo eſt ab ipſis informata, nihil eſt a Logica, adeoque ab ipſa ratione, alienius.

Prius autem quam opus ipſum aggredior, quoniam

ars Logica omnium prima eſt ſuiſque finibus latiſſime patet, præmittam quædam de arte generalia, deque artium diſtributione; artem deinde ipſam perſequar: ad extremum, Analytica quædam exempla, ſive uſum artis, exercitationis cauſa, iis quibus opus eſt, et in eo genere exercere ſe libet, exhibebo: Quibus opus eſt inquam; quibus enim ingenium per ſe viget atque pollet, iis ut in hoc genere Analytico cum labore nimio ac miſeria ſe torqueant, non ſum author. Ad id enim ars adhibetur, ut naturam juvet, non ut impediat: adhibita nimis anxie nimiſque ſubtiliter, et præſertim ubi opus non eſt, ingenium per ſe jam ſatis acutum, obtundit potius quam acuit; ita plane ut in medicina remediorum uſus vel nimius vel non neceſſarius, valetudinem debilitat potius quam roborat. Quod autem *Ariſtotelis* aliorumque veterum auctoritatem ad ſingulas fere Logicæ regulas adjungimus, id quidem in tradenda arte ſupervacuum fuiſſet, niſi novitatis ſuſpicio, quæ *Petro Ramo* hactenus potiſſimum obfuit, adductis ipſis veterum authorum teſtimoniis, eſſet amolienda.

Artium omnium quaſi corpus et comprehenſio ἐγκυκλοπαιδεία Græce, i. e. eruditionis circuitus quidam in ſe redeuntis, adeoque in ſe abſolutæ atque perfectæ, vel Philoſophia dicitur. Hæc cum ſapientiæ ſtudium proprie ſignificat, tum vulgo artium omnium vel doctrinam, vel ſcientiam: doctrinam, cum præcepta artium tradit; ſcientiam, cum ars, quæ habitus eſt quidam mentis, præceptis illis percipitur, quaſique poſſidetur. Eodem modo et artis ſignificatio diſtinguitur: cum doctrinam ſignificat, de qua nobis potiſſimum hic eſt agendum, eſt ordinata præceptorum exemplorumque comprehenſio ſive methodus, qua quidvis utile docetur.

Artis materia præcepta ſunt: quæ qualia eſſe debeant, artis Logicæ, quam nunc tradimus, proprium eſt ſuo loco præſcribere.

Forma ſive ipſa ratio artis, non tam eſt præceptorum illorum methodica diſpoſitio, quam utilis alicujus rei præceptio: per id enim quod docet potius, quam per ordinem docendi, ars eſt id quod eſt: quod ex cujuſque artis definitione perſpicitur, ut infra oſtendetur.

Præceptorum artis tria genera ſunt: duo præcipua *definitiones* et *diſtributiones*; quarum doctrinam generalem Logica etiam loco idoneo ſibi vendicat; tertium, minus principale, *conſectarium* nominatur; eſtque proprietatis alicujus explicatio, ex definitione fere deducta.

Exempla ſunt quibus præceptionum veritas demonſtratur, uſuſque oſtenditur: ſuntque, ut ſcite *Plato*, quaſi obſides ſermonum: quod enim præcepto in genere docetur, id exemplo in ſpecie confirmatur.

Efficiens artis primarius neminem reor dubitare quin ſit Deus, author omnis ſapientiæ: id olim Philoſophos etiam non fugit.

Cauſæ miniſtræ fuerunt homines divinitus edocti, ingenioque præſtantes; qui olim ſingulas artes invenerunt. Inveniendi autem ratio eadem prope fuit quæ pingendi: ut enim in pictura duo ſunt, exemplum ſive archetypus, et ars pingendi, ſic in arte invenienda, archetypo reſpondet natura ſive uſus, et exemplum hominum peritorum, arti pictoris reſpondet Logica; ſaltem naturalis, quæ facultas ipſa rationis in mente hominis eſt; juxta illud vulgo dictum, Ars imitatur naturam.

Ratio autem ſive Logica, primum illa naturalis, deinde artificioſa, quatuor adhibuit ſibi quaſi adjutores, *teſte Ariſtot.* Metaphyſ. 1. c. 1, ſenſum, obſervationem, inductionem, et experientiam. Cum enim præcepta artium generalia ſint, ea niſi ex ſingularibus, ſingularia niſi ſenſu percipi non poſſunt: ſenſus ſine obſervatione, quæ exempla ſingula me-

moriæ committat, observatio ſine inductione, quæ ſingularia quam plurima inducendo generalem aliquam regulam conſtituat; inductio ſine experientia, quæ ſingulorum omnium convenientiam in commune et quaſi conſenſum judicet, nihil juvat. Hinc recte *Polus* apud *Platonem* in *Gorgia*, *experientia artem peperit*, *imperitia fortunam*, i. e. præcepta fortuita, adeoque incerta. *Et Ariſtot. Prior.* 1. c. 30. *cujuſque rei principia tradere, experientiæ eſt; ſic Aſtrologica experientia, illius ſcientiæ* principia ſuppeditavit. *Et Manilius;*

Per varios uſus artem experientia fecit,
Exemplo monſtrante viam.

Et Cicero; omnia quæ ſunt concluſa nunc artibus, diſperſa quondam et diſſipata fuerunt, donec adhibita hæc ars eſt, quæ res diſſolutas divulſaſque conglutinaret et ratione quadam conſtringeret. Ea ars Logica eſt, vel hæc ſaltem naturalis, quam ingenitam habemus, vel illa artificioſa, quam mox tradimus: hæc enim præcepta artis invenit ac docet. Hactenus de efficientibus cauſis artium.

Forma artis, ut ſupra dixi, non tam præceptorum diſpoſitio eſt, quam præceptio ipſa rei alicujus utilis, eademque eſt finis. Quemadmodum enim non tam præceptorum Logicorum methodica diſpoſitio quam ipſum bene diſſerere, et forma Logicæ et finis eſt, ut infra docebitur, ita in genere non ſolum præceptorum diſpoſitio, ſed ipſa rei utilis præceptio, forma artis et ſimul finis eſt; quod autem præcipitur, id eſſe utile in hominum vita debere, quod *Græci*, ὠφελές vocant, omnes conſentiunt; indignamque eſſe artis nomine, quæ non bonum aliquod ſive utile ad vitam hominum, quod idem quoque honeſtum ſit, ſibi proponat, ad quod omnia præcepta artis referantur; adeoque formam artis eſſe rei alicujus utilis præceptionem, per quam ſcilicet ars eſt id quod eſt, neceſſario ſequitur.

Verum ad hunc finem perveniri non poteſt, niſi doctrinam natura commode percipiat, exercitatio confirmet, utræque ſimul doctrina et exercitatio artem quaſi alteram naturam reddant. Sed ingenium ſine arte, quam ars ſine ingenio plus proficere cenſetur; proficere autem non admodum utrumque, niſi acceſſerit exercitatio: unde illud *Ovidii*:

ſolus et artificem qui facit, uſus erit.

Exercitatio duplex eſt; analyſis et geneſis. Illa eſt, cum exempla artis in ſua principia quaſi reſolvuntur, dum ſingulis partibus ad normam illa præcepta artis examinantur: hæc, cum ex artis præſcripto efficimus aliquid aut componimus.

Hactenus cauſæ artium: ſequuntur ſpecies. Artes ſunt generales vel ſpeciales: generales, quarum materia ſubjecta eſt generalis. Materia autem illa vel artificis eſt, vel artis. Artificis materia generalis generalibus cunctis artibus eſt communis; artis autem, ſingularem eſt propria: eſtque artificis quidem generalis materia, omne id quod revera eſt, aut eſſe fingitur; artis, quod in eo omni efficiunt ſingulæ. Id omne vel ratio complectitur, vel oratio: generalium itaque artium materia generalis, vel ratio eſt, vel oratio: verſantur enim in excolenda vel ratione ad bene ratiocinandum, ut Logica; vel oratione, eaque vel ad bene loquendum, ut Grammatica, vel ad dicendum bene, ut Rhetorica. Omnium autem prima ac generaliſſima, Logica eſt; dein Grammatica, tum demum Rhetorica; quatenus rationis uſus ſine oratione etiam magnus, hujus ſine illa poteſt eſſe nullus. Grammaticæ autem ſecundum tribuimus locum, eo quod oratio pura eſſe etiam inornata; ornata eſſe niſi pura ſit prius, facile non queat.

Artes ſpeciales ſunt, quæ materiam habent ſpecialem; nempe naturam fere vel mores: earum enim accuratior diſtributio non eſt hujus loci.

Artis Logicæ Plenior Inſtitutio,

ad Petri Rami Methodum concinnata.

LIBER PRIMUS.

CAPUT I. *Quid ſit Logica?*

LOgica eſt ars bene ratiocinandi. Eodémque ſenſu Dialectica ſæpe dicta eſt.

Logica autem, *i. e.* ars rationalis, à λόγω dicitur: quæ vox Græcè rationem ſignificat; quam excolendam Logica ſibi ſumit.

Ratiocinari autem eſt rationis uti facultate Additur bene, i. e. rectè, ſcienter, expeditè; ad perfectionem artis ab imperfectione facultatis naturalis diſtinguendam.

Logicam potius, quàm cum *P. Ramo* Dialecticam, dicendam duxi, quòd eo nomine tota ars rationis aptiſſimè ſignificetur; cùm Dialectica à verbo Græco διαλέγεσθαι, artem potius interrogandi et reſpondendi, i. e. diſputandi ſignificet; ut ex *Platonis Cratylo*, ex doctrina *Peripateticorum* et *Stoicorum*, *Fabio*, *Suida*, aliiſque docetur. Et tamen *Plato* in Alcibiade primo idem vult eſſe τὸ διαλέγεσθαι, quod ratione uti. Prior ſignificatio ad rationis uſum nimis anguſta eſt; poſterior, ſi inter authores de ea non convenit, nimis incerta.

Ratiocinandi autem potius dico quàm diſſerendi, propterea quòd ratiocinari, non minus late quàm ipſa ratio, idem valet propriè quod ratione uti; cùm diſſerere, præterquam quod vox non planè propria, ſed tranſlata ſit, non latius plerumque pateat, quam diſputare.

Addunt nonnulli in definitione ſubjectum Dialecticæ, i. e. de re qualibet: ſed hoc cum Grammatica et Rhetorica commune Dialecticæ fuit, ut in proœmio vidimus; non ergo hîc repetendum.

CAP. II. *De Partibus Logicæ, déque Argumenti Generibus.*

RAtiocinatio autem fit omnis, rationibus vel ſolis et per ſe conſideratis, vel inter ſe diſpoſitis; quæ argumenta etiam ſæpius dicta ſunt.

Logicæ itaque partes duæ ſunt; rationum ſive argumentorum inventio, eorumque diſpoſitio.

Secutus veteres *Ramus*, *Ariſtotelem*, *Ciceronem*, *Fabium*, Dialecticam partitur in inventionem et judicium. Verùm non inventio, quæ nimis lata eſt quocunque modo ſumatur, ſed argumentorum inventio, pars prima Logicæ dicenda eſt: diſpoſitio autem eorum, cur ſit ſecunda, non judicium, ſecundi libri initio reſpondebimus. Sed neque hæc partitio ſuis auctoribus vel iiſdem vel aliis caret: *Plato*, in phædro, diſpoſitionem inventioni addidit; *Ariſtoteles* τάξιν; *Top.* 8. 1. quod idem eſt. Et *Cicero*, de Orat. fatetur, inventionem et diſpoſitionem, non orationis eſſe, ſed rationis.

Inventionem autem et diſpoſitionem quarum tandem rerum niſi argumentorum.

Argumentorum itaque inventio *Topica Græcè* nominatur; quia τόπους, continet, i.e. locos unde argu-

menta ſumuntur, viamque docet et rationem argumenta bene inveniendi, ſuo nimirum ordine collocata; unde vel ad geneſin, expromantur, vel in analyſi explorentur, inventorúmque ſimul vim atque uſum exponit.

Argumentum eſt quod ad aliquid arguendum affectum eſt, Id eſt, quod habet affectionem ad arguendum; vel ut Cic. in Top. quod affectum eſt ad id de quo quæritur: id interpretatur *Boethius* refertur, vel, aliqua relatione reſpicit id de quo quæritur.

Iſta affectione ſublatâ, argumentum non eſt; mutatâ, non eſt idem; ſed ipſum quoque mutatur.

Ad arguendum autem, i. e. oſtendendum; explicandum, probandum aliquid. Sic juxta illud tritum, *degeneres animos timor arguit, Æneid.* 4. *et illud Ovidii; Apparet virtus, arguiturque malis.* Explicare autem et probare etiam ſimplicis argumenti propria atque primaria vis eſt, unde aliud ex alio ſequi, vel non ſequi, i. e. uno poſito, alterum poni vel non poni primitus judicatur: quod de inductione quidem recte monuit *Baconus* noſter, de Augment. ſcient. *l.* 5. *c.* 4. *uno eodémque mentis opere, illud quod quæritur, et inveniri et judicari:* ſed hoc de ſingulis argumentis ſimplicibus non minus verum eſt.

Ex quo etiam ſequitur, judicium non eſſe alteram Logicæ partem, ſed quaſi effectum utriúſque partis communem et ex utraque oriundum; Ex ſyllogiſmo in re præſertim dubia clarius quidem at ſecundario tamen contra ac plerique docent.

Aliquid autem, eſt id quodcunque arguitur: quicquid enim eſt, aut eſſe fingitur, ſubjectum eſt Logicæ, ut ſupra demonſtravimus. Argumentum autem propriè neque vox eſt neque res; ſed affectio quædam rei ad arguendum; quæ *ratio* dici poteſt ut ſupra.

Tractat igitur Logica neque voces, neque res. Voces quidem, quamquam et ſine vocibus poteſt ratiocinari, tamen, quoties opus eſt, diſtinctas et tantùm

non ambiguas, non improprias, ab ipſo uſu loquendi videtur jure ſanè poſtulare: res ipſas artibus quaſque ſuis relinquit; arguendi duntaxat inter ſe quam habeant affectionem ſive rationem conſiderat.

Ratio autem dicitur, voce à Mathematicis petita, qua terminorum proportionalium inter ſe certa habitudo ſignificatur.

Argumentum eſt artificiale aut inartificiale. Sic Ariſtot. Rhet. 1. 12. quem *Fabius* ſequitur, *l.* 5. *c.* 1. *Cicero* in *inſitum* et *aſſumptum* dividit. Artificiale autem dicitur, non quo inveniatur arte magis quàm inartificiale, ſed quòd ex ſeſe arguit, i. e. vi inſita ac propria.

Artificiale eſt primum, vel à primo ortum. Primum, quod eſt ſuæ originis. Id eſt, affectionem arguendi non modò in ſe habet, ſed etiam à ſe; quod infrà clarius patebit, cùm quid ſit à *primo ortum* docebitur.

Primum eſt ſimplex aut comparatum.

Simplex, quod ſimpliciter et abſolutè conſideratur. Id eſt, ſimplicem habet affectionem arguendi id quod arguitur, ſine quantitatis aut qualitatis cum eo comparatione.

Simplex eſt conſentaneum aut diſſentaneum.

Nam quæ ſine comparatione conſiderantur, neceſſe eſt vel conſentient inter ſe, vel diſſentiant.

Conſentaneum eſt quod conſentit cum re quam arguit. Id eſt, ponit, ſive affirmat eſſe rem quam arguit.

Eſtque conſentaneum abſolutè aut modo quodam. Abſolutè, i. e. perfectè; abſolvere enim eſt perficere. *Ariſtotelis* quoque hæc diſtributio eſt. Quæ autem abſolutè conſentiunt, eorum alterum alterius vi exiſtere intelligitur; et ſic conſentiunt cauſa et effectus. Atque hæ ſunt argumentorum diſtributiones generales ex affectionum differentiis deſumptæ; ſuóque nunc ordine ſingulatim tractandæ: argumentorum autem omnium primum *cauſa* eſt; id quòd per ſe quivis intelligere poteſt.

CAP. III. *De Efficiente, Procreante, et Conſervante.*

Cauſa eſt, cujus vi res eſt. Vel, ſi ex capite ſuperiore, quod intelligi memoriáque teneri poteſt, repetito eſt opus, cauſa eſt argumentum artificiale, primum, ſimplex, abſolutè conſentaneum, cujus vi, vel facultate, res, i. e. effectum, arguitur eſſe vel exiſtere. Nec male definiatur cauſa *quæ dat eſſe rei.*

Cujus autem vi vel facultate, i. e. à quo, ex quo, per quod, vel propter quod res eſt, id cauſa eſſe dicitur. *Res* etiam, idem quod *aliquid* in definitione argumenti, vox generalis adhibetur, quæ ſignificaret cauſam, ſicut et reliqua argumenta, eſſe rerum omnium quæ vel ſunt, vel finguntur: nam quæ revera ſunt veras; quæ finguntur, fictas cauſas habent.

Hinc intelligitur *cauſam ſine qua non*, quæ vulgò dicitur, impropriè cauſam, et quaſi fortuitò, dici, ut cùm amiſſio rei alicujus dicitur cauſa recuperationis; quamvis amiſſio recuperationem neceſſariò præcedat. Neque enim cauſa ſic intelligi debet, id quod et *Cicero* docuit, l. de Fato, ut quod cuique antecedat, id ei cauſa ſit, ſed quod cuique efficienter antecedat; i. e. ita ut res vi ejus exiſtat. Hinc cauſa propriè dicta, *principium* quoque nominatur à *Cic.* 1. de Nat. deor.; ſed frequentiùs apud Græcos.

Cauſa autem eſt cujus vi res non ſolùm eſt, verùm etiam fuit, vel erit. Ut enim præcepta Logica de omni re, ſic omnium præcepta artium de omni tempore intelligenda ſunt; unde et æterna eſſe, veritatiſque æternæ dicuntur.

Ex definitione autem cauſæ tertium illud artis præceptum, de quo in præfatione diximus, conſectarium hoc oritur: *primus hic locus inventionis, fons eſt omnis ſcientiæ; ſcirique demum creditur cujus cauſa teneatur.*

Neque aliud eſt *Ariſtotelis* decantata illa demonſtratio, quàm qua effectum arguitur, probatur, cognoſcitur, ponitur, ex cauſa poſita; quodcunque illud demum cauſæ genus ſit: ut cùm riſibile probatur ex rationali, quippe, omnis homo eſt riſibilis, quia rationalis: eóque erit clarior demonſtratio, quo cauſa certior, propior, præſtantior.

Cauſa eſt efficiens et materia, aut forma et finis. Cur ſic cauſa dividatur quaſi in duo genera anonyma, infrà in doctrina diſtributionis facilius intelligetur.

Quot autem modis alicujus vi res eſt, tot eſſe ſpecies cauſæ ſtatuendum eſt. Modis autem quatuor alicujus vi res eſt; ut rectè *Ariſtot. Phyſ.* 2. 7. et nos ſuprà diximus; vel enim à quo, vel ex quo, vel per quod, vel propter quod res unaquæque eſt, ejus vi eſſe rectè dicitur. His modis nec plures inveniuntur, nec pauciores eſſe poſſunt: rectè igitur cauſa diſtribuitur in cauſam à qua, ex qua, per quam, et propter quam, i. e. efficientem et materiam, aut formam et finem.

Efficiens eſt cauſa, à qua res eſt, vel efficitur. Ab efficiente enim principium movendi eſt; ipſa tamen effecto non ineſt.

Ciceroni omnis cauſa *efficiens* nominatur; ſic enim in Topicis; *primus eſt locus rerum efficientium, quæ cauſæ appellantur:* et de Fato; *cauſa eſt quæ id efficit, cujus eſt cauſa.* Hinc fit ut *cauſatum*, à cauſis licet omnibus ortum habens, *effectum* tantummodo vocitetur: unde hoc ſolum intelligitur, efficientem eſſe cauſam præcipuam atque primariam; omnem autem cauſam aliquo modo efficere.

Efficientis etſi, vera genera nulla ſive ſpecies nobis apparent, ubertas tamen permagna modis quibuſdam diſtinguitur.

Primò, quòd procreet, aut tueatur.

Sic pater et mater procreant; nutrix tuetur. Huc quoque omnium rerum inventores, auctores, condi-

tores, conſervatores referendi ſunt. Procreare igitur et tueri duo ſunt modi quibus idem ſæpe efficiens efficere ſolet: procreando quidem id quod nondum eſt, ut ſit; conſervando autem id quod jam eſt, ut porrò ſit.

CAP. IV. *De Efficiente ſola; et cum aliis.*

Secundò, cauſa efficiens ſola efficit, aut cum aliis. Earúmque omnium ſæpe alia principalis, alia minus principalis, ſive adjuvans et miniſtra. Quam *Cicero*, in Partit. *cauſam conficientem* vocat: et cujus, inquit, generis vis varia eſt, et ſæpe aut major aut minor; ut et illa quæ maximam vim habet, ſola ſæpe cauſa dicatur. Hinc, Æneid. 9. *Nyſus* ab *Euryalo* ſocio transfert in ſe factæ cædis et culpam et pœnam; quaſi ſolus auctor fuerit, quia fuit præcipuus. Et ſolitaria cauſa cum pleriſque et principalibus et ſociis, pro *Marcello*, variè adhibetur. Sed hæc duo exempla vide poſt finem in praxi analytica.

Cauſa minus principalis (ut quidam volunt) vel eſt impulſiva, quæ principalem quoquo modo impellit ac movet, vel eſt inſtrumentalis.

Impulſiva duplex eſt Græciſque vocibus receptis, *proegumena* dicitur, vel *procatarctica*. Illa intus, hæc extrinſecus movet principalem: et vera ſi eſt, *occaſio*, ſi ficta, *prætextus* dicitur.

Sic cauſa proeg. quæ intus movebat infideles ad perſequendum Chriſtianos (exemplis enim receptis hîc utemur) erat eorum ignorantia aut impietas, cauſa procat. erant nocturni conventus, vel potius quævis conventicula Chriſtianorum. Olim interficiendi Chriſti cauſa proeg. erat Judæorum zelus ignarus: procat. objecta ſabbathi violatio concionéſque ſeditioſæ. Notandum autem eſt ubi cauſa proegu-

mena, ſive interna, non eſt, ibi cauſæ procatarcticæ, ſive externæ, vim nullam eſſe.

Ad cauſam autem procatarcticam, ea ſæpe referenda videtur, ſi omnino eſt in cauſis numeranda, quæ ſuprà dicta eſt *cauſa ſine qua non;* ſiquidem quovis modo cauſam extrinſecus movere principalem dici poteſt.

Inſtrumenta etiam in cauſis adjuvantibus connumerantur. Quo argumento *Epicureus*, apud *Cic.* 1. de nat. deor. diſputat mundum nunquam eſſe factum, hoc etiam exemplum ad praxin retulimus. Inſtrumenta autem propriè non agunt, ſed aguntur aut adjuvant. Et qui cauſam adjuvantem nullam niſi inſtrumenta habet, poteſt rectè *ſolitaria cauſa* dici: quanquam lata admodum inſtrumenti ſignificatio admittitur; ut apud *Ariſtot. Polit.* 1. 3. *inſtrumenta ſunt animata, vel inanimata.* Quo ſenſu omnes ferè cauſæ adjuvantes et miniſtræ poſſunt *inſtrumentales* nominari.

Ad hunc locum referendus commodiſſimè videtur cauſarum ordo, quo alia dicitur *prima*, idque vel abſolutè, ut Deus, vel in ſuo genere; ut ſol, et ejuſmodi quippiam; alia *ſecunda;* et ſic deinceps, quæ à prima vel à prioribus pendet, et quaſi effectum eſt. Alia deinde *remota* dicitur, alia *proxima:* quò ſpectat illud vulgo dictum; *quicquid eſt cauſa cauſæ, eſt etiam cauſa cauſati.* Quæ regula in cauſis duntaxat neceſſario inter ſe ordinatis valet. Sed hæ cauſarum diviſiones in Logica non magnopere ſectandæ ſunt; quandoquidem tota vis arguendi in cauſa proxima continetur; déque ea ſola generalis definitio cauſæ intelligitur.

CAP. V. *De Efficiente per ſe, et per Accidens.*

Tertiò, cauſa efficiens per ſe efficit, aut per accidens. Tertium hoc par modorum efficiendi eſt, ab *Ariſtotele* etiam et veteribus notatum.

Per ſe efficit cauſa, quæ ſua facultate efficit. Id eſt, quæ ab interno principio effectum producit.

Ut quæ natura vel conſilio faciunt. Naturalis efficientia eſt elementorum, foſſilium, plantarum, animalium. Conſilii exemplum eſt illa *Ciceronis* de ſe ad *Cæſarem* confeſſio: *nulla vi coactus, judicio meo ac voluntate, ad ea arma profectus ſum, quæ erant ſumpta contra te.*

Naturæ, appetitum; conſilio, artem nonnulli adjungunt. Sed appetitus aut naturalem, aut ad naturam, aut ad naturæ vitium; ars ad conſilium ſine incommodo referetur: ars n. et conſilium quatenus aliquid efficiunt, non illa ab intellectu, hoc à voluntate; ſed ut utrumque ab utroque proficiſci videtur: etenim ars ferè non invita, non proximæ ſaltem invita; et concilium prudens ſcienſque agit. Hi quatuor modi efficiendi per ſe, ad eundem nonnunquam effectum concurrunt: ut cùm quis loquitur, naturâ; hoc vel illud, conſilio ſimul et appetitu; eleganter, arte.

Videtur itáque huc proprie referenda etiam cauſa impulſiva, ſive ea proegumena, ſive procatarctica ſit, de quibus capite ſuperiore diximus; quæ non tam cauſæ ſunt principali ſociæ aut miniſtræ quam modi efficientis, quibus vel affectu aliquo impulſus, vel ex occaſione aliqua oblata, conſilio adductus hoc vel illud agit, ut ex allatis ibi exemplis intelligi poteſt.

Quæ autem naturâ neceſſariò, quæ conſilio, libere agunt, neceſſariò agit quæ aliter agere non poteſt, ſed

ad unum quidpiam agendum determinatur, idque ſolum ſua propenſione agit quæ neceſſitas naturæ dicitur; ex hypotheſi nimirum. Niſi Deus aliud voluerit, aut externa vis aliorſum impulerit, ut Lapidem ſurſum. Libere agit efficiens non hoc duntaxat ut naturale agens, ſed hoc vel illud pro arbitrio idque abſolute vel ex hypotheſi. Abſolute ſolus Deus libere agit omnia; id eſt quicquid vult; et agere poteſt vel non agere; Teſtantur hoc paſſim ſacræ literæ: Libere ex hypotheſi, illæ duntaxat cauſæ quæ ratione et conſilio faciunt, ut angeli et homines; ex hypotheſi nimirum divinæ voluntatis, quæ iis libere agendi poteſtatem in principio fecit. Libertas enim poteſtas eſt agendi vel non agendi hoc vel illud. Nempe niſi Deus aliud voluerit, aut vis aliunde ingruat.

Per accidens efficit cauſa, quæ externa facultate efficit. Id eſt, non ſua; cùm principium effecti eſt extra efficientem, externúmque principium interno oppoſitum: ſic n. efficiens non efficit per ſe, ſed per aliud. Hinc vere dicitur, *omne effectum cauſæ per accidens poteſt reduci ad cauſam per ſe.*

Ut in his quæ fiunt coactione, vel fortuna. Duo n. hæc ſunt externa principia internis, naturæ nempe et voluntati ſive conſilio, oppoſita. Sic *Ariſtot.* Rhet. 2. 20. cùm dixiſſet, homines facere quædam non per ſe, quædam per ſe; ſubjungit, *eorum quæ non per ſe, alia per fortunam, alia ex neceſſitate.* Sed *neceſſitas* vox nimis lata eſt, ut ex ſupra dictis de efficiente naturali patebit.

Coactione fit aliquid, cum efficiens vi cogitur ad effectum. Ut cum lapis ſurſum vel recta projicitur qui ſuapte natura deorſum fertur. Hæc neceſſitas coactionis dicitur et cauſis etiam liberis nonnunquam accidere poteſt. Sic neceſſe eſt mercatori in tempeſtate merces ejicere, ſiquidem ſalvus eſſe vult. Hæc itaque neceſſitas mixtas quaſdam actiones produxit, quas facit quis volens nolente animo, quod aiunt.

Fortuna ſive fortuitò ſit aliquid, cùm præter ſcopum efficientis accidit. Non enim fortuna, ſed efficiens, quæ per fortunam ſive fortuitò agit, eſt propriè cauſa per accidens rerum fortuitarum: eò quòd earum principium, occulta nimirum illa cauſa quam *fortunam* dicimus, extra illam efficientem eſt: fortuna autem eſt eventuum eorum principium, etſi occultum, non per accidens tamen, ſed per ſe. Fortuna itaque apud veteres aut nomen ſine re eſſe exiſtimabatur, quo uſi ſunt homines, teſte alicubi *Hippocrate*, cùm ſecundarias contingentium cauſas ignorarent, aut eſt ipſa latens cauſa: ut *Cicero* in Top. *cùm enim nihil ſine cauſa fiat, hoc ipſum eſt fortuna, eventus obſcura cauſa, quæ latenter efficit.* Inter fortunam et caſum hæc volunt intereſſe *Ariſtot. Phyſ.* 2. 6. *Et Plutarch.* de Placit. et de Fato, ut caſus quàm fortuna latius pateat; fortuna in iis duntaxat qui ratione utuntur; caſus in omnibus tam animantibus quàm inanimatis dominetur: ſed loquendi ferè uſus fortunæ ſub nomine caſum etiam complectitur, quotieſcunque præter ſcopum ſive finem efficientis aliquid accidit. *Sic caſu fortuito*, ait *Tullius*, 3. de nat. deor. *Pheræo Jaſoni profuit hoſtis, qui gladio vomicam ejus aperuit, quam medici ſanare non poterant.*

In hoc genere cauſarum imprudentia connumerari ſolet. Sic etiam *Ariſtot. Ethic.* 3. 1. *videntur non voluntaria eſſe, quæ per vim aut ignorantiam fiunt. Et Ovid.* 2. *Triſt.*

Cur aliquid vidi? cur noxia lumina feci?
Cur imprudenti cognita culpa mihi eſt?
Inſcius Actæon vidit ſine veſte Dianam:
Præda ſuis canibus nec minus ille fuit.
Scilicet in ſuperis etiam fortuna luenda eſt:
Nec veniam, læſo numine, caſus habet.

Durum id eſſe queritur poeta: *nam cæteroqui hinc ſumitur plerumque deprecatio; et excuſationi etiam non-*

nunquam locus hîc eſt. Deprecationis exemplum eſt apud *Cic.* pro *Ligario : ignoſce pater : erravit ; lapſus eſt : non putavit : Et* paulò pòſt ; *erravi : temerè feci : pœnitet ; ad clementiam tuam confugio.*

Fortunæ autem nomen, ut ſuprà dictum eſt, ignoratio cauſarum confinxit : cùm enim aliquid præter conſilium ſpémque contigerit, fortuna vulgò dicitur. *Unde Cicero,* apud *Lactantium,* Inſtit. 3. 29. *ignoratio rerum atque cauſarum fortunæ nomen induxit.* Nec inſcite *Juvenalis :*

Nullum numen abeſt, ſi ſit prudentia : ſed te
Nos facimus, fortuna, deam ; cœloque locamus.

Certè enim et cœlo locanda eſt ; ſed, mutato nomine, *divina providentia* dicenda. Unde *Ariſt. Phyſ.* 2. 4. *ſunt nonnulli quibus fortuna quidem videtur eſſe cauſa, ſed ignota humanæ intelligentiæ, tanquam divinum quiddam. Et Cic.* Acad. 1. *providentiam Dei quæ ad homines pertinet, nonnunquam quidem fortunam appellant, quod efficiat multa improviſa nec opinata nobis propter obſcuritatem ignorationémque cauſarum.* Sed providentia rerum omnium prima cauſa eſt, ſive notæ ſive ignotæ ſint earum cauſæ ſecundariæ : et providentiæ ſi neceſſitatem adjungas, *fatum* dici ſolet. Verùm de providentia meliùs Theologia quàm Logica diſceptabit. Hoc tantùm obiter ; fatum ſive decretum Dei cogere neminem malefacere ; et ex hypotheſi divinæ præſcientiæ certa quidem eſſe omnia, non neceſſaria. Non excuſandus itaque *Cicero,* pro *Ligario,* cùm ait, *fatalis quædam calamitas incidiſſe videtur et improvidas hominum mentes occupaviſſe ; ut nemo mirari debeat humana conſilia divina neceſſitate eſſe ſuperata.* Multo rectius alibi, *datur quidem venia neceſſitati ; ſed neceſſitati, quæ inſtituto efficientis repugnat, et voluntati.*

CAP. VI. *De Materia.*

Materia eſt cauſa ex qua res eſt. Efficientem ordine naturæ ſequitur materia; et efficientis effectum quoddam eſt; præparat enim efficiens materiam, ut ſit apta ad recipiendam formam. Ut autem efficiens eſt id quod primum movet, ita id materia quod primum movetur, hinc efficiens, agendi; materia, patiendi principium appellatur. Hæc autem definitio materiæ apud omnes eadem ferè occurrit. *Eſt cauſa:* materiæ enim vi affectum eſt. Illa autem vīs particula *ex qua* ſignificatur: quanquam hæc vulgò non materiæ ſolùm nota eſt, ſed nunc efficientis, ut, *ex ictu vulnus:* nunc partium, ut, *homo conſtat ex anima et corpore;* nunc mutationis cujuſvis, ut, *ex candido fit niger. Res:* nempe quam arguit; effectum ſcilicet materiatum; ut intelligamus materiam etiam eſſe omnium entium et non entium communem; non rerum ſenſibilium et corporearum propriam: Quales autem res ipſæ ſunt, talis materia earum eſſe debet; ſenſibilium ſenſibilis, æternarum æterna; et ita in reliquis. Sic artium materia ſunt præcepta. *Eſt*, i. e. efficitur et conſtat: unde *Cic.* 1. Acad. *materia ea cauſa eſt, quæ ſe efficienti præbet, ut ex ſeſe non modò effectum fiat, ſed etiam poſtquam effectum eſt, conſtet.* Hoc argumento ficto, apud *Ovid.* 2. Metam. ſolis domus auro, pyropo, ebore, argento componitur. *Regia ſolis erat*, &c. Sic *Cæſar* 1. Bell. civil. navium materiam deſcribit: *carinæ primum ac ſtatumina ex levi materia fiebant*, &c.

Dividitur vulgo materia in primam et ſecundam; ſecunda in proximam et remotam. Verùm hæc diſtributio Phyſica potius eſt. Id enim ſolum Logicus in materia ſpectat, ut res ex ea ſit; et potiſſimum quidem ut proximè ex ea ſit; proxima enim potiſſimum arguit.

CAP. VII. *De Forma.*

Cauſæ primum genus ejuſmodi eſt in efficiente et materia: ſecundum ſequitur in forma et fine. Quia ſcilicet ordine temporis eſt poſterius. Efficiens enim et materia ſub genere priore continentur, quòd in effecto producendo præcedunt; forma et finis ſub poſteriore, quòd efficientem et materiam ſequuntur effectúmque ipſum comitantur: poſitis enim efficiente, et materiâ, non continuò ſequuntur forma et finis: efficiens enim etſi materia ſuppetit, forma tamen et fine ſuo nonnunquam fruſtratur; forma et finis ſi adſit, neceſſe eſt efficientem et materiam fuiſſe. Qui autem in uſu obſervatur ordo cauſarum, idem debet in doctrina quoque obſervari. Nec tamen ordo iſte ad conſtituenda cauſarum genera ſatis valet, ſed aliud quiddam quod nomine caret. Unde meritò non ſatis accurata videtur illa cauſarum diſtributio, quæ affertur *Ariſtotelis*, in cauſas vel effectum præcedentes, ut efficientem et materiam; vel cum effecto ſimul exiſtentes, ut formam et finem: tam etſi enim hæc diſtributio ordinem cauſarum ſervat, naturam tamen earum non diſtinguit; immo cauſæ neque convenit, neque propria eſt: non convenit, quia cauſa quælibet, ut cauſa, non præcedit, ſed cum effecto ſimul eſt. Præcedunt autem utcunque efficiens et materia effectum vel naturæ ordine, vel temporis: ſi naturæ, id et cum reliquis cauſis et cum ſubjectis omnibus commune habent; ſi temporis, hoc efficienti et materiæ neque omni commune eſt (quædam enim cum effecto non niſi ſimul ſunt) neque ſolis iis proprium; nam et ſubjecta pleraque adjunctis ſuis tempore priora ſunt. Nec fœliciùs ab eodem *Ariſtotele* dividuntur cauſæ in externas, efficientem et finem; et internas, materiam

et formam : hæc enim diſtributio etſi uſus ejus aliquis eſſe poteſt, ad leges tamen artis minus accommodata eſt : eſſe enim externum vel internum, non eſt cauſis proprium, ſed effecto etiam et adjuncto commune. Deinde materia et forma cùm intra effectum ſunt, non tam cauſæ quàm partes effecti ſunt : quid? quòd finis, quæ perfectio rei eſt aptitudóque ad uſum, interna potius cauſa diceretur. Poſtremò, hæc diſtributio turbat ordinem cauſarum, methodi proinde legem : efficiens enim eſt principium motus et cauſarum prima ; finis, ultima eſt : ſi igitur internum externo præmittitur, materia et forma, quæ efficientis quodammodo effecta ſunt, efficienti præponentur ; ſi externum interno, finis efficienti, i. e. ultima primæ, adjungetur ; mediis, materiæ nempe et formæ, præmittetur. Cautius itaque *Ramus* atque arti convenientiùs, cauſarum genera anonyma reliquit : quod ut oſtenderemus, longiuſcule cum venia digreſſi, nunc ad alterum genus cauſarum, formam et finem, redeamus. Formæ autem eſt prior locus concedendus, cùm finis nihil aliud ſit quàm fructus quidam formæ.

Forma eſt cauſa per quam res eſt id quod eſt. Hæc definitio *Platonicam* et *Ariſtotelicam* conjunxit : ille enim definit formam eſſe cauſam per quam, hic, quod quid eſt eſſe. Ut autem materia, ſic etiam forma effectum quoddam efficientis quidem eſt. Formam enim efficiens et producit nondum exiſtentem, et inducit in materiam : forma autem effecti et cauſa eſt, et præcipua quidem, ſolaque effectum arguit, quòd vi formæ potiſſimum exiſtit. Efficiens enim fruſtrari formâ, forma effecto non poteſt. *Per quam* itaque particula eam cauſam ſignificat eamque vim, quæ rem ſive effectum informat atque conſtituit. Res enim nulla eſt quæ ſuam non habeat formam, nobis licet incognitam.

Res etiam ſingulæ, ſive individua, quæ vulgò vocant, ſingulas ſibique proprias formas habent ; diffe-

runt quippe numero inter ſe, quod nemo non fatetur. Quid autem, eſt aliud numero inter ſe, niſi ſingulis formis differre? Numerus enim, ut rectè *Scaliger*, eſt affectio eſſentiam conſequens. Quæ igitur numero, eſſentiâ quoque differunt; et nequaquam numero, niſi eſſentiâ, differrent. *Evigilent hic Theologi.* Quòdſi quæcunque numero, eſſentiâ quoque differunt, nec tamen materiâ, neceſſe eſt formis inter ſe differant; non autem communibus, ergo propriis. Sic anima rationalis, forma hominis in genere eſt; anima *Socratis*, forma *Socratis* propria. *Per quam res eſt id quod eſt*; i. e. quæ dat proprium eſſe rei. Cùm enim cujuſque ferè rei eſſentia partim ſit communis, partim propria; communem materia conſtituit, forma propriam. Et per alias quidem cauſas *eſſe* res poteſt dici; per ſolam formam *eſſe id quod eſt.*

Ideóque hinc à cæteris rebus omnib. res diſtinguitur. Id eſt, diſtinctione, quam vocant eſſentiali: ex ſola enim forma eſt differentia eſſentialis. Immo quæcunque inter ſe quovis modo, eadem etiam formis differunt; fonſque omnis differentiæ forma eſt; nec aliis argumentis inter ſe res, niſi formis primariò diſcreparent. Et hoc quidem conſectarium ex definitione eſt primum, ſequitur alterum.

Forma ſimul cum reipſa ingeneratur. Hinc illud veriſſimum: *poſitâ formâ, res ipſa ponitur; ſublatâ, tollitur.* Ad exempla nunc veniamus. Anima rationalis eſt forma hominis, quia per eam homo eſt homo, et diſtinguitur à cæteris omnibus naturis: geometricarum figurarum in triangulis, quadrangulis ſua forma eſt: Phyſicarum, cœli, terræ, arborum, piſcium ſua.

Unde præcipua rerum ut natura eſt, ſic erit explicatio, ſi poſſit inveniri. Tertium hoc conſectarium eſt ex definitione formæ. Unde illud quod de cauſa in communi ſupradictum eſt, nempe fontem eſſe omnis ſcientiæ, formæ potiſſimum convenire intelligitur.

Quæ enim cauſa eſſentiam præcipuè conſtituit, eadem ſi nota ſit, ſcientiam quoque potiſſimum facit. Sed formam internam cujuſque rei noſſe, à ſenſibus, ut ferè fit, remotiſſimam, difficile admodum eſt. In artificioſis autem rebus forma, utpote externa, ſenſibuſque expoſita, facilius occurrit; ut apud *Cæſarem* de bell. Gall. l. 7. *muri autem omnes Gallici hæc ferè forma ſunt*, etc. Sic forma *Virgiliani* portus explicatur, Æneid. 1. *eſt in ſeceſſu longo locus*, etc.

Diſtributio autem formæ nulla vera eſt. Nam quod nonnulli internam vel externam eſſe volunt, ea diſtributio neque ad res omnes, ſed tantùm ad corporeas pertinebit; et externa non minus eſſentialis cuique rei eſt artificioſæ, quàm interna naturali.

CAP. VIII. *De Fine.*

Finis eſt cauſa cujus gratia res eſt. Sic etiam *Ariſtoteles, Phil.* 1. 3. *quarta cauſa eſt cujus et bonum: hoc enim generationis omnis finis eſt.* Cùm enim efficiens aſſecutus eſt finem, in eo acquieſcit, actioníque ſuæ finem imponit. Finis itaque eſt cauſarum ultima. Verùm ut rectè *Ariſtot. Phyſ.* 2. 2. *non omne ultimum finalis cauſa eſt, ſed quod eſt optimum:* Finis enim vel terminum rei ſignificat, vel bonum rei; ſicut et terminus eſt vel durationis, vel magnitudinis aut figuræ. Finalis autem cauſa non eſt niſi bonum quid; eodemque ſenſu finis et bonum dicitur; verúmne an apparens, ad vim cauſæ nihil intereſt. Sic etiam *Ariſtot. Phyſ.* 2. 3. idémque in Eth. paſſim: mali etiam evitatio habet rationem boni. Nonnulli tamen inter finem et finalem cauſam ita diſtinguunt, ut finis ſit uſus rei, finalis autem cauſa de uſu cogitatio. Atqui non cogitatio, ſed res, i. e. finis ipſe effecti cauſa finalis vera eſt: nam de materia quoque et de forma prius cogitatur,

ſine hac tamen diſtinctione: cogitatur etiam de cauſa impulſiva, eáque movet efficientem, nec tamen finalis cauſa dici poteſt; cùm eam efficiens non appetat, ſed ſæpius averſetur, quoties affectus aut habitus aliquis pravus ad bonum aliquod apparens conſequendum impellit. Idémque finis in animo efficientis primus, in opere atque effecto eſt poſtremus. Dum autem in animo tantum efficientis eſt, et nondum obtinetur, nondum ſanè exiſtit; cùm nondum exiſtit, cauſa eſſe qui poteſt? Cùm itaque vulgò dicitur, finis quatenus efficientem quaſi ſuadendo movet ut materiam paret, eíque formam inducat, non modò effecti, verùm etiam cauſarum cauſa earúmque optima eſt, id impropriè et per anticipationem quandam dicitur. In opere autem et uſu licet ſæpe ſit ultimus, aptitudine tamen ad uſum niſi ſimul cum forma et tempore et naturâ eſſe intelligatur, erit poſterior effecto per formam jam conſtituto, et adjunctum potius effecti quàm cauſa. Sic non habitatio, ſed ad habitandum, aptitudo, quæ cum inducta forma ſimul et tempore et naturâ eſt, proprius finis domus eſt ſtatuendus, reíque perfectio et formæ quaſi fructus eſt. Hinc *Græci* non modò τελέω perficio, à τέλος, i. e. *finis* deducunt, ſed etiam *perfectum* τέλειον, à fine vocant, teſte *Ariſtotele*, *Phil.* 8. 24.

Vis autem propria qua finalis cauſa aliis ab cauſis diſtinguitur, his verbis, *cujus gratia*, exprimitur; ut et aliis etiam particulis, nempe *cujus cauſa*, *ad*, *ob*, *pro*, *propter*, *quo*, *quorſum*, et ſimilibus. *Ne* autem eſt nota illius finis, qui in mali alicujus vitatione verſatur. Finis autem dicitur non eorum ſolùm qui finem ſibi proponunt, i. e. efficientium rationalium, ſed eorum quæcunque ad finem referuntur, i. e. quorumvis effectorum. Sic Phyſicis rebus finis homo propoſitus eſt, homini Deus. Quod nec ignoravit *Ariſtoteles*, Phyſ. 2. 2. *rebus*, inquit, *utimur*, *quaſi noſtra cauſa eſſent omnia: nam et nos quodammodo finis ſumus*. Deum eſſe omnium finem docet ſapiens *He-*

bræus, Proverb. 16. 4. *Deus propter ſe fecit omnia.* Omnium artium eſt aliquod ſummum bonum et finis extremus; quæ et earum forma eſt: ut Grammaticæ, bene loqui; Rhetoricæ, bene dicere; Logicæ, bene ratiocinari.

Quod autem forma finis quoque eſſe poteſt, teſtatur haud ſemel *Ariſtoteles*, Phil. 8. 24. et Phyſ. 2. 7, 8. *Et Plato* in *Philebo*, eſſentiam ſive formam rei, generationis finem ſtatuit: unde *Ariſt.* de part. 1. 1. idem.

Ut formæ, ita et finis diſtributio vera nulla eſt: quæ vulgò efferuntur, non ſunt Logici finis diſtributiones, ſed ſpecialium finium pro varietate effectorum diſtinctiones. Diſtinguitur ab *Ariſtotele*, de Anima, l. 2. 4. *finis cujus*, et *finis cui:* finis cujus, eſt finis operæ, ſive operandi; finis cui, eſt finis ipſius operis: e. g. in domo ædificanda; finis cujus, ſive operæ, eſt domus; finis cui, ſive ipſius operis, i. e. domus ædificatæ, eſt aptitudo ad habitationem.

Afferuntur et aliæ diſtributiones finis, quæ ad finem cui pertinent ut ex *Ariſtot.* Mag. mor. 1. 2. *finis alius eſt perfectus, alius imperfectus;* vel, quod idem eſt, ex aliis, *finis eſt ſummus, aut ſubordinatus.* Summus autem eſt, qui propter ſe expetitur: éſtque vel univerſalis, omnib. ſcilicet rebus communis, vel ſpecialis, cuique ſpeciei peculiaris et proprius. Subordinatius autem non tam finis eſt, quàm deſtinatum quiddam ad finem: et eſſe ſummum vel ſubordinatum, eſſe univerſale vel ſpeciale, ad alia æque argumenta pertinet, atque ad finem. Poſtremò, lex diſtributionis jubet partes diſtributionis eſſe oppoſitas: at inter ſummum et ſubordinatum oppoſitio nulla eſt. Ad omnes igitur omnium rerum fines intelligendos, unica finis definitio ſatis eſt; ut id ſit cujus gratia res eſt: utrum autem ſit ſummus an ſubordinatus, univerſalis an ſpecialis, id Logica non ſpectat, ſed inferioribus quibuſvis diſciplinis relinquit.

CAP. IX. *De Effecto.*

Effectum eſt, quod è cauſis exiſtit. Effectum cùm ſit vi omnium cauſarum, à cauſa tamen principe, ſcilicet efficiente, effectum denominatur. Sed quoniam, ſi propriè loquimur, effectum ab efficiente ſolo efficitur, omnium autem cauſarum vi eſt, idcirco non definitur ex denominatione quòd à cauſis efficitur, ſed ex re potius, i. e. ex communi cauſarum vi, quod è cauſis eſt vel exiſtit. Jam illud hic monendum eſt, ex cap. 2. quod in cauſa explicanda monuimus, effectum eſſe argumentum abſolute cum cauſa ſive cauſæ conſentaneum, i. e. cauſam abſolutè arguere; ita ut quemadmodum poſita cauſa, ponitur effectum; ſic poſito effecto, ponatur cauſa: ut enim cauſæ dant eſſe effecto, ita effectum *eſſe ſuum* habet à cauſis, i. e. ab efficiente, ex materia, per formam, propter finem exiſtit. Effectum igitur cauſas arguit, et ab iis viciſſim arguitur; ſed non pari ratione: effectum enim arguit cauſam eſſe aut fuiſſe, *Græcis* ὅτι; cauſa autem, quare ſit effectum demonſtrat, *Græcis* διότι. Cauſæ ſunt priores et notiores effectum, ut poſterius, ita minus arguit. Sic argentum materia poculi, magis arguit et manifeſtum reddit naturam poculi, quàm poculum argenti. Interdum autem effecta, non per ſe quidem, ſed nobis notiora, clarius cauſas arguunt, quàm arguuntur à cauſis. Sic etiam *Ariſtoteles, Poſt.* 1. 10. *nihil prohibet eorum quæ ſe reciprocè arguunt*, ut cauſa et effectum, *id notius nonnunquam eſſe quod non eſt cauſa.*

Sive igitur gignatur, ſive corrumpatur, ſive modo quolibet, moveatur quidlibet, hic motus et res motu facta effectum dicitur. *Ut* cauſarum modi quidem fuere, ita nunc effectorum quidam his verbis oſtenduntur. Modi effectorum generales ſunt, vel ſpeciales. Ge-

nerales ſunt vel motus quilibet, quæ *operatio* et *actio* dicitur; vel res motu factæ, quæ ſunt *opera*. Modi ſpeciales, ſive exempla ſpeciala ſunt *generatio*, *corruptio* et *ſimilia* à Phyſicis petita. Cauſa enim, corrumpens eſt cauſa procreans corruptionis. Notandum autem eſt hic *rem* quamlibet, non *motam*, ſed *motu factam*, *Effectum* dici: nulla enim res mota, moventis effectum eſt, niſi res effecta: res enim corrupta corrumpenti contraria eſt.

Hujus loci ſunt laudes et vituperationes, quarum pleni ſunt libri ſacri et prophani. A factis enim quiſque potiſſimum laudatur et vituperatur.

Huc etiam dicta ſcriptaque referenda ſunt; conſilia item et deliberationes, etiamſi ad exitum perductæ non fuerint. Neque enim facta ſolùm, ſed etiam conſulta et cogitata pro effectis habenda ſunt.

Sunt etiam effecta virtutum et vitiorum. *Horatius* hoc modò ebrietatis effecta deſcribit:

Quid non ebrietas deſignat? operta recludit, &c.

Volunt hîc plerique *Rami* interpretes motûs doctrinam, utpote rei generalis, ad Logicam pertinere; ſed non rectè. Quid enim poteſt Logica docere de motu, quod naturale et Phyſicum non ſit. *Scientias*, inquiunt, ex *Ariſtot.* Phyſ. 8. 3. *et opiniones, motu uti omnes.* Utuntur quidem, ſed ex natura, quam Phyſica docet, petito. Sic Logica ratione utitur, nec tamen rationis naturam, ſed ratiocinandi artem docet. Omnis quidem cauſa movet, effectum movetur; nec tamen quid moveat aut moveatur, ſed quid arguat aut arguatur Logicus conſiderat. Ipſum etiam *arguere et argui* non quatenus motus eſt, aut res motu facta, ſed quatenus relatione quadam arguendi vel facultatem ratiocinandi juvat vel artem tradit, ad Logicam pertinet.

Duos hîc canones cauſæ et effecti communes, quamvis in Phyſica potius quàm in Logica tractandos,

ut et multa alia quæ *Ariſtotelici* congerere huc ſolent, tamen quia ſæpe occurrunt et fallaces ſunt, appendiculæ in modum libet cum ſuis cautionibus hîc attingere. Primus eſt, *qualis cauſa, tale cauſatum:* ex *Ariſtot.* 2 *Top. c.* 9. Quod verum non eſt primò in cauſis per accidens: ut, *hic ſutor eſt vir bonus;* at non ergo *bonos conſuit calceos;* poteſt enim eſſe ſutor non bonus. Secundò, non in cauſis univerſalibus: ut, *ſol omnia calefacit;* at non *idcirco ipſe eſt calidus.* Tertiò, non in cauſis voluntariis, niſi velint. Quartò, ſi res in qua effectum eſt producendum, id per naturam ſuam recipere non poteſt.

Canon ſecundus eſt, *propter quod unumquodque eſt tale, illud eſt magis tale: Ariſtot.* 1 Poſt. c. 2. Scilicet primò rurſus in cauſis per ſe: ut, *hic eſt ebrius;* non ergo *vinum magis ebrium.* Secundò, ſi id à quo tales denominantur utrique inſit: ut, *cera fit mollis à ſole;* non *ergo ſol eſt mollior.* Tertiò, ſi cauſa illa recipiat magis et minus: non *ergo ſi filius eſt homo propter patrem, pater propterea magis homo.* Sed canon hic valet præcipuè in cauſis finalibus: ut, *hic ſtudiis dat operam propter quæſtum; quæſtui igitur ſtudet magis.*

CAP. X. *De Subjecto.*

ARgumentum modo quodam conſentaneum ſuccedit, ut ſubjectum et adjunctum. Abſoluta enim conſenſio cauſæ et effecti hanc modo quodam conſenſionem ſubjecti et adjuncti meritò præceſſit. Modo quodam conſentire cum re quam arguunt dicuntur, quæ leviter et extrinſecus tantum conſentiunt, i. e. citra rationem eſſentiæ; cùm non ut cauſa effecto, ita ſubjectum det eſſe adjuncto; neque hoc ab illo eſſentiam accipiat. De ſubjecto prius eſt agendum: etenim ſubjectum omne ſuis adjunctis naturâ prius eſt, et quodammodo ſe habet ad adjunctum, ut cauſa ad effectum.

Subjectum eſt, cui aliquid adjungitur. Hoc argumentum *Cicero rem ſubjectam* appellat, quia nimirum alicui ſubjicitur: ſubjici autem id dicitur, cui, cùm ex cauſis conſtitutum jam eſt, aliquid tanquam additamentum quoddam præter cauſas adjungitur: adjungitur itaque aliquid, quod alteri, nempe ſubjecto, perfecto jam ſuíſque cauſis conſtituto, extrinſecus ſive præter eſſentiam accedit. Subjectum ergo eſt quod ad aliquid arguendum eſt affectum, quod ſibi præter illam eſſentiam, quam è cauſis habet, inſuper accedit.

Ut cauſa, ita et ſubjectum ſuos quoſdam habet modos: ſubjici enim aliquid dicitur vel recipiendo adjuncta vel occupando. Unde ſubjectum diſtingui poteſt in *recipiens*, quod *Græci* δεκτικὸν appellant, et *occupans* quod *objectum* dici ſolet, quia in eo adjuncta occupantur. Recipiens vel in ſe recipit adjuncta, vel ad ſe: recipiens in ſe adjuncta, vel ſuſtinet ea et quaſi ſuſtentat, quæ idcirco *inſita* et *inhærentia* appellantur, vel continet, ut locus locatum.

Primus ergo modus eſt cùm ſubjectum recipit adjuncta inſita ſive inhærentia. Sic anima eſt ſubjectum ſcientiæ, ignorantiæ, virtutis, vitii; quia hæc animæ adjunguntur, i. e. præter eſſentiam accedunt: corpus ſanitatis, morbi, roboris, infirmitatis, pulchritudinis, deformitatis; quia corpori quidem inſunt, ſed præter eſſentiam.

Secundus modus eſt ſubjecti adjuncta in ſe continentis, i. e. *loci*. Sic locus eſt ſubjectum rei locatæ, ſive in quo res locata continetur. Sic Philoſophi divinis entibus, licet parte et magnitudine carentibus, attribuunt locum. Sic Geometræ locum locíque differentias in rebus Geometricis. Phyſici multo etiam diligentius in rebus Phyſicis conſiderant, in mundo, in elementis ſimplicibus, in rebus compoſitis. Hinc nonnulli Dialectici ſuæ artis amplificandæ ſtudio, ut motûs, ita loci doctrinam in Logica tractan-

dam eſſe contendunt. Verùm cùm locus externa ſit affectio cujuſvis naturæ ſive corporeæ ſive incorporeæ, miror quid illis, *Rami* præſertim diſcipulis, in mentem venerit, ut cùm argumenta, i. e. non res, ſed rationes ſubjectum eſſe Logicæ doceant; res tamen aut rerum naturalium affectiones, motum, locum, tempus in Logica tractandas eſſe ſtatuerent. Locus inquiunt omnium omninò rerum communis eſt: ergo, inquam, ad artem aliquam non corporum duntaxat, ſed rerum naturalium omnium ſive Phyſicam, univerſalem, non ad Logicam pertinet: quæ non quid ſit Locus, ſpatiumne an ſuperficies corporis ambientis, ſed quomodo arguat rem locatam, id ſolùm conſiderat; nempe ut ſubjectum arguit adjunctum.

Tertius modus eſt ſubjecti ad vel circa ſe recipientis adjuncta: quæ idcirco *adjacentia* et *circumſtantiæ* appellantur. Sic homo eſt ſubjectum divitiarum, paupertatis, honoris, infamiæ, veſtitus, comitatus, et eorum ferè quæ dicuntur *antecedentia*, *concomitantia*, *conſequentia*, ſi quam omninò affectionem inter ſe habent non neceſſariam; quæ cauſarum et effectorum quæque ab his orta ſunt argumentorum affectio duntaxat eſſe ſolet. Hactenus de ſubjecto recipiente.

Quartus modus eſt ſubjecti occupantis, in quo nimirum adjunctum occupatur et exercetur: atque hoc propriè *objectum* dicitur. Sic ſenſilia ſenſuum, et res virtutib. ac vitiis propoſitæ, ſubjecta vitiorum et virtutum hoc modo nominantur. Color eſt ſubjectum viſus, ſonus ſubjectum auditus; quia hi ſenſus in his ſenſilibus occupantur et exercentur. Virtutes et vitia declarantur in Ethicis hoc argumento: temperantia et intemperantia, voluptate; fortitudo et ignavia, periculis; liberalitas et avaritia divitiis. Sic res numerabilis Arithmeticæ; menſurabilis, ut ita dicam, Geometriæ ſubjicitur. Ejuſmodi ſubjecto *Cicero* 2 Agrar. diſputat, inter *Campanos* nullam con-

ntionem eſſe, quia nullus ſit honor: *Non gloriæ ſpiditate*, ait, *efferebantur, propterea quòd ubi honos ıblicè non eſt, ibi cupiditas gloriæ eſſe non poteſt*, &c.

CAP. XI. *De Adjuncto.*

Adjunctum eſt cui aliquid ſubjicitur. Vel quod affectum eſt ad arguendum ſubjectum. Doctrina adjuncti doctrinæ ſubjecti per omnia reſpondet. *Cicero* hoc argumentum *ljunctum* et *conjunctum* vocat. Ab *Ariſtotele*. Accidens vocatur, nec male. Quicquid enim ulli ſubcto extrinſecus accidit, ſive fortuito ſive non, adjuncım ejus eſt. Animi, corporiſque et totius hominis ɔna et mala, quæ dicuntur, adjuncta ſunt animi, corɔris, hominis.

Cùm igitur adjunctum ſubjecto præter eſſentiam ɔcedat, non mutatur ejus acceſſione vel deceſſione ſſentia ſubjecti, neque aliud inde fit ſubjectum, ſed ıio duntaxat modo ſe habet. Unde et modi, qui icuntur, in adjunctis numerandi ſunt. Sic in cauſis *rocreare* et *tueri*, modi, ut ſuprà dictum eſt, ſive adıncta quædam vel efficientis vel efficiendi ſunt.

Hoc argumentum etſi ſubjecto eſt levius, attamen eſt ɔpioſius et frequentius. Subjecto ſuo levius eſt, quia ıbjectum prius eſt, et adjuncti ſui quodammodo ıuſa. Id quod de adjunctis non quibuſvis verum ſe docebitur. Hinc *Ariſtot.* Phil. S. 1. *adjunctum ıbjecto eſt poſterius ratione, tempore, cognitione et naıra:* quod etiam de omni adjuncto ita duntaxat veım eſt, ſi de tempore excipias, Exiſtentiam enim djuncti non ſpectat Logica, ſed mutuam quam cum ıbjecto habet affectionem quæ utrobique ſimul eſt; a ut Subjectum Adjuncto non magis ſit tempore rius quam Adjunctum Subjecto; ſublato igitur ſubcto, tollitur adjunctum, ut, *mortuus non eſt; ergo*

nec miſer eſt. Hinc ſtrepitur in ſcholis, *ab* eſt *ſecundi adjecti, ad* eſt *tertii adjecti valet conſequentia negando.* Et poſito adjuncto, ponitur neceſſariò ſubjectum; ut, *ſi mortuus eſt miſer, certè neceſſariò mortuus eſt.* Quod et ſcholæ ſic balbutiunt; *ab* eſt *tertii adjecti, ad* eſt *ſecundi, valet conſequentia affirmando.* Eſt autem adjunctum ſubjecto copioſius et frequentius, quia unius ejuſdémque ſubjecti plurima adjuncta eſſe poſſunt. Itaque quod de ejuſmodi ſignis ait *Ovid.* 2. de Remed.

Forſitan hæc aliquis (nam ſunt quoque) parva vocabit;
Sed quæ non proſunt ſingula, multa juvant.

Huc itaque referuntur ſigna, quæ ad effecta potius referenda ſunt; vímque arguendi perinde habent ut eorum cauſæ certæ ſunt et cognitæ. Sic tumor uteri ſignum eſt gravidæ; incertum tamen, quia cauſæ tumoris illius aliæ eſſe poſſunt: lac mammarum multo certius, quia cauſa certior et notior. Ejuſdem generis ſunt ſigna phyſiognomonica, prognoſtica Aſtrologorum et Medicorum. Itaque ut cauſæ et effecta ſcientiam, ſic ſubjecta et adjuncta conjecturam ferè pariunt. Hoc genere argumenti *Fannium Chæream Cicero* pro *Roſcio Comœdo* cavillatur; et ab adjuncta corporis habitudine, ſigna malitiæ colligit: *nónne ipſum caput et ſupercilia illa penitus abraſa olere malitiam, et clamitare calliditatem videntur? nónne ab imis unguibus uſque ad verticem ſummum (ſi quam conjecturam affert homini tacita corporis figura) ex fraude, fallaciis, mendaciis conſtare totus videtur?* Sic *Martial. l.* 2. *Zoilum* ludit.

Crine ruber, niger ore, brevis pede, lumine luſcus.
Rem magnam præſtas, Zoile, ſi bonus es.

Subjectorum porrò modis, adjunctorum reſpondent modi. Quemadmodum igitur ſubjectum erat recipiens vel occupans, ita adjunctum eſt receptum vel

occupatum. Receptum vel in ſubjectum recipitur vel ad ſubjectum: quod in ſubjectum recipitur, vel ſuſtinetur ab eo, vel in eo continetur aut collocatur: quod ſuſtinetur, eſt adjunctum inſitum, ſive inhærens.

Primus ergo, modus eſt adjunctorum inhærentium ſive inſitorum. Omninóque qualitates (qualitas autem eſt qua res qualis dicitur) ſubjectis præter cauſas, i. e. formas externas (quæ etiam in qualitatibus, numerantur) adjunctæ; ſive propriæ ſint, quæ omni ſolíque ſubjecto ſemper conveniunt, ut homini riſus, equo hinnitus, cani latratus; ſive communes, quæcunque non ſunt eo modo propriæ. Propria autem quatuor modis vulgò dicuntur: ſoli, ſed non omni; ut homini proprium eſt Mathematicum eſſe, ſed non omni: omni, ſed non ſoli; ut bipedem eſſe homini: omni et ſoli, ſed non ſemper; ut homini caneſcere in ſenectute: omni, ſoli, et ſemper; ut riſibilem eſſe homini: hoc demum verè proprium eſt et reciprocum; ita ut omnis homo ſit riſibilis, et omne riſibile, proprie dicium, ſit homo. Adjunctum itaque proprium etſi naturâ eſt poſterius ſubjecto, adéoque levius, tempore tamen ſimul eſt, nobíſque ferè notius; poſitóque adjuncto proprio, ponitur ſubjectum, et contrà: ſubjectum enim adjuncto proprie eſt modo quodam eſſentiale, adjunctumque à forma ſubjecti fluit: habet igitur à forma ſubjecti, non ab natura ſua, quòd ſubjectum ponit et tollit.

Communis etiam qualitas eſt ſeparabilis vel inſeparabilis: ut aquæ frigus, qualitas eſt ſeparabilis; humiditas verò inſeparabilis; utraque autem communis. Atque iſtæ qualitatum diſtinctiones, communium et propriarum, ſeparabilium et inſeparabilium, ad judicium faciendum valde ſunt utiles, ut ſecundo libro facile perſpiciemus. Ad hunc modum refertur etiam quantitas, quâ res magnæ vel parvæ, multæ vel paucæ dicuntur; et paſſio, quâ res aliquid pati dicitur: adeóque motus, ad rem motam ſi refe-

ratur, hujus loci eſt. Hactenus de adjuncto quod in ſubjecto ſuſtinetur.

Secundus modus eſt adjunctorum quæ continentur in ſubjecto, ut locatum in loco: atque huc etiam ſitus locorum refertur; niſi ſi cui ad primum potius modum referendus videatur; cùm ſitus paſſio ſit quædam rei locatæ, et ad priorem modum ſic pertineat. Atque hæc de adjunctis quæ in ſubjectum recipiuntur.

Tertius modus eſt adjunctorum quæ recipiuntur ad ſubjectum; quæ vulgò circumſtantiæ nuncupantur, quia extra ſubjectum ſunt. Huc *tempus* refertur, duratio nempe rerum præterita, præſens, futura. Sic etiam Deus dicitur qui eſt, qui erat, et qui futurus eſt, *Apocal.* 1. 8, et 4. 8. Deo tamen ævum ſive æternitas, non tempus attribui ſolet: quid autem eſt ævum proprie, niſi duratio perpetua, *Græcè* αἰών, quaſi ἀεὶ ὤν ſemper exiſtens. Sed quod ſuperioribus capitibus de motu et loco, idem nunc de tempore monendum eſt; non pertinere ad Logicam quid ſit tempus philoſophari, ſed quo in genere argumenti ponendum ſit, hîc nempe in adjunctis. Huc etiam referuntur divitiæ, paupertas, honor, infamia, veſtitus, comitatus, et ejuſmodi quicquid adeſſe, adjacere, circumſtare, aut citra vim cauſæ antecedere, concomitari, ſequi, ut ſuprà in ſubjecto diximus, dici poteſt, vel, ut Cic. in Top. Quicquid ante rem, cum re, poſt rem, dummodo non neceſſariò, evenit.

Quo circumſtantiæ genere, *Dido venatum proficiſcens, magnifice* 4. *Æneid. depingitur:*

> *Oceanum interea ſurgens aurora reliquit.*
> *It portis, jubare exorto, delecta juventus:*
> *Retia rara, plagæ, lato venabula ferro:* &c.

In hoc exemplo *Dido* eſt ſubjectum: cujus adjuncta adjacentia ſive circumſtantiæ variæ hîc enumerantur: 1. *Tempus, oceanum interea,* &c. 2. *Comitatus,* nimirum *delecta juventus, equites,* principes *pœnorum.* 3.

Inſtrumenta (quæ quatenus ad habentem referuntur) adjuncta; et hujus quidem modi ſunt, *retia, plagæ, venabula, canes, ſonipes.* 4. Habitus ſive veſtitus, *Sidonia chlamys, purpurea veſtis,* &c. Atque hæc de adjuncto recepto.

Quartus modus eſt adjuncti occupati. *Et* enim *adjunctorum ad ſubjecta, quibus occupantur, uſus item magnus.*

Hoc argumento *Plato miſeras civitates auguratur, quæ medicorum et judicum multitudine indigeant, quia multam quoque et intemperantiam et injuſtitiam in ea civitate verſari neceſſe ſit.* Quia nempe in effectis intemperantiæ ſanandis, medici; in effectis injuſtitiæ vindicandis, judices tanquam adjuncti occupati in ſubjecto ſuo occupante verſantur.

Sed categoria ſive locus argumentorum *conſentaneorum ſic eſt, unde quidvis alteri conſentaneum, vel idem vel unum dici poſſit; omnéſque modi unitatis et (ut ita dicam) identitatis huc ſunt tanquam ad primos et ſimplices fontes referendi.*

Ad explicandum conſentaneorum in comparationibus uſum hæc clauſula adjecta eſt. Námque ut conſenſionis omnis duorum in uno tertio, ita et unitatis modi hinc ſunt petendi. Quot autem modis plura dicuntur inter ſe conſentire, tot etiam modis dicuntur unum et idem: abſolute ſcilicet aut modo quodam: abſolute unum vel idem causâ et effecto; modo quodam unum et idem ſubjecto et adjuncto. Cauſa vel efficiente vel materia vel forma vel fine. Sic plures ſtatuæ, efficiente ſunt eædem, ſi ejuſdem artificis: materia, ſi ex eadem, auro ſcilicet aut ebore; forma ſi effigies ejuſdem, *Alexandri* puta vel *Cæſaris;* fine, ſi ad eundem ornandum. Sic ſubjecto idem ſunt adjuncta duo vel plura in eodem ſubjecto; adjuncto idem ſunt plura ſubjecta quibus idem adjungitur: ut duæ vel plures res albæ vel nigræ, albedine vel nigredine idem ſunt.

CAP. XII. *De Diverſis.*

Argumentum conſentaneum expoſitum eſt in cauſa et effecto, ſubjecto et adjuncto.

Altera ſpecies argumenti, artificialis, primi, ſimplicis, diſſentaneum, ſequitur. Et ſequi debet: ut enim affirmatio negatione, ſic conſenſio prior eſt diſſenſione; prior autem non natura ſolum, verùm etiam uſu et dignitate. Ab affirmatione enim et conſenſione, ut ſcientia omnis, ita ars omnis atque doctrina deducitur.

Diſſentaneum eſt quod diſſentit à re quam arguit. Ab altero nempe ſui generis ac nominis diſſentaneo. Nam in hoc genere argumentorum, argumenta inter ſe affecta eodem nomine, idéoque plurali numero enunciantur, eadémque definitione et doctrina explicantur.

Sunt autem diſſentanea inter ſe æquè manifeſta: alterumque ab altero æqualiter arguitur; tametſi ſua diſſenſione clarius eluceſcant.

Hæ duæ ſunt proprietates diſſentaneorum communes. Primum n. in conſentaneis cauſæ effectis, ſubjecta adjunctis, priora, notiora, firmiora, præſtantiora fuerunt: in diſſentaneis alterum altero neque prius neque notius; ſed natura ſimul, in illa nempe diſſenſione, et æquè nota, æquè firma inter ſe ſunt: id quod neceſſe eſt cùm eodem nomine ac definitione tractentur.

Secunda quoque proprietas, quam *Ariſtoteles* contrariis alligat, diſſentaneorum eſt omnium communis; nempe *ſua diſſenſione clarius eluceſcere.* Quod niſi fieret, argumentum diſſentaneorum nullius uſus eſſet. Debet enim omne argumentum affectum eſſe ad aliquid arguendum et illuſtrandum. Quorum autem hæc eſt proprietas ut æquè nota et ignota ſint, eorum

alterum ab altero argui aut illuſtrari non poteſt. Priori igitur proprietati ſecunda hæc ſubvenit: quamvis enim diſſentanea ſint inter ſe æquè manifeſta, ita ut unum ab altero tanquam notiori argui non queat, ex diſſenſione tamen ſua, ſive, ut alii loquuntur, juxta ſe poſita, clarius eluceſcunt. Sic bonæ valetudinis commoda adverſæ valetudinis incommodis manifeſtiora fiunt; virtutum laudes contrariorum vituperatione vitiorum illuſtrantur.

Utiles itaque ſunt hi loci diſſentaneorum, teſte etiam *Ariſtotele*, Top. 3. 4. non ſolùm ad arguendum et illuſtrandum, verùm etiam ad impellendum ac refutandum: ut enim conſentaneorum loci valent maximè ad arguendum, probandum et confirmandum, ſic loci diſſentaneorum ad redarguendum, impellendum et refutandum: ut qui conſentaneo argumento doceri non vult, diſſentanei abſurda conſecutione eò redigatur, ut nolens etiam non poſſit veritati non aſſentiri. Hinc *Ariſtot.* Rhet. 3. 17. *refutantia demonſtrativis* anteponit.

Diſſentanea ſunt diverſa vel oppoſita.

Diverſa ſunt diſſentanea, quæ ſola ratione diſſentiunt. Nomen hoc videtur aptiſſimum ad hanc leviſſimam diſſenſionem ſignificandam: hac enim voce ea ſignificantur quæ cùm conſenſionem quandam inter ſe habere videantur, poſſintque per ſe ſuáque natura eidem ſubjecto ſimul convenire, tamen nec idem ſunt, necei ſubjecto competunt cujus ratione diſſentire dicuntur: quæ autem diſſentiunt in eodem tertio, diſſentiunt etiam inter ſe.

Sola igitur ratione diſſentiunt, quia non per ſe ſuáque natura diſſentiunt, ſed ſolummodo ratione attributionis, i. e. ratione ac reſpectu alicujus ſubjecti, cui ſimul non attribuuntur. Diſtributio itaque diſſentaneorum pro ratione diſſenſionis rectè inſtituta eſt: nam ut conſenſio alia arctior eſt et abſoluta, alia

remiſſior et imperfecta (unde conſentanea diviſa ſunt in ea quæ abſolutè vel modo quodam conſentiunt) ita diſſenſio omnis vel remiſſior eſt, ut in diſtinctione ſive diſcretione diverſorum, vel acrior, ut in disjunctione oppoſitorum: ergo diſſentanea aut ratione et modo quodam diſſentiunt, ut diverſa, aut re et abſolute, ut oppoſita. Verùm quod de conſentaneis etiam objici potuit, ſpeciebus æque communicandum eſt genus (has enim voces etiam communi uſu citra artem vulgò intellectus, pace methodi nonnunquam anticipare fas ſit) reſpondetur, quemadmodum conſentanea abſolute et modo quodam erant æque conſentanea, ſed non æque conſentiebant, ſic diverſa et oppoſita æque diſſentanea ſunt, ſed non æque diſſentiunt; in diverſis tam eſt diſſenſio quàm in oppoſitis, ſed non tanta: ut in re ſimili Cic. de Fin. 4. *æquè contingit omnib. fidibus, ut incontentæ ſint; illud non continuò, ut æquè incontentæ.* Diverſa autem idcirco priore loco tractantur, quòd propter leviſſimam diſſenſionem videntur affinitatem quandam cum conſentaneis præ ſe ferre. Quanquam autem diverſorum doctrina ab omnibus præter *Ramum* Logicis omiſſa eſt, conſtat tamen locum in argumentorum doctrina diverſis etiam aſſignandum, cùm ex arguendi varia affectione argumenta diſtinguenda ſint, affectio autem diſſenſionis in diverſis, ut diximus, levior ſit, in oppoſitis acrior. Cur diverſa Logici hactenus omiſerint, videtur hoc eſſe; quod ad unum ſyllogiſmum omnia referunt, in quo diverſa locum non habent, ut l. 2. oſtendetur.

Diverſorum autem notæ ſunt frequentiſſimè *non hoc, ſed illud, quanquam, tamen:* ut pro *Pompeio; non victoriam, ſed inſignia victoriæ reportarunt.* Victoria et victoriæ inſignia res admodum affines ſunt; poſſúntque ac debent eidem duci competere: ad *Syllam* autem et *Murænam* ſi ſpectas qui non reportata victoria triumpharunt, diſſentanea ſunt, et diſtinguuntur, alteróque affirmato alterum negatur. Sic *Ovid.* 2. de Arte.

Non formoſus erat, ſed erat facundus Ulyſſes.
Et *Æneid.* 2.
Hic Priamus quanquam in media jam morte tenetur, non tamen abſtinuit.

Ut victoria et victoriæ inſignia reſpectu *Syllæ* et *Muranæ*, ſic formoſum et facundum reſpectu *Ulyſſis*, in media morte teneri non et abſtinere à convitiis ratione *Priami*, diverſa adeóque diſſentanea ſunt. *Pauló* ſecus in *Eunucho:*

Nam ſi ego digna hac contumelia
Sum maxime: at tu indignus qui faceres tamen.

Sed idem eſt ac ſi dictum eſſet, quanquam ego digna; tamen tu indignus qui mihi hanc contumeliam faceres. Dignam ſe quidem eſſe contumelia *Thais* affirmat; à *Chærea* tamen negat. Cic. 5. Tuſc. *Quanquam ſenſu corporis judicantur, ad animum tamen referuntur.* Hoc affirmato, negatum intelligitur non ad corpus.

Item illa aliuſmodi. Pro *Ligario: ſcelus tu illud vocas, Tubero? cur? iſto n. nomine illa adhuc cauſa caruit: alii enim errorem appellant, alii timorem; qui durius, ſpem, cupiditatem, odium, pertinaciam; qui graviſſimè, temeritatem: ſcelus præter te adhuc nemo.* In hoc genere exemplorum aliquid conceditur, ut aliud vicinum poſſit negari: cujuſmodi et illud eſt; veritas premi poteſt, opprimi non poteſt; et ſimilia.

Atque hi modi quidam diverſorum ſunt: in quibus plerunque accidit, ut quæ ſua natura ſunt oppoſita, ratione tamen certi alicujus ſubjecti ſint tantùm diverſa; ut in exemplo ſuperiore error, timor, ſpes, cupiditas, pertinacia, ſcelus. Sic aurum, argentum, æs oppoſita ſunt, ut infrà liquebit: ratione tamen attributionis huic vel illi ſubjecto, qui unum vel aliqua horum habet, alterum vel reliqua non habet, cùm habere ſimul poſſit, diverſa ſunt.

CAP. XIII. *De Diſparatis.*

Oppoſita ſunt *diſſentanea, quæ ratione et re diſſentiunt.* Oppoſita reſpondent nomine quidem iis, qua ab *Ariſtotele* ἀντικείμενα dicuntur; ſed re et ſignificatione latius patent: nam ἀντικείμενα *Ariſtoteli* (qui diſparata non attigit) nihil aliud quàm *contraria* ſunt. Poſſunt etiam *repugnantia* dici; ſiquidem repugnare ea dicuntur, quæ ejuſmodi ſunt, ut cohærere nunquam poſſint; quod Cic. ait in Top. ejuſmodi enim ſunt oppoſita. *Re* autem *et ratione*, eſt non ſolùm ratione certi alicujus ſubjecti, cui cùm tribuuntur, ſimul non conveniunt, verum etiam reipſa, i. e. per ſe et inter ſe, ſua ipſorum natura diſſentire, etiam ſubjecto cuivis non attributa; cui ſi attribuuntur, non ſolùm non conveniunt, ſed, ſervata, quæ ſequitur, oppoſitorum lege, convenire non poſſunt. Ea lex quæ ex ipſa definitione oritur, et eſt oppoſitorum omnium communis, non, ut docuit *Ariſtoteles*, contrariorum propria, hæc eſt, *Oppoſita eidem attribui, ſecundum idem, ad idem, et eodem tempore non poſſunt. Eidem*, i. e. eidem numero rei ſive ſubjecto. *Secundum idem*, i. e. eadem parte. Ad idem, i. e. eodem reſpectu; ut, *ſol et major eſt terra et minor;* ſed non eodem reſpectu; in ſe quidem, major; ut nobis videtur, minor. Extra has tres conditiones poſſunt eidem ſubjecto attribui oppoſita. *Sic Socrates, albus et ater non poteſt ſecundum idem, i. e. eadem parte eſſe; pater et filius ejuſdem*, ſive ad eundem relatus; *ſanus et æger eodem tempore: at albus eſſe poteſt alia parte, ater alia; pater hujus, filius illius; ſanus hodie, cras æger.*

Itaque ex altero affirmato alterum negatur.

Ex quo facile apparet quid interſit inter diverſa et oppoſita: in illis enim *altero affirmato;* in his, *ex altero affirmato* alterum negatur: i. e. ex affirmatione

unius, neceſſariò ſequitur negatio alterius. Ut, ſumpto ex diverſis exemplo, *non victoriam, ſed inſignia victoriæ reportarunt:* hic inſignia victoriæ affirmantur, victoria negatur; non ex his affirmatis negatur illa: at in oppoſitis, dicta lege ſervata, *Socrates* eſt homo, ergo non eſt equus: juxta illud; *oppoſita ſe invicem tollunt.*

Oppoſita autem *ſunt diſparata aut contraria.*

Diſparata ſunt oppoſita quorum unum multis pariter opponitur.

Diſparatorum ergo remiſſior videtur eſſe oppoſitio, contrariorum acrior. Diſparata etiam à *Boethio* nominantur, *quæ tantum à ſe diverſa ſunt, nulla contrarietate pugnantia,* ut veſtis, ignis. Apud *Ciceronem* tamen, Invent. 1. et *Fabium, l.* 5. *c.* 10. *contradicentia* ſignificant. Nos verborum inopiâ, coacti, *Boethium* ſequimur. *Multis,* nempe ſine ulla certa oppoſitionis lege aut numero: nam et infinitæ ferè res hoc modo opponi inter ſe poſſunt: et ſic intelligendum eſt verbum *opponitur,* juxta illud; *Vocabula in artibus facultatem ſignificant:* ut veſtis et ignis etſi res duæ, inter ſe tamen diſparata ſunt, eò quòd multis pariter opponi poſſunt. *Pariter:* i. e. æquè pari ratione, eodem diſſenſionis modo: ut enim diſparata ſint, non multis tantum, ſed pariter opponi debent. Albedo opponitur nigredini, flavedini, rubedini, ut unum pluribus; non autem ſingulis, ut diſparatum quia non pariter: nigredini enim opponitur ut contrarium, cæteris rebus omnibus ut diſparatum. Viride, cineraceum, rubrum media ſunt inter album et nigrum, quæ ſingula extremis, et inter ſe diſparata ſunt. Sic liberalitas et avaritia inter ſe diſparantur. Sic homo, arbor, lapis, et ejuſmodi res infinitæ diſparantur; nec eadem res poteſt eſſe homo, arbor, lapis. *Virgil.* 1. *Æneid.* hoc argumento diſputat:

O quam te memorem, virgo! namque haud tibi vultus
Mortalis; nec vox hominem ſonat: o dea certè.

CAP. XIV. *De Relatis.*

Contraria ſunt oppoſita, quorum unum uni tantum opponitur.

Intelligitur autem unum uni in eodem genere opponi contrariorum, ut relatorum unum uni tantum, et ſic in reliquis: nam in diverſis ſpeciebus contrariorum, plura poſſunt ut contraria, uni eidémque rei opponi; ut *videnti, non videns, et cæcus; motui, motus contrarius, et quies; ſervo, dominus et liber.*

Quæ *Ariſtoteles* ἀντιθέμενα et ἀντικείμενα, *ea Cicero* in *Topicis* (quem *Ramus* ſequitur) *contraria* appellat: quas etiam in ſpecies quatuor *Ariſtoteles* ἀντικείμενα, in eaſdem *Cicero contraria* diſtribuit.

Prius autem quàm ad contrariorum diſtributiònem in ſpecies accedimus, inſerenda eſt diſtinctio quædam non inutilis, et ad ea quæ diximus capite ſuperiore clarius intelligenda, et ad eas, quæ ſecundo libro dicentur, disjunctiones neceſſarias à contingentibus dijudicandas. Dictum eſt ſuperiore capite, viride, cineraceum, rubrum media eſſe inter album et nigrum, quæ ſingula extremis et inter ſe diſparata ſunt. Sciendum itaque eſt contraria, quaſi extrema quædam habere, alia medium, alia medio carere: medium vel eſt negationis vel participationis; ex *Ariſtotele, Top.* 4. 3. et *Phil.* v. 7. Medium negationis eſt quicquid inter duo contraria dici poteſt, quod ſit neutrum eorum: ut inter præceptorem et diſcipulum, is qui neque eſt præceptor neque diſcipulus. Medium participationis eſt, quod utriuſque extremi naturam participat; ut viride inter album et nigrum, tepidum inter calidum et frigidum. Contrariorum igitur quæ medium habent, non eſt neceſſe alterutrum affirmari; poteſt enim affirmari medium: quæ autem medio carent, eorum alterum neceſſe eſt affir-

mari. Quænam autem contraria medium habeant aut non habeant, ex eo dignoſcitur quod et *Gellius* tradit *l.* 16. Noct. *Att. c.* 8. Contraria quorum contradicentia, cùm attribuuntur ei ſubjecto cui propriè poſſunt attribui, ſunt etiam inter ſe contraria, ea medium non habent. Sanum et ægrum contraria ſunt: eorum contradicentia, non ſanum non ægrum, ſi animali attribuas cui ſoli poſſunt attribui, contraria etiam reperies: non ſanum enim, eſt ægrum; non ægrum, ſanum; ſanum ergo et ægrum medio carent: ſic nox et dies, non nox et non dies, æquè ſunt inter ſe contraria; non nox enim, eſt dies; non dies, nox; medio igitur carent: ſic viſu præditum, et cæcum eſſe, ſi homini tribuis. Quorum verò contradicentia non ſunt contraria, ea medium habent; ut præceptor et diſcipulus: non præceptor enim, non eſt diſcipulus; neque non diſcipulus, eſt præceptor; etenim poteſt alteruter aliquid eſſe tertium ſive medium. Sic album et nigrum: námque non album et non nigrum de quovis colore medio dici poſſunt. Nunc ad diſtributionem contrariorum veniamus.

Contraria ſunt affirmantia aut negantia.

Affirmantia, quorum utrumque affirmat. Scilicet rem, ſive veram ſive fictam; vel quorum vox utraque rem certam ponit atque ſignificat; quorúmque unum alteri ut res rei opponitur; ut pater filio, calor frigori. Contraria itaque affirmantia, quod hic notandum eſt et diſtinguendum, ſunt quorum utrumque affirmat rem, non affirmatur de re ſive ſubjecto eodem, id enim ſupradictæ oppoſitorum regulæ, qua ex altero affirmato alterum negatur, planè repugnaret. Quæ igitur affirmat rem aut negat, topica affirmatio aut negatio dicitur; qua res de alio affirmatur aut negatur *axiomatica*, de qua lib. 2.

Contraria affirmantia ſunt relata aut adverſa.

Relata ſunt, quorum alterum conſtat ex mutua alterius affectione.

Atque ita quidem ut ex eorum illa mutua affectione, contrarietas ipſa naſcatur, ut infra demonſtrabitur. Quid ergo? num idcirco relata nunc conſentanea nunc diſſentanea ſunt? Nequaquam, ut relata quidem: ſed ea tamen quæ relata ſunt, aliis atque aliis argumentorum generibus poſſunt ſubjici; ipſa interim argumentorum genera inconfuſa et diſtincta manent. Sic cauſa et effectum, quæ arguendo inter ſe relata ſunt, adeóque diſſentanea et æque manifeſta, ſuam tamen vim propriam arguendi retinent, qua et conſentanea ſunt, et cauſa prior notiorque effecto. Relata eſſe contraria ex definitione et conſectariis contrariorum liquet; ſunt enim oppoſita, quorum unum uni tantum opponitur, ut pater et filius. At, inquis, unus multis, pater filiis, frater fratribus, præceptor diſcipulis, herus famulis, opponi poteſt. Reſpondetur, opponi patrem filio ut relatum; neque aliud quicquam patri quàm filium, neque filio quàm patrem; et ſic de cæteris: ſed hunc patrem et hunc filium, hunc præceptorem et hunc diſcipulum, &c., Non eſſe relata, ſed diſparata: neque enim horum alter ex mutua alterius affectione conſtat; neque natura ſimul ſunt, et alter ſine altero exiſtere poteſt. Itaque primæ ſubſtantiæ, ſive individua et ſingularia, ut ait *Ariſtoteles*, Categor. 5. *Non ſunt relata.* Et *Categor.* 6. ait multa genera *relata eſſe, ſingularia verò nulla:* Sed non video cur relata, quemadmodum et alia argumenta, etiam in ſingularibus conſiderari non poſſint; ſingularia enim exempla ſunt ferè omnia. Nec magis video cur in uno relato ſingulari non poſſit ad correlata multa eſſe multiplex relatio; dummodo relatio una numero inter bina tantummodo ſit, totiéſque conſideretur quot ſint correlata; patris nimirum toties quot ſunt filii; filii, quot ſunt parentes, pater nempe et mater; fratris, quot ſunt fratres et ſorores; nam niſi quicquid de relatis in genere dici ſolet de ſingulis quoque Relatis

vere dicatur. Id ne toto quidem de genere verè dici poſſet. Si reponas ex *Ariſtot. Philoſ.* 5. Relata non ſignificare exiſtentiam, ne cætera quidem argumenta id ſignificant. Sed mutuam tantummodo affectionem. Sunt *affirmantia*, i. e. ut duæ voces ſunt, ita etiam duæ ſunt res inter ſe oppoſitæ; ut pater, filius. Conſtare autem alterum ex mutua alterius affectione, eſt nullam aliam habere eſſentiam, quatenus relata ſunt, præter mutuam illam unius affectionem ad alterum et alterius ad illud. *Atque inde nominata ſunt relata*, quod ad ſe invicem referuntur, totáque illorum natura in relatione conſiſtit. Sic patrem eſſe, eſt habere filium; filium eſſe, eſt habere patrem. Hinc illud; Omnia relata convertuntur: ut pater eſt filii pater; filius eſt patris filius. Hujus mutua affectionis ratione relata ſunt mutuæ ſibi cauſæ et mutui effectus, nam quòd quis pater eſt, id habet à filio; quòd filius, à patre: et tamen hujus mutuæ affectionis vi ita ſibi invicem opponuntur, ut neque unum de altero nec ambo de tertio dici poſſint; ut *Æneas* eſt pater *Aſcanii*, ergo non eſt *Aſcanii* filius; *Aſcanius* eſt filius *Æneæ*, ergo non eſt *Æneæ* pater. Sed quoniam relatorum unum conſtat ex mutua alterius affectione, mutuæque ſibi, ut diximus, cauſæ atque effecta ſunt, conſectarium hoc inde eſt quod ſequitur.

Relata ſimul ſunt natura: ut qui alterum perfectè norit, norit et reliquum.

Relata autem ſimul eſſe natura docuerunt et veteres Logici, *Ariſtoteles*, *Damaſcenus*, et alii; relatáque ſe mutuò inferre mutuóque tollere; ut poſito patre, ponatur filius; ſublato, itidem tollatur: etiamſi enim ille manet qui filius fuit, non tamen filius manet. Neque ſolùm unum exiſtere nequit ſine altero, ſed ne intelligi quidem. Neceſſe eſt igitur, quod et meminit *Ariſtot. Top.* 3. *Ut alterum in alterius definitione comprehendatur*; útque alterum perfecte, i. e.

definite, qui norit, norit continuò alterius definitionem; quæ ſicuti et eſſentia eorum, reciproca eſt. Supra itaque *Ramus* definivit ſubjectum, *cui aliquid adjungitur*; non, *quod alteri ſubjicitur*, ut alii malebant; etiamſi his verbis non modò eſſentia ſubjecti, ſed etiam notatio contineri videatur: deinde adjunctum definivit, *cui aliquid ſubjicitur*, non quod alteri adjungitur quia ſubjectum et adjunctum relata ſunt; et ſubjectum adjuncti, adjunctum ſubjecti, ex qua alterum alterius mutua affectione conſtat, eâ erat definiendum, quæ ipſorum eſſentia eſt. Ad exempla nunc veniamus.

Pro Marcello: Ex quo profectò intelligis quanta in dato beneficio ſit laus, cùm in accepto tanta ſit gloria. Hic dare et accipere relata ſunt, quorum unius conſequens ex conſequente alterius intelligi ait *Cicero*. *Martialis in Soſibianum. l.* 1.

Cum ſervum ſcis te genitum, blandèque fateris;
Cùm dicis dominum, Soſibiane, patrem.

Arguebat ſe ſervum eſſe genitum *Soſibianus*, dum negare videbatur, quia dominum vocabat patrem. Sic apud *Quintilianum, l.* 5. *c.* 10. *Si portorium Rhodiis locare honeſtum eſt, et Hermacreonti conducere.* Quomodo et in Oratore perfecto *Tullius: Num igitur eſt periculum, ait, nequis putet in magna arte et glorioſa turpe eſſe docere alios id quod ipſi fuerit honeſtum diſcere?* Apud *Ovidium* in ætatis ferreæ deſcriptione, *Metam.* 1. Varia relatorum exempla afferuntur:

—— Non hoſpes ab hoſpite tutus,
Non ſocer à genero: fratrum quoque gratia rara eſt.
Imminet exitio vir conjugis, illa mariti:
Lurida terribiles miſcent aconita novercæ:
Filius ante diem patrios inquirit in annos.

Atqui argumentum talis relationis contrarium nihil habet, immo arguit mutuas cauſas: ut ſum tuus pater; tu es igitur meus filius. *At quum dico,* ſum tuus pater, non igitur ſum tuus filius, *tum contraria verè ſunt;* atque ex ipſa quidem hac mutua relatione.

CAP. XV. *De Adverſis.*

ADverſa ſunt contraria affirmantia, quæ inter ſe velut è regione abſolutè adverſantur.

Sic etiam à Cicerone appellantur in Topicis. *Sunt contraria,* quia eorum unum uni tantum opponitur; ut honeſtum turpi: duo n. duntaxat poſſunt ſibi invicem è regione adverſari. *Sunt affirmantia;* quia unum uni opponitur, ut res rei; quod ſupra demonſtratum eſt, et infra clarius patebit. His autem verbis *è regione abſolutè adverſantur,* nihil aliud quàm directa oppoſitio, adeóque maxima, intelligitur; qualis eſt inter duo puncta diametri in eodem circulo. His etiam verbis diſtinguuntur adverſa à ſuis mediis, quæ inter ſe et cum extremis diſparantur. *Abſolutè;* i. e. omninò, perfectè; ut in *Conſentaneis,* quæ abſolutè conſentiebant. *Ramus perpetuo* dixerat: ſed aſſentior aliis, qui *abſolutè* malunt: nam *perpetuò* opponi, omnib. oppoſitis, etiam relatis, commune eſt, quatenus oppoſita ſunt, i. e. ratione et re diſſentiunt. *Abſolutè* autem additur, ut hac particula diſtingui adverſa poſſint à relatis, in quibus conſenſio quædam eſt, quatenus alterum ex mutua conſtat alterius affectione, cujuſmodi hîc omninò nulla eſt. Sic albor et nigror, calor et frigus opponuntur.

Ariſtoteles, contraria (ſic enim *adverſa* vocat *Categ.* 6.) definit, *quæ plurimum inter ſe diſtant in eodem genere:* et rurſus *Categ.* 8. *Contraria ſunt vel in eadem ſpecie, vel in eodem genere.* Quem *Cic.* eſt ſecutus in

Top. et *Galen* de *Opt.* ſecta. Verùm adverſa, ut docet idem *Ariſtot.* cap. de Contrariis, non in eodem ſolùm genere plurimum differunt, ut album et nigrum, verumetiam in contrariis, ut juſtitia et injuſtitia; vel ipſa genera, ut bonum et malum, virtus et vitium. Quid quod in eodem genere differre, commune videtur adverſis cum relatis: pro eodem igitur genere, rectius in definitione ponitur *é regione*, prout *Cicero* interpretatur.

Nulla ſalus bello; pacem te poſcimus omnes.
Æneid. 11.

Libertas et ſervitus apud *Tibullum*, *l.* 2.

Sic mihi ſervitium video, dominámque paratam;
Tu mihi libertas illa paterna vale.

Sic conſilium et caſus; pro *Marcello: nunquam enim temeritas cum ſapientia commiſcetur, nec ad conſilium caſus admittitur.* Et Parad. 1. contra *Epicureos: illud tamen arctè tenent accuratéque defendunt, voluptatem eſſe ſummum bonum: quæ quidem mihi vox pecudum videtur, non hominum*, &c. Pecudem et hominem adverſa *Cicero* oppoſuit: voluptas pecudis bonum eſt, non igitur hominis. Uſus enim hujus argumenti non in qualitatibus duntaxat, ut vulgò putant, verùm in ſubſtantiis, etiam et quantitatibus, immo omnibus in rebus verſatur: id quod *Ariſtot.* non diffitetur, cùm ait *Phil. x.* 3. *Contraria etiam ad primas entis differentias referri:* et rurſus; *in omni genere contrarietatem eſſe.* Contrarietas deinde argumentum eſſe Logicum ab omnibus agnoſcitur: nihil ergo obſtat quominus ad quævis rerum genera pertineat. Quædam denique formæ vel maximè ſubſtantiæ ſunt: formas autem ſpecificas omnes ſibi invicem adverſas eſſe, apud omnes receptiſſimum eſt: immo verò major videtur eſſe formarum contrarietas quàm qualitatum; qualitates enim commiſceri facile poſſunt, formæ vix unquam. Quod ergo idem *Ariſtot.* alibi docet, ſub-

ſtantiæ et quantitati nihil eſſe contrarium, id non ratione tantùm, ſed ipſius etiam teſtimonio ſuprà citato refellitur; non ſubſtantiarum autem pugna etſi non Phyſica, Logica tamen eſt, dum ex altera ſubſtantia ſingulari affirmata, negatur altera.

CAP. XVI. *De Contradicentibus.*

Contraria negantia ſunt, quorum alterum ait, alterum negat idem. Ab altero negante ſic nominantur: in puris enim negantibus, ut loquuntur, nullus eſt rationis uſus. Atque hinc demum nunc clarius patet, quænam eſſent contraria affirmantia: de quibus cùm dictum eſt, de negantibus quoque eſt dictum quod ſatis ſit.

Ea ſunt contradicentia aut privantia.

Contradicentia ſunt contraria negantia, quorum alterum negat ubique: ut juſtus, non juſtus; animal, non animal; eſt, non eſt.

Contradicentia ſunt contraria, quia una negatio uni affirmationi opponitur, et contrà; immo ſine medio. Sic etiam *Ariſtot. Poſt.* 1. 2. *Contradictio eſt oppoſitio cujus nullum eſt medium per ſe.* Quorum alterum negat ubique; *i. e.* in re qualibet: negare enim ubique eſt de re qualibet dici, de qua affirmatum non dicitur: ut de quo *videt* non dicitur, de eo *non videt* dicitur. Unde illud vulgò dictum, *contradicentia ſunt omnia:* et illud *Ariſtot.* 1 *Poſt.* 1. 2. *quodvis verè eſt vel affirmare vel negare: verè affirmare et negare ſimul, impoſſibile eſt.* et Top. 6. 3. *de qualibet re vel affirmatio vel negatio verè dicitur.* Alterum autem negare ubique dicitur, vel expreſsè vel implicitè. Expreſsè ut ſuprà, cum negandi particula: implicitè, cùm reipſa non minus contradicit et repugnat alteri, quàm ſi verbo negaret; ut corpus infinitum, proprietas communis. Vulgò vocatur

contradictio in adjecto; quia id ſubjecto adjungit quod ſubjectum planè tollit; atque ita contradictionem implicat. Atque hinc etiam eſt quòd contradicentia medio carent non ſolùm participationis verùm etiam negationis, quia neceſſe eſt affirmare vel negare unum quodvis de altero. Sic etiam *Boethius* in Topicis: *inter affirmationem et negationem nulla eſt medietas.* Contradicentium porrò exempla hæc ſunt. In defenſione *Muræna* contradicitur ſententiis *Catonis* et *Ciceronis;* illius Stoici, hujus Academici. Dialogus eſt his verbis: *nihil ignoveris: immo aliquid, non omnia. Nihil gratiæ cauſa feceris: immo ne riſiſtito gratiæ, cùm officium et fides poſtulabit. Miſericordia commotus ne ſis; etiam in diſſolvenda ſeveritate: ſed tamen eſt aliqua laus humanitatis. In ſententia permaneto: enim verò niſi ſententia alia vicerit melior.* In hoc exemplo quadruplex contradictio eſt: nihil ignoveris; nonnihil ignoveris; nihil gratiæ cauſa feceris; nonnihil gratiæ cauſa feceris, &c. *Martial. l.* 1.

Bella es; novimus: et puella; verum eſt:
Et dives; quis enim poteſt negare?
Sed dum te nimium, Fabulla, laudas,
Nec dives, neque bella, nec puella es.

Cicero in *Tuſc.* cogit hoc argumento *Atticum* Epicureum fateri mortuos miſeros non eſſe, ſi omnino non ſint, ut Epicurei credebant. *Quem eſſe negas; eundem eſſe dicis: cùm enim miſerum eſſe dicis, tum eum qui non ſit, eſſe dicis. Sic Terentianus Phædria Dori eunuchi* dictum elevat, quòd affirmaſſet prius, quæ pòſt inficiaretur: *modò ait, modò negat.*

Sunt qui contradictionem nullam eſſe ſtatuunt, niſi axiomaticam; de qua *lib.* 2. Verùm ſi affirmatio et negatio Topica datur, ut ſuprà demonſtravimus, neceſſe eſt dari quoque Topicam contradictionem: qualis eſt illa *Rom.* 9. *Vocabo non populum meum, populum meum; et non dilectam, dilectam.* In diſtinc-

tionibus etiam frequentiſſimus eſt hujus contradictionis uſus; præſertim ubi alterum diſtinctionis membrum apta voce exprimi non poteſt: ut Dialecticæ materia eſt ens, et non ens; lex eſt ſcripta, vel non ſcripta. Sic ad *Critonem Socrates; videris opportunè quidem non excitaſſe me.* In his exemplis axiomatica contradictio nulla eſt: uti neque in illo quod ſuprà in hoc capite ex *Martiale* allatum eſt: *Bella es; novimus, et puella,* &c. Non enim verbum eſt ſive copulatio negatur, ſed partes. Fabulla eſt bella et puella et dives; Fabulla eſt et non bella, et non puella, et non dives. Axiomatica enim contradictio hujuſmodi fuiſſet: Fabulla non eſt et bella et puella et dives: quod lib. 2. clarius intelligetur.

CAP. XVII. *De Privantibus.*

Privantia ſunt contraria negantia, quorum alterum negat in eo tantum ſubjecto, in quo affirmatum ſuapte natura ineſt. Atque hîc affirmatum dicitur habitus, quo quis quid habet, negatum autem privatio, quâ quis ea re privatur aut caret: ut viſus et cæcitas, motus et quies in iis rebus quæ motu conſervantur. Sunt contraria, quòd unum uni opponitur, habitus privationi; qua ex parte *negantia* quoque dicuntur: nam et hîc rei alicujus affirmationi ejuſdem negatio, i. e. enti non ens opponitur: privatio enim, ut inquit *Ariſtot. Phyſ.* 2. 8. *per ſe eſt non ens:* et *Plut.* de primo frigido; *privatio eſt eſſentiæ negatio; habituique opponitur, non ut natura quædam aut eſſentia per ſe exiſtens, ſed ut ejus corruptio et ademtio.* Quorum alterum negat in eo tantum ſubjecto, in quo, &c. His verbis forma privantium qua diſtinguuntur à contradicentibus, exprimitur. In contradicentibus enim negatio infinita eſt, affirmatum ſuum ubique, i. e. qualibet in

re negans; ut quicquid non eſt juſtum, eſt non juſtum in privantibus verò finita eſt negatio, atque in eo tantum ſubjecto affirmatum ſive habitum negans, in quo affirmatum ſuapte natura in eſt: aut ineſſe poteſt? ut etiam *Ariſtot.* in Categor. Sic cæcitas eſt negatio viſus, non ubique et in re qualibet, ſed in qua ſolùm viſus ineſſe natura debuit: nam privari aliquid tum demum dicitur, cùm eo caret quod natum eſt habere: non ergo quicquid non videt, propriè cæcum dicitur. Deinde in contradicentibus negatum contradicendo negat, et eſt pura negatio; ut videns, non videns: in privantibus negat privando; nec ſolùm negatio eſt, ſed privans negatio et extinctio habitus alicujus qui ineſſe naturâ ſubjecto debuit aut potuit; ut videns, cæcus. Hinc illæ privationis proprietates ex *Plut.* de primo frigido, non inutiles: *privatio iners et agendi impos eſt: non ſuſcipit magis aut minus;* neque enim quis dixerit hunc illo cæciorem; aut tacentem, magis minúſve tacere; aut defunctum, magis minúſve eſſe mortuum: habitûs enim gradus eſſe poſſunt, non entis non item: Illa autem *Ariſtot. à privatione ad habitum non datur regreſſus,* incertior eſt: cùm enim habitus quo quis habere quid dicitur duo modi ſint, potentia et actus, à privatione potentiæ vel facultatis, ídque naturâ duntaxat, regreſſus negatur. Contradicentia denique medio carent non ſolùm participationis, verùm etiam negationis: privantia verò carent quidem medio participationis, nulla enim eſt habitus cum privatione permixtio; non carent autem medio negationis; multa enim ſunt quæ neque vident, neque cæca ſunt; ut lapis, arbor, &c. niſi cùm ei ſubjecto attribuuntur, cui natura ineſſe debuerunt: tum enim negationis etiam medio carent; quippe omnis homo aut videns eſt aut cæcus, gnarus aut ignarus. Exempla porrò privantium ſunt dives et pauper: *Martial.* l. 5.

Semper eris pauper, ſi pauper es, Æmiliane:
Dantur opes nullis nunc, niſi divitibus.

Vita et mors, ut in *Miloniana: hujus mortis ſedetis ultores, cujus vitam, ſi putetis per vos reſtitui poſſe, nolitis.* Item loqui et tacere: 1 *Catil. quid expectas auctoritatem loquentium, quorum voluntatem tacitorum perſpicis.* Cætera exempla quæ *Ramus* attulit, minus quadrant: ut ebrius et ſobrius, mortalis et immortalis, quæ potius adverſa ſunt. Neque enim *in* præpoſitio in compoſitis privationem ſemper, ſed adverſum habitum ſæpe ſignificat; unde nec peccatum privationem eſſe dixerim; ſiquidem hoc vel illud peccatum ſive vitium, privatio non eſt. Atque hæ quidem ſpecies contrariorum ſunt. Sed quæri hic ſolet, quænam earum ſint maximè inter ſe contrariæ. *Ariſtoteles* maximam contrarietatem nunc adverſis tribuit, nunc contradicentibus. Sed videtur maximam eſſe diſſenſionem inter privantia: deinde inter adverſa; minorem adhuc inter contradicentia; minimam inter relata: nam relata propter illam mutuam affectionem, partim conſentanea ſunt: contradicentia purè quidem contraria negantia ſunt, ſed tamen propter infinitam illam negationem, pro mediis et diſparatis crebro accipiuntur, ut non calidum non tam opponitur calido quàm frigidum; quoniam non calidum poteſt tepidum eſſe; ſic non bonum, medium quiddam eſſe poteſt et adiaphorum: non album de rubro dici aut intelligi poteſt: adverſa è regione quidem adverſantur; non ita tamen, quin commiſceri queant: privantia verò mixtionem non admittunt; et privatio ferè eſt habitûs extinctio atque ereptio aut ſaltem deficientia; habitúſque eſt ens, privatio non ens; enti autem nihil, æquè ac non ens, contrarium eſt.

Sed diſſentaneorum categoria ſic eſt, unde quidvis ab altero differre quolibet modo poſſit.

Quanquam enim cauſa omnis eſſentialis differentiæ, formæ primitus eſt reliquarum, argumenta reliqua conſentanea, ut quot modis conſentire totidem diſſentire res dicantur, cauſa nempe vel effecto, ſubjecto vel adjuncto, modi tamen omnes, quibus res inter ſe differunt vel ratione ſcilicet vel re, non tractantur niſi in diſſentaneis, vel ſi comparantur, in comparatis. Unde illud genere vel ſpecie differre, nihil aliud eſt quàm communi vel propria forma, quarum illa ſymbola ſunt, ut infra dicetur.

CAP. XVIII. *De Paribus.*

ARgumenta ſimplicia ita fuerunt in conſentaneis et diſſentaneis.

Comparata ſunt argumenta prima, quæ inter ſe comparantur.

Simplex rerum affectio comparatione prius tractanda fuit: hanc enim ſi removes, comparata omnia aut conſentanea erunt aut diſſentanea. *Platonis* doctrina et *Xenophontis* ante adjuncta utrique erat, quàm comparata. *Sunt argumenta* prima non orta, eo quòd orta, ut patebit infra, eandem habent affectionem cum primis unde orta ſunt; comparata etſi ſimplicia prius fuere, ſimplicium tamen affectionem non habent. *Inter ſe comparantur;* nimirum quæ ſunt ejuſdem generis: genera autem diſtributio mox docebit. Nunc proprietates comparatorum ſunt dicendæ.

Comparata etſi ipſa comparationis natura æque nota ſunt; attamen alterum altero alicui notius et illuſtrius eſſe debet.

Ubi hoc advertendum, non ſua ſed comparationis natura dici æquè nota eſſe comparata. Ita ſunt, inquis, et relata vi relationis; immo argumenta omnia quæ etiam relata ſunt. At, inquam, relatio et comparatio non ſunt idem; et reliqua argumenta, et ſi

quatenus relata ſunt notione Logica, æque nota ſunt, ſuâ tamen naturâ, prout quæque eſt, vel æquè vel non æquè ſunt manifeſta; diſſentanea quidem æquè, conſentanea non æquè, ut jam ſupra eſt dictum. Debet autem ei quicum diſputamus comparatorum id quod arguit ſua natura et priuſquam comparatio inſtituitur, notius eſſe atque illuſtrius eo quod arguitur; æque enim obſcurum nihil argueret. Unde in ſignis comparatorum uſus elucet; quo fit ut inæqualis rerum notitia comparationis vi æqualis reddatur. Sic conſentanea ad probandum, diſſentanea ad refellendum, comparata ad illuſtrandum aptiſſima ſunt.

Comparata autem ſæpe notis brevius indicantur; aliquando partibus plenius diſtinguuntur, quæ propoſitio redditioque nominantur.

Duplex ergo eſt comparationis forma: altera contracta, altera explicata. Contracta eſt quæ uno verbo concluditur, ut infra cap. 21. Explicata, quæ partibus diſtinguitur; partéſque iſtæ propoſitio et redditio nominantur. Propoſitio præcedit ſæpe, et argumentum eſt: redditio ſæpe ſequitur, éſtque id quod arguitur; ſi ſecus occurrit, inverſio eſt. Omnis autem forma comparationis contracta, ſuis partibus explicari poteſt.

Atque omnino comparata etiam ficta arguunt fidémque faciunt.

Arguunt ſcilicet rem veram; in quo cæteris argumentis præcellunt; quæ ficta ſi ſunt, rem fictam duntaxat arguunt; ut materia ficta, fictam ſolis domum. At comparata etiam ficta, non ſua quidem natura, ſed comparationis vi, res veras arguunt fidémque faciunt.

Comparatio eſt in quantitate vel qualitate.

Quantitas eſt qua res comparatæ quantæ dicuntur.

Eſtque parium vel imparium. Non hic loquimur de quantitate ſolùm mathematica, quæ magnitudinis eſt aut numeri, ſed de quantitate Logica, quæ ratio

quælibet ſive affectio eſt, qua res quæcunque inter ſe comparatæ quantæ, i. e. æquales vel inæquales, pares vel impares dici poſſunt.

Paria ſunt, quorum eſt una quantitas.

Sic etiam definit *Ariſtoteles, Phil.* 8. 15. Quod idem valet acſi diceretur, quorum par ratio eſt. *Una*, i. e. eadem, æqualis: unde in plurali numero eodem nomine ac definitione explicantur.

Argumentum igitur paris eſt, cùm par illuſtratur à pari.

Ad exempla veniamus; atque ad ea primùm quæ in forma, ut diximus, contracta notis brevius indicantur. Hæ autem notæ præcipuæ ſunt *par, æquale, æquare;* ut in his: *Æneid.* 2.

—— *Par levibus ventis.*

Ubi levitas *Creuſæ* umbræ comparatur levitati ventorum. *Æneid.* 3.

Et nunc æquali tecum pubeſceret ævo.
Æneid. 6.

En hujus nate auſpiciis, illa inclyta Roma
Imperium terris, animos æquabit Olympo.

His notis aliæ ſunt affines, *pariter, æquè, æqualitas, æqualiter, perinde, acſi*, et id genus alia.

Sequitur forma explicata; in qua propoſitio et redditio diſtinguuntur, quæ in contracta forma erant implicitæ. In hac autem forma explicata par quantitas vel notis apertè indicatur, vel ſine notis mente et ratione concipitur: Notæ iſtæ ſunt vel propriæ parium, vel negationes imparium; parium propriæ, *idem, quod; tam, quàm; tanto, quanto; tot, quot.* In quibus ſingulis notarum paribus prior quæque redditioni inſervit, poſterior verò propoſitioni. *Catil.* 4. *Cujus res geſtæ atque virtutes iiſdem, quibus ſolis curſus, regionibus ac terminis continentur.*

Tàm ficti pravique tenax quàm nuntia veri.
Æneid. 4.

Tantò peſſimus omnium poëta,
Quantò tu optimus omnium patronus.
Catull. 4.

Littora quot conchas, quot amæna roſaria flores.
Quótque ſoporiferum grana papaver habet, &c.
Tot premor adverſis.
Ovid. 4. *Triſt.*

Negationes imparium ſunt; vel majoris et minoris ſeorſim vel utriuſque ſimul *non magis, non minus. Philipic.* 9. *Neque enim ille magis Juriſconſultus quàm juſtitiæ fuit, &c. Neque conſtituere litium actiones malebat, quàm controverſias tollere. Ovid.* 2. *de Arte.*

Non minor eſt virtus, quàm quærere, parta tueri.

Utriuſque ſimul pro Muræna: Paria cognoſco eſſe iſta in L. Muræna, atque ita paria, ut neque ipſe dignitate vinci potuerit, neque te dignitate ſuperarit. Obſervandum eſt autem negationem majoris vel minoris ſeorſim non ſemper eſſe notam parium: neque enim ſi *ſervus non eſt major domino, ergo eſt æqualis;* nec ſi, *dominus non eſt minor ſervo, ergo par.*

Hactenus cum notis; nunc ſine notis hæc quæ ſequuntur. Atque in hoc potiſſimum genere exemplorum ſine notis, apparet vis eadem arguendi in utramque partem; adeo ut ſi unum, alterum quoque ſit; ſi non ſit unum, neque alterum. Itaque ex uno eorum affirmato, alterum affirmatur; ex negato, negatur: 2 *Philip: Quorum facinus commune, cur non eorum præda communis? Ter. in Adel.*

Quando ego non curo tuum, ne cura meum.

Hujus loci, parium nempe ſine notis, *ſunt conſectaria illa è contrariis quidem orta, ſed parium collatione tractata. Ut* ex adverſis iſta; *Cicero* pro *Sylla: neque verò quid mihi iraſcare intelligere poſſum; ſi,*

quòd eum defendo quem tu accuſas, cur tibi quoque ipſe non ſuccenſeo, qui accuſes eum quem ego defendo? Inimicum, inquis, accuſo meum: et amicum, inquam, ego defendo meum. Sic 5. *Tuſc. quod cùm fateantur, ſatis magnam vim eſſe in vitiis ad miſeram vitam; nonne fatendum eſt eandem vim in virtute eſſe ad beatam vitam? Contraria enim contrariorum ſunt conſequentia.*

Quæ tamen regula non eſt perpetuo vera primò niſi collatio ſit verè parium: non ergo ſequitur, *mala opera damnant; ergo bona juſtificant.* Mala n. opera omnino mala, bona imperfectè bona ſunt; illa noſtra, hæc non plane noſtra. *Secundo,* ſed in iis duntaxat paribus, contrariorum ex loco petitis, quorum parium propoſitio reciprocatur. Quod in relatis quidem ſit frequentiſſimè: ut apud *Martialem.*

Tum ſervum ſcis te genitum, blandéque fateris,
Cùm dicis dominum, Soſibiane, patrem.

Pater eſt filii dominus, et filii dominus eſt pater: pariter ergo filius eſt patris ſervus. Sic ex adverſis: *bonum eſt appetendum; pariter ergo malum eſt fugiendum.* Nempe quia propriè adeóque reciprocè, omne appetendum eſt bonum. Et ex privantibus: *Ovid.* 1. Faſt.

In pretio pretium nunc eſt, dat cenſus honores,
Cenſus amicitias: pauper ubique jacet.

Dives eſt in pretio, et quiſquis eſt in pretio, eſt dives; ergo omnis pauper jacet.

Quoties autem collationis propoſitio non reciprocatur, vel quoties uni parium id quaſi proprium tribuitur quod utriſque commune eſt, eorum conſequentia contraria non ſunt, ſed ſæpe eadem. Fallit ergo hoc ex relatis: *pater eſt dives; ergo filius eſt pauper:* quia propoſitio non eſt reciproca; omnis enim dives non eſt pater. Et hoc etiam ex adverſis: *homo eſt ſenſu præditus; beſtia igitur ſenſu caret. Homo mortalis; beſtia igitur*

immortalis: quippe nec ſenſu præditum, nec mortale eſt homini proprium; ſed utrique contrario commune, et homini et beſtiæ. Hoc etiam ex contradicentibus: *homo eſt animal; ergo non homo eſt non animal.* Hoc denique ex privantibus: *videns vivit; ergo cæcus eſt mortuus:* vivere enim et videnti et cæco commune eſt. *Non enim idem non dici de contrariis, ſed contraria de eodem dici non poſſunt: immo quod ſuſcipit unum contrariorum, ſuſcipit alterum; et quod unum non ſuſcipit, neque alterum;* ut, *in quo eſt amor, in eo poteſt eſſe odium. Quibus nullum eſt jus, iis nulla fit injuria.*

Eſt et alius parium ſine notis modus, *quo interdum laceſſiti, par pari reponimus.* Qualis eſt *Virgil.* Ecl. 3. In illa paſtorum alterna contentione repetitum illud; *Dic quib. in terris,* &c. Cujuſmodi eſt et illud *Mat.* 21, 23, &c. *Qua authoritate facis iſta, &c. Interrogabo vos ego etiam quiddam: Baptiſma Joannis unde erat?* Affine eſt illud *Cic. Off.* 2. *Cato, cùm ab eo quæreretur, quid eſſet fœnerari? reſpondit, quid hominem occidere.*

Paria verò ficta quorum eſſe proprium ſuprà diximus rem veram arguere, ſunt illa apud *Ciceronem,* Invent. 1. ex *Æſchine Socratico;* ubi *Aſpaſia* cum *Xenophontis* uxore et *Xenophonte* ipſo ſic inducitur locuta: *dic mihi, quæſo, Xenophontis uxor, ſi vicina tua melius habeat aurum quàm tu habes, utrum illius an tuum malis? Illius, inquit. Et ſi veſtem? Illius verò reſpondit. Age verò, ſi virum illa meliorem, an illius malis.* Hîc mulier erubuit. Comparatio ſic ſe habet: ſi aurum, ſi veſtem vicinæ meliorem habere malles quàm tuam, malle etiam meliorem vicinæ virum argueris. Non dicit vicinam habere aurum aut veſtem meliorem, ſed fingit aut ponit, eámque ſi mallet *Xenophontis* uxor, arguitur malle virum quoque vicinæ ſi melior ſit.

CAP. XIX. *De Majoribus.*

Imparia ſunt, quorum quantitas non eſt una.
Non una, i. e. non eadem; quorum par ratio non eſt: contrariorum enim contraria ratio eſt.

Impar eſt majus vel minus.
Majus eſt cujus quantitas excedit.

Major autem vel minor quantitas æſtimanda eſt ex rerum quæ comparantur, elatione vel ſummiſſione, ut inquit *Cic.* in *Top.* i. e. exceſſu vel defectu; quæ vel notis indicantur, vel, ſi deſunt notæ aliis vocibus, quæ exceſſum vel defectum ſignificant, intelliguntur. Ex eo autem quod ſuprà de Logica quantitate diximus, intelligendum eſt id Logicè majus quoque eſſe, cujus non ſolùm magnitudo, menſura, aut numerus, ſed etiam auctoritas, potentia, præſtantia, probabilitas, difficultas, aut quid hujuſmodi majus eſt; vel brevius, quod quavis ratione exceſſum habet, id majus eſt; idque non ſolùm rei ipſius natura, ſed vel opinione differentis. Majus igitur eſt cujus quantitas excedit id quod minus eſt: majus enim hîc adhibetur ad arguendum minus.

Quemadmodum autem parium, ita argumenti à majore, forma alia contracta eſt, quæ notis brevius indicatur; alia explicata, quæ partibus plenius diſtinguitur.

Contractioris formæ notæ ſunt vel nomina comparativa et ſuperlativa ſuos caſus regentia, vel verba quædam; et ea quidem utraque, non ſolùm quæ exceſſum ſignificant, ut *major, melior, pejor; præſtare, ſuperare, vincere, excedere, præferri*, cùm referuntur ad id quod arguit, verùm etiam ea cùm nomina tum verba quæ defectum ſignificant, ut *minor, inferior,*

poſthabeo, cedo, vincor, ſuperor, ſi referuntur ad id quod arguitur.

Explicata autem forma nunc eſt cum notis, nunc ſine notis. Notæ ſunt *non ſolùm, ſed etiam;* non, tam, quam, et comparationes, verbáque, ut ſuprà, non modò elationem ſignificantia cum particula *quàm*, ſi ea particula tribuatur ei ſemper quod arguitur, ſed etiam ea quæ ſummiſſionem ſignificant, ſi modò particula *quàm* referatur ad id quod arguit: ut, *minus eſt amicum pulſare, quàm patrem.* Sed hoc exemplum arguit potius à minori quàm grave ſcelus ſit pulſare patrem, quàm à majori non admodum grave eſſe pulſare amicum. Idem de cæteris hujuſmodi eſt dicendum.

Exemplum primæ notæ: *Cic.* pro *Muræna: Tollitur è medio non ſolùm iſta verboſa ſimulatio prudentiæ, ſed etiam illa domina rerum ſapientia. Spernitur orator non ſolùm odioſus in dicendo aut loquax, verùm etiam bonus.* In hujuſmodi exemplis *ſed etiam* eſt propoſitio, et, ut majus, arguit redditionem *non ſolum*, ut minus.

Huic nota affinis eſt *immo*, vel *immo verò*. Cujuſmodi eſt illud apud *Terent. Thr. Magnas verò agere gratias Thais mihi? Gn. Ingentes. Thr. Ain tu? læta eſt? Gn. Non tam ipſo quidem dono, quàm abs te datum eſſe: id verò ſeriò triumphat.* Hîc facilè intelligitur *immo ingentes* et *immo id ſeriò triumphat.* Ingentes gratiæ arguunt magnas; et triumphare, lætam eſſe. Sic *Catil.* 1. *Hic tamen vivit, vivit? immo verò in ſenatum venit. Et illud Ver.* 3. *Non furem, ſed raptorem; non adulterum, ſed expugnatorem pudicitiæ*, &c.

Exemplum ſecundæ notæ, comparativorum ſcilicet et verborum cum particula *quàm*, eſt ex *Cic.* pro *Marcello: Plus admirationis habitura, quam gloriæ.* Sed ambiguum: aut enim plus admirationis arguit minus gloriæ, et ſic argumentum eſt à majori, aut minor gloria ſi magna ſit, arguit maximam admirationem.

Verborum elationem ſignificantium cum particula *quàm* exemplum hoc erit; *mendicare præſtat, quàm furari.* Hîc mendicare, quanquam in honeſtum, ut magis tamen et potius faciendum, arguit multo minus eſſe furandum.

Sic malo illud, ſcilicet quod arguit, *quàm hoc,* ſcilicet quod arguitur: ut *Juvenal.* ſatyra 8. adverſus glorioſum nobilem.

Malo pater tibi ſit Therſites, dummodo tu ſis
Æacidæ ſimilis, Vulcaniáque arma capeſſas,
Quàm te Therſitæ ſimilem producat Achilles.

Quod malit ignobilem fortem, quod tamen non eſt ita optandum, ex eo arguit atque oſtendit à majori ſive à potiori quàm minime velit nobilem ignavum. *Cæſar: Malo modeſtiam in milite, quàm virtutem.* Modeſtia, judicio *Cæſaris,* præſtantior et major, arguit virtutem ſive fortitudinem in milite minus eſſe quàm modeſtia requirendam: vel potius à minori exaggerat modeſtiæ laudem in milite præ virtutis laude.

Sequitur majorum tractatio ſine notis.

Atque in hoc ſolùm genere id majus eſt cujus probabilitas aut difficultas eſt major. Hîc etiam Logici regulas conſequentiæ tradere ſolent non ſolùm negando, ut vult *Ariſtot.* Rhet. 2. 23. Verùm etiam affirmando, pro quantitatis diverſa vi et conſideratione, in exemplis diverſis: ejuſdem enim exempli una tantum ratio eſt. Si majus eſt probabilius, duntaxat negando, in hunc modum: *quod non valet in majore, non valebit in minore.* Si majus eſt difficilius aut incredibilius, duntaxat affirmando: *quod in re majore valet, valet in minore,* ut inquit *Cic.* in *Top.* Hujus exemplum eſt *Æneid.* 1.

O ſocii (neque enim ignari ſumus ante malorum)
O paſſi graviora! dabit Deus his quoque finem.

Si gravioribus malis dedit Deus finem, dabit his certè. Sic *Cic.* pro *Muræna: Noli tam eſſe injuſtus, ut cùm tui fontes vel inimicis tuis pateant, noſtros rivulos, etiam amicis putes clauſos eſſe oportere.*

Ficta etiam majora idem valent in ſuis conſequentiis vel refutandis vel probandis.

Refutandi exemplum eſt *Terent. Heaut.*

——— *Satrapas ſi fiet*
Amator, nunquam ſufferre ejus ſumtus queat:
Nedum tu poſſis.

quaſi diceret, finge ſatrapam eſſe. Et *Æneid.* 5.

*Magnanime Æ*nea, *non ſi mihi Jupiter auctor*
Spondeat, hoc ſperem Italiam contingere cælo:
Mutati tranſverſa fremunt, &c.,
Nec nos obniti contrà, nec tendere tantùm
Sufficimus.

i. e. multo nunc minus Jove non ſpondente.

CAP. XX. *De Minoribus.*

MAjus et minus inter ſe affecta et relata ſunt: adeóque; unius definitionem qui norit, norit alterius.

Ut igitur majus eſt cujus quantitas excedit, *ita minus eſt cujus quantitas exceditur.* Quantitas autem ut majoris erat in qualibet rerum elatione ſive exceſſu, ita nunc minoris eſt in qualibet rerum ſummiſſione ſive defectu. Sententiarum enim minor probabilitas aut difficultas locum non habet, niſi in minorum forma explicata; quod ex majorum quoque explicata forma intelligi poteſt. Minus igitur eſt cujus quantitas exceditur à majore: argumentum itaque à minore eſt, cùm id quod minus eſt, adhibetur ad arguendum id quod eſt majus.

Minora etiam vel brevius indicantur notis, vel

plenius diſtinguuntur partibus. Hujus utriuſque formæ vel propriæ ſunt minorum notæ, vel negationes parium.

Propriæ notæ contractioris formæ ſunt primùm, voces comparativæ Grammaticæ, cùm nomina tum verba, elationem utraque ſignificantia, ſi modò attribuantur ei quod arguitur. *Ovid.* 2. de Triſt. *Sævior es triſti Buſiride.* Hîc minor ſævitia *Buſiridis* arguit majorem illius in quem poeta invehitur. *Præſtat ſapientia divitiis. Sævior* et *præſtat* elationem ſignificant, et notæ ſunt majoris; ſed quia tribuuntur ei quod arguitur, argumentum utrobique eſt à minori. Atque hoc ſedulò advertendum eſt, ut argumentum majoris à minori dijudicare poſſis: majora enim et minora, contractæ præſertim formæ, eaſdem plerumque notas præ ſe ferunt; idémque exemplum utramvis in partem vel à majori vel à minori arguere poteſt: ut, *ſæviores triſti Buſiride.* Hoc ſi ad ſævitiam cujuſvis exaggerandam dicatur, ut hoc loco, à minori eſt: ſi ad *Buſiridis* extenuandam, à majori. Si igitur illa quæ elationem ſignificant, referantur ad id quod arguitur, ſunt illa quidem notæ majoris, argumentum autem eſt à minori; quòniam majus, cujus illa notæ ſunt, eſt id quod arguitur: ſin illa quæ ſummiſſionem ſignificant, referuntur ad id quod arguitur, ſunt illa quidem notæ minoris, ſed argumentum eſt à majori; quoniam id quod arguitur, minus eſt.

Secundò, comparationes Grammaticæ verbáque ſummiſſionem ſignificantia, ut minor, inferior, etc. Poſthabeo, poſtpono, cedo, vincor, ſuperor, etc. Si modò ad id quod arguit, referatur: ut *cedant arma togæ.* Hic togæ dignitas arguitur à minori armorum dignitate, quæ cedit.

Atquæ hæ ſunt notæ affirmantes contractæ formæ: quibus annumerandæ ſunt etiam iſtæ formulæ, quæ fiunt negatione parium. *Philip.* 9. *Omnes ex omni ætate, qui in hac civitate intelligentiam juris habuerunt,*

ſi unum in locum conferantur, cum S. Sulpitio non ſunt conferendi, i. e. non æquandi, quæ nota parium fuit. Hactenus contracta forma.

Explicata forma vel cum notis eſt, vel ſine notis. Propriæ notæ ſunt primò, *non modo non, ſed ne. Cic. 2. Catil. Nemo non modò Romæ, ſed ne ullo in angulo totius Italiæ oppreſſus ære alieno fuit, quem non ad hoc incredibile ſceleris fœdus aſciverit.* Hîc poſterior nota *ſed ne*, eſt propoſitionis, et nota minoris; arguitque *non modò non*, quæ redditionis eſt, et nota majoris, quod arguitur. Ne ullo in angulo Italiæ non fecit, quod minus utile ſibi erat, non modò non igitur vel multo magis Romæ fecit, quod majus erat, vel ſibi magis utile. Pro *Fonteio: Non modò nullum facinus hujus protulerunt, ſed ne dictum quidem aliquod reprehenderent.* Ne minus quidem fecerunt ut dictum aliquod reprehenderent, quæ propoſitio eſt et arguit non modò non majus i. e. ergo non majus, ut facinus aliquod proferrent, quæ redditio eſt, et arguitur.

Verùm in hujus notæ exemplis propoſitionis nota *ſed ne*, aliquando omittitur. *Ad Lent. Nullum meum minimum dictum, non modò factum pro Cæſare interceſſit*, i. e. nullum non modò factum, ſed ne dictum quidem. Huic notæ affinis eſt illa formula, *tantum abeſt ab hoc, ut ne illud quidem.* Pro *Marcello: Tantum abes à perfectione maximorum operum, ut fundamenta, quæ cogitas, nondum jeceris.* Ne hoc quidem feciſti quod minus eſt, abes ergo longe ab illo quod eſt majus.

Secundæ notæ ſunt comparationes Grammaticæ et verba quædam cum particula *quàm* quæ vel elationem ſignificant, ut *potius hoc quàm illud, malo hoc quàm illud*, vel ſummiſſionem, ut *minor, inferior*, ita ut *quàm* utrobique referatur ad id quod arguitur. *Catil.* 1. *Ut exul potius tentare, quàm conſul vexare remp. poſſis.* Quod potius erat *Ciceroni* ut exul tentaret remp. quàm conſul vexaret, illud ut minus malum arguit hoc eſſe

majus. Hîc comparatio Grammatica *potius*, ad id quod arguit, refertur, nempe ad minus malum; particula *quàm* ad id refertur quod arguitur, nempe ad majus malum. *Sic maluit Metellus de repub. quàm de ſententia ſua dimoveri.* Hîc *maluit*, verbum elationis, refertur ad id quod arguit, nempe ad minus malum, judicio *Metelli*, de rep. dimoveri; particula *quàm* ad id refertur quod majus malum arguitur, dimoveri de ſententia. Sic in iis notis quæ ſummiſſionem ſignificant, particula *quàm* refertur ſemper ad majus quod arguitur, non ſecus atque in iis quæ ſignificant elationem: ut, *minus eſt accipere, quàm dare; inferior eſt Cæſar quàm Scipio.*

His notis affinis eſt *antequam*, i. e. potius quam. Pro *Milone: Utinam Clodius dictator eſſet, antequam hoc ſpectaculum viderem.*

Tertia nota eſt *cùm tum:* 1 Agr. *quæ cùm omnib. eſt difficilis et magna ratio, tum vero mihi præter cæteros.*

Sequuntur negationes parium in hac forma explicata. *Non tam, quàm.* Catil. 2. *Quanquam illi qui Catilinam Maſſiliam ire dictitant, non tam hæc querun-tur, quàm verentur. Sic non tot, quot:* pro *Muræna; Quod enim fretum, quem Euripum tot motus, tantas, tam varias habere putatis agitationes fluctuum; quantas perturbationes et quantos æſtus habet ratio comitiorum?* In hoc exemplo interrogatio fortius negat paria.

Nunc ad exempla formæ ſine notis explicatæ veniamus. *Cic. Off.* 1. *Ergo hiſtrio hoc videbit in ſcena, non videbit ſapiens in vita.* Atque hinc etiam conſequentiæ ducuntur non ſolùm affirmando et probando, ut vult *Ariſt.* Rhet. 2. 23. et *Cic.* in *Top.* ſed etiam negando et refutando: Si quidem hoc de exemplo non eodem intelligitur: ſin de eodem, tum quidem vel ſolum affirmando, vel ſolùm negando rectè proceditur. Affirmandi exemplum eſt *Ovid.* 1. de Remed.

Ut corpus redimas ferrum patieris et ignes, &c.
Ut valeas animo quicquam tolerare negabis?

Si corporis cauſa, multo magis animi quidvis tolerabis; animus enim dignior. Item pro *Archia: Beſtiæ ſæpe immanes cantu flectuntur: nos non poetarum voce moveamur? Sic illud Mat.* 6. 26. *Paſſeres curat Deus: multo magis ergo homines.* At negando, nulla ex his conſequentia deducitur: non ergo ſequitur, *ſi corporis cauſa quicquam non tolerabis ergo nunc animi;* et ſic de cæteris. Rectè igitur, ſi hoc modo intelligitur *Ariſtoteles*, à minore ad majus affirmando ſolùm proceditur. Verùm exempla non deſunt, in quib. à minore arguitur etiam ſolùm negando: cujuſmodi eſt illud ſuprà citatum, pro *Marcello; fundamenta nondum jeciſti, certè ergo non perfeciſti.* Nec tamen idem affirmando; *fundamenta jeciſti; ergo perfeciſti.* Hîc modò cavendum eſt, ne ponatur negatio quæ affirmationi æquipolleat: ut, *Deus non negligit paſſeres*, idem eſt quod *curat.* Sic enim utriuſque conſequentiæ idem exemplum prout ſententia eadem vel affirmando vel negando variatur, dari poſſet: ut, *ſi fures plectendi, multo magis ſacrilegi. Si furib. non parcendum, multo minus ſacrilegis.* Hîc *plectere* et *non parcere* idem eſt; et minus ſit nota majoris: non igitur notæ, ſed rerum elatio vel ſummiſſio majus vel minus efficit. Atque hæc de conſequentiis minorum ſine notis.

Verùm eædem conſequentiæ ducuntur ab explicata forma, quæ etiam cum notis eſt, ut ex iis exemplis quæ ſuprà ponuntur, intelligas licet. In hac forma explicata ſine notis eſt ubi occurrit minorum quædam gradatio: ut *Ver.* 7. *Facinus eſt vincere civem Romanum; ſcelus verberare; propè parricidium necare: quid dicam in crucem tollere?*

Finguntur etiam minora: Virgil. Ecl. 1.
Antè leves ergo paſcentur in æthere cervi, &c.
Quàm noſtro illius labatur pectore vultus.

Philip. 2. *Si inter cœnam in tuis immanibus illis poculis hoc tibi accidiſſet, quis non turpe duceret? In cœtu verò populi R. negotium publicum gerens, magiſter equitum,* &c.

CAP. XXI. *De Similibus.*

HActenus comparatio in quantitate fuit. Sequitur *comparatio in qualitate, qua res comparatæ quales dicuntur.*

Qualitas enim Logica non ſolùm eſt habitus, aut diſpoſitio, aut potentia, vel impotentia naturalis, aut denique figura aut forma exterior, quæ *Ariſtot.* ſpecies qualitatis ſunt, et in aliis artibus tractandæ, ſed eſt affectio quælibet ſive ratio, quâ res inter ſe comparatæ quales, nempe ſimiles aut diſſimiles dicuntur. Nulla autem res eſt, quæ ſi alteri qualitate conferatur, non ſit ei ſimilis vel diſſimilis.

Similia ſunt quorum eadem eſt qualitas.

Sic enim definit *Ariſtoteles*, Phil. 8. 15. et *Boëthius*, l. 2. in *Cic. Top. ſimilitudo*, inquit, *eſt unitas qualitatis.* Argumentum igitur ſimilitudinis eſt, quando ſimile explicatur à ſimili. Magna quidem eſt affinitas parium cum ſimilibus; verùm ut ex definitionibus eorum perſpicere licet, in hoc maximè differunt, quòd paria non admittunt elationem aut ſummiſſionem, ſimilia admittunt: poſſunt enim etiam ſimillima majora eſſe vel minora: quod paria non poſſunt.

Similitudo proportio dicitur, Græcè ferè *analogia;* et ſimilia proportionalia, Græcè *analoga.* Proportio autem nihil aliud eſt quàm duarum rationum ſimilitudo: ratio autem eſt duorum inter ſe terminorum ſive rerum collatio. *Monendum autem eſt ſimilia ſive contractæ formæ ſive explicatæ urgenda non eſſe

ultra eam qualitatem quam in utriſque eandem eſſe propoſitum aſſimilanti erat oſtendere: ſic magiſtratus aſſimilatur cani, ſola nimirum fidelitate cuſtodiæ: unde illa in ſcholis, *nullum ſimile eſt idem, ſimile non currit quatuor pedibus, omne ſimile claudicat.*

Similia nunc notis brevius indicantur, nunc partibus plenius diſtinguuntur; hoc enim comparatis omnibus commune eſt. Notæ ſimilitudinis contractæ *quæ uno verbo concluditur*, ſunt vel ſimilium propriæ vel diſſimilium negationes. Propriæ ſimilium ſunt vel nomina, ut *ſimilis, effigies, imago, more, ritu, inſtar, in modum;* vel adverbia, *tanquam, veluti, quaſi, ſicuti;* vel verba, *imitari, referre,* &c. 1 *Æneid. Os humeroſque Deo ſimilis.* Philip. 9. *Quanquam nullum monumentum clarius Servius Sulpitius relinquere potuit, quàm effigiem morum ſuorum, virtutis, conſtantiæ, pietatis, ingenii, filium.* 1 Triſt.

Namque ea vel nemo, vel qui mihi vulnera fecit,
Solus Achilleo tollere more poteſt.

In Piſ. *Unus ille dies mihi quidem inſtar immortalitatis fuit, quo in patriam redii. Verr.* 1. *Sed repente è veſtigio ex homine, tanquam aliquo poculo Circæo, factus eſt Verres.* Pro lege *Manil. Itaque omnes quidem nunc in his locis En. Pompeium, ſicut aliquem, non ex hac urbe miſſum, ſed de cælo delapſum intuentur.* Negationes diſſimilium ſunt, *haud ſecus, non aliter, non abſimilis,* etc. *Æneid.* 3. *Haud ſecus ac juſſi faciunt. Terent. in Phor. Ego iſti nihilo ſum aliter, ac fui.*

Ad contractam ſimilitudinis formam pertinet etiam metaphora: metaphora enim, ut docent Rhetores, eſt ad unum verbum contracta ſimilitudo ſine notis quidem, quæ tamen intelliguntur. Pro *Seſt. Cujus ego patrem Deum atque parentem ſtatuo fortunæ nominiſque mei.* i. e. *tanquam Deum.*

Similitudinis partes deinceps explicantur, et quidem disjunctè vel continuè.

Similitudo disjuncta eſt, quando termini ſive res *quatuor reipſa diſtinguuntur.* i. e. quando duo termini ſive res diſtinctæ in propoſitione comparantur duobus terminis ſive rebus diſtinctis in redditione. Occurrit autem hæc forma et cum notis et ſine notis. Notæ ſunt, *qualis, talis;* illa propoſitionis, hæc redditionis nota eſt. Item *quemadmodum, ut, ſicut,* propoſitionis; quibus reſpondent, *Sic, eodem modo, ſimiliter,* redditionis. *Ecl.* 5.

Tale tuum carmen nobis, divine poëta,
Quale ſopor feſſis in gramine.

Carmen ad auditorem, ut ſopor ad feſſum, termini quatuor diſtincti ſunt. *Ad* Frat. 1. *Quemadmodum gubernatores optimi vim tempeſtatis, ſic ſapientiſſimi viri fortunæ impetum perſæpe ſuperare non poſſunt.* Hîc quatuor ſunt item termini, ut gubernator ad tempeſtatem, ſic ſapiens ad fortunam. 1 *Triſt.*

Scilicet ut fulvum ſpectatur in ignib. aurum,
Tempore ſic duro eſt inſpicienda fides.

Cicero 2 *Phil. Sed nimirum ut quidam morbo et ſenſus ſtupore ſuavitatem cibi non ſentiunt; ſic libidinoſi, avari, facinoroſi, veræ laudis guſtum non habent.* In vita *Virgil.*

Hos ego verſiculos feci, tulit alter honores:
Sic vos non vobis nidificatis aves:
Sic vos non vobis mellificatis apes: etc.

In hoc exemplo redditio ſine nota præcedit. Particula autem *Sic* quæ nota ſolet eſſe redditionis hîc propoſitioni attribuitur.

Aliquando nulla prorſus eſt nota. Virgilius Ecloga 2.

O formoſe puer nimium ne crede colori,
Alba liguſtra cadunt, vaccinia nigra leguntur.

Continua ſimilitudo eſt, quando eſt ut primus terminus

ad ſecundum, ita ſecundus ad tertium. Leg. 3. *Ut magiſtratibus leges, ita populo præſunt magiſtratus.* Hîc termini ſunt tres; lex, magiſtratus, populus. Sed medius bis adhibetur, et in omni proportione continua continuatur; éſtque poſterior terminus propoſitionis, prior redditionis. In omni enim proportione termini eſſe debent ad minimum quatuor. Ordo hujus ſic eſt: ut leges magiſtratibus, ita magiſtratus populo præſunt.

Quanquam autem ſimilia magis ad illuſtrandum quàm ad probandum accommodata ſunt, et *Plato in Phædone, Ego,* inquit, *ſermones qui ex ſimilibus demonſtrationes, ſumunt, probè novi ad oſtentationem comparatos eſſe; et niſi quis caveat ab iis, facile imponunt,* quod ad regulas tamen conſequentiarum attinet, ex definitione ſimilium perſpicitur, ſimilium ſimilem eſſe rationem; valere igitur ſimilia in utramque partem. *Unde Ariſtot.* Top. 24. *Quod in aliquo ſimili valet, in aliis quoque ſimilibus valebit; et quod non in aliquo, nec in cæteris.*

Quoniam autem ſimilitudo non ſolùm eſt propoſitionis et redditionis, ſed terminorum etiam inter ſe, Idcirco ſi quædam ſimilia ſunt, inversè quoque ſimilia erunt, et alternè. Et inversè quidem duobus modis; inverſione ſcilicet vel propoſitionis et redditionis, quæ aliorum comparatorum communis eſt; vel terminorum, quæ videtur ſimilium propria. Exempli gratia; ut gubernator ad tempeſtatem, ſic ſapiens ad fortunam: inversè ergo; ut ſapiens ad fortunam, ſic gubernator ad tempeſtatem. Hæc propoſitionis et redditionis inverſio eſt. Rurſus, ut tempeſtas ad gubernatorem, ſic fortuna ad ſapientem: hæc inverſio eſt terminorum. Alternatio eſt quando antecedens propoſitionis antecedenti redditionis et conſequens conſequenti comparatur. Regula ergo hîc eſt; ſi quædam ſimilia fuerint, alternè ſimilia erunt. Ut gubernator ad tempeſtatem, ſic ſapiens ad fortunam:

ergo, alternè; ut gubernator ad ſapientem, ſic tempeſtas ad fortunam. Inverſionum hujuſmodi et alternationum in Mathematicis proportionibus uſus maximus eſt: ſed proportio non Mathematica ſolùm verùm etiam Logica eſt, ut ſupradiximus, rerum omnium communis; ejus ergo regulæ non erant hîc omittendæ.

Ficta ſimilitudo parem vim habet ſuperioribus illis, ſed præcipuè in hac explicata ſimilitudine Æſopici apologi excellunt.

Horat. 1. Epiſt.

Quod ſi me populus Romanus fortè roget, cur
Non ut porticibus, Sic judiciis fruar iiſdem,
Nec ſequar aut fugiam quæ diligit ipſe vel odit?
Olim quod vulpes ægroto cauta leoni
Reſpondit, referam; quia me veſtigia terrent
Omnia te adverſum ſpectantia, nulla retrorſum.

Huc etiam refertur parabola *Socratica* vulgò dicta; quæ eſt inductio ſimilium interrogationib. ferè conſtans. Illa autem, inquit *Fabius, hanc habuit vim; ut cùm plura interrogaſſet Socrates, quæ fateri adverſario neceſſe eſſet, noviſſime id, de quo quærebatur inferret, cui ſimile adverſarius conceſſiſſet.* Vide pag. 68 ad *.

CAP. XXII. *De Similibus.*

HActenus ſimilia, quorum qualitas eſt eadem. *Diſſimilia ſunt comparata, quorum qualitas eſt diverſa.*

Contrariorum enim eadem ſcientia eſt. Et *Cic.* in *Top. ejuſdem eſt*, inquit, *diſſimile et ſimile invenire.* In hoc differunt diſſimilia à diverſis, quod diſſimilitudo ſit differentia comparata, et non eidem, eodem ſaltem tempore, ſed diverſis plerumque ſubjectis attribuatur. Itaque diverſorum uno negotio,

alterum affirmatur; diſſimilia ſive diverſa ſive oppoſita, ſimul affirmari aut negari poſſunt. Diverſa autem qualitas eſt non eadem; ſive diverſa ſit ſive oppoſita: quaſi dicas diſſimilium diſſimilis eſt ratio. Argumentum igitur diſſimilitudinis eſt, quando diſſimile arguitur à diſſimili.

Contractæ diſſimilitudinis notæ ſunt *diſſimile, diſpar, differens, aliud, ſecus:* Pro *Planc. Diſſimilis eſt debitio pecuniæ et gratiæ. Ennius: O domus antiqua, heu quàm diſpari dominare domino.* Diſpar autem eſt non impar, ſed diſſimilis. *Cæſar* 1. *bell. Gal. Hi omnes linguâ, inſtitutis, legibus inter ſe differunt.* 2. *Agrar. Alio vultu, alio vocis ſono, alio inceſſu eſſe meditabatur. Cic.* 2. *Nat. Quoniam cæpi ſecus agere, atque initio dixeram.*

Diſſimilitudinis notæ etiam ſunt per negationem ſimilium, ut not ſimilis, non talis, non idem, non tanquam, &c. 3 de *Orat. Non eſt Philoſophia ſimilis artium reliquarum.* 2 Æneid.

At non ille, ſatum quo te mentiris, Achilles,
Talis in hoſte fuit Priamo.

Horat. 1. *Epiſt. Non eadem eſt ætas, non mens.* 1. ad *Frat. Sit annulus tuus, non tanquam vas aliquod, ſed tanquam ipſe tu.* Hoc argumento paſtor ille errorem ſuum confitetur *Eclog.* 1.

Urbem, (quam dicunt Romam) Melibœe, putavi,
Stultus ego huic noſtræ ſimilem.

Et mox,

Sic canibus catulos ſimiles, ſic matrib. hœdos
Noram, ſic parvis componere magna ſolebam.

Ut nec canibus catuli, nec matribus hœdi, ſic nec *Mantua Romæ* ſimilis eſt. In hoc exemplo erroris confeſſio pro negatione ſimilium eſt.

Explicata diſſimilitudo itidem cum notis eſt vel

ſine notis. Notæ ſunt hîc etiam negationes ſimilium. 3. *Philip. Certus dies non ut ſacrificii ſic conſilii expectari ſolet.*

Nota plerumque nulla eſt, cum diſſimilitudo plenius explicatur.

Quintil. l. 5. *c.* 11. *Brutus occidit liberos proditionem molientes. Manlius virtutem filii morte mulctavit.* Catullus.

Soles occidere et redire poſſunt:
Nobis cùm ſemel occidit brevis lux,
Nox eſt perpetua una dormienda.

Diſſimilitudo eſt diei et vitæ noſtræ. Redditio eſt vitam ſemel amiſſam non reſtitui. Illuſtratur à diſſimili, quæ propoſitio eſt, ſoles occidere et redire poſſunt.

CAP. XXIII. *De Conjugatis.*

HActenus prima argumenta ſunt expoſita: quorum tria genera fuere; conſentanea, diſſentanea et comparata.

Sequuntur *orta de primis; quæ ad id quod arguunt perinde ſunt ut prima unde oriuntur: ut conjugata et notatio, diſtributio et definitio.*

In ſe itaque habent vim arguendi ut argumenta artificialia, et eandem quidem cum iis unde oriuntur: non autem à ſe, quia non prima, ut in capite ſecundo jam dictum eſt. Definitionem autem vix aliam requirunt præter ipſum nomen quod naturam eorum ſatis per ſe explicat: unde illud conſectarium, *Orta argumenta perinde eſſe ad id quod arguunt, ut ſunt prima unde oriuntur.*

Quatuor hæ ſpecies ortorum, in duo genera, anonyma licet, diſtinguuntur, cùm propter dichotomiæ ſtudium, tum quia conjugata et notatio ſub eodem

genere continentur, propter illam quæ inter ea intercedit communionem. *Cicero* itaque in *Top.* locum ex conjugatis notationi finitimum eſſe dixit. Et in multis exemplis conjugata à notatione et nomine nihil aut parum differunt. Communio autem illa duplex eſt: primò quòd ſunt argumenta nominalia ſive à nomine petita. Sed in hoc differunt, ut etiam tradit *Boet. l.* 4. in *Top. Cic.* quod notatio expoſitione nominis, conjugatio ſimilitudine vocabuli ac derivatione perficitur. Neque idcirco ad Grammaticam pertinent: ex vi enim nominum argumenta petere, Logici eſt, non Grammatici. Secunda communio eſt, quòd ſunt orta ſimplicia: neque enim ex pluribus primis ſimul conjunctis, ſed ex uno aliquo argumento primo ſingula eorum exempla oriuntur, niſi in nominibus compoſitis: compoſitorum enim nominum compoſita interdum ex pluribus argumentis notatio eſt. Diſtributio autem et definitio ſunt argumenta realia, i. e. in rerum explicatione verſari ſolent, et compoſita, i. e. ex pluribus argumentis primis ſimul conjunctis originem ſuam trahunt. Si ergo ortorum genera, quæ anonyma eſſe diximus, nominibus diſtinguere lubet, orta erunt vel nominalia et ſimplicia, ut conjugata et notatio, vel realia et compoſita, ut diſtributio et definitio: niſi hoc fortè excipiamus, quod definitio ex uno primo, i. e. ex ſola forma nonnunquam conſtare poteſt. Ex his autem duobus generibus prius tractandum eſt illud cui conjugata et notatio, ſubjiciuntur, quia ferè ſimplicius eſt. Atque in hoc genere conjugata priorem ſibi locum vendicant, quod ex ſolis conſentaneis oriantur, cùm notatio ex quovis argumento primo petatur. *Fabius, l.* 5. *c.* 10. Conjugata nihili facit: *Ariſtoteles* autem et *Cicero* in *Topicis ſuis* aliter ſentiunt: quorum ille, *l.* 3. *c.* 4. et *l.* 7. *c.* 2. locos ex diſſentaneis, conjugatis et caſibus plurimum ait valere; et ad plurima eſſe utiles.

Conjugata ſunt nomina ab eodem principio variè deducta. Ut juſtitia, juſtus, juſtè. *Ariſtoteles* et *Cicero* conjugata, ille, nomina ejuſdem conjugationis; hic, ejuſdem generis eſſe definitiunt: ſed neque ille quaſi jugum ipſum conjugatorum, neque hic genus, neque noſter principium ipſum ſive originem et thema conjugatorum numero excludit. Conjugata autem ſunt omnia non ſolùm nomina tam ſubſtantiva quàm adjectiva, ſed etiam verba, et quæ *Ariſtoteles caſus* vocat, adverbia, cùm paronuma, i. e. derivata, tum ipſa themata, ſervatis tamen iſtis conditionibus. 1. Si ut idem ſonant, ſic idem etiam ſignificant. 2. Si in eadem ſignificationis ratione ſumantur. Nam ſi unum ſignificat potentiam ſive facultatem aut habitum, alterum verò actum et ex potentia ſive habitu arguatur actus aut contra, captio eſt: 3. Si in iis ſymbolum ſit conſentaneorum argumentorum, i. e. ſi à conſentaneis orta ſunt: quorum vim et affectionem in arguendo aliis nominibus iiſque conjugatis referant: quorum etiam ad inventionem nominalis hujuſce conjugationis indicio ducamur: unde elucet non contemnendus hujus loci uſus, præſertim in definitionibus.

Sequuntur exempla: ut juſtitia, juſtus, juſtè. Cujuſmodi in exemplis obſervandum eſt, abſtractum quod vocant, cauſam eſſe concreti, et concretum adverbii. Ut juſtitia eſt cauſa, cur aliquis ſit juſtus: et quia juſtus eſt, idcirco juſtè agit. Quod tamen non eſt ubique verum: ſanum enim, i. e. quod efficit aut conſervat ſanitatem, cauſa eſt ſanitatis, concretum ſcilicet abſtracti, *ut notat Ariſtot. top.* 2. 3. *Propert. lib.* 2.

Libertas quoniam nulli jam reſtat amanti,
Nullus liber erit, ſiquis amare velit.

Hîc libertas quæ cauſa eſt cur ſis liber, quia non

reſtat, ergo nullus, &c. *Cicero* 3. de *Nat. deor.* cùm de *Dionyſio* tyranno loquitur: *Jam menſas argenteas de omnibus delubris juſſit auferri, in quibus quòd more veteris Græciæ inſcriptum eſſet* bonorum deorum, *uti eorum bonitate velle ſe dicebat: dii boni ſunt: eorum igitur bonitate eſt utendum.* Hîc ex effectis ad cauſas eſt diſputatum; ut vult *Ramus:* ut mihi quidem videtur à cauſis ad affecta. *Terent. Homo ſum, humani à me nihil alienum puto.* Ex ſubjecto eſt ad adjunctum. *In Piſon. Cùm eſſet omnis illa cauſa conſularis et ſenatoria, auxilio mihi opus fuerat et conſulis et ſenatus.* Ex adjunctis eſt ad ſubjectum. *Phil.* 2. *Non tractabo ut conſulem, ne ille quidem me ut conſularem.* Ex effecto eſt ad cauſam: nam eſſe conſulem, cauſa eſt ut quis poſtea ſit conſularis: unde ſic arguitur: non agnoſcit is in me effectum, non agnoſcam ergo in eo cauſam. Notandum eſt nonnulla ſenſu duntaxat, non ſono eſſe conjugata: ut, *ſomnus, dormiens; morbus, æger.*

CAP. XXIV. *De Notatione.*

Notatio eſt nominis interpretatio, i. e. reddita ratio cur quidvis ita nominatum ſit. Definitio autem hæc eſt *Boëthi, l.* 1. *in Cic. Top. Notatio* inquit *Cic. in Top. Græcis* etymologia *dicitur,* i. e. verbum ex verbo veroloquium: *nos autem novitatem verbi non ſatis apti fugientes, genus hoc* notationem *appellamus, quia ſunt verba rerum notæ.* Hæc ille. Ex iis igitur quæ ſupradicta ſunt, intelligi poteſt, notationem eſſe argumentum ortum adeóque ſymbolum alicujus primi; eſſe nominale, i. e. ut *Cicero* loquitur, argumentum ex vi nominis elicitum.

Quippe nomina ſunt notæ rerum et cujuſlibet nominis

vel derivati vel compoſiti, ſiquidem notatione vera nomen inditum fuit, ratio reddi poteſt ex aliquo argumento primo.

Ut homo ab humo. Hæc à materia eſt notatio. Sed linguæ, cùm prima illa quam *Adamus* in Edene, tum illæ variæ atque à prima fortaſſis ortæ, quas conditores turris Babelicæ ſubito acceperunt, divinitus proculdubio datæ ſunt; unde vocum primitivarum ratio ſi ignoretur, mirum non eſt: quæ autem voces derivatæ ſunt aut compoſitæ, vel earum origines ex aliis linguis antiquis jamque obſoletis petendæ ſunt, vel ipſæ vetuſtate aut infimæ plebis inquinata fere pronuntiatione ita immutata, mendosè etiam ſcribendi conſuetudine ita quaſi obliteratæ, ut vera vocum notatio raro admodum teneatur. Unde argumentum à notatione, niſi ea fortè manifeſtiſſima ſit, fallax admodum et ſæpe ludicrum eſt.

Nunc reliqua exempla videamus. *Ovid.* 6. *Faſt.*

Stat vi terra ſua; vi ſtando Veſta vocatur.

Terra dicitur *Veſta* ab effecto ſuo naturali, propterea quod vi ſua ſtat.

At locus à flammis et quod fovet omnia dictus.

Ex effectis eſt notatio. Item *Verr.* 4. *O Verrea præclara! Quò enim acceſſiſti quo non attuleris tecum iſtum diem? Etenim quam tu domum, quam urbem adiiſti, quod fanum denique, quod non everſum atque exterſum reliqueris? Quare appellantur ſanè iſta Verrea, quæ non ex nomine, ſed ex moribus naturáque tua conſtituta eſſe videantur.* Ex effectis item eſt notatio. *Ovid.* 1. *Faſt.*

Prima dies tibi, Carna, datur, dea cardinis hæc eſt,
Numine clauſa aperit, claudit aperta ſuo.

Notatio hæc è ſubjecto eſt, cardine ſcilicet, in quo verſando dea illa exercebatur. Hinc illa cavillatio in *Antonium* generum: *Tuæ conjugis, bonæ fœminæ,*

locupletis quidem certè, Bambalio quidam pater, homo nullo numero, nihil illo contemptius; qui propter hæſitantiam linguæ ſtuporémque cordis, cognomen ex contumelia traxerit. Ex adjunctis eſt notatio hæc *Bambalionis* quia balbus et ſtupidus. E diſſentaneis autem ſunt illa apud *Quintil. l.* 1. *c.* 6. *Lucus, quia umbra opacus, parum luceat: et ludus, quia ſit longiſſimè à luſu: et Dis, quia minimè dives.* Eſt etiam è comparatis notatio pyropi, quòd ignis quondam ſpeciem præbeat.

Atque hactenus de notatione: nunc aliquid de nomine adjiciendum eſt. *Eſt enim ut notationi ad ſuum nomen, ſic nomini ad notationem ſua affectio.* Hoc eſt, ut notatio arguit nomen, ſic nomen viciſſim arguit notationem. Ut animi plenus, ergo animoſus, et contrà, animoſus, ergo animi plenus. Nam et nomen quoque ortum argumentum eſt; ex quo autem fonte oriatur, notatio declarat. Hæc autem appendicula de nomine idcirco eſt adjecta, quia cum alia argumenta inter ſe affecta, quot quidem eodem nomine ac definitione non ſunt comprehenſa, ſua ſeorſum capita ſibi habuerint, et tantillum eſſet quod de nomine dicendum erat, non videbatur caput novum ob id eſſe inſtituendum. In hoc igitur capite duo loci inventionis continentur, notationis et nominis: inter quos ſi comparatio fiat, potior videtur nominis. Unde tota hæc categoria ab *Ariſtotele locus à nomine* dicitur. Sæpiúſque et firmius à nomine quàm à notatione argumentum ducitur: ut homo eſt, ergo ex humo; focus eſt, ergo fovet. At non eadem vi argumentum à notatione deducitur; ex humo eſt, homo igitur; fovet omnia, ergo focus eſt.

CAP. XXV. *De Diſtributione.*

RElIquam eſt ex ortis aliunde argumentis argumentum diſtributionis et definitionis. *In qua utraque affectio reciprocationis eſt, illic partium omnium cum toto, hic definitionis cum definito.*

Reciprocatio autem hoc loco eſt qua prorſus idem, eadémque, ut ita dicam eſſentia utrinque ſignificatur: nam partes omnes ſimul ſumptæ, i. e. rite compoſitæ, idem ſunt quod totum, et definitio idem quod definitum; quod de nullo præterea genere argumentorum dici poteſt. Unde naſcitur hæc regula utrique huic argumento communis, ut in diſtributione ac definitione *nequid deſit, nequid redundet:* nam ubi reciprocatio, ibi quoque æqualitas requiritur. Hinc eximia illa diſtributionis et definitionis laus effloruit; ex iis nempe artium inſtitutiones maxima ex parte conſtare. Cùm n. omnia artium præcepta conſtare debeant ex argumentis reciprocis, reciprocatio autem nuſquam alibi reperiatur niſi inter formam (quæ ipſa in definitionibus comprehendi ſolet) et formatum, inter ſubjectum et proprium adjunctum; hinc factum eſt ut præcepta omnia vel definitiones ſint vel diſtributiones vel regulæ quædam ſive conſectaria, quæ proprietatum explicationis dicuntur.

Diſtributio eſt, cum totum in partes diſtribuitur.

Totum eſt, quod continet partes.

Pars eſt, quæ continetur à toto.

Totum Logicè et generaliter dicitur, quicquid quocunque modo diſtribuitur et partes continet: pars, quæ quocunque modo continetur à toto.

Atque ut diſtinctio totius in partes, diſtributio; ſic collectio partium ad conſtituendum totum, inductio dicitur.

Inter hanc autem inductionem et diſtributionem nullum aliud diſcrimen eſt, niſi quod diſtributio à toto ad partes, hæc verò à partibus ad totum progre-

ditur. Quamobrem, ut ſupra, nomen ad notationem, ita hîc inductio ad diſtributionem referenda eſt; non ad ſyllogiſmos, ut plerique volunt; cùm non alio modo ab inductione argumentemur atque à diſtributione: ſiquidem eadem eſt via *Thebis Athenas* quæ *Athenis Thebas*. Inductionis autem auctorem *Ariſtoteles* agnoſcit *Socratem:* ejuſque neceſſitatem tantam eſſe teſtatur, ut cùm ſcientia univerſalium ſit, univerſalia cognoſcere nequeamus niſi per inductionem. Inductionis ergo ope præcepta artium inventa ſunt; ut in proœmio monuimus.

Diſtributio ſumitur ex argumentis toti quidem conſentaneis, inter ſe autem diſſentaneis.

Sed diſſenſio illa non eſt diſtributionis diſſenſio (nunquam n. diſſentaneum in diſſentaneum diſtribuitur) ſed partium diſtributarum.

Itaque tanto accuratior erit diſtributio, quanto partium et cum toto conſenſio et inter ſe diſſenſio major fuerit.

Hinc efficitur, eam diſtributionem accuratiſſimam eſſe, quæ in duas partes fit; eáque *dichotomia* dicitur: diſſenſio enim inter duo maxima eſt; et contrariorum unum uni tantum opponitur. *Platonis* itaque regula eſt: *oportet in quàm proximum fieri poteſt numerum ſemper dividere.* Quod ſi dichotomiam invenire non queamus, difficile n. eſt eam ſemper invenire, ſpecies biſbinas ponere interdum præſtat, quaſi ſub duobus generibus, licet anonymis, quàm quatuor ſub uno. Hæc n. diſtributionis forma, licet non ſit optima, eſt tamen optimæ proxima. Hac ratione ſuprà cap. 3. *Ramus* diviſit cauſas, in duo genera anonyma nempe *efficientem et materiam, aut formam et finem.* Eff. Ubi autem dichotomia nullo modo commodè adhiberi poteſt, *multis protinus differentiis res dividenda eſt,* ut *Ariſtoteles* monet. Neque enim propter dichotomiæ ſtudium diſtributio vel mutilanda vel implicanda aut confundenda eſt.

CAP. XXVI. *De Diſtributione ex Cauſis.*

DIſtributio prima eſt ex abſolutè conſentaneis, cauſis nempe et effectis. Diſtributio ex cauſis eſt, quando partes ſunt cauſæ totius. Hic diſtributio integri in ſua membra præcipuè laudatur.

Integrum eſt totum, cui partes ſunt eſſentiales. i. e. quod ex partibus totam ſuam eſſentiam complectentibus conſtituitur; ideóque ſymbolum eſt effecti ex materia per formam exiſtentes.

Membrum eſt pars integri.

Nimirum integro ſuo eſſentialis. Sive ut *Ariſtot. Phil.* 8. 15. *Membra ſunt ex quibus integrum componitur.* Et membra quidem ſymbola ſunt cauſarum eſſentialium, materiæ nimirum et formæ, in quibus tota integri eſſentia conſiſtit; ſingula n. membra materiam continent; cuncta ſimul, ipſam quoque formam. *Sic Grammatica in etymologiam et ſyntaxin: Rhetorica in elocutionem et actionem; Logica in inventionem et diſpoſitionem argumentorum dividitur. Ab his n. partib. artes illæ conſtituuntur;* non tanquam ex cauſis, ſed tanquam ex cauſarum ſymbolis. Cùm enim eſſentia Dialecticæ partim communis ſit materia ſcilicet, i. e. præcepta, et forma etiam, nempe, methodica illorum præceptorum diſpoſitio; partim propria, quæ in bene differendo poſita eſt, tota hæc Dialecticæ eſſentia in inventione et diſpoſitione comprehenditur. Nec tamen partes iſtæ ſunt ipſa materia, i. e. præcepta, nec ipſa forma communis, i. e. methodica præceptorum diſpoſitio, nec propria, i. e. ipſa facultate differendi; ſed ex præceptis methodicè diſpoſitis conflatæ ſunt, et ipſa facultas differendi inventionis et diſpoſitionis finibus continetur.

Quæ ſequuntur apud authorem noſtrum exempla duo, alterum ex *Virgilio, Georg.* 1. Alterum ex *Ci-*

cerone pro *Muræna*, objectis utraque diſtinguuntur, non cauſis; idéoque ad cap. 28. ad diſtributionem nempe è ſubjectis, ad quam etiam præmiſſa illa annotatio de uſu pertinet.

Quinetiam aliter tractatur hoc argumenti genus, vel à partibus ad totum, vel à toto ad partes.

Hac de re *Ariſtoteles*, *Top.* 6. 6. Regulas quaſdam tradit. Primo à partibus: *affirmatis partibus cunctis, affirmatur totum:* et contrà; *ſublatis partibus cunctis, tolli totum.* Item ab una parte: *una parte ſublata, totum tolli.* Secundo à toto ad partes: *toto* affirmato, *affirmantur partes.* Verùm hæc omnia ex illa reciprocationis regula ſuperioris capitis initio tradita ſatis intelliguntur. Nam quæ reciprocantur, eorum alterum ex altero viciſſim et neceſſariò affirmatè et negatè concluditur. Hoc verò, ut *Ariſtoteles* etiam notavit, non ſequitur; ſublato integro, partes tolluntur.

Utriuſque generis (nempe affirmationis et negationis à partibus ad totum) exemplum habemus apud *Catullum.*

Quintia formoſa eſt multis: mihi candida, longa,
Recta eſt: hæc ego ſic ſingula confiteor:
Totum illud, formoſa, nego. Nam nulla venuſtas,
Nulla in tam magno eſt corpore mica ſalis.
Leſbia formoſa eſt: quæ cùm pulcherrima tota eſt,
Tum omnibus una omnes ſurripuit veneres.

Eſt et alia diſtributio ex cauſis et meritò quidem imperfectior dicta, cùm non tam ipſius rei quàm ejus cauſarum diſtributio fit: ut ab efficiente, teſtimonium eſt divinum vel humanum. Sic ſtatuæ veteres aliæ factæ erant à *Phydia*, aliæ à *Polycleto*, &c. Diſtributio hæc quædam eſt totius in partes; ubi tamen non tam partes ipſæ ponuntur quàm pro iis earum efficientis, quibus inter ſe diſtinguuntur. Sic ſtatuæ aliæ erant aureæ, aliæ argenteæ, aliæ æneæ, aliæ eburneæ, &c. Diſtributio eſt ex materia. Aliæ ad homi-

num, aliæ ad brutorum effigiem factæ; eſt diſtributio à forma externa. Aliæ factæ ſunt ad uſum religioſum, aliæ ad civilem; eſt diſtributio à fine.

CAP. XXVII. *De Diſtributione ex effectis, ubi de genere et ſpecie.*

Diſtributio ex effectis eſt, quando partes ſunt effecta.

Diſtributio generis in ſpecies hic excellit.

Nonnulli ex Cicerone diſtributionem integri in membra, *partitionem* vocant; generis in ſpecies *diviſionem*. Nec de nihilo ſanè: membra enim copulari, ſpecies disjungi ſolent.

Genus eſt totum partibus Eſſentiale.

Id quo contrarium eſt integro: illic enim toti partes, hîc totum partibus eſt eſſentiale: unde conſtat, illam ex cauſis, hanc ex effectis diſtributionem rectè dici. *Genus* autem *eſt totum partibus eſſentiale*, quia illam eſſentiam nempe materiam et formam, quæ ſpeciebus omnibus æquè communis eſt, ſignificatione ſua complectitur: vel brevius, quia ſymbolum eſt communis eſſentiæ. Neque enim genus propriè eſſentiam ſpeciebus communicat (cùm in ſe extra ſpecies revera nihil ſit) ſed earum duntaxat eſſentiam ſignificet. Quod enim eſſentiale eſt et ſpeciebus omnibus commune, ejus notio *genus* dicitur. Et idæa ſæpe à *Græcis*, non ſeparata quidem à rebus illa, ut velunt *Platonica*, quæ nugæ ſunt, teſte *Ariſtot. Phil.* 1. 7. et *v.* 5. Sed quod cogitatione et ratione unum et idem eſt ſpecieb. multis commune in quibus re et natura eſt ſingulatim, ut *Plato* in Menone. *Stoici* etiam Idæas, ut refert *Plut.* de Placit. 1. 10, noſtras notiones eſſe dixerunt.

Species eſt pars generis.

Sic etiam *Ariſtoteles*, *Phil.* 8. 25. Et *Cicero*, In-

ent. 1. *Pars quæ generi ſubeſt.* Ex definitione autem eneris intelligimus ſpeciem ejuſmodi partem eſſe ujus eſſentia communis in generis ſignificatione conineatur. Propriam autem eſſentiam ſpecies, per uam eſt id quod eſt, à propria forma habet, quæ eneris ſignificatione minime continetur. Sic etiam *riſtot. Phil.* §. 12. *Genus non videtur particeps eſſe ifferentiarum: ſimul n. contrariorum idem particeps ſet; differentiæ n. contrariæ ſunt.* Undeillud; Pluseſt n ſpecie quàm in genere: et illud *Porphyrii; differenia eſt qua ſpecies ſuperat genus.* Tota igitur generis ſſentia ſingulis æqualiter ineſt ſpeciebus; at tota ſſentia ſpeciei non eſt in genere, niſi potentia, ut inuit *Porphirius.* Hinc ut ſpecies eſt pars generis, ita enus pars eſſe ſpeciei quodammodo videtur: quod t *Plato* in Politico notavit. Sic animal genus honinis et beſtiæ dicimus. Animal enim eſt totum, ujus eſſentia, nempe corporea, animata, ſentiens, ad ominem et beſtiam communiter attinet. Sic dicius hominem et beſtiam ſpecies animalis; quia partes unt animali ſubjectæ, quæ animalis eſſentiam comunem habent.

Genus eſt generaliſſimum aut ſubalternum.

Species ſubalterna aut ſpecialiſſima.

Genus generaliſſimum, cujus nullum eſt genus.

Ut in Logica inventione argumentum eſt genus eneraliſſimum artificialium et inartificialium.

Subalternum genus, ut ſubalterna item ſpecies, quod ecies hujus, illius autem genus eſt.

Id eſt, quod nunc genus eſt, nunc ſpecies; genus, ad ſpecies ſibi ſubjectas referatur; ſpecies, ſi ad um genus.

Sic cauſa, genus eſt materiæ et formæ; ſpecies, rgumenti abſolutè conſentanei. Sic homo eſt genus balternum, ſive ſpecies ſubalterna: ſpecies quidem, ad animal referas; genus, ſi ad ſingulos homies.

Species ſpecialiſſima eſt, quæ individua eſt in ſpecies alias.

Ut materia et forma quæque ſingularis. Sic homines ſinguli ſunt ſpecies ſpecialiſſimæ hominis, et ſinguli leones leonis.

Logicorum quidem pars maxima hominem ſpeciem ſpecialiſſimam, ſingulos homines individua vocant, non ſpecies. Verùm ut animal eſt totum cujus eſſentia communis, nempe corporea, animata, ſentiens, ad hominem et beſtiam communiter attinet; ſic homo eſt totum, cujus communis eſſentia rationalis communiter ad ſingulos attinet homines: atque ut homo et beſtia ſpecies ſunt animalis, quia partes ſunt animali ſubjectæ, quæ animalis eſſentiam communem habent; ita ſinguli homines ſpecies ſunt hominis, quia partes ſunt homini ſubjectæ, quæ hominis eſſentiam communem habent: ergo homo non minus eſt ſingulorum hominum genus quàm animal hominis; homines ſinguli non minus ſunt hominis ſpecies, quàm homo animalis. Singuli enim homines propria forma differunt: quæ autem forma differunt propria, differunt et ſpecie; teſte *Ariſtot. Phyſ.* 1. 7. Deinde, quicquid differt, aut genere differt aut ſpecie; teſte eodem *Ariſtot. Phil.* 10. 3. differre autem genere ſingulos homines nemo dixerit; differunt ergo ſpecie. Nam quod aiunt hominem eſſe ſpeciem ſingulorum hominum, id planè abſurdum eſt: ſpecies enim pars eſt ejus cujus eſt ſpecies; ut ex ejus definitione conſtat: genus porrò et ſpecies cùm relata ſint, genus utique erit ſpeciei genus; ſpecies, generis erit ſpecies. Si igitur homo, ut vulgò volunt, eſt ſpecies ſingulorum hominum; ſinguli homines erunt genus hominis; quod nimis abſurdum eſt. At inquiunt ſinguli homines numero tantum differunt, non forma. Verùm quæ numero differunt, forma quoque differre, jam ſupra capite de Forma ſatis oſtendimus; etſi formæ cujuſque propriæ differentia

nobis non niſi per externa quædam effecta, et accidentia, quæ vocant, dignoſci poteſt. Deinde, ſinguli homines inter ſe diſparantur, ergo opponuntur: quæ autem inter ſe opponuntur, eodem eadem forma eſſe non poteſt; forma ergo differunt non numero tantum. Itaque apud *Laërtium*, in *Zenone*, *Stoici* docent, *Socratem* eſſe ſpeciem ſpecialiſſimam. Immo *Ariſtot.* de *Part.* 1. 4. *Socratem* et *Coriſcum* ſpecies infimas vocat. Sic juriſconſulti, hominem genus appellant; *Stichum* et *Pamphilum* ſpecies.

Genus verò et ſpecies notæ ſunt cauſarum et effectorum.

In animali n. eſt eſſentia corporea, quæ materia eſt ad ſpecies communiter attinens: tum facultas vitæ et ſenſus, quæ forma item communiter ad ſpecies ſpectat. Quare *genus continet cauſas, quæ communiter ad ipſius ſpecies attinent: contra itaque etiam ſpecies effecta generis ſui continent.*

Hinc univerſali eſt inſigne ac præſtabile: quia cauſam declarat.

Idem ait *Ariſtot. Poſter.* 1. 24.

Diſtributio generis in ſpecies valdè quidem excellit, ſed difficilis eſt et rara inventu.

Excellit quidem quia quicquid in artibus ex cauſis et effectis ſumitur, id totum ferè generis et ſpeciei notionibus comprehenditur: difficilis eſt, cùm quia formæ, unde ſpecies oriuntur, difficiles itidem inventu ſunt; tum etiam propter vocum penuriam, quibus genera et ſpecies apte nominentur.

Attamen illuſtrationis et exempli gratia afferemus quod poterimus. *Ovidius.* 1. *Metam.* dividit animal in quinque ſpecies, ſtellas, aves, beſtias, piſces, homines: ſtellis animam tribuens, ut etiam quidam Philoſophi tribuerunt.

Neu regio foret ulla ſuis animalibus orba,
Aſtra tenent cæleſte ſolum formæque deorum: &c.

Sic *Cic. Offic.* 1. Virtutem dividit in ſpecies quatuor, prudentiam, juſtitiam, fortitudinem, temperantiam; quæ tamen ipſæ non ponuntur in diſtributione, ſed, quod idem eſt, earum formæ. *Sed omne quod honeſtum eſt, id quatuor partium oritur ex aliqua: aut enim in perſpicentia veri ſolertiáque verſatur, aut in ſocietate hominum tuenda, tribuendóque ſuum unicuique, et rerum contractarum fide; aut in animi excelſi atque invicti magnitudine ac robore; aut in omnibus quæ fiunt, quæque dicuntur, ordine et modo, in quo ineſt modeſtia et temperantia.*

Hæc quidem, ut dixi, eſt *diſtributio generis in ſpecierum formas:* quæ perinde eſt ac ſi in ipſa ſpecies eſſet; *quia forma cum genere conſtituunt ſuas ſpecies.*

Genus et ſpecies non ſolum tractantur hac ſimplici diviſionis formula, ſed etiam ſeparatim alterum ex altero.

Hoc eſt, quod de toto genere, id de omnibus etiam ſpeciebus rectè affirmatur. *Sic Cicero,* pro *Archia,* poëticam cum eloquentia comparans, quæ ſunt ſpecies artis, cognatas eſſe ait inter ſe, quia idem de artibus in genere, humanioribus præſertim, affirmatur. *Etenim omnes artes, quæ ad humanitatem pertinent, habent quoddam commune vinculum, et quaſi cognatione quadam inter ſe continentur.*

Contra genus tractatur per ſpecies.

Hoc eſt, quod de omnibus ſpeciebus, id de genere quoque rectè affirmatur. Sic *Ovidius* probat, virtutem in rebus adverſis clariorem eſſe, per inductionem ſpecierum: quoniam ſcilicet virtus militis, nautæ, medici, rebus adverſis ſpectatur. 4 *Triſt.*

Hectora quis noſſet, felix ſi Troia fuiſſet?
Publica virtuti per mala facta via eſt:
Ars tua Tiphy *jacet, ſi non ſit in æquore fluctus:*
Si valeant homines, ars tua, Phœbe, *jacet.*
Quæ latet, inque bonis ceſſat non cognita rebus,
Apparet virtus arguitúrque malis.

Cùm itaque genus tractetur etiam per ſpecies, ut ſuperiore regula docemur, et exempla ſpecialia ſpecies eorum ſint, quorum exempla ſunt; hinc ſequitur, *exempla ſpecialia ſuo generi accommodata, hujus eſſe loci:* ſive unum ſolum, ſive per inductionem plura adhibeantur: ſpecialia inquam, exempla enim vel ſimilia ſunt, quæ ſimilia arguunt; vel ſpecialia, quæ arguunt ſuum genus; qualia fuerunt in ſingulis argumentorum captibus ex poëtis et oratoribus deſumpta. Exemplorum autem ſpecialium, non ſolum in artib. cùm inveniendis tum tradendis uſus planè eſt neceſſarius (nam inductione exemplorum præcepta colliguntur, et eorum uſu illuſtrantur) verùm etiam in omni ſermone, quoties res lucem deſiderat. Cujuſmodi eſt illud *Cic.* ad *Atticum: Urbem tu relinquas? Ergo idem ſi Galli venirent. Non eſt, inquit, in parietibus reſpub. at in aris et focis: fecit idem Themiſtocles: fluctum enim totius barbariæ ferre urbs una non poterat. At idem Pericles non fecit, annum ferè poſt quinquageſimum, quum præter mœnia nihil teneret: noſtri olim urbe reliqua capta, arcem tamen retinuerunt.* Hic ab exemplo ſpeciali in utramque partem diſſeritur. *Themiſtocles* deſeruit *Athenas;* ergo urbem deſerere licet. *Pericles* non deſeruit *Athenas;* nec *Romani Gallis* venientibus *Romam;* ergo urbs non eſt deſerenda. Quod ſi hoc modo argumentaretur *Themiſtocles* urbem reliquit, ergo mihi licet; argumentum eſſet à ſimili: nam exempla, cùm ad alia ſpecialia accommodantur, ſimilia ſunt vel diſſimilia. Hujus autem loci ea demum ſunt, quæ generi ſuo accommodantur.

Eſt et alia imperfectior diſtributio ex effectis, quando partes non ſunt propriè effecta totius, ſed ipſarum partium. *Ut Cic.* de *Senect. Nautarum alii malos ſcandunt, alii per foros curſitant, alii ſentinam exhauriunt; gubernator autem clavum tenet in puppi.* In hoc exemplo totum eſt nauta, quod eſt ſingulo-

rum nautarum genus; partes, malum ſcandere, curſitare, &c. Quæ tamen nautæ ut totius ſive generis partes ſive ſpecies non ſunt, ſed ſpecierum, i. e. ſingulorum nautarum effecta ſive officia, quibus ipſæ ſpecies, i. e. ſinguli nautæ inter ſe diſtinguuntur. Verùm quanto hæc diſtributio imperfectior eſt, tanto eſt frequentior. Uſus autem illius præcipuus eſt, ut perfectioris raritatem ſuppleat; cùm diſtributio generis in ſpecies, ut ſupradictum eſt, tam difficilis inventu ſit.

CAP. XXVIII. *De Diſtributione è ſubjectis.*

Reliqua diſtributio eſt modo quodam conſentaneorum, ut ſubjectorum et adjunctorum. Diſtributio è ſubjectis eſt, cùm partes ſunt ſubjecta. Id eſt quando veræ partes intellectæ ſubjectis diſtinguuntur vel adumbrantur.

Ut apud *Catullum:*

Virginitas non tota tua eſt: ex parte parentum eſt.
Tertia pars matri data, pars data tertia patri:
Tertia ſola tua eſt: noli pugnare duobus,
Qui genero ſua jura ſimul cum dote dederunt.

Virginitas puellæ vel jus potius virginitatis in tres partes dividitur ſubjectis diſtinctas, matre, patre et ipſa puella. Alterum exemplum ex cap. 26. huc transfertur, *Virgil.* 1. Georg. Ubi poëta exorditur opus ſuum à diviſione in quatuor partes, ſubjectis ſuis occupantibus diſtinctas, ſegetes, arbores, pecora, apes.

Quid faciat lætas ſegetes, quo ſidere terram
Vertere, Mæcenas, ulmíſque adjungere vites
Conveniat: quæ cura boum, qui cultus habendo
Sit pecori, atque apibus quanta experientia parcis,
Hinc canere incipiam.

Tertium exemplum ex eodem etiam capite huc

transfertur. *Cic.* pro *Muræna: Intelligo, Judices, tres totius accuſationis partes fuiſſe: et earum unam in reprehenſione vitæ, alteram in contentione dignitatis, tertiam in criminibus ambitûs eſſe verſatam.* Hîc tota accuſatio in tria membra diſtribuitur, ſubjectis ſuis occupantibus diſtincta: atque in his tribus exemplis totum eſt integrum. Quartum exemplum eſt generis in ſpecies ex *Cic.* 5. *Tuſcul. Sint ſanè illa tria genera bonorum, dum corporis et externa jaceant humi, et tantummodo quia ſumenda ſunt, appellentur bona. Alia autem, divina illa, longè latéque ſe pandant, cælúmque contingant.* Hîc *Cicero* bona in tres ſpecies, quas ille genera vocat, dividit, ſubjectis ſuis diſtinctas; nempe animi, corporis et fortunæ.

CAP. XXIX. *De Diſtributione ex Adjunctis.*

Diſtributio ex adjunctis eſt, quando partes ſunt adjuncta.

Ut hominum alii ſani, alii ægri: alii divites, alii pauperes.

Sic *Virgil.* 1. *Georg.* mundum dividit in quinque partes; mediam torridam, duas extremas frigidas, et reliquas duas temperatas:

Quinque tenent cælum zonæ, quarum una coruſco
Semper ſole rubens, et torrida ſemper ab igni: &c.

Cæſar 1. *Belli Gall. Gallia eſt omnis diviſa in tres partes: quarum unam incolunt Belgæ, aliam Aquitani, tertiam, qui, ipſorum lingua Celtæ, noſtra, Galli appellantur.*

In diſtributionibus hujuſmodi imperfectis advertendum eſt id quod videtur diſtribui. Nam ſi id totius rationem habet, integri vel generis, diſtributio eſt; ſi non habet rationem totius, ſed ſimplex aliquod argumentum eſt, ut cauſa, effectum, ſubjectum,

adjunctum, non eſt diſtributio ſed enumeratio potius, vel cauſarum plurium ejuſdem effecti, vel effectorum plurium ejuſdem cauſæ, vel ſubjectorum plurium ejuſdem adjuncti, vel denique adjunctorum plurium ejuſdem ſubjecti. Hoc genere diſtributionis imperfecto argumenta ſæpe quorum veræ ſpecies nullæ apparent, modis quibuſdam diſtinguuntur, modos autem ſupra in adjunctis poſuimus. Sic in cauſis, *procreans* et *conſervans*, *modi* efficientis, non *ſpecies*, dicuntur: quia non differunt inter ſe ut ſpecies per differentias oppoſitas, ſed ita ut uni et eidem efficienti convenire queant; quandoquidem quæ cauſa procreat, eadem ferè conſervat; potéſtque efficere idem vel ſolus, vel cum aliis; nonnulla vel per ſe, vel per accidens.

CAP. XXX. *De Definitione.*

DEfinitio in tradendis artibus eſt uſu quidem prior diſtributione (prius enim definitur unaquæque res quàm diſtribuitur) natura tamen et inveniendi ordine eſt poſterior: genus enim, quo non adhibito, ſi quod ſit, nulla definitio conſtitui poteſt, à diſtributione, qui proprius generis eſt locus, mutuum accipit.

Definitio eſt, cum explicatur quid res ſit.

Definitio vocatur, eo quòd rei cujuſque eſſentiam definit, eámque ſuis quaſi finibus circumſcribit.

Atque ut definitio arguit ſive explicat definitum; ſic viciſſim à definito argui poteſt. Quæ quanquam argumentorum omnium affectio communis eſt arguere inter ſe viciſſim et argui, hîc tamen eandem ob cauſam facta mentio eſt definiti, ob quam in capite notationis facta eſt nominis; ne argumentorum numero excludi videatur, cùm neque ejuſdem ſit nominis cum definitione quam arguit, neque caput ſibi peculiare

obtineat; ſicut alia argumentorum paria, quæ nominis ejuſdem non ſunt. Ad reciprocationem autem quod attinet, quæ definitioni cum diſtributione communis eſt, ea definitionis et definiti manifeſtiſſima eſt: Logica enim eſt ars bene ratiocinandi; et viciſſim, ars bene ratiocinandi eſt Logica. Atque ad hunc modum omnis definitio, ut nonnulli rectè monuerunt, converſione examinanda eſt: unde *Boëthius, Top.* 5. *omnis definitio, rei, quam definit, adæquatur.*

Definitio eſt perfecta aut imperfecta: illa propriè definitio, hæc deſcriptio dicitur.

Definitio perfecta eſt, quæ conſtat è ſolis cauſis eſſentiam conſtituentibus. Redundat ergo in definitione perfecta quicquid præterea ponitur.

Cauſæ autem illæ genere et forma comprehenduntur.

Genus enim et forma (quæ ſunt quaſi corpus et anima definitionis) totam rei eſſentiam conſtituunt. Non ita tamen neceſſariò requiritur in definitione perfecta genus, ut perfecta non ſit niſi genus habeat: primùm enim, ſummorum generum, ut argumenti in Logica inventione, genus nullum eſt; ſed tota eorum eſſentia ſub ipſa forma continetur; quæ etiam materiam iis convenientem complectitur; deinde fieri poteſt ut ipſæ cauſæ facilius occurrant quam earum ſymbolum genus. Itaque ſi ex ipſis cauſis definitio conſtat, perfecta erit; ſi ex genere, ſuccinctior tantum. Genus autem proximum, non remotum, in definitione ſemper eſt ponendum: qui enim proximum ponit, remotiora etiam poſuit: niſi proximum fortè anonymum ſit; tum enim et quotieſcunque generis, ſive anonymum ſit ſive non, paulo ante facta mentio eſt, abeſſe genus in definitione, et rectè ſubintelligi poteſt: ut in hac ipſa definitionis definitione, genus remotum, nempe ortum argumentum; tum etiam proximum, nempe reale et compoſitum, ſubintelligitur. Quam autem hîc formam in definitione appellamus, plerique differentiam vocant. Sed dif-

ferentia formæ fructus eſt: et niſi in rerum collatione, quæ in definitione nulla eſt, non apparet; et forma ipſa eſt unde præcipua rerum explicatio ſumitur; præcipuum ergo in definitione locum habet.

Atque hoc modo definitur homo, animal rationale: nempe genere, *animal*, intelligimus, ut dictum eſt, eſſentiam corpoream plenam vitæ et ſenſus, quæ materies hominis eſt, et pars formæ: cui ſi addas *rationale*, totam formam hominis comprehendes, vitæ, ſenſus, rationis facultate.

Itaque *perfecta definitio nihil aliud eſt, quàm univerſale ſymbolum cauſarum eſſentiam rei et naturam conſtituentium.*

Tales definitiones ſunt artium. Grammatica eſt ars bene loquendi. Rhetorica bene dicendi. Logica bene ratiocinandi. Arithmetica bene numerandi. Geometria bene metiendi. Nam genere *ars* intelligimus præceptorum ordine diſpoſitorum comprehenſionem, quæ materies eſt cujuſque artis et pars formæ, ſive forma communis, cui ſi addas formam cujuſque artis propriam (quæ finem quoque ſub ſe comprehendit, ut dictum eſt cap. 8.) habes totam artis eſſentiam explicatam, quæ perfecta definitio eſt.

Ad regulas conſequentiæ quod attinet, nempe à definitione ad definitum; et contrà, affirmatè vel negatè; hæc omnia reciprocatio, quæ diſtributionis quoque fuit, ſatis clarè ſuo loco expoſuit.

CAP. XXXI. *De Deſcriptione.*

DEfinitiones perfectæ propter cauſarum et præſertim formarum obſcuritatem, difficiles inventu ſunt: ad ſupplendam igitur earum raritatem, *deſcriptio* inventa eſt.

Deſcriptio eſt definitio imperfecta, ex aliis etiam argumentis rem definiens. Id eſt, ex quibuſvis aliis rem quoquo modo explicans.

Ubi itaque forma haberi non poteſt (nam genera ferè notiora ſunt) proprietas loco formæ ſeu differentiæ accipienda eſt: ut, *angelus eſt ſubſtantia incorporea: equus eſt animal hinnibile,* &c. Adjuncta ſive accidentia, quæ vocantur (quia ſubſtantiæ ſolæ, ut inquit *Ariſtot. l.* 6. *Metaph. c.* 5. Primariò definiuntur, accidentia ſecundariò tantùm) propria quidem genere, ſubjecto, causáque proxima vel efficiente, vel finali, vel utrâque definiuntur. Genere et ſubjecto ſolo; ut, *ſimitas eſt curvitas naſi:* ſubjecto et efficiente; ut, *tonitru eſt ſonus fractæ nubis, ob ignem oppreſſum; quantitas continua eſt adjunctum corporis, ab extenſione materiæ:* finali; ut, *ſenſus eſt facultas naturalis in animali, ad judicandum de ſingularibus:* vel utrâque; ut, *reſpiratio eſt attractio et expulſio aëris reciproca à pulmonibus facta, ad cordis refrigerationem.* Omittitur enim ſæpe ſubjectum in definitione propriorum, quippe quòd ex genere vel ex cauſa intelligitur: ut, *memoria eſt ſenſus internus conſervans imagines rerum cognitarum.* Non dicitur *ſenſus internus animalis,* addito nempe ſubjecto, quia id mentione *ſenſûs* intelligitur. Potentiæ naturales actione ſua et cauſa efficiente definiuntur: ut, *riſibilitas eſt facultas ridendi, orta ab anima rationali.* Habitus vel fine vel objecto quæ ſæpe coincidunt definiuntur: fine; ut, *Logica eſt ars bene ratiocinandi:* objecto; ut, *Phyſica eſt ſcientia rerum naturalium.* Qualitates patibiles definiuntur ſubjecto et efficiente; ut *color eſt qualitas corporis mixti, orta ex contemperatione lucidi et opaci.* Actiones ferè ſubjecto efficiente et fine definiuntur. Relationes relatis inter ſe et fundamento ſive cauſa: ut, *paternitas eſt relatio patris ad filium, ex procreatione orta.*

Adjuncta communia objecto, efficiente, finali, vel ex his quot ſunt ex uſu, definiuntur: ut, *albedo eſt color, ortus ex lucido opacum ſuperante.*

Illud modo generatim in deſcriptionibus caven-

dum, ne cauſa pro genere habeatur: ut cùm dubitatio deſcribitur, æqualitas rationum; ſanitas, ſymmetria humorum; dolor, ſolutio continui; eclipſis lunæ, interpoſitio terræ: aut ſubjectum; ut, ventus eſt aër motus; juſtitia eſt voluntas conſtans; vulnus eſt pars carnis dilacerata; peccatum originis eſt natura corrupta, et ſimilia.

Cæterum in his certæ regulæ dari non poſſunt. Aliquando enim ex remoto ſolùm contrario fit deſcriptio: ut,

Virtus eſt vitium fugere, et ſapientia prima
Stultitia caruiſſe.

Aliquando planè arbitraria eſt.

Hinc etſi unica rei definitio, plures tamen deſcriptiones eſſe poſſunt.

Ut autem definitio definito, quod ſuprà monuimus, ita etiam deſcriptio deſcripto viciſſim argui poteſt. Verùm non affectio ſolùm hæc mutua inter deſcriptionem et rem deſcriptam intercedit, ſed etiam reciprocatio; juxta communem illam diſtributionis ac definitionis regulam, ſuprà, cap. 25. traditam; quâ deſcriptio quoque propria rei deſcriptæ et reciproca eſſe debet. Quamvis enim in deſcriptionibus, multa ſæpe congeruntur, quorum aliqua fortè latius patent, quàm id quod deſcribitur, juncta tamen æquantur deſcripto, deſcriptionémque propriam reddunt; ſin minus, vitioſa atque inutilis deſcriptio cenſenda eſt. *Ut, homo eſt animal mortale, capax diſciplinæ.* Hîc cum aliqua cauſa (materia ſcilicet et communi forma, quæ ſub genere *animal* continetur) miſcentur duæ circumſtantiæ ſive adjuncta, alterum commune, ſcilicet *mortale*, alterum proprium, *capax diſciplinæ*. At quorſum, inquis illud *mortale*, cùm nullum animal non ſit mortale? Quia nempe *Ariſtot.* cujus hæc deſcriptio eſt, *Top.* 5. 1. animalia quædam ait eſſe immortalia, *Top.* 4. 2. et in eodem capite, Deum ipſum ζῶον ἀθάνατον, i. e. *immortale animal* vocat.

Sed hæc ſuccincta brevitas non eſt in hac ſpecie perpetua; quæ ſæpe illuſtriorem et copioſiorem explicationem deſiderat.

Succinctæ deſcriptiones quæ perfectas æmulantur definitiones, uſum habent præcipuè in artibus tradendis ac diſputationibus. Prolixiores illæ, utpote ad aures vulgi magis accommodatæ, apud oratores ac poëtas frequentiùs occurrunt.

Sic gloria deſcribitur in *Miloniana: ſed tamen ex omnibus præmiis virtutis, ſi eſſet habenda ratio præmiorum, ampliſſimum eſſe præmium gloriam: hanc unam, quæ brevitatem vitæ poſteritatis memoria conſolaretur; quæ efficeret, ut abſentes, adeſſemus; mortui, viveremus: hanc denique eſſe, cujus gradibus etiam homines in cælum videantur aſcendere.* Deſcriptio hæc gloriæ conſtat ex genere, *præmio* nempe *virtutis;* adjuncta amplitudine, eáque aucta à minore, quod ſit omnium ampliſſima; quatuor deinde effecta ejus adjiciuntur.

Sic 4 *Æneid.* fama deſcribitur:

Ex templo Lybiæ *magnas it fama per urbes,*
Fama malum; quo non aliud velocius ullum
Mobilitate viget, vireſque acquirit eundo. &c.

Deſcribitur fama, 1 à genere, *malum.* 2. ab adjuncta velocitate, quæ illuſtratur à majore negato, *quo non aliud velocius:* tum duplici effecto aliarum rerum diſſimili, quòd

Mobilitate vigit, vireſque acquirit eundo.

3. Ab adjuncta varietate, quæ oſtenditur ex aliis adjunctis, quòd ſit primò *parva,* ídque arguitur cauſa, ſcilicet *metu,* et circumſtantia temporis, *primò* nempe; tum ſubitò grandior facta incremento exigui temporis incredibili, ídque oſtenditur trib. effectis, quæ ſingula ſubjectis ſuis illuſtrantur,

—— *mox ſeſe attollit in auras:*
Ingreditúrque ſolo, et caput inter nubila condit.

4. A cauſa procreante, *illam terra parens*,—mater ſcilicet gigantum, et efficiendi modo, conſilio nempe ſive impetu naturali, *ira irritata deorum*, qui gigantes occiderant; cauſa autem procreans communis illuſtrata tempore adjuncto, et communi teſtimonio,

Extremam, ut perhibent, Cæo Enceladóque ſororem
Progenuit;

rurſus illuſtratam ab adjunctis,

——*pedibus celerem, et pernicibus alis,*
Monſtrum horrendum, ingens.

Deinde à partibus corporis et membris, iiſque paribus,

—— *cui quot ſunt corpore plumæ,*
Tot vigiles oculi ſubter, mirabile dictu,
Tot linguæ, totidem ora ſonant, tot ſubrigit aures:

Tum ab effectis nocturnis, iiſque partim affirmatis quæ ſubjectis locis illuſtrantur,

Nocte volat cæli medio, terræque per umbram
Stridens, partim negatis, *nec dulci declinat lumina*
ſomno:

Tum diurnis, eáque illuſtrantur et ſubjectis locis, et adjuncto ſitu ſedendi,

Luce ſedet cuſtos, aut ſummi culmine tecti,
Turribus aut altis et magnas territat urbes.

Ab adjunctis denique paribus;

Tam ficti pravique tenax quam nuntia veri.

Tales ſunt deſcriptiones plantarum, animalium in Phyſicis; item fluminum, montium, urbium apud Geographos et Hiſtoricos; perſonarum denique apud Poetas et Oratores.

CAP. XXXII. *De Teſtimonio divino.*

EXpoſito artificiali argumento, ſequitur inartificiale.

Argumentum inartificiale eſt quod non ſua natura, ſed aſſumpta artificialis alicujus argumenti vi arguit.

Id uno nomine Teſtimonium *dicitur.* Nempe, ut inquit *Cic.* in *Top. quòd ab aliqua externa re ſumitur ad faciendam fidem.*

Inartificiale autem dicitur, non quòd artis ope et auxilio non inveniatur (ſiquidem de eo inveniendo, ut inquit *Cicero,* Partit. in arte præcipitur) ſed quod ex ſe ſuaque natura artis hujus et facultatis arguendi expers ſit. Poteſt etiam aſſumptum dici, quod aſſumpta vi arguit, non ſua. Argumentum enim inartificiale naturam rei non attingit, nedum arguit, ut artificiale ſolet, neque rei affectio, ſicut artificiale, eſt; ſed eſt nuda cujuſpiam aliqua de re atteſtatio, ſive atteſtantis affirmatio aut negatio. Res autem neque propter affirmationem ſunt, neque propter negationem non ſunt: teſtimonium igitur ex ſe ſuáque natura non arguit; *ſed aſſumpta artificialis alicujus argumenti vi.* Vis autem hæc eſt teſtantis auctoritas, à qua omnis teſtimonii fides pendet. Auctoritas autem variis in argumentis conſiſtit, ſed in effectis teſtantis et in adjunctis, præcipuè cernitur.

Itaque cum exquiſita rerum veritas ſive natura *ſubtiliùs exquiritur, perexiguam probationis vim teſtimonium habet.*

Hinc *Cic.* 1 de Nat. *Non tam auctores,* inquit, *in diſputando, quàm rationum momenta quærenda ſunt.*

In civilibus autem et humanis rebus, ubi de facto queriter, *plerumque hoc argumentum præcipuam fidem*

è moribus arguentis efficit, ſi prudentia, probitas et benevolentia affuerint.

Horum unum aliquod ſi deeſt, vel per imprudentiam teſtis, vel propter improbitatem, vel inimicitiarum denique aut nimiæ gratiæ cauſa, falſum ſæpe pro teſtimonio dicitur.

Teſtimonium eſt divinum vel humanum.

Et rectè quidem in ſpecies efficientibus ſuis cauſis diſtinctas dividitur. Ab efficientibus enim maximè teſtimonium ſuas vires aſſumit. Effectum itaque eſt, ſi ad teſtem ſpectas; teſtimonium, ſi ad rem teſtatam. Perexiguam autem vim probationis in exquiſita veritate et natura rerum perveſtiganda communiter tribui teſtimonio quod tam ad divinum quàm ad humanum pertinere videatur, id cur quempiam offendat, non video: teſtimonium enim ſive divinum ſit ſive humanum, peræque vim omnem ab authore, nullam in ſe habet. Et divinum quidem teſtimonium affirmat vel negat rem ita eſſe, facitque ut credam; non probat, non docet, non facit ut ſciam aut intelligam cur ita ſit, niſi rationes quoque adhibeat.

Teſtimonium divinum eſt quod Deum habet authorem.

In divinis teſtimoniis numerantur non ſolum deorum oracula, ſed etiam reſponſa vatum et fatidicorum.

Vera hæc ſint an ficta, veri numinis an falſi, Logicus non laborat, ſed quam modò vim arguendi unumquodque habeat. Itaque in civilib. etiam et humanis rebus teſtimonium divinum perinde vim probationis habet, ut ejus author verus eſt aut falſus Deus.

Hujuſmodi ſunt iſta *Catilin.* 3. *Nam ut illa omittam, viſas nocturno tempore ab occidente faces, ardoremque cœli; ut fulminum jactus, ut terræ motus, cæteraque, quæ ita multa, nobis conſulibus, facta ſunt, ut hæc, quæ nunc fiunt, canere dii immortales viderentur.*

CAP. XXXIII. *De Teſtimonio humano.*

TEſtimonium humanum eſt, quod authorem habet hominem.

Eſtque commune aut proprium.

Diſtributio hæc proponitur, non ut accurata aliqua diviſio (neque enim teſtimonio propria eſt) ſed ut diſtinctio qualiſcunque ſubalternarum ſpecierum, ad quas inferiores ſpecies teſtimonii et exempla poſſint revocari. Atque, ut ſuperior illa diſtinctio in divinum et humanum, ab efficiente quoque ſumitur, qui ſit perſona publica ſive communis, aut propria ſive privata.

Teſtimonium commune eſt, ut lex et illuſtris ſententia.

Hæc enim duo exempla ſunt potius quàm ſpecies: quibus adjungi poteſt *Fama;* quam *Cic.* in *Top.* quoddam multitudinis teſtimonium appellat; alii, conſenſum civitatis et publicum teſtimonium vocant.

Legis autem et non ſcriptæ et ſcriptæ teſtimonium eſt pro Milone: Eſt enim, judices, non ſcripta, ſed nata lex; quam non didicimus, accepimus, legimus; verùm ex natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſſimus: ad quam non docti, ſed facti; non inſtituti, ſed imbuti ſumus: ut, ſi vita noſtra in aliquas inſidias, ſi in vim, in tela, aut latronum aut inimicorum incidiſſet, omnis honeſta ratio eſſet expediendæ ſalutis. Et ibidem, *Quod ſi duodecim tabulæ nocturnum furem quoquo modo, diurnum autem, ſi ſe telo defenderit, interfici impunè voluerunt, quis eſt, qui,* &c.

Reſtat illuſtris ſententia; cujus generis ſunt proverbia. Ut pares cum paribus facillime congregantur. Spartam nactus es, hanc exorna. Tum dicta ſapientum: ut, Noſce teipſum. Ne quid nimis. Sponde, præſto eſt detrimentum. Quanquam enim hæc dicta ſingula à ſingulis fortaſſe auctoribus orta

ſunt, tamen quia omnium in ore verſantur, quaſi omnium fiunt, et ad commune teſtimonium rectè referuntur.

Proprium teſtimonium eſt: ut *Platonis* illud, 1 ad Q. fratrem: *Atque ille quidem princeps ingenii et doctrinæ*, Plato, *tum denique fore beatas reſpub. putavit, ſi aut docti et ſapientes homines eas regere cæpiſſent, aut qui regerent, omne ſuum ſtudium in doctrina ac ſapientia collocaſſent.*

Talia ſunt in poëtis. *Æneid.* 6.

Diſcite juſtitiam, moniti; et non temnere divos.

Sic *Homericis* illis verſibus.

Αἴας δ' ἐκ Σαλαμῖνος ἄγεν δυοκαίδεκα νῆας.
Στῆσε δ' ἄγων ἵν' Ἀθηναίων ἵσταντο φάλαγγες,
Ajax autem ex Salamine duxit duodecim naves.
Conſtituit verò ducens, ubi Athenienſium ſtabant phalanges,

Victi ſunt in judicio *Megarenſes*, quo contenderunt cum *Athenienſibus* de *Salamine* inſula, utrique fortè civitati æquè vicina.

Atque hæc veterum fuere et abſentium teſtimonia, et ferè mortuorum; quæ de jure potiſſimum afferuntur.

Viventium et præſentium, quæ de facto plerunque teſtantur, non tantum ſunt *cùm quæritur de fundo aut cæde et ejuſmodi negotio aliquo, ſed etiam obligationis, confeſſionis, jurisjurandi teſtimonia ſunt.*

Obligationis exemplum eſt *Philipp.* 5. *Promitto, recipio, ſpondeo. P. C. Cæſarem talem ſemper fore civem, qualis hodie ſit, qualémque eum maximè velle et optare debemus.*

Pignus etiam obligatio quædam eſt:

Ut apud *Virgil. Ecl.* 3.

Vis ergo inter nos quid poſſit uterque viciſſim
Experiamur? Ego hanc vitulam (ne forte recuſes,

Bis venit ad mulctram, binos alit ubere fœtus)
Depono: tu dic, mecum quo pignore certes.

Confeſſio eſt vel libera, in qua cujuſvis teſtimonium pro ſe leviſſimum contra ſe graviſſimum cenſetur. Vel eſt expreſſa tormentis, quæ propriè quæſtio dicitur.

Tale fuit argumentum contra *Milonem, quod à Cicerone* deridetur: quia cruciatus non ſæpius veritatem quàm mendacium exprimit atque extorquet. *Age verò, quæ erat aut qualis quæſtio? Heus, ubi Ruſcio? ubi Caſca? Clodius inſidias fecit* Miloni? *Fecit; certa crux. Nullas fecit. Sperata libertas.*

Huc etiam referri poteſt argumentum, quo utimur cùm affirmationis noſtræ approbationem et experientiam adverſario proponimus.

Verr. 4. *Ecquis Volcatio, ſi ſua ſponte veniſſet, unam libellam dediſſet? veniat nunc, experiatur: tecto recipiet nemo.*

Terent. Eunuch.

—— *Fac periculum in literis,*
Fac in palæſtra, in muſicis; quæ liberum
Scire æquum eſt adoleſcentem, ſolertem dabo.

Ovid. 3. Triſt.

Quod magis ut liqueat, neve hoc ego fingere credar
Ipſe velim pœnas experiare meas.

Jusjurandum etiam teſtimonium eſt.

Quale eſt *Æneid.* 9.

Per ſuperos, et ſiqua fides tellure ſub ima eſt,
Invitus, regina, tuo de littore ceſſi.

Quamvis autem in juramentis divinum quodammodo teſtimonium invocetur, juramenti tamen fides authoritate et moribus jurantis nititur.

Reciprocatio hîc obſcurior eſt ad rem teſtatam, quod eſt hîc alterum argumentum affectum; ut quia teſtatum verum ſit, teſtis ſit etiam verax.

Ut autem non ſua vi teſtimonium, ſed auctoritas teſtis arguit rem teſtatam; ita viciſſim res teſtata non arguit ipſum teſtimonium, ſed authoritatem teſtis.

Artis Logicæ ad *Petri Rami* methodum concinnatæ,

LIBER SECUNDUS.

De Argumentorum diſpoſitione.

CAP. I. *Quid ſit argumentorum diſpoſitio?*

ADhuc prima artis Logicæ pars fuit in argumentorum inventione; pars altera ſequitur in eorum diſpoſitione.

Quemadmodum Grammaticæ pars prima eſt de ſingulis vocibus, ſecunda de ſyntaxi earum; ſic Logicæ pars prima de argumentis inveniendis fuit, ſecunda eſt de diſponendis, i. e. quæ doceat argumenta rectè diſponere: ita diſpoſitio quaſi ſyntaxis quædam argumentorum eſt; non tamen ad bene judicandum duntaxat, ut vult *Ramus*, quod nimis anguſtum eſt, ſed ad bene ratiocinandum, qui finis eſt Logicæ generalis, ad quem unum finem omnia artis præcepta referenda ſunt. Iis itaque non aſſentior, qui judicium ſecundam eſſe partem Logicæ volunt; cum ipſorum ſententia judicium ſit ſecundæ hujus partis nempe diſpoſitionis finis et fructus: non poteſt autem res eadem eſſe finis et id cujus eſt finis fructus quod effectum eſt et ejus fructus cauſa, quæ diſpoſitio eſt. At inquiunt, judicium ut doctrina eſt pars Logicæ; finis eſt ut habitus bene judicandi. Immo verò inquam, diſpoſitionis doctrina ſuam operam confert non ſolùm ad bene judicandum, ſed ad bene ratiocinandum; judicium autem et diſ-

poſitionem pro eodem non dixerim cum *Ramo:* ſi enim certa, ut ipſe *Ramus* ait, diſpoſitionis regula unumquodque judicatur, diſpoſitio utique ac judicium ſi idem erunt, idem erit et regula, et id cujus regula eſt: doctrina deinde judicii docet nihil aliud quàm bene judicare; doctrina diſpoſitionis pro ſua diſponendi parte, etiam bene ratiocinari: ſive id ſit intelligere, ſive judicare, ſive diſputare, ſive meminiſſe. Certa enim diſpoſitionis regula unumquodque munus ratiocinandi excolitur.

Cum itaque ſimplicem argumentorum inter ſe affectionem aliquid per ſe conferre ad judicium rectumque ratiocinium initio propoſuerim, nunc eorum diſpoſitionem aliquanto plus, adeoque clarius ad idem conducere propono.

Prius autem quàm ad partes diſpoſitionis accedimus, generalis quædam diſpoſitionis affectio, quæ *Crypſis* dicitur, attingenda eſt; ut quæ ad omnes ſpecies diſpoſitionis communiter pertineat. Crypſis autem ſive occultatio iſta, eſt triplex; diſpoſitarum ſcilicet partium vel defectus, vel redundantia, vel inverſio. Quod itaque ſemel hîc monendum eſt, ſiqua propter has crypſes dubitatio contingit, explenda quæ deſunt, amputanda quæ ſuperſunt, et pars quæque in ſuum reſtituenda eſt locum.

CAP. II. *De Axiomatis affirmatione et negatione.*

Diſpoſitio eſt axiomatica vel dianoetica.

Axioma eſt diſpoſitio argumenti cum argumento, qua eſſe aliquid aut non eſſe indicatur.

Axioma ſæpe *Ariſtoteli* ſignificat propoſitionem ſive ſententiam ita claram, ut quaſi digna ſit cui propter ſe fides habeatur. Aliàs axioma et propoſitionem ſive ſententiam quamlibet pro eodem is habet: et rectè quidem: ut enim ſententia à ſentio,

i. e. exiſtimo vel arbitror, ita axioma à verbo *Græco* quod idem ſignificat, derivatur. Atque hujus vocis generalem hanc ſignificationem apud veteres Dialecticos receptam fuiſſe, ex *Cicerone*, *Plutarcho*, *Laertio*, *Gellio*, *Galeno lib.* 16. *c.* 8. et conſtat.

Latinè *enuntiatum*, *enuntiatio*; *pronuntiatum*, *pronuntiatio*; *effatum* Varroni profatum, et proloquium, apud Gellium Lib. 16. id eſt ſententia in qua nihil deſideratur. Ex *Græco* etiam *oratio* et *propoſitio* dicitur.

Cur ergo, inquis, Græcanica, et hæc præ aliis, vox placita eſt? Quia, inquam, commodiſſima. Nam *oratio* et *ſententia* voces latiores ſunt; ideóque Græci qui λόγον ſive *rationem* vocant, addunt ferè *primam*, *breviſſimam* aut *enuntiativam*. Deinde *propoſitio* ambigua vox eſt; ſignificat enim nunc priorem partem plenæ comparationis, nunc primam partem ſyllogiſmi. Latina autem illa, *enuntiatum*, *enuntiatio*, etc. orationis exterioris videntur magis quàm rationis interioris eſſe: cùm diſpoſitio hæc Logica rationis omnino ſit tam mente conceptæ quàm ore prolatæ; útque voces ſymbola ſunt et notæ ſimplicium notionum, ita enuntiatum videtur eſſe ſymbolum axiomatis mente concepti. Sic tamen retineri poſſunt voces Latinæ *enuntiatum*, *enuntiatio*, etc. ſi diſtinguimus cum *Ariſtotele* ſermonem in exteriorem, qui ore profertur; et interiorem, qui mente ſolùm concipitur.

Genus autem axiomatis rectè ſtatuitur diſpoſitio, non judicium, quod ut ſupra retuli, diſpoſitionis effectum eſt, et hic quidem ſpecialiter quo aliquid eſſe aut non eſſe judicatur.

Argumentum autem cum argumento eſt id quod arguit cum eo quod arguitur.

Finis diſpoſitionis eſt, ut per eam eſſe aliquid aut non eſſe indicetur, ſive ut aliquid de aliquo dicatur aut non dicatur. Hinc illud *Ariſtot.* Phil. 9. 10. *eſſe eſt componi, et unum eſſe; non eſſe autem eſt non com-*

poni, ſed plura eſſe. Et ſimplicia quidem argumenta per ſe conſiderata ſignificant aliquid; non autem eſſe, aut non eſſe aliquid, niſi diſpoſita. Solo autem modo indicativo eſſe aliquid aut non eſſe indicatur; non reliquis, niſi ad indicativum reductis: ut, *abi.* i. e. jubeo te abire. *Fiat voluntas tua,* i. e. precamur ut fiat. *Utinam diſſolverer,* i. e. cupio diſſolvi. *Quid eſt Dialectica,* i. e. quæro quid ſit.

Cùm autem in axiomate argumentum cum argumento diſponatur, horúmque unum neceſſe ſit antecedere, alterum ſequi; hinc partes axiomatis (*Ariſtot. terminos* vocat) duæ ſunt, antecedens et conſequens: illa vulgò minor terminus, ſive ſubjectum, hæc terminus major ſeu prædicatum nominatur; quia id continet, quod de ſubjecto prædicatur ſive dicitur. Verùm hæc nomina anguſtiora ſunt, quàm illa, ut infra patebit.

Axiomatis affectio communis eſt crypſis illa triplex, de qua deque ejus triplici medela capite ſuperiore diximus: defectus, cùm pars aliqua deeſt; ut, *exceſſit, erupit, evaſit; Catilina* ſcilicet vel quis alius; pluit, *tonat;* Deus nempe vel cœlum. Redundantia, quæ et amplificatio dicitur, eſt, cùm argumentum ejúſque ſynonymum ponitur; aut ad id illuſtrandum quidvis aliud: prioris exemplum eſt, *Logica* ſive Dialectica *eſt ars bene ratiocinandi:* poſterioris eſt hoc,

Livor iners vitium mores non exit in altos.

Inverſio eſt, cùm antecedentis loco ponitur conſequens: ut, *quæſtus magnus eſt pietas cum animo ſua ſorte contento,* i. e. pietas cum animo ſua ſorte contento eſt magnus quæſtus.

Duæ ſunt reliquæ axiomatis affectiones; quarum altera ex diſpoſitione oritur, altera ad judicium pertinet. Nam intellectus cùm diſponit argumenta, vel componit ea inter ſe, vel dividit: compoſitio autem illa et diviſio nihil aliud ſunt quàm affirmatio et ne-

gatio. Cùm verò de diſpoſitione illa judicium fert, judicat eam vel veram eſſe vel falſam. Quemadmodum autem diſpoſitio eſt prior judicio, ſic eſſe et non eſſe prius quiddam eſt et ſimplicius quàm affirmare et negare, et utrumque hoc quàm verum aut falſum judicare.

Axioma igitur eſt affirmatum aut negatum.

Duplex eſt hic modus enuntiandi, non duæ ſunt ſpecies enuntiati ſive axiomatis: contradictione enim idem axioma affirmatur et negatur: ſed affirmatio et negatio enuntiationis, i. e. enuntiandi ſpecies ſunt, non enuntiati; nam et affirmatio et negatio dici poteſt enuntiatio, enuntiatum verò nequaquam; axiomatis igitur utraque eſt affectio, non axioma.

Axioma affirmatum eſt quando vinculum ejus affirmatur: negatum, quando negatur. Vinculum n. axiomatis forma eſt; vinculi vi axiomatis materia diſponitur et quaſi animatur; vinculo affirmato aut negato, axioma ipſum affirmatur aut negatur: affirmatio itaque et negatio ſunt vinculi affectiones, adeóque axiomatis ejúſque ſpecierum. Vinculum autem eſt vel verbum vel Grammatica conjunctio, ut poſtmodum patebit, cùm axioma in ſpecies dividetur.

Affirmatio autem hæc et negatio nihil aliud eſt, ut ſuprà diximus, quàm compoſitio et diviſio: affirmatur enim axioma, cùm ejus conſequens per affirmationem vinculi cum antecedente componitur; negatur, cùm negato vinculo, conſequens ab antecedente dividitur. Negatio igitur axiomatica non eſt, quemadmodum erat topica non ens, ſed entis tantummodo ab ente diviſio.

Hinc naſcitur axiomatum contradictio, quando idem axioma affirmatur et negatur.

CAP. III. *De Vero et Falſo.*

Axioma deinde eſt verum aut falſum. Hoc ſcilicet ex affirmatione et negatione fit judicium: cùm enim affirmantur quæ affirmanda ſunt, et negantur quæ neganda, axiomata judicantur vera; et contrà. Unde *Ariſt.* de Interpret. 1. *in compoſitione et diviſione eſt verum aut falſum.* Falſum autem non docetur hoc modo in arte, ſed judicatur: nam enuntiatio falſa non minus axioma eſt, quàm vera, eadem enim utrobique diſpoſitio eſt: non idem de ſyllogiſmo ac methodo dici poterit.

Axioma verum eſt, quando pronuntiat uti res eſt: falſum, contrà.

Sic enim *Plato*, in Cratylo. Ad judicium itaque faciendum, non modò artis documenta, ſed etiam rerum ipſarum cognitio requiritur; quia res ipſa veritatis norma et menſura eſt.

Axioma verum eſt contingens aut neceſſarium. Contingens, quando ſic verum eſt, ut aliquando falſum eſſe poſſit. Ut, audentes fortuna juvat.

Itaque veritatis hujus contingentis judicium, opinio dicitur. Quæ præteritorum et præſentium homini certa eſſe poteſt, futurorum per naturam non admodum poteſt. Deo autem etſi tempora omnia præſentia non ſunt, ut vulgò receptum eſt, præſentia enim mutare poteſt, præterita non item, opinio tamen in Deum non cadit, quia per cauſas æque omnia cognoſcit.

De contingentibus autem, præteritis etiam, et præſentibus humanum judicium certa quidem opinio dicitur, non tamen ſcientia: ea enim ex argumentis, quorum eſt immutabilis affectio, oritur; cujuſmodi

in contingenti axiomate non diſponuntur. Neque idcirco non eſt opinio præteritorum et præſentium, quòd manifeſta ſunt, immo tum maximè opinari contingentia dicimur; nam dubia ſi ſunt, ſive contingentia ſive neceſſaria, ne opinamur quidem, ſed dubitamus: et neceſſaria tametſi ſunt atque certiſſima, ſi cauſam neſcimus, etiam ea duntaxat opinamur.

At, inquies, præterita et præſentia non ſunt contingentia, ſed neceſſaria, quia ſunt immutabilia; nam neque factum infectum fieri poteſt; et quicquid eſt, quandiu eſt, neceſſe eſt eſſe. Reſpondendum, neceſſe quidem eſſe, ut quod fuit, fuerit, et quod jam eſt, ſit; nec tamen ſequi, ut quod fuit vel eſt, ſit propriè neceſſarium. In axiomate enim contingenti, præterito, vel præſenti quæ videtur eſſe neceſſitas, abſoluta non eſt, neque ex rerum diſpoſitarum natura, ſed ex conditione duntaxat et legè contradictionis pendet: dum enim aliquid eſt, non eſſe non poteſt; neque dum verum eſt, eſſe falſum: et tamen quod nunc verum eſt, fieri poteſt ut aliquando falſum fuerit, aut futurum ſit. Idem de futuris dicendum; ſiquid futurum certò eſt, id neceſſe eſt fore quidem verum (omne n. axioma verum eſt aut falſum) non tamen neceſſarium. Id niſi teneatur, omne contingens futurum erit neceſſarium, quod implicat contradictionem. Hoc etiam monendum, futura quidem ipſa neque vera eſſe neque falſa, neque contingentia, neque neceſſaria, nondum n. ſunt, ſed affirmatio ſolùm de iis aut negatio in futurum; déque præteritis eodem modo ſentiendum.

Axioma eſt neceſſarium, quando ſemper verum eſt, nec falſum poteſt eſſe.

Nec ſupervacua poſterior hæc clauſula eſt: ſemper n. eſſe verum etiam contingens poteſt; neceſſarium autem non modò ſemper eſt verum, ſed falſum eſſe non poteſt. Sic etiam, *Ariſtot. Poſt.* 1. 26.

Contrà, quod ſemper falſum eſt, nec verum poteſt eſſe, axioma impoſſibile dicitur. Sic etiam *Ariſtot.* Phil. 8. 12.

Hæc autem immutabilitas veritatis in neceſſario, et falſitatis in impoſſibili, ab argumentorum quæ in iis diſponuntur vel ſumma conſenſione, vel infeſta ſemper diſſenſione pendet. Pari ratione mutabilitas veri aut falſi in contingenti et poſſibili ex levi argumentorum in iis diſpoſitorum conſenſione aut diſſidio perſpicitur.

Ex quo doctrina illa quatuor formularum modalium, *neceſſe eſt, impoſſibile eſt, poſſibile eſt, contingens eſt,* quàm inutiliter ab *Ariſtot.* introducta ſit, facile apparet: ut, *neceſſe eſt hominem eſſe animal; impoſſibile eſt hominem eſſe equum; poſſibile eſt Socratem eſſe divitem; contingens eſt Socratem eſſe doctum.* Hæ quatuor modales diſpoſitionem purarum enuntiationum quodammodo afficiunt: pura eſt, *omnis homo eſt animal;* modalis, *neceſſe eſt omnem hominem eſſe animal;* hîc *omnem hominem eſſe animal,* licet inverſo ordine, ſubjectum eſt enuntiationis modalis; modus *neceſſe* eſt prædicatum. Verùm quid attinet quomodo partes axiomatis inter ſe affectæ ſint, ſignis aut modis exprimere, cùm id ex argumentis ipſis in eo diſpoſitis poſſit rectius judicari, et ad hos modos alii complures, *facile, difficile, honeſtum, turpe,* &c. Non inutiliùs poſſint adjungi?

Equidem ſecundarias, quas vocant modales, primariis hiſce potiores exiſtimem: quibus vulgò dividuntur enuntiationes in *excluſivas,* quarum notæ ſunt *ſolus, tantùm, duntaxat,* &c.; ut, *ſola fides juſtificat: exceptivas,* quarum notæ ſunt *præter, præterquam, niſi,* &c. Ut, *nemo præter te ſapit:* et *reſtrictivas,* quarum notæ ſunt *qua, quatenus, quoad, ſecundum, quid,* &c. Ut, *homo qua animal, ſentit.* Et excluſiva quidem eſt vel ſubjecti vel prædicati: ſubjecti, quæ notâ excluſivâ præpoſitâ, excludit omnia ſubjecta alia à

prædicato. Sed fruſtra hanc regulam ratio dictarit, ſi Logicis quibuſdam modernis, et nominatim *Keckermanno* licebit, eam ſtatim, conflato ad id ipſum canone, funditus evertere. *Excluſiva*, inquit, *ſubjecti non excludit concomitantia*: ut, *ſolus pater eſt verus Deus*. *Hîc* inquit, *non excluditur concomitans, filius, et ſpiritus ſanctus*. At quis non videt ſubornatum hunc canonem, ad locum illum luculentiſſimum, *Joan.* 17. 3. ludificandum. Haud paulò utilior eſt canon ille reſtrictivæ enuntiationis, quem tradit. l. 2. c. 4. (reſtrictiva autem eſt quæ oſtendit quatenus ſubjectum prædicato convenit) *prædicatum*, inquit, *contradictorium nulla limitatione ſubjecto conciliatur*; ex *Ariſtot.* 2. *top.* c. ult. Sect. 4. Quid evidentius dici potuit? et tamen reperti ſunt qui interpoſitis quibuſdam diſtinctiunculis, *accidens poſſe exiſtere ſine ſubjecto* (quod repugnat) *in cæna Domini* contendant: deinde, qui ſimilib. confictis diſtinctiunculis, *humanam naturam Chriſti adeoque corpus infinitum eſſe* diſputantes, parem contradictionem committant. Sed omiſſis Theologorum paradoxis, ad præcepta Logica redeamus.

Axioma neceſſarium affirmatum appellatur κατὰ παντὸς *de omni.*

Id eſt, cum conſequens ſive prædicatum, ut vocant, axiomatis, de omni et toto antecedente ſive ſubjecto ſemper verum eſt. Sic etiam *Ariſtot.* 1. prior. 1. et poſt. 1. 4. et hoc etiam nonnunquam καθόλου, i. e. *de toto*, vocat, *Poſt.* 2. 13.

Axiomata artium ſic κατὰ παντὸς *eſſe debent.*

Nempe de omni et de toto vera, non falſa; neceſſaria, non fortuita, alioqui non ſcientiam pariunt, ſed opinionem; affirmata denique, non negata: affirmatum enim eſt firmum, certum, breviſſimum; negatum verò eſt vagum, incertum, infinitum, nihilque docet: ut ſi quis definiret Logicam, non eſſe artem bene loquendi, non doceret quid Logica ſit, ſed quid

non ſit; eáque definitio omnib. artibus præter Grammaticam æque ac Logicæ conveniret. Nonnulli addunt ex hac lege, axiomata artium debere etiam eſſe generalia. Verùm hæc regula non tantum de omni eſt, ſed de toto: et multa in artibus præcepta ſpecialibus de rebus occurrunt, ut in *Theologia*, de *Chriſto*; in *Aſtronomia* de ſole et luna reliquíſque planetis: in aliis artibus hujuſmodi alia, in quibus, cùm ſint ſpecialia, etſi κατὰ παντὸς dici non poſſunt, καθόλου tamen poſſunt, quod ſatis eſt. Quòd ſi quis objicit, ne in generalibus quidem præcepta artium κατὰ παντὸς eſſe poſſe, propter exceptionum multitudinem, ut in Grammatica videre eſt; reſpondendum eſt, anomalium analogiæ conjunctam, κατὰ παντὸς inſtar eſſe.

Sed præcepta artium homogenea etiam et reciproca eſſe debent.

Axioma homogeneum eſt, quando partes ſunt eſſentiales inter ſe.

i. e. Vel abſolute, ut forma formato, genus ſpeciei, membra integro, definitio definito; vel modo quodam, ut ſubjectum proprio adjuncto.

Id appellatur καθ' αὑτὸ *per ſe.*

Idcirco etiam partes axiomatis eſſentiales inter ſe eſſe debent, ut præceptum artis eſſe ſcientificum poſſit: accidentis enim, ut teſtatur *Ariſtoteles*, nulla eſt ſcientia; nulla niſi per eſſentiam et cauſam: idem, τὰ καθ' αὑτὸ et τὰ συμβεβηκότα, i. e. *accidentia*, opponit, *Poſt.* 1. 4. Itaque non ſatis eſt, partes eſſe inter ſe conſentaneas, ſed eſſentiales: quod cùm ex argumentorum inter ſe ſumma conſenſione oriatur, ex qua neceſſarium quoque axioma eſſe ortum ſupradiximus, non video quid per hanc regulam καθ' αὑτὸ ad ſuperiorem illam κατὰ παντὸς quod magni ſit momenti, accedat; cùm nullum axioma neceſſarium eſſe queat, quin ejus partes inter ſe ſint etiam eſſentiales. Neque verò putem hîc præcipi, ne quid heterogeneum ſive alienum in arte doceatur; neque enim huc pertinet

diſpoſitio præcepti cum præcepto, ſed argumenti ſolùm cum argumento, quæ axiomatis doctrina eſt, et ex homogenei definitione ipſa ejúſque exemplis perſpicitur.

Axioma reciprocum eſt, quando conſequens ſemper verum eſt de antecedente, non ſolùm omni et per ſe, ſed etiam reciprocè.

Ut homo eſt animal rationale: numerus eſt par vel impar. Lupus eſt natus ad ululandum. Id appellatur καθόλου πρῶτον, de toto primum. Nempe quia de nullo prius dicitur; ideóque proximum eſt et immediatum, proprium et æquale; unóque verbo, reciprocum; ut riſibile de homine: omnis enim homo eſt riſibilis; et reciprocè, omne riſibile eſt homo. Hæc regula niſi obſervetur, vitari tautologia in artibus non poteſt. Tum enim non reciprocatur axioma, cùm antecedens conſequenti non eſt æquale, aut contra; ſed vel ſpeciale alicui generi, vel generale alicui ſpeciei attribuitur: generale autem de ſpecie non dicitur primò; prius enim dicitur de genere. Cùm autem id quod generis eſt, ſpeciei attribuitur, idem in reliquis ſpeciebus neceſſario eſt repetendum, quod in genere ſemel dictum oportuit. Ad hanc itaque regulam pertinet præceptum artis illud nobile γενικὰ γενικῶς, *generalia generaliter* et ſemel docenda ſunt. Hæc lex brevitati, brevitas autem intelligentiæ et memoriæ conſulit.

Atque hæ tres ſunt leges documentorum artium propriorum. Prima κατὰ παντὸς, lex veritatis; propterea quòd neceſſariam affirmati axiomatis veritatem ex conſentanea partium affectione poſtulat. Secunda καθ' αὑτὸ, lex juſtitiæ; quia juſtitiam requirit in eſſentiali partium cognatione. Peccant ergo in hanc legem, qui Rhetoricam in inventionem, diſpoſitionem, memoriam, &c. diſtribuunt, cùm Rhetoricæ partes attribuant, quæ Dialecticæ propriæ ſunt. Tertia καθόλου πρῶτον, lex ſapientiæ, meritò dici poſſit;

cùm quia ejus judicium veriſſima ſcientia eſt, ut poſtea dicetur, tum quia vitia ſapientiæ contraria prohibet, inæqualitatem ſive inconvenientiam antecedentis cùm conſequente et tautologiam.

Dices, duas illas priores leges comprehendi ſub hac tertia: et hoc fatendum quidem eſt: veruntamen ut trigonum tetragonus, et tetragonum pentagonus comprehendit, neque idcirco tamen diſtinctæ figuræ non ſunt; ita hæ leges, etiamſi poſterior quæque priorem comprehendit, erant tamen perſpicuitatis cauſa diſtinguendæ.

Atque hujuſmodi axiomatum ita reciprocorum judicium veriſſima et prima ſcientia eſt. Prima, quia principiorum eſt, quæ per ſe indemonſtrabilia, ſuáque luce manifeſtiſſima ſunt, neque ſyllogiſmi aut ullius argumenti clarioris lucem ad ſcientiam faciendam deſiderant: quæ inde veriſſima quoque ſit neceſſe eſt.

CAP. IV. *De Axiomate ſimplici.*

Atque hæc de communib. axiomatis affectionibus; ſpecies ſequuntur.

Axioma eſt ſimplex aut compoſitum.

Sic etiam *Ariſtot.* de interpret. 1. 5. Vulgò propoſitio dividitur in categoricam et hypotheticam, eodem ſenſu. Sed categorica affirmatam duntaxat propoſitionem ſimplicem comprehendit, quæ ſcilicet de ſubjecto κατηγορεῖται, i. e. prædicatur.

Axioma ſimplex eſt, quod verbi vinculo continetur.

Cùm enim vinculum, ut ſupradiximus, axiomatis forma et quaſi anima ſit, hinc efficitur, quemadmodum duæ ſunt ſpecies vinculorum, verbum et conjunctio, illud ſimplicis axiomatis, hoc compoſiti, ut axioma quoque ex iſta diſtributione vinculi, in oppoſitas formas ſive ſpecies dividatur. Vinculum autem ſimplicis axiomatis, non ſolum eſt verbum

ſubſtantivum, quod dicitur, ſed quodvis verbum actionem aut paſſionem ſignificans, vinculi in ſe vim incluſam habet; et vel totum conſequens vel pars conſequentis eſt; ut, *Socrates* ſcribit. Nam quod nonnulli putant, verbum omne in ſubſtantivum et participium reſolvi oportere, ut ea ratione verbum ſubſtantivum eſſe vinculum appareat, ſcilicet, *Socrates* eſt ſcribens; id ſæpe ineptiſſimum eſſe reperietur. Ut ſiquis hoc, *Socrates* docetur, ſic ſolvat, *Socrates* eſt doctus: hoc enim aliud longe eſt. Quidquod etiam verbum ſubſtantivum nonnunquam et vinculum et totum conſequens includit; ut, *Socrates* eſt; Mortui non ſunt, i. e. non exiſtunt. Quodſi in uno ſimplici axiomate plura verba occurrunt, ut, Imparia ſunt comparata, quorum quantitas non eſt una, ſciendum eſt illud verbum axiomatis vinculum eſſe, quod Grammatici vocant principale.

Id ſi affirmatur, axioma ſimplex eſt affirmatum; ſi negatur negatum.

Negatur autem, ſi negationis nota verbum illud præcedit; nam ſi ſequitur, negatum non eſt, ſed affirmatum: ut, *Socrates* eſt leo non neceſſariò, affirmatum eſt, quia negationis nota ſequitur verbum; nec totum conſequens negatur, ſed modus.

Negationis autem notæ non ſolùm ſunt adverbia negandi, ſed etiam particulæ excluſivæ (cujuſmodi ſunt *unicus* et *ſolus*) et verba diſſenſionem vel differentiam ſignificantia; ut, *differre, opponi*, &c.

Exempla nunc videamus. Ignis urit; ignis eſt calidus; ignis non eſt aqua. Hîc *ignis* eſt antecedens, *urit* conſequens.

Atque hîc eſt prima inventarum rerum diſpoſitio, cauſæ cum effecto, ut in primo exemplo; ſubjecti cum adjuncto, ut in ſecundo; diſſentanei cum diſſentaneo, ut in tertio.

Quo modo argumenta quælibet inter ſe affecta enuntiari poſſunt, conſentanea quidem affirmando, diſſentanea

negando. Exceptis plenis comparationibus, in quibus duo planè diſtincta axiomata ſunt, propoſitio, et redditio. Nam diſtributiones, quas etiam excipit *Ramus*, ut, Argumentum eſt artificiale aut inartificiale, axiomate ſimplici enuntiari poſſunt, ut infra docebitur: poſſunt et diverſa, quæ excipiunt alii, ſi ſic enuntias, Aliquis facundus non eſt formoſus: et contraria; ut, virtus non eſt vitium, *&c.*

Axioma ſimplex eſt generale aut ſpeciale.

Hæc diſtributio eſt ſimplicis axiomatis ex adjuncta quantitate, quæ modos, non ſpecies conſtituit. In axiomate autem compoſito, quantitatis nulla ratio habetur, ſed tantum vinculi, ut infra dicemus.

Axioma generale eſt, quando commune conſequens attribuitur generaliter communi antecedenti.

Vulgò etiam vocatur *univerſale.* Generaliter autem conſequens antecedenti attribuitur, quando omni totique ſive univerſo antecedenti attribuitur, omnibúſque iis, quæ ſub ejus ſignificatione continentur. Ad axioma igitur generale, tria hæc requiruntur; conſequens, et antecedens generale, et generalis attributio. Neque enim ex nota ſive ſigno univerſali definiendum fuit axioma generale; cùm et ſæpiſſime non adſit nota, et cùm adeſt, non cauſa ſed ſignum tantummodo ſit axioma eſſe generale. Indefinita igitur, quæ vulgò vocant, etſi notam non habent generalem, generalia tamen ſunt; ut definitiones et reliqua artium præcepta, quæ nemo generalia eſſe inficiabitur; nec notam tamen generalem præfixam habent. Notæ axiomatis generalis tam affirmati quàm negati hæ ſunt: *omnis, nullus; ſemper, nunquam; ubique, nuſquam,* etc.

Atque hîc contradictio non ſemper dividit verum et falſum; ſed contingentium utraque pars falſa poteſt eſſe: ut,

Omnis *in urbe locus bajis prælucet amœnis.* Nullus *in urbe locus bajis prælucet amœnis.*

Itèm non contingentium.

Ut, omne animal eſt rationale; nullum animal eſt rationale. Hæc enim non contingentia ſunt, ſed potius abſurda; quia conſequens ſpeciale antecedenti generali generaliter attribuitur. Falſa igitur pars utraque generalis contradictionis eſſe poteſt, vera eſſe non poteſt; falſitas quippe multiplex, veritas una eſt.

Axioma ſpeciale eſt, quando conſequens non omni antecedenti attribuitur.

Speciale dicitur, quia de ſpecie aliqua enuntiatur. Atque ut in generali axiomate conſequens generaliter, ſive omni et univerſo antecedenti; ita in ſpeciali ſpecialiter, ſive non omni attribuitur.

In hoc axiomate contradictio ſemper dividit verum à falſo.

Id eſt ſpecialis contradictionis pars una ſemper vera, pars altera ſemper eſt falſa.

Axioma ſpeciale eſt particulare aut proprium.

Particulare, quando conſequens commune antecedenti particulariter attribuitur.

Eſt axioma ſpeciale quia de ſpecie aliqua, licet ea quidem incerta et indefinita, enuntiatur: particulariter autem conſequens attribuitur, quando non univerſo antecedenti, ſed ejus alicui parti attribuitur. Attributionis autem particularis notæ ſive ſigna ſunt, *quidam, aliquis, aliquando, alicubi;* et negationes generalium, *nonnulli, nonnunquam, non ſemper, non omnis,* etc. quæ particulari æquipollent. Commune autem conſequens debet eſſe; ex illa regula. Conſequens nunquam minus eſt antecedente, ſed ſemper vel majus eo vel ſaltem æquale. Unde *Ariſtoteles,* prior. 1. 28. negat *ſingulare de alio prædicari.*

Sequitur nunc contradictio particularium.

Huic autem axiomati generaliter contradicitur.

Aliquid ignoſcendum eſt; nihil ignoſcendum eſt: aliqua clementia non eſt laudanda; omnis clementia eſt laudanda. Hîc particulari affirmato, generale negatum; et particulari negato, generale affirmatum opponitur. Quodſi

utraque pars particularis eſt, non modo nulla eſt axiomatum contradictio, ſed ne oppoſitio quidem. *Ut*, Quidam homo eſt doctus, quidam homo non eſt doctus. Non enim eidem ſubjecto attribuuntur, quæ lex eſt oppoſitorum. Pars igitur utraque vera eſſe poteſt; ſicuti etiam cùm utraque affirmata eſt vel negata: ut, Omnis homo eſt rationalis, quidam homo eſt rationalis: nullus homo eſt irrationalis, quidam homo non eſt irrationalis. In his non modo contradictio nulla, ſed conſenſio ſumma eſt, generis nempe et ſpeciei.

Axioma proprium (quod alii ſingulare vocant) *eſt, quando conſequens antecedenti proprio attribuitur.* Antecedens autem Logicè proprium dicitur quando rem vel perſonam ſingularem deſignat; ſive proprio nomine exprimatur, ſive non: qualia ſunt etiam demonſtrativa; ut, *hic homo.* Secundò, quæ per ſynecdochen generis dicuntur; ut poëta pro *Homero* aut *Virgilio*, Philoſophus pro *Ariſtotele* aut *Platone* et ſimilia. Ad conſequens autem hujus axiomatis quod attinet, id vel commune eſſe poteſt vel proprium.

Proprii contradictio eſt quando utraque pars eſt propria: in quo diſcrepat à particulari, cujus pars altera duntaxat particularis eſſe debet; conſentit cum generali, cujus pars utraque generalis; ut, *Fabulla eſt bella:* cujus negatio et contradictio eſt, *Fabulla non eſt bella.* Atque hæc de axiomate ſimplici.

APPENDIX.

AD has axiomatis ſimplicis affectiones addunt *Ariſtotelici* æquipollentiam et converſionem.

Æquipollentia definitur, *enuntiationum verbis diſcrepantium convenientia re atque ſenſu:* ſic, *aliquis homo eſt doctus*, et, *non omnis homo eſt doctus*, idem valent, et ſimilia, ut ſuprà in notis eſt dictum.

Æquipollentia itaque cum in verbis duntaxat, non in rebus, poſita ſit, ad Grammaticam vel ad Rhetoricam et verborum copiam remittenda eſt.

Converſio eſt prædicati unius enuntiationis in locum ſubjecti tranſpoſitio ad probandam alteram enuntiationem, quæ ex ea tranſpoſitione ſive converſione efficitur. Ea triplex affertur; ſimplex, per accidens, et per contrapoſitionem. Simplex, quæ fit manente eadem enuntiationis et quantitate et qualitate fitque etiam tripliciter; in univerſali negante; ut, *nullus homo eſt lapis, ergo nullus lapis eſt homo:* in particulari affirmante; ut, *aliquis homo eſt albus, ergo aliquod album eſt homo:* in affirmante denique univerſali et neceſſaria; ut, *omnis homo eſt riſibilis, ergo omne riſibile eſt homo.* Et hæc eſt una omnium converſionum veriſſima, quæ et *reciprocatio* dicitur, proprii ſcilicet cum ſuo ſubjecto, definiti cum ſua definitione.

Converſio per accidens mutat enuntiationis quantitatem; univerſalem ſcilicet affirmantem in particularem: ut, *omnis homo eſt animal, ergo quoddam animal eſt homo.* Per accidens hanc dici volunt, quia aliud prius ſequitur, nempe, *quidam homo eſt animal,* ex quo hoc deinde, ſimplici converſione, *ergo quoddam animal eſt homo.*

Converſio per contrapoſitionem mutat enuntiationis qualitatem; univerſalem ſcilicet affirmantem in negantem: vel, in qua loco ſubjecti et prædicati, ponitur utriuſque converſi contradictio: ut, *omnis homo eſt rationalis; ergo quodcunque non eſt rationale, non eſt homo: omne mortale eſt genitum; ergo quod non eſt genitum, non eſt mortale; vel, quod eſt non genitum, eſt non mortale: admittendi ad ſacramenta, habent pœnitentiam et fidem; ergo qui hæc non habent, non ſunt admittendi.* Tres hoſce modos converſionum ex *Ariſtot.* petunt: duos priores ex 1. Prior. c. 2. Tertium ex 2 Top. c. 1. ſyllogiſticæ reductionis gratia, cujus inutilitas infra oſtendetur, ab ipſo inventos.

Converſione autem hac ne decipiamur fortè, neque enim fidiſſima eſt, cautiones quædam adhiberi ſolent: prima, ne termini ſint figurati; ut, *panis eſt corpus Chriſti.* Secunda, ne quid mutiletur; ut, *quidam cernit cæcum, ergo cæcus cernit quendam:* totum enim prædicatum non eſt *cæcum*, ſed *cernit cæcum*; ut etiam in hac; *omnis ſenex fuit puer; ergo quidem puer fuit ſenex;* non enim *puer*, ſed *fuit puer* totum prædicatum eſt; convertendum ergo, *quidam qui fuit puer, eſt ſenex.* Tertia, ut caſus obliqui à converſione facti, reddantur recti; ut, *aliqua arbor eſt in agro; ergo aliquod quod eſt in agro, eſt arbor,* non ſic, *ergo aliquis ager eſt in arbore.*

Sed, omiſſis iſtis cautionibus, expeditior via eſt, converſionem omnem ſi dubia ſit, tanquam ſophiſma petitionis principii rejicere; ut quæ ſine medio termino probare rem dubiam conetur: de quo ſophiſmate infra monebimus.

CAP. V. *De Axiomate copulato.*

Axioma compoſitum eſt quod vinculo conjunctionis continetur.

Hoc genus axiomatis *Ariſtoteles* totum prætermiſit. Vulgò *propoſitio hypothetica* vocatur, i. e. conditionalis; anguſtè nimis; cùm ea vox compoſitis non omnibus conveniat, ut ſuo loco patebit. *Compoſitum* autem dicitur, quia ſententia eſt multiplex, quæ in plures reſolvi ſimplices poteſt: nec tamen dicendum eſt, ex ſimplicibus axiomatis componi, ſed ex argumentis, quæ conjunctionis vinculo compoſita, multiplicem ſententiam efficiunt: idcirco autem axioma componitur, quia argumenta in eo conjuncta conſentiunt et compoſitionem appetunt. Nulla autem hîc ratio habetur quantitatis, generale ſit an ſpeciale, ſed tantum compoſitionis.

Ut autem verbum fuit vinculum ſimplicis, ita conjunctio eſt axiomatis compoſiti, ejúſque proinde forma et quaſi anima eſt.

Itaque è conjunctione affirmata vel negata, affirmatur vel negatur. Conjunctione non negata, negatum axioma non erit, etiamſi partes omnes erunt negatæ.

Contradictioniſque pars vera eſt, pars falſa. De qua vulgus Logicorum ſilet.

Enunciatum compoſitum eſt pro ſua conjunctione congregativum aut ſegregativum.

Congregativum eſt cujus partes tanquam ſimul veræ, conjunctione ſua congregantur. Conjunctione videlicet non ſolùm illa Grammatica verùm etiam ſententiarum quavis relatione. Cùm autem relatio iſta, ſive Grammatica ſive Logica, multiplex ſit, eſſentiæ, conſequentiæ ſive cauſæ, quantitatis, qualitatis, temporis, loci, relatio quidem eſſentiæ (cujus notæ ſunt *is qui, id quod)* et loci (cujus notæ ſunt *ubi, ibi)* ad ſimplicia axiomata referenda eſt; de reliquis ſuo loco.

Congregativum enuntiat omnia conſentanea affirmando, omnia diſſentanea negando. Hoc eſt, ſi unum conſentaneorum ſubjecto attribuatur, alterum quoque attribuitur; et contrà, uno negato, alterum negatur = ſi unum diſſentaneorum de ſubjecto affirmatur, alterum negatur; et contrà. Ita ſemper conſentanea ſimul hîc affirmanda vel neganda ſunt, diſſentanea non ſimul.

Congregativum verò eſt copulatum aut connexum. Copulatum, cujus conjunctio eſt copulativa. *Ut* Æneid. 1

Unà Eurúſque Notúſque ruunt, crebérque procellis Africus.

Hîc igitur negatio erit et contradictio, negatæ conjunctione; *non unà Eurúſque Notúſque ruunt,* &c. *Socrates et doctus erat et formoſus: Socrates non et doctus erat et formoſus.* Quòdſi hoc modo negaretur, *Socrates nec doctus erat nec formoſus* (qui modus con-

tradictionis eſt adhibendus cùm omnes partes ſunt falſæ) contradictio non eſſet axiomatica; non enim vinculum negaretur, ſed partes: copulatio enim ſignificat utrumque ſimul verum eſſe, ejus negatio non utrumque; at hæc negatio neutrum; ac ſi dictum eſſet, *Socrates et non doctus et non formoſus erat:* deinde, in axiomate compoſito contradictionis pars una vera, altera eſt falſa; hîc autem utraque: hoc ergo axioma, *Socrates nec doctus erat nec formoſus*, eſt potius axioma copulatum affirmatum, cujus partes negantur. Copulati autem negatio per axioma etiam diſcretum fieri poteſt, cùm partes non omnes falſæ ſunt; ut infra intelligitur. Conjunctio denique hîc. ſæpe non adeſt, ſed intelligitur.

Verum autem enuntiati copulati judicium pendet ex omnium partium veritate; falſum, ex una ſaltem parte falſa. Hoc eſt axioma copulatum judicatur eſſe verum, ſi omnes partes ſimul veræ ſunt; falſum, ſi vel una pars erit falſa. Idem tradit *Gellius, l.* 16. *c.* 8. In copulato enim axiomate, veritas omnium partium ſpectatur, quia partes omnes abſolute enuntiantur tanquam ſimul veræ.

Huic generi affine eſt enuntiatum relatæ qualitatis, cujus conjunctio Logica potius eſt quàm Grammatica, nempe *ipſa relatio.*

Relata autem qualitas eſt plena ſimilitudo: ut notæ ipſæ teſtantur; *qualis, talis, quemadmodum, ſic.* Eclog. 3.

> *Tale tuum carmen nobis, divine poëta,*
> *Quale ſopor feſſis in gramine.*

Hîc copulatum judicium eſt tanquam diceretur, Sopor eſt feſſis gratus, et ſic tuum carmen nobis gratum eſt: cujus negatio, Non tale tuum carmen, quale ſopor, *&c.*

Ad hunc etiam locum pertinet relatio quantitatis in plenis comparationibus; quarum notæ ſunt, cùm

à pari, *idem quod, tam quàm, tanto quanto, tot quot, eò quò;* tum à majori, *non ſolùm, ſed etiam;* tum à minori, *non modò non, ſed ne* (quæ nota eſt copulati axiomatis affirmati, cujus partes negantur) *cùm tum.* Relatio autem hæc et qualitatis et quantitatis ſi hypotheticè non abſolutè enuntiatur ad connexum potius referenda eſt.

Relationes autem loci ad axioma ſimplex rectius referuntur, ut ſupra eſt dictum. Neque enim in hujuſmodi exemplo, *ubi amici ibi opes,* eſt copulatum judicium, ſed ſimplex et quidem generale; ſcilicet, omnem divitem amicos habere.

CAP. VI. *De Axiomate connexo.*

Axioma connexum eſt congregativum, cujus conjunctio eſt connexiva.

Ut, ſi, niſi affirmativè. Idem enim valet *niſi,* quod *ſi non:* quo non totum axioma, ſed antecedens tantum negatur: ut *Æneid.* 2.

——ſi miſerum fortuna Sinonem
Finxit, vanum etiam mendacémque improba finget.

Cujus negatio eſt, negata conjunctione, *Non ſi miſerum fortuna Sinonem finxit, vanum etiam mendacémque improba finget.*

Conjunctio etiam hæc interdum negatur apertiùs, negando conſequentiam. Ut, non continuò, non illicò, non idcirco, non ideo: his enim formulis non conſequens axiomatis id. n. contradictionem non efficeret, ſed ipſa partium conſequentia quæ Logica conjunctio eſt apertius negatur: ut pro *Amer. Non continuò, ſi me in ſicariorum gregem contuli, ſicarius ſum. De* Fato: *Nec ſi omne enuntiatum verum eſt aut falſum, ſequitur illicò cauſas eſſe immutabiles.*

Affirmatio enim ſignificat, ſi ſit antecedens, etiam con-

ſequens eſſe. Negatio itaque et contradictio ſtatuit, ſi ſit antecedens, non ideo conſequens eſſe.

Poteſt et connexo per axioma diſcretum contradici: ut, *quamvis omne enuntiatum ſit verum aut falſum, non tamen cauſæ ſunt immutabiles;* quod ſequente capite liquebit.

Sed cùm judicabis connexum abſolute, i. e. per ſe ſuáque natura *verum eſſe, neceſſarium quoque judicabis: et intelliges hanc neceſſitatem ex neceſſaria partium connexione oriri, quæ ipſa poteſt eſſe vel in falſis partibus.*

Ut, ſi homo eſt leo, eſt etiam quadrupes, neceſſarium connexum eſt; quia argumentorum, quæ hîc connectuntur, leonis ſcilicet et quadrupedis, connexio eſt neceſſaria, ſpeciei ſcilicet cum genere. Unde efficitur axioma generaliter verum ac proinde neceſſarium; *omnis leo eſt quadrupes:* quod in connexo indicium eſt abſolutæ veritatis. Sic, ſi *Socrates eſt homo, eſt etiam animal,* abſolutè verum eſt et neceſſarium, quia omnis homo eſt animal: hujúſque connexi conſequens falſum eſſe non poteſt, niſi antecedens quoque falſum ſit, quod aliud ſignum eſt abſolutæ veritatis.

Quòd ſi conſequens falſum fuerit, falſum item eſt antecedens. *Si illud, hoc: ſi non hoc, ne illud quidem,* Atque ita, ut jam demonſtravimus, ſi connexio abſolute vera eſt, erit quoque neceſſaria: ſin ex conditione et pacto, ſine quo connexum per ſe ſuáque natura verum non eſſet, erit tantummodo contingens.

Quod ſi connexio ſit contingens et pro ſua tantum probabilitate ponatur, judicium ejus tantum opinio fuerit.

Ut, *Terent. Andr.*

Pamphile, ſi id facis, hodie poſtremum me vides.

Hoc eſt, ſi *Philumenam* uxorem ducis, ego hodie moriar: quod nemo ſequi exiſtimaverit, niſi hoc poſito, *Charinum,* qui hoc dicit, *Philumenam* perditiſſimè amare. Per ſe enim nulla eſt connexionis neceſſitas inter nuptias *Pamphili* et interitum *Chari-*

ni. Qui autem ex amoris vehementia ſic exiſtimabit, ejus judicium non erit ſcientia, ſed opinio.

Ut autem judicare poſſimus, quæ connexio ſit abſolutè vera, quæ non, ſpectanda argumenta ſunt, quæ in axiomate connectuntur, conſentiant inter ſe nec ne, et quo modo. Ut *ſi dies eſt, lux eſt,* connexum eſt neceſſarium, quia dies ſive ſol ortus eſt cauſa lucis. *Si dies eſt, Dio ambulat,* connexum eſt falſum aut contingens; quia nulla eſt affectio abſolutè conſentanea inter diem et *Dionem.*

Connexo axiomati affinis eſt iſta conſequentiæ relatio: quæ à nonnullis, *relatio cauſæ* dicitur; et axioma efficit, quod *Stoici cauſale* nominant; *Laërt.* in *Zenone:* quia nempe antecedens eſt cauſa conſequentis, adeóque vinculum ejus conjunctio cauſalis *cùm, quia, quoniam;* quibus reſpondet *ideo* vel *etiam:* ut, *cùm Tullius ſit orator, eſt etiam peritus benè dicendi.* Quanquam autem relata iſta connexis affinia ſunt, non nihil tamen diſcrepant: in antecedente enim connexi quædam conditio eſt, in hoc relato nulla: connexum poteſt ex falſis partibus verum eſſe, relatum hoc ſive cauſale non poteſt eſſe verum, niſi antecedens verum fuerit: ut, *quia dies eſt, ſol eſt ſupra horizontem.*

Affinis eſt et relatio temporis axiomati connexo, ut ait ipſe *Ramus,* infra, *c.* 13.

Relatio autem temporis has habet notas, *tum cùm, donec dum, quandiu tandiu:* ut apud *Ovid.* in epiſt.

Cùm Paris Oenone poterit ſpirare relicta
Ad fontem Xanthi verſa recurret aqua.

Sic, *Donec eris felix, multos numerabis amicos.*

Poteſt etiam connexum enuntiari ſine ulla non modò relationis verùm etiam connexionis nota: ut, *poſita cauſa, ponitur effectum. Fac hoc, et vives. Ovid in epiſt: ſume fidem et pharetram, fies manifeſtus Apollo.* Nonnunquam etiam duob. negativis: *Cic.* pro *Milone: non hoc fragile corpus humanum mente regitur, et non regitur mente univerſum mundi corpus.*

CAP. VII. *De Axiomate diſcreto.*

Axioma ſegregativum eſt, cujus conjunctio eſt ſegregativa.

Ideoque argumenta diſſentanea enuntiat.

Enuntiatum ſegregativum eſt diſcretum aut disjunctum.

Diſcretum, cujus conjunctio eſt diſcretiva. Diſcretum dicitur, quòd conjunctione illa ſegregativa diſcernuntur et ſegregantur ea potiſſimum quæ leviter et ratione tantum diſſentiunt.

Itaque è diſſentaneis præcipuè diverſa enuntiat.

Præcipuè, quia diverſorum notæ, *non hoc, ſed illud*, ut ſuperiore libro dictum eſt, in diverſis nonnunquam ſolent oppoſitis inſervire. Ut autem diverſorum ita etiam diſcreti axiomatis doctrina diſtinctionib. duntaxat, non concluſionibus, idonea eſt; et à reliquis propterea Dialecticis, qui omnia ad ſyllogiſmum referunt, omiſſa. Sed rationis uſus quicunque in Logica prætermittendus non erat. Exempli gratia: *Tuſcul.* 5. *Quanquam ſenſu corporis judicentur, ad animum referri tamen.* Cujus negatio et contradictio eſt, *non quanquam corporis ſenſu judicentur, tamen ad animum referri:* vel, *quanquam ſenſu corporis judicentur, non tamen ad animum referri.* Nam *tamen* eſt hîc conjunctio præcipua. Quemadmodum autem copulati et connexi axiomatis negatio et contradictio diſcretum eſſe poteſt, ita viciſſim copulatum vel connexum diſcreti: ut, *quanquam culpa vacat, non tamen ſuſpicione caret:* cujus per copulatum contradictio eſt, *et culpa vacat, et ſuſpicione caret;* vel per connexum, *ſi culpa vacat, etiam ſuſpicione caret.*

Diſcretum enuntiatum judicatur eſſe verum et legitimum, ſi partes non ſolum veræ, ſed etiam diſcretæ ſint; falſum vel ridiculum contra.

Ut, *quanquam* Ulyſſes *formoſus erat, tamen non erat*

infacundus, falſum eſt, quia antecedens eſt falſum. Sed ſi conſequens modò verum eſt, axioma verum erit, etiamſi antecedens verum eſſe tantummodo concedatur. Hoc autem. *Quanquam Menelaus formoſus erat, tamen erat facundus*, non eſt diſcretum, ſed ne ſegregativum quidem: omnis enim ſegregativi axiomatis partes tanquam non ſimul veræ ſegregantur, hic verò tanquam ſimul veræ congregantur. *Quanquam* Ulyſſes *facundus erat, non tamen erat indiſertus*, eſt ridiculum, quia partes non ſunt diſcretæ ſed oppoſitæ.

CAP. VIII. *De Axiomate disjuncto.*

Axioma disjunctum eſt axioma ſegregativum, cujus conjunctio eſt disjunctiva.

Ut, *aut dies eſt, aut nox eſt. Aut vera eſt hæc enunciatio aut falſa.* Nam ut ex *Cicerone* citatur hoc exemplum, *omnis enuntiatio vera eſt aut falſa*, videtur eſſe diſtributio potius quàm diſjunctio. Diſtributio autem quatenus de toto diviſo partes enuntiantur, axioma ſimplex et generale eſt, adeóque non compoſitum nedum disjunctum. Neque enim diſtributionis partes, quamvis inter ſe oppoſitæ, oppoſitionem vel disjunctionem ullam faciunt, ſed eidem toti ſubjiciuntur, et in ejuſdem ſimplicis axiomatis conſequente verbi vinculo cum toto, quod antecedens eſt, conſentiunt; at extra diſtributionem, ubi non de toto, ſed de aliqua ejus parte vel ſpecie enuntiantur, tum demum axioma disjunctum efficiunt; ut, quod ſupra poſuimus, *hæc enuntiatio aut vera eſt aut falſa.*

Hîc ſignificatur è disjunctis unicum verum eſſe.

Nempe quia oppoſita hic ſola diſponi debent. Atque id ſemper à differente ſignificatur, tametſi aliquando accidit, ut disjunctorum vel plura uno, vel

nullum omninò verum ſit. Negatio igitur et contradictio erit, *non aut dies aut nox eſt.*

Et contradictione ſignificatur, non neceſſario alterutrum verum eſſe.

Nam ſi disjunctio abſolutè vera eſt, eſt etiam neceſſaria; partéſque disjunctæ ſunt oppoſitis ſine ullo medio. De quibus vide ſuperioris libri caput de contradicentibus.

Veruntamen quamvis abſolutè vera disjunctio, neceſſaria quoque ſit; tamen nihil neceſſe eſt partes ſeparatim neceſſarias eſſe.

Ut, *cras aut pluet aut non pluet*, disjunctio eſt neceſſaria, quia ex contradicentibus conſtat, quæ ſunt contraria ſine medio; et tamen, *cras pluet* et *cras non pluet*, utrumque contingens axioma eſt. Sic, *homo aut bonus eſt aut non bonus*, etc.

Nam disjunctionis neceſſitas pendet è neceſſaria partium oppoſitione et disjunctione non ex earum neceſſaria veritate.

Hinc argumentum illud diſſolvitur *Chryſippi Stoici* aliorûmque veterum, apud *Ciceronem* de Fato; quo probare ſunt conati, futura omnia eſſe neceſſaria et quaſi fatalia, eò quòd neceſſe ſit ea aut vera eſſe aut falſa. Disjunctio quidem, ut diximus, neceſſaria eſt; pars tamen disjunctionis alterutra talis erit, qualis cauſa ejus eſt; ſive neceſſaria, ſive contingens, i. e. vel libera, vel fortuita.

Atque hæc de neceſſaria disjunctione, cujus judicium ſcientia eſt.

Disjunctio autem ſæpe eſt ex conditione.

Ut ſi quæratur utrum Cleon venerit an Socrates, quia ita pactum ſit alterutrum tantum venturum eſſe.

Itaque ſi disjunctio ſit contingens (contingens autem eſt, ſi partes medium habent) *non eſt abſolute vera, ſed tantum opinabilis.*

Qualis eſt frequenter in hominum uſu. *Ut Cæſar*

ad matrem : *hodie me aut pontificem videbis, aut exulem. Ovid.* in epiſtola *Leandri.*

Aut mihi continget felix audacia ſalvo,
Aut mors ſolliciti finis amoris erit.

CAP. IX. *De Syllogiſmo et ejus partibus.*

ATque ejuſmodi diſpoſitio eſt axiomatica ſive noëtica axiomatis per ſe manifeſti : ſequitur dianoëtica.

Dianoëtica eſt cùm aliud axioma ex alio deducitur.

Vox *Græca* διάνοια, mentis et rationis diſcurſum ſignificat ; qui tum fit maximè cùm ſententia alia ex alia ratiocinando deducitur.

Diſpoſitio dianoetica eſt ſyllogiſmus aut methodus.

Syllogiſmus eſt diſpoſitio dianoetica qua quæſtio cum argumento ita diſponitur, ut poſito antecedente, neceſſario concludatur.

Eſt dianoia : eſt ergo diſcurſus mentis ac rationis quo aliud ex alio ratiocinando colligitur : eam ratiocinantis quaſi collectionem vox ipſa ſyllogiſmi ſignificat : quæ quidem collectio ſive deductio ab intellectûs humani imbecillitate profecta eſt : quæ cùm rerum veritatem et falſitatem primo intuitu perſpicere in axiomate non poteſt, ad ſyllogiſmum ſe confert, in quo de conſequentia et inconſequentia earum judicare.

Cùm itaque axioma dubium eſt, quæſtio efficitur, et ad ejus fidem tertio argumento eſt opus cum quæſtione collocato.

Quæſtionis partes vulgò termini appellantur ; et antecedens quidem minor terminus, conſequens major terminus dicitur ; quia antecedente latius ferè eſt conſequens. Tertium autem argumentum ab *Ariſtot.*

medium et *medius terminus* dicitur. Non quo ſemper medius inter duos quæſtionis terminos in ſyllogiſmo collocetur, ſed eò quòd quaſi arbiter de conſenſu eorum inter ſe aut diſſenſu, diſceptat et judicat. Atque hæc ſunt tria illa argumenta, ex quibus ſolis omnis ſyllogiſmus conficitur; duo ſcilicet quæſtionis, et tertium argumentum; quæ vulgò *tres termini* dicuntur. Termini autem iſti non ſemper ſimplices ſunt voces, ſed orationes nonnunquam longiuſculæ; nec ſemper caſibus rectis, ſed obliquis interdum efferuntur.

Partes ſyllogiſmi duæ ſunt; antecedens et conſequens. Antecedens ſyllogiſmi pars eſt, in qua quæſtio cum argumento diſponitur.

Syllogiſmi antecedens partes duas habet, propoſitionem et aſſumptionem: quæ vulgò *præmiſſæ* nominatur.

Propoſitio eſt prior pars antecedentis, qua quæſtionis ſaltem conſequens cum argumento diſponitur.

Saltem; quia nonnunquam *tota* quæſtio cum argumento in propoſitione diſponitur, ut infra patebit.

Propoſitio vulgò *major* dicitur; vel quia majorem vim habet (eſt enim argumentationis quaſi baſis et fundamentum) vel quia major terminus, i. e. conſequens quæſtionis in propoſitione collocatur.

Aſſumptio eſt ſecunda pars antecedentis, quæ aſſumitur è propoſitione.

Aſſumitur enim inde vel tertium argumentum vel tota aſſumptio, ut infra perſpicietur. Hinc itaque argumentum tertium, ſive medius terminus, dignoſcitur, quòd bis ponitur ante concluſionem. Aſſumptio vulgò *minor propoſitio* dicitur, vel quia minorem vim obtinet, ex propoſitione videlicet deductam; vel quia minor terminus, i. e. antecedens quæſtionis, in ea ſæpe diſponi ſoleat, non ſemper, ut infra intelligemus.

Syllogiſmi autem pars conſequens eſt, quæ complectitur partes quæſtionis, eámque concludit. Unde complexio et *concluſio* dicitur.

Hinc ſequitur, concluſionem et verbis et terminorum ordine, eandem planè eſſe cum propoſita quæſtione oportere; alioqui ſyllogiſmi fidem claudicare, et quaſi depoſitum non reddere. Secundo hinc intelligitur illa regula, *tertium argumentum ſive medius terminus nunquam ingreditur concluſionem.* Ratio eſt, quia medium non eſt id quòd concluditur, neque de quo quicquam; ſed id, quo adhibito, quæſtio concluditur, vel duo ejus termini inter ſe conſentire aut diſſentire judicantur. Medius itaque terminus aut ulla pars ejus in concluſione ſi ſit, ſyllogiſmum vitioſum facit; id facillime deprehenditur, ſi non ſolum quæſtio propoſita, ſed præterea aliquid quod bis erat in præmiſſis repetitum, concluſionem intrat.

Cùm autem in omni ſyllogiſmo, ut ex ejus definitione conſtat, quæſtio cum argumento ita diſponatur, ut poſito antecedente, i. e. conceſſis præmiſſis, neceſſariò concludatur: quæ neceſſitas non conſequentis, ſed conſequentiæ, non materiæ, ſed formæ eſt; hinc intelligitur, nullam in ſyllogiſmi forma differentiam eſſe contingentis et neceſſarii, ſed ſyllogiſmum omnem neceſſariò concludere, teſte etiam *Ariſtot.* Prior. 1. 33; eámque neceſſitatem ex legitima diſpoſitione quæſtionis cum tertio argumento, non ex neceſſaria partium in antecedente diſpoſitarum veritate pendere. Unde et illi redarguuntur, qui vulgò dividunt ſyllogiſmum in dialecticum et apodicticum, probabilem ſcilicet et demonſtrativum, ſive neceſſarium, cùm et illa diſtinctio axiomatum ſit, et ſyllogiſmi conſequentia tam in contingenti, immo in falſo neceſſaria ſit, quàm in vero et neceſſario; immo ex falſis præmiſſis concluſio nunc vera nunc falſa neceſſariò ſequatur: ut, *omnis leo eſt quadrupes: Socrates eſt leo: ergo Socrates eſt quadrupes.* In quo ſimile quiddam habet ſyllogiſmus axiomati connexo, et fortaſſe originem ab eo ducit: nam ut connexum neceſſarium eſſe poteſt ex falſis partibus, modò ipſa connexio ſit

vera; ut, *ſi leo eſt quadrupes, et Socrates leo, Socrates neceſſariò eſt quadrupes;* ſic ſyllogiſmus neceſſariò concludit ex veris quidem partibus nil niſi verum, ex falſis et falſum et verum, modò ipſa diſpoſitio ſit legitima.

Quòd autem *Ariſtotelici* ſyllogiſmum dividunt in verum et falſum ſive apparentem; verum, cujus materia vera eſt, in dialecticum ſive probabilem, cujus materia contingens eſt, et apodicticum ſive demonſtrativum ac neceſſarium, eúmque vel perfectum, quæ vocatur διότι ſive à priori, quo accidens de ſubjecto per cauſam vel efficientem vel finalem poſitam quidem affirmatur, remotam verò negatur; et in imperfectum quæ vocatur τοῦ ὅτι ſive à poſteriori, quo accidens de ſubjecto per effectum probatur, hæc quidem diviſio, qualiſcunque eſt, cùm axiomatis propria ſit, et vel ad formam ſyllogiſmi ut in dialectico et apodictico, vel omninò ad artem, ut in falſo ſive ſophiſtico nihil pertineat, melius rejicitur.

Appendix de Paralogiſmis qui hac generali doctrina ſyllogiſmi redarguuntur.

ATque hæc ſyllogiſmi doctrina generalis fuit. Et rectum quidem index eſt ſui et obliqui, et veritatis doctrina rectè tradita, errorem omnem ipſa per ſe indicat atque etiam redarguit. Verùm cùm non ſit ea cujuſque hominis perſpicacia aut ingenii felicitas, ut vel omnes technas adverſarii animadvertere ex ipſis regulis, vel omnes artis regulas memoria tenere ſemper queat, alienum non erit de præcipuis captionibus quæ committere in hanc generalem ſyllogiſmi doctrinam ſolent, ſeorſim hîc aliquid monere.

Cùm itaque ſyllogiſmi doctrina generali doceamur, tria duntaxat argumenta ſive tres terminos in ſyllo-

giſmo diſponi oportere, hinc facilè perſpicuum eſt, peccare omnem ſyllogiſmum in hanc doctrinam generalem, in quo termini vel plures ternis diſponantur, vel pauciores: termini autem non tam ſunt verba, quàm verborum ſenſus et ſignificationes.

Peccatur autem terminis pluribus, vel apertius vel tectius. Apertius, (ut puerilia de accentu, figurâ dictionis, plurium, quæ dicitur interrogationum, et ſimilia omittam) cùm tres termini diſtinctè numerantur in propoſitione: ut, *quia eſt bonus et dialecticus, is eſt bonus dialecticus; Cleanthes eſt bonus et dialecticus; ergo, eſt bonus dialecticus.* Hæc fallacia *compoſitionis* dicitur; quia diviſa male componit. Contra; *qui eſt bonus dialecticus, is eſt bonus et dialecticus; Cleanthes*, &c. Hæc fallacia eſt *diviſionis;* quia compoſita male dividit; vel quia compoſita proponit, diviſa concludit. Idem committitur etiam ſine conjunctione: ut, *bonus citharœdus eſt bonus; Nero eſt bonus citharœdus; ergo, bonus. Bonus* duplici ſignificatione cum *citharœdo* diſponitur, in propoſitione; quatuor ergo termini. Sic etiam cùm non iiſdem verbis aliud planè proponitur, aliud aſſumitur: ut, *dextera Dei eſt ubique; humanitas Chriſti ſedet ad dextram Dei; ergo, humanitas Chriſti eſt ubique.*

Tectius verò peccatur, vel *homonymia*, vel *amphibolia.*

Homonymia ſive aquivocatio eſt, primò, cùm ſimplicis vocis ſeu termini unius, ſignificatio duplex ponitur: ut, *leo eſt beſtia; leo eſt Papa; ergo, Papa eſt beſtia.* Secundò, cùm argumentum in una parte proprie, in altera tropicè ponitur; vel in una parte pro reipſa, in altera pro artificiali aliqua notione rei. Hujuſmodi ſunt artium vocabula: ut, *potens eſt participium; rex eſt potens; ergo, rex eſt participium. Animal eſt genus; homo eſt animal; ergo, homo eſt genus.*

Amphibolia ſive ambiguitas vel in ſyntaxi eſt, vel

in ipſa re. In ſyntaxi; ut, *pecunia quæ eſt Cæſaris, poſſidetur à Cæſare; hæc pecunia eſt Cæſaris; ergo, poſſidetur à Cæſare.* Ambiguitas in ipſa re, quæ et *prava expoſitio* vocatur, fit, cùm affectio rei non eadem aſſumitur quæ proponitur; mutata autem affectione, mutatur argumentum; ut, *quas carnes emiſti, comediſti; crudas emiſti; ergo, crudas comediſti.* Hîc propoſitio et de carnibus et de ſubſtantia carnium loquitur; aſſumptio, de qualitate earum: dicendum ergo erat, *quales carnes emiſti,* &c. Eadem eſt fallacia cum id quod in *abſtracto,* quod aiunt, proponitur, in *concreto* aſſumitur: ut, *candidum eſt diſgregativum viſus; paries eſt candidus; ergo, paries eſt diſgregativum viſus.* Etiam cùm in ipſa copula quartus terminus latet: ut, *fortitudo non eſt clementia; principis eſt fortitudo; ergo, principis non eſt clementia.* Hîc verbum *eſt* in majore *eſſe,* in minore *habere* ſignificat; caſuúmque mutationem rectorum in obliquos inducit; qui quatuor eſſe terminos declarant. *Nullus puer diu vixit; Neſtor fuit puer; ergo, Neſtor non diu vixit.* Hîc major de eo qui eſt, minor de eo qui fuit puer loquitur; qui duo termini ſunt. Quatuor denique ſunt termini cùm plus eſt in concluſione quàm in præmiſſis.

Pauciores autem termini ſunt ternis, cùm tertium argumentum deeſt. Hoc fit quoties vel idem ſenſu vel æque obſcurum pro argumento ſumitur; (idem enim non eſt tertium; æque obſcurum non eſt argumentum) quæ *petitio principii,* vel, ejus quod erat in principio nominatur; quia poſtulatur ipſa quæſtio ut gratis, i. e. ſine argumento concedatur: ut, *enſis eſt acutus; gladius eſt enſis; ergo, gladius eſt acutus.* Vel, *quod omnis homo eſt, id ſinguli homines ſunt; omnis homo eſt juſtus; ergo, ſinguli homines ſunt juſti.* Huc refer jactatum illud, Quæ non amiſiſti habes, cornua non amiſiſti, ergo cornua habes. Habere et amittere privantia ſunt et quidem ſine medio quatenus talia,

ergo non amittere et habere ſunt idem, nullus itaque hic eſt medius terminus, ſed perinde ac ſi diceres; Quæ habes, habes, cornua habes, ergo habes. Hujus generis eſt, cum tertium argumentum non integrum è propoſitione aſſumitur: ut, *omnes apoſtoli ſunt duodecim; Petrus et Joannes ſunt apoſtoli; ergo, Petrus et Joannes ſunt duodecim.* Hîc *omnes* collectivè ſumptum, pars eſt tertii argumenti, quod totum erat in aſſumptione aſſumendum. Ad hoc ſophiſma referendæ ſunt denique omnes converſiones enuntiationum; quoties rem dubiam non argumento ſive medio termino, ſed converſione ſola probare contendunt: de qua ſuprà monuimus. Atque his ferè modis in formam ſyllogiſmi generalem peccatur.

Materia ſyllogiſmi vitioſa eſt, quoties antecedentis pars vel altera vel utraque eſt falſa: id fit tot modis, quot ſunt argumentorum genera. Quorum cùm veritas tum falſitas quanquam in axiomate judicatur, propterea tamen quòd argumenta ipſa in ſyllogiſmo diſponuntur, qui modi præcipuè nominantur à Dialecticis vel materia ſola, vel partim materia, partim forma vitioſi, eos hîc breviter attingemus.

Primus eſt materiæ ſolius; dicitúrque *non cauſæ ut cauſæ.* Cauſæ autem nomen hîc uſurpatur pro quovis argumento, etiam non effecti ut effecti, non ſubjecti ut ſubjecti, et ſic deinceps. Hanc captionem ſingulorum argumentorum definitiones facile refellunt.

Secundus eſt quæ vocatur fallacia *accidentis*, ſive, quod idem eſt, à dicto ſecundum quid ad dictum ſimpliciter: vel contrà, à dicto ſimpliciter ad dictum ſecundum quid; quoties id quod adjuncti eſt, ſubjecto attribuitur; aut contrà quod ſubjecti, adjuncto: ut, *quæ non reſtituenda ſunt domino furioſo, non reſtituenda ſunt domino; arma non reſtituenda ſunt domino furioſo; ergo, non domino:* vel contra: *quæ reſtituenda ſunt domino, etiam domino furioſo; arma domino;*

ergo, domino furioſo. In his propoſitio ſemper falſa eſt.

Tertius eſt *ignoratio elenchi*; (*elenchus* autem eſt redargutio quælibet ſive vera ſive falſa) cum leges oppoſitionis non obſervantur eidem numero, ſecundum idem, ad idem, et eodem tempore: ut, *cæci vident; qui carent viſu, ſunt cæci; ergo, qui carent viſu, vident.* Propoſitio diſtinguenda eſt; nempe, qui fuerunt cæci, nunc vident. *Sic; is qui non videt, cæcus eſt; dormiens non videt; eſt ergo cæcus.* Ad idem non eſt: propoſitio enim de potentia, aſſumptio de actu videndi loquitur; vel quatuor ſunt termini, et prava expoſitio dici poteſt. Aliis ignoratio elenchi eſt, cùm vel planè mutatur et torquetur ſtatus controverſiæ, vel concluſio adverſarii non directè opponitur noſtræ theſi ſecundum canones legitimæ oppoſitionis.

Quartus eſt fallacia *conſequentis*, ſive comparatorum, quæ è contrariis quidem ſunt orta, ſed parium collatione tractata, cùm diſputatur, contraria eſſe contrariorum conſequentia: quam regulam eſſe fallacem, l. 1. c. 18. copiosè oſtenditur: ut, *quæ eidem æqualia, inter ſe æqualia; ergo, quæ eidem ſunt inæqualia, inter ſe ſunt inæqualia.* Ut, 2. et 2. ſunt inæquales ad 5; ergo ſunt inter ſe inæquales. Duo latera quadrati ſymmetra non ſunt diagono; ergo non ſunt inter ſe.

CAP. X. *De Syllogiſmo ſimplici contracto.*

Syllogiſmus eſt ſimplex aut compoſitus.

Simplex, ubi pars conſequens quæſtionis diſponitur in propoſitione, pars antecedens in aſſumptione.

Ut ſyllogiſmi forma generalis erat diſpoſitio quæſtionis cum argumento, ita ſpecialis quæque diſpoſitio quæſtionis cum argumento cujuſque ſpeciei forma

eſt. Ex. gr. *homo eſt animal: Socrates eſt homo; ergo Socrates eſt animal.* Hinc facile perſpicitur, ſi quæſtionis terminus major non diſponatur in propoſitione majore, minor in minore, ſyllogiſmum non eſſe legitimum. Quòd ſi aliquando uſu venit, ut antecedens quæſtionis in propoſitione et conſequens in aſſumptione diſponi videatur, intelligere debemus ſyllogiſmi partes inverti: ut, *Socrates eſt homo: homo eſt animal; ergo Socrates eſt animal.*

Sequitur jam ſyllogiſmi ſimplicis diſtinctio in adjunctos modos, qui ex partium, i. e. axiomatum affectione oriuntur.

Syllogiſmus ſimplex eſt affirmatus è partib. omnib. affirmatis. Negatus ex negata antecedentis parte altera cum complexione. Non ex omnib. negatis, ut affirmatus ex omnibus affirmatis; niſi enim argumentum tertium cum altera parte quæſtionis conſentiat, nihil probat.

Ut autem ſyllogiſmorum tota ratio intelligatur (quod hoc loco fieri commodiſſimè poſſe arbitror) ſciendum eſt eam duab. præcipuè legibus fundari; altera parium, altera generis ex loco petita. Ex parium loco; *quæ conveniunt in uno aliquo tertio, conveniunt inter ſe; et contrà, quæ non in uno tertio, non inter ſe.* Ex loco generis; *quod generi generaliter attribuitur, id omnib. etiam attribuitur ſpeciebus quæ ſub eo genere continentur.* Hæc regula vocatur in ſcholis, *dictum de omni et nullo.* Illa à Geometris primùm ſenſu præeunte facilius inventa eſt; et præcipitur *Ariſtot.* 1. Prior. c. 1. Ut enim illic norma, *ſi duab. lineis æque conveniat, eas lineas demonſtrat convenire inter ſe, ſive eſſe æquales;* eodem planè modo medius terminus ſi duob. concluſionis terminis conveniat, velut norma demonſtrat, convenire duos illos inter ſe; et contrà. Itaque ſi quæſtio affirmanda eſt, quærendum eſt per omnes inventiones locos argumentum quod utrique parti quæſtionis conveniat: ſi neganda

eſt, quærendum quod uni parti conveniat, ab altera diſſentiat; nam ſi ab utraque parte diſſentit, tertium argumentum eſſe non poterit, nihil. n. probabit. Ex. gr. quæritur *an Socrates ſit animal?* Si affirmanda eſt hæc quæſtio, ad illa duo argumenta quæ in quæſtione ſunt, *Socrates* et *animal*, quærendum aliquod tertium argumentum eſt, quod cum utraque parte quæſtionis conſentiat. Ejuſmodi autem eſt *homo:* nam *homo* convenit cum *animali*, ut ſpecies cum ſuo genere; cum *Socrate*, ut genus cum ſua ſpecie; ergo *Socrates* et *animal* conveniunt inter ſe; adeóque *Socrates eſt animal.* Sin neganda eſt quæſtio, ut, *Socrates non eſt beſtia*, quærendum eſt argumentum tertium, quod ab altera tantùm parte diſſentiat. Hujuſmodi autem eſt *homo: homo* n. non eſt *beſtia*, at *Socrates* eſt *homo; ergo Socrates non eſt beſtia.* Sin medius cum neutro quæſtionis termino conveniat, neutrius norma eſſe poteſt; neque oſtendit, inter ſe conveniant, nécne; neque *de omni* dicit neque *de nullo;* adéoque nec probat quicquam nec refellit. Unde illa regula; *ex utraque præmiſſa negata nihil concluditur; Ariſtot.* 1. prior. c. 24. ut, *nullus lapis eſt animal; nullus homo eſt lapis; nullus igitur homo eſt animal.* Excipitur tamen ab hac regula, ſi medius terminus ſit negatus, vel duplex negatio ſit in majore: ut, *quod non ſentit, non eſt animal: planta non ſentit; ergo planta non eſt animal.* Hîc enim major, quæ videtur eſſe negata, æquipollet affirmatæ; eadémque eſt acſi diceret, *omne quod ſentit, eſt animal:* negationéſque iſtæ topicæ potius et infinitæ, quàm axiomaticæ ſunt, partiúmque negationes non totius axiomatis, hoc potius modo enuntiandi, *quod eſt non ſentiens, eſt non animal:* et hoc affirmatum planè axioma eſt. Sed hac de re plura dicemus infra cap. 12. ad ſecundam ſpeciem explicati. Cur autem complexio, negata antecedentis parte altera, negata quoque eſſe debet, ratio eſt, trita illa regula, *concluſio ſequitur*

partem debiliorem: negatúmque debilius eſt affirmato, particulare generali, contingens neceſſario. Regulæ autem ratio eſt, quia concluſio eſt præmiſſarum quaſi effectum: nullum autem effectum eſt toto genere dignius aut fortius ſua cauſa. Fallit ergo hic paralogiſmus: *qui non differt à bruto, differt à Sophroniſci filio: Socrates non differt à Sophroniſci filio; ergo non à bruto.* Hæc concluſio non ſequitur, uti debuit, aſſumptionem negatum, ſed propoſitionem affirmatam: et enim *non differt à bruto* non propoſitionis totius, ſed antecedentis duntaxat ejus eſt negatio: idémque valet, acſi affirmatum ſic eſſet; *qui idem eſt cum bruto.* Sequitur autem concluſio ſive conſequens partem antecedentis negatam non affirmatam, quia ſi partes concluſionis non conſentiunt in argumento tertio, non conſentiunt inter ſe: ſequitur partem ſpecialem, non generalem, quia genus concludit ſpeciem, non ſpecies genus; juxta illud ſuperius dictum *de omni et nullo.*

Syllogiſmus ſimplex (nimirum qui ex ſimplicibus axiomatis conſtat) eſt vel generalis, vel ſpecialis, vel proprius.

Generalis è propoſitione et aſſumptione generalibus.

Non ex generali etiam concluſione, ut patebit infra.

Specialis eſt ex altera tantum generali.

Hæc enim regula firmiſſima quoque eſt, *ex utraque præmiſſa particulari nihil concluditur.* Exigit enim dictum *de omni et nullo* partem antecedentis unam ſaltem generalem: nec non in duabus particularibus quatuor ſunt termini: cùm enim individua, quæ vocant, *vaga*, particulares propoſitiones faciunt, fit ut de alio ſubjecto major, de alio minor ferè loquatur: ut, *quoddam animal eſt homo: quoddam animal eſt brutum; ergo quoddam brutum eſt homo. Quidam ſunt divites: quidam ſunt docti; ergo quidam docti ſunt divites.*

Proprius eſt ex utraque propria.

Cur autem ex utraque propria cùm non ex utraque particulari, quia nempe hæc certa ſunt et de eodem dicta, illa vaga, *ut ſuprà.*

Hinc liquet, cur ut axioma, ita ſyllogiſmus ſpecialis in particularem et proprium dividi non potuerit, cùm ſyllogiſmus proprius non ſit ſpecies ſyllogiſmi ſpecialis. Quare autem partes omnes non ſint propriæ, i. e. axiomata propria, infra etiam apparebit. Et ſyllogiſmus quidem proprius, etſi ab *Ariſtotele* neglectus, ab aliis rejectus ſit, uſum tamen frequentiſſimum habet.

Simplex ſyllogiſmus eſt contractus partibus, vel explicatus.

Ariſtoteles in tres figuras dividit ſyllogiſmum; primam, ſecundam, et tertiam. Verùm hanc *Rami* dichotomiam eſſe commodiorem et naturæ ordini aptius reſpondere, res ipſa demonſtrabit.

Contractus ſyllogiſmus eſt, cùm exemplum pro argumento ita ſubjicitur particulari quæſtioni, ut utramque ejus partem antecedere et aſſumptione affirmatum eſſe intelligatur.

Exempli gratia: *quædam confidentia eſt virtus, ut conſtantia. Quædam confidentia non eſt virtus, ut audacia.*

In his, ut cernimus, primò, quæſtio particularis duntaxat proponitur; generale enim, ut inquit *Ariſtot.* pr. 1. 6. et 2. 7. in hac ſpecie, quæ tertia nimirum *Ariſt.* figura eſt, concludere non licet; addo etiam, neque proprium; quæ ratio eſt, cur ſyllogiſmus generalis non ex omnibus generalibus et proprium non ex omnibus propriis definitur, cùm in hac ſpecie conſequens ſive concluſio debeat ſemper eſſe particularis, etiamſi utraque pars antecedentis generalis aut propria fuerit: unde ſequitur, particulares duntaxat quæſtiones in hac ſpecie concludi. Deinde exemplum ſpeciale pro argumento ſubjicitur ſive ſubjungitur, ut *conſtantia.*

Hujus autem ſyllogiſmi diſpoſitio ſpecialis hæc eſſe intelligitur, ſi contractum explicamus (tametſi nunquam ferè niſi contractus in uſu occurrit) ut exemplum ſive argumentum tertium, primò utramque partem quæſtionis in præmiſſis, quod aiunt, antecedat, ſive præmiſſæ utriuſque ſubjectum ſit.

Hîc autem argumentum ſive exemplum utramque partem quæſtionis antecedere intelligitur, quia quæſtionis pars utraque argumento ſive exemplo attribuitur, i. e. de eo vel affirmatur vel negatur; perinde quaſi explicatè diceretur, *conſtantiam eſſe virtutem, et eſſe confidentiam; ergo quandam confidentiam eſſe virtutem.* Item, *audaciam non eſſe virtutem, et tamen eſſe confidentiam; ideoque quandam confidentiam non eſſe virtutem.* Exemplum ergo ſive argumentum tertium in contracto, etſi quæſtioni ſubjicitur, tamen ſi contractum explicas, et propoſitionis et aſſumptionis antecedens ſive ſubjectum eſſe reperitur. Eſt autem contractus enthymematis quædam ſpecies, quæ, cùm explicatur, in peculiarem quandam ſyllogiſmi formam reſolvitur, ideóque erat ſpecialiter docenda. Secundò, poſtulat hujus ſyllogiſmi diſpoſitio, ut aſſumptio ſemper affirmetur. Cùm enim tertium argumentum ſpeciale exemplum ſit, adeóque ſpecies antecedentis ſive minoris termini quæſtionis qui in aſſumptione ſemper diſponitur, atque ita antecedens ſit tertii argumenti genus; neceſſe eſt, genus de ſpecie ſemper affirmari.

Atque iſta expoſitio quæſtionis per exemplum quod ſubjicitur, principium ſyllogiſmi partibus explicati ab Ariſtot. 1. pr. 6. etc. *efficitur, tanquam per ſe pleno ſyllogiſmi judicio clarior et illuſtrior.*

Prior ergo eſt ordine ſyllogiſmus contractus explicato, cùm quia clarior, tum quia ſimplicior: eſt autem ita clarus, ut mens eum, ſicuti eſt contractus, antè percipiat, quàm partibus explicari poſſit; ideóque uſus differendi contracta hac forma contentus,

formam explicatam rariſſime ſolet adhibere. Claritas autem ejus eximia vel hinc perſpicitur; quòd cùm duo duntaxat hujus ſpeciei ſint ſophiſmata, eorum inanitatem contracta hujus ſyllogiſmi forma facilius detegit quàm explicata, *ut infra oſtendetur.*

Ad tollendum itaque dubitationem, non hîc ſupplendæ ſyllogiſmi partes, ut in enthymemate, ſed contrahendæ; contractum quippe explicato hîc eſt explicatius, et ab judicio ſyllogiſmi ad axiomatis clarius judicium hîc eſt quaſi provocandum et regrediendum.

Quod ad modos attinet hujus ſpeciei, ſi contractam tantummodo formam ſpectamus, pluribus non eſt opus quàm duobus; uno affirmato, altero negato: quia non refert, utrum exemplum ſubalterna ſit ſpecies an ſpecialiſſima. Sin explicatam hanc ſpeciem ſpectamus, plures habet modos quàm ſpecies reliquæ: quatuor autem ſunt affirmati, totidem negati; quorum duo ſunt generales, quatuor ſpeciales, duo proprii: quatuor autem ſunt in hac ſpecie ſpeciales modi, cùm in reliquis bini tantum ſint; quia in hac ſpecie propoſitio poteſt eſſe vel generalis vel particularis, in reliquis verò nunquam particularis eſt. Exempla hæc ſunt.

Primus modus eſt affirmatus generalis: ut, *conſtantia eſt virtus: conſtantia eſt confidentia; ergo quædam confidentia eſt virtus.*

Secundus eſt negatus generalis: ut, *audacia non eſt virtus: audacia eſt confidentia; ergo quædam confidentia non eſt virtus.*

Affirmatus ſpecialis duplex eſt; tertius et quartus. Tertius, cujus propoſitio eſt particularis: ut, *quidam ſapiens eſt dives: omnis ſapiens eſt laudabilis; ergo quidam laudabilis eſt dives.*

Quartus, cujus propoſitio eſt generalis: ut, *omnis ſapiens eſt laudabilis, quidam ſapiens eſt pauper; ergo quidam pauper eſt laudabilis.*

Negatus item ſpecialis eſt duplex; quintus et ſextus. Quintus, cujus propoſitio eſt particularis: ut, *quidam ſtultus non eſt fortunatus: omnis ſtultus eſt contemptus; ergo quidam contemptus non eſt fortunatus.*

Sextus, cujus propoſitio eſt generalis: ut, *ſtultus non eſt beatus: quidam ſtultus eſt fortunatus; ergo quidam fortunatus non eſt beatus.*

Reliqui duo proprii ſunt, cùm exemplum eſt ſpecies ſpecialiſſima ſive individuum. Affirmatus eſt, *Socrates eſt Philoſophus: Socrates eſt homo; ergo quidam homo eſt Philoſophus.* Negatus eſt, *Therſites non eſt Philoſophus: Therſites eſt homo; ergo quidam homo non eſt Philoſophus.*

Contracti ſyllogiſmi duo vitia ſive ſophiſmata ſunt, quæ definitione præcaventur. Unum, ſi quæſtio ſive concluſio particularis non ſit: ut, *omnis homo eſt rationalis: omnis homo eſt animal; ergo omne animal eſt rationale*, ratio eſt, quia id quod non generaliter attribuitur in aſſumptione (non enim omne animal eſt homo) non poteſt eſſe generale ſubjectum concluſionis. Alterum eſt, cùm aſſumptio eſt negata: ut, *homo eſt animal: homo non eſt beſtia; ergo beſtia non eſt animal.* Quæ duo ſophiſmata in contracta hujus ſyllogiſmi forma, facilius, ut ſupràdixi, deteguntur, et primo ſtatim intuitu ridentur: ut, *omne animal eſt rationale, ut homo: quædam beſtia non eſt animal, ut homo.*

CAP. XI. *De Prima ſpecie ſyllogiſmi ſimplicis explicati.*

SYllogiſmus explicatus præter ipſum nomen aliam definitionem non deſiderat. Dicitur *explicatus*, non quod ſemper omnibus occurrat partibus explicatus, ſic enim vix milleſimus quiſque ſyllogiſmus occurrit, ſed quod partes non modo in forma integra, verùm etiam in enthymemate ſemper diſtinctas habet.

In ſyllogiſmo explicato propoſitio eſt generalis aut propria; et concluſio ſimilis antecedenti aut parti debiliori.

Similis, nempe et qualitate et quantitate: *antecedenti*, utrique ſcilicet ejus parti, propoſitioni et aſſumptioni, ſi ipſi inter ſe ſimiles ſunt, ſive affirmatæ ſive generales ſive propriæ; ſin diſſimiles, parti debiliori, ut ſuprà.

Syllogiſmi explicati ſpecies duæ ſunt. Prima, ubi argumentum ſemper ſequitur, negatum in altera parte.

Hæc prima ſpecies explicati, *figura ſecunda* ab *Ariſtotele* dicitur. Prior autem hæc ſpecies efficitur, quia diſpoſitio ejus eſt ſimplicior, ut ex altera ſpecie collata comperiemus. Sequitur autem ſemper argumentum partem utramque quæſtionis, conſequentem in propoſitione, antecedentem in aſſumptione: unde ab *Ariſtot.* pr. 1. 5. *prædicatum de ambabus* dicitur. Negatum autem dicitur argumentum in altera parte, quia pars altera, vel propoſitio nempe vel aſſumptio ſemper eſt negata. Unde cùm negata etiam concluſio ſemper neceſſariò ſit, ſequitur, hujus ſpeciei modos omnes negatos eſſe, et negatas duntaxat quæſtiones hac ſpecie concludi, quæ omnis in refutationibus eſt poſita.

Modi hujus ſyllogiſmi ſex ſunt; et omnes quidem, ut diximus, negati; duo generales, duo ſpeciales, duo proprii.

Generalis primus, cujus propoſitio negatur: *Turbatus non benè utitur ratione: ſapiens bene utitur ratione; ſapiens igitur non eſt turbatus.* Hoc exemplum in ſua crypſi ſic apud *Ciceronem* eſt 3 *Tuſcul. Quemadmodum oculus conturbatus non eſt probè affectus ad ſuum munus fungendum, et reliquæ partes totúmque corpus à ſtatu cùm eſt motum, deeſt officio ſuo ac muneri; ſic conturbatus animus non eſt probè affectus ad exequendum munus ſuum. Munus autem animi eſt ratione uti: et ſapientis animus ita ſemper affectus eſt, ut ratione optimè utatur; nunquam igitur eſt perturbatus.*

Crypſis hîc unica redundantia eſt: nam ordo partium rectus eſt, nec ulla pars deeſt: proſyllogiſmus unus eſt propoſitionis; illuſtratur enim propoſitio ſimilitudine plena, cujus redditio eſt ipſius propoſitionis ſententia.

Generalis ſecundus, cujus aſſumptio negatur *res mortalis eſt compoſita: animus non eſt compoſitus; animus igitur non eſt mortalis.* Hîc ſyllogiſmus crypſi involutus eſt apud *Cic.* 1. *Tuſcul.* quo is judicat animum immortalem eſſe. *In animi autem cognitione,* inquit, *dubitare non poſſumus, niſi fortè in phyſicis plumbei ſumus, quin nihil ſit animis admixtum, nihil concretum, nihil coagmentatum, nihil duplex. Quod cùm ita ſit, certè nec ſecerni, nec dividi, nec diſcerpi, nec diſtrahi poteſt; nec interire igitur: eſt enim interitus quaſi diſceſſus et ſecretio ac diremptus earum partium quæ ante interitum junctione aliqua tenebantur.* In hoc exemplo partium ordo invertitur: nam poſtremo in loco propoſitionis ſententia ponitur, interitum eſſe ſcilicet rerum compoſitarum: aſſumptio occurrit prima, *in animi autem cognitione,* &c. Et ornatur ſynonymis: concluſio media eſt atque à cauſa illuſtratur, *ergo nec ſecerni, &c., nec interire igitur.*

Specialis primus eſt, cujus propoſitio negatur: *lividus non eſt magnanimus, Maximus eſt: Maximus igitur non eſt lividus.* Hoc judicio *Ovidius* 3. de *pont. eleg.* 3. concludit.

Livor, iners vitium, mores non exit in altos;
Utque latens ima vipera ſerpit humo.
Mens tua ſublimis ſupra genus eminet ipſum.
Grandius ingenio nec tibi nomen ineſt.
Ergo, alii noceant, miſeris, optentque timeri,
Tinctáque mordaci ſpicula felle gerant.
At tua ſupplicibus domus eſt aſſueta juvandis;
In quorum numero me precor eſſe velis.

Hujus etiam exempli crypſis redundantia ſola eſt:

propoſitio ſuos habet proſyllogiſmos, et livor pro livido ponitur, adjunctum pro ſubjecto; et illuſtratur à contrario abjecto; iſque à ſimili, *vipera:* aſſumptio, i. e. *Maximi* magnanimitas, illuſtratur partim à minori totius generis magnanimitate, partim à notatione nominis ejus, i. e. *Maximi;* cujus parem eſſe animi magnitudinem demonſtrat: concluſio negat *Maximum* eſſe lividum, partim quia diſſimilis ſit lividorum, quos deſcribit ab effectis, *ergo alii noceant*, &c.; partim, quia ipſe faciat quæ magnanimus conſuevit, qui diſparatus à livido eſt; *at tua ſupplicibus*, &c.

Specialis ſecundus eſt, cujus aſſumptio negatur: *Saltator eſt luxurioſus: Muræna non eſt luxurioſus; Muræna igitur non eſt ſaltator. Cic.* pro *Muræn. Nemo enim ferè ſaltat ſobrius, niſi fortè inſanet: neque in ſolitudine neque in convivio moderato atque honeſto. Intempeſtivi convivii, amæni loci, multarum deliciarum comes eſt extrema ſaltatio. Tu mihi arripis id quod neceſſe eſt omnium vitiorum eſſe poſtremum: relinquis illa quibus remotis, hoc vitium omnino eſſe non poteſt: nullum turpe convivium, non amor, non comeſſatio, non libido, non ſumptus oſtenditur: et cùm ea non reperiantur quæ voluptatis nomen habent quæque vitioſa ſunt, in quo ipſam luxuriam reperire non potes, in eo te umbram luxuriæ reperturum putas?* Hujus etiam ſyllogiſmi partes proſyllogiſmis exornantur. Propoſitionis ſententia his verbis continetur, *intempeſtivi convivii*, &c.: quam proſyllogiſmus præcedens illuſtrat à contrariis, *nemo ferè ſaltat ſobrius*, &c. aſſumptio per partes explicatur, *nullum turpe convivium*, &c.; et à minoribus quibuſdam illuſtratur: cujus etiam proſyllogiſmus præcedit, reprehenſio nempe *Catonis*, quòd poſtularet conſequens, non probato antecedente: poſtremo loco ponitur concluſio, quæ negat *Muræ*nam eſſe ſaltatorem, repetendo quædam quæ in aſſumptione præceſſerant; et interrogatione fortius negando.

Hoc judicii modo *Ovidius* 1. Triſt. *eleg.* 1. tripli-

citer concludit, dum carminum ſuorum excuſationem exponit:

Carmina proveniunt animo deducta ſereno;
Nubila ſunt ſubitis tempora noſtra malis.
Carmina feceſſum ſcribentis et otia quærunt.
Me mare, me venti, me fera jactat hyems.
Carminib. metus omnis abeſt; ego perditus enſem
Hæsûrum jugulo jam puto jamque meo.
Hæc quoque quæ facio, judex mirabitur æquus;
Scriptáque cum venia qualiacunque leget.

Tres hîc ſyllogiſmi ſunt qui in unum ſic reduci poſſunt: *Ut quis poſſit carmina bona ſcribere, oportet is lætus ſit, otioſus, ſecurus: ego nec lætus ſum, nec otioſus, nec ſecurus; ergo bona carmina non ſcribo.* Pro aſſumptionibus proſyllogiſmi à diſſentaneis et impedientibus cauſis ponuntur. Deinde concluſio ſequitur, non ipſa quidem ſed ejus conſectarium; mirum eſſe ſi bona ſunt; ſed potius cum venia eſſe legenda, quia non ſunt bona.

Proprius primus eſt, cujus propoſitio negatur: ut, *Ageſilaus non eſt pictus ab Apelle: Alexander eſt pictus ab Apelle; Alexander igitur non eſt Ageſilaus.*

Proprius ſecundus eſt, cujus aſſumptio negatur: ut, *Cæſar oppreſſit patriam: Tullius non oppreſſit patriam; ergo Tullius non eſt Cæſar.*

Sophiſmata hîc duo ſunt; quorum unum utrique explicati ſpeciei commune eſt, alterum primæ ſpeciei proprium. Commune eſt, cùm propoſitio eſt particularis; quæ ex communi explicatorum regula generalis aut propria eſſe debuit.

Sophiſma prima ſpeciei proprium eſt, cùm argumentum tertium in altera parte antecedentis non negatur, ut definitio primæ ſpeciei præcipit: unde illud vulgò dictum, Ex duabus affirmatis in ſecunda figura, nihil concluditur. Excipiendum tamen eſt, ſi propoſitio fortè axioma reciprocum ſit: ut, *homo*

eſt animal rationale: Socrates eſt animal rationale; ergo Socrates eſt homo. Verùm hîc potius inverſio partium propoſitionis intelligenda eſt; *animal rationale eſt homo:* atque ita ad ſequentem ſpeciem ſyllogiſmi referetur.

CAP. XII. *De Secunda ſpecie Syllogiſmi ſimplicis explicati.*

Secunda ſpecies explicati ſyllogiſmi eſt, quando argumentum antecedit in propoſitione, ſequitur affirmatum in aſſumptione.

Hæc ſpecies ab *Ariſtotele, prima figura* dicitur; ſed naturæ ordine eſt poſtrema. Cùm enim in reliquis ſpeciebus diſpoſitio quæſtionis cum argumento tertio ſimplex et uniuſmodi ſit, in hac ſpecie duplex eſt; in propoſitione enim argumentum antecedit quæſtionis conſequentem, utpote ſpecialius; in aſſumptione ſequitur quæſtionis antecedentem, utpote generalius; unde fortè medius terminus in hac ſolùm figura propriè dicitur. Quòd autem propoſitio nunquam particularis, concluſio ſemper antecedenti ſimilis aut parti debiliori eſt, id habet commune cum explicata ſpecie priore; hoc etiam cum contracta, affirmatum eſſe in aſſumptione; niſi in contracta, quæſtionis antecedens ut generalius de argumento; in hac, argumentum de antecedente quæſtionis affirmatur.

Hæc maxime figura fundatur dicto illo *de omni* et *nullo:* antecedens enim ſive ſubjectum propoſitionis continet genus, adeoque eſt ſemper generalis, ſubjectum aſſumptionis continet ſpeciem quæ de illo genere affirmatur. Aſſumptio itaque ſemper eſſe debet affirmata. Ex quo ſequitur, quicquid de genere in propoſitione dicitur, id de eo quod in aſſumptione ſpecies eſſe illius generis affirmatur, in

concluſione rectiſſimè concludi. Quòd ſi genus illud ſubjectum ſcil. propoſitionis termino infinito negante, ſeu topicè contradictorio exprimitur, non negata continuò cenſenda erit aſſumptio, quamvis eſſe videatur; aſſumit n. tantummodo genus ex propoſitione termino illo topicè duntaxat contradictorio expreſſum, ipſa nihil axiomaticè negat: ut, *quiſquis non credit, damnatur: aliquis Judæus non credit; ergo aliquis Judæus damnatur.* Hîc propoſitionis ſubjectum eſt genus *quiſquis non credit, i. e.* omnis non credens ſive infidelis: *Judæus* eſt ex numero ſive ſpecie non credentium, id quod aſſumptio non negat, ſed affirmat æquè acſi ſic diceret, *aliquis Judæus eſt non credens.*

Ex hac autem affirmatione ſequitur, nullum argumentum ab antecedente quæſtionis diſſentaneum, in hac ſecunda ſpecie locum habere. De cætero, hæc ſpecies neque ad particulares quæſtiones, ut contracta, neque ad negatas, ut prior ſpecies explicati, reſtringitur; ſed ad omnia quæſtionum genera concludenda rectè adhibetur.

Reſtant hujus ſpeciei modi; qui quanquam partim affirmati ſunt partim negati, plures tamen non ſunt quàm in altera ſpecie, ubi omnes erant ſolùm negati. Æqualitatis ratio eſt quòd aſſumptionis affirmatio, et ſolius inde propoſitionis negatio negatorum numerum minuit. Modi igitur hujus ſpeciei ſex itidem ſunt; tres affirmati, tres item negati; utrique rurſum ſunt generales, ſpeciales et proprii.

Primus eſt affirmatus generalis: ut, *omne juſtum eſt utile: omne honeſtum eſt juſtum; omne igitur honeſtum eſt utile.* Quod *Cic.* 2. *Off.* ita concludit: *quicquid juſtum ſit, id etiam utile eſſe cenſent: item quod honeſtum, idem juſtum: ex quo efficitur, ut quicquid honeſtum ſit, idem ſit utile.* Propoſitionis proſyllogiſmus a teſtimonio Stoicorum primo in loco ponitur, deinde omnes partes ſyllogiſmi ordine ſequuntur. Partes hujus ſyllogiſmi ſunt axiomata relatæ eſſentiæ quæ ſimplicium axiomatum vim habent.

Secundus modus eſt negatus generalis: *Timidus non eſt liber: avarus eſt timidus; avarus itaque non eſt liber.* Hoc ita concluditur et judicatur ab *Horatio*, epiſt. *l.* 1. 16.

Quò melior ſervo quò liberior ſit avarus,
In triviis fixum, cùm ſe demittit ob aſſem,
Non video. Nam qui cupiet, metuet quoque: porro
Qui metuens vivit, liber mihi non erit unquam.

In hoc exemplo duplex eſt crypſis, inverſio partium et proſyllogiſmus. Primo in loco ponitur concluſio, eáque duabus proſyllogiſmis illuſtratur; primò à pari, quod *avarus* non *ſit liberior ſervo:* ſecundò ab effectis, quod *ſe demittit ob aſſem.* Tum ponitur aſſumptio, *qui cupiet, metuet quoque.* Propoſitio poſtremo in loco ponitur,

Qui metuens vivit, liber mihi non erit unquam.

Sic *Terent.* in *Eunuch.* concludit et judicat: *conſilii expers, conſilio regi non poteſt: amor eſt conſilii expers; conſilio itaque regi non poteſt.* Syllogiſmus his verbis ſequitur:

Here, quæ res in ſe neque conſilium neque modum
Habet ullum, eam conſilio regere non potes.
In amore hæc omnia inſunt vitia; injuriæ,
Suſpiciones, inimicitiæ, induciæ,
Bellum, pax rurſum: incerta hæc ſi tu poſtules
Ratione certâ facere, nihilo plus agas,
Quàm ſi des operam, ut cum ratione inſanias.

In hoc exemplo propoſitio ſuo loco eſt, *quæ res in ſe*, &c. Pro aſſumptione ponitur ejus proſyllogiſmus variorum amoris adjunctorum, quæ conſilium impediunt; amor conſilii expers eſt, *quia in amore hæc inſunt vitia*, &c. Concluſio ſequitur, *incerta hæc*, &c. Cujus ſententia comparatione parium comprehenditur, ergo ſi amorem conſilio regere vis, *nihilo plus*, &c.

Tertius modus eſt affirmatus ſpecialis: *Conſules propter virtutem facti, ſtudiosè remp. tueri debent: Cicero eſt propter virtutem factus conſul; Cicero igitur ſtudiosè remp. tueri debet.* Sic orator diligentiam ſuam, Agr. 2. concludit et judicat: *Nam cùm omnium conſulum*, ait, *gravis in repub. cuſtodienda, cura ac diligentia debet eſſe, tum eorum maximè, qui non in incunabulis, ſed in campo ſunt conſules facti. Nulli populo Rom. pro me majores noſtri ſpoſponderunt mihi creditum eſt: à me petere quod debeo, me ipſum appellare debetis. Quemadmodum cùm petebam, nulli me auctores generis mei vobis commendarunt: ſic ſiquid deliquero, nullæ ſunt imagines, quæ me à vobis deprecentur. Quare modò ut vita ſuppetat (quanquam ego ſum is qui eam poſſim ab iſtorum ſcelere inſidiiſque defendere) polliceor vobis, Quirites, bona fide, remp. vigilanti homini, non timido, diligenti, non ignavo, commiſiſtis.* Partes hujus ſyllogiſmi proſyllogiſmis ornantur. Propoſitio à minori illuſtratur: cujus ſententia eſt comparationis redditio, diverſis illuſtrata; *nam cùm omnium conſulum gravis*, &c. *tum eorum maximè:* diverſa ſunt, *non in incunabulis, ſed in campo.* Aſſumptio ſequitur, *nulli populo Rom.* &c., quæ iiſdem rurſus diverſis illuſtratur, et à ſimili; meis, non majorum meritis; in campo, non in incunabulis: ſimilitudo his verbis continetur; *quemadmodum cùm petebam*, &c. Tandem concluſionis ſententia ſequitur illuſtrata, primùm teſtimonio promiſſi, obligationis vim habentis, *polliceor*, &c. Deinde diverſo et diſparato; *quare modò*, &c. Ergo *Cicero* erit vigilans, non timidus; diligens, non ignavus.

Aliud exemplum: *quod optatum redierit, gratum eſt: Leſbia Catullo optata rediit; grata igitur eſt.*

Si quicquam cupidoque optantique obtigit unquam et
Inſperanti, hoc gratum eſt animo propriè.
Quare hoc eſt gratum, nobis quoque charius auro,
Quod te reſtituis, Leſbia, mi cupido.

Reſtituis cupido atque inſperanti ipſa refers te
Nobis; ô lucem candidiore nota!
Quis me uno vivit felicior, aut magis hac quid
Optandum vita dicere quis poterit?

In hoc exemplo propoſitio videtur eſſe compoſita, ſimplex tamen eſt, et ſyllogiſmus ſimplex; quia ſimplex eſt diſpoſitio argumenti cum partibus quæſtionis. Duplex hic crypſis eſt, inverſio et redundantia. Primo loco eſt propoſitio *ſi quicquam cupido*, etc. i. e. quicquid cupido; *ſi* enim non ſemper connexi nota eſt. Aſſumptio eſt in quarto et quinto verſu, *Leſbia Catullo* optata rediit. Concluſio eſt verſu tertio illuſtrata à minori, *quare hoc eſt gratum et auro charius.* Tribus poſtremis verſibus iteratur ſententia concluſionis, primùm ab adjuncto tempore, *ô lucem:* deinde à pari, *nemo me felicior, aut magis hac quid*, etc.

Quartus modus eſt negatus ſpecialis: *deceptor amantis puellæ non eſt laudandus: Demophoon eſt deceptor amantis puellæ; Demophoon igitur non eſt laudandus. Phyllis* apud *Ovidium* ita judicat *Demophoontem* laudandum non eſſe.

Fallere credentem non eſt operoſa puellam
Gloria: ſimplicitas digna favore fuit.
Sum decepta tuis et amans et fœmina verbis;
Dii faciant laudis ſumma ſit iſta tuæ.

Propoſitio ſuum obtinet locum cum proſyllogiſmo adjunctæ ſimplicitatis, ut cauſæ cur deceptor non ſit laudandus. Aſſumptio ſequitur, ſum *decepta tuis*, etc. Concluſionis ſententia imprecatione continetur, *dii faciant*, etc.

Quintus modus eſt affirmatus proprius: ut, *Octavius eſt hæres Cæſaris: ego ſum Octavius; ſum igitur hæres Cæſaris.*

Sextus modus eſt negatus proprius: ut, *Antonius non eſt filius Cæſaris: tu es Antonius; non es igitur filius Cæſaris.*

Hujus itaque ſpeciei laus eſt præ cæteris, quod omnia quæſtionum genera concludat; nempe generales, ſpeciales vel proprias eáſque vel affirmatas vel negatas; et præſertim generales affirmatas: ob quam potiſſimum cauſam *Ariſtoteles* ſpeciem hanc et reliquis antepoſuit, quod primus ejus modus nempe *affirmatus generalis* ſit maximè ſcientificus, poſt. l. 11. cùm præcepta artium ſolus demonſtret, et reductionem reliquarum ad hanc figuram ſive ſpeciem laboriosè et ſubtiliter excogitavit verum non ſic præſtat hæc ſpecies cæteris duabus, ut earum idcirco ad hanc reductio cum tanta ut fit, alphabeti vexatione elaboranda fuerit, quandoquidem et reliquæ ſpecies non imperfectæ ſunt, nec minus neceſſariò concludunt, id enim ſyllogiſmi ſpeciebus commune cunctis eſt, quæſtiones denique illas, quæ ad ipſarum judicium rectè referuntur, interdum aptius concludunt, quàm in hac ſpecie, concludi queunt. Meritò itaque *Galenus*, l. 2. de placit. Hippoc. et *Plat.* reductionem hanc omnémque ejus ſupellectilem abecedariam tanquam vaniſſimæ ſubtilitatis doctrinam inanem ac futilem poſt *Antipatrum* et *Chryſippum* explodit. *Et Keckermannus* ipſe, in *P. Ramum* ferè iniquior, reductionem tamen illam quam vocant *per impoſſibile*, ad eos duntaxat refutandos inventam, homines ſanè abſurdos et rarò admodum repertos, qui utraque præmiſſa conceſſa, concluſionem negent, fatetur ſe potius propter conſuetudinem ſcholarum, quàm propter magnum ejus uſum retinuiſſe. At conſuetudo certè gnaviter nugandi ejicienda è ſcholis potius, quàm retinenda erat.

Tres hîc paralogiſmi refellendi ſunt; quorum duo ſunt utrique ſpeciei explicatæ communes, propoſitio nimirum particularis, et concluſio partis non debilioris: utriuſque exemplum hoc eſſe poteſt: *quoddam animal eſt rationale: beſtia eſt animal: ergo beſtia eſt rationalis.* Et præterea totum medium, nempe *quoddam animal*, non aſſumitur.

Proprius in hac ſpecie paralogiſmus eſt argumenti negatio in aſſumptione: ut, *omnis homo eſt animal: equus non eſt homo; ergo equus non eſt animal.*

Hîc etiam *ſolus* et *unicus* pro negandi particulis habendi ſunt; paritérque reddunt aſſumptionem captioſam: ut, *quicquid eſt in mea domo, eſt in oppido: unicus fons eſt in mea domo; ergo unicus fons eſt in oppido.* Sic, *quicquid eſt riſibile, eſt animal: ſolus homo eſt riſibilis; ergo ſolus homo eſt animal.* Tam enim hæ particulæ quàm negatio in minore, oſtendunt non reciprocum eſſe majorem; adéoque concluſionem ex majore per minorem, vel generale ex proprio non ſequi.

Expendenda porrò hîc definitionis verba ſunt; quæ non tam aſſumptionem ipſam quàm argumentum in aſſumptione affirmatum ſignificant. Cùm enim propoſitionis antecedens (quod tertium argumentum eſt) negatione infinita topica duntaxat exprimatur, aſſumptionis conſequens (quod etiam tertium argumentum eſt) eandem negationem retinere debet; alioqui non ſequeretur argumentum affirmatum in aſſumptione, ſed contradictione ſublatum. Negatio autem hæc non dicenda eſt vel aſſumptionis vel argumenti negatio, ſed argumenti infiniti affirmatio: tum enim demum negatur in aſſumptione argumentum, cùm illius negatio propoſitionis affirmationi opponitur. Exempli gratia: *qui non eſt dives, contemnitur: Poſthumus non eſt dives; ergo Poſthumus contemnitur.* Aſſumptionem hîc non negari probat affirmatio concluſionis: ſed perinde eſt acſi hoc modo argumentaretur: *omnis homo qui non eſt dives, contemnitur: Poſthumus eſt homo qui non eſt dives; ergo Poſthumus contemnitur.* Vel hoc modo: *omnis non dives contemnitur: Poſthumus eſt non dives; ergo contemnitur.* Sed hæc ex iis etiam quæ ſuprà ad definitionem ipſam hujus ſpeciei diximus, puto non eſſe obſcura.

Præterea in quibuſdam exemplis, quorum propoſitio eſt reciproca, videtur interdum ſyllogiſmus iſte habere aſſumptionem negatam; cùm dicendum ſit potius, partes propoſitionis inverti? quæ ſi in ordinem revocentur, ſyllogiſmus erit in prima ſpecie explicati: ut *Joan.* 8. 47. *Qui ex Deo eſt, verba Dei audit: vos ex Deo non eſtis; ergo verba Dei non auditis.* Propoſitio invertenda eſt: *qui verba Dei audit, is ex Deo eſt: vos non eſtis ex Deo; ergo verba Dei non auditis.*

CAP. XIII. *De Syllogiſmo connexo primo. Adhuc ſimplex ſyllogiſmus fuit.*

SYllogiſmus compoſitus eſt ſyllogiſmus ubi tota quæſtio eſt pars altera propoſitionis affirmatæ et compoſitæ; argumentum eſt pars reliqua.

Negat *Ariſtoteles* ullam eſſe ſyllogiſmi ſpeciem præter tres figuras: et tamen ipſe ſæpe utitur compoſito, qui ad nullam ex tribus figuris referri poteſt. Verùm uſus, optimus magiſter, docet, ſæpius in communi hominum ſermone ac diſputationibus, compoſitos adhiberi ſyllogiſmos, quàm ſimplices: ut qui multas quæſtiones, multa argumenta commodè ſatis diſponant, quæ ſyllogiſmi ſimplices reſpuunt. *Theophraſtus* etiam et *Eudemus*, *Ariſtotelis* diſcipuli, quin etiam *Stoici*, et poſt eos *Cicero* et *Boëthius*, uſum præceptorem ſecuti, compoſitos non omiſerunt. Syllogiſmus autem compoſitus dicitur non tam quod ex compoſitis axiomatis, nam et ſimplex poteſt ex compoſitis, nimirum relatis conſtare, ſed à compoſita diſpoſitione quæſtionis totius cum tertio argumento in propoſitione; unde aſſumptio tota etiam aſſumitur; et concluſio non partim ex propoſitione partim ex aſſumptione, ſed tota ex propoſitione deducitur: propoſitio enim cùm ſit compoſita, duas reliquas ſyllogiſmi partes (quæ axiomata ſimplicia ſunt) con-

junctionis vinculo conjunctas complectitur: pars illa efficit aſſumptionem quæ argumentum continet, altera concluſionem. Propoſitio autem debet eſſe affirmata, quia negata ſi eſſet, compoſita eſſe deſineret, ipſa enim compoſitio negatione diſſolveretur. Propoſitionem autem negatam efficit, ut de axiomate compoſito ſuprà dictum eſt, non partium ſed conjunctionis negatio: ut, *ſi non eſt animal, non eſt homo;* hæc propoſitio ex omnibus etiam partibus negatis affirmata eſt: rectè igitur inde aſſumitur atque concluditur, *at non eſt animal, ergo neque homo.* Sin hoc modo dicerem, *non ſi non eſt animal, idcirco non eſt homo,* ex hac negata propoſitione nihil omnino deduci aut concludi poſſet. In ſyllogiſmis itaque compoſitis ex ipſa conjunctionis vi deducuntur aſſumptio et concluſio. Ex duobus enim quæ in propoſitione conjunguntur, aut unum aſſumitur ut alterum concludatur, aut unum tollitur ut alterum tollatur.

Tollere autem in ſyllogiſmo compoſito, non eſt negare, ſed ſpecialem contradictionem ponere.

Specialis autem contradictio, ut in axiomate ſimplici jam diximus, particularis eſt aut propria. Tollere igitur propoſitionis partem aliquam in aſſumptione aut concluſione, eſt ejus contradictionem particularem aut propriam ponere. Particulari autem generaliter contradici, generali particulariter, ibidem etiam docemur. Exemplis rem planam ſuo quamque loco faciemus.

Sequitur nunc compoſiti ſyllogiſmi diſtributio: cujus genera ex propoſitionum compoſitione oriuntur: propoſitiones axiomata compoſita ſemper ſunt: ex quatuor autem axiomatum compoſitorum generibus copulatum ſi affirmatum ſit, non habet locum in compoſito ſyllogiſmo; ſi negatum, æquipollet interdum disjuncto: diſcretum ſyllogiſmi expers eſt quia diverſa ex quibus conſtat, nec planè conſentiunt, et tamen ita leviter diſſentiunt, ut uno poſito vel remoto,

non tamen ſequatur alterum poni vel removeri; aut vim habet connexi.

Syllogiſmus itaque compoſitus eſt connexus aut diſjunctus.

Syllogiſmus connexus eſt ſyllogiſmus compoſitus propoſitionis connexæ. Vel, cujus propoſitio eſt axioma connexum.

Cùm autem axiomati connexo affine ſit relatum temporis, ut ibidem oſtendimus, etiam ſyllogiſmi connexi propoſitio poterit relata eſſe temporis: nam quantitatis, qualitatis, loci propoſitiones relatæ in ſimplicibus ſyllogiſmis locum habent; quia in iis propoſitionibus quæſtionis duntaxat conſequens cum argumento diſponitur. Relatum denique conſequentiæ, de quo ſupra cap. 6. ſyllogiſmus idoneus non eſt.

Syllogiſmus connexus eſt duorum modorum.

Primus modus ſyllogiſmi connexi eſt, qui aſſumit antecedens et conſequens concludit.

Quo modo *Cicero* judicat et concludit l. 2. de divinatione: *ſi dii ſunt, divinatio eſt: ſunt autem dii; divinatio eſt igitur.*

Aliud ex 3. *Offic. Atque ſi etiam hoc natura præſcribit, ut homo homini, quicunque ſit, ob eam ipſam cauſam, quòd is homo ſit, conſultum velit, neceſſe eſt ſecundum eandem naturam; omnium utilitatem eſſe communem. Quod ſi ita eſt, una continemur omnes et eadem lege naturæ. Idque ipſum ſi ita eſt, certè violare alterum lege naturæ prohibemur. Verum autem primum; verum igitur et extremum.*

Propoſitio hujus ſyllogiſmi eſt ſorites (de quo infrà) trium graduum, *ſi hoc natura præſcribit, ut, &c.*

Frequenter hîc non aſſumitur idem ſed majus.

Ut 1 *Catil. Si te parentes odiſſent, diſcederes: nunc patria te odit (quæ communis eſt omnium noſtrum parens) multo magis ergo diſcedes.* Sed *majus illud* facile contineri in propoſitione poterit hoc modo; ſi propter

odium parentum diſcederes, multo magis propter odium patriæ. *At illud; ergo hoc multo magis.*

Simili ratione concluditur etiam majus vel minus: ut *Cic.* pro *Quint. Etſi vadimonium deſeruiſſet, non debuiſſes tamen ad extrema jura deſcendere:* at non deſeruit; multò minus ergo debuiſti, vel multo magis non debuiſti.

Concludendi modus, ut ſupradiximus, *hîc idem eſt quando propoſitio eſt relata temporis.*

Ut, *cùm Paris Oenonem deſeret, Xanthus recurrit: Paris Oenonem deſeret; Xanthus ergo recurrit.*

Sed tamen relata temporis ut et reliqua axiomata compoſita, id quod ſupra monuimus, ad ſyllogiſmum ſimplicem pertinebunt quoties non tota quæſtio in propoſitione diſponitur; quod quidem ſemper fit, cùm de certo et definito tempore quæſtio eſt: ut ſi quæratur an hoc tempore ſit æſtas, hujuſmodi erit ſyllogiſmus: *cùm ſol eſt in cancro, æſtas eſt: at hoc tempore ſol eſt in cancro; ergo hoc tempore æſtas eſt.*

CAP. XIV. *De Syllogiſmo connexo ſecundo.*

Secundus modus connexi tollit conſequens, ut tollat antecedens.

Hæc enim vis connexi axiomatis eſt, ſi conſequens non ſit, nec eſſe antecedens. Sic *Cicero* 4 de fin. *docent nos*, inquit, *Dialectici*, &c. *Si illud, hoc: non autem hoc; igitur ne illud quidem.*

Sequuntur exempla: *ſi ulli rei ſapiens aſſentietur unquam, aliquando etiam opinabitur: nunquam autem opinabitur; nulli igitur rei aſſentietur.* Hîc conſequens contradictione ſpeciali in aſſumptione tollitur, *aliquando, nunquam;* concluſio etiam antecedenti ſpecialiter contradicit; *ulli rei, nulli rei.*

Eodem ſyllogiſmo *Ovid.* 2. de *Triſt.* ſtultitiam ſuam judicat:

Si ſaperem doctas odiſſem jure ſorores,
Numina cultori pernicioſa ſuo.
At nunc (tanta meo comes eſt inſania morbo)
Saxa memor refero rurſus ad icta pedem.

Propoſitio eſt, *ſi ſaperem, Muſas odiſſem:* cujus proſyllogiſmus eſt ab adjuncta pernicie. Aſſumptio, at non odi; quæ à ſimili exprimitur, *at nunc ſaxa memor*, &c. Ergo non ſapio: cujus concluſionis ſententia in parentheſi eſt; *tanta meo*, &c. Atque in hoc exemplo eſt contradictio propria.

Hæ duæ ſyllogiſmi ſpecies ſunt omnium uſitatiſſimæ. Non enim ea ſolùm argumenta quæ in ſimplicibus et disjunctis ſyllogiſmis diſponi non poſſunt, in connexis facile diſponuntur, ſed etiam ex iis quæ poſſunt aliis formis concludi, multa in his ſpeciebus facilius et promptius concluduntur: immo nullum omnino argumentum, quod in ſyllogiſmum uſum habet, has connexi ſpecies reſpuit.

Præter hos duos connexi ſyllogiſmi modos nonnulli duos alios adjiciunt; quorum prior tollit antecedens ut tollat conſequens, poſterior aſſumit conſequens ut concludat antecedens. In quos modos etſi communis fortè ſermo, boni etiam authores nonnunquam incidunt, tamen cùm in ſyllogiſmo non veritas partium ſed neceſſitas conſequentiæ ſpectetur, tenendum eſt, vitioſos eſſe eos modos qui ex veris verum juxta et falſum poſſunt concludere. Prior ergo hîc modus qui tollit antecedens eſt prioris legitimi modi paralogiſmus, affinis negatæ aſſumptioni in ſecunda ſpecie explicati: ut, *ſi homo eſt leo, ſentit: non eſt leo; ergo non ſentit.* Et hoc: *ſi Dio eſt equus, eſt animal: at non eſt equus; ergo non eſt animal. Si orator eſt, homo eſt: non eſt orator; ergo nec homo.* Hoc ſi ſic reſolvas in ſecundam ſpeciem explicati, *omnis orator eſt homo*, fallacia patebit. Immo ſine iſta reductione per ſe etiam patet: tollit enim antecedens, quod minus eſt,

ut tollat conſequens, quod majus eſt: à minore autem ad majus nulla eſt hujuſmodi conſequentia.

Modus poſterior, qui aſſumit conſequens ut concludat antecedens, eſt captio poſterioris legitimi modi, affinis paralogiſmo ex omnibus affirmatis in prima ſpecie explicati: ut, *ſi homo eſt leo, ſentit: at ſentit; ergo eſt leo.* Utrumque hunc paralogiſmum *Ariſtoteles* appellat fallaciam conſequentis; quæ toties fit quoties propoſitio non eſt reciproca.

Sed eſt etiam aliud ſophiſma ſecundi modi, cùm aſſumptio non tollit contradictione ſpeciali; id eſt, quando conſequenti vel generali generaliter, vel particulari particulariter contradicit. Generalis contradictionis exemplum eſt, *ſi omne animal eſt irrationale, omnis etiam homo eſt irrationalis: at nullus homo eſt irrationalis: nullum ergo animal eſt irrationale.* Particularis hoc: *ſi homo eſt rationalis, aliquod animal eſt rationale: ſed aliquod animal non eſt rationale; ergo nec homo.*

CAP. XV. *De Syllogiſmo disjuncto primo.*

Syllogiſmus disjunctus eſt ſyllogiſmus compoſitus propoſitionis disjunctæ.

Modi duo ſunt. Sic etiam *Cic.* in *Top.* *et Stoici apud Laërtium.*

Primus tollit unum, et reliquum concludit.

Ut, *aut dies eſt, aut nox: at dies non eſt; ergo nox eſt.* Vel, *nox non eſt; dies ergo eſt.*

Ciceronis pro *Cluentio* judicium tale eſt: *ſed cùm eſſet hæc illi propoſita conditio, ut aut juſtè piéque accuſaret, aut acerbè indignéque moreretur; accuſare quoque modo poſſet, quàm illo modo mori maluit.* Disjunctio clarior ſic erit: *aut accuſandum aut moriendum: non moriendum; accuſandum igitur.* In hoc exemplo, ut eſt apud Cic. eſt partium inverſio, totuſque Syllogiſ-

mus in axiomate relato conſequentiæ involvitur. Propoſitio non eſt abſolutè vera, ſed ex conditione. Aſſumptio et concluſio per comparationem minoris ponuntur; ita, ut concluſio præcedat.

Sic idem 2 *Philip* ratiocinatur: *nunquamne intelliges tibi ſtatuendum eſſe, utrum illi qui iſtam rem geſſerunt, homicidæ ſint an vindices libertatis? Attende*, &c. *Nego quicquam eſſe medium. Confiteor illos niſi liberatores populi Rom. conſervatoréſque reip. ſint, plus quàm ſicarios, plus quàm homicidas, plus quàm parricidas eſſe: ſiquidem eſt atrocius patriæ parentem*, &c. *Si parricidæ, cur honoris cauſa à te ſunt et in hoc ordine et apud populum Rom. ſemper appellati? Cur*, &c.? *Atque hæc acta per te. Non igitur homicidæ. Sequitur ut liberatores tuo judicio ſint; quandoquidem tertium nihil poteſt eſſe.* Quæſtio hîc proponitur initio de *Cæſaris* interfectoribus, *utrum*, &c. Propoſitio proponitur axiomate connexo, *confiteor illos niſi*, &c. quod æquipollet disjuncto, *aut vindices ſunt libertatis aut pluſquam homicidæ:* illuſtratur enim ea pars disjunctionis à majori: et præcedit proſyllogiſmus, quo oſtenditur disjunctionem hanc eſſe ſine medio, et proinde neceſſariam. Aſſumptio ſequitur, *non ſunt homicidæ;* idque confirmatur proſyllogiſmo à teſtimonio et factis ipſius *Antonii*. Proſyllogiſmus concluditur in ſecundo connexo, ſi parricidæ, cur, &c.? *at hæc acta per te; non igitur homicidæ.* Concluſio denique ſequitur, *ut liberatores fuerint;* idque repetito propoſitionis proſyllogiſmo confirmatur, *quandoquidem tertium ſive medium nihil poteſt eſſe.*

Si partes disjunctæ propoſitionis ſint duabus plures, judicandi concludendique ars erit eadem.

Quamvis autem disjunctionis partes eſſe poſſint ſæpenumerò plures quàm duæ, id quod in diſparatis accidit, ipſius tamen propoſitionis duæ tantummodo partes ſunt; quarum una eſt quæſtio, altera eſt argumentum. In hoc modo ubi quæſtio ſemper

concluditur, tertium argumentum plura oppoſita comprehendit, quæ omnia in aſſumptione tollenda ſunt, ut quæſtio concludatur: nam oppoſitorum plura ſimul affirmari nequeunt, negari plura ſimul queunt.

Sic *Cic.* judicat *Rabirium cum conſulibus eſſe oportuiſſe. Aut enim cum conſulibus, aut cum ſeditioſis, aut latuiſſe: at nec cum ſeditioſis fuiſſe, nec latuiſſe; fuiſſe ergo cum conſulibus.* Pro *Rabir. Atqui videmus ait hæc in rerum natura tria fuiſſe, ut aut cum Saturnino eſſet, aut cum bonis, aut lateret. Latere autem, mortis erat inſtar turpiſſimæ: cum Saturnino eſſe, furoris et ſceleris; virtus et honeſtas et pudor cum coſſ. eſſe cogebat.* Propoſitio per ſe clara eſt. Aſſumptionis partes proſyllogiſmis illuſtrantur, primo à ſimili, deinde ab adjunctis. Concluſio proſyllogiſmo ab efficiente illuſtratur.

Notandum eſt in hoc modo non ita exigi ſpecialem contradictionem, ut in reliquis; neque enim ad conſequentiæ neceſſitatem pertinet in hoc modo, ut in reliquis, ſed ad aſſumptionis ſolius veritatem. Si ergo aſſumptio generalem contradictionem ferre poteſt, per conſequentiam licebit uti: ad conſequentiæ enim rationem ſufficit, alterum quovis modo tolli, ut reliquum concludatur, eademque concluſio erit, ſive ſpecialis ſive generalis in aſſumptione contradictio fuerit, in altero verò modo ſecus erit, ubi contradictio in ipſam concluſionem cadit.

CAP. XVI. *De Syllogiſmo disjuncto ſecundo.*

Disjunctus ſecundus è propoſitione partibus omnibus affirmata aſſumit unum et reliquum tollit.

Secundus efficitur, quia minus generalis eſt primo, utpote proprietatibus quibuſdam aſtrictus, quibus prior immunis erat. Proprietates au-

tem hæ ſunt, 1. partium omnium propoſitionis affirmatio, non totius modò propoſitionis, id enim ſyllogiſmis omnibus compoſitis commune eſt; et affirmari quidem propoſitio vel omnibus negatis partibus poteſt. 2. Aſſumptio affirmatur, quoniam in propoſitione affirmata fuerat. 3. In concluſione ſemper eſt negatio, eáque ſpecialis contradictio: in primo quidem concluſio nonnunquam negatur; ſed hoc tum fit cùm pars propoſitionis quæ concluditur negata fuit. Exempli gratia: *aut dies eſt, aut nox: dies eſt; ergo nox non eſt.*

Ejuſmodi ſyllogiſmus efficitur è propoſitione copulata negata, quæ negata complexio, vel, quod Græcis idem eſt, negata copulatio dicitur, *et disjunctionis affirmatæ vim obtinet.*

Non et dies, et nox eſt: at dies eſt; non igitur nox eſt. De hac negata copulatione ſic *Cic.* in *top. non et hoc, et illud: hoc autem; non igitur illud.*

Pertinet autem ad hunc ſecundum duntaxat modum negata copulatio; quod cum in hujuſmodi propoſitione quævis oppoſita diſponi poſſint, ex uno eorum negato, niſi in iis qui medio carent, non neceſſariò alterum affirmatur et concluditur, quod fit in primo modo, ſed ex altero affirmato alterum negatur, quæ communis eſt regula omnium oppoſitorum, et fit duntaxat in hoc ſecundo.

Ad ſophiſmata quod attinet horum modorum, primi quidem nullum occurrit. Secundi quæ ſunt, ex definitione redarguuntur. Primum eſt, ſi aliqua pars propoſitionis negata erit: ut, *leo aut animal eſt, aut non eſt homo; at non eſt homo; ergo nec animal.* Secundum eſt, ſi aſſumptio ſit negata; ut in exemplo ſuperiore. Tertium eſt, ſi ſpecialis contradictio non erit in concluſione: ut hoc; *aut homo eſt animal, aut omne animal eſt irrationale; ſed homo eſt animal; ergo nullum animal eſt irrationale.*

Appendix de Enthymemate, Dilemmate, et Sorite.

EXpoſitis omnibus cùm ſimplicis tum compoſiti ſyllogiſmi ſpeciebus, ſequitur axiomatis et ſyllogiſmi communis affectio, vel potius anomalia, de qua antediximus, crypſis. Quæ in omni cùm, loquendi uſu tum ſcribendi genere tam frequens eſt, idque brevitatis plerumque cauſa, ut nemo ferè ſyllogiſmos integros ſine crypſi aliqua vel loquatur vel ſcribat.

Sed quoniam crypſis ejúſque triplex modus ſyllogiſmorum omnes ſpecies afficiunt, ea re dicendi locus de ſyllogiſmi crypſibus antè non erat, quàm de ſyllogiſmi ſpeciebus cunctis dictum eſſet.

Si qua pars ſyllogiſmi defuerit, enthymema dicitur.

Ut ab exemplo: *Themiſtocli licuit urbem relinquere; ergo mihi.* Addatur propoſitio; *quod Themiſtocli licuit, licet et mihi.* Ab inductione: *inventio et diſpoſitio in argumentis verſantur; ergo Logica tota.* Addatur aſſumptio; *Logica tota eſt eorum inventio et diſpoſitio.*

Hoc etiam perpetuò obſervandum eſt, ſi concluſionis prædicatum deeſt, deeſſe majorem; ſi ſubjectum, minorem: ſi utrumque; ſyllogiſmi compoſiti majorem vel potius majoris antecedentem, quæ cum tota quæſtione ut cum conſequente diſponitur; quod indicat plenum ſyllogiſmum fore compoſitum, et antecedens pars enthymematis erit antecedens majoris; totúmque enthymema convertetur in majorem propoſitionem ſyllogiſmi connexi: ut, *virtus reddit beatos; vitium ergo miſeros.* In antecedente hujus enthymematis nec antecedens nec conſequens quæſtionis apparet: totum igitur converte in axioma connexum aut disjunctum, plenum ſyllogiſmum compoſitum eſſe intelliges; ut, *ſi virtus reddit beatos, vitium reddit miſeros; at illud; hoc igitur. Non eſt nox;*

ergo eſt dies. Totum converte in axioma disjunctum, majorem ſupplebis, et ſyllogiſmum plenum disjunctum conficies: *aut dies eſt, aut nox; non nox ergo dies.*

Si quid ad tres illas ſyllogiſmi partes acceſſerit, proſyllogiſmus dicitur. Eſt enim ad partem aliquam ſyllogiſmi addita probatio.

Partium etiam ordo ſæpe confunditur. Quod utrumque accidit in dilemmate et ſorite.

Dilemma eſt ſpecialis quædam crypſis non ſyllogiſmi, ſed ſyllogiſmorum; à duplici propoſitione dictum, quam *lemma Stoici* vocant, vulgò *disjunctivus biformis* et *ſyllogiſmus cornutus*, quaſi cornibus feriens: cujus vis in duobus axiomatis connexis citra ſyllogiſmi formam ſatis manifeſta eſt: ut illud *Martialis;*

Hæc, ſi diſplicui, fuerint ſolatia nobis;
Hæc fuerint nobis præmia, ſi placui.

Et illud in evangelio: *ſi bene locutus ſum, cur me cædis; ſi male, teſtare de malo.* Et reciprocum illud inſigne *Protagoræ* magiſtri ad *Euathlum* diſcipulum, apud *Gellium, l.* 5. *c.* 10. et 11: *ſi contra te lis data erit, merces mihi ex ſententia illa debebitur, quia ego vicero; ſin verò ſecundum te judicatum erit, merces mihi ex pacto debebitur, quia tu viceris.* Cui contrà *Euathlus; et ego bone magiſter, utrovis modo vicero,* etc. Hujuſmodi eſt etiam illud apud *Ariſtot.* Rhet. 3. 23. *non agendum eſſe cum populo; quia, ſi juſta dixeris, hominibus inviſus eris, ſi injuſta, Deo.* Immo agendum eſſe cum populo: *nam, ſi injuſta dixeris, hominibus gratus eris; ſi juſta, Deo.*

Explicatur autem hæc crypſis axiomate disjuncto; tot deinde ſyllogiſmis connexis vel etiam categoricis, quot erant disjuncti axiomatis membra: ut illud *Biantis* conſilium de uxore non ducenda: *aut formoſam duces, aut deformem; ſi formoſam, communem; ſi deformem, pœnam: neutrum autem bonum; non eſt igitur ducenda uxor.* Vel categoricè ſic; *communis non eſt*

ducenda; formoſa erit communis; ergo, etc. *pœna non eſt ducenda; deformis erit pœna; ergo*, etc. Sed axioma illud disjunctum partes omnes disjunctas non enumerat: eſt enim media quæ nec formoſa nec deformis eſt; et neutrius connexi conſequens eſt vera; fieri enim poteſt, ut nec formoſa communis, nec deformis pœna ſit futura.

Sorites et ſyllogiſmus crypticus multarum propoſitionum continua ſerie ita progredientium, ut prædicatum præcedentis propoſitionis perpetuò ſit ſubjectum ſequentis, donec tandem conſequens propoſitionis ultima concludatur de antecedente primæ: ut, *homo eſt animal; animal eſt corpus ſentiens; corpus ſentiens eſt vivens; vivens eſt ſubſtantia; ergo homo eſt ſubſtantia. Græcè* autem ſorites, *acervalis Latinè à Cicerone* dicitur; quia minutatim addit, et quaſi acervum efficit.

Adhibetur ferè vel ad ſummum genus de infima ſpecie, vel ad cauſam primariam, licet remotam, effecto attribuendam; et illud quidem per genera ſubalterna, ut in exemplo ſuperiore; hoc per cauſas medias, ut in exemplo ſequente: *quos Deus prænovit, eos prædeſtinavit; quos prædeſtinavit, eos vocavit; quos vocavit, eos juſtificavit; quos juſtificavit, eos glorificavit; ergo, quos prænovit, eos glorificavit.*

Utitur autem ſorites et ſubalternis generibus et ſubordinatis cauſis quaſi tot mediis terminis ad probandum concluſionem; tot nempe quot ſunt termini inter ſubjectum primæ propoſitionis et prædicatum concluſionis: quot autem termini medii, tot ſunt ſyllogiſmi.

Eſt itaque progreſſio enthymematica ſyllogiſmos uno pauciores continens quàm propoſitiones. Syllogiſmus principalis habet pro majore propoſitionem concluſioni proximam; pro minoris termino minore, ſubjectum concluſionis; pro termino majore, ſubjectum propoſitionis majoris: ex. gr. *quos juſtificavit, glorificavit; quos prænovit, juſtificavit; quos ergo*

prænovit, glorificavit. Reliqui ſunt minorum proſyllogiſmi, et præcedens quiſque probatio ſequentis.

Unde intelligitur ſoritæ crypſis triplex, et defectus, et redundantia, et inverſio. Si igitur partium, ſive ſpecies ſive cauſæ ſint, non erit recta ſubordinatio firmáque connexio, ſorites probus non erit: ut, *ex malis moribus exiſtunt bonæ leges; ex bonis legibus ſalus reip. ex reip. ſalute bona omnia; ergo ex moribus malis bona omnia.* Hîc cauſæ per ſe male ſubordinantur cauſæ per accidens.

Fallit hic etiam: *ſi nullum tempus eſſet, nox non eſſet; ſi nox non eſſet, dies eſſet; ſi dies eſſet, aliquod tempus eſſet; ergo, ſi nullum tempus eſſet, aliquod tempus eſſet.* Nam ſi nullum tempus eſſet, certè nec dies eſſet: fallit ergo in propoſitione ſecunda; quæ non verè continuatur; ſed ponit effectum, ſublata cauſa. Cætera ſorites vitia habet cum aliis ſyllogiſmi ſpeciebus communia.

CAP. XVII. *De Methodo.*

Methodus eſt diſpoſitio dianoëtica variorum axiomatum homogeneorum pro naturæ ſuæ claritate præpoſitorum, unde omnium inter ſe convenientia judicatur memoriáque comprehenditur.

Methodi permagnus eſt in omni vita uſus, magna proinde laus. Hanc *Plato*, in *Philebo* eſſe ait *donum hominibus divinitus datum.* *Ariſtoteles* etiam *ordinem in maximis bonis* numeravit. *Fabius, nec mihi,* inquit, *errare videntur, qui ipſam rerum naturam ſtare ordine putant; quo confuſo, peritura ſunt omnia.*

Eſt autem methodus diſpoſitio variorum, axiomatum homogeneorum, i. e. eorum quæ ad eadem rem pertinent, eandémque ad finem referuntur. Homogenea niſi fuerint, ſubordinata ſibi invicem eſſe non

poterunt, adeóque ne ordinata quidem. Itaque Arithmeticum in Geometria, Geometricum in Arithmetica veluti heterogenium et alienum methodus excludit. Pro naturæ autem ſuæ claritate axiomata quæque præponenda ſunt, prout argumenta priora, notiora, illuſtriora complectuntur. Prima autem præcedant an orta à primis parum refert, cùm utrorumque eadem affectio ſit.

Atque ut ſpectatur in axiomate veritas aut falſitas, in ſyllogiſmo conſequentia et inconſequentia; ſic in methodo conſideratur, ut per ſe clarius præcedat, obſcurius ſequatur; omninóque ordo et confuſio judicatur. Sic diſponetur ex homogeneis axiomatis primo loco abſoluta notione primum, ſecundo ſecundum, tertio tertium, et ita deinceps.

Prius autem ſicut et poſterius quinque modis dicimus: tempore, ut ſenem juvene; natura, ut cauſam effecto, genus ſpecie; quicquid denique exiſtendi conſecutione eſt prius; i. e. quod alio poſito, ponitur; et quo poſito, aliud non ponitur, ut unitas binario: nonnunquam etiam ubi conſecutio reciproca eſt, quod ſimul eſt tempore, natura tamen eſt prius, ut ſol ſuo lumine. Bifariam etiam dicitur prius natura; generante ſcilicet, ut partes toto, ſimplex compoſito, media fine; vel intendente, ut totum partibus, compoſitum ſimplici, finis mediis. Prius diſpoſitione ſive loco dicitur, quod initio eſt propius; ut in dicendo, narratio confirmatione. Prius dignitate; ut magiſtratus cive, aurum argento, virtus auro. Prius denique cognitione, quod cognitu facilius eſt: idque vel in ſe, vel nobis: in ſe quod naturâ eſt prius; nobis, quod poſterius eſt, et ſenſibus objectum: illa perfectior eſt cognitio, hæc imperfectior.

Ideóque methodus ab univerſalibus, ut quæ cauſas contineant, ad ſingularia perpetuò progreditur. Adeóque ab antecedentibus omninò et abſolutè notioribus ad conſequentia ignota declarandum.

Unde intelligitur agi hîc de methodo tradendi ſive docendi, quæ analytica rectè dicitur, non inveniendi. Methodus n. inveniendi quæ à *Platone* dicitur *ſynthetica*, procedit à ſingularibus quæ tempore ſunt priora, ſenſibúſque ſe prius offerunt; quorum inductione generales notiones colliguntur: methodus autem docendi ſive inventa et judicata diſponendi, de qua hic agitur. Contraria via ut etiam docet *Ariſt.* 1. Metaph. c. 1. et 2. procedit ab univerſalibus, quæ natura ſunt priora et notiora; non quo prius aut facilius cognoſcantur, ſed quòd poſteaquam ſunt cognita, præcedunt notionis natura et claritate quanto ſunt à ſenſibus remotiora. Sic generales rerum ſpecies (ut Optici etiam docent) citius in ſenſus incurrunt: ut advenientem aliquem, judico prius animal eſſe quàm hominem, et hominem quàm *Socratem*. Atque hanc ſolam methodum *Ariſtot.* paſſim docuit.

Sed methodi unitatem exempli doctrinarum et artium præcipuè demonſtrant, præcipuéque vindicant.

Quibus quamvis omnes regulæ generales ſint et univerſales, tamen earum gradus diſtinguuntur: quantóque unaquæque generalior erit, tanto magis præcedet.

Generaliſſima loco et ordine prima erit, quia lumine et notitia prima eſt.

Subalternæ conſequentur, quia claritate ſunt proximæ utque ex his natura notiores præponentur, minus notæ ſubſtituentur.

Tandémque ſpecialiſſima conſtituentur.

Definitio itaque generaliſſima prima erit; cauſas n. continet Definitioni conſectaria ſubjungentur, ſive proprietatum ſi quæ ſunt et ex definitione per ſe non patent, explicationes Diſtributio ſequetur.

Quæ ſi multiplex fuerit, præcedet in partes integras partitio, ſequetur diviſio in ſpecies. Partéſque ipſæ et ſpecies eodem ordine ſunt rurſus tractandæ ac definiendæ, quo diſtributæ fuerint.

Et tranſitionum vinculis ſi longior inter eas interſit explicatio, colligandæ ſunt: id n. auditorem reficit ac recreat.

Tranſitio autem vel perfecta eſt vel imperfecta. Perfecta, quæ breviter et quid dictum ſit et quid ſequatur, oſtendit: qualis illa hujus libri ſecundi initio; *adhuc prima Artis Logicæ pars fuit*, &c. Imperfecta eſt quæ alterutrum duntaxat oſtendit vel quid dictum ſit, vel quid ſequatur: qualis illa l. 1. c. 18. *argumenta ſimplicia ita fuerunt*, &c.

Exemplo ſit Grammatica. Hujus definitio, ut quæ generaliſſima ſit, ex lege methodi primo loco ſtatuatur; ars ſcilicet bene loquendi: ſecundo loco erit Grammaticæ partitio, in etymologiam et ſyntaxin; tum etymologia, quæ de vocibus agit, definiatur; dein vocis partes in literis et ſyllabis, ſpeciéſque in vocibus numeri et ſine numero ſubſequantur, exituúmque tranſitiones ſuis locis collocentur: atque ita omnium etymologiæ partium definitiones, diſtributiones, colligationes, exempla denique ſpecialiſſima in ſingulis diſponentur: idémque in ſyntaxi fiet. Hanc viam omnes artes ſibi propoſuerunt.

Moderni quidem duplicem methodum inſtituunt, *ſyntheticam* et *analyticam:* illam ſcientiis theoreticis tradendis, Phyſicæ putà vel Mathematicæ magis accommodatam; qua partes ſcientiæ ita diſponuntur, ut à ſubjecto contemplationis univerſali ad particularia, à ſimplicibus ad compoſita progreſſus fiat: ſic Phyſica exorditur à corporis naturalis definitione; ad ejus deinde cauſas vel partes effectionéſque generales ad ſpecies denique progreditur. Methodum analyticam definiunt, qua ita diſponuntur partes ſcientiæ practicæ ut à notione finis fiat progreſſus ad notitiam principiorum vel mediorum, ad illum finem aſſequendum: ſic in Ethicis à fine, ſcilicet beatitudine, ad media, nempe virtutes proceditur: Verùm cùm hac utraque methodus una eadémque via, à definitione

ſcilicet generaliſſima, ſive illa ſubjectum ſive finem generalem contineat, ad minus generalia, à notioribus ad minus nota, à ſimplicibus ad compoſita æque utrobique dividendo progrediatur, non videtur ob diverſam in definitione generali, illic ſubjecti, hîc finis mentionem, duplicem eſſe methodum conſtituendam; ſed unam potius, artium quidem tradendarum, eámque analyticam eſſe dicendam.

Atqui methodus non ſolùm in materia artium et doctrinarum adhibetur, ſed in omnibus rebus quas facilè et perſpicuè docere volumus.

Ideóque poëtæ, oratores, omnéſque omninò ſcriptores, quoties docendum ſibi auditorem proponunt, hanc viam ſequi volunt, quamvis non uſquequaque ingrediantur atque inſiſtant.

Sic Virgilius, in Georgicis, diſtribuit propoſitam materiam in quatuor partes, ut antedictum eſt; primóque libro res communes perſequitur, ut aſtrologiam, meteorologiam, déque ſegetibus et earum culta diſſerit, quæ pars operis prima erat; tumque tranſitio adhibetur initio ſecundi libri,

Hactenus arvorum cultus, &c.

Dein ſcribit generaliter de arboribus, tum ſpecialiter de vitibus. Sic toto opere, generaliſſimum, primo; ſubalterna, medio; ſpecialiſſima, extremo loco ponere ſtuduit.

Eandem *Ovidius*, in Faſtis, diſpoſitionis hujus gratiam ſequitur. Proponit initio ſummam operis:

Tempora cum cauſis Latium digeſta per annum, &c.

Mox imploratione facta, partitionem anni ſtatuit. Tum communes differentias interpretatus diei faſti, nefaſti, &c. tandem unumquemque menſem ſuo loco perſequitur, et ordinis hujus à generalibus ad ſpecialia ſtudium ſuum præfatione indicat.

Hæc mihi dicta ſemel, totis hærentia faſtis,
Ne ſeriem rerum ſcindere cogar, erunt.

Oratores in proœmio, narratione, confirmatione, peroratione hunc ordinem affectant, eumque artis et naturæ et rei ordinem appellant, et interdum ſtudioſius affectantur.

Ut in *verrem, Cicero* primùm proponendo tum partiendo. *Quæſtor* inquit *Cn. Papyrio coſ. fuiſti abhinc annos quatuordecim, et ex illa die ad hanc diem quæ feciſti, in judicium voco,* &c. Propoſitio hîc et definitio ſummæ rei eſt, tanquam in hoc judicio generaliſſimo. Partitio ſequitur: *hi ſunt anni,* &c. *quare hæc eadem erit quadripartita diſtributio totius accuſationis meæ.* Quas partes quatuor earúmque partium particulas deinceps ſuo quamque ordine et loco tractat, et tranſitionibus copulat; tres primas tertio libro; et ſic deinceps.

Hæc igitur in variis axiomatis homogeneis ſuo vel ſyllogiſmi judicio notis methodus erit, quoties perſpicuè res docenda erit.

At cùm delectatione motúve aliquo majore ab oratore quovis aut poeta, ut quibuſcum vulgo potiſſimum res eſt, ducendus erit auditor, crypſis methodi ferè adhibebitur; homogenea quædam rejicientur, ut definitionum, partitionum, tranſitionùmque lumina. Quædam aſſumentur heterogenea, velut digreſſiones à re, et in re commorationes. Et præcipuè rerum ordo invertetur.

Sed oratoribus et poetis ſua methodi ratio relinquenda eſt; vel ſaltem iis, qui oratoriam et poeticam docent.

Praxis Logicæ Analytica ex Dounam

Ad Cap. Tertium Ramiæ Dialecticæ.

EXemplum primum eſt cauſæ procreantis et conſervantis ex Ovidii primo de Remed.

Ergo ubi viſus eris noſtra medicabilis arte,
Fac monitis fugias otia prima meis.
Hæc, ut ames, faciunt: hæc quæ fecere tuentur;
Hæc ſunt jucundi cauſa, cibuſque mali.
Otia ſi tollas, periere Cupidinis arcus,
Contemptæque jacent et ſine luce faces.

In ſingulis, quæ ad efficientis doctrinam illuſtrandam afferuntur, exemplis, tria conſideranda ſunt, efficiens, effectum, efficiendi modus. In hoc exemplo effectum eſt amor, efficiens eſt otium, quod amorem efficit duplici modo, tum procreando, tum conſervando, ut in ſecundo diſticho Poeta docet. Diſpoſitio autem hujus exempli (ut pleniorem ejus analyſin inſtituam) ſyllogiſtica eſt. Quæſtio, quam Poeta concludendam proponit, hæc eſt; fugiendum eſſe otium ei, qui ab amore immunis eſſe velit: eáque duobus ſyllogiſmis concluditur: in priori argumentum tertium ducitur ab effectis quidem otii, amoris verò cauſa procreante et conſervante, hoc modo: amoris procreans et conſervans cauſa vitanda eſt ei, qui ab amore ipſo liber eſſe velit; otium verò amoris procreans et conſervans cauſa eſt. Otium igitur fugiendum eſt ei, qui ab amore liber eſſe velit. Propoſitio deeſt. Aſſumptio in ſecundo diſticho primò ſimpliciter proponitur, deinde altera ejus pars de

conſervante per ſimilitudinem cibi illuſtratur. Concluſio præcedit in primo diſticho. Secunda ratio eſt conſectarium ex aſſumptione prioris ſyllogiſmi deductum. Otium eſt cauſa procreans et conſervans amoris; ergo ſublato otio, amor tollitur. Cujus propoſitio et fundamentum eſt Logicum illud axioma; ſublata cauſa, tollitur effectum, quæ propoſitio ſi addatur, plenus erit ſyllogiſmus.

Exemplum ſecundum ibid ex *Æneid.* 4.

Non tibi diva parens generis nec Dardanus auctor
Perfide: ſed duris genuit te cautibus horrens
Caucaſus. Hyrcanæque admorunt ubera Tigres.

Hic effectum eſt Æneas. Cauſæ efficientes, pater, mater, nutrix, modus autem efficiendi non unus: parentes enim liberos efficiunt procreando, nutrix verò conſervando. Diſponitur autem hoc exemplum axiomate diſcreto. Anchiſes et Venus non ſunt Æneæ parentes, ut Didoni placet, ſed horrens Caucaſus et duræ cautes; Hyrcanæ autem tigres ut nutrices ubera admoverunt.

Exemplum tertium eſt ſolitariæ cauſæ *cap.* 4. ex *Æneid.* 9.

Me, me: adſum, qui feci, in me convertite ferrum
O Rutuli, mea fraus omnis: nihil iſte nec auſus,
Nec potuit.

In hoc exemplo effectum eſt cædes Rutulorum. Efficiens hujus cædis Nyſus. Quod autem ad modum attinet efficiendi, effecit, ut ipſe de ſe ait, ſolus. Diſpoſitio autem hujus exempli ſyllogiſtica eſt. Qui ſolus auctor eſt cædis, is ſolus eſt occidendus. Ego verò, inquit, ſolus auctor cædis ſum; ergo, etc. Propoſitio deeſt: aſſumptio continetur verſu 2. Mea fraus, *i. e.* culpa omnis, quam probat remotione ſociæ cauſæ, nihil iſte nec auſus eſt, *etc.* Concluſio

verſu 1. Me, me ſcilicet occidite, in me convertite ferrum, *etc.*

Ejuſdem cauſæ exemplum aliud, in oratione *Ciceronis* Pro *Marcello. Nam bellicas laudes ſolent quidam extenuare verbis, eáſque detrahere ducibus et communicare cum multis, ne propriæ ſint imperatorum: et certè in armis militum virtus, locorum opportunitas, ſociorum auxilia, claſſes, commeatus multum juvant: maximam verò partem, quaſi ſuo jure, fortuna ſibi vendicat, et quicquid eſt proſperè geſtum, id penè omne ducit ſuum. At verò hujus gloriæ*, Cæſar, *quam es paulò antè adeptus, ſocium habes neminem: totum hoc quantumcunque eſt quod certè maximum eſt, totum, inquam, eſt tuum. Nihil tibi ex iſta laude centurio, nihil præfectus, nihil cohors, nihil turma decerpit: quin etiam illa ipſa rerum humanarum domina fortuna in iſtius ſe ſocietatem gloriæ non offert: tibi cedit, tuam eſſe totam ac propriam fatetur.* Hoc exemplum continet plenam comparationem à minore ad majus, ad amplificandam Cæſaris laudem clementiæ. In proto exemplum eſt cauſarum, quæ cum aliis efficiunt. Effectum eſt victoria; efficiens imperator, non quidem ſolus, ſed cum aliis, quarum alia principalis eſt, et imperatori quaſi ſocia fortuna: aliæ adjuvantes et miniſtræ, cujuſmodi quinque recenſentur, militum fortitudo, locorum opportunitas, ſociorum auxilia, claſſes, commeatus. In apodoſi exemplum habemus ſolitariæ cauſæ: effectum eſt clementia in Marcellum, præſtita, Cujus cauſa et quidem ſola eſt ipſe *Cæſar;* eáque illuſtratur remotione cauſarum adjuvantium. Scopus *Ciceronis* eſt, ut oſtendat *Cæſarem* plus laudis ob clementiam mereri, quàm propter res geſtas: idque oſtendit ex collatis inter ſe efficiendi modis, quod nimirum rerum geſtarum *Cæſar* non ſolus auctor fuerit, clementiæ verò præſtitæ ſolus. Jam verò efficiens plus laudis vel vituperationis meretur, quæ ſola quid facit; quæ verò cum aliis, minus. Sic igitur hæc ratio poteſt

concludi. Cujus *Cæſar* ſolus auctor eſt, id plus meretur laudis, quàm cujus ſolus non eſt auctor. Rerum in bello geſtarum ſolus auctor non eſt; clementiæ verò in Marcellum præſtitæ ſolus; proinde clementia *Cæſaris* plus meretur laudis, quàm res in bello geſtæ. Hujus ſyllogiſmi aſſumptio tantum in hoc exemplo proponitur; ejúſque prior pars enumeratione cauſarum adjuvantium, poſterior remotione earundem illuſtratur.

Ibidem exemplum cauſæ inſtrumentalis primo de *Nat. deor.* *Quibus oculis animi intueri potuit veſter Plato fabricam illam tanti operis, qua conſtrui à Deo atque ædificari nondum facit? Quæ molitio? quæ ferramenta? qui vectes? quæ machinæ? qui miniſtri tanti operis fuerunt?* Syllogiſmus ſic ſeſe habet. Qui inſtrumenta non habuit, is mundum non creavit. Deus inſtrumenta non habuit; ergo, *etc.* Hujus ſyllogiſmi propoſitio falſiſſima deeſt; concluſio præcedit; aſſumptio ſequitur: eaque per inductionem quandam ſpecierum illuſtratur. Utraque autem tum aſſumptio tum concluſio per interrogationem ἐμφατικώτερον negatur.

Petri Rami Vita ex Joanne Thoma Freigio,

Reciſis digreſſionibus, deſcripta.

PEtrus *Ramus* natus eſt anno milleſimo quingenteſimo decimo quinto. Ejus avus, ut ipſe in præfatione ſuæ Regiæ Profeſſionis memorat, in *Eburonum* gente, familia imprimis illuſtri fuit: ſed patria à *Carolo, Burgundionum* duce, capta et incenſa, in *Veromanduorum* agrum profugus, ac ſpoliatus, carbonariam facere coactus eſt: hinc *Ramo carbonarius pater* probri loco objectus: ſed pater Agricola fuit. Puer vix è cunis egreſſus, ut ipſe in *Scheckiano* epilogo de ſe narrat, duplici peſte laboravit. Juvenis invita modiſque omnibus repugnante fortuna, *Lutetiam* ad capeſſendas artes ingenuas venit. Erat ſtatura corporis grandi ac generoſa, vultu mitiſſimo, moribus integerrimis, valetudine firma ac robuſta, quam perpetua abſtinentia continentiáque et continuo labore etiam firmiorem reddidit. *Lutetiæ* Magiſterii titulum ſuſcepturus, problema hoc ſumpſit; *quæcunque ab Ariſtotele dicta eſſent, commentitia eſſe.* Attoniti novitate atque inſolentia problematis examinatores ac magiſtri, per diem integrum, ſed irrito conatu, Magiſtrandum, ut vocant, opugnarunt. Ex hoc fortuito ſucceſſu, anſam deinceps ſeriò et liberè in *Ariſtotelem* animadvertendi et inquirendi arripuit. Logicámque imprimis, utpote inſtrumentum reliquarum artium expolire inſtituit (ut ipſe pluribus perſequitur in

epilogo l. 5. Scholarum Dialecticarum) ſed annum agens ætatis primum et vigeſimum hæc moliri incœperat. Septimo poſt, primam, ut putatur, Dialecticam et *Ariſtotelicas* Animadverſiones ad Academiam *Pariſienſem* edidit: ſequente anno *Euclidem*, Latinè, quam et præfatione commendavit. Ex eo tempore multos adverſarios contra ſe irritavit, et præſertim duos homines, quos *Talæus* in Academia ſua dum contentionem totam enarrat, non nominat tamen. Vix, inquit, *Ariſtotelicæ* Animadverſiones lectæ erant, cùm *P. Ramus* repentè ad prætorii tribunalis capitalem contentionem per certos homines falſo Academiæ nomine rapitur, novíque criminis accuſatur, quòd ſcilicet, *Ariſtotelem* oppugnando, artes enervaret: hac enim oratione *Ariſtoteléa* actio inſtituta eſt. Hinc *Ariſtoteleorum* clamoribus agitatus, ad ſummum *Pariſienſis* curiæ conſilium traducitur. Id cum ex adverſariorum ſententia non procederet, novis artibus à ſenatu *Pariſienſi* ad regiam cognitionem res defertur: conſtituuntur judices quinque bini ab utraque parte, quintus à rege nominatur; cauſam de ſingulis animadverſionum capitibus dicere jubetur *Ramus:* qui tametſi de quinque judicibus tres infenſiſſimos habebat, tamen ut mandato regio obtemperaret, ad diem conſtitutam adfuit; ſcriba unus aderat, qui rationes *Rami* et judicum ſententias exciperet. Biduo magna contentione de Dialecticæ artis definitione et partitione, quæ in Logici Organi libris nullæ eſſent, concertatum eſt. Tres *Ariſtotelei* judices primo die, contra omnes bene deſcriptæ artis leges, judicarunt ad Dialecticæ artis perfectionem definitione nihil opus eſſe. Qui duo judices à *Ramo* lecti erant, contrà cenſuerunt. Poſtridie tres judices *Ariſtotelei* vehementer conturbati, de Partitione aſſentiuntur, causámque in aliam diem rejiciunt. Verùm ne non damnaretur *Ramus*, novum conſilium initur, Ut ab initio tota diſputatio retexa-

tur, judicata pridie, pro nihilo habeatur. Ab iſta judicum inconſtantia provocat *Ramus;* ſed fruſtrà; judicium n. ſine provocatione tribus illis judicibus datur; condemnantur triumvirali illa ſententia non ſolùm Animadverſiones *Ariſtotelicæ*, ſed Inſtitutiones etiam Dialecticæ: auctori interdicitur, ne in poſterum vel docendo vel ſcribendo, ullam Philoſophiæ partem attingeret: ludi etiam magno apparatu celebrantur, in quibus *Ramus* et *Ramea* Dialectica ludibrio habetur. Ab his difficultatibus unus omnium *Carolus Lotharingus Ramum* liberavit: *Henrico* enim regi perſuaſerat, Philoſophiam ſemper liberam eſſe oportere. Hinc *Ramus* priſtinæ docendi ac ſcribendi libertati reſtitutus, per annos quatuor ſumma in pace ſtudiis operam dedit. Anno ætatis trigeſimo primo Orationem de ſtudiis Philoſophiæ et Eloquentiæ conjungendis habuit: cum *Talæo* fratre (ſic eum perpetuo vocat) profeſſionis partes ita diviſit, ut *Talæus* matutinis horis philoſophiam, ipſe pomeridianis Eloquentiam doceret: in poetis, oratoribus, philoſophis omníſque generis authoribus explicandis, Uſum dialecticæ demonſtravit: id *Ramo* poſtea crimini datum eſt, quòd in philoſophico ſtudio non Philoſophos, ſed, contra leges Academiæ, pro philoſophis Poetas explicaret: purgat ſe *Ramus;* petítque ut gymnaſium ſuum *Prælеum* per probos et doctos homines inviſatur. Sed judex quidam, nobilis adoleſcens, datus, diſcipulos *Rami* indicta cauſa, condemnat; publicis et ſcholis et ſigillis et tabulis prohibet; omnibus denique Academiæ muneribus et præmiis excludit. Ab hac ſententia tam nova diſcipuli *Rami* ad *Julianenſe* philoſophorum comitium provocant, et abſolvuntur, modò præceptor eorum jurejurando confirmet, libros, Academiæ legibus definitos, à ſe eſſe prælectos. Confirmat *Ramus:* paulò tamen pòſt ab eodem judice adoleſcente, non diſcipuli, ut antea, ſed magiſtri eorum oppugnantur: *Ramo* in-

jungitur, ut in publicis ſcholis diſciplinam ſuam ipſe deteſtaretur et ejuraret. Is ad ſuperiores Academiæ ordines ſecundò provocat: ſed cùm vitandi tumultus cauſa, ſcripto ſe abſens, defenderet, adoleſcens ille judex, etſi duabus appellationibus rejectus, tertiò judicat ac damnat. Quartò provocat *Ramus:* cùm provocationis diem accuſator antevertiſſet, coactus eſt *Ramus* ſubito in ſenatum venire: hîc iterum *Carolus Lotharingus* unico præſidio fuit: accuſationem cujuſdam audiit graviſſimam *Ramum* Academicum nominantis, qui de humanis diviniſque legibus dubitaret, qui lubricos *D. Auguſtini* locos ad effrænatam atque impiam libertatem ſuis auditoribus proponeret, et quo facilius incautis animis abuteretur, omnes Logicas diſputationes tolleret. Contra has calumnias facile ſe defendit *Ramus*. Decretum eſt itaque in ſenatu, uti *Ramus* diſcipulíque ejus in priſtinum atque integrum ſtatum reſtituerentur. Ipſe anno ætatis trigeſimo ſexto cùm *Bleſſiis Carolus Lotharingus* ad *Henricum* regem de diſciplina *Ramea* retuliſſet, in numerum atque ordinem Regiorum Profeſſorum per literas regias honorificè ad ſe ſcriptas, eſt cooptatus. Gratias itaque et regi *Henrico* et *Carolo Lotharingo* publicè egit; ſibíque perſuaſit, ſe à rege in præſtantiſſima reip. parte eſſe collocatum; ſibíque adeo dies ac noctes eſſe ſummo ſtudio enitendum, ne tanto muneri ac profeſſioni eloquentiæ ſimul et philoſophiæ deeſſet: unde animos adoleſcentium tanta audiendi et proficiendi cupiditate inflammavit, ut ſchola regia, licet ad audiendum ampliſſima, plerumque tamen auditorum concurſum frequentiámque capere minime potuerit. Adverſariorum petulantiam ſumma conſtantia tulit atque pervicit; ſymbolúmque ejus hoc fuit, *labor omnia vincit*. Anno 1552 cùm in *Cameracenſi* ſchola frequentiſſimis auditoribus Dialecticam ſuam auſpicaretur, inter ſtrepitus, clamores, ſibilos nihil commotus, per intervalla clamorum, in-

credibili conſtantia perexit et peroravit: qua eju virtute conſternati inimici, in poſterum minus moleſtiæ exhibuerunt. In *Heidelbergenſi* etiam Academia, principis autoritate ad profitendum adductus, conſimiles æmulorum clamores invicto animo pertulit. Adverſus doctos aliquot homines *Goveanum*, *Gallandium*, *Perionium*, *Turnebum*, *Melanchthonum*, pari ſilentio eſt uſus. Viginti annis abſtemius fuit, donec ſanitatis cauſa medici vino uti ſuaſerunt: vini enim faſtidium ceperat ex quo infans in cellam vinariam clam parentibus irrepens, ſe tam immodicè ingurgitavit, ut mortuo ſimilis humi reperiretur. Pro lectulo ſtramentis ad ſenectutem uſque uſus eſt. Cœlebs tota vita permanſit. *Prælei* gymnaſii labore (qui ipſi ſine ullo publico ſtipendio erat mandatus) contentus fuit. A diſcipulis ſuis oblata munera, quamvis debita, tamen non accepit. Anno. 1556, *Ciceronianum* edidit de Optima juventutis inſtituendæ ratione. Pronuntiationem Latinæ linguæ in Academia *Pariſienſi* tunc temporis inquinatiſſimam, corrigendi author cumprimis fuit, reclamantibus licet *Sorboniſtis*, pravarum omnium conſuetudinum propugnatoribus tam obſtinatis, ut ſacerdotem quendam novatæ pronuntiationis coram ſenatu *Pariſienſi* inſimulatum, quaſi ob hæreſin, ut aiebant, Grammaticam, ampliſſimis proventibus eccleſiaſticis privandum contenderent: et lite quidem ſuperiores videbantur diſceſſuri, niſi *P. Ramus* cæterique profeſſores regii ad curiam convolantes, judicii tam alieni inſolentiam diſſuaſiſſent. Verùm illius temporis tam craſſa ignorantia fuit, ut libris editis proditum ſit, in ea Academia doctores extitiſſe, qui mordicus defenderent, *ego amat* tam commodam ſyntaxin eſſe, quàm *ego amo;* ad eámque pertinaciam comprimendam, authoritate publica opus fuiſſe. In Mathematicis quid effecerit *Ramus*, Scholæ Mathematicæ aliáque ejus opera teſtantur. Ea meditantem, belli civilis cala-

nitas interpellavit; acceptis igitur à rege literis, ad regiam *Fontiſbelaquei* bibliothecam profectus, Mathematicas prælectiones ab initio plenius et uberius retractavit. Tum in *Italiam* cogitabat, quo ipſum *Bononia* honorificè invitarat; vel ſaltem in *Germaniam:* ſed viis omnibus terror mortis intentatus, rumor etiam *Prælei* ſui indignis modis direpti ac bibliothecæ ſpoliatæ, ad regiam *Vincennarum* proprius urbem revocarunt. Sed et alia vis etiam gravius urgebat, ut è *Vincennis* per invia itinera profugiendum eſſet, et ſubinde variis in locis deliteſcendum: in fuga tamen et latebris otium hoſpitéſque ſui cupidiſſimos reperit; in eóque otio Scholas Phyſicas conſcripſit, vel potius inchoavit. Erumpente rurſus bello civili, in Optimatum caſtra profugit: eo tumultu poſt ſex menſes ſedato, reverſus, nihil in bibliotheca præter inania reperit ſcrinia; mathematicas tantùm commentationes *Reſnerus* (qui *Pariſiis* permanſit) direptoribus commodùm eripuit. Impendente jam tertium civili bello, impetravit à rege *Carolo* ad inviſendas exteras Academias annuam dimiſſionem, quaſi legationem liberam. In extremis regni finibus, vix militum quorundam manus, niſi prolato in medium diplomate regio, effugiſſet. Ter dimiſſus, ter repetitus, tandem velocitate ſumma eo pervenit, ubi ſicariis licentia nequaquam pareat. Adventus ejus in *Germaniam* bonorum ac doctorum omnium ſingulari humanitate et gratulatione exceptus eſt. *Argentorati Joannes Sturmius*, ejus Academiæ author ſimul et rector, peramanter eum accepit deinde Academia tota adjunctis etiam quibuſdam ad ampliorem gratulationem comitibus et baronibus, liberaliſſimè tractavit: quo die, denique, nobiliſſimæ nuptiæ in eo loco celebrabantur, in prytaneum ſummus urbis magiſtratus, publicæ gratulationis gratia cum *Sturmio* eum adduxit. *Bernam* præteriens, tantùm vidit, nec tamen ſine Conſulis *Stegeri* honorifica liberalitate, atque *Halleri*, *Aretii*

aliorúmque doctiſſimorum hominum amica gratulatione diſceſſit. *Tiguri, Henricus Bullingerus* ſimulatque in urbem ingreſſus eſt *Ramus*, gratulator primus affuit, coenámque ei apparavit, eruditiſſimis convivarum, *Joſiæ Simleri, Rodolphi Gualteri, Lodovici Lavalteri* ſermonibus longè gratiſſimam. Poſtridie cùm ab eodem *Bullingero* in aulam publicam deduceretur, miratus quid ſibi vellet in eum locum frequentiſſimus civium cujuſque ordinis conventus, quæſivit ex eo, ecquæ illic etiam, ut *Argentinæ*, nobiles nuptiæ celebrarentur. Cui *Bullingerus*, Tibi, inquit, noſtra civitas nuptias iſtas celebrat. Præbuit ei *Heidelberga* amicum *Urſinum, Olevitanum*, hoſpitem etiam *Immanuelem Tremellium*, fautorem denique, ipſum *Electorem Palatinum*, qui diſcedentem *Ramum*, aurea imagine ſua donavit. Inde *Francofurtum* pergens, à primariis aliquot civibus honorificè eſt acceptus: deinde *Noribergam* ad præſtantiſſimos opifices et mechanicos alióſque viros doctos et præſertim *Joachimum Camerarium* profectus, eſt: hîc juriſconſultorum collegio mandatum à ſenatu eſt, ut *P. Ramo* convivium publico urbis nomine inſtruerent. Inde *Auguſtam* perexit ubi urbis conſul primarius eum liberaliſſimè tractavit, adhibitis in convivium eruditis variæ doctrinæ convivis, ſed imprimis *Hieronimo Wolfio*, et *Tichone Bracheo*, cum quo poſt prandium in ſuburbanum conſulis deductus, varios ſermones de ſtudiis mathematicis habuit. Rumore tandem reſtitutæ pacis revocatus, *Lauſannam* contendit: hîc à viris doctis exoratus, Logicam ἀκρόασιν dies aliquot maximo concurſu exhibuit. *Geneva* cum doctiſſimis hominibus tum de cæteris liberalibus ſtudiis, tum de Logicis collocutio illi aſſidua fuit, maximè cum *Franciſco* de *Cretenſi* et *Andrea Melvino, Scoto*. Cum aliis multis eruditiſſimis viris, in *Italia Commandino* et *Papio*, in *Anglia Dio* et *Acontio*, in *Germania Chytreo*, aliiſque permultis amicitiam per literas jaxantè coluerat. No-

biles et inclytæ civitates eum magnis et honorificis muneribus, et ſexcentorum coronatorum oblato ſtipendio appetiverunt. *Joannes* electus rex *Pannoni* ampliſſimo ſtipendio *Albæ Juliæ* regendam Academiam illi obtulit. *Cracoviam* liberaliſſimè, immo in *Italiam* mille ducatorum ſtipendio *Bononiam* invitatus, patriam tamen deſerere noluit: itaque *Carolus* ix. petitum undique calumniis domi, invidorúmque morſibus, non ſolùm præſenti ope ſublevavit, ſed honore auxit et amplificavit, eíque vacationem à laboribus conceſſit. Tandem, anno 1572 in illa *Pariſienſi Chriſtianorum* ac civium internecione, indigniſſime periit. Necis cauſam ſunt qui in æmulos ejus conferant: plerique eandem quæ cæteris ea nocte trucidatis fuiſſe exiſtimant. Legatum annuum Mathematico Profeſſori in *Pariſienſi* Academia luculentum teſtamento reliquit.

Literæ Senatus Anglicani; nec non *Cromwellii*, etc.

Nomine ac Juſſu conſcriptæ.

Senatus Populuſque Anglicanus Ampliſſimo Civitatis Hamburgenſis Senatui, Salutem.

QUàm diù, quâmque multis de cauſis inſtituta à majoribus noſtris cum ampliſſimâ veſtrâ civitate amicitia in hunc uſque diem permanſerit, et vobiſcum una libenter agnoſcimus, et ſæpiùs etiam recolere non eſt moleſtum. De eo autem quod ex literis veſtris 25 *Junii* datis intelligimus, homines quoſdam noſtros non eâ quâ ſoliti ſunt fide ac probitate in ſuis apud vos negotiis verſari, nos quidem ad certos ejuſmodi rerum peritos ſtatìm retulimus, ut in lanarios, cæteroſque panni opifices acriùs inquirerent; eamque porrò operam daturos nos eſſe pollicemur, ut et æqui boníque ſtudium apud nos, et noſtra omnia erga vos officia conſtare ſentiatis. Verùm et quiddam eſt quod etiam à vobis viciſſim non nos duntaxat, ſed ipſum jus et fas omne poſtulat; ut noſtræ gentis mercatoribus, veſtris hoſpitibus et ſua privilegia conſervare, et eorum vitam, atque fortunas, prout eâ civitate dignum eſt, veſtris opibus defendere velitis. Quod, ut prioribus literis enixè petivimus, ita nunc etiam ut vehementiùs efflagitemus, faciunt quotidianæ mercatorum querelæ, quas ad nos defe-

runt; ſuam nimirùm ſalutem atque rem omnem rurſùs apud vos in dubio eſſe. Quamvis enim literarum noſtrarum quas pridem ad vos dedimus fructum aliquem ad tempus percepiſſe ſe fateantur, et ab injuriis nefariorum hominum aliquantùm reſpiraſſe, nunc tamen poſt adventum *Cochrani* illius in urbem veſtram (de quo etiam priùs queſti ſumus) qui mandatam jam ſibi à *Carolo* defuncti nuper Regis filio Legationem neſcio quam prædicat, ſe omnibus contumeliis, minis, armis etiam Sicariorum petitos ſolitâ veſtrâ defenſione atque tutelâ caruiſſe. Adeò ut cum unus atque alter è mercatoribus cum ipſo etiam Societatis Præfecto, in navem quandam prædatoriam per inſidias abducti eſſent, cæterique veſtram fidem implorarent, à vobis tamen nullum auxilium impetrare potuerint, donec ipſi ſuo Marte mercatores, non ſine magno ſuorum diſcrimine captos in eo flumine, cujus veſtra urbs domina eſt, ex latronum manibus eripere cogerentur. Quos cum illi bonis auſpiciis domum reduxiſſent, et ab indignâ ſervitute veluti manu aſſeruiſſent, captos etiam piratas ipſos in cuſtodiam dedediſſent, *Cochranum* illum perfugam et perduellem eò audaciæ proceſſiſſe accipimus, ut et prædatores dimitti liberos, et mercatores tradi ſibi vinctos poſtulet. Vos autem etiam atque etiam hortamur et obteſtamur, ſi pactiones, et fœdera, et pervetuſtum utriuſque gentis commercium, id quod petitis, inviolatè ſervari ſtudetis, ut noſtri certum aliquod atque firmum ſibi præſidium in veſtrâ fide, prudentiâ, authoritate collocare demum poſſint; Vos autem uti eos his de rebus benignè audiatis; tàm de *Cochrano*, cæteriſque ſcæleris, illius ſociis, quàm de iis qui nuper in Concionatorem, impunè adhuc, impetum fecerunt ſupplicium ſumere velitis, aut è finibus exire jubeatis. Neque pulſos atque exules *Tarquinios* amicitiæ atque opibus *Populi Anglicani* anteferendos exiſtimetis. Si enim per vos non ſte-

terit quo minùs Reipub. noſtræ hoſtes quidvis licere ſibi contra nos in urbe veſtrâ confidant, quàm non tuta aut honeſta amplius noſtrorum ibi commoratio ſit, vos cum animis veſtris cogitate. Hæc veſtræ prudentiæ et æquitati; Vos ipſos Divino Numini commendatos volumus. Valete.

Weſtmonaſterio. Dat. Aug. 10. 1649.

Senatui Hamburgenſi.

PErſpecta nobis æquanimitas veſtra dubiis in rebus noſtris, facit nunc ut ſanè proſperis, ac benè geſtis, de veſtrâ voluntate, et amico in nos animo nequaquam dubitemus. Nos quidem, confecto jam pœnè bello, et profligatis ubique patriæ hoſtibus, nihil æquius, aut ad pacem, remque publicam ſtabiliendam firmius eſſe duximus, quam ut illi qui vel libertatem, ductore ſemper Deo, per nos adepti ſunt, vel vitam atque fortunas poſt belli civilis facinora, noſtro dono atque gratiâ receperunt, nobis viciſſim ſuis Magiſtratibus fidem et officium, ſolenni, ſi opus eſſet, more teſtarentur, atque præſtarent. Præſertim cum tot homines inquieti et inimici, ſemel atque iterum in fidem accepti, nullum neque domi neque foris perfidiosè agendi, novaſque turbas excitandi finem faciant. Itaque formulam quandam ſponſionis perſcribendam curavimus, quâ omnes qui aut munus aliquod in Repub. ſuſtinerent, aut legum præſidio muniti incolumitate, otio, cæteriſque vitæ commodis fruerentur, conceptis verbis ſe obſtringerent. Hanc etiam per omnes Colonias et quacunque gentium noſtri cives negotiandi causâ agerunt, mittendam cenſuimus; ut eorum quibus præficimur, fidem, prout decet atque neceſſe eſt, exploratam et cognitam habeamus. Quo magis mirari ſubit quod ex urbe veſtrâ mercatores noſtri ſcribunt, ſibi mandata noſtra per unum atque alterum veſtri ordinis exequi non

licere. Sanè quod *potentiſſimæ Fœderatorum in Belgio Provinciæ*, ſuarum rerum et rationum conſultiſſimæ, nihil ad ſe pertinere exiſtimaverunt, ſi peregrini ſcilicet *Angli* debitam ſuis domi magiſtratibus in hæc vel illa verba fidem aſtringant, id quo pacto veſtræ Civitati ſuſpectum aut moleſtum eſſe poſſit, fatemur planè nos neſcire. Verum hoc à privato quorundam ſive ſtudio ſive formidine profectum, quos errabundi quidem et pulſi patriâ *Scoti*, minis dicuntur impuliſſe, ut mercatores noſtros a fide ſuâ nobis obligandâ deterrerent, Civitati non imputamus. Interea tamen ſummo vos opere hortamur atque etiam rogamus (non enim mercatura jam, ſed Reſpub. ipſa agitur) ut ne quenquam apud vos patimini, cujus hoc nihil poteſt intereſſe, authoritati quam nos in noſtros populares, non Exterorum arbitrio aut judicio, ſed jure patrio obtinemus, ſuam quamcunque authoritatem interponere. Quis enim non ægrè ferar, ſi nos veſtris hîc *Hamburgenſibus* ſua erga vos fide interdiceremus. Valete.

Dat. Jan. 4. 1649.

Sereniſſimo ac potentiſſimo Principi Philippo *Quarto Hiſpaniarum Regi, Parlamentum Reipub. Angliæ, ſalutem.*

ANtonium Aſcamum Virum probum, eruditum, et luculentâ familiâ ortum, de rebus in commune, tam *Hiſpanorum*, quam *Anglorum* genti, ut ſpes eſt, valde utilibus, ad Majeſtatem Veſtram legamus. Quamobrem ut ei honeſtum iter, atque tutum in Urbem Regiam, ſicut moris eſt, necnon et reditum concedere, et præſtare velis, parem referre gratiam parata, officiosè petimus. Sin id minùs placuerit, ut quæ veſtra hac in parte ſit voluntas, ei quam primùm ſignificetur, utque tutò quo volet abeundi poteſtas fiat.

Dat. Feb. 4. 1649.

Sereniſſimo ac potentiſſimo Principi Philippo *Quarto Hiſpaniarum Regi, Parlamentum Reipub. Angliæ, ſalutem.*

QUis rerum noſtratum ſtatus ſit, quamque atrocibus injuriis ſubacti, ſumptis tandem armis, capeſſendæ libertatis conſilium ceperimus, conſtitutâ quâ nunc utimur Reipublicæ formâ, neque *Majeſtatem Veſtram* poteſt latere, neque alium quemvis, qui evulgata ſuper hac re ſcripta noſtra æquo animo perlegerit. Nobis profecto fidem noſtram, æquitatem, patientiam, teſtatam cunctis et probatam reddere, authoritatem etiam, honorem, et decus noſtrum adverſus infames exulum et perfugarum linguas tueri, apud idoneos rerum æſtimatores difficile non debet eſſe. Nunc quod exterarum nationum magis intereſt, deletis, aut depreſſis Patriæ hoſtibus, Deo nempe mirificè adjuti, ad pacem et amicitiam omni imperio potiorem cum vicinis gentibus habendam, paratos nos eſſe palam atque ex animo profitemur. Has ob cauſas ſpectatæ ſolertiæ et probitatis Virum *Antonium Aſchamum* in *Hiſpaniam* ad *Majeſtatem Veſtram* miſimus; qui de amicitiâ deque ſolito inter utramque gentem commercio cum *Majeſtate Veſtrâ* agat; vel etiam ad novas pactiones, ſi ita viſum fuerit, de integro ſanciendas viam muniat. Huic igitur *Veſtræ Majeſtatis* adeundi copiam ut faciatis, ejuſque incolumitati, necnon etiam honori, quoad iſto apud vos munere perfuncturus eſt, velitis proſpicere rogamus: ut et ea quæ à nobis mandata habet, utrique genti, ut ſperamus, profutura, liberè exponat; et mentis Veſtræ qui ſenſus his de rebus ſit, nos quam primùm certiores faciat.

Weſtmonaſterio. Dat. Feb. 4. 1649.

Sereniſſimo Principi Joanni *Quarto Luſitaniæ Regi, Parlamentum Reipub. Angliæ, ſalutem.*

MUlta nos et infidæ pacis, et inteſtini belli mala ultima perpeſſos, eò demùm loci redactos fuiſſe, ut ſi ſalvam Rempubl. vellemus, ejus adminiſtrandi ratio magna ex parte immutanda eſſet, ex iis quæ à nobis hac de re ſcripta publicè et declarata ſunt, *Majeſtati Veſtræ* jam pridem notum eſſe arbitramur. Quibus, ut par eſt, ſi fides potiùs haberetur, quàm improbiſſimis perditorum hominum calumniis, ſanè qui foris de rebus noſtris peſſimè jam ſentiunt, iis fortaſſe multò æquioribus uteremur. Nam quod nos jure noſtro, proque gentilitiâ *Anglorum* libertate, rectè et majorum more fortiter feciſſe contendimus, de eo pravas et obſtinatas nequiſſimorum hominum opiniones ex animis evellere, humanæ opis aut ingenii certè non eſt. Nunc autem quod nobis cum nationibus externis commune, et in rem utrinque magis exiſtit, amicitiam et commercium quod noſtris hominibus, cum vicinâ quacumque gente conſuevit eſſe, non imminutum, ſed auctum atque ratum magnoperè cupimus. Cumque veſtro in regno populares noſtri permagna et per utrique genti quæſtuoſa habeant negotia, iis ne impedimentum aliquod aut incommodum afferatur, quantum in nobis eſt, curabimus. Id verò prædicimus fruſtrà fore, dum piratis et defectoribus noſtris perfugium ſibi veſtris in portubus reperire, et onerariis *Anglorum* navibus, vi captis atque direptis, bona civium noſtrorum ſub haſta vendere Oliſſipone, ut nuntiatur, permiſſum eſt. Huic malo quo maturiùs occurratur, et de eâ, quam petimus, amicitiâ clariùs ut conſtet, Nobiliſſimum Virum *Carolum Vane*, Oratoris munere præditum, cum mandatis atque diplomate, commiſſi ſibi mu-

neris teſte, ad *Majeſtatem Veſtram* legavimus. Eum itaque benignè audire, fidem ei adhibere, ejus denique incolumitati atque honori, per omnes regni veſtri fines, ut velis conſulere obteſtamur. Hæc omnia et nobis pergrata, et *Majeſtati Veſtræ*, ſi fortè uſus venerit, noſtra omnium officia mutua fore pollicemur.

Weſtmonaſterio. Dat. Feb. 4. 1649.

Sereniſſimo Principi Joanni *Quarto Luſitaniæ Regi, Parlamentum Reipub. Angliæ, ſalutem.*

QUotidiani ferè, et perquàm graves afferuntur ad nos nuntii, Claſſiarios quoſdam noſtros, et gubernatores, qui abductis per ſcelus atque proditionem, quibus præerant, navibus, ſuperiore anno à nobis defecerant, elapſos demùm ex eo portu Hiberniæ, in quo æſtate fermè totâ obſeſſi, vix pœnam ſuis flagitiis dignam effugerant, ad *Luſitaniæ* nunc oram, *Tagique* fluminis oſtium ſe recepiſſe: Ibi captis atque direptis quæ ad mercaturam ultrò citróque commeant, *Anglorum* navigiis, piraticam ſtrenuè facere, et vicina quæque maria, fretumque omne Gaditanum latrocinis infeſtum atque infame reddidiſſe. Cui malo niſi primo quoque tempore obviam eatur, actum eſſe de commercio, quod noſtris hominibus cum *Luſitanis* peramplum et per utrique genti quæſtuoſum eſt, quis non videt? Quamobrem à *Veſtra Majeſtate* etiam atque etiam petimus, ut piratas noſtros et defectores, *Portugalliæ* finibus exire jubeas; et ſiqui à *Carolo Stuarto* pſeudolegati adſunt, eorum uti rationem ne habere digneris; noſque potius agnoſcas, ad quos *Anglicarum* jam ſumma rerum, Deo planè aſpirante, rediit; utque noſtræ amicorum Claſſi, non minus veſtris quam *Anglorum* commodis inſervienti, *Luſitaniæ* portus, atque flumina præcludi ne ſinas.

Philippo *Quarto Hiſpaniarum Regi.*

QUam gravitèr quámque acerbè tulerit *Majeſtas Veſtra* nefariam illam *Antonii Aſchami* oratoris noſtri cædem, et quid puniendis ejus interfectoribus hactenus effectum ſit cum ex literis veſtris, tum ex *Domino Alphonſo de Cardenas* legato veſtro percepimus. Veruntamen facinoris illius atrocitatem quoties nobiſcum reputamus quæ et ipſam vel habendi vel conſervandi commercii rationem funditùs tollit, ſi Legatorum jus apud omnes nationes ſanctiſſimum, impunè tanto ſcelere violabitur, non poſſumus quin Majeſtatem veſtram ſummâ inſtantiâ iterùm efflagitemus ut ſupplicium de illis parricidis primo quoque tempore debitum ſumatur, utque juſtitiam ullâ morâ aut obtentu religionis fruſtrari diutiùs ne ſinat. Et quanquam potentiſſimi regis amicitiam plurimi certè facimus, tamen ut tam infandi parricidii authores dignas ſuo ſcelere pœnas perſolvant omnem dare operam debemus. Humanitatem quidem illam quam juſſu veſtro in *Hiſpaniæ* portubus noſtri homines perſenſêre, præclaram etiam veſtræ Majeſtatis in nos voluntatem quam nuper ampliſſimis verbis veſtro nomine Legatus nobis expoſuit grato animo agnoſcimus, neque non voluptati nobis erit eadem pariter officia, ſi quis uſus venerit, *Veſtræ Majeſtate* et *Hiſpanorum* genti reddere. At niſi juſtitiæ ſine mora ſatisfiat quod jamdiu petimus, quo niti fundamento amicitia ſincera ac diuturna poſſit non videmus, cujus tamen conſervandæ a nobis quidem nulla honeſta occaſio facilè omittetur, cui etiam fini præſentiam Legati apud nos veſtri conducere exiſtimamus.

Legato Hiſpanico.

Excellentiſſime Domine,

CONcilium Status, quam primùm per graviſſima Reipub. negotia licuit, in *Parlamentum* attulit quatuor illa ſcripta quæ viſum eſt *Excellentiæ Veſtræ* undevigeſimo proximi Decembris cum Concilio communicare, *Conſilium* à *Parlamento* in Mandatis habet, quod ad primum ſcriptorum illorum caput, de nuperi ſcilicet *Reſidentis* ſui *Dom. Aſchami* nefariis interfectoribus, Reſponſum hoc reddere:

Parlamentum tamdiu, totiès, tamque merito, debitum eorum ſupplicium poſtulâſſe ut ampliùs dicere opus non ſit in re tanta ubi (ut *Excellentia Veſtra* pulchrè meminit) *Regiæ Majeſtatis* ipſa agitur Authoritas: Et ſine qua re omnis ratio Societatis humanæ et conſervandæ inter gentes amicitiæ tolli neceſſe erit. Neque ſane ullo ab Religione petito argumento intelligere poſſumus, innocentium ſanguinem ſceleſtiſſimâ cæde effuſum non eſſe vindicandum, Etiamnum itaque inſtat *Parlamentum* et ab *Regia Majeſtate* expectat, ut, juxta priora ſua poſtulata, ſatisfactio ſibi re ipsâ atque effectu detur.

Sereniſſimo Principi Leopoldo Auſtriæ *Archiduci, Provinciarum in Belgio ſub* Philippo *Rege Præſidi.*

UT primùm ad nos non ſine graviſſimâ querelâ perlatum eſt, *Janam Puccheringam* illuſtri et opulentâ Familiâ puellam hæredem, cum adhuc propter ætatem ſub Tutoribus eſſet, haud procul eâ domo, in quâ tum fortè *Grenovici* agebat, de manibus et complexu famularum raptam fuiſſe, et parato ad id navigio in *Flandriam* ſubitò deportatam, *Walcii* cu-

juſdam inſidiis, qui per fas et nefas omni molitus eſt, ut pupillam locupletem, vel oſtenſo mortis metu, ad nubendum ſibi adigeret, huic tàm atroci támque inaudito ſceleri primo quoque tempore occurrendum eſſe rati, dedimus quibuſdam negotium, ut cum præfectis Neoporti et Oſtendæ (nam in ea fortè loca infelix illa dicebatur appulſa) agerent de ingenuâ raptoris manibus eripiendâ. Qui utrique pro ſuâ ſingulari humanitate et honeſti ſtudio, captivæ, perque latrocinium domo abductæ opem libenter tulerunt; illa verò ut prædatorum vim quoquo modo effugeret, in Cœnobium votarum virginum veluti ſequeſtrò depoſita eſt. Quam ut ille *Walcius* inde abduceret, actionem in foro eccleſiaſtico *Iprenſis Epiſcopi* de contracto ſecum matrimonio inſtituit. Veruntamen, cum et raptor et rapta noſtrates omninò ſint, ipſum etiam facinus in noſtra ditione perpetratum, quod juratis teſtibus abundè liquet, hæreditas denique tam lauta, quam illum imprimis inhiâſſe conſtat, in noſtrâ poteſtate ſit, hujus propterea cauſæ cognitionem totam, atque judicium ad nos duntaxat pertinere arbitramur. Veniat huc igitur qui ſe ſponſum nominat, ſuam hîc litem inſtruat, quamque jure ſuam contendit eſſe uxorem, tradi ſibi poſtulet. Hoc interim à Veſtra Celſitudine vehementèr petimus, quod et per noſtrum internuntium Bruxellis commorantem jam aliquoties petivimus, ut afflictam et indignis modis habitam puellam, honeſtis parentibus ortam, ſuâ ex Patriâ prædatorium in modum abductam, quoàd potes, liberam et incolumem redire domum ſinas. Hoc abs te non nos tantùm, ſiquam Veſtræ Celſitudini parem à nobis gratiam, parque beneficium reddi poſſe acciderit, ſed ipſa etiam humanitas, ipſe pudor qui ad tuendum ſexus illius honorem et pudicitiam viris bonis atque fortibus ineſſe debet, junctis unà precibus efflagitare videntur. Vale.

Weſtmonaſterio. Martii 28. 1650.

Sereniſſimo Principi Joanni *Quarto Luſitaniæ Regi.*

QUod Oratorem noſtrum et honorificè acceperit *Majeſtas Veſtra*, et benignè ſtatim audierit, nullam interponendam eſſe moram ſtatuimus, quin alteris quam primùm literis noſtris intelligeres, gratiſſimum id nobis accidiſſe; noſque nihil ſanctius decreviſſe, quam pacem, amicitiam, commercium, quod nobis cum Nationibus pleriſque exteris, et inter eas cum *Luſitanis* jam diù eſt, nullo noſtro dicto aut facto, non prius laceſſiti, violare; nec aliâ mente aut conſilio claſſem *Anglicanam Tagi* fluminis ad oſtium miſiſſe, quàm hoſtes jam totiès fugatos perſequendi, reſque noſtras repetendi, quas per vim et proditionem ſuis dominis ablatas, colluvies iſta perfugarum veſtras in oras, ipſamque etiam *Oliſſiponem*, tanquam ad certiſſimas latrocinii ſui nundinas, aſportavit. Verùm iſti homines cujus audaciæ, furoris, et inſaniæ ſint, ex ipſorum moribus flagitioſiſſimis omnes jam penè *Luſitanos* abundè perſpexiſſe arbitramur. Quo faciliùs à *Majeſtate Veſtrà* impetraturos nos eſſe confidimus, primùm ut *Illuſtriſſimo* Viro *Odoardo Poppamo*, quem huic novæ claſſi præfecimus, quibus potes rebus ad prædatores hoſce debellandos adjumento eſſe velis, utque eos cum duce ſuo, non hoſpites, ſed piratas, non mercatores, ſed commercii peſtes, juriſque gentium violatores, intra regni veſtri portus, et munimenta diutiùs conſiſtere ne ſinas; ſed quâ patent *Luſitaniæ* fines, terrâ marique pelli jubeas: ſin hoc minùs, ut nobis ſaltem pace veſtrâ liceat defectores noſtros, et prædones propriis duntaxat viribus aggredi, et, ſi Deus dederit, in noſtram poteſtatem redigere. Hoc ut prioribus literis vehementer petivimus, ſic jam idem ſtudio maximo atque opere ab *Majeſtate Veſtra* contendimus. Hac ſive æquitate, ſive beneficio, non juſtitiæ ſolùm tuæ famam per om-

nes gentes benè moratas adauxeris, ſed et nos imprimis, populumque *Anglicanum Luſitanis* jam anteà minime adverſum, Tibi tuoque populo majorem in modum devinxeris. Vale.

Weſtmonaſterio. Dat. 27. Aprilis. 1650.

Hamburgenſibus.

DE controverſiis mercatorum, nonnullis etiam aliis de rebus quæ Reipubl. noſtræ dignitatem aliquanto propiùs attingere videntur, ſcriptum inter nos haud ſemel, atque reſponſum eſt. Cum verò iſtiuſmodi negotia ſolis literis confici vix poſſe intelligamus, eſſe autem à *Carolo Stuarto* immiſſos in urbem veſtram ſeditioſos quoſdam, nullâ re magis quàm ſcelere atque audaciâ inſtructos, qui id agunt, ut noſtrorum hominum, quorum præſertìm fides in patriam perſpectior ſit, commercium tàm vetuſtum in civitate veſtrâ funditùs tollant, idcircò virum nobilem et ſpectatiſſimum *Richardum Bradſhaw* noſtrum apud vos Internuntium e[illegible] juſſimus: qui ſecundùm ea quæ à nobis mandata habet, de rebus iis atque negotiis quæ cum utriuſque Reipub. utilitatibus conjuncta ſunt, vobiſcum uberiùs communicare, et tranſigere poſſit. Hunc igitur ut benevolè quam primùm audiatis rogamus; utque ei per omnia fides ea, iſque honos habeatur, qui hujuſmodi munus rectè obeuntibus ubique gentium haberi ſolet. Valete.

Weſtmonaſterio. Dat. 2. Aprilis. 1650.

Hamburgenſibus.

Ampliſſimi, Magnifici, et ſpectabiles Viri,
Amici chariſſimi;

STudia veſtra quibus venientem ad vos Reſidentem noſtrum accepiſtis, tàm propenſa, támque egregia extitiſſe, et libenter intelligimus, et in eadem

erga nos voluntate atque animo perſeverare velitis magnoperè hortamur. Idque eò vehementiùs, quòd perlatum ad nos eſt, exules illos noſtros, de quibus jam ſæpe ſcripſimus, efferre ſe ſolito inſolentiùs in urbe veſtrâ, nec contumelias ſolùm, ſed et minas quaſdam atrociſſimas in Oratorem noſtrum palàm projicere. Hujùs itaque ſalutem atque etiam debitum honorem hiſce rursùs literis commendatiſſimum vobis eſſe volumus. In illos autem perfugas et ſicarios, tàm veteres quàm recentes, ſi maturiùs animadvertetis, et nobis gratiſſimum, et authoritate veſtrâ atque prudentiâ dignum feceritis. Valete.

Weſtmonaſterio. Dat. 31. *Maii.* 1650.

Philippo *Quarto Hiſpaniarum Regi.*

ANtonium Aſcamum à nobis ad Majeſtatem Veſtram nuper miſſum Oratorem, eoque nomine à Præfectis veſtris perhumaniter et publicè acceptum, poſt itineris pericula tam longinqui, primo ſtatim adventu in urbem Regiam, omni præſidio nudatum, tam fœdo parricidio confoſſum in diverſorio quodam, et cum *Joanne Baptiſta de Ripa* ejus interprete mactatum eſſe, magno ſanè cum dolore accepimus. De illis autem parricidis jam comprehenſis, ut fertur, et in cuſtodiam datis, qui non nos duntaxat per illius latera, ſed veſtram quoque fidem atque honorem conſauciare ac pænè transfigere ſunt auſi, deque eorum quibuſcunque hortatoribus ac ſociis ut ſupplicium tanto ſcelere dignum primo quoque tempore ſumatur, opere quam maximo à *Majeſtate Veſtra* petimus. Quanquam id nihilo minus factum iri, quod petimus, utpote à Rege ſua ſponte pio atque juſto, etiamſi nemo peteret, non dubitamus. Quod reliquum eſt, ut corpus exanime amicis ſuis atque famulis in patriam deportandum tradatur, utque eorum ſaluti qui ſuper-

ſunt eâ, quâ par eſt, ratione conſultum atque proviſum tantiſper ſit rogamus, donec reſponſo ad haſce literas, ſi fieri poteſt, ſecum ablato, veſtræ pietatis atque juſtitiæ teſtes ad nos quam primùm redierint.

Weſtmonaſterio. Dat. 28. *Junii.* 1650.

Excellentiſſimo Domino Antonio Joanni Ludovico *de la Cerda, Medinæ Celi Duci, Andalitiæ Præfidi; Conſilium Status Parlamenti Angliæ authoritate conſtitutum,* Salutem.

ACcipimus ab Ornatiſſimis Viris quos nuper in *Portugalliam* ad perſequendos proditores, reſque noſtras repetendas cum claſſe miſimus, ſe ab *Amplitudine Veſtra,* quoties contigit ut *Gallæciæ* oram legerent, quæ præfectura veſtra eſt, et perhumaniter illis portubus exceptos fuiſſe, et iis rebus omnibus adjutos, quæ navigantibus uſui ſolent eſſe. Ei veſtra humanitas, cum pergrata nobis omni tempore fuiſſet, tum eſt nunc præcipuè, cum aliorum iniquum in nos animum nullo merito noſtro aliquibus in locis experimur. Petimus itaque abs te *Illuſtriſſime Domine,* ut in eadem erga nos voluntate ac benevolentia permanere velis: utque noſtris hominibus, quoties ad ea littora naves appulerint pro ſolita humanitate tua favere et adjumento eſſe pergas: tibique perſuadeas nihil nos beneficii loco abs te petere quod non eodem ſtudio vel Tibi vel tuis reddere, ſi quando ſimilis occaſio nobis dabitur, parati erimus.

Weſtmonaſterio. Dat. 7. *Novemb.* 1650.

Signat. Conſilii ſigillo,

Jo. Bradſhaw Præſes.

Illuſtri et Magnifico Civitatis Gedanenſis Senatui.

Magnifici atque Ampliſſimi Domini,
Amici Chariſſimi.

FRequentes ad nos literæ mercatorum noſtrorum, qui Boruſſiæ per oram negotiantur, allatæ ſunt, quibus tributum grave quoddam et inſolitum nuper in magno *Polonorum* Concilio imponi ſibi queruntur; ut decimam ſcilicet facultatum ſuarum omnium partem ſublevando *Scotorum* regi, noſtro hoſti, ſuppeditarent. Quod cum juri Gentium contrarium planè ſit, tractari hunc in modum hoſpites et mercatores, iniquiſſimum etiam, ut cujus tyrannide ſint domi, divinâ ope, liberati, iidem in aliena Republica ſtipendia perſolvere cogerentur, non dubitamus quin pro illa libertate, quâ frui vos intelligimus, tam grave onus mercatoribus imperari in urbe veſtra pati nolitis; in qua amicitiam et commercium, nec ſine magno veſtræ civitatis emolumento, per tot annos habuere. Si eſt igitur ut noſtrorum hominum apud vos mercaturam facientium tutelam ſuſcipere velitis, quod quidem cùm ab æquitate et prudentia veſtra, tum etiam à dignitate ſplendidiſſimæ urbis haud dubitantèr expectamus, eam operam dabimus, ut gratiſſimum id eſſe nobis omni tempore ſentiatis; quotiès in ditione noſtra *Gedanenſes* vel negotia habuerint, vel naves, quod ſæpè fit, ad portus noſtros appulerint.

Weſtmonaſterio. Dat. 6. *Feb.* 1650.

Internuntio Portugallico.

Illuſtris Domine,

LIteras tuas hujus menſis quinto decimo *Hamptonâ* ad nos datas accepimus. In quibus ſignificas te à *rege Portugalliæ* ad *Parlamentum Reipub.*

Angliæ miſſum eſſe: quo autem muneris titulo, ſive Legati, ſive Agentis, ſive Internuntii non dicis; id quod ex literis quas à rege habes commendatitias ſive credentiales intelligere velimus; quarum exemplar ad nos poteris quam primùm mittere; ſimul et illud ſcire, ſatiſne plenâ poteſtate inſtructus venias ad eas injurias expiandas, damnaque ea reſarcienda quæ à Rege veſtro illata huic *Reipub.* ſunt: dum hoſtem noſtrum totâ æſtate proximâ ſuis portubus tutatus Claſſem *Anglicanam* in rebelles et perfugas quos eò uſque inſecuta erat, impetum facere parantem cohibuit, hoſtem ab invadendis noſtris non cohibuit. De his omnibus ut ſatisfacias, ſi ampla et libera mandata accepiſſe te ſcripſeris, et illarum quas diximus literarum exemplar unà miſeris, deincèps curabimus, ut ad nos fide publicâ primo quoque tempore tutò commeare poſſis: ubi cum regis literæ perlectæ fuerint tibi, quæ mandata porrò attuliſti, ea liberè exponendi facultas dabitur.

Parlamentum Reipub. Angliæ *Sereniſſimo Principi D. Ferdinando Secundo, Magno Duci Etruriæ, &c.* Salutem.

LIteras *Celſitudinis Veſtræ* 22 Aprilis 1651, *Florentiæ* datas, et à Reſidente Veſtro *Domino Almerico Salvetti* nobis redditas accepimus, in quibus *Anglico* nomini quantoperè faveat *Celſitudo Veſtra*, Gentemque eam quanti faciat facilè perſpicimus, id quod non ſolùm Mercatores noſtri, qui in portubus veſtris multos jam annos negotiantur, verùm etiam Adoleſcentes quique noſtræ nationis nobiliſſimi, qui veſtras per urbes aut iter fecêre, aut excolendi ingenii cauſâ commorati ſunt, teſtantur atque confirmant, quæ cum nobis pergrata ſanè ſint, et acceptiſſima, tum hoc etiam atque etiam petimus, ut quo animo,

quoque ſtudio in noſtros mercatores, alioſque noſtræ *Reipub.* Cives *Hetruſcam* ditionem peragrantes, *Serenitas Veſtra* conſuevit eſſe, in eo velit perſeverare: noſque viciſſim pollicemur atque recipimus, quod ad *Parlamentum* attinet, nihil defuturum, quod et commercio et amicitiæ mutuæ, quæ inter utramque Gentem jam diù inveteravit, firmandæ ac ſtabiliendæ poſſit conducere; quam quidem omnibus utrinque humanitatis officiis, mutuâque obſervantiâ, in perpetuum conſervari cupimus, atque optamus.

Weſtmonaſterio. 20 *Januarii* 1651.

Subſcripſit et Parlamenti ſigillum apponi fecit
Gulielmus Lenthall,
Prolocutor *Parlamenti Reipub. Angliæ.*

Parlamentum Reipub. Angliæ *Illuſtri et magnifico Civitatis Hamburgenſis Senatui,* Salutem.

Ampliſſimi, magnifici et ſpectabiles viri,
Amici chariſſimi;

PArlamentum Reipub. Angliæ, cum antiquam amicitiam, mutuumque commercium, quæ inter gentem *Anglicam* Veſtramque civitatem eſt, continuatum magnoperè vellet et conſervatum, haud ita pridem *Richardum Bradſhaw* armigerum Reſidentis Munere præditum illûc miſit, eique inter alia mandata eò ſpectantia diſertis verbis mandavit, ut contra quoſdam veſtræ ditionis juſtitiam efflagitaret, qui Societatis *Anglicæ* Concionatorem interficere ſunt conati, quique Deputato Illius Societatis impias manus injecêre, et mercatoribus quibuſdam ejus Societatis præcipuis impias manus injecêre, eoſque in navem prædatoriam abduxerant, et quamvis prædictus *Reſidens* cum exciperetur primum et audiretur, accepta ab hac *Republica* mandata illa ſigillatim vobis nota fecerit, quibus juſtitiæ veſtræ exemplum in maleficos illos edendum expectabatur, tamen cùm expectationi noſtræ reſpon-

ſum non eſſe intelligeremus, illud nobiſcum cogitantes quanto in periculo et noſtri homines et illorum facultates verſarentur, ſi de incolumitate illorum et tutela adverſus hoſtium malitiam et iniquos oppugnatores non ſatis proviſum eſſet, rurſùs prædicto *Reſidenti* in mandatis dedimus, ut noſtrum ejus rei ſenſum repreſentaret: Utque hujus *Reipub.* nomine Vos ut amicitiam et neceſſitudinem inter hanc Rempub. veſtramque civitatem initam magnumque uſum qui huic Reipub. cum veſtra civitate intercedit conſervare, adeoque mercatores noſtros cum eorum privilegiis ſine ulla violatione protegere velitis hortaretur; utque nominatìm in quendam, cui nomen *Garmes* eſt, qui ſe in hanc *Rempub.* contumelioſè geſſit, certoſque ex ſocietate mercatorum *Anglica, Veſtra in urbe commorantes,* ad contumeliam hujus *Reipub.* magnamque noſtrorum mercatorum moleſtiam, in *Spirenſem* Cameram publicè citavit: quâre reparationem ejuſmodi expectamus quæ æquitati et juſtitiæ conſentanea eſt.

De hiſce capitibus, et ſi quid amplius ad hujus Reipub. cum veſtra civitate amicitiam pertinuerit, prædictum *Reſidentem* hujus *Reipub.* nomine ad vos juſſimus accedere: cui, ut fidem amplam in iis quæ huc ſpectantia propoſuerit habeatis, rogamus.

Weſtmonaſterio. Dat. 12 *Martii.* 1651.

Subſcripſit et Parlamenti ſigillum imprimendum curavit,

Prolocutor, &c.

Parlamentum Reipub. Angliæ ſereniſſimæ Chriſtianæ, *Suecorum, Gothorum Vandalorumque Reginæ, &c.* Salutem.

Sereniſſima Regina;

Majeſtatis veſtræ Literas ad *Parlamentum Reipub. Angliæ* 26 proximè elapſi Septembris Stockholma datas per *Petrum Spiering Silvercroon* accepi-

mus, et per legimus: et veterem quidem amicitiam nec non commercium magnumque uſum qui *Anglis* cum *Suecorum* gente antiquitùs intercedit permanere atque indies augere vehementer atque ex animo cupimus: Neque dubitamus quin Legatus à Majeſtate veſtra ampliter inſtructus venerit ad ea maximè proponenda quæ in rem atque decus Genti utrique futura imprimis fuiſſent, quæque nos audire ex eo paratiſſimi fuiſſemus et quod utrinque potiſſimum ſalubre atque utile videretur, id primo quoque tempore effectum reddidiſſe. Verùm ſummo rerum Moderatori Deo ita viſum eſt, ut is antequam audiri ſe petiiſſet de iis quæ *Parlamento* exponenda ab Majeſtate veſtra in mandatis habebat, evenit ut ex hac vita excederet (cujus quidem deſiderium ita ægrè atque acerbè tulimus, ut qui ſimul in divina voluntate acquieſcere debeamus) unde et Majeſtatis veſtræ quæ mens eſſet adhuc ſcire nequeamus, ejuſque rei progreſſibus in præſens injecta mora ſit: Quocircà optimum nobis viſum eſt hiſce literis quas, miſſo hac ipſa de re nuntio noſtro, dedimus, ſignificare veſtræ Majeſtati quam gratæ Literæ veſtræ, quamque acceptus veſter publicus Miniſter *Parlamento Reipub. Angliæ* fuerit; ſimulque veſtræ Majeſtatis amicitiam quantoperè expectamus; quàmque etiam, ut par eſt, tantæ principis amicitiam plurimi faciemus: deque illo quod inter hanc Rempub. et Majeſtatis veſtræ Regnum eſt commercio exaugendo, ita exiſtimabimus quemadmodum de re maximi utrobique momenti exiſtimare debemus: quod et ea de cauſa *Parlamento Reipub. Angliæ* acceptiſſimum erit. Adeóque *veſtram Majeſtatem* divinæ tutelæ recommendare volumus: Quorum nomine et authoritate.

Datis Weſtmonaſterio die Martis ann. Dom. 1651.

Subſcripſit et Parlamenti Sigillum imprimendum curavit

Prolocutor Parlamenti Reipub. Angliæ.

Parlamentum Reipublicæ Angliæ Sereniſſimo Principi Ferdinando Secundo *Hetruriæ Magno Duci,* Salutem.

LIteras Celſitudinis Veſtræ 22 Aprilis, 1651, Florentiâ datas, et a Reſidente Veſtro Domino *Almerico Salvetti* nobis redditas accepimus; in quibus Anglico nomini quantopere faveat Celſitudo Veſtra, gentemque eam quanti faciat, facile perſpicimus: Id quod non ſolùm Mercatores noſtri qui in portubus veſtris multos jam annos negotiantur, verum etiam Adoleſcentes quique noſtræ nationis nobiliſſimi atque honeſtiſſimi qui veſtras per urbes aut iter fecere aut excolendi ingenii causâ commorati ſunt, teſtantur atque confirmant. Quæ cum nobis pergrata ſane ſunt et acceptiſſima, tum hoc etiam atque etiam petimus, ut quo animo quoque ſtudio in noſtros mercatores, alioſque noſtræ reipublicæ cives Hetruſcam ditionem peragrantes Serenitas Veſtra conſuevit eſſe, in eo velit perſeverare: noſque viciſſim pollicemur atque recipimus, quod ad Parlamentum attinet, nihil defuturum, quod et commercio et amicitiæ mutuæ, quæ inter utramque rempub. tam diu inveteravit, firmandæ ac ſtabiliendæ poſſit conducere: quam quidem omnibus utrinque humanitatis officiis mutuâque obſervantiâ in perpetuum conſervari cupimus atque optamus.

Weſtmonaſterio. May 22, 1651.

Parlamentum Reipublicæ Angliæ ſereniſſimo ac potentiſſimo Principi Philippo *Quarto Hiſpaniarum Regi,* Salutem.

PErmagnas nobis querelas deferunt hujus Reipub. mercatores qui in ditionibus *veſtræ Majeſtatis* mercaturam faciunt, de vi multa atque injuriis ſibi

allatis deque novis etiam tributis ſibi impoſitis à præfectis aliiſque officialibus veſtrorum portuum et locorum ubi negotia habent, et nominatim in inſulis *Canariis*, idque contra fœderis articulos quos commercii cauſa utraque natio inter ſe ſanxit. Quas eorum querelas veras eſſe jurejurando confirmavere. Nobiſque demonſtrant, niſi jus ſuum obtinere poſſint, ſuaque damna reſarciantur, niſi denique contra vim iſtiuſmodi atque injurias præſidium aliquod certum, atque tutelam et ſibi et fortunis ſuis habituri ſint, non poſſe ſe amplius iis in locis negotiari. Quibus eorum querelis graviter à nobis perpenſis, cumque facta illorum miniſtrorum iniqua, aut non omnino aut ſecus quàm res ſe habet ad notitiam *veſtræ Majeſtatis* perveniſſe exiſtimemus, viſum eſt nobis ipſas eorum querelas cum hiſce litteris ad *Majeſtatem veſtram* unà mittere; nec dubitamus quin *Majeſtas veſtra* cum ipſius juſtitiæ amore tum etiam commercii causâ quod veſtris haud minus quam noſtris hominibus fructuoſum eſt, ſuis præcipere velit ut ab iniquis illis noſtrorum vexationibus abſtineant, utque hujus Gentis mercatores expeditam juſtitiam obtinere queant necnon debitam earum injuriarum reparationem, quæ à Domino *Petro de Carillo de Guzman*, atque aliis illatæ ſibi ſunt, contra prædictos fœderis articulos, utque perficere velit *Majeſtas veſtra* ut prædicti Mercatores fructum illorum articulorum percipere queant, in eaque veſtra tutela ſint, ut tam ipſi quam fortunæ ſuæ ab omni injuria liberæ et incolumes eſſe poſſint. Hoc autem magna ex parte conſecuturos ſe eſſe putant, ſi ademptam ſibi illam de judice conſervatore ſchedulam qui eos à novo quodam Conſulatu in ſe quidem iniquiore defendat, *Majeſtas veſtra* rurſus conceſſerit; ne ſi nullum ab injuria refugium ſibi detur, abrumpi illud commercium quod utrique genti commoda haud parva attulit, violatis hunc in modum fœderis articulis, neceſſe ſit.

Weſtmonaſterio. Auguſti, 1651.

Sereniſſimo Principi Venetiarum Duci, Senatuique Celſiſſimo, Concilium Status Parlamenti Reipub. Angliæ Authoritate conſtitutum, Salutem.

Sereniſſime Princeps, celſiſſime Senatus,
Amici chariſſimi;

MErcatores quidam noſtri, quorum alteri *Joannes Dickons*, alteri *Job Throckmorton* nomen eſt, ſimulque alii apud nos queſti ſunt, quòd cum Novembris octavo et vigeſimo 1651, ex jure et authoritate Curiæ noſtræ Ammiralatus occupaſſent in navi *Hirundine* vulgo nuncupatâ, cui in Dunis conſiſtenti *Iſaacus Taylor* Magiſter erat, centum dolia Caveari vulgò dicti, quæ ſua propria bona eſſent, inque ſinu Moſcovitico Archangeli dicto eandem in navem impoſita; atque in eâ Curiâ, prout lege agitur, decretum obtinuiſſent quo dicta Caveari dolia ſibi traderentur, fide ſuâ priùs interpoſitâ, ſe in illius Curiæ ſententiâ acquieturos; quodque eadem Curia, quo lis illa ad exitum perduceretur, cum pro more ſcripſiſſet ad Magiſtratus Judiceſque Venetos, literas, quibus petebant uti *Joannem Piattum* (Venetâ ſub ditione degentem, qui Cavearum illum ſibi vendicat) citarent quo re per procuratorem in Ammiralatus curia Anglica ſe ſiſteret, ubi lis iſta pendet, juſque ſuum probaret, tamen idem *Piattus*, et quidam *David Rutts* Hollandus, dum cauſa hæc in noſtro hic foro pendet, multum ſupradicto *Joanni Dickons*, aliiſque illis mercatoribus de Cavearo iſthoc negotium faceſſit; eorumque bona et facultates nexu occupandas Venetiis curat: quæ omnia ſingulatim, et quid hactenus in prædictâ noſtrâ curiâ ſit actum in literis illis requiſitoriis fuſiùs exponitur; quas poſtquam a nobis inſpectæ eſſent, ad ſereniſſimam Venetiarum Rempub. ut Mercatoribus in hâc cauſâ adjumento eſſe poſſint, tranſmittendas cenſuimus; atque ab eâ vehementèr petimus ut non ſolum illæ literæ vim ſuam atque pon-

dus illic habere queant, ſed etiam ut bona illa et facultates Mercatorum, quas prædictus *Piattus* et *David Rutts* nexu illigandas curarunt, liberentur; dictique rei ad noſtram hic curiam remittantur, quid ſui ſit juris in hoc Cavearo ſibi vendicando lege experturi. Qua in re Celſitudo veſtra et ſereniſſima Reſpub. fecerit et quod æquiſſimum in ſe eſt, et quod illibatâ utriuſque Reipub. amicitiâ eſt dignum, quod denique, oblata quavis occaſione, pari hujus Reipub. benevolentia atque officiis compenſabitur.

Datis ab Albâ Aulâ die Feb. 1652.

Subſcripſit et Concilii Sigillum imprimendum curavit.

Conſilii Præſes.

Ad Legatum Hiſpanicum.

Excellentiſſime Domine,

CONcilium Status cum ex mandato Parlamenti ſecundo die menſis *Martii* accepto de charta Excellentiæ veſtræ 17 *Feb.* Commiſſariis hujus Concilii exhibita deliberationem ſeriam habuerit, in qua Excellentiæ veſtræ viſum eſt proponere uti duobus capitibus illis nominatis quaſi præviis reſponderetur, reſponſum hoc Excellentiæ veſtræ reddendum cenſet.

Parlamentum, ubi ad ea reſpondit quæ ab Excellentia veſtra cum primum audiretur propoſita ſunt tum etiam in iis literis quas ad Sereniſſimum Hiſpaniarum Regem ſcripſit, quàm ſibi grata quamque accepta illa fuerit amicitia, uſuſque mutuus qui et ab illius Regia Majeſtate ét à vobis ejus nomine oblatus eſt, quam denique deliberatum ſibi fuerit parem amicitiam quod ad ſe attinet, pariaque officia reddere uberius declaravit.

Exinde viſum veſtræ Excellentiæ cum primum audita in Concilio eſt Decembris 19 ſtyli veteris, huic

Concilio proponere, veluſi rationem quandam auſpicandæ arctioris hujus Amicitiæ, cujus facta tum a vobis mentio erat, uti certi ex ſuo corpore nominarentur qui ea quæ attuliſſet Excellentia veſtra audirent, iis perpenſis de eorum utilitate ad Concilium referre quam primum poſſint, cui veſtro poſtulato ut ſatisfieret certos ex ſuo numero Concilium nominavit, qui Excellentiam veſtram convenirent, quod et proinde factum eſt eorumque loco quæ proponenda expectabantur, Chartam illam ſupradictam congreſſio ea protulit, ad quam reſponſum hoc Concilii eſt.

Cum Parlamentum ea declaraverit, veſtraque Excellentia progreſſum eum fecerit qui ſupradictus eſt, paratos nos eſſe, cum Excellentia veſtra in colloquium venire iis de rebus quas Domini regis veſtri nomine propoſueritis, tam de amicitia jam pridem inita, quam de arctiore ineunda, aut ſi quid à nobis hujus Reipub. nomine in medium proferetur; cumque ad ſingula ventum erit, ita reſpondebimus, ut par eſt, naturaque rei poſtulabit.

Alba Aula. Martii 21. 1652.

Parlamentum Reipub. Angliæ, ſereniſſimo Principi Frederico *Tertio Daniæ Regi, &c.* Salutem.

Sereniſſime et potentiſſime Rex,

LIteras veſtræ Majeſtatis undevigeſimo proximi Decembris ad Parlamentum Reipub. Angliæ ab arce regia Haphniæ datas per virum nobilem *Henricum Willemſen Roſenwing de Lyſacker* accepimus, eoque animi affectu quem res illic propoſitæ merentur libentiſſimè perlegimus, Veſtræque Majeſtati perſuaſum hoc eſſe cupimus, eundem animum, eadem veteris amicitiæ commercii, ac neceſſitudinis quæ Angliæ cum Dania per tot annos interceſſit continuandæ et conſervandæ ſtudia quæ in Majeſtate Veſtra

ſunt in nobis quoque eſſe; haud neſcientes, quamvis divinæ Providentiæ viſum ſit gentem hanc tàm benignè et placidè reſpicienti receptam apud nos prioris regiminis formam in melius mutare, eaſdem tamen utrinque rationes, eadem in commune commoda, eundem mutuò uſum atque liberum commercium, quæ pactiones priores et fœdera inter utramque nationem pepererunt, etiamnum durare vimque priorem obtinere, utraſque etiam obligare ut communem dent operam Fœdera illa quàm utiliſſima ſibi mutuo reddendo ut amicitiam quoque propriorem ac ſtabiliorem indies reddant; Cumque Veſtræ Majeſtati placuerit ea perſequi conſilia quæ in literis veſtris regiis ſcripta ſunt, Parlamentum eadem amplecti cum alacritate omni ac fide paratum erit, eaque omnia pro virili ſuâ parte conferre quæ illum ad finem conducere arbitrabuntur; ſibique perſuadent, Majeſtatem Veſtram hac de cauſa, ea itidem conſilia capturum eſſe ad hanc rempub. ſpectantia (cui etiam proviſum pactis prioribus eſt) quæ ad haſce res facere poſſint ab Majeſtate Veſtra nobis tàm cupientibus propoſitas. Parlamentum interea Majeſtati Veſtræ ac populo fœlicitatem proſperaque omnia precatur.

Datis Weſtmonaſterio die April. An. Dom. 1652.

Sub Sigillo Parlamenti ſubſcripſit ejus nomine atque authoritate

Prolocutor Parlamenti Reipub. Angliæ.

Parlamentum Reipub. Angliæ illuſtribus et magnificis Hanſeaticarum *Civitatum Proconſulibus ac Senatoribus,* Salutem.

Ampliſſimi, magnifici et ſpectabiles Viri,
amici chariſſimi;

PArlamentum *Reipubl. Angliæ* literas veſtras ſexto decimo *Januarii* proximè elapſi datas, perque veſtrum publicum Miniſtrum *Leonem ab Aiſema* al-

latas accepit atque perlegit, eumque ex earum authoritate audivit, qui et veſtrarum Civitatum erga hanc Rempub. propenſum et amicum animum expoſuit, et antiqua illa inter eaſdem amicitia ut porrò maneat petivit. *Parlamentum* itaque pro ſe teſtatur atque confirmat pergratum ſibi eſſe, priſtinam illam amicitiam ac neceſſitudinem quæ huic Genti cum illis Civitatibus interceſſit et renovari ratamque permanere, ſeque fore paratum quâvis occaſione commodùm oblatâ quod verbis in ſe recipit id reipſâ ſolidè præſtare, eâdemque fide et integritate antiqui illi amici et fœderati ſui ut ſecum agant expectat: quæ autem prætereà Reſidens veſter ſpeciatim in mandatis habuit, cum ea ad *Concilium Status* integra à nobis remiſſa fuerint, quæque propoſuiſſet ibidem conſultata, reſponſum illic atque tranſactum cum eo ita fuit, prout quidque maximè cum æqualitate et ratione conſentire viſum eſt, quod et Reſidens Veſter renunciare ad vos poterit: cujus prudentia et ſpectata probitas collata in eum à vobis publici muneris notâ dignum prædicat.

Datis Weſtmonaſt. die April. An. Dom. 1652.

Sub Sigillo Parlamenti ſubſcripſit, ejuſque nomine et authoritate,

Prolocutor Parlamenti Reipub. Angliæ.

Parlamentum Reipub. Angliæ illuſtri et magnifico Civitatis Hamburgenſis Senatui, Salutem.

Ampliſſimi, magnifici et ſpectabiles Viri, amici chariſſimi;

Parlamentum Reipub. Angliæ literas veſtras quinto decimo Januarii proxime elapſi Hamburgo datas, perque nobilem Virum Dominum *Leonem ab Aiſema* veſtrum et cæterarum Civitatum Hanſeaticarum Reſidentem allatas accepit atque perlegit, eumque ex earum authoritate audivit, et quæ am-

plius ab veſtra Civitate mandata ſpeciatim habuit, de iis ad *Concilium Status* remiſit, quibus ut exciperent quæ ab eo proponerentur, deque iis quæ juſta et æqua viderentur, cum eo quàm primum tranſigerent, authores fuimus; quod etiam exinde factum eſt. Utque Parlamentum earum rerum quæ à vobis afferentur debitam rationem ſemper ſe eſſe habiturum oſtendit, ſuumque erga veſtram civitatem ſingulare ſtudium, miſſo illuc Reſidente ſuo, ibique manere juſſo, teſtatum reddidit; ita viciſſim expectat et meritò quidem poſtulat à vobis æqua reddi iis in rebus quæ hujus reipub. ex uſu, ab ſuo dicto Reſidente ſuoque nomine veſtræ civitati, antiquitùs amicæ nobis et fœderatæ, vel jam expoſita vel in poſterum exponenda erunt.

Weſtmonaſterio. Dat. die April. An. Dom. 1652.

Sub ſigillo Parlamenti ſubſcripſit ejus nomine atque authoritate

Prolocutor Parlamenti Reipub. Angliæ.

Concilium Status Reipublicæ Angliæ Sereniſſimo Principi D. Ferdinando *Secundo Magno Duci Hetruriæ*, Salutem.

CONcilium *Status* cum à *Carolo Longlando* qui in Portu Celſitudinis Veſtræ *Liburnenſi*, mercatorum Anglicorum negotia procurat, certius per literas fieret quatuordecim Naves præſidiarias Fœderatorum *Belgarum* in eum Portum nuper veniſſe, qui naves Anglorum in ipſo Portu veſtro aut incenſuros ſe eſſe aut depreſſuros minati palàm ſunt, Veſtramque Serenitatem cujus fidem atque opem Angliæ Mercatores ibi commorantes imploraverant, *Liburnienſis* Præſidii præfecto mandâſſe, uti illis Anglorum navibus auxilio eſſet ſui muneris atque officii judicavit eſſe, uti Celſitudinem Veſtram certiorem faceret, quàm

huic Reipublicæ gratiſſima ſit benevolentia illa atque tutela quam mercatoribus Anglis tam benignè præbuiſtis, Veſtræque Celſitudini promittit atque in ſe recipit manſuram apud ſe in omne tempus hujus benè meriti gratiam, paratumque ſe omni occaſione fore parem amicitiam pariaque officia veſtro Populo reipsâ præſtare, omniaque facere quæ conſervandæ inter hanc Gentem atque Veſtram ſolitæ benevolentiæ, atque commercio poſſint conducere. Cumque naves Fœderatarum *Belgii* Provinciarum inter ipſa de Fœdere Colloquia à ſemetipſis oblata in Claſſem noſtram ſumma cum perfidia non ſolùm in ipſis Stationibus hoſtilia inceptaverint (quo in facinore DEUS, tanquam arbiter juſtiſſimus, adverſum ſe illis atque infenſum oſtendit) verùm etiam in exterorum portubus naves mercatorum noſtrorum capere aut demergere conatæ ſint, neceſſarium etiam cenſuimus Scriptum hoc Parlamenti Reipublicæ Angliæ ad Celſitudinem Veſtram unà mittere; cujus emittendi occaſionem dedêre Controverſiæ inter hanc Rempub. et *Belgii* Provincias in præſentiâ coortæ. Ex quo Celſitudo Veſtra facilè perſpiciat, quàm iniqua, quam contra fas omne atque jus Gentium facta illius Populi in hanc Rempub. extiterint, et quàm ex animo Parlamentum ſtuduerit publicæ Pacis causâ amicitiam eorum et ſocietatem priſtinam retinuiſſe.

Datis ab Alba Aula Julii 29. 1652.

Subſcripſit Concilii Nomine atque Authoritate *Conſilii Præſes.*

Ad Legatum Hiſpanicum.

Excellentiſſime Domine,

CONcilium *Status*, deliberatione habitâ de illa chartula quam $\frac{27\ Maii,}{6\ Junii,}$ 1652. ab Excellentia Veſtra accepit, tum etiam de illa quam in *Concilio Status*

cum audiretur $\frac{6}{16}$ hujus menſis Veſtra exhibuit Excellentia, ad binas illas chartulas Reſponſum hoc reddit: Parlamentum Reipubl. Angliæ firmam amicitiam bonamque pacem, quæ huic Reipub. eſt cum Hiſpaniarum Regia Majeſtate conſervandi percupidum, ex quo idem primùm Regis prædicti animum eodem inclinare Excellentia Veſtra ſignificavit, paratum ſemper fuiſſe eam utriuſque gentis bono quam maximè firmare ac ſtabilire. Idque Concilium Status Parlamenti nomine atque mandato ſuis chartulis aliquoties Excellentiæ Veſtræ demonſtravit; et ſpeciatim, prout Excellentia Veſtra petiverat, Commiſſarios delegit, quæ et Excellentiam Veſtram convenirent, ab eaque acciperent, quæ ad prædictum finem conducentia proponerentur; quo in conventu eorum loco proponendorum viſum eſt nobis generatim quædam, quaſi futuro prævia colloquio, exhibere, de quibus Concilio videbatur, Parlamentum qui ſuus eſſet ſenſus chartis prioribus planum feciſſe: tamen quo cumulatiùs ſatisfieret, utque Excellentiæ Veſtræ nequa dubitatio reſtaret iis de rebus quæ tum propoſuerat, Concilium in ea chartula quæ $\frac{31}{10}$ *Martii* / *Aprilis* data eſt paratum ſe eſſe oſtendit cum Excellentia Veſtra in Colloquium venire iis de rebus quæ à parte Regiæ Majeſtatis prædictæ in mandatis haberet tàm de priſtina amicitia quàm de actione futura, de iis etiam quæ à nobis hujus Reipub. nomine exhiberentur; cumque ad ſingula veniretur ea, quæ par eſſet, reſque poſtularet, reſponſa dare: ad quæ viſum eſt Excellentiæ Veſtræ nihilum reſpondere neque per duos pene menſes in ea re ulterius progredi. Veſtramque chartulam $\frac{27}{6}$ *Maii* / *Junii* 1652. datam Concilium ex eo tempore primam ab Excellentia Veſtra accepit, in eaque hoc ſolum proponitis, uti pacis atque fœderis articuli inter *Carolum Regem* nuperum veſtrumque Dominum $\frac{6}{16}$ *Novembris* 1630. pacti denuò percurrantur, utque

ejus capita quæque vel amplificentur vel immutentur pro temporum et rerum alio nunc Statu, necnon regendæ Reipublicæ formâ immutata, quod cum nihil amplius eſſet, quam quod et nos in prædicta noſtrâ chartula $\frac{31 \text{ Martii}}{10 \text{ Aprilis}}$ ſummatim atque dilucidè ſignificaveramus, expectabat Concilium quoſdam ſpeciatim articulos ex eo fœdere ab Excellentia Veſtra propoſitum iri cum ea amplificatione, iiſque mutationibus quarum facitis mentionem, cum alioqui nobis impoſſibile ſit ullum aliud reſponſum hac de re dare quàm quod jam dedimus. Verùm cum Excellentia Veſtra ex charta ſua noviſſima dilationem in nos conferre videatur, Concilium idcircò chartulam Veſtram prædictam $\frac{27 \text{ Maii}}{6 \text{ Junii}}$ datam quodque in ea propoſitum erat denuò inſpexit, ſeque de eo quod illic eſt propoſitum, priore illâ chartulâ Excellentiæ Veſtræ plenè ſatisfeciſſe arbitratur, cui et hoc ſolum poteſt adjicere, ſe, cum Excellentiæ Veſtræ videbitur, vel ex fœderibus jam factis vel alio quovis modo ejuſmodi ferre conditiones quæ ad præſentem rerum ac temporum ſtatum erunt accommodatæ, quibus à parte Veſtra fundari amicitiam vultis, ea vobis reſponſa exinde redditurum quæ ab ſe ad ea reddi æquum erit, quæque Parlamentum in eodem perſeverare ſtudio teſtentur, illibatam atque firmam cum rege veſtro Domino amicitiam conſervandis. Eaque ut augeſcat etiam, Parlamentum omnem honeſtam ſeque dignam operam pro ſe quidem dabit.

Concilium præterea ſui officii ducit eſſe, Excellentiam Veſtram illius noſtræ chartulæ Januarii 30. 1651. ad vos datæ admoneri, cui cum Excellentia Veſtra reſponſum nondum dederit, inſtamus proinde atque expectamus ut Parlamento, de qua illic re facta mentio eſt, ſatisfactio detur.

Reſponſum Conſilii Status *ad Replicationem Dominorum Legatorum Extraordinariorum ſereniſſimi* Regis Daniæ *et* Norwegiæ, *Commiſſariis Conſilii traditam, ad Reſponſum illud quod reddidit Concilium ad quatuordecim eorum poſtulationes.*

PRædictis Dominis Legatis ut ſatisfiat de reſponſo Concilii ad quintum, ſextum, ſeptimum, octavum, et nonum articulum, aſſentitur Concilium huic ſequenti clauſulæ ſuo reſponſorum fine adjiciendæ. Videlicet, Præter illas colonias, inſulas, portus et loca in partis alterutrius ditione, ad quæ loca ne quis negotiandi aut commercii habendi causâ accedat, lege cautum eſt, niſi impetratâ prius ejus partis Licentia ſpeciali ad quam illa colonia, inſula, portus, aut loca pertinuerint.

Receptio cujuſquam in navem quæ in flumina, portus, aut ſinus alterutrius partis compulſa erit navem illam ulli exhibendæ moleſtiæ aut perſcrutationi ex reſponſo Concilii ad articulum undecimum obnoxiam non faciet, quemadmodum prædicti Domini Legati in replicatione ſua videntur intellexiſſe, præterquam ubi illa receptio contra Leges, Statuta, aut morem illius loci eſt, in quo illa navis portum capeſſerit, qua in re videtur Concilio nihil ſtatui quod durius ſit, ſed quod utriuſque Reipub. Saluti ſit æquè conducibile.

Quod ad probandum cujuſnam propriè naves et bona illa erunt quæ in naufragio ejici acciderint, Concilium exiſtimat neceſſe eſſe jusjurandum dari in illis curiis quæ ad hujuſmodi cauſas aut jam ſunt conſtitutæ aut erunt conſtituendæ, ubi qua illa ſibi vendicant audiri ſinguli poſſint et cujuſque jus cognoſci ac dijudicari, quod ſcriptis teſtimoniis, quæ vulgo *Certificata* nuncupantur, tam clarè atque diſtinctè fieri non poteſt, unde multi ſcrupuli ac dubitationes exiſtere poterunt, multæ etiam fraudes ac

doli in illud genus probationis irrepere, quod ne eveniat utriuſque partis intereſt providere. Concilium etiam æquum eſſe arbitratur, definiri certum tempus ante quod tempus qui juſtum earum rerum dominum ſe eſſe non probaverit, excludetur ad evitandas ſine fine lites. Quod autem ad modum vendundandi ea bona quæ ejecta in naufragio facile corrumpuntur, viſum eſt Concilio eum modum proponere qui ad lucernam dicitur, ut qui ſit modus maximè probabilis verum bonorum pretium eliciendi ad dominorum emolumentum; tamen ſi prædicti Domini Legati inventam aliam rationem attulerint quæ huic fini magis conducere videbitur, per Concilium non ſtabit quo minus id fiat quod æquum erit: neque intelligitur ob hanc rem huic Tractationi moram afferendi occaſio ulla præbeatur.

Quod autem ad eorum ſupplicium qui propoſitum fœdus ruperint, Concilium id adjecit, cujus in reſponſo ſuo ad articulum quartum decimum fit mentio ad majorem ejus articuli efficaciam, ipſumque fœdus eò firmius atque diuturnius reddendum.

Ad clauſulam Articuli quarti decimi extremam quod attinet reſpondere, non expedire cenſemus illis fœderibus ac Societatibus, quarum in prædictis reſponſis facta eſt mentio, quæque generatim duntaxat proponuntur aſſenſum noſtrum exhibere antequam quales illæ ſint, exploratius nobis fuerit, de quibus cum Excellentiis Veſtris viſum erit Concilium certius facere, reſponſum expreſſius ad id reddere poterimus.

Replicatio Concilii Status *ad reſponſum prædictorum Dominorum Legatorum quod ad ſenos articulos à prædicto Concilio nomine* Reipub. Angliæ *exhibitos eſt redditum.*

CONcilium, inſpectis prædictorum dominorum Legatorum diplomatis quibus collata in eos poteſtas eſt tranſigendi cum *Parlamento* aut ejus Com-

miſſariis de iis omnibus quæ tranſigi expediverit, fœderaque vetuſta renovandi novaque jungendi, exiſtimabat quidem prædictos dominos Legatos ea authoritate eſſe præditos ut et reſponſa dare poſſent, et omnia tranſigere tam quæ à parte hujus Reipub. quam quæ à parte *Regis Daniæ* et *Norwegiæ* ferrentur, adeoque reſponſa quæ prædictis Dominis Legatis ad primam, ſecundam, tertiam et quintam Concilii poſtulationem dare libuit haud expectabat, quo factum erit ut huic præſenti tractationi neceſſario more afferatur cum et in ſe æquiſſimum ſit et in Concilio deliberatum fœdus integrum tractando ſimul complecti tam de iis quæ ad hanc *Rempub.* quam quæ ad Regna *Daniæ* et *Norwegiæ* ſpectant. Quapropter Concilium enixè flagitat ut Excellentiæ Veſtræ reſpondere ad prædictum noſtrum primum, ſecundum, tertium, et quintum poſtulatum velint.

Ad quartum articulum de portoriis *Gluckſtadii* cum ea jam antiquata ſint, quemadmodum Excellentiæ Veſtræ in reſponſo meminerunt, inſtat Concilium uti eorum illa antiquatio etiam per hoc fœdus rata habeatur, ne forte in poſterum revocentur.

Quod ad ſextum articulum, qui de pyratica eſt, eum quidem inſeruit Concilium ut qui ad utriuſque commoda æquè pertineret, et ad commercium in commune ſtabiliendum quod à pyratis atque prædonibus perquàm turbatur atque interrumpitur; cumque reſponſum Dominorum Legatorum de hoc articulo ad hoſtes tantùm referatur mentionem Piratarum nullam faciat, Concilium idcirco expreſſius reſponſum ad id petit.

Cumque prædicti Domini Legati in ſua replicatione ad reſponſum Concilii et decimum ſuum articulum, et ad eum Concilii reſponſum prætermiſerint, Concilio neceſſarium viſum eſt prioribus ſuis poſtulatis ſequentem hunc articulum adjungere.

Populum et incolas Reipub. Angliæ qui negotia aut commercium per ulla regna, regiones, aut ditio-

nem *Regis Daniæ* et *Norwegiæ* habuerint portorii, tributi, cenſus, vectigalis aut ſtipendii cujuſvis plus in poſterum non ſolvere aut alio quovis modo atque populus fœderatarum *Belgii* Provinciarum, aliave quævis natio externa minimum illic ſolvens mercaturamque faciens, ſi ſolvit aut ſolutura eſt, parique frui et æquè amplâ libertate privilegiis et immunitatibus, cum in adventu, tum in reditu et quamdiu illic commorabuntur, in piſcatu etiam, mercatura, atque alio quocunque modo, quo ullius exteræ gentis populus in prædictis regnis totaque ditione dicti *Regis Daniæ* et *Norwegiæ* fruitur aut frui queat; quibus itidem privilegiis populares *Regis Daniæ* et *Norwegiæ* per omnes Provincias ac ditionem *Reipublicæ Angliæ* pariter fruentur.

Concilium Status Reipub. Angliæ ſereniſſimo Principi Domino Ferdinando *Secundo, Magno Duci Hetruriæ,* Salutem.

Sereniſſime Princeps, Amice Chariſſime,

Concilium Status, cognito tàm per Oratorem Celſitudinis Veſtræ hìc commorantem, quam per *Carolum Longlandum* Mercatorum Anglicorum negotia *Liburni* procurantem, quanta cum benevolentia ac fide Celſitudo Veſtra navium Anglicarum in *Liburnienſem* portum ſe recipientium tutelam ſuſceperit, contra *Belgarum* naves prædatorias exitium illis atque direptionem minitantes, literis undetrigeſimo Julii datas (quas ad Celſitudinem Veſtram, jamdudum perveniſſe ſperat) ſignificavit quam id ſibi gratum acceptumque accidiſſet, eodemque tempore ſcriptum Parlamenti Reipublicæ *Angliæ* de controverſiis inter hanc *Rempub.* et *Fœderatas Belgii Provincias* in præſentia exortis ad Serenitatem veſtram unà miſit. Cumque rurſus per eundem *Carolum Longlandum*

Concilium intellexerit, quæ ulterius mandata dederit Celſitudo Veſtra de incolumitate atque tutela navibus *Anglicis* præſtanda, etiam *Belgis*, ne id fieret, importunè contra nitentibus, ne hanc quidem occaſionem prætereundam eſſe cenſuit, ſignificandi rurſus Celſitudini Veſtræ ſe veſtram juſtitiam et ſingularem in tutandis navibus ſuis conſtantiam cum plurimi facere tum ſibi etiam gratiſſimam habere. Quod cum ſolidæ amicitiæ ſtudiique veſtri in hanc rempub. haud leve indicium ſit, perſuadere ſibi poterit Celſitudo Veſtra paria officia atque ſtudia in nobis erga Veſtram Celſitudinem nunquam ſe eſſe deſideraturam. Quæque declarare poſſint quàm nobis deliberatum ſit eam amicitiam quæ huic Reipub. cum Veſtra Serenitate eſt, quam conſtantiſſimè atque diutiſſimè pro virili noſtrâ parte conſervare. Nos interim navibus noſtris omnibus, quæ veſtros portus intraverint diſertis verbis mandavimus, ut ſalutationes exploſione tormentorum conſuetas, omnemque honorem debitum veſtræ Celſitudini exhibere meminerint.

Dat. Alba Aula Septemb. 1652.

Et Concilii Sigillo deinde conſignandis ſubſcripſit.

Concilii Præſes.

Ad Legatum Hiſpanicum Alphonſum de Cardenas.

Excellentiſſime Domine,

LIteræ *Excellentiæ Veſtræ* $\frac{5}{15}$ *Novemb.* 1652, datæ, et à Secretario veſtro *Novemb.* 8, redditæ, unà cum duobus libellis ſupplicibus ſimul involutis, in Concilio recitatæ ſunt de navibus nimirùm *Samſone* et *San Salvadore* vulgò nominatis; ad quas Concilium reſponſum hoc reddit: Navem Anglicam præſidiariam, cum in prædictas naves non in Dunis, ut ſcribit Excellentia Veſtra, ſed in alto incidiſſet, tanquam hoſtium navem prædæ habitam in portum adduxiſſe;

uriamque Ammiralatus ad quam propriè de cauſis ujuſmodi attinet cognoſcere illius cauſæ cognitionem ro jure ſibi ſumpſiſſe; ubi ſinguli partis utriuſque uorum id intereſt ampliter et liberè audientur juſque um quiſque obtinebit: veſtræ porrò Excellentiæ ogatum ad illius Curiæ judices miſimus quo certiùs ntelligamus quouſque iis de navibus in judicio proeſſerint. Quod ſimul ac nobis compertum erit ea lari mandata hâc de re curabimus quæ et æquum rit, et eâ dignum amicitiâ quæ huic Reipublicæ um Rege veſtro intercedit, nec minùs confidimus Regiam ejus Majeſtatem minimè paſſurum eſſe hujus Reipublicæ hoſtium bona ſub nomine ejus ſubjectoum elabi aut deliteſcere.

Datis ab Albâ Aulâ, 11 *Novemb. An. Dom.* 1652.

Subſcripſit et Concilii Sigillum apponendum curavit

Gulielmus Maſham, Concilii Præſes.

Legato Hiſpanienſi.

Excellentiſſime Domine,

ALlatum nuper ad Concilium eſt ab Navarcho noſtro *Bodileo* navium hujus Reipub. ad *Gaditanum* mare Præfecto, ſe cum tribus aliis navibus præſidiariis poſtquam undecim Belgicarum impetum continuato bidui certamine ſuſtinuiſſet, ad portum *Longonem* vulgò dictum ad ſarcienda quædam in eo prælio accepta incommoda, eaſque res comparandas quæ ſibi ad pugnam opus eſſent, in portum *Longonem* vulgò dictum ſe recepiſſe, ubi ejus loci Præfectus in um cæteraſque ſub ejus ductu naves omnia et juſiſſimi et humaniſſimi ſimul Viri officia implevit; umque is locus in ditione Sereniſſimi Regis Hiſpaiarum ſit, Concilium certè ſingularem præſidii illius umanitatem reipsâ cognitam arctioris amicitiæ mu-

tuæ tàm auſpicatò cœptæ fructum uberem eſſe exiſtimat; ſuique adeò officii ducit eſſe, ob acceptum tam opportunò beneficium ejus *Majeſtati* gratias agere, veſtramque rogat Excellentiam ut hoc *Regi ſuo* ſereniſſimo velit primo quoque tempore ſignificare, eique perſuaſum reddere *Parlamentum Reipub. Angliæ* paratum ſemper fore paria amicitiæ atque humanitatis officia oblatâ quâvis occaſione referre.

Dat. Weſtmonaſterio 11 *Novemb. An. Dom.* 1652

Subſcripſit et Concilii Sigillum apponendum curavit *Guilielmus Maſham* Concilii Præſes

Parlamentum Reipub. Angliæ, Sereniſſimo Principi D. Ferdinando *Secundo, Magno Duci Hetruriæ,* Salutem.

Sereniſſime Princeps, Amice Chariſſime,

PArlamentum Reipub. Angliæ literas veſtræ Celſitudinis *Auguſti* ſeptimo decimo, Florentiâ datas, accepit: in quibus de reſtitutione navis cujuſdam agitur oryzâ onuſtæ, quæ navis à capitaneo *Cardio Liburnienſi* vendicatur. Et quamvis in noſtrâ Ammiralatûs curiâ contra prædictum *Cardium* in eâ causâ ſententia Judicum lata jam ſit, et apud Delegatos provocatio tum penderet, tamen cum hoc Celſitudo veſtrà petat, Parlamentum, quo tam amici Principis benevolentiam ac neceſſitudinem quanti faciat teſtificari poſſit, mandavit quibus curæ ea res eſt, ut navis illa cum oryzâ, vel ſaltem ejus juſtum pretium prædicto Capitaneo *Cardio* reddatur; cujus mandati fructum procurator ejus apud nos re ipsâ jam percepit. Et quemadmodum Celſitudo veſtra ſuum navibus Anglorum in portu *Liburnienſi* patrocinium atque tutelam benignè præbendo Parlamentum ſibi magnoperè devinxit (cujus rei geſtæ narratio tam ab Oratore hîc veſtro, quàm à *Carolo Longland* merca-

torum noſtrorum illic procuratore delata nuper ad nos eſt) ita Parlamentum ſummo viciſſim ſtudio dabit operam, quotieſcunque occaſio dabitur, ut ſua omnia ſinceræ amicitiæ atque benevolentiæ officia in Celſitudinem veſtram ſolidè conſtare poſſint; quam adeò divinæ benignitati atque tutelæ commendatiſſimam vult eſſe.

Datis Weſtmonaſterio die Novemb. 1652.

Subſcripſit et Sigillum Reipub. apponendum curavit

Prolocutor Parlamenti Reipub. Angliæ.

Parlamentum Reipub. Angliæ Sereniſſimo et Potentiſſimo Principi Daniæ *Regi,* etc.

Sereniſſime et Potentiſſime Rex,

PArlamentum *Reipub. Angliæ* poſtquam accepit ab illius Claſſis Præfecto quæ nuper ad *Hafniam* Majeſtatis Veſtræ portum miſſa eſt, ut navibus Mercatorum noſtrorum inde redeuntibus domum præſidio eſſet; prædictis navibus permiſſum non eſſe ſecum diſcedere; verùm illic Majeſtatis Veſtræ juſſu retineri; productis etiam ab eo literis Regis veſtram ea in re ſententiam declarantibus, negat explicatas in iis literis rationes cur naves illæ retineantur ulla in parte ſibi ſatisfacere: ut igitur in re tanti planè momenti quæque ad proſperum utriuſque Gentis ſtatum tantoperè conducit ſequuturo fortaſſe majori cuipiam incommodo maturiùs occurratur, miſit *Parlamentum* Virum illuſtriſſimum et ſpectatæ fidei *Richardum Bradſhaw Armigerum, Hamburgi* Oratorem, qui itidem ad Majeſtatem Veſtram Oratoris munus impleat, cum iis diſertè mandatis, ut de prædicto negotio agat: Veſtramque adeò rogamus Majeſtatem eidem velit Viro et aurem benignam et fidem amplam perhibere, quicquid ſuper hoc negotio Veſtræ Majeſtati noſtro

nomine propoſuerit: quam Nos divinæ Tutelæ et Providentiæ commendatam volumus.

Datis Weſtmonaſterio 6 die Novemb. An. Dom. 1652.

Sub Sigillo Parlamenti ejuſque Nomine atque Authoritate ſubſcripſit

Prolocutor Parlamenti Reipublicæ Angliæ.

Parlamentum Reipub. Angliæ Sereniſſimo Principi Venetiarum *Duci,* Salutem.

Parlamentum Reipub. Angliæ literas Celſitudinis veſtræ *primo Junii* 1652. datas per *Laurentium Palutium* accepit, ex quibus cum et veſtrum, et Senatus propenſum in hanc Rempublicam animum proſpiciat, occaſionem hanc ſuum viciſſim erga Sereniſſimam Rempub. *Venetam* ſingulare ſtudium ac benevolentiam declarandi, libenter arripuit, quam et re ipſa idque ex animo, demonſtrare quoties uſus venerit, haudquaquam gravabitur, cui et omnes vel conſervandæ vel etiam augendæ amicitiæ uſuſque mutui rationes in medium allatæ erunt itidem acceptiſſimæ, veſtræque adeò Celſitudini et Reipublicæ Sereniſſimæ fauſta omnia ac proſpera exoptat atque precatur.

Datis Weſtmonaſterio die Decemb. An. Dom. 1652.

Subſcripſit et Parlamenti Sigillum imponendum curavit

Prolocutor Parlamenti Reipub. Angliæ.

Parlamentum Reipub. Angliæ Sereniſſimo Principi Ferdinando Secundo Hetruriæ *Magno Duci,* Salutem.

CUm *Parlamentum Reipub. Angliæ* antehac ſuis Navarchiis atque Præfectis navium ad loca ſub veſtræ Celſitudinis ditione appellentibus, etiam atque

etiam mandaverit, ut ſe pacatè atque modeſtè gererent, eâque quâ decet obſervantiâ erga Principem Sereniſſimum cujus hæc Reſpub. et conſervare amicitiam tantoperè ſtudeat, et tantis beneficiis affecta ſit, prorſus inopinatum ſibi quidem accidit, quod à Navarcho *Appletono* in *Liburnienſi* portu inſolentiùs factum eſſe accepit; eum nimirùm ab eo vigili dum in moleſtationem ageret, vim attuliſſe, idque tum contra fidem atque obſequium huic Reipublicæ ab eo debitum, tum contra obſervantiam atque honorem qui veſtræ Celſitudini ſuâ in ditione jure optimo debetur: quam rem totam ſicuti geſta eſt, ex literis veſtris 7. et 9. *Decembris Florentiâ* datis Parlamentum intellexit; uberiùs etiam per ſpectatiſſimum virum *Almericum Salvettum*, veſtrum hìc Reſidentem; atque veſtræ Celſitudinis honorem qui hâc in re agi videtur, uſque adeò ſibi commendatum habet, ut Concilio Status id negotii dederit, uti literas Navarcho *Appletono* quam primum ſcribendas curaret, quibus is terreſtri itinere confeſtìm huc advolare juberetur, inſoliti hujus facti et extraordinarii rationem redditurus (quarum exemplum literarum his incluſum unà mittitur) qui ubi advenerit et facti poſtulabitur, de eo id ſtatutum iri pollicemur, quod teſtificari poſſit ſe veſtri juris violationem haud minùs moleſte ferre, quam ſi ipſum jus ſuum violaretur. Quinetiam de nave dictâ *Phœnice Liburni* recuperatâ conſultatione habitâ, quæ res à Celſitudine veſtrâ nec non ab Oratore ſuo narratur atque urgetur, contra datam à Navarcho *Appletono* fidem fuiſſe, qua obſtrictus erat ne *Hollandos* intra conſpectum portus aut laternæ adoriretur, veſtramque Celſitudinem eâ fiduciâ nixam, *Hollandis* fide data de incolumitate promiſiſſe, debere proinde eorum ſatisfactioni proſpicere, quibus veſtra ſub fide damnum datum eſt, Parlamentum ab Excellentia veſtra petit, ut hoc ſibi perſuaſum habeat, hanc rem, quemadmodum ſine ſuo conſilio aut man-

dato eſt geſta, ita hoc etiam ab ſua voluntate ac mente longiſſimè abeſſe ut Celſitudo veſtra ullo incommodo aut honoris imminutione ex illo facto afficiatur: quin imò ſe operam daturum, ut vobis ſatisfaciendi aliqua ratio ineatur, prout ſibi quæſtione habitâ de re totâ conſtiterit: quam ut pleniùs intelligere poſſit, ipſum Navarchum *Appletonum* ab ſe audiri neceſſarium eſſe judicat; qui et eadem fide obſtrictus erat, et ab Excellentia veſtra creditur, ejuſdem violationi ſaltèm aſſenſiſſe; præſertim cum is tam brevi ſit ad nos reverſurus, atque illum poſtquam Parlamentum audiverit, et cum dicto Oratore veſtro rationes amplius contulerit, hac de re haud exigui ſane momenti eam ſententiam feret, quæ et æqua erit, ſummæque benevolentiæ qua Celſitudinem veſtram proſequitur conſentanea, collatis denique à vobis in ſe beneficiis haud indigna. De qua ne interim dubitaret Celſitudo veſtra literis per eundem hunc tabellarium ſtatim miſſis certiorem factam primo quoque tempore volebat; ſeque nullam occaſionem eſſe prætermiſſurum, qua poſſit re ipsâ teſtari, veſtram amicitiam quanti faciat.

Datis Weſtmonaſterio 14 *die Decembris*
An. Dom. 1652.

Subſcripſit et Parlamenti Sigillum imprimendum curavit
Prolocutor Parlamenti Reipub. Angliæ

Concilium Status Reip. Anglicanæ Sereniſſimo Principi Frederico *Hæredi Norwegiæ, Duci Sleſvici, Holſatiæ, Starmatiæ, Ditmarſiæ, Comiti in Oldenburgh et Delmenhorſt*, Salutem.

QUanquam ſapientiſſimo Deo viſum eſt rerum omnium Moderatori clementiſſimo, præter illud onus quod nobis cum majoribus noſtris commune

impoſuit, ut pro libertate noſtrâ contra tyrannos honeſtiſſima bella gereremus, iis nos etiam auſpiciis eaque divinâ ope præ illis inſigniter adjuvare, ut non ſolum civile bellum reſtringuere, ſed et cauſas ejus in futurum præcidere, nec non et hoſtium externorum inopinatos impetus propulſare valuerimus, eundem tamen ſupremi numinis in nos favorem ac benignitatem gratiſſimis quantum poſſumus animis agnoſcentes, non ita rerum noſtrarum ſucceſſibus efferimur, ut non ſingularem potiùs Dei juſtitiam ac providentiam edocti, atque noſmet largiter experti, et bellum omne quantum licet averſemur, et pacem cum omnibus cupidiſſimè amplectamur. Quemadmodum igitur quæ amicitia, quæque fœderum jura nobis cum populis quibuſcunque ac Principibus antiqua interceſſêre, ea hactenùs cuiquam nec violavimus priores, nec violata voluimus, ita et Celſitudo veſtra pro vetuſtâ ſuâ cum *Anglis* et à majoribus acceptâ amicitiâ poterit certiſſimâ animi perſuaſione de nobis æqua omnia atque amica, et ſibi et ſuis polliceri. Denique ut delata à Celſitudine veſtrâ nobis ſua ſtudia atque officia plurimi ut par eſt facimus, ita operam dabimus ut neque noſtra ullo tempore vel ſibi vel ſuis deeſſe ſentiat: Veſtramque adeò Celſitudinem Omnipotentiæ numinique Dei Omnipotentis quàm maximè commendatam cupimus.

Datis in Alba Aula die Julii An. 1653.

Subſcripſit et Concilii Sigillum imprimendum curavit

Concilii Præſes.

Comiti Oldenburgico.

Illuſtriſſime Domine;

PArlamentum *Reipub. Angliæ* plurimam ſalutem ab Amplitudine veſtra officioſiſſimè atque humaniſſime ſibi dictam, per *Hermannum Mylium*, Juriſ-

conſultum Deputatum et Conſiliarium veſtrum accepit: qui et fauſta omnia Parlamento reique *Anglicæ* veſtro nomine precatus eſt, et hujus Reipub. amicitiam ut vobis ſarta tecta permaneret ſimul expetivit: literas etiam liberi commeatus, quibus veſtræ ditionis populus eò tutiùs negotiaretur, navigaret, et commercia exerceret, nec non et noſtra ad publicos foris miniſtros mandata uti Amplitudini veſtræ rebuſque veſtris, ſuis officiis atque conſiliis opitularentur, idem à nobis petivit. Nos et petitis hiſce libenter annuimus, et cùm amicitiam, tùm etiam literas illas expetitas, illaque ad miniſtros publicos mandata ſub Parlamenti ſigillo conceſſimus. Et quanquam aliquot jam menſes abierunt, ex quo Veſter Publicus Miniſter ad nos primum acceſſit, ea tamen dilatio neque ex eo orta eſt, quo nos petitioni, Amplitudinis Veſtræ nomine factæ, aſſentiri gravaremur neque quo Veſter Deputatus nos aſſiduè ſollicitare ullo tempore deſtiterit (qui certe omni cum diligentia, nec non officioſa ſimul inſtantia, ut confecto negotio, compos voti dimitteretur quotidiè nos efflagitavit) verùm ex eo ſolùm accidit quòd maxima quidem et graviſſima Reipub. negotia quæque ad eam vehementer pertinere, aut agitarentur per hoc totum fere tempus, aut tranſigerentur. Qua de re dignitatem veſtram Illuſtriſſ. certiorem faciendam eſſe cenſuimus, ut ne quis dilationem hanc ſecùs interpretando, gravatim aut ægrè impetratum hoc eſſe exiſtimet, quod à Parlamento Reipub. *Angliæ* libentiſſimè conceſſum eſt. Cujus nomine conſignare hæc juſſus eſt.

Henricus Scobell, *Clericus Parlam.*

Parlamentum Reipub. Angliæ *Illuſtribus et Ampliſſimis Conſulibus, Scultetis, Landam. et Senatoribus Cantonum Helvetiæ Evangelicorum, Tigurini, Bernenſis, Glaronenſis, Baſileenſis, Schaffuſienſis, Abbatiſcellani, nec non ejuſdem Religionis Confœderatorum in Rhætia, Genevæ, Sanctogalli, Multuſii et Biennæ, Amicis noſtris chariſſimis*, Salutem.

LIteras veſtras, *Illuſtres Domini atque Amici Chariſſimi, Decembris* 24. 1652. ad Nos datas accepimus, omni humanitate, benevolentiâ, ſtudioque erga nos noſtramque Rempub. egregio refertas; quodque nobis ſemper majus & antiquius debet eſſe, charitatem fraternam & verè chriſtianam ſpirantes. Deoque imprimis Optimo Maximo gratias agimus, qui vos totque veſtras *Civitates* nobiliſſimas, non tam illis montium clauſtris quàm inſitâ veſtrâ fortitudine, pietate, et prudentiſſimâ æquiſſimâque rerum civilium adminiſtratione, mutuâ denique fœderum fide circumvallatas atque munitas, firmiſſimum univerſis orthodoxis præſidium illis in locis excitavit atque conſtituit: vos deinde, qui per omnem Europam primi fere mortalium poſt invectas ab Aquilone Barbarorum Regum tyrannidos, Deo veſtram virtutem proſperante, libertatem vobis peperiſtis, partam haud minore prudentiâ ac moderatione, tot per annos, illibatam conſervaſtis; de nobis noſtrâque libertate nuper vindicatâ tàm præclarè ſentire, tamque ſinceros Evangelii cultores de noſtro in orthodoxam fidem amore ac ſtudio, tàm conſtantèr perſuaderi, id quidem longè nobis gratiſſimum eſt. Quod autem ad pacem nos piè ſane et affectu, ut nobis eſt perſuaſiſſimum, verè chriſtiano adhortamini, permagnum certè pondus apud nos ea adhortatio habere debet;

cum propter ipſam rem, quam ſuadetis, maximè expetendam, tùm propter ſummam etiam authoritatem, quæ Vobis præ cæteris hac in parte meritò tribuenda eſt, qui inter maximos circumquaque bellorum tumultus, et ipſi ſummam pacem domi foriſque tamdiu colitis, et aliis omnibus pacis colendæ ſimul hortatores et exemplum optimum extitiſtis; cùm id denique ſuadeatis, quod nos deditâ operâ, idque haud ſemel, non tam noſtris rationibus, quàm univerſæ rei Evangelicæ proſpicientes, per Legatos alioſque publicos Miniſtros petivimus, amicitiam nimirùm et arctiſſimum fœdus cum fœderatis *Belgarum Provinciis* feriendum. . Verùm illi (ſive illa perpetuò nobis infeſta, regiis addicta partibus, tyrannidis et ipſa apud ſuos affectatæ comperta *Araufiana* factio potiùs dicenda eſt) quo pacto Legatos noſtros, non de pace, ſed de fraternâ amicitiâ ac fœdere arctiſſimo venientes acceperint, quas poſtea belli cauſas præbuerint, ut nos, inter ipſa Legatorum ſuorum de fœdere colloquia, inſtructâ claſſe nihil tale cogitantes, in ipſis navium ſtationibus noſtris, ultrò laceſſerint, ex illo à nobis ea de re publicè ſcripto, et nunc unà cum hiſce literis ad vos miſſo, abundè intelligetis. Nos autem in id ſedulò incumbimus, Deo benè juvante, quamvis re hactenùs tàm proſperè geſtâ, ut neque noſtris quicquam viribus aut copiis tribuamus, ſed Uni Omnia Deo, neque ſucceſſibus inſolentèr efferamur: Eundemque animum retinemus conficiendæ juſtæ atque honeſtæ pacis omnes occaſiones amplecti paratiſſimum. Vos interim, *Illuſtres ac præſtantiſſimi Domini*, quibus pium atque præclarum hoc ſtudium eſt, ſolo Evangelico amore impulſis, fratres inter ſe certantes componere atque conciliare, et omni apud homines laude digni, cœleſtis illius pacificorum præmii apud Deum haud dubiè compotes futuri, cujus ſummæ benignitati atque gratiæ vos veſtroque omnes ex animo commendatos volumus, ſi quâ in re vobis uſui eſſe poſſumus, ad

omnia cum amicorum tùm fratrum officia promptiſſimi.

Datis Weſtmonaſterio die Octobris An. Dom. 1653.

Subſcripſit et Parlamenti Sigillum imprimendum curavit

Prolocutor Parlamenti Reipub. Angliæ.

Legato Hiſpanico.

Illuſtriſſime Domine;

CUm graves ad nos allatæ eſſent querelæ *Philippi Noelli, Joannis Godalli,* et ſocietatis mercatorum in Anglia *Foyenſium,* Navem quandam ſuam *Annam Foyenſem* dictam, navem *Anglicam* à ſeſe inſtructam, ſuis mercibus onuſtam, cum domum ſuam ad portum *Foyenſem,* curſum teneret circa Feſtum *Michaelis Archangeli,* à nave quadam præſidiaria *Oſtendenſi,* cui præfuit *Eraſmus Bruerus,* oppreſſam injuſtè et ſine cauſa captam fuiſſe, inque ea nautas indignè et barbarè tractatos, Conſilium Status ea de re ad *Marchionem Ledæ* ſcripſit, (quarum literarum exemplar Amplitudini veſtræ unà cum his mittimus) expectabatque ab eo ſine mora mandatum iri ut ex jure et æquo iſta in re quam primum ageretur. Verùm cum denuò prædictus *Noëllus* unà cum illa ſocietate graviter queratur, quamvis literæ noſtræ *Marchioni* redditæ fuerint, et mercatores illi ab eo tempore ſe *Brugas* ad maritimarum cauſarum curiam contulerint, ibique jus ſuum ſuæque cauſæ veritatem probaverint, juſtitiam tamen ſibi denegari, tamque iniquè ſecum agi ut quamvis per tres ampliùs menſes cognitioni matura res fuerit, tamen ab illa curia ſe impetrare non poſſe ut ſententiam tandem ferat; quin navis eorum et bona nihilo minus retineantur, ſeque per hanc moram in perſequendo jure ſuo magnos ſumptus feciſſe. Non ignorat *Amplitudo Veſtra* et

juri Gentium et commercii et amicitiæ, quæ inter Anglos et Flandros eſt, contrarium eſſe, ut navis aliqua *Oſtendenſis* navem aliquam *Anglicam* caperet, ſi quidem mercibus *Anglicis* onuſta *Angliam* petat; quæque ab illo Præfecto in nautas *Anglicos* inhumaniter ac barbarè commiſſa ſunt pœnam gravem mereri. *Concilium* itaque hanc rem Amplitudini veſtræ commendat, petitque ut de ea in *Flandriam* ſcribere velitis, eamque operam primo quoque tempore dare ut ne hoc negotium diutiùs extrahatur, ſed uti ea juſtitia fiat, ut prædicta navis et bona, unà cum damnis, ſumptibus et fœnore quæ *Angli* iſti propter illam injuſtam interceptionem ſuſtinuerunt Authoritate Curiæ maritimæ *Brugenſis*, aut alio modo bono iis reddantur, utque curetur nequa ejuſmodi interceptio deinceps fiat, quin amicitia quæ noſtris hominibus cum *Flandris* intercedit ſine ulla violatione conſervetur.

Obſignatum nomine et juſſu Concilii Status Parlamenti authoritate conſtituti.

Marchioni Ledæ.

Illuſtriſſime Domine;

GRaves ad nos allatæ ſunt querelæ, à *Philippo Noëllo*, et *Joanni Godallo*, et Societate mercatorum *Foyenſium*, de nave quadam ſua, cui nomen *Anna Foyenſis*, quæ cum eſſet Navis Anglica, ab illis inſtructa, et ipſorum ſolummodo mercibus onuſta, circiter feſtum *Michaelis Archangeli* ad portum ſuum renavigans, à nave præſidiaria quæ ad *Oſtendam* pertinebat, cujus erat Præfectus *Eraſmus Bruerus*, de improviſo capta fuit. Nuntiatum porrò eſt, *Oſtendenſes*, cum in ſua poteſtate navis eſſet, nautas omnes nimis inhumaniter tractâſſe, accenſo fune digitis admoto, et navis magiſtrum undis immerſiſſe, atque

pœne ſuffocaſſe, ut minimè veram ab ipſo confeſſionem extorquerent, de navi atque mercimoniis illis, quaſi Gallorum eſſent. Quod tametſi Magiſter ille cæterique ſocii navis firmiter pernegabant, *Oſtendenſes* tamen, et navim et mercedes in portum ſuum abduxerunt. Hæc in *Curia Navali Angliæ*, inquiſitione factâ, teſtibuſque adhibitis, vera eſſe apparuere, ut ex autographis teſtimoniorum quæ cum his literis ſimul miſimus manifeſto liquebit. Cum itaque illa Navis, *Anna Foyenſis* dicta, atque mercimonia omnia peculiariter verè ac propriè ad *Anglos* pertineant, adeo ut nulla cauſa appareat cur *Oſtendenſes* vel illam vel ea vi caperent, multò minùs auferrent navis Magiſtrum, aut ſocietatem tam durè tractarent; cumque ſecundùm leges Nationum atque amicitiam inter *Anglos Flandroſque*, navim illam atque mercimonia reddi oporteat, magnoperè petimus ab Excellentia veſtra, ut jus ſuum *Anglicani* maturè obtineant, atque illis ſatisfiat qui damnum acceperunt, utque commercium, et Amicitia quæ inter *Anglos Flandroſque* eſt, diù atque firmitèr conſervetur.

Legato Hiſpanico.

P*Arlamentum Reipub. Angliæ* cum intelligat, plurimos ex populo in hâc urbe tàm Excellentiæ veſtræ, quàm aliorum Legatorum et miniſtrorum ab exteris regionibus publicorum hic verſantium domos *Miſſæ* audiendæ causâ frequentare, *Concilio Status* mandavit, uti Excellentiæ veſtræ ſignificaret, cùm hoc gentis hujus legibus damnatum, ac in hâc noſtrâ Republica mali admodum exempli ſit, offenſioniſque plenum, cenſere ſe, ſui planè officii eſſe, ne quid tale dehinc fiat providere: cœtuſque ejuſmodi in futurum prorsùs interdicere. Quâ de re Excellentiam veſtram admonitam nunc eſſe cupimus, ut ne quem ex populo

hujus Reipublicæ *Miſſæ* audiendæ causâ ſuam in domum poſthàc velit admittere. Et quemadmodum *Parlamentum* diligenter curabit ut Legati jus et privilegia quæque veſtræ Excellentiæ inviolata ſerventur, ita hoc ſibi perſuaſiſſimum habet, *Excellentiam* veſtram, quamdiu hìc commoratur, leges hujus Reipub per ſe ſuoſve nolle ullo modo violatas.

Summarium damnorum ſingulorum et haud fictorum quibus Societas Anglicana *multis* Orientalis Indiæ *Locis à* Belgica Societate *affecta eſt.*

	l.	*s.*
1. DAmna illa ſedecim Articulis comprehenſa et pridem exhibita, quorum ſumma eſt 298555 *Regiorum* $\frac{8}{8}$ quæ eſt monetæ noſtræ	74638	15
2. De *Pularonis* Inſulæ fructibus ſatisfactionem dari poſtulamus ab anno 1622, ad hoc uſque tempus, ducenties millenum *Regiorum* $\frac{8}{8}$ præter diſpendium futurum donec jus ditionis in illam Inſulam nobis reſtituatur eo rerum ſtatu in quo fuit cum erepta nobis eſt, prout fœdere ſancitum erat: quod eſt noſtræ monetæ	50000	0
3. Satisfactionem poſtulamus de omnibus illis mercimoniis cibariis et apparatibus, qui ab Agentibus Societatis *Belgiæ* apud *Indos* ablati ſunt, aut iis traditi, aut ulli ex eorum navibus eo curſum tenentibus aut inde redeuntibus, quorum ſumma eſt 80635. *Regiorum:* noſtræ monetæ	20158	0 0
4. Satisfactionem poſtulamus		

portoria *Mercium Belgicarum*
æ in *Perſide* aut navibus impoſitæ
nt, aut in terram expoſitæ ab anno
124. prout nobis à Rege *Perſarum*
nceſſum erat, quæ minoris æſti-
are non poſſumus quam Octogies
illenis *Regiis* 20000 0 0
5. Satisfactionem poſtulamus ob
atuor ædes malitioſiſſimè et in-
uiſſimè *Joccatræ* incenſas, unà
m mercium Apothecis repoſito-
s et apparatibus, cui rei Prætor
ic *Belgicus* occaſionem dedit, de
ibus omnibus ex eo ipſo loco
rtiores poſtea facti ſumus quam
iores querelas exhibueramus, cu-
s damni ſumma eſt ducenties
illenum *Regiorum* 50000 0 0
6. Satisfactionem poſtulamus ob
899 *Libras piperis* ex nave *En-*
mione vi ablatas *anno* 1649. cujus
mni ſumma eſt 6000 0 0

220796 15 0

ummarium Damnorum aliquot particularium quibus etiam à Belgica Orientalis Indiæ Societate *affecti ſumus.*

PRopter damna quæ per eos
fecimus qui *Bantamum* ob-
derunt, unde factum eſt ut per
x annos continuos eo commercio
cluſi ſimus, et conſequenter oc-
ſione ſexcenties mille Regios in
ëmendo pipere locandi pro rata

noſtra portione, quo multas naves noſtras in reditu onerare potuiſſemus, quo onere cum carerent paſſim per *Indiæ* littora cariem traxere: interea ſors noſtra apud *Indos* quæ vel pecuniæ vel bonorum erat ſtipendio nautico commeatu alioque apparatu imminuta et exhauſta eſt, adeo ut prædictæ Jacturæ haud minoris æſtimari queant vicies centies et quater millenis Regiis, id eſt noſtræ monetæ 600000 0

2. Plura etiam propter damna ex amiſſa parte noſtra debita fructuum in *Inſulis Moluccis*, *Banda* et *Amboyna*, ex quo tempore per cædem noſtrorum ibi factam pulſi inde ſumus ad uſque illud tempus quo de jactura hac atque diſpendio nobis ſatisfiat, quod ſpatium temporis ab anno 1622. ad hunc annum præſentem 1650. pro reditu anno 25000. *Librarum* annis 28. Summam conficit. 700000 0

3. Reparationem inſuper poſtulamus centies et bis millenum nongentorum quinquaginta novem *Regiorum Surattæ* à Populo *Mogulli* nobis ablatorum, quos *Belgæ* eum in modum tutati ſunt, ut neque ex pecuniis neque ex bonis ejus populi quæ in ipſorum *Juncis* ſeu Navibus erant damna noſtra reſarcire poſſemus, quod quidem perficere et conati ſumus et in manu noſtra ſitum erat, niſi eos *Belgæ* iniquiſſimè defendiſſent, quæ pecunia amiſſa ad

impenſas faciendas jamdudum in Europa triplum peperiſſet: quod nos æſtimamus	77020	0	0
4. Ob Portoria *Perſidis* quorum dimidia pars ab Rege *Perſarum Anglis* conceſſa eſt anno 1624. quæ uſque ad annum 1629. ſupputata æſtimatur octies millenis *Regiis*, quemadmodum prius exponitur qua ratione ſubducta quatuor mille Librarum in annos ſingulos præbere tenentur ab anno 1629. à quo unus et viginti anni ſunt, atque indè ſumma conficietur	84000	0	0
Ab altero ſummario	220796	15	0
Summa totalis	1681816	15	0

Locus Figuræ Regii **O**

Debitum ab eo tempore fœnus ſortem ipſam longè ſuperabit.

Literæ Oliverii Protectoris

Nomine Scriptæ.

Comiti Oldenburgico.

Illuſtriſſime Domine;

PER literas veſtras *Januarii die vigeſimo* 1654. datas certior ſum factus, nobilem virum *Fridericum Matthiam Woliſogum* Secretarium veſtrum, & *Chriſtophorum Griphiandrum* cum certis mandatis ab illuſtriſſimâ dignitate veſtra in *Angliam* miſſos fuiſſe. Qui cum ad nos acceſſiſſent, et ſuſceptam *Anglicanæ Reipublicæ* adminiſtrationem nobis veſtro nomine gratulati ſunt; & uti vos veſtráque ditio in hanc pacem, quam cum *Fœderatis Belgii Ordinibus* proxime fecimus, aſſumeremini: ut denique *Salvam-Guardiam* illam quam vulgo vocant, à *Parlamento* nuper vobis conceſſam, noſtrâ nunc authoritate confirmaremus, petiverunt: ob iſtam itaque gratulationem tam amicam maximas, ut æquum eſt, gratias agimus: & illa duo poſtulata libenter conceſſimus: nulli etiam occaſioni in poſterum defuturi, quæ ſtudium in vos noſtrum poterit ullo tempore declarare. Idque ex ſupradictis Oratoribus veſtris pleniùs vos arbitror intellecturos; quorum fides, ac diligentia in hoc veſtro apud nos negotio præclarè conſtitit. Quod reliquum eſt, vo-

bis, rebuſque veſtris felicitatem, atque ex voto pacem omnem exopto.

Weſtmonaſterio. Jun. 27. 1654.

Illuſtriſſimæ dignitatis veſtræ ſtudioſiſſimus
Oliverius
Angliæ, Scotiæ, Hiberniæ, &c. Protector.

Comiti Oldenburgico.

Illuſtriſſime Domine;

LIteras veſtras *Maii* ſecundo die *Oldenburgo* datas accepi haud uno nomine gratiſſimas; cùm quòd eſſent ipſæ ſingulari erga me humanitate ac benevolentiâ refertæ; tum quod illuſtriſſimi Domini Comitis *Antonii* perdilecti Filii veſtri manu redditæ. Id quod eò magis honorificum mihi duco, ex quo illius virtutes tantâ ſtirpe dignas, moreſque eximios, ſtudium denique in me egregium, non tam acceptum ab aliis quàm re ipſâ cognitum atque perſpectum am habeo. Neque dubium eſſe poteſt, quin eandem quoque ſuis domi ſpem faciat, fore ſe Patris optimi præſtantiſſimíque ſimillimum; cujus præclara virtus atque prudentia perfecit, ut tota illa ditio *Oldenburgica* permultis ab annis, & ſummâ pace frui, & pacis commoda percipere inter ſæviſſimos undique circumſtrepentium bellorum tumultus potuerit. Talem itaque amicitiam quidni ego quam plurimi facerem, quæ poteſt inimicitias omnium tam ſapienter ac providè cavere. Pro munere denique illo magnifico eſt, *Illuſtriſſime Domine*, quòd gratias habeo; pro jure eſt ac merito tuo, quòd ex animo ſum

Weſtmonaſterio. 29 *Jun.* 1654.

Illuſtriſſimæ dignitatis veſtræ ſtudioſiſſimus
Oliverius,
Angliæ, Scotiæ, Hiberniæ, &c. Protector.

Illuſtriſſimo Domino Antonio Gunthero, *Comiti in Oldenburgh, & Delmenhorſt, Domino in Jehvern, & Kniphauſen.*

Oliverius *Protector Reipub. Angliæ, Scotiæ, Hiberniæ &c. Sereniſſimo Principi* Carolo Guſtavo *Suecorum Gothorum, Vandalorumque Regi, Magno Principi Finlandiæ, Duci Eſthoniæ, Careliæ, Bremæ, Verdæ Stetini, Pomeraniæ, Caſſubiæ et Vandaliæ, Principi Rugiæ, Domino Ingriæ, Wiſſmariæ, necnon Comiti Palatino Rheni, Bavariæ, Jul. Cliviæ Montium Duci, &c.* Salutem.

Sereniſſime Rex;

CUm Suecorum Regnum per hoſce dies ſummi populi ſtudiis, omniumque ordinum ſuffragiis liberrimis tranſlatum ad vos eſſe, toto orbe terrarum percrebuerit, id maluiſſe Majeſtatem veſtram ſuis literis amiciſſimis, quàm vulgatâ famâ nos intelligere, et ſummæ benevolentiæ erga nos veſtræ, et honoris inter primos attributi argumentum haud leve eſſe ducimus. Illam itaque veſtris meritis egregiis acceſſionem dignitatis, præmiumque virtute tantâ digniſſimum, et ſponte, et jure vobis gratulamur: idque ut *Majeſtati* veſtræ *Suecorumque* Genti, reique toti *Chriſtianæ* bonum atque fauſtum ſit, quod et vobis maximè in votis eſt, junctis precibus Deum oramus. Quòd autem fœderis inter hanc Rempublicam, *Sueciæque* Regnum recens icti conſervationem Majeſtas veſtra, quod ad ſe attinet integerrimam, uſque eò curæ ſibi fore confirmat, ut quæ nunc intercedit amicitia, non permanere ſolum, ſed, ſi id fieri poteſt, augeſcere etiam indies poſſit, id vel in dubium vocare nefas eſſe, tua tanti Principis fide interpoſita, cujus eximia virtus non ſolùm in peregrina terra Regnum tibi hæreditarium peperit, ſed tantùm etiam potuit, ut auguſtiſſima Regina, *Guſtavi* filia, cui parem omni laude Heroinam multa retrò ſæcula non tulêre, poſſeſſione imperii juſtiſſima inopinanti tibi ac nolenti ultrò cederet. Veſtrum denique tam ſingulare erga nos ſtudium, tamque præclaram animi ſignificationem

nobis eſſe gratiſſimam omni ratione perſuaſum eſſe vobis cupimus; nullumque nobis pulchrius certamen fore, quàm ut veſtram humanitatem noſtris officiis nullo tempore defuturis, ſi id poteſt fieri, vincamus.

Weſtmonaſterio, die 4 *Julii*, 1654.

Majeſtatis veſtræ Studioſiſſimus
Oliverius, Reipub. Angliæ, Scotiæ, Hiberniæ, &c. Protector.

Illuſtriſſimo Domino Ludovico Mendezio de Haro.

QUod accepi ex literis tuis, *Illuſtriſſime Domine*, conſtitutum ac nominatum jam eſſe ab Sereniſſimo *Hiſpaniarum* Rege Legatum, qui de ſuſcepta à me *Anglicana* Republica gratulatum huc primo quoque tempore veniret; cùm eſt meritò per ſe gratum, tùm tu id, qui ex te imprimis hoc me cognoſcere voluiſti, ut eſſet mihi aliquanto gratius atque jucundius, ſingulari tuo ſtudio atque officii celeritate effeciſti. Sic enim diligi atque probari me abs te, qui virtute tua atque prudentia tantam apud Regem tuum authoritatem tibi conciliaſti, ut vel maximis illius Regni negotiis par animo præſis, haud minori profectò mihi voluptati debet eſſe, quàm judicium præſtantiſſimi viri ornamento mihi intelligo fore. De meo autem in Sereniſſimum *Hiſpaniarum* Regem propenſo animo, et ad amicitiam cum iſto regno conſervandam, atque etiam indies exaugendam promptiſſimo, et huic qui nunc adeſt Legato ſatisfeciſſe me ſpero, et alteri, cùm advenerit, cumulatè ſatisfacturum. De cætero, *Illuſtriſſime Domine*, qua nunc flores apud regem tuum dignitate ac gratia, eam tibi perpetuam exopto; quaſque res geris bono publico et adminiſtras, volo tibi proſperè feliciterque evenire.

Albâ Aulâ, Septembris die, 1654.

Amplitudinis tuæ Illuſtriſſimæ Studioſiſſimus,
Oliverius, Protector Reipub. Angliæ, Scotiæ, Hiberniæ, &c.

Sereniſſimo Principi Carolo Guſtavo Adolpho, *Sueco-rum, Gothorum, Vandalorumque Regi, &c.*

CUm de voluntate veſtræ Majeſtatis in me ſingu-lari ex veſtris ſim nuper literis perſuaſus, quibus et ipſe pari ſtudio reſcripſerim, videor mihi ex ratione prorſus amicitiæ noſtræ deinceps facturus, ſi quemad-modum quæ grata acciderint ad lætitiam mutuam communicem, ita quæ contraria, de iis vobis tanquam amiciſſimis, animi mei ſenſum doloremque aperiam. De me equidem ſic exiſtimo, eo me in loco Reipub. jam eſſe conſtitutum, ut communi Proteſtantium, paci imprimis et quantum in me eſt conſulere debe-am. Quo gravius neceſſe eſt feram quæ de *Bremen-ſium* et *Suecorum* præliis mutuiſque cladibus ad nos perferuntur. Illud primum doleo, amicos utroſque noſtros tam atrociter tamque Proteſtantium rationibus periculosè inter ſe decertare; pacem deinde illam Monaſterienſem quæ Reformatis omnibus ſummo præſidio credebatur fore, ejuſmodi peperiſſe infœlix bellum: ut nunc arma *Suecorum* in eos converſa ſint quos inter cæteros paulo ante religionis cauſa acer-rimè defenderent: idque potiſſimum hoc tempore fieri, cum Pontificii per totam fere Germaniam Re-formatos ubique rurſus opprimere, et ad intermiſſas pauliſper injurias vimque priſtinam redire palam di-cantur. Cum itaque intelligerem dierum aliquot inducias ad *Bremam* urbem jam eſſe factas, non potui ſane quin Majeſtati veſtræ, occaſione hac datâ, ſignifi-carem quàm cupiam ex animo quamque enixè Deum pacis orem, uti iſtæ induciæ utrique parti feliciter cedat; utque in pacem firmiſſimam ex compoſitione utrinque commoda poſſint deſinere: quam ad rem ſi meam operam conferre quicquam aut uſui fore Majeſtas veſtra judicaverit, eam vobis libentiſſimè ut in re Divino Numini procul dubio acceptiſſimâ pol-

liceor atque defero. Interea Majeſtatis veſtræ conſilia omnia ut ad communem *Chriſtianæ* rei ſalutem dirigat Deus atque gubernet, quod idem non dubito, quin et vos maximè velitis, animitùs exopto.

Albâ Aulâ, Oct. 26, 1653.

Majeſtatis veſtræ ſtudioſiſſimus

Oliverius, Prot. Reip. Angliæ, &c.

Magnificis Ampliſſimiſque Conſulibus ac Senatoribus Civitatis Bremenſis.

EX literis veſtris per Oratorem veſtrum *Henricum Oldenburgum* ad nos datis, coortum civitati veſtræ cum vicino potentiſſimo diſſidium, quaſque exinde ad anguſtias redacti ſitis, eò majore cum moleſtia ac dolore intelligo, quo magis *Bremenſem* Civitatem præter cæteras Orthodoxâ religione præſtantem diligo atque amplector; neque in votis quicquam habeo antiquius, quàm ut univerſum Proteſtantium nomen fraterno conſenſu atque concordiâ in unum tandem coaleſcat. Lætari interim communem Reformatorum hoſtem hiſce noſtris contentionibus et ferocius paſſim inſtare certiſſimum eſt. Ipſa autem controverſia, cum deciſionis noſtræ non ſit quæ vos jam nunc exercet, Deum itaque oro ut quæ cœptæ ſunt induciæ poſſint fœlicem exitum ſortiri. Equidem quod petiſtis ad *Suecorum* Regem ea de re ſcripſi ſuaſor pacis atque concordiæ, Deo nimirum imprimis gratæ, meamque operam ut in re tam pia libens detuli, vos uti æquum animum, neque ab ullis pacis conditionibus, honeſtis quidem illis, abhorrentem ſuadeo geratis; veſtramque civitatem divinæ tutelæ ac providentiæ commendo.

Albâ Aulâ, Octob. 26, 1654.

Amplitudinis Veſtræ Studioſiſſimus

Oliverius Protector Reipub. Angliæ, &c.

Oliverius *Protector Reip. Angliæ Illuſtriſſimo Principi Tarentino S. P. D.*

PErſpectus ex literis tuis ad me datis Religionis amor tuus, et in *Eccleſias Reformatas* pietas eximia, ſtudiumque ſingulare, in iſtâ præſertim generis nobilitate ac ſplendore, eoque ſub Regno in quo deficientibus ab Orthodoxa fide tot ſunt nobiliſſimis quibuſque ſpes uberes propoſitæ, tot firmioribus incommoda ſubeunda, permagno me planè gaudio ac voluptate affecit. Nec minus gratum erat placuiſſe me tibi eo ipſo Religionis nomine, quo tu mihi dilectus atque charus imprimis eſſe debes. Deum autem obteſtor ut quam de me ſpem Eccleſiarum et expectationem eſſe oſtendis, poſſim ei aliquando vel ſatisfacere, ſi opus erit, vel demonſtrare omnibus, quàm cupiam non deeſſe. Nullum equidem fructum laborum meorum, nullum hujus quam obtineo in Repub. meâ ſive dignitatis ſive muneris, nec ampliorem exiſtimarem, nec jucundiorem, quàm ut idoneus ſim, qui Eccleſiæ Reformatæ vel amplificationi vel incolumitati, vel, quod maximum eſt, paci inſerviam. Te verò hortor magnopere ut religionem Orthodoxam qua pietate ac ſtudio à majoribus acceptam profiteris, eâdem animi firmitate atque conſtantiâ ad extremum uſque retineas. Nec ſanè quicquam erit te tuiſque Parentibus religioſiſſimis dignius, nec quod pro tuis in me meritis, quanquam tuâ causâ cupio omnia, optare tibi melius, aut præclarius queam, quàm ſi ſic te pares atque inſtituas, ut Eccleſiæ, præſertim patriæ, quarum in diſciplina tam felici indole tamque illuſtri loco natus es, quanto cæteris præluces, tanto firmius in te præſidium ſuis rebus conſtitutum eſſe ſentiant. Vale.

Albâ Aulâ die Aprilis, 1655.

Oliverius *Protector Reip. Angliæ Sereniſſimo Principi* Immanueli Sabaudiæ *Duci*, Pedemontii *Principi*, Salutem.

Sereniſſime Princeps,

REdditæ ſunt nobis *Genevâ*, nec non ex *Delphinatu* aliiſque multis ex locis ditione veſtræ finitimis literæ, quibus certiores facti ſumus, Regalis veſtræ Celſitudinis ſubditis *Reformatam* Religionem profitentibus, veſtro Edicto atque authoritate imperatum nuper eſſe, uti triduo quàm hoc edictum promulgatum erit ſuis ſedibus atque agris excedant pœnâ capitis, et fortunarum omnium amiſſione propoſita, niſi fidem fecerint ſe derelictâ religione ſuâ, intra dies viginti *Catholicam* Religionem amplexuros: Cumque ſe ſupplices ad Celſitudinem veſtram Regalem contuliſſent, petentes uti edictum illud revocetur, utque ipſi priſtinam in gratiam recepti, conceſſæ à Sereniſſimis Majoribus veſtris libertati reſtituantur, partem tamen exercitus veſtri in eos impetum feciſſe multos crudeliſſime trucidaſſe, alios vinculis mandaſſe, reliquos in deſerta loca monteſque nivibus coopertos expuliſſe, ubi familiarum aliquot centuriæ, eo loci rediguntur ut ſit metuendum ne frigore et fame, brevi ſint miſerè omnes perituræ. Hæc cum ad nos perlata eſſent, haud ſane potuimus quin, hujus afflictiſſimi populi tanta calamitate auditâ, ſummo dolore ac miſeratione commoveremur. Cum autem non humanitatis modo ſed ejuſdem religionis communione, adeoque fraternâ penitus neceſſitudine cum iis conjunctos nos eſſe fateamur, ſatisfieri à nobis neque noſtro erga Deum officio, neque fraternæ charitati, neque religionis ejuſdem profeſſioni poſſe exiſtimavimus, ſi in hac fratrum noſtrorum calamitate ac miſeria ſolo ſenſu doloris afficeremur, niſi etiam ad ſublevanda eorum tot mala inopinata, quantum in nobis eſt ſitum, omnem operam noſtram conferamus.

Itaque à veſtra imprimis Celſitudine Regali majorem in modum enixè petimus et obteſtamur, ut ad inſtituta Sereniſſimorum Majorum ſuorum, conceſſamque ab iis omni tempore et confirmatam ſubditis ſuis *Vallenſibus* libertatem velit animum referre. In quâ concedendâ atque confirmandâ, quemadmodum id præſtiterunt, quod Deo per ſe gratiſſimum proculdubio eſt, qui conſcientiæ jus inviolabile ac poteſtatem penes ſe unum eſſe voluit, ita dubium non eſt quin Subditorum etiam ſuorum meritam rationem habuerint, quos et in bello ſtrenuos ac fideliſſimos et in pace dicto ſemper audientes experti fuiſſent. Utque Serenitas Veſtra Regalis in cæteris omnibus et benignè et gloriosè factis Avorum ſuorum veſtigiis optimè inſiſtit, ita in hoc nolit ab iiſdem diſcedere etiam atque etiam obſecramus; ſed et hoc edictum, et ſi quod aliud inquietandis *Reformatæ* Religionis causâ ſubditis ſuis rogatum ſit, uti abroget; ipſos patriis ſedibus atque bonis reſtituat; conceſſa jura ac libertatem priſtinam ratam iis faciat; accepta damna ſarciri, et eorum vexationibus finem imponi jubeat. Quod ſi fecerit Regalis Celſitudo veſtra, et rem Deo acceptiſſimam fecerit, miſeros illos et calamitoſos erexerit et recrearit, et à ſuis omnibus vicinis, quotquot *Reformatam* Religionem colunt, maximam gratiam inierit; nobiſque potiſſimùm, qui veſtram in illos benignitatem atque clementiam obteſtationis noſtræ fructum arbitrabimur. Quod et ad omnes officiorum reddendas vices nos obligaverit; nec ſtabiliendæ ſolùm verum etiam augendæ inter hanc Remp. veſtramque ditionem neceſſitudinis et amicitiæ fundamenta firmiſſima jecerit. Neque verò hoc minus ab juſtitia veſtra et moderatione animi nobis pollicemur: quam in partem Deum Opt. Max. oramus uti mentem veſtram et cogitationes flectat: vobiſque adeo veſtroque populo pacem ac veritatem et ſucceſſus rerum omnium felices ex animo precamur.

Albâ Aulâ. May 1655.

Oliverius *Protector Reip. Angliæ, etc. Sereniſſimo Principi Tranſylvaniæ,* Salutem.

Sereniſſime Princeps,

EX literis veſtris *ſexto decimo Novembris* 1654. ad nos datis, ſingularem erga nos benevolentiam veſtram atque ſtudium perſpeximus; et Internuntius veſter qui illas nobis literas dedit de contrahenda nobiſcum ſocietate et amicitia voluntatem veſtram ampliùs coram expoſuit. Nos certè occaſionem hanc eſſe datam, unde noſtrum quoque erga vos animum et quanti Celſitudinem veſtram meritò faciamus declarare atque oſtendere poſſimus, haud mediocriter ſanè gaudemus. Cum autem Veſtra in Rempublicam Chriſtianam præclara merita laboreſque ſuſcepti ad nos uſque famâ pervenerint et hæc omnia certiùs, et quæ amplius rei *Chriſtianæ* vel defendendæ vel promovendæ cauſa in animo habeatis Celſitudo veſtra ſuis literis communicata nobis amiciſſimè voluerit, ea uberiorem inſuper lætandi materiam nobis attulere: Deum nempe iis in regionibus excitaſſe ſibi tam potentem atque egregium ſuæ gloriæ ac providentiæ miniſtrum; qui, cum virtute atque armis tantum poſſit, de religione communi *Proteſtantium* tuenda, cui nunc undique malè et dictum et factum eſt, nobiſcum unà ſociare conſilia cupiat. Deus autem qui utriſque nobis tametſi locorum intervallo tam longè disjunctis, eundem Religionis Orthodoxæ defendendæ ſtudium atque animum injecit, dubium non eſt quin earum præcipue rationum author nobis futurus ſit, unde et nobis et inter nos et Reformatorum reliquis principibus ac civitatibus hac in re maximo eſſe adjumento atque uſui poſſimus, occaſionibus certè omnibus intenti, ſi quas Deus obtulerit, iis quod ad nos attinet, eodem Deo benè juvante,

non deerimus. Interea Celſitudini Veſtræ ſine ſummo dolore commemorare non poſſumus quanta inclementia Dux Allobrogum ſubditos ſuos Alpinarum quarundam Vallium incolas Orthodoxam Religionem retinentes perſequutus ſit. Quos non ſolùm ſeveriſſimo Edicto quotquot Romanam Religionem ſuſcipere recuſarunt ſedes avitas, bonaque omnia relinquere coëgit; verùm etiam ſuo exercitu adortus eſt, qui multos crudeliſſime concidit, alios barbarè per exquiſitos cruciatus necavit, partem verò maximam in montes expulit fame et frigore abſumendam, exuſtis domibus, et ſiqua eorum bona ab illis carnificibus non ſint direpta. Hæc ut ad vos jamdudum nuntiata ſunt et Celſitudini Veſtræ tantam crudelitatem graviter diſplicuiſſe, et veſtram opem atque auxilium, quantum in vobis eſt, illis miſerrimis, ſiqui tot cædibus atque miſeriis adhuc ſuperſunt, non defuturum, nobis facilè perſuadetur. Nos literas Duci *Sabaudiæ* ad deprecandum ejus infenſum in ſuos animum jam ſcripſimus; ſicut et Gallorum Regi, idem ut is etiam velit facere; vicinis denique Reformatæ Religionis Principibus uti de illa ſævitia tam immani quid nos ſentiamus intelligere poſſint: quæ quanquam in illos inopes primum cœpta eſt, idem tamen omnibus eandem religionem profitentibus minatur: eoque majorem illis proſpiciendi ſibi in commune ſuiſque omnibus conſulendi neceſſitatem imponit: quam et nos eandem rationem, prout Deus nobis in animum induxerit, ſemper ſequemur. Id quod Celſitudo veſtra perſuadere ſibi poterit quemadmodum et de ſingulari noſtro erga ſe ſtudio atque affectu, quô proſperos rerum omnium ſucceſſus vobis animitùs exoptamus; et veſtra incœpta omnia atque conatus, quibus Evangelii cultorumque ejus libertati ſtudetis fœlicem exitum ſortiri volumus.

Alba Aula. May 1655.

Oliverius *Protect.* *Sereniſſimo Principi* Carolo Guſtavo Adolpho, *Suecorum Regi*, Salutem.

PErveniſſe nuper in regna veſtra illius Edicti acerbiſſimi famam quo dux *Sabaudiæ* ſubjectos ſibi Alpinos incolas, *Reformatam* Religionem profitentes, funditus afflixit, et niſi religione *Romanâ* ſuam mutare fidem à Majoribus acceptam intra dies viginti velint, patriis ſedibus exterminari juſſit, unde multis interfectis, cæteri ſpoliati, et ad interitum certiſſimum expoſiti, per incultiſſimos montes, hyememque perpetuam fame et frigore confecti cum conjugibus ac parvulis jam nunc aberrant, et hæc graviter tuliſſe Majeſtatem veſtram nobis perſuaſiſſimum eſt. Nam Proteſtantium nomen atque cauſam, tametſi inter ſe de rebus non maximis diſſentiunt, communem tamen et penè unam eſſe, adverſariorum par in omnes *Proteſtantes* odium facile demonſtrat. Et *Suecorum* Reges, ſuam cum *Reformatis* conjunxiſſe ſemper cauſam illatis etiam in Germaniam armis ad *Proteſtantium* religionem ſine diſcrimine tuendam, nemo eſt qui ignoret: petimus imprimis igitur, idque majorem in modum, à Majeſtate veſtra (niſi id jam fecerit, quod et Reformatorum aliæ Reſpublicæ et nos fecimus) ut cum *Sabaudiæ* Duce per literas velit agere; ſuaque authoritate interpoſitâ, et hanc tantam edicti atrocitatem ab hominibus cum innocuis tum religioſis deprecando, ſi fieri poteſt, avertere conetur: etenim hæc initia tam ſæva quo ſpectent, quid nobis omnibus minentur, admonere veſtram Majeſtatem ſupervacuum eſſe arbitramur. Quod ſi is iræ ſuæ, quam noſtris omnium precibus auſcultare maluerit: Nobis profecto, ſiquod eſt vinculum, ſiqua religionis charitas aut communio credenda atque colenda eſt, communicato prius veſtra cum Majeſtate cæteriſque Reformatorum primoribus conſilio, alia quamprimùm in-

eunda ratio erit, qua provideri maturè poſſit, ne tanta innocentiſſimorum fratrum noſtrorum multitudo omni ope deſtituta miſerrimè pereat. Quod idem quin Majeſtati veſtræ viſum jam ſit atque decretum cum nullo modo dubitemus, nihil conſultius, ut noſtra quidem fert ſententia, eſſe poterit quam ut gratiam, authoritatem, conſilia, opes, et ſiquid aliud neceſſe eſt, in hanc rem primo quoque tempore conferamus. Interea Majeſtatem veſtram Deo Opt. Max. commendatam ex animo volumus.

Oliverius *Protector Reip. Angliæ, &c. Excelſis et Præpotentibus Dominis Fœderati Belgii Ordinibus.*

EDictum *Ducis Sabaudiæ* nuperrimum in ſubjectos ſibi *Alpinos* incolas, Orthodoxam Religionem antiquitùs profitentes, quo illi edicto, ni intra dies viginti fidem *Romanam* amplectantur, exuti fortunis omnibus, patriæ quoque ſedes relinquere jubentur, et quantâ crudelitate in homines innoxios atque inopes noſtroſque, quod maximè refert, in *Chriſto* fratres illius edicti auctoritas graſſata ſit, occiſis permultis ab exercitus parte contra eos miſſa, direptis reliquis atque domo expulſis, unde illi cum conjugibus ac liberis fame et frigore conflictari inter aſperrimos montes niveſque perpetuas jamdiu coacti ſunt, rumore et vicinis undique ex locis creberrimis literis ac nuntiis cognoviſſe vos jamdudum exiſtimamus. Qua autem animi commotione, quo ſenſu fraternæ calamitatis hæc vos affecerint, facilè ex dolore noſtro qui certe eſt graviſſimus intelligere videmur. Qui enim eodem religionis vinculo conjuncti ſumus, quidni iiſdem plane affectibus in tam gravi atque indigna fratrum noſtrorum commoveremur. Et veſtra quidem in Orthodoxos ubicunque locorum disjectos atque oppreſſos ſpectata pietas atque in multis Eccle-

ſiarum difficultatibus et adverſis rebus jam ſæpe cognita eſt. Ego certe, niſi me fallit animus, quavis in re potius, quàm ſtudio et charitate erga fratres religionis causâ violatos atque afflictos vinci ſuſtineam: quandoquidem Eccleſiarum ſalutem atque pacem incolumitati etiam propriæ libens prætulerim. Quod igitur hactenus potuimus, ad *Sabaudiæ Ducem* ſcripſimus; ſuppliciter penè rogantes ut in hos homines innocentiſſimos et ſubditos et ſupplices ſuos placatiorem animum ac voluntatem ſuſcipiat, ſuas ſedes atque fortunas miſeris reddat, priſtinam etiam in religione libertatem concedat. Scripſimus præterea ad ſummos *Proteſtantium* Principes et Magiſtratus, ad quos hæc maximè pertinere judicavimus, ut in *Sabaudiæ Duce* exorando ſuam conferre operam nobiſcum unà velint. Hæc eadem, et plura forſitan vos quoque feciſtis. Nam exemplum hoc tam periculoſum, et inſtaurata nuper in Reformatos tanta crudelitas ſi auctoribus benè cedat, quantum in diſcrimen adducta religio ſit veſtram commonefacere prudentiam nihil attinet. Et is quidem ſi flecti noſtris omnium precibus et exorari ſe paſſus erit præclarum nos atque uberem ſuſcepti hujus laboris fructum ac præmium reportabimus. Sin ea in ſententia perſtiterit, ut apud quos noſtra Religio vel ab ipſis Evangelii primis Doctoribus tradita per manus et incorruptè ſervata, vel multo antè quàm apud cæteras Gentes ſinceritati priſtinæ reſtituta eſt, eos ad ſummam deſperationem redactos, deletos funditùs ac perditos velit, paratos nos eſſe commune aliquod vobiſcum cæteriſque *Reformatis* fratribus ac ſociis conſilium capere, quo et ſaluti pereuntium juſtorum conſulere commodiſſimè queamus, et is demum ſentiat Orthodoxorum injurias atque miſerias tam graves non poſſe nos negligere. *Valete.*

Civitatibus Helvetiorum Evangelicis.

NOn dubitamus quin ad aures veſtras aliquanto citius quàm ad noſtra illa nuper calamitas pervenerit *Alpinorum* hominum religionem noſtram profitentium, qui *Sabaudiæ Ducis* in fide ac ditione cùm ſint, ſui Principis edicto patriis ſedibus emigrare juſſi ni intra triduum ſatiſdediſſent ſe *Romanam* Religionem ſuſcepturos, mox armis petiti et ab exercitu *Ducis* ſui occiſis, etiam permultis in exilium ejecti, nunc ſine lare, ſine tecto, nudi, ſpoliati, afflicti, fame et frigore moribundi, per montes deſertos atque nives cum conjugibus ac liberis miſerrimè vagantur. Multo eſt minus cur dubitemus quin hæc, ut primum vobis nuntiata ſunt pari atque nos tantarum miſeriarum ſenſu eoque fortaſſe graviore quo illorum finibus propiores eſtis, dolore affecerint. Veſtrum enim in primis Orthodoxæ fidei ſtudium egregium ſummamque in eâ cum retinendâ conſtantiam tum defendendâ fortitudinem abundè novimus. Cum itaque religionis arctiſſimâ communione Fratres, vel potius unum corpus, cum his miſeris vos pariter nobiſcum ſitis, cujus membrum nullum affligi ſine ſenſu, ſine dolore, ſine detrimento atque periculo reliquorum poteſt, ſcribendum ad vos hac de re et ſignificandum cenſuimus quanti noſtrum omnium intereſſe arbitremur, ut Fratres noſtros ejectos atque inopes communi ope atque auxilio, quoad fieri poteſt, juvemus et conſolemur; nec eorum tantummodo malis et miſeriis removendis, verum etiam nequid ſerpat latius, nequid periculi exemplo atque eventu vel nobis omnibus creari poſſit, maturè proſpiciamus. Literas non quidem ad *Sabaudiæ Ducem* ſcripſimus, quibus uti cum Subditis ſuis fideliſſimis pro clementiâ ſuâ lenius agat, eoſque jam prope perditos ſuis ſedibus ac bonis reſtituat, vehementer petivimus. Et his quidem noſtris,

el noſtrûm potius omnium conjunctis precibus, exratum iri Principem Sereniſſimum quodque ab eo ınto opere petivimus, facile conceſſurum ſperamus. in illi in mentem ſecùs venerit, communicare vobiſum conſilia parati ſumus, qua potiſſimum ratione ppreſſos tot injuriis atque vexatos innocentiſſimos ıomines, nobiſque chariſſimos in *Chriſto* fratres, ſubevare atque erigere, et ab interitu certiſſimo atque ndigniſſimo conſervare poſſimus. Quorum ſalutem tque incolumitatem pro veſtra pietate vobis quam naxime cordi eſſe confido: Ego eam certe vel grariſſimis meis rationibus, immò incolumitati propriâ ›otiorem habendam eſſe exiſtimem. Valete.

O. P.

Weſtmonaſterio. May 19, 1655.

Superſcript.

Illuſtribus atque ampliſſimis Dominis, Helveticorum Pagorum Proteſtantium et Confœderatarum Civitatum Conſulibus ac Senatoribus, Salutem.

Sereniſſimo potentiſſimoque Principi Ludovico *Galliæ Regi.*

Sereniſſime Potentiſſimeque Rex,

EX Literis Majeſtatis Veſtræ, quibus illa ad meas *quinto et vigeſimo Maii* proximi datas reſcribit, facilè intelligo, nequaquam fefelliſſe me eam opinionem, quâ mihi quidem perſuaſum erat, cædes illas immaniſſimas, barbaramque eorum hominum ſtragem, qui Religionem Reformatam in *Sabaudia* profitentur, à cohortibus quibuſdam veſtris factam, neque juſſu veſtro neque mandato accidiſſe. Quæ quantum Majeſtati veſtræ diſplicuerit, id vos veſtris militum Tribunis, qui hæc tam inhumana ſuo ſolo impetu injuſſi perpetraverant, ita maturè ſignificaſſe, deque tanta crudelitate *Ducem* ipſum *Sabaudiæ* monuiſſe,

pro reducendis denique iſtis miſeris exulibus unde pulſi ſunt, veſtram omnem gratiam, neceſſitudinem, authoritatem tanta cum fide atque humanitate interpoſuiſſe, majorem equidem in modum ſum lætatus. Ea nempe ſpes erat, illum Principem voluntati ac precibus Majeſtatis veſtræ aliquid ſaltem hac in re fuiſſe conceſſurum. Verùm cum neque veſtro, neque aliorum Principum rogatu atque inſtantiâ in Miſerorum cauſa quicquam eſſe impetratum perſpiciam, haud alienum ab officio meo duxi, ut hunc nobilem virum extraordinarii noſtri Commiſſarii munere inſtructum ad *Allobrogum Ducem* mitterem; qui tantæ crudelitatis in ejuſdem nobiſcum Religionis cultores, idque ipſius Religionis odio adhibitæ, quo ſenſu afficiar, uberiùs eidem exponat. Atque hujus quidem Legationis eo feliciorem exitum ſperavero, ſi adhibere denuò et adhuc majore cum inſtantiâ ſuam authoritatem atque operam Majeſtati Veſtræ placuerit; et quemadmodum fideles fore illos inopes dictoque audientes Principi ſuo ipſa in ſe recepit, ita velit eorundem incolumitati atque ſaluti cavere, ne quid iis hujuſmodi injuriæ et calamitatis atrociſſimæ innocentibus et pacatis deinceps inferatur. Hoc cum in ſe juſtum ac verè regium ſit, nec non benignitati veſtræ atque clementiæ, quæ tot ſubditos veſtros eandem illam Religionem ſequentes ubique ſalvos et incolumes præſtat, ſummè conſentaneum, à Majeſtate Veſtra, ut par eſt, non poſſumus quin expectemus. Quæ hac ſimul operâ, cum univerſos per ſua Regna *Proteſtantes*, quorum ſtudium erga vos ſummaque fides maximis in rebus perſpecta jam ſæpe et cognita eſt, arctiùs ſibi devinxerit, tum exteris etiam omnibus perſuaſum reddiderit, nihil ad hoc facinus contuliſſe Regis conſilium, quicquid Miniſtri Regii atque Præfecti contulerunt. Præſertim ſi Majeſtas Veſtra pœnas ab iis Ducibus ac Miniſtris debitas repetiverit, qui authoritate propria, ſuaque pro libidine tam im-

mania patrare ſcelera ſunt auſi. Interea cum Majeſtas Veſtra factum hoc inhumaniſſimum, quo dignum eſt odio, averſari ſe teſtetur, non dubito quin miſeris illis atque ærumnoſis ad vos confugientibus, tutiſſimum in Regno ſuo receptum atque perfugium ſit præbitura; nec Subditorum ſuorum cuiquam, ut contra eos *Duci Allobrogum* auxilio adſit, permiſſura. Extremum illud eſt, ut Majeſtatem Veſtram, quanti apud me ſua amicitia ſit, certiorem faciam: Cujus rei neque fructum ullo tempore defuturum confirmo.

Albâ Aulâ. Julii 29. 1655.

Majeſtatis Veſtræ Studioſiſſimus
Oliverius Prot. Reip. Angliæ, etc.

Eminentiſſimo Domino Cardinali Mazarino.

Eminentiſſime Domine Cardinalis,

CUM nobilem hunc virum cum literis, quarum exemplar hic incluſum eſt, ad Regem mittere neceſſarium ſtatuiſſem, tum ei, ut Eminentiam veſtram meo nomine ſalutaret, ſimul in mandatis dedi, certaſque res vobiſcum communicandas ejus fidei commiſi: Quibus in rebus Eminentiam rogo veſtram, uti ſummam ei fidem habere velit, utpote in quo Ego ſummam fiduciam repoſuerim.

Albâ Aulâ. Julii 29. 1655.

Eminentiæ veſtræ ſtudioſiſſimus
Oliverius
Protector Reipublicæ Angliæ.

Oliverius *Protector Reip. Angliæ Sereniſſimo Principi* Frederico III. *Daniæ, Norwegiæ, etc. Regi,* Salutem.

QUam ſevero nuper, et inclementi edicto *Allobrogum* Dux *Immanuel* ſuos ipſe Subditos *Alpinarum Vallium* incolas, innoxios homines et religionis

cultu purioris jam multis ab ſæculis notos ac celebres, religionis causâ finibus patriis exegerit, et, occiſis permultis, reliquos per illa deſertiſſima loca malis omnibus et miſeriis inopes ac nudos expoſuerit, et audiſſe jamdudum arbitramur Majeſtatem Veſtram, et graviſſimum ex ea re, prout tantum *Reformatæ* Fidei Defenſorem ac Principem decuit, dolorem percepiſſe. Siquidem pro inſtitutis *Chriſtianæ Religionis* quæ mala atque miſerias pars aliqua noſtrorum patitur, earum ſenſu penitus eodem tangi omnes debemus; et ſanè omnibus nobis et univerſo *Proteſtantium* nomini hujus facti eventus atque exemplum, quid periculi oſtendat, nemo Veſtrâ Majeſtate, ſi nos ejus pietatem atque prudentiam rectè novimus, melius videt. Scripſimus itaque libenter, ut quem dolorem ob hanc Fratrum innocentiſſimorum calamitatem, quam ſententiam, quod judicium de re tota veſtrum eſſe ſperamus, idem planè et noſtrum eſſe ſignificemus. Itaque ad *Ducem Sabaudiæ* literas dedimus, in quibus uti miſeris atque ſupplicibus parcat, illudque atrox edictum porro eſſe ratum ne ſinat magnopere ab eò petivimus. Quod ſi Majeſtas Veſtra, cæterique *Reformatorum* principes fecerint, ut jam feciſſe credimus, ſpes eſt leniri poſſe Sereniſſimi Ducis animum, et hanc iram ſuam tot ſaltem vicinorum Principum interceſſioni atque inſtantiæ condonaturum; ſin perſeverare in inſtituto ſuo maluerit, paratos nos eſſe teſtamur cum Majeſtate Veſtra, cæteriſque Religionis Reformatæ ſociis eam inire rationem quâ tot miſerorum hominum ſubvenire quamprimum inopiæ, providere ſaluti ac libertati pro virili parte noſtra poſſimus. Veſtræ interea Majeſtati bona omnia atque fauſta à Deo Opt. Max. precamur.

Weſtmonaſterio. Maii 1655.

Oliverius *Protector Reip. Angliæ, etc. Ampliſſimis Conſulibus et Senatoribus Civitatis Genevenſis,* Salutem.

SUmmum dolorem noſtrum quem ex maximis et inauditis *Proteſtantium* calamitatibus *Valles* quaſdam *Pedemontanas* incolentium percepimus, quos *Allobrogum Dux* tanta crudelitate perſequutus eſt, jampridem vobis expoſuiſſemus, niſi id magis operam dediſſemus ut eodem tempore intelligeretis tantis eorum miſeriis non affici nos ſolum, verum etiam de ſublevandis iis atque ſolandis, quantum in nobis eſt proſpicere. Quapropter *Eleemoſynas* per hanc totam *Rempublicam* colligendas curavimus: quas ejuſmodi fore haud immeritò expectamus, quæ nationis hujus affectum erga fratres ſuos tam immania perpeſſos demonſtrare poſſint, et quemadmodum religionis eadem utrinque communio eſt, ita ſenſum quoque eundem calamitatum eſſe; interea dum pecuniæ collectio maturatur, quod ſine ſpatio temporis fieri nequit, et miſerorum iſtorum egeſtas atque inopia pati moram non poteſt, neceſſarium duximus duo millia librarum Anglicarum quanta fieri potuit celeritate præmittere inter eos diſtribuenda qui præſentiſſimâ ope atque ſolatio indigere maxime videbuntur. Cum autem neſcii non ſimus innocentiſſimorum hominum miſeriæ atque injuriæ quantopere vos affecerint, nec vobis quicquam labori aut moleſtiæ fore quod illis adjumento atque auxilio eſſe poſſit, prædictam pecuniæ ſummam illis calamitoſis curandam ac numerandam ad vos transferre non dubitavimus; idque vobis negotii dare, ut pro veſtrâ pietate ac prudentiâ providere velitis qua ratione æquiſſimâ quam primum illa pecunia egentiſſimis quibuſque diſtribui queat, ut quamvis ſumma ſane exigua ſit, aliquid tamen ſit ſaltem quo

illi inopes recreari ac refici in præſens aliquantum poſſint, donec uberiorem iis copiam ſuppeditare poterimus: vos hanc vobis datam moleſtiam æqui bonique conſulturos eſſe cum non dubitemus, tum etiam Deum Opt. Max. oramus uti populo ſuo Religionem orthodoxam profitenti det animum ſui in commune defendendi, ſibique mutuò opem ferendi contra hoſtes ſuos immaniſſimos; qua in re noſtram quoque operam Eccleſiæ utcunque uſui fore lætaremur. *Valete.*

Junii 8. 1655.

Mille quingentæ Libræ de prædictis bis millibus à *Gerardo Henſh* Pariſiis, quingentæ reliquæ per literas à Domino *Stoupio* curabuntur.

Oliverius *Protector Reip. Angliæ Sereniſſimo Principi* Venetiarum *Duci.*

Sereniſſime Princeps;

CUm rebus veſtris omnibus contra hoſtem præſertim Chriſtiani nominis proſpere geſtis lætari ſemper conſuevimus, tum et illo navalis prælii noviſſimo ſucceſſu nequaquam ſanè dolemus, quamvis id aliquo noſtrorum cum detrimento accidiſſe intelligamus. Oſtenderunt enim nobis per libellum ſupplicem Negotiatores quidam noſtri *Gulielmus* et *Daniel Gulielmi* nec non *Edoardus Bealus* navem ſuam, cui nomen *Princeps magnus*, *Conſtantinopolim* ab ſe commercii causâ miſſam nuper fuiſſe; eam navem ab aulæ *Turcicæ* miniſtris ad commeatum et milites in Cretam inſulam deportandos retentam, dum in illa claſſe *Turcarum* coacta eo navigaret quæ à claſſe *Venetorum* oppugnata in itinere et ſuperata eſt, captam et *Venetias* abductam, ab maritimarum cauſarum judicibus adjudicatam publico fuiſſe. Cum itaque inſcientibus dominis et nullo modo probantibus navis

illa *Turcis* operam dare invitiſſima coacta ſit, ſeque ex ea pugna explicare militibus referta non potuerit, Serenitatem Veſtram magnopere rogamus, ut ſententiam illam maritimæ curiæ velit noſtræ amicitiæ condonare, navemque illam ſuis dominis, de Veſtra Republica nullo ſuo facto malè meritis, reſtituendam curare. Qua in impetranda nobis præſertim petentibus, cum mercatores ipſos de veſtra clementia benè ſperare videamus nos utique de ea dubitare non debemus: qui et præclara veſtra conſilia remque *Venetam* terrâ marique maxima uti pergat fortunare Deus omnipotens ex animo optamus.

Weſtmonaſterio. Decemb. 1655.

Serenitatis veſtræ Venetæque Reip. ſtudioſiſſimus,
Oliverius Protector Reipub. Angliæ, etc.

Oliverius *Protector Reip. Angliæ, etc. Sereniſſimo Principi* Ludovico *Galliarum Regi.*

Sereniſſime Rex;

MErcatores aliquot noſtrates, quorum nomina ſunt *Samuel Mico, Gulielmus Cocainus, Georgius Poynerus*, aliique complures per libellum ſupplicem nobis oſtenderunt ſe anno 1650. in navem quandam, cui inſigne *Unicornus* erat, permagnas rationes ſuas contuliſſe: eam navem bombyce, oleo aliiſque mercibus onuſtam, quæ, plus minus, triginta quatuor millibus librarum noſtrarum ab iiſdem æſtimata ſunt, ab nave prætoria, et proprætoria *Majeſtatis Veſtræ* in *Mediterraneo Mari Orientali* oppreſſam atque captam fuiſſe: noſtros autem illa in navi, propterea quod nobis eo tempore cum *Gallis* illibata pax erat, cum contra naves regias vi ſe defendere noluiſſent, promiſſis *Pauli* et *Terrerii Navarchorum* inductos, qui velle ſe noſtros dimittere aiebant, prolatis onerum libellis, maritimis

legibus paruiſſe: Mercatores proinde ſuprà dictos procuratorem ſuum, qui navem illam ac bona reſtituenda ſibi peteret, in *Galliam* miſiſſe: ibi poſt triennium eoque amplius conſumptum, cum ad ſententiam de reſtitutione ferendam perventum jam eſſet, *Cardinalis Mazarini* Eminentiam eorum procuratori *Hugoni Morello* factam mercatoribus iſtis injuriam agnoviſſe; datumque iri ſatisfactionem, ut primùm confirmata pax inter utramque gentem, fœduſque, quod tum agitabatur, confectum atque ratum eſſet, in ſe recepiſſe: immò recentiùs Majeſtatis Veſtræ apud nos Legatum Excellentiſſimum Dominum *de Bordeaux* ex mandato veſtro veſtrique Concilii, diſertis verbis confirmaſſe, hujus navis atque bonorum peculiari exceptione habitum iri rationem, etiam ſeorſim ab iis controverſiis, de quibus in commune decidendis ex fœdere proviſum eſt: hujus promiſſi Legatum ipſum, qui nunc percommodè negotiorum quorundam ſuorum causâ ad vos tranſmeavit, teſtem eſſe poſſe locupletem. Quæ cum ita ſunt, juſque horum mercatorum in repetendis rebus ſuis tam præclarè conſtet, à Majeſtate Veſtrâ majorem in modum petimus, ut in eo obtinendo nulla iis mora diutiùs afferatur, velitque noſtro rogatu has nobis redintegratæ amicitiæ et inſtaurati recèns fœderis eſſe primitias. Quod et fore confidimus, vobiſque fauſta omnia veſtroque regno à Deo Opt. Max. precamur.

Weſtmonaſterio. Decemb. 1655.

Majeſtatis veſtræ ſtudioſiſſimus

Oliverius Protector Reip. Angliæ, etc.

Civitatibus Helvetiorum *Evangelicis.*

EX veſtris ad nos tam actis publicis per Commiſſarios noſtros *Genevâ* tranſmiſſis, quàm literis 27 *Decembris Tyguri* datis, quo in loco res veſtræ ſint,

cum non ſint optimo, ſatis ſuperque intelligimus: In quo etſi pacem veſtram, tamque diuturnum Sociale fœdus ruptum dolemus, tamen cum id veſtrâ culpa nequaquam accidiſſe appareat, novam hinc vobis ex Adverſariorum iniquitate et pertinacia illuſtrandæ fortitudinis, conſtantiæque veſtræ in *Evangelica* fide jam olim cognitæ parari rurſus materiem confidimus. Nam *Suitenſes*, qui Religionem noſtram ſi quis amplectatur, Capitale cenſent, quid moliantur, quibus hortatoribus tam hoſtiles Spiritus in *Orthodoxam Religionem* ſuſceperint, latere neminem poteſt, cui modò indigniſſima illa fratrum noſtrorum in *Pedemontio* facta ſtrages animo nondum excidit. Quapropter, Dilectiſſimi Amici, quod ſoletis eſſe, aſpirante Deo fortes eſtote; jura veſtra atque fœdera, immo conſcientiæ libertatem, Religionemque ipſam idolorum cultoribus obculcandam concedere nolite; voſque ita parate ut non propriæ duntaxat libertatis atque ſalutis propugnatores eſſe videamini, ſed ut fratribus quoque vicinis, *Pedemontanis* præſertim illis ærumnoſiſſimis, quibus poteſtis rebus, opitulari atque adeſſe poſitis: hoc certò perſuaſi per illorum corpora ac neces ad veſtra latera illum nuper aditum fuiſſe patefactum. De me ſcitote, incolumitatem veſtram reſque proſperas non minùs mihi curæ ac ſolicitudini eſſe quàm ſi in hac noſtra Rep. coortum hoc incendium, quam ſi in noſtras cervices expeditæ *Suitenſium* ſecures illæ (ſicuti reverâ ſunt in omnes Reformatos) ſtrictique enſes eſſent. Ut primum itaque à vobis de ſtatu rerum veſtrarum, et obſtinato hoſtium animo certiores facti ſumus, adhibitis in Conſilium viris quibuſdam honeſtiſſimis et Eccleſiæ aliquot Miniſtris pietate ſpectatiſſimis, de ſubſidio vobis mittendo, quantum quidem rationes noſtræ in præſentia ferre poſſunt, ea decrevimus, quæ Commiſſarius noſter *Pellus* vobiſcum communicabit. De cætero veſtra omnia conſilia cauſamque imprimis hanc veſtram juſtiſſimam ſive

pace ſive bello tuendam, Deo Opt. Max. fautori commendare non deſinimus.

Weſtmonaſterio. Jan. 1655.

Veſtrarum Amplitudinum ac Dignitatum
ſtudioſiſſimus
Oliverius Protector Reip. Angliæ, etc.

Oliverius *Protector Reip. Angliæ, etc. Sereniſſimo Principi* Carolo Guſtavo, *Dei Gratia Suecorum, Gothorum, Vandalorumque Regi, Magno Principi Finlandiæ, etc.*

Sereniſſime Rex;

CUm amicorum inter ſe mutua omnia, tam adverſa quam proſpera, atque communia debere eſſe nemo non intelligat, quòd jucundiſſimam amicitiæ partem Majeſtas Veſtra, gaudium nempe ſuum impertitum nobis per ſuas literas voluerit, non poteſt id quidem nobis non eſſe longè gratiſſimum: quandoquidem et hoc ſingularis indicium humanitatis, veréque Regia eſt, ut nec vivere, ita ne gaudere quidem ſibi ſoli velle niſi amicos quoque et fœderatos eâdem, quâ ſe, lætitiâ affectos eſſe ſentiat. Itaque Regi tam præſtanti et natum eſſe Filium Principem, quem Paternæ virtutis atque gloriæ ſperemus hæredem, meritò gaudemus, et idem quod Regi olim fortiſſimo, *Philippo Macedoni* ſive felicitatis ſive decoris domi ſimul et foris contigiſſe gratulamur: Cui eodem tempore et natus *Alexander* filius, et *Illyricorum* gens potentiſſima ſubacta memoratur. Nam et *Poloniæ Regnum* veſtris armis ab imperio *Papano* quaſi cornu quoddam avulſum et cum *Duce Brandenburgico* pax piorum votis omnium exoptata, frendentibus licet adverſariis, facta, quin ad Eccleſiæ pacem atque fructum permagnum ſit momentum habitura non dubitamus. Det modò finem Deus tam præclaris initiis dignum; det modò filium, virtute, pietate rebuſque geſtis patri ſimilem: id quod et auguramur ſanè et

à Deo Opt. Max. tam veſtris rebus jam antè propitio, ex animo precamur.

Weſtmonaſterio. Feb. 1655.

Majeſtatis Veſtræ Studioſiſſimus
Oliverius Prot. Reip. Angliæ, etc.

Daniæ Regi.

Sereniſſime ac Potentiſſime Princeps;

QUeſti ſunt per libellum ſupplicem ſuo aliorumque mercatorum *Londinenſium* nomine nobis exhibitum *Joannes Fremannus* et *Philippus Traveſius* hujus Reip. cives, ſe circiter menſem *Octobris* 1653. cum in navem quandam *Sunderburgenſem*, cui nomen *Salvatori*, *Nicolao Weinſhinks* magiſtro, merces varias, pannum laneum, aliamque veſtem textilem ac mercimonia plus tribus millibus librarum æſtimata impoſuiſſent, magiſtro mandaſſe, ut per *Fretum Balticum* recto curſu *Dantiſcum* navigaret utque ad *Elſenoram* vectigal ſolveret, eique etiam pecuniam ad eam rem curaſſe: ſupradictum tamen magiſtrum perfidioſè, et contrà quàm ipſi à mercatoribus mandatum erat, prætervectum *Elſenoram* nullo portorio ſoluto *Balticum* pernavigaſſe. Naviſque per hanc cauſam cum toto onere non ſine magno mercatorum damno publicata atque retenta eſt. Quorum in gratiam jampridem ad Legatum Majeſtatis veſtræ *Londini* tunc temporis commorantem ſcripſimus; qui, ut ipſi aiunt, pollicitus eſt, ut primum ad Majeſtatem veſtram rediiſſet, daturum operam, uti ratio mercatorum haberetur. Verum cum is poſtea aliis in regionibus Majeſtatis Veſtræ negotia obiret, et ante diſceſſum ejus et poſtea fruſtra ſe eum adiiſſe oſtendunt: unde procuratorem ſuum mittere coacti ſunt, qui jus ſuum *Hafniæ* perſequeretur, navemque illam ac bona liberari, ſibique reddi flagitaret: verum exinde nullum ſe fructum percepiſſe, niſi ut ad damna vetera novas impenſas, et

ſuſceptum fruſtra laborem adjungerent: cum fiſco damnata, et retenta hactenus ſint bona, tametſi ex lege *Daniæ*, quemadmodum ipſi in libello ſuo demonſtrant, magiſter quidem navis ob ſuum delictum eſt ipſe puniendus, naviſque, non bona, proſcriptioni ſunt obnoxia: eoque gravius accidiſſe ſibi hoc malum exiſtimant, quòd, ſicuti nobis perlatum eſt, vectigal illud quod *Elſenoræ* ſolvere debuiſſet eſt admodum exiguum. Quapropter, cum mercatores noſtri nullum proſcriptioni cauſam præbuiſſe videantur, confeſſuſque ipſe magiſter paulo ante obitum ſit, ſuo ſolum delicto illatum hoc mercatoribus detrimentum eſſe, cumque Pater defuncti jam magiſtri ipſe per libellum ſupplicem Majeſtati Veſtræ exhibitum, ſicuti nos accepimus, culpam omnem in filium ſuum contulerit, mercatores abſolverit, haud ſane potuimus quin navis illius bonorumque retentionem iniquiſſimam eſſe arbitraremur; adeoque confidimus, ſimulatque Majeſtas Veſtra hac de re certior facta erit, fore ut non modò has miniſtrorum ſuorum injurias improbet, verum etiam ipſos rationem reddere, bonaque illa ſuis Dominis eorumve procuratoribus quamprimum reſtitui damnaque inde data ſarciri jubeat. Quod et nos à Majeſtate veſtra majorem in modum petimus, utpote rem uſque adeo æquam et rationi conſentaneam, ut æquiorem petere aut expectare in cauſa tam juſta noſtrorum civium non poſſe videamur, haud minus æqua veſtris ſubditis, quoties data occaſio erit, reddituri.

Sereniſſimo Principi Joanni Quarto *Luſitaniæ, &c. Regi.*

Sereniſſime Rex;

QUam pacem et amicitiam cum *Anglicanâ Republicâ* Majeſtas Veſtra, Legatione ampliſſimâ ac ſplendidiſſimâ jampridem ad nos miſſâ, expetivit, eam

à Parlamento, quæ tum poteſtas rebus præfuit, inchoatam, et à nobis ſummo ſemper ſtudio exoptatam, Deo imprimis favente, proque eâ quam accepimus Reipublicæ adminiſtratione, feliciter tandem confecimus, et in perpetuum, uti ſpes eſt, ſanximus. Itaque Legatum veſtrum extraordinarium Dominum *Joannem Rodericum de Saa Meneſes*, Comitem *Pennaguiadanum*, virum cum Majeſtatis veſtræ judicio comprobatum, tum humanitate, ingenio, prudentiâ, fide præſtantiſſimum à nobis repertum, cum expleti muneris egregiâ laude, et reportatâ ſecum pace, vobis reddimus. Quòd autem per literas ſecundo die *Aprilis Ulyſſipone* datas, Majeſtas veſtra quanti nos faciat quamque impenſè dignitati noſtræ faveat, noſque Rempublicam ſuſcepiſſe gubernandam quantopere lætata ſit, haud obſcuris indiciis ſingularis benevolentiæ teſtatur, id vero mihi gratiſſimum eſſe, ex meis in Majeſtatem veſtram paratiſſimis omni tempore officiis, dabo operam ut facilè poſthac omnes intelligant. Neque ſegniùs interea pro incolumitate veſtrâ, veſtrique regni felici ſtatu, rerumque proſpero ſucceſſu conceptis ad Deum precibus contendo.

Majeſtatis Veſtræ Studioſiſſimus
Oliverius Reipub. Angliæ, Scotiæ,
Hiberniæ, &c. Protector.

Oliverius *Protector Reipub. Angliæ, &c. Excelſis et Præpotentibus* Fœderati Belgii *Ordinibus S. D.*

Excelſi et Præpotentes Domini,
amici chariſſimi;

OStendunt nobis mercatores quidam, cives noſtri *Thomas Buſſelus*, *Richardus Bearus*, aliique ſocii navem quandam ſuam *Edmundi* et *Joannis* nomine inſignitam dum ab ora *Braſiliana Olyſſiponem* contenderet ab navi quadam prædatoria *Fliſſingenſi* cui nomen *Rubro Leoni*, Magiſter *Lambertus Bartelſonus*,

oppugnatam ſe dedidiſſe; verum ea lege et pacto (id quod ipſum *Lamberti* chirographum obſignatum teſtabitur) ut navis, et quæcunque in illa fuiſſent *Anglorum* bona, *Fliſſingæ* reſtituerentur: eò cum appulſum eſt, navem quidem et nauticorum peculia reddita, mercatorum *Anglicorum* bona adempta eorumque auctionem ſtatim eſſe factam: ſe mercatores nempe quibus hoc damni datum eſt, cum in foro *Fliſſingenſium* ſuas res repeterent, iniquiſſima ſententia lata, litem cum grandibus impenſis poſt quinquennium perdidiſſe, ab iis nimirum judicibus abjudicatam, quorum nonnulli cum in illa navi prædatoria ſuas rationes collatas habuiſſent; et judices et adverſarii et rei ſimul erant: nihil jam ſibi ſupereſſe ſpei niſi in veſtra æquitate et incorrupta fide, ad quam nunc demum confugiunt: eam ſibi fore propenſiorem exiſtimarunt, ſi noſtra commendatio acceſſiſſet. Et hominibus condonandum hoc ſane eſt, ſi in hac tanta fortunarum ſuarum dimicatione omnia timentibus, quid ab ſumma auctoritate atque potentia veſtra ſibi metuendum, quam quid apud integros præſertim judices de ſua cauſa ſit bene ſperandum ſæpius in mentem veniat: nos quin religione, juſtitiâ, integritate veſtrâ potius quam rogatu noſtro adducti, quod æquum, quod juſtum, quod vobis denique dignum eſt judicaturi ſitis, non dubitamus. Deus vos veſtramque Rempub. ad gloriam ſuam, ſuæque Eccleſiæ præſidium conſervet.

Weſtmonaſterio. April. 1. 1656.

Oliverius Protector Reip. Angliæ, &c.

Oliverius *Protector Reip. Angliæ, &c. Sereniſſimo Principi* Carolo Guſtavo *Suecorum, Gothorum, Vandalorumque Regi, Magno Principi Finlandiæ, Duci Eſthoniæ, Careliæ, Bremæ, Verdæ, Stetini, Pomeraniæ, Caſſubiæ et Vandaliæ, Principi Rugiæ, Domino Ingriæ, Wiſſmariæ, necnon Comiti Palatino Rheni, Bavariæ, Jul. Cliviæ et Montium Duci, &c.*

Sereniſſime Princeps;

PErfunctus Legatione ſuâ apud nos *Petrus Julius Coictus*, atque ita perfunctus ut ſuâ debitâ laude non inornatus à nobis dimittendus ſit, ad Majeſtatem veſtram revertitur. Fuit enim cùm veſtro præcipuè nomine, quod jure apud nos plurimi eſſe debet, nobis gratiſſimus, tum ſuo etiam merito, ſuo nempe munere diligentiſſimè obito, haud parum acceptus. Quam igitur commendationem veſtram de eo accepimus, eam (ſi quid ad eam accedere teſtimonio ullo poteſt) et ab ipſo impletam, et à vobis meritiſſimè datam, libentes utique teſtamur: quemadmodum et is poterit noſtrum erga Majeſtatem veſtram ſingulare ſtudium et obſervantiam, eâdem fide atque integritate ad vos referre, veriſſimeque exponere. Extremum illud eſt ut Majeſtati veſtræ felicitatem omnem victoriarumque curſum contra omnes Hoſtes Eccleſiæ perpetuum, à Deo Opt. Maximoque optemus.

Weſtmonaſterio. April 17. 1656.

Majeſtatis veſtræ Studioſiſſimus,

Oliverius, Protector Reip. Angliæ, &c.

Oliverius *Protector Reip. Angliæ, &c. Sereniſſimo ac Potentiſſimo Principi* Ludovico *Galliæ Regi, S. D.*

Sereniſſime Princeps;

ADierunt ad nos per libellum ſupplicem, *Joannes Dethic* urbis *Londini* in hunc annum præfectus, et *Gulielmus Wakefield* Mercator, conqueſti, ſe anno

1649, *Calendas* circiter *Octob.* navem quandam cui nomen *Jonæ Londinenſi*, *Jona* quoque cognomento *Lighthaghe* Magiſtro, ſuis mercibus, quæ *Oſtendam* mitterentur, oneraſſe: eam navem à prædone quodam *Barkingenſi*, cui nomen *White* (is filii Regis *Caroli* defuncti nomine piraticam faciebat) in ipſo *Thameſis* oſtio oppreſſam, atque inde *Dunkirkam*, quæ eo tempore in ditione *Gallorum* erat, fuiſſe abductam; cum autem edicto Majeſtatis veſtræ ann. 1647. et ann. rurſus 1649. aliquot etiam conſilii Regii decretis, in gratiam *Parlamenti Anglicani*, cautum eſſe intelligerent, ne naves ullæ aut merces, illius belli tempore, quoquo obtentu *Anglis* ereptæ, in Majeſtatis veſtræ portus quoſcunque aſportarentur, venaleſve eſſent, miſiſſe ſe ſtatim *Dunkirkam* procuratorem ſuum *Hugonem Morellum* negotiatorem, qui à Domino *Leſtrado* illius oppidi per id tempus præfecto, reddi ſibi ſuam navem cum mercibus poſtularet, cum eas præſertim magnâ ex parte adhuc integras, neque dum permutatas aut divenditas, in ipſo oppido deprehendiſſet: reſpondit Præfectus, ſe Regis *Galliæ* dono, ob navatam Reipub. operam, præfecturam eam accepiſſe; curaturum proinde, uti ea ſibi pretium operæ ſit. Hoc reſponſo fruſtratus, poſt magnum cum temporis tum pecuniæ diſpendium, procurator domum revertitur. Petitores, quæ reſtat ſibi ſpes, eam in veſtra ſola clementiâ atque juſtitia repoſitam eſſe vident; ad quam per noſtras literas faciliorem ſibi aditum fore crediderunt: ea ne deſit hominibus contra jus omne, et repetita veſtra interdicta ſpoliatis, rogamus. Quod tamen ſi impetrabimus, quandoquidem hoc ſanè æquiſſimum videtur, ab inſitâ æquitate veſtrâ, potius quam rogatu noſtro, impetratum id eſſe ſtatuemus.

Weſtmonaſterio. Maii, 1656.

Majeſtatis veſtræ Studioſiſſimus,

Oliverius, Protector Reip. Angliæ, &c.

Oliverius *Protector Reip. Angliæ, &c. Excelſis et Præpotentibus Dominis* Fœderati Belgii *Ordinibus S. D.*

Excelſi et præpotentes Domini,
amici chariſſimi;

DEmonſtrarunt nobis per libellum ſupplicem *Joannes Brunus, Nicolaus Gulielmus*, aliique *Londinenſes*, ſe, cum in navem, cui *Bonæ Eſperantzæ Londinenſi* nomen inditum erat, in *Orientalem Indiam* navigaturam, ſortem quiſque ſuam contuliſſet, procuratori ſuo negotium dediſſe *Februario* menſe 1644 ut bis mille quadringentas libras *Belgicas* ad illius navis periculum præſtandum *Amſterodami* curaret: ea navis cum in itinere ad oram ipſam *Indiæ* ab *Hollandica* quadam, quæ ex navibus *Orientalis* illius ſocietatis erat, capta eſſet; qui præſtando periculo ſe obligaverant pactam pecuniam numerare recuſaſſe; et ſextum jam annum poſſe noſtros, qui ſumma cum aſſiduitate maximiſque impenſis jus ſuum perſecuti ſunt, dilationibus variis eludere. Quod cum petitoribus grave admodum atque iniquum videatur, et nonnulli ex iis qui ſe obligarunt vel jam diem obierint vel ſolvendo non ſint, nequid fortè ad priora damna ſummi diſcriminis accedat, magnopere à vobis petimus, ut per tot annos in foro jactatis ac propriè naufragis iſtis veſtram æquitatem portum eſſe atque perfugium velitis; utque de cauſa ſua, quam illi juſtiſſimam eſſe confidunt, primo quoque tempore judicium fiat. Vobis interim omnia ad Dei gloriam Eccleſiæque præſidium fauſtè atque feliciter evenire volumus.

Weſtmonaſterio. Maii, 1656.

Excelſarum et præpotentium Dominationum
veſtrarum Studioſiſſimus,
Oliverius Protector Reipub. Angliæ, &c.

Oliverius *Protector Reipub. Angliæ, &c. Excelſis et præpotentibus Dominis* Fœderati Belgii *Ordinibus S. D.*

Excelſi et præpotentes Domini,
amici chariſſimi;

COnqueruntur apud nos graviter iidem, de quibus antea circa idus *Septemb.* ſuperioris anni literas ad vos dedimus, *Thomas* et *Gulielmus Lower* defuncti *Nicholai Lower* hæredes legitimi, ſe adverſariorum ſuorum ſive gratiâ ſive opibus oppreſſos, quamvis cauſa ſua imprimis optima, et, cum id ſatis non eſſet, literis etiam noſtris ter deinceps commendati fuiſſent, impetrare hactenus nullo modo poſſe ut relictam teſtamento hæreditatem adire ſibi liceat: Ab *Hollandiæ* foro ubi primùm actio inſtituta erat veſtram ad Curiam rejecti, inde in *Zelandiam* tranſmiſſi (quæ tria in loca totidem noſtras literas attulerunt) ab *Zelandia* nunc rurſus ad veſtrum ſummum judicium haud inviti remittuntur: ubi enim poteſtas ſumma eſt, ibi æquitatem quoque ſummam eſſe ſperant: ſi ea ſpes fallat, eluſi atque irriti, poſt hanc tantam juris obtinendi cauſâ concurſationem ſuam, quem demum conſiſtendi locum habituri ſint, neſciunt: nam de literis noſtris, ſi his jam quartis nos viderint nihil proficere, non eſt ut in poſterum quicquam ſibi polliceantur. Nobis certè gratiſſimum erit, ſi poſt tot rejectiones, facto ſine mora judicio, hæredes plurimum quidem in æquitate atque juſtitiâ veſtrâ, aliquid etiam in authoritate apud vos noſtrâ præſidii ſibi fuiſſe intellexerint. Quorum de altero non dubitamus, alterum vel amicitiæ noſtræ daturos vos eſſe confidimus.

Weſtmonaſterio. Maii, 1656.

Excelſarum et præpotentium Dominationum
veſtrarum Studioſiſſimus,
Oliverius Protect. Reipub. Angliæ, &c.

Oliverius *Protector Reip. Angliæ, &c. Sereniſſimo Principi* Joanni *Luſitaniæ Regi.*

Sereniſſime Rex,

CUm mercatoribus quibuſdam *Anglis* à nonnullis mercatoribus *Luſitanis* ex ſocietate *Braſilienſi* vecturæ commorationiſque nomine *Ann.* 1649. et 1650. grandis pecunia debeatur, quæ pecunia à ſupradicta ſocietate juſſu Majeſtatis Veſtræ retinetur, expectabant quidem dicti mercatores uti ea pecunia ex conditionibus proximi fœderis jampridem ſibi numerata eſſet. Verùm ne amputetur ſibi ſpes omnis ac ratio recuperandi ſua debita verentur, ex quo intelligunt ſtatuiſſe Majeſtatem Veſtram ut quam pecuniam *Braſilienſis* ſocietas ipſis debuiſſet, in ærarium veſtrum inferretur, utque portorii dimidia pars ſolvendis iis debitis impenderetur; atque hoc pacto mercatores legitimum duntaxat lucrum, ſive fœnus pecuniæ ſuæ accepturi eſſent; ipſâ forte interim funditùs intereunte. Quod nos nobiſcum reputantes quam durum ſit, eorumque juſtiſſimis precibus victi, has noſtras ad Majeſtatem veſtram literas ipſis conceſſimus; hoc potiſſimum à vobis poſtulantes uti præſtandum curetis, ut ſupradicta ſocietas *Braſilienſis* hujus *Reipub.* Mercatoribus quamprimum ſatisfaciat tam de ſummâ pecuniæ cuique eorum debitâ, quam de fœnore quinquennali; cum hoc et per ſe juſtum ſit, et fœderi nuper vobiſcum inito conſentaneum: quod et nos eorum nomine à Majeſtate Veſtra peramicè petimus.

Ex Palatio noſtro Weſtmonaſterio.
Die Julii. 1656.

Majeſtatis Veſtræ Studioſiſſimus
Oliverius,
Prot. Reip. Angliæ, &c.

Oliverius *Protector Reip. Angliæ, &c. Sereniſſimo Principi* Carolo Guſtavo *Suecorum, Gothorum, Vandalorumque Regi, &c.*

Sereniſſime Rex,

CUm amicitiam Majeſtatis Veſtræ tanti Principis, rebuſque geſtis tam clari meritò plurimi faciamus, tum is cujus operâ fœdus inter nos arctiſſimum ſanctitum eſt, Illuſtriſſimus Dominus *Chriſtiernus Bondus* Legatus Veſter Extraordinarius neceſſe eſt gratus nobis et commendabilis hoc nomine imprimis fuerit. Hunc itaque hac Legatione laudatiſſimè perfunctum non ſine ſumma cæterarum etiam virtutum egregarium laude ad vos dimittendum cenſuimus: ut qui antea in pretio apud vos atque honore fuit, nunc uberiores aſſiduitatis atque prudentiæ ſuæ fructus ex hac noſtra commendatione percepiſſe ſe ſentiat. Quæ reliqua tranſigenda ſunt, de iis Legationem brevi mittendam ad Majeſtatem Veſtram decrevimus: quam interim Deus incolumem defendendæ Eccleſiæ ſuæ Reique *Sueciæ* columen conſervet.

Ex Palatio noſtro Weſtmonaſterii. Julii An. Dom. 1656.

Majeſtatis Veſtræ Studioſiſſimus
Oliverius Protector Reipub. Angliæ, &c.

Oliverius *Prot. Reip. Angliæ, &c. Sereniſſimo Principi* Ludovico *Galliæ Regi* S. D.

Sereniſſime Rex, Amice ac Fœderate chariſſime,

DEtulerunt ad nos per libellum ſupplicem Mercatores quidam *Londinenſes Richardus Baker* ejuſque ſocii, navem quandam Anglicanam ab ſe conductam, cui nomen vernaculum *The Endeavour*, Magiſter *Gulielmus Joppus*, trecentis atque tredecim

vini optimi culeis ex *Tenariffâ Inſula Londinum* advehendis onuſtam, dum inter *Palmam* et ſupradictam *Inſulam* curſum teneret, à quatuor navibus *Gallicis*, in ſpeciem quidem onerariis, ſed prædatorium in modum armatis, quibus *Ægidius de la Roche* Navarchus erat, *primo ac vigeſimo Novembris die An. Dom.* 1655. occupatam fuiſſe, atque in *Orientalem Indiam*, quo is iter ſibi eſſe prædicabat, cum omni onere ac pleriſque nautarum abductam; reliquis quatuordecim ad *Guineam Nigritarum* in littus quoddam expoſitis. Quod eo conſilio *Ægidius* feciſſe ſe dictitabat, nequis eorum ex terra tam longinqua et inhumana forte elapſus teſtimonio læderet. Fatebatur enim, ſe neque mandatis inſtructum, ut *Anglorum* naves caperet, neque alias quas poterat antea cepiſſe, ut propterea quod inter *Gallos* noſtramque *Remp.* per eos ipſos dies conveniſſe pacem non ignorabat: ſed cum in *Portugallia* conſtitutum ſibi eſſet commeatus accipere, et ab adverſis ventis rejectus attingere ea loca non potuiſſet, coactum ſe, ad ſupplendum quæ opus ſibi eſſent, iis uti quæ in iſta nave reperiſſet: credere ſe proinde, illarum navium dominos de damno ſatisfacturos. Damnum autem conſtat ſupra ſedecim mille libras Anglicas, id quod ex juratis teſtibus facile apparebit, Mercatoribus noſtris datum. Verùm ſi tam levibus de cauſis temerare acta principum religioſiſſima et quaſi ludibrio habere negotiatoribus quibuſvis ob ſua commoda licuerit, concidet profecto omnis poſthac fœderum ſanctitas, omnis Principum fides atque authoritas obſoleſcet, proque nihilo habebitur. Quapropter non rogamus tantum, ſed Majeſtatis Veſtræ quam maximè intereſſe arbitramur, ut qui Regis ſui fœdus, juſque jurandum ſanctiſſimum primi omnium tam facile violare ſunt auſi, quamprimum dent pœnas tantæ perfidiæ atque audaciæ debitas; utque illarum interea navium Domini de damno, etiam ipſo ſuorum præjudicio, mercato-

ribus noſtris ſummam per injuriam illato, ſatisfaciant. Deus Majeſtatem Veſtram diutiſſimè conſervet, Remque *Gallicam* contra communem utriuſque noſtrum hoſtem tueatur atque ſuſtineat.

Ex Palatio noſtro Weſtmonaſterii.
Die Auguſti An. Dom. 1656.

Majeſtatis Veſtræ Studioſiſſimus
Oliverius Protector Reipub.

Oliverius *Protector Reip. Angliæ Eminentiſſimo Domino* Cardinali Mazzarino.

Eminentiſſime Domine,

CUm dandæ mihi literæ ad Regem eſſent, eandem quoque ad Eminentiam veſtram ſcribendi occaſionem arbitrabar mihi oblatam: cujus enim unius viri prudentia ſingularis *Gallorum* res maximas, ſummaque Regni negotia pari fide, conſilio, ac vigilantiâ moderatur, eum celari qua de re ſcriberem non convenire exiſtimabam. Fœdus enim a vobis, quod dubitare nefas eſſet, ſanctiſſime percuſſum, eodem penè die ſpretum ac violatum à *Gallo* quodam *Ægidio* quatuor navium præfecto ejuſque ſociis nequaquam inſcientibus querimur: quemadmodum et ex literis noſtris ad Regem datis, et ex ipſis mercatorum noſtrorum poſtulatis facile poterit cognoſcere Eminentia veſtra; quam præter cæteros non fugit, quanti non magiſtratuum duntaxat, verum etiam ipſius Regiæ Majeſtatis interſit violatores fœderum primos eos ſeveriùs puniri. Verum illi fortaſſe, quo tendebant, in *Orientalem Indiam* jam nunc appulſi, noſtrorum bona contra jus omne atque fidem in recentiſſimo fœdere erepta, veluti prædam ab hoſtibus captam ſibi habent. Illud eſt interea quod Eminentiam Veſtram rogamus, ut quæ ab navium præfecto, tanquam iti-

neri ſuo neceſſaria, noſtris ablata ſunt, ea ab illarum navium Dominis, id quod ipſi prædatores æquum eſſe cenſebant reſtituantur: qua in re Veſtram Eminentiam, qua valet authoritate, plurimum poſſe intelligimus.

Ex Palatio noſtro Weſtmonaſterii.
Die Auguſti An. 1656.

Eminentiæ Veſtræ Studioſiſſimus
Oliverius Prot. Reip. Angliæ, &c.

Oliverius *Protector Reip. Angliæ, &c. Excelſis et præpotentibus Dominis Fœderati Belgii Ordinibus*, S.D.

Excelſi et Præpotentes Domini, Amici ac Fœderati chariſſimi;

NOn dubitamus nos quidem quin omnes teſtimonium hoc nobis perhibituri ſint, nullas in contrahendis externis amicitiis rationes defendendâ Religionis veritate potiores unquam nobis fuiſſe, nec conjungendis eorum animis, qui *Proteſtantium* vel amici ac defenſores, vel ſaltem non hoſtes eſſent, antiquius nos quicquam habuiſſe. Quo graviore animi dolore commovemur, quoties annuntiatum eſt, *Proteſtantium* Principes ac Civitates quæ ſibi mutuo amiciſſimæ ſumméque concordes eſſe deberent, ſuſpectos inter ſe eſſe et non optimè animatos; vos præſertim Regemque *Sueciæ*, quibus fortiores *Orthodoxa* fides defenſores non habet, neque ſocios noſtra *Reſpub.* ſibi conjunctiores, videri non æquè ac conſueviſtis vobis invicem confidere, immo indicia quædam vel naſcentis inter vos diſſidii, vel vacillantis amicitiæ haud obſcura apparere. Cauſæ quæ fuerint utrinque, et uſque quo progreſſa animorum alienatio ſit, ignotum eſſe nobis profitemur: veruntamen haud potuimus quin gravem ſanè moleſtiam animo cape-

remus ex ipſis initiis vel minimæ diſſenſionis inter fratres coortæ, ex qua tantum creari *Proteſtantium* rebus diſcrimen neceſſe ſit; quæque ſi ingraveſcerit (quod Deus ne ſiverit) quantum inde *Reformatis Eccleſiis* periculum impenderet, quanta triumphandi materies inimicis noſtris, et *Hiſpanis* potiſſimum daretur, latere veſtram prudentiam uſumque rerum ſolertiſſimum non poteſt. *Hiſpano* certe, tantum hinc fiduciæ tantum ſpiritûs acceſſit, ut non dubitaverit per Legatum ſuum apud vos commorantem, ſua vobis conſilia, idque de ſumma *Reip.* veſtræ audaciſſimè obtrudere: et partim injecto renovandi belli metu terrere, partim oſtentatâ utilitatis falsâ ſpecie ſollicitare veſtros animos eſt auſus, ut relictis ejus hortatu amicis vetuſtis ac fideliſſimis, *Gallo*, *Anglo*, atque *Sueco*, arctiſſimam cum hoſte ac tyranno quondam veſtro, pacato nunc ſcilicet, et, quod maxime metuendum eſt, blandiente, coire ſocietatem velletis. Sane qui ex hoſte inveteratiſſimo, arreptâ tam levi occaſione pro conſiliario repente veſtro ſe gerit, quid eſt quod iſte ſibi non ſumeret, quò non audaciæ progredetur, ſi cernere id ſemel oculis poſſet quod nunc animo duntaxat concipit atque molitur, diſcordiam nempe inter *Proteſtantes* ac bellum inteſtinum. Neſcii non ſumus, vos, pro ſapientia veſtra, qui ſit *Europæ* univerſæ ſtatus, quæ *Proteſtantium* præſertim conditio ſæpius cum animis veſtris cogitare; *Helvetiorum* Pagos *Orthodoxam* fidem ſequentes novorum motuum à popularibus ſuis fidem *Papæ* ſequentibus jam jamque ciendorum expectatione ſuſpenſos teneri, ex eo vix dum bello emerſos quod Religionis planè causâ ab *Hiſpano*, qui hoſtibus eorum et duces dederat et pecuniam ſuppeditaverat, conflatum eſt atque accenſum; *Vallium Alpinarum* incolis conſilia *Hiſpanorum* eandem rurſus machinari cædem atque perniciem quam ſuperiore anno crudeliſſimè intulerunt; *Proteſtantes Germanos* ſub ditione

Cæſaris graviſſimè vexari, ſedeſque Patrias ægrè retinere; Regem *Sueciæ* quem Deus, uti ſperamus, fortiſſimum religionis *Orthodoxæ* propugnatorem excitavit, cum potentiſſimis Reformatæ fidei hoſtibus bellum anceps atque aſperrimum totis regni viribus gerere; veſtris *Provinciis* infeſta vicinorum *Papiſtarum*, quorum princeps *Hiſpanus* eſt, nuper icta fœdera minitari; nos denique indicto *Hiſpanorum* Regi bello eſſe occupatos. In hac rerum inclinatione ſiqua inter vos *Regemque Sueciæ* diſcordia exiſteret, *Reformatarum* totius *Europæ Eccleſiarum* quam miſeranda conditio eſſet quæ immanium hoſtium crudelitati ac furori objicerentur? Hæc nos cura haud leviter tangit; eundemque veſtrum eſſe ſenſum confidimus, proque veſtro in communi *Proteſtantium* cauſa præclaro ſemper ſtudio, utque pax inter fratres eandem fidem eandem ſpem ſequentes intemerata ſervetur, vos veſtra conſilia ad has rationes eſſe accommodaturos, quæ cæteris quibuſcunque anteponendæ ſunt, nec quod paci inter vos *Sueciæque* Regem ſtabiliendæ poſſit conducere, quicquam eſſe omiſſuros. Qua in re ſi nos uſus ullius eſſe poſſumus, quantum apud vos vel authoritate vel gratiâ valemus, noſtram vobis operam libentiſſimè profitemur, *Sueciæ* quoque Regi eandem deferre paratiſſimi, ad quem etiam Legationem quamprimùm mittere in animo habemus, quæ hac de re quid noſtræ ſententiæ ſit, exponat. Deumque veſtros utrinque animos ad moderata conſilia flexurum eſſe ſperamus, voſque cohibiturum, nequid ab alterutrâ parte fiat quod irritare poſſit, remque ad extrema deducere: ſed ut contrà, pars utraque removere velit quicquid alterutri offenſum aut ſuſpicioſum eſſe queat. Id ſi feceritis, et hoſtes fruſtrabimini, et amicis ſolatio eritis, et veſtræ denique ſaluti *Reipubl.* quàm optimè proſpicietis. Hoc etiam uti perſuaſiſſimum ſit vobis rogamus, daturos nos eſſe operam, quoties facultas

oblata erit, uti noſtrum erga *Fœderatas Belgii Provincias* ſummum ſtudium benevolentiaque appareat. Deum proinde aſſiduis precibus obteſtamur, ut veſtram *Remp.* pace, opibus, libertate, atque imprimis *Chriſtianæ* fidei amore ac vero cultu florentiſſimam conſervare perpetuò velit.

Ex Palatio noſtro Weſtmon. die Aug. 1656.

Veſtrarum Celſitudinum Potentium
Studioſiſſimus
Oliverius Protector Reip. Angliæ, &c.

Oliverius *Protector Reip. Angliæ, &c. Sereniſſimo Principi* Joanni *Luſitaniæ Regi*, S. D.

Sereniſſime Rex;

DIe undecimo *Julii* proximi ſtylo veteri ſanctionem pacis à Majeſtate Veſtra jam ratæ, à Legato veſtro Extraordinario *Londini* tranſactæ, nec non arcanorum et præliminarium articulorum per *Thomam Maynardum* accepimus: perque literas à *Philippo Meadow* noſtro *Olyſſiponi* Internuntio eodem tempore datas, noſtram etiam dictæ pacis et articulorum ſanctionem, pro iis mandatis quæ à nobis eâ de re acceperat, Majeſtati Veſtræ ab ipſo redditam intelligimus: cum ſupradicta ſanctionis inſtrumenta ineunte *Junio* proximo viciſſim data acceptaque fuiſſent, adeo ut nunc inter utramque gentem pax firmiſſima ſancita ſit. Quâ ex pace nos quidem voluptatem haud mediocrem percipimus; propterea quòd eam et communi utriuſque gentis utilitati fore arbitramur, hoſtiumque communium haud levi detrimento: qui ut prioris fœderis turbandi rationem aliquam primò invenerunt, ita nunc ne idem inſtaurari fœdus poſſet, intentatum nihil reliquerunt. Nèque dubium nobis eſt quin ſuſpicionum utrinque offenſionumque inter nos materiam creandi occaſionem nullam prætermiſſuri ſint. Quas nos quidem,

quantum in nobis eſt, quàm longiſſimè amovere animo noſtro ita conſtanter decrevimus, immo ut majorem indies mutuam fiduciam hæc noſtra pariat neceſſitudo, tam vehementer cupimus, ut eos pro hoſtibus habituri ſimus, qui ullis artibus amicitiam noſtram imminuere conabuntur inter nos noſtroſque populos hac pace ſtabilitam; eundemque eſſe Majeſtatis Veſtræ animum ac voluntatem facilè nobis perſuademus: Cumque placuerit Majeſtati Veſtræ ſuis in literis ad nos *quarto* et *vigeſimo Junii ſtylo novo* datis, et diebus aliquot poſt inſtrumentum confirmatæ pacis datum atque acceptum noſtro Internuncio traditis, clauſularum quarundam hujus fœderis mentionem facere quas aliquantum immutatas velit, ut quæ huic *Reipublicæ*, quemadmodum Majeſtas Veſtra cenſet, levis admodum ſint momenti, *Portugalliæ* Regno maximi, peculiari tractatione agere iis de rebus quæ à Majeſtate Veſtra proponuntur, et ſi quid præterea fœderi ſtabiliendo vel etiam arctiùs obſtringendo conducere alterutri parti videbitur, parati erimus: in qua Majeſtatis Veſtræ, ſuique populi haud ſecus atque noſtri, ut utriſque æquè ſatisfiat, rationem habebimus: atque hæc omnia *Olyſſiponi* an *Londini* agitanda ac tranſigenda ſint, veſtra optio erit. Verùm hoc fœdere jam rato, ſigniſque gentis utriuſque ritè obſignato, dato denique viciſſim atque accepto, immutare partem ejus ullam idem eſſet atque totum reſcindere; quod Majeſtatem Veſtram minimè velle pro certo habemus. Majeſtati Veſtræ fauſta omnia ac proſpera exoptamus.

Ex Palatio noſtro Weſtmonaſterii.
Auguſti die 1656.

Majeſtatis Veſtræ Studioſiſſimus
Oliverius
Protector Reip. Angliæ, &c.

Oliverius *Protector Reip. Angliæ, &c. Sereniſſimo Principi* Joanni *Luſitaniæ Regi*, S. D.

Sereniſſime Rex;

PErlatum ad nos eſt facinus illud inhumanum ac nefarium, quo cædes *Philippi Meadowes* Internuntii apud vos noſtri, tranſigendæ pacis causâ à nobis miſſi attentata eſt: cujus atrocitas tanta fuit, ut Divino plane Numini atque tutelæ ejus conſervatio attribuenda ſit. Noſque ex literis Majeſtatis Veſtræ *ſexto* et *vigeſimo Maii* proximi ad nos datis, perque *Thomam Maynardum* nobis redditis, permotam facti indignitate Majeſtatem Veſtram de authoribus juſſiſſe quæri intelligimus, ut ſupplicium de iis, pro eo ac meriti ſunt, ſumatur. Verùm comprehenſos eſſe ullos ex iis, aut juſſa veſtra hac in parte quicquam effeciſſe nondum accepimus. Quapropter noſtrum eſſe duximus palam ſignificare, tentatum illud facinus barbarum, et partim commiſſum quàm indignè feramus: atque adeo à Majeſtate Veſtra poſtulamus, ut ab illius facinoris authoribus, ſociis, adminiſtris ſupplicium debitum repetatur: Et quo hoc maturiùs fiat, ut honeſtiſſimi integerrimique viri, quique gentis utriuſque paci quàm maximè ſtudent, huic quæſtioni præficiantur, quo res penitùs inveſtigari, tamque in authores ſceleris quam in miniſtros ſeveriùs animadverti poſſit. Id niſi fiat, neque Majeſtatis Veſtræ juſtitia, neque noſtra hujuſque Reipub. exiſtimatio vindicari, neque conſervandæ inter utramque gentem amicitiæ ulla ratio firma eſſe poterit. Majeſtati Veſtræ fœlicia fauſtaque omnia precamur.

Ex Palatio noſtro Weſtmonaſterii.

Aug. die 1656.

Majeſtatis veſtræ Studioſiſſimus

Oliverius

Protector Reipub. Angliæ, &c.

Oliverius *Protector Reip. Angliæ, &c. Illuſtriſſimo Domino* Comiti Mirano, S. D.

Illuſtriſſime Domine;

SIngulare tuum erga me atque hanc Rempub. ſtudium haud mediocriter nos demeruit, tibique devinxit: id veſtris ex literis 25 *Junii* proximi ad me ſcriptis facile perſpexi, tum etiam ex iis quas ab Internuntio noſtro *Philippo Meadowes* conficiendæ pacis causâ ad *Luſitaniæ* Regem à nobis miſſo, accepi: quibus is de eximio veſtro ſtudio atque opera in hac pace tranſigenda abundè nos docuit: hujus noviſſimam ſanctionem et accepi libentiſſimè, mihique perſuadeo fore, ut neque collatæ in hanc pacem operæ tuæ, neque in *Anglos* benevolentiæ, neque fidei erga Regem hac in re ſpectatæ unquam te pœniteat: quandoquidem, annuente Deo, ſperandum eſt, hanc pacem et utrique genti permagna emolumenta, et hoſtibus incommoda haud exigua eſſe allaturam. Quod ſolum in hoc negotio triſte atque infauſtum accidit, fuit illud facinus in Internuntium noſtrum *Philippum Meadowes* nefariè ſuſceptum atque tentatum: Cujus in occultos auctores haud ſegnius inquiri oportuit quam in manifeſtos ſceleris miniſtros: neque de Regis veſtri juſtitia ac ſeveritate in tanto ſcelere puniendo neque de tuâ cum primis ad eam rem operâ, ut qui fas piumque colas, et pacis inter utramque nationem ſtudioſus fueris dubitare poſſum: quæ quidem ſtare nullo modo poteſt, ſi facta hujuſmodi nefaria impunita atque inulta ibunt. Verùm tua facinoris illius nota deteſtatio facit ut neceſſe mihi non ſit plura de hac re in præſentia dicere. Cum itaque de meâ erga te benevolentiâ quam et rebus omnibus demonſtrare paratiſſimus ero, certiorem te fecerim, extremum illud eſt, ut te tuaque

omnia Divinæ benignitati ac tutelæ à me ſcias eſſe commendatiſſima.

Ex Palatio noſtro Weſtmonaſterii. Aug. die 1656.

Amplitudinis Veſtræ Studioſiſſimus
Oliverius Prot. Reip. Angliæ, &c.

Oliverius *Protector Reip. Angliæ, &c. Sereniſſimo Principi* Carolo Guſtavo *Suecorum, Gothorum, Vandalorumque Regi, &c.*

Sereniſſime Rex, amice ac Fœderate chariſſime;

CUm eundem nobiſcum animum, idem conſilium in Majeſtate Veſtrâ ineſſe animadvertam, *Proteſtantium* fidei defendendæ contra hoſtes ejus, hoc tempore, ſi unquam aliàs, infeſtiſſimos, unde eſt quòd tam proſperis ſucceſſibus veſtris victoriarumque nuntiis penè quotidie lætemur, tum illud ſanè vehementer doleo, quòd unum lætitiam hanc noſtram turbat atque corrumpit, perferri ad nos, inter læta cætera, veſtram cum *Fœderatis Belgii Provinciis* amicitiam priſtinam non ſatis conſtare; remque eo deductam inter vos, in mari præſertim *Baltico*, ut ad diſcordiam ſpectare videatur. Cujus cauſas quidem ignorare me fateor; eventum certe (niſi Deus avertat) *Proteſtantium* ſummæ rei periculoſiſſimum fore facile perſpicio. Quapropter pro illâ arctiſſimâ neceſſitudine quæ cum utriſque veſtrum nobis intercedit, proque eo, quo duci omnes imprimis debemus, Religionis Reformatæ ſtudio atque amore, noſtrum eſſe cenſuimus, quemadmodum *Fœderatos Belgii Ordines* ad pacem et æquanimitatem magnopere hortati ſumus, ita nunc Majeſtatem veſtram hortari. Satis ſuperque hoſtium *Proteſtantibus* ubique eſt: nunquam acrioribus odiis inflammati conſpiraſſe in exitium noſtrum undique videntur. Teſtes *Alpinæ Valles* haud ita pridem miſerorum cæde ac ſanguine redundantes; teſtis *Auſtria* edictis nuper et proſcriptionibus *Cæſariis* concuſſa;

teſtis *Helvetia*; quid enim attinet pluribus verbis tot calamitatum recentium memoriam luctumque revocare? Hæc omnia loca quis neſcit *Hiſpanorum* et *Romani Pontificis* conſilia incendiis, cladibus, vexationibus Orthodoxorum per hoc biennium miſcuiſſe? Si ad hæc tot mala *Proteſtantium* Fratrum inter ſe diſſenſio acceſſerit, inter vos præſertim quorum in virtute, opibus, conſtantia præſidium *Eccleſiis Reformatis* conſtitutum eſt maximum, quantum humanæ opis eſt, periclitari *Religionem* ipſam *Reformatam*, atque in ſummo diſcrimine verſari neceſſe erit. Quod contra, ſi univerſum *Proteſtantium* nomen eâ quâ decet inter ſe fraternâ conſenſione perpetuam pacem coluerit, nihil omnino erit quod pertimeſcamus quid hoſtium vel artes vel vires incommodare nobis poſſint, quos ſola noſtra concordia vel propulſabit vel fruſtrabitur. Quapropter Majeſtatem veſtram majorem in modum oro atque obſecro, ut ad confirmandam cum *Fœderatis Provinciis* amicitiam priſtinam, ſi qua in parte collapſa eſt aut imminuta, propenſum atque benignum animum afferre velit. Siquid eſt in quo mea opera, fides, diligentia ad compoſitionem uſui eſſe poſſit, eam omnem vobis profiteor atque defero. Deus modò aſpiret, fauſtumque eſſe jubeat, quod cum ſumma felicitate curſuque perpetuo rerum proſperarum Majeſtati veſtræ exopto.

Ex Palatio noſtro Weſtmonaſterii. Die Aug. 1656.

Majeſtatis veſtræ Studioſiſſimus
Oliverius Protector Reipub. Angliæ, &c.

Oliverius *Protector Reip. Angliæ, &c.* Ordinibus Hollandiæ.

Excelſi et Præpotentes Domini, amici chariſſimi;

DEmonſtratum eſt nobis à *Gulielmo Coopero* Paſtore *Londinenſi*, civéque noſtro, *Joannem le Maire Amſterodamenſem* ſocerum ſuum, ante annos circiter triginta tres rationem quandam excogitaſſe,

qua *Reip.* veſtræ reditus, ſine ullo populi onere, multo auctiores fierent; factaque cum *Joanne van den Brook* ſocietate partiendi inter ſe præmii quod ex illo invento ſuo reportaſſent, id autem erat parvi Sigilli in *Provinciis* conſtitutio, ob hoc *Celſitudines Veſtras Præpotentes* ſupradicto *van den Brook* ejuſque poſteris tria millia Geldricorum (quæ trecentas libras valent) in ſingulos annos penſitanda ſpoſpondiſſe: jam verò, etſi inventa illa parvi ſigilli ratio facilis admodum et expedita reperta eſt, magnoſque ex eo tempore reditus *Celſitudinibus Præpotentibus* veſtris, nonnulliſque veſtris *Provinciis* retulit, tamen ad hodiernam uſque diem, quamvis multâ ſollicitatione petitum, illius pacti præmii nihildum adnumeratum eſſe: unde poſtquam ſupradictis *van den Brook* et *le Maire* longarum dilationum pertæſum eſt, actionem illam in ſupradictum *Gulielmum Cooperum* civem noſtrum jure eſſe tranſlatam: qui cum fructum induſtriæ Soceri ſui percipere cupiat, ad nos per libellum ſupplicem ſe contulit, ut hanc ejus poſtulationem *Celſitudinibus veſtris Præpotentibus* commendare vellemus; quod ei non eſſe denegandum cenſuimus. Quapropter *Celſitudines Veſtras Præpotentes* amicè rogamus, uti petitionem ſupradicti *Gulielmi Cooperi* ea de re benignè audire velitis, pactumque induſtriæ præmium atque ſtipendium tam juſtum, et pro numero tot annorum præteritorum et annua deinceps penſione ſolvendum curare. Quod cum non dubitemus quin *Celſitudines Veſtræ Præpotentes* libenter facturæ ſint, utpote et juſtum et munificentiâ veſtra dignum, parati et nos viciſſim erimus, veſtris quoque popularibus in poſtulatis ſuis, quoties nobis edentur, æquè propenſo animo favere.

Ex Palatio noſtro Weſtmonaſterii.

Die Septemb. An. 1656.

Veſtrarum Celſitudinum Præpotentium
Studioſiſſimus
Oliverius Protector Reip. Angliæ, &c.

Oliverius *Protector Reipub. Angliæ, etc. Sereniſſimo Principi* Ludovico *Galliæ Regi.*

Sereniſſime Rex, amice ac Fœderate chariſſime;

INviti facimus ut Majeſtatem Veſtram de ſuorum injuriis poſt pacem inſtauratam toties interpellemus: verùm et vos factas nolle confidimus, et nos noſtrorum querimoniis deeſſe non poſſumus. Navem *Antonium Diepenſem* ante fœdus jure captam, ex Judicum ſententia Curiæ noſtræ maritimæ præſidentium facile conſtat. Ejus prædæ partem quatuor millia plus minus coriorum *Robertus Brunus* Mercator *Londinenſis* ab iis qui auctioni præfuerunt, quod et ipſi teſtantur, coëmit: ex iis circiter ducenta cum *Diepam* advecta poſt ratam pacem Coriario cuidam *Diepenſi* vendidiſſet pecuniamque redegiſſet, eâ pecuniâ in manibus procuratoris ſui occupata atque retenta, litem ſibi impingi, ſuumque jus illo in foro ſe obtinere non poſſe queritur. Quocirca Majeſtatem Veſtram rogandum cenſuimus, ut ad Conſilium ſuum de re tota referri velit, pecuniamque illam iniquiſſima lite extricari. Etenim ſi ante pacem facta et judicata, poſt pacem rurſus in controverſiam atque judicium vocabuntur, quis ſit fructus fœderum futurus, non videmus. Verùm hujuſmodi querelarum nullus finis erit, niſi in fœdifragos hoſce tam frequentes exemplum aliquod ſeveritatis maturè ſtatuatur: id quod Majeſtati Veſtræ quamprimùm curæ fore ſperamus; Quam Deus interim tutelâ ſua ſanctiſſima dignetur.

Ex Palatio noſtro Weſtmonaſterii.
Die Septemb. An. 1656.

Majeſtatis Veſtræ Studioſiſſimus
Oliverius Protector Reip. Angliæ, &c.

Oliverius *Protector Reip. Angliæ, etc. Sereniſſimo Principi* Joanni *Luſitaniæ Regi.*

Sereniſſime Rex;

TRanſacta jam feliciter inter hanc Rempub. *Luſitaniæque* Regnum pace, nec non ad commercium quod attinet, recte atque ex ordine cautum atque ſancitum cum ſit, neceſſarium eſſe duximus *Thomam Maynardum*, à quo hæ literæ perferuntur, ad Majeſtatem Veſtram mittere; qui Conſulis munere negotiatorio veſtra in ditione, ad mercatorum res rationeſque ordinandas fungatur. Cum autem hoc ſæpius uſu venire poſſit, ut adeundi Majeſtatem Veſtram fieri ſibi copiam nonnunquam poſtulet, tam de commercio quam aliis de rebus quæ noſtra hujuſque Reip. intereſſe poſſint, à Majeſtate veſtra petimus, ut illi, quoties audito opus ſit, benignum velitis aditum atque aurem præbere; id veſtræ erga nos benevolentiæ pro argumento ſingulari atque indicio habebimus: interim Majeſtati veſtræ Deum Opt. Max. fortunare omnia volumus.

Ex Aula noſtra Weſtmonaſterii. Die Octob. 1656.

Majeſtatis veſtræ Studioſiſſimus
Oliverius
Protector Reipub. Angliæ, &c.

Suecorum Regi.

Sereniſſime Potentiſſimeque Rex;

TAmetſi ea eſt ſolita Majeſtatis veſtræ et ſpontanea in viros bene meritos benevolentia, ut omnis eorum commendatio ſupervacanea poſſit videri, tamen nobilem hunc virum *Gulielmum Vavaſorem Equitem auratum*, Majeſtatis Veſtræ ſub ſignis merentem, et ad vos jam proficiſcentem noluimus ſine noſtris ad

Majeſtatem Veſtram literis dimittere. Quod eo libentiùs fecimus, poſteaquam ſignificatum nobis eſt, jampridem eum, Majeſtatis Veſtræ auſpicia ſecutum, multis in præliis veſtra causâ ſuum ſanguinem profudiſſe: adeo ut *Suecorum* Reges proximi ob militarem ejus peritiam, operamque ſæpe in bello ſtrenuè navatam, eum agro et annuis penſionibus veluti virtutis præmio remuneraverint. Neque verò dubitamus quin Majeſtati veſtræ in hodiernis bellis permagno ſit uſui futurus, cum ſit fide ac bellicarum rerum ſcientia jamdiu ſpectata. Eum itaque Majeſtati Veſtræ, pro eo ac meritus eſt, commendatum cupimus; ſimulque rogamus, ut quæ illi præterita ſtipendia proceſſerint, ſolvantur. Hoc nobis erit gratiſſimum; nec gratificari viciſſim Majeſtati Veſtræ, quoties facultas erit, gravabimur, cui fauſta omnia ac proſpera exoptamus.

Ex Palatio noſtro Weſtmonaſterii.
Die Octob. An. 1656.

Majeſtatis veſtræ Studioſiſſimus
Oliverius Protector Reip. Angliæ, etc.

Oliverius *Protector Reip. Angliæ, etc. Sereniſſimo Principi* Joanni *Luſitaniæ Regi.* S. D.

Sereniſſime Rex, Amice et Fœderate Chariſſime,

EXhibuit nobis libellum ſupplicem *Thomas Ewans Nauclerus*, civis noſter, in quo oſtendit, ſe An. 1649. et 1650. cum navi ſua, cui nomen *Scipioni*, quadringentarum amphorarum, et cui ipſe præfuit, ſocietati *Braſilienſi* operam navaſſe; eam navem cum onere toto et apparatu, Majeſtatis Veſtræ juſſu ereptam ſibi eſſe: unde damnum homini factum, præter amiſſum ex tanta ſorte ſexennii lucrum, Commiſſarii ex fœdere ad decidendas controverſias utrinque dati plus ſeptem millibus librarum noſtrarum, ſive bis

totidem *Milreis Luſitanicis* æſtimarunt; quemadmodum et ad nos retulerunt. Quod detrimentum tam grave cum ſupradictum *Thomam* vehementer afflixerit, coactus ad repetendas ex fœdere res ſuas, *Olyſſipponem* navigare, petiit ſuppliciter a nobis, ut literas noſtras hac de re ad Majeſtatem veſtram ſibi daremus: nos, tametſi in communi cauſa mercatorum, quibus à Societate *Braſilienſi* debebatur, ſuperiore anno ſcripſimus, tamen ne cui noſtram opem poſcenti defuiſſe videamur, Majeſtatem veſtram pro amicitia rogamus, ut hujus nominatim hominis ratio habeatur; utque velit Majeſtas veſtra ſuis omnibus ita præcipere, ut ne quid obſtare poſſit quo minus is in ea urbe, quod ſibi à Societate *Braſilienſi* vel aliunde debetur, ſine ullo impedimento exigere, et ſine morâ poſſit recuperare. Deus Majeſtatem veſtram perpetua felicitate augeat; noſtramque amicitiam faxit quàm diuturnam.

Ex Palatio noſtro Weſtmonaſterii.
Die Octob. An. 1656.

Majeſtatis Veſtræ Studioſiſſimus
Oliverius
Protector Reipub. Angliæ, &c.

Oliverius *Protect. Reipub. Angliæ, etc. Illuſtri et Magnifico Civitatis Hamburgenſis Senatui. S. D.*

Ampliſſimi, magnifici et ſpectabiles Viri,
Amici chariſſimi;

GRavem detulerunt ad nos querimoniam *Jacobus* et *Patricius Hays* cives hujus *Reip.* ſe, ſui fratris *Alexandri*, qui inteſtatus diem obiit, hæredes legitimi cum ſint, atque ita ipſius Curiæ veſtræ ſententiâ ante annos duodecim ſecundùm ſe latâ contra fratris viduam pronuntiati fuiſſent, bonaque defuncti fratris cum fructibus exceptâ ſolùm viduæ dote, adjudicata ſibi ex eo judicio eſſent, non potuiſſe tamen

hactenus, neque pro ſuo jure, neque literis *Caroli* olim Regis eadem de re ſcriptis ullum laborum ſuorum ac ſumptuum ex ea ſententia fructum conſequi: obeſſe ſibi ſcilicet potentiam atque opes *Alberti van Eizen Decurionis* apud vos primarii, apud quem bonorum pars maxima depoſita eſt; eum agere omnia, ne ea bona hæredibus reſtituantur. Eluſi, ac dilationibus confecti, ſummam denique ad inopiam redacti ſupplicant nobis ne ſe negligamus tantis injuriis fœderatâ in civitate oppreſſos. Quod nos cum officii imprimis noſtri intelligamus eſſe, ut nequis civis noſter præſidium ſuis rebus, atque ſuſceptum patrocinium in nobis requirat, petimus quod a civitate veſtra videamur facile impetrare poſſe, ut ſententiam ipſimet veſtram hiſce fratribus ratam eſſe velitis; neque per cauſam provocationis ad *Spirenſem Cameram*, vel primò ſimulatæ vel nunc irritæ, moram juſtitiæ fieri diutiùs patiamini. Nam de ſumma ipſius cauſæ juriſperitorum noſtrorum ſententias requiſivimus; unaque deſcriptas obſignataſque ad vos miſimus. Quod ſi rogando nihil proficitur, erit neceſſariò, idque ex conſueto jure gentium, quod tamen minimè vellemus, ad reciproca deveniendum: id ne accidat, vos pro veſtra prudentia proviſuros eſſe confidimus.

Ex Palatio noſtro Weſtmonaſterii.
Die Octob. 16. *an.* 1656.

Amplitudinum veſtrarum ſtudioſiſſimus,
Oliverius, Prot. Reip. Angliæ, &c.

Oliverius *Protector Reipub. Angliæ, Sereniſſimo ac potentiſſimo Principi* Ludovico *Galliæ Regi, S. D.*

Sereniſſime potentiſſimeque Rex, Amice ac Fœderate chariſſime;

PErveniſſe ad Majeſtatem veſtram literas noſtras arbitramur, *Maii quarto decimo* ſuperioris anni datas: in quibus *Joannem Dethicum*, eodem anno

Londini urbis præfectum, et *Gulielmum Wakefeild* mercatorem, per libellum ſupplicem nobis oſtendiſſe ſcripſimus, navem *Jonam* ſuis mercibus onuſtam, quæ *Oſtendam* veherentur, *Dunkirkam*, quæ tum temporis in *Gallica* ditione erat, à prædone quodam *Caroli Stuarti* filii auſpiciis piraticam faciente ex ipſo *Thameſis* oſtio fuiſſe abreptam: ſe, cùm ex edictis veſtris veſtrique conſilii decretis, quibus erat cautum, nequa navis *Anglorum* ab hoſtibus *Parlamenti* capta veſtris portubus reciperetur, venaliſve eſſet, à Domino *Leſtrado* illius oppidi præfecto poſtulaſſent ut reddi ſibi navem ſuam atque bona juberet, reſponſum ab eo tuliſſe, ſanè neque viro primario dignum, neque eo qui Regi ſuo ſatis dicto audiens videretur, ſe ſcilicet ab Rege *Galliæ* ob navatam in bello operam hanc præfecturam præmio accepiſſe; curaturum proinde uti ea quàm maximè quæſtui ſibi ſit: per fas videlicet ac nefas; id enim minime laborare videbatur. Quaſi verò hanc præfecturam atque Provinciam Majeſtatis veſtræ dono accepiſſet, ut ſocios juxtà ſpoliaret, veſtraque edicta in eorum gratiam promulgata pro nihilo haberet. Quod enim Rex *Galliæ*, ſi maximè ab hoſtibus factum contra nos voluiſſet, facti tamen participes ſuos eſſe vetuit, id regius præfectus contra regium interdictum non modo fieri eſt paſſus, ut nos veſtris in portubus diriperemur, prædæque eſſemus, verum etiam ipſe diripuit, ipſe prædæ habuit, ſeque facti authorem palam profeſſus eſt. Hoc itaque reſponſo mercatores infecto negotio irriti atque eluſi diſceſſere: noſque hæc itidem ſuperiore anno Majeſtati veſtræ per literas ſignificavimus ſucceſſu licet haud multo meliore; nihildum enim reſponſi ad eas literas habuimus. Quod non habuerimus accidiſſe id credimus, propterea quòd eo tempore Præfectus ille apud exercitum in *Flandria* fuit; nunc in urbe ipſa *Pariſiorum* degit, vel potius per urbem perque aulam noſtrorum ſpoliis locupletatus impunè volitat. A

Majeſtate igitur veſtra nunc denuò id petimus quod ipſius Majeſtatis veſtræ intereſt in primis providere, nequis ad ſociorum injurias edictorum regiorum contemptionem audeat adjungere : ſed neque ad Legatos ſive Commiſſarios de controverſiis communibus utrinque dandos rejici propriè hæc cauſa poterit ; quandoquidem hìc non ſociorum jus duntaxat, ſed auctoritas ipſa veſtra Regiique nominis reverentia agitur. Illud enim mirum ſit, ſi mercatores damna ſua moleſtiùs quàm Majeſtas veſtra ſui ferat imminutionem. Eam ſi non ferat, eadem operâ ſimul perficiet, ut neque amiciſſimorùm de Repub. noſtra edictorum pœnituiſſe, neque in ſuorum injuriis conniviſſe, neque noſtræ poſtulationi non tribuiſſe quod par ſit videatur.

Ex Aula noſtra Weſtmonaſterio.

Die Novemb. an. 1656.

Majeſtati veſtræ voluntate, amicitia, fœdere devinctiſſimus,

Oliverius Protector Reipub. Angliæ, &c.

Oliverius *Protect. Reipub. Angliæ, etc. Sereniſſimo potentiſſimoque Principi* Frederico III. *Daniæ, Norvegiæ, Vandalorum, Gothorumque Regi ; Duci Sleſvici, Holſatiæ, Stormariæ, et Dithmarſiæ ; Comiti in Oldenburg et Delmenhorſt, etc. S. D.*

Sereniſſime potentiſſimeque Rex, Amice ac Fœderate chariſſime ;

LIteras Majeſtatis veſtræ ſexto decimo *Februarii Hafniâ* datas ab ornatiſſimo viro *Simone de Petkum*, Oratore apud nos veſtro, accepimus. Iis perlectis, et voluntatis erga nos veſtræ præclara ſignificatio, et ipſius rei, de qua ſcriptum erat, pondus uſque eò nos permovit, ut ſtatim ad Majeſtatem veſtram mittere qui mandatis noſtris inſtructus, noſtra conſilia vobis hac de re pleniſſime exponeret, in ani-

mo haberemus. Et quanquam idem nobis etiamnum animus manet, hactenus tamen idoneum aliquem cum iis mandatis dimittere, quæ graviſſimum hujuſmodi negotium poſtularet, non potuimus; quemadmodum jam brevi facturos non eſſe ſperamus. Interea non omittendum diutiùs exiſtimavimus Majeſtatem veſtram certiorem facere, præſentem rerum in *Europa* ſtatum haud mediocri nos curâ ac cogitatione ſollicitos tenuiſſe: cum ab aliquot jam annis ſummo cum dolore videamus *Proteſtantium* Principes ac civitatum Primores (quos ex communi *Religionis* atque ſalutis vinculo omnem ſeſe mutuò confirmandi ac defendendi inire rationem oporteret) inter ſe indies magis magiſque infirmè animatos, quid quiſque moliatur, quidve ſtruat, ſuſpectum habere; metum amicis, ſpem hoſtibus præbentes, inimicitias atque diſſidia potius hac rerum inclinatione portendi, quam firmum invicem animorum conſenſum, ad præſidium mutuum ac defenſionem. Atque hæc quidem ſollicitudo eo altiùs animo noſtro inſedit, quo magis in Majeſtate veſtra, Regeque *Sueciæ* adhuc aliquid reſidere mutuæ ſuſpicionis videtur; vel ſaltem non eam exiſtere voluntatum conjunctionem quam communis noſtrum omnium in *Orthodoxam* religionem amor ac ſtudium flagitaret; dum Majeſtati veſtræ injecta forte aliqua ſuſpicio eſt, fore ut ab Rege *Sueciæ* detrimentum aliquod ditionis veſtræ commerciis afferatur; ſuſpicante viciſſim *Suecorum* Rege, ne per vos et bellum, quod nunc gerit, difficilius, et contrahendarum ſocietatum ratio impeditior ſibi reddatur. Non præterit Majeſtatem veſtram, pro ea ſumma prudentia quam adhibere ſuis omnibus in rebus ſolet, quantum diſcriminis *Proteſtantium* ſummæ rei impendat, ſi iſtiuſmodi ſuſpiciones inter vos diu verſentur; quanto magis, quod Deus avertet, ſiquod hoſtilitatis indicium erumperet. Utcunque hæc ſe habeant, nos, quemadmodum et *Suecorum* Regem, et *Fœderati Belgii Ordines* ad pacem

et moderata conſilia magnopere hortati ſumus (adeoque redintegrari inter eos pacem atque concordiam vehementer gaudemus, nam et capita quoque illius fœderis à *Dominis Ordinibus* tranſmiſſa ad nos ſunt) ita noſtras eſſe partes duximus, noſtræque amicitiæ quam maxime convenire, ut qui ſenſus noſter his de rebus ſit, Majeſtatem veſtram ne celaremus (præſertim cum ut ita faciamus Majeſtatis veſtræ literis amiciſſimis tam ſtudioſe invitemur; id quod etiam benevolentiæ erga nos veſtræ pro argumento ſingulari ſanè habemus atque amplectimur) veſtræque Majeſtati ante oculos poneremus, quantam nobis neceſſitatem, qui *Proteſtantium Religionem* ſequimur, divina providentia impoſuerit colendi inter nos pacem, idque nunc maximè, cum hoſtes noſtri acerrimè, ſi unquam alias, rem gerere, et conjuraſſe undique in perniciem noſtram videntur. *Valles Alpinas* miſerorum nuper incolarum cæde ac ſanguine madentes commemorare nihil attinet; nec conquaſſatam per eoſdem dies *Cæſareis* proſcriptionibus atque edictis *Auſtriam*; nec denique contra *Helvetios Proteſtantes Helvetiorum Papiſtarum* infeſtos impetus. Quis neſcit *Hiſpanorum* dolos ac machinationes per hoſce aliquot annos hæc loca omnia incendiis, ruinis, cladibus *Proteſtantium* permiſcuiſſe? Si ad hæc mala *Reformatorum* Fratrum inter ſe diſſenſio velut cumulus accedat, inter vos præſertim qui noſtrarum virium tanta pars eſtis, et in quibus tantum præſidii ac roboris *Proteſtantium* dubiis temporibus comparatum atque repoſitum eſt; quod ad opem humanam attinet, peſsùm ire *Proteſtantium* res, et in extremo diſcrimine atque occaſu verſari neceſſe erit. Quod contra, ſi pax conſtet inter vos vicinos, cæteroſque *Orthodoxos* Principes, ſi concordiæ fraternæ omni ex parte ſtudeatur, non erit cur, Deo bene juvante, vel vim vel verſutiam noſtrorum hoſtium pertimeſcamus; quorum conatus noſtra ſola conſenſio vel diſſipabit vel fruſtrabitur. Neque vero dubitamus

quin Majeſtas veſtra ad hanc pacem beatam impertiri ſuam operam, quam potes maximam, et libens velit et velle deſitura non ſit. Qua in re ipſe etiam communicare conſilia cum Majeſtate veſtra atque conjungere paratiſſimus ero; utpote et veram amicitiam profeſſus, et cui non ſolum pactam inter nos tam auſpicatò ſervare pacem deliberatum omnino ſit, verum etiam neceſſitudinem hanc, quæ nunc intercedit, prout Deus facultatem dabit, arctiori vinculo conſtringere. Idem Deus interim Majeſtati veſtræ ſecunda ac proſpera omnia concedat.

Dabantur ex Aula noſtra Weſtmonaſterii.
Decemb. an. 1656.

Majeſtati veſtræ amicitiâ, fœdere ac voluntate conjunctiſſimus,
Oliverius, Protector Reipub. Angliæ, &c.

Oliverius *Protect. Reipub. Angliæ, &c. Sereniſſimo Illuſtriſſimoque Principi ac Domino, Domino* Gulielmo *Haſſiæ Langravio, Principi Herefeldiæ, Comiti in Cattimeliboco, Decia Ligenhain, Nidda et Schaumburgo, &c.*

Sereniſſime Princeps;

AD literas Celſitudinis veſtræ non ſic altero pòſt anno, quod prope jam pudet, reſcripſiſſemus niſi nos admodum invitos permulta ſanè, eaque graviſſima, quorum curam, pro noſtro in Repub. munere, differre non potuimus, interpellaſſent. Quæ enim literæ debebant eſſe nobis gratiores, quàm quæ a Principe religioſiſſimo, majoribus quoque religioſiſſimis orto, de pace Religionis, deque concordia Eccleſiarum concilianda ſunt ſcriptæ; quæ etiam literæ eundem planè animum, idem pacis Chriſtianæ promovendæ ſtudium non ſolum ſuo, verum etiam univerſi ferè orbis Chriſtiani opinione ac judicio, et ipſæ nobis tribuunt, et univerſim attributum eſſe

gratulantur? Et nos quidem per tria hæc olim regna quid hac in parte ſimus conati, quidque hortando, ferendo, præeundo, divino maximè auxilio, effecerimus, et norunt noſtri plerique, et in ſumma conſcientiæ tranquillitate ſentiunt. Eandem præſertim *Germaniæ* totius *Eccleſiis*, ubi acriùs ferè, jamque diu nimis diffidetur, pacem optavimus; perque noſtrum *Duræum* hoc idem multos jam annos fruſtra molientem ſiquid eam in rem noſtrâ operâ conferre poſſet ex animo detulimus. In eadem nos etiamnum ſententia permanemus; eandem illis Eccleſiis fraternam inter ſe charitatem optamus: ſed quam ſit hoc arduum conciliandæ pacis negotium inter ipſos pacis, ut præ ſe ferunt, filios, ſummo cum dolore ſatis ſuperque intelligimus. Nam ut utrique *Reformati* nempe et *Auguſtani*, in unius Eccleſiæ communionem aliquando coaleſcant, ſperandum vix eſt; ſuam utrique ſententiam ne poſſit vel voce vel ſcriptis defendere, prohiberi ſine vi non poterunt; vis autem cum pace Eccleſiaſticâ conſiſtere non poteſt: hoc tantùm ſe ſinant exorari qui diſſentiunt, ut humanius ſaltem et moderatius velint diſſentire, nihiloque minus inter ſe diligere; utpote non hoſtes ſed fratres in levioribus licet diſſentientes, in ſumma tamen fidei conjunctiſſimos. Hæc nos inculcando, hæc ſuadendo nunquam defatigabimúr; quod ultrà eſt, humanis neque viribus neque conſiliis datur: Deus quod ſuum ſolius eſt ſuo tempore perficiet. Tu interim, Sereniſſime Princeps, præclaram in Eccleſias declarationem animi tui, ſempiternum ſanè monumentum et majoribus tuis dignum et omnibus poſthac principibus imitandum reliquiſti. Nos Celſitudini veſtræ, pro eo ac merita eſt, felicitatem cæteris in rebus quantum ipſa cupit, mentem, ea quam nunc habes, haud meliorem (quid enim poteſt eſſe melius?) à Deo Optimo Maximo precamur.

Weſtmonaſterio, die Martii, an. 1656.

Oliverius *Protector Reip. Angliæ, &c. Sereniſſimo Principi Duci* Curlandiæ.

Sereniſſime Princeps;

DE benevolentia Celſitudinis erga nos veſtræ et aliàs, et tum quidem abunde nobis conſtitit cùm Oratorem noſtrum ad *Moſcoviæ Ducem* iter facientem, et in ditione veſtra per aliquot dies commorantem hoſpitio benignè accepiſti: nunc juſtitiæ et æquitatis ſuæ haud leviora indicia daturam eſſe Celſitudinem veſtram et ſuopte ingenio et noſtro rogatu confidimus. Cum enim *Joannes Jameſonus Scotus*, navis cujuſdam veſtræ Magiſter, fidelem naucleri operam ſeptennioque cognitam vobis navaverit, ſeque illam navem *Balenam* ſibi commiſſam, in oſtio fluminis, ut mos eſt, Gubernatori veſtro appellendam in portum tradidiſſet, eumque imperitè ſuo munere fungentem quod ſolum potuit ſæpius monuiſſe multis teſtibus probaverit, non ejus profecto culpâ, ſed Gubernatoris vel imperitia vel pervicacia fractam eſſe navem nemini non liquet. Quod cum ita ſit, à Celſitudine veſtra majorem in modum petimus, ut ſupradicto *Joanni* Magiſtro neque illud naufragium imputare, neque eum idcirco ſtipendio debito velit privare; cujus ſpe ſolâ, jam altero naufragio bonis omnibus amiſſis, ſe utcunque in extrema inopia ſuſtinet et ſolatur.

Ex Aula noſtra Weſtmonaſterio,
die Martii an. 1657.

Oliverius *Protector Reip. Angliæ, &c. Ampliſſimis Conſulibus ac Senatoribus Reip.* Gedanenſis, *S. P. D.*

Ampliſſimi, magnifici viri, amici chariſſimi;

URbem veſtram induſtriâ, opibus et optimarum artium ſtudiis florentem cum nobiliſſimis quibuſque urbibus ſemper eſſe duximus conferendam: nunc poſteaquam in hoc bello, quod veſtris jamdiu in finibus geritur, *Polonorum* ſequi partes quàm *Suecorum* maluiſtis, ſanè et Religionis causâ quam colitis et commercii, quod cum *Anglis* vetuſtum jam habetis, optavimus ut ea vobis maxime conſilia placerent, quæ cum Dei gloria urbiſque veſtræ dignitate ac ſplendore viderentur eſſe conjunctiſſima. Quocirca petimus pro amicitia quæ vobis cum *Anglorum Gente* multo uſu firmata jamdiu conſtat, et ſiqua in gratia apud vos noſtrum quoque nomen eſt, ut inſignem inter primos *Suecorum Duces Coniſmarcum*, egregium præſertim bello virum, caſu et ſuorum proditione mari interceptum belli lege, non acerbiſſimè adhuc geſti, dimittere velitis, ſin id minus veſtris rationibus convenire arbitramini, ut leniore ſaltem ac liberiore cuſtodiâ habendum cenſeatis. Utrum horum vobis faciendum decreveritis, id profecto imprimis quod exiſtimatione urbis veſtræ dignum eſt decernetis; deinde ab omnibus præclaris belli ducibus magnam gratiam inibitis; nos denique, quicquid id veſtra intereſſe putatis, haud mediocri ſanè beneficio devincietis.

Ex Aula noſtra Weſtmonaſterio,
Aprilis an. 1657.

Veſtrarum amplitudinum Studioſiſſimus,
Oliverius Protector Reipub. Angliæ, &c.

Oliverius *Protector Reip. Angliæ, Scotiæ, Hiberniæ, &c. Sereniſſimo ac Potentiſſimo Principi ac Domino Imperatori Ducique magno univerſæ* Ruſſiæ, *Soli Domino Voladomæri, Moſchoæ, Novogrodi, Regi Cazani, et Aſtracani, Syberiæ, Domino Vobſcoæ, Magno Duci Smolenchi, Tuerſcoiæ, et aliarum, Domino ac Magno Duci Novogrodæ, Inferiorumque Regionum Chernigoi, Rezanſcoæ et aliarum, Domino omnis Plagæ Septentrionalis, item Domino Everſcoæ, Cartalinſcæ, aliarumque permultarum.* S. P. D.

ANglorum Genti cum imperii veſtri populis, vetus amicitia, magnuſque uſus, id quod nemo neſcit, ampliſſimumque commercium jamdiu fuit; illa verò virtus ſingularis, *Imperator Auguſtiſſime*, qua majoribus ſuis Majeſtas veſtra longè prælucet, et quæ de ea eſt vicinorum omnium Principum opinio, potiſſimùm nos movet, ut Majeſtatem veſtram et eximio ſtudio colamus, eique communicata cupiamus, quæ et rei *Chriſtianæ* et rationibus veſtris haud parum conducere, nec minus nominis veſtri gloriæ ſervire poſſe exiſtimemus. Quapropter ornatiſſimum virum Dominum *Richardum Bradſhaw*, ſumma fide, integritate, prudentia, uſuque rerum, ex aliis etiam Legationibus, nobis cognitum, ad Majeſtatem Veſtram miſimus Oratorem; qui et ſingulare erga vos noſtrum ſtudium, ſummamque obſervantiam vobis exponat, et ſupradictis de rebus agere cum Majeſtate Veſtra poſſit. Eum itaque ut benignè noſtro nomine accipiatis, eique ut, quoties commodum erit, liberum aditum, aureſque benignas, fidem denique in iis omnibus quæ propoſuerit aut tranſegerit, eandem atque nobiſmetipſis, ſi coràm adfuiſſemus, præbere velitis

rogamus; adeoque Majeſtati veſtræ atque *Imperio Ruſſico* fauſta omnia à Deo Opt. Max. precamur.

Ex Aula noſtra Weſtmonaſterii,
die April. An. Dom. 1657.

Majeſtatis Veſtræ Studioſiſſimus
Oliverius Protector Reip. Angl. &c.

Oliverius *Protector Reip. Angliæ, &c. Sereniſſimo ac Potentiſſimo Principi* Carolo Guſtavo *Suecorum, Gothorum, Vandalorumque Regi, Magno Principi Finlandiæ, Duci Eſthoniæ, Careliæ, Bremæ, Verdæ, Stetini, Pomeraniæ, Caſſubiæ et Vandaliæ, &c.*

Sereniſſime Potentiſſime Rex, ex Amice ac Fœderate chariſſime,

VIr nobiliſſimus *Gulielmus Jepſonus, Militum Tribunus, et Parlamenti noſtri Senator*, cui hoc munus honori erit, quòd Majeſtati Veſtræ haſce literas dabit, certiorem eam faciet quanta cum perturbatione ac dolore nuntium accepimus belli illius funeſti inter *Majeſtatem* veſtram *Daniæque Regem* coorti; quamque nobis cordi ac ſtudio ſit, nullam noſtram operam aut officium prætermittere, quoad Deus facultatem dederit; ut huic ingruenti malo remedium aliquod maturè afferatur, eæque ſimul calamitates avertantur, quas inferri ex hoc bello religionis cauſæ communi neceſſe erit; hoc præſertim tempore, quo adverſarii noſtri contra *Orthodoxæ* fidei profeſſionem et profeſſores cum conſilia pernicioſiſſima tum vires arctiſſimè conjungunt. Hæc atque alia nonnulla permagni ad utriuſque gentis commoda rationeſque publicas momenti adduxere nos, ut hunc virum ornatiſſimum Internuntii extraordinarii prædictum munere ad Majeſtatem veſtram mitteremus: Quem uti amicè recipiatis, eique, iis in rebus quas cum Majeſtate veſtra noſtro nomine communica-

verit, ſummam fidem adhibeatis rogamus; cum is ſit cujus ſidei atque prudentiæ nos quoque plurimum tribuamus. Simul et illud petimus, ut Majeſtas veſtra noſtram erga ſe reſque ſuas benevolentiam ſingularem, atque ſtudium perſuaſiſſimum ſibi habeat; cujus nos argumenta certiſſima per omnem occaſionem et propenſo animo et officiis paratiſſimis præbebimus.

Ex Aula noſtra Weſtmonaſt.
Aug. An. Dom. 1657.

Majeſtatis veſtræ amicus et Fœderatus
conjunctiſſimus
Oliverius Protector Reipub. Angl. &c.

Excellentiſſimo Domino Domino de Bourdeaux, *Sereniſſimi Regis* Galliarum *Legato extraordinario.*

Excellentiſſime Domine,

MErcatores quidam *Londino-derrienſes Samuel Dauſonus, Joannes Campſejus*, et *Joannes Nevinus*, per libellum ſupplicem Sereniſſimo Domino Protectori ediderunt, ſe, poſteaquam fœdus inter hanc *Rempub. Regnumque Galliæ* redintegratum intellexerant, An. Dom. 1655. navem quandam cui nomen *Anglicè The Speedwell*, melioris ominis causâ, quam eventus ferebat, impoſitum, *Joannes Ker* Magiſter erat, mercibus quibuſdam ex portu *Derrienſi Burdegalam* convehendis oneraſſe; eam navem illic onere expoſito, vinoque aliiſque mercibus inde impoſitis, captam in reditu die 24 *Novembris* anni ſupradicti à duabis *Breſtenſum* Navibus armatis, quarum alteri *Adrianus Vindmian Swart*, alteri *Jacobus Jonſonus* præfuit, ab iiſdem etiam in portum *Brivatem*, vulgo *Breſtenſem*, fuiſſe abductam; ibique et jure captam judicatam eſſe, et auctione venditam, cum mille centumque libras noſtras æſtimatione juſtà va-

luiſſet, extra damnum mille librarum præterea datum: de quibus recuperandis omni ſe honeſta ratione cum illius loci præfectis egiſſe; id ſibi hactenus fruſtra fuiſſe: ſe etiam moribus edictum curiæ maritimæ conſecutos eſſe, quo citarentur in judicium qui navem illam cepiſſent, autem jure eſſe captam defendere ſtatuiſſent. Edictum hoc et recte atque ordine promulgatum et redditum: idque ab ejuſdem curiæ miniſtris publicis maturè *Domino Legato Galliæ* ſignificatum eſſe: cum nemo contra comparuiſſet, teſtes aliquot juratos de re judicanda interrogatos eſſe. Quæ res cum à Petitoribus ad Celſitudinem Domini *Protectoris* delata ſit, ab eoque cognitioni atque ſententiæ Concilii mandata, cumque de facto ex teſtimoniis juratis libello ſupplici adjunctis abunde conſtet, Petitoribuſque liberum commercium *Burdegalæ* ſit datum, merceſque illic emptæ atque impoſitæ vi ſint in reditu ereptæ et occupatæ contra fœderis fidem, ut ſupra demonſtratum eſt, quis non videt hoc eſſe æquiſſimum, aut navem cum onere Petitoribus reſtitui, aut de damno cùm captæ navis tum juris perſequendi plene ſatisfieri? Peto igitur ab *Excellentia veſtra* atque etiam Sereniſſimi Domini *Protectoris* nomine peto omnem velit operam dare, omnique operæ authoritatem etiam ſui muneris adjungere ut primo quoque tempore horum alterutrum fiat. Cum neque in cauſa æquiore laborare poſſit, neque mihi gratiore; qui eo diligentius curaſſe quod mandatum mihi eſt videbor, quo Excellentia veſtra maturiùs quod ſuum eſt præſtiterit.

Ex Alba Aula, Auguſti An. Dom. 1657.

Oliverius *Protector Reip. Angliæ, &c. Sereniſſimo Principi D.* Frederico Wilhelmo *Marchioni Brandenburgenſi, Sacri Romani Imperii Archi-Camerario, ac Principi Electori Magdeburgi, Pruſſiæ, Juliæ, Cliviæ, Montium, Stetini, Pomeraniæ, Caſſubiorum Vandalorumque, nec non in Sileſia Croſnæ et Carnoviæ Duci, Burggravio Norinbergenſi, Principi Halberſtadii et Mindæ, Comiti Marcæ et Ravenſbergi, Domino in Ravenſtein.* S. P. D.

Sereniſſime Princeps, Amice ac
Fœderate Chariſſime,

CUm ea ſit Celſitudinis veſtræ ſingularis virtus et pace et bello terrarum orbe toto jam clara, ea magnitudo animi atque conſtantia, ut amicitiam veſtram omnes fere Principes vicini ambiant, amicum et ſocium nemo fideliorem ſibi aut conſtantiorem cupiat, ut nos quoque in eorum numero eſſe intelligatis qui de vobis veſtriſque egregiis de *Rep. Chriſtiana* meritis quam optimè quamque præclarè ſentiunt, nobiliſſimum virum *Gulielmum Jepſonum, Tribunum Militum, et Parlamenti noſtri Senatorem,* ad vos miſimus, qui vobis noſtro nomine et plurimam ſalutem dicat, et rebus veſtris felicitatem omnem ominetur atque exoptet; noſtram denique benevolentiam ſummumque ſtudium erga veſtram Serenitatem verbis ampliſſimis exponat: eique proinde fidem, iis in rebus de quibus vobiſcum egerit, eandem habeatis rogamus, ac ſi à nobiſmetipſis teſtata omnia atque confirmata coram eſſent.

Ex Aula noſtra Weſtmonaſterio.
Auguſti An. Dom. 1657.

Oliverius *Protector Reip. Angliæ, &c. Ampliſſimis Civitatis Hamburgenſis Conſulibus ac Senatoribus*, S. P. D.

Ampliſſimi, magnifici et ſpectabiles viri,
amici chariſſimi,

CUm Vir ornatiſſimus *Gulielmus Jepſonus, Tribunus Militum, et Parlamenti noſtri Senator*, ad *Suecorum Regem* Sereniſſimum à nobis miſſus veſtram per urbem iter faciat, in mandatis dedimus, uti vos quoque ne præteriret noſtro nomine inſalutatos; neque non rogatos, ut ſi qua in re veſtra authoritate, conſilio aut præſidio opus ſibi eſſe judicaverit, ei quibus rebus poteſtis præſtò eſſe velitis. Id quo libentius feceritis, eo majorem à nobis iniiſſe vos gratiam intelligetis.

Ex Aula noſtra Weſtmonaſterio.
Die Auguſti An. Dom. 1657.

Ampliſſimis Civitatis Bremenſis Conſulibus ac Senatoribus, S. P. D.

Ampliſſimi, magnifici et ſpectabiles viri,
amici chariſſimi,

QUi noſter animus erga veſtram civitatem, quæque benevolentia cum propter puriorem apud vos Religionis cultum etiam propter urbis celebritatem ſit, et ſenſiſtis alias, et quoties facultas dabitur ſentietis. Nunc, cum ornatiſſimus vir *Gulielmus Jepſonus, Tribunus Militum*, et *Parlamenti noſtri Senator*, ad Sereniſſimum *Regem Sueciæ* per urbem veſtram Oratoris munere inſtructus iter faciat, hoc tantum in præſentia voluimus, ut et vos ille peramanter perque amice noſtro nomine ſalutet, et ſiquid acciderit in quo veſtra ope atque amicitiâ uſus ſibi eſſe poſſit,

id uti à vobis pro noſtra neceſſitudine peteret. Qua in re non magis defuturos vos eſſe confido quam de noſtro erga vos amore ſingulari ac ſtudio dubitare debetis.

Weſtmonaſterio ex Aula noſtra.
Die Aug. An. Dom. 1657.

Oliverius *Protector Reip. Angliæ, &c. Ampliſſimis Civitatis Lubecenſis Conſulibus ac Senatoribus,* S. P. D.

Ampliſſimi, magnifici et ſpectabiles viri,
amici chariſſimi,

GUlielmus *Jepſonus* vir nobiliſſimus, *Militum Tribunus,* et *Parlamenti noſtri Senator,* ad Sereniſſimum *Suecorum Regem* ab urbe veſtra haud longe caſtra habentem publico munere ornatus proficiſcitur. Quapropter ei per urbem veſtram aut ditionem iter facienti ut omni adjumento, ſi opus erit, atque præſidio, pro noſtra amicitia atque commercio, adeſſe velitis rogamus. De cætero et ſalutatos vos eſſe noſtro nomine peramice volumus, deque noſtro erga vos propenſo animo ac voluntate eſſe perſuaſiſſimos.

Weſtmonaſterio ex Aula noſtra.
Die Aug. An. Dom. 1657.

Oliverius *Protector Reip. Angliæ, &c. Ampliſſimis Civitatis Hamburgenſis, Conſulibus ac Senatoribus,* S. P. D.

Ampliſſimi, magnifici et ſpectabiles viri,
amici chariſſimi,

QUi haſce ad vos literas perfert *Philippus Meadowes* Oratoris munere à nobis inſtructus ad Sereniſſimum *Daniæ Regem* per urbem veſtram pro-

ficiſcitur. Eum, ſiquid erit, in quo veſtram authoritatem adjumento ſibi fore aut præſidio exiſtimaverit, commendatum vobis magnopere volumus. Noſtraque commendatio quo ſolet eſſe apud vos pondere, eodem uti nunc ſit rogamus: vobis viciſſim, ſiquid ejuſmodi occurrit non defuturi.

Ex Aula noſtra Weſtmonaſterio.
Die Aug. An. 1657.

Oliverius *Protector Reip. Angliæ, &c. Sereniſſimo Principi* Frederico *Hæredi Norwegiæ, Duci Sleſvici, Holſatiæ, Stormariæ, Ditmarſiæ, Comiti in Oldenburg et Delmenhorſt.*

Sereniſſime Princeps, amice chariſſime,

MIſſus à nobis Vir domi nobilis *Gulielmus Jepſonus, Militum Tribunus,* et *Parlamenti noſtri Senator,* ad Sereniſſimum *Suecorum Regem,* quod paci communi, Reique *Chriſtianæ* felix fauſtumque ſit, Legationem obit. Ei inter alia negotium dedimus, ut cum in itinere ſalutem plurimam Serenitati Veſtræ noſtro nomine dixiſſet, priſtinamque noſtram benevolentiam et conſtantiſſima ſtudia ſignificaſſet, ab eo quoque peteret, ut authoritate veſtrâ munitus iter tutum atque commodum habere per veſtram ditionem poſſit. Quo beneficio Celſitudo veſtra nos noſtraque viciſſim officia majorem in modum demerebitur.

Weſtmonaſterio ex Aula noſtra.
Die Aug. An. 1657.

Oliverius *Protector Reip. Angliæ Sereniſſimo Principi* Ferdinando *Magno Duci Hetruriæ.*

Sereniſſime Dux magne, amice chariſſime,

OStendit nobis per libellum ſupplicem Societas Mercatorum noſtrorum qui ad oras *Mediterranei Maris Orientales* negotiantur, Præfectum quendam navis *Lodoviculi*, ſive *Anglice The Little Lewis*, nomine *Gulielmum Ellum*, cum *Alexandriæ* in *Egypto* eſſet, conductum à Satrapa *Memphitico* ut Oryzam, Saccharum et Caphiam, ipſius *Turcarum* Principis in uſum *Conſtantinopolim* aut *Smyrnam* comportaret, claſſi ſe *Ottomanicæ* in itinere ſubduxiſſe, et, contra datam fidem, navis totum onus *Liburnum* avertiſſe: ibi prædâ potitum nunc agere. Quod facinus, peſſimi ſanè exempli, cum *Chriſtianum* nomen probro, Mercatorum fortunas degentium ſub *Turca* direptionis periculo objiciat, petimus à Celſitudine Veſtra, ut illum hominem comprehendi, et in cuſtodiam tradi, navemque et bona retineri jubeat, quoad ſignificatum à nobis erit curaſſe nos res illas *Turcarum* principi reddendas. Veſtræ Celſitudini ſicubi noſtris officiis uſus viciſſim erit, paratiſſima omni tempore fore profitemur.

Weſtmonaſterio ex Aula noſtra
Die Sept. An. 1657.

Celſitudinis veſtræ ſtudioſiſſimus,
Oliverius
Prot. Reip. Angliæ, &c.

Oliverius *Protector Reip. Angliæ, &c. Sereniſſimo Principi ac Domino D.* Frederico Wilhelmo *Marchioni Brandenburgenſi, Sacri Romani Imperii Archi-Camerario, ac Principi Electori Magdeburgi, Pruſſiæ, Juliæ, Cliviæ, Montium, Stetini, Pomeraniæ, Caſſubiorum, Vandalorumque, nec non in Sileſia, Croſnæ et Carnoviæ Duci, Burggravio Norinbergenſi, Principi Halberſtadii et Mindæ, Comiti Marcæ et Ravenſbergi, Domino in Ravenſtein.*

Sereniſſime Princeps, amice ac Fœderate chariſſime,

Lteris ad Celſitudinem veſtram literis per Oratorem noſtrum *Gulielmum Jepſonum* aut redditis aut brevi reddendis Legationis ipſi à nobis mandatæ fidem fecimus; idque ſine veſtrarum virtutum aliqua mentione noſtræque erga vos benevolentiæ, ſignificatione facere non potuimus. Verum nequis veſtra de rebus Proteſtantium egregiè merita, quæ ſummâ omnium prædicatione celebrantur, nos obiter tetigiſſe tantùm videamur, reſumendum nobis nunc idem argumentum, noſtraque officia non libentiùs quidem aut animo propenſiore, aliquanto tamen prolixius deferenda Serenitati veſtræ cenſuimus. Et meritò ſanè, cum ad aures noſtras quotidie perferatur, fidem veſtram atque conſtantiam omnibus tentatam machinis, ſollicitatam technis, labefactari tamen, et ab amicitia fortiſſimi Regis ac ſocii, nullo modo poſſe dimoveri: idque cum eo loco Suecorum res nunc ſint, ut in retinenda eorum ſocietate Celſitudinem veſtram Reformatæ potius Religionis cauſa communi, quàm ſuis commodis duci manifeſtum ſit: cumque hoſtibus vel occultis vel jam prope imminentibus cincta undique et penè obſeſſa ſit, copiæ ut ſint validæ non tamen ſint maximæ, eâ tamen firmi-

tate animi ac robore eſſe, eo conſilio ac virtute imperatoriâ, ut unà veſtrâ voluntate niſi totius rei ſumma ac moles, bellique hujus maximi exitus pendere videatur. Quapropter nihil eſt quod dubitet Celſitudo veſtra quin de amicitia noſtra ſummoque ſtudio polliceri omnia ſibi poſſit; qui vel ipſi ab omni laude derelicti nobis videremur, ſi præclarâ iſtâ fide atque conſtantiâ, cæteriſque veſtris laudibus minùs delectaremur, aut vobis ipſis communi Religionis nomine minus deberemus. Quòd ſi rebus ab ornatiſſimo Viro *Joanne Friderico Schlezer* Conſiliario et Oratore apud nos veſtro propoſitis reſpondere, pro eo ac ſtudemus, hactenus non potuimus (quanquam is omni aſſiduitate ac diligentia id agit atque contendit) conditioni rerum noſtrarum hoc velit imputare Celſitudo veſtra rogamus; ſibique imprimis perſuadere nihil nobis eſſe antiquius aut optatius, quam ut veſtris rationibus cum Religionis cauſa tam conjunctis uſui quam plurimùm atque ſubſidio eſſe poſſimus. Interim tam clara virtus ac fortitudo ne ullo tempore deficiat aut opprimatur, dignáve laude aut fructu careat Deum Opt. Max. precamur.

Ex Aula noſtra Weſtmonaſterio.
Die Sept. An. 1657.

Celſitudinis Veſtræ Studioſiſſimus
Oliverius
Protector Reip. Angliæ, &c.

Excellentiſſimo Domino, Domino de Bourdeaux, *Sereniſſimi Galliarum Regis Legato extraordinario.*

Excellentiſſime Domine,

POſtulavit à Sereniſſimo Domino *Protectore, Lucas Lucius* Mercator *Londinenſis* de ſua quadam navi, cui nomen *Maria*, quæ cum ab *Hibernia Bajonam* peteret, vi tempeſtatis ad *fanum divi Joannis de Luz*, appulſa, ibi retenta et occupata eſt actione *Martini* cujuſdam *De Lazon*; nec reſtituta donec à procura-

toribus Mercatoribus illius ſatiſdaretur, ſe de illa navi atque onere cum *Martino* lege experturos. Tulit enim præ ſe *Martinus* deberi ſibi grandem à *Parlamento Angliæ* pecuniam, mercium quarundam ſuarum nomine quæ in navi quadam *Sancta Clara anno* 1642. *Parlamenti* Auctoritate ſunt retentæ. Verùm cum ſatis conſtaret, *Martinum* illum earum mercium verum dominum non eſſe, ſed cum *Antonio* quodam *Fernandez* verorum dominorum *Richaldi* et *Iriati* jus perſequi, diſſidentibuſque inter ſe *Martino* et *Antonio*, decreverit Parlamentum uti merces illæ retinerentur quoad lege eſſet deciſum utri eorum reddendæ eſſent, paratuſque fuerit ſemper *Antonius* lege agere; contrà, neque *Martinus* neque pro eo quiſque in judicio hactenus comparuerit, quæ omnia ex *Lucæ* Petitoris libellis libello ſupplici annexis liquent; iniquiſſimum ſanè eſt, ut is, qui jus ſuum ſuppoſititium cum *Antonio* collegâ ſuo de alienis bonis experiri apud nos recuſat, cogeret noſtros homines veroſque dominos de ſuis bonis in aliena ditione contendere: Quin idem æquitati veſtræ atque prudentiæ videatur, non dubitat Sereniſſimus Dominus *Protector*; à quo ſum juſſus hanc *Lucæ Lucii* cauſam æquiſſimam *Excellentiæ Veſtræ* ſingularem in modum commendare: ne *Martino* qui jus alienum apud nos perſequi negligit, eo obtentu aliis eripiendi jus ſuum apud vos poteſtas detur.

Weſtmonaſterio. Die Octob. An. 1657.

Excellentiæ Veſtræ Studioſiſſimus.

Oliverius *Protector Reip. Angliæ, &c. Sereniſſimo Duci ac Senatui Reip. Venetæ.*

Sereniſſime Dux atque Senatus,
amici chariſſimi;

NUntii rerum veſtrarum contra *Turcas* feliciſſimè geſtarum tam crebri ad nos perferuntur, ut nobis non ſæpius ulla de re ad vos ſcribendum, quam de

inſigni aliqua victoria gratulandum ſit. Hanc recentiſſimam, et Reip. veſtræ quam maxime lætam atque opportunam cupimus, et quod glorioſiſſimum eſt, *Chriſtianorum* omnium ſub *Turca* ſervientium quam maxime liberatricem. Nominatim *Thomam Galileum* navis, cui nomen *The Relief*, olim præfectum, *Serenitati veſtræ ac Senatui*, tametſi non nunc primum, nunc tamen eo libentiùs, quo latiori tempore, quinquennalem captivum commendamus. Ei cùm à vobis imperatum eſſet, ut cum navi ſua Reip. veſtræ operam navaret, ſolus cum multis hoſtium triremibus congreſſus, nonnullas depreſſit, magnamque ſtragem edidit; tandem combuſtâ navi captus vir fortis, deque *Veneta Rep.* tam benè meritus, quintum jam annum in miſera ſervitute *Barbarorum* degit. Unde ſe redimat facultatum nihil eſt; nam quicquid erat, id à *Celſitudine veſtra* et *Senatu*, vel navis vel bonorum vel ſtipendii nomine debere ſibi oſtendit. Verùm ut facultates non deeſſent; hoſtes tamen non alia lege dimiſſuros ſe eum profitentur, quam ſi ſuorum aliquis, qui illis in pretio æquè ſit, permutetur. Petimus itaque magnopere à *Veſtra* atque *Senatus Celſitudine ſereniſſima*, petit per nos ſenex miſerrimus, captivi pater, mœroris et lachrymarum plenus, quæ nos quidem permoverunt, ut primùm quoniam ex tot proſperis præliis *Turcarum* tanta copia captorum vobis eſt, unam aliquem ex eo numero, quem illi accipiant, hoſtem veſtro milite fortiſſimo, noſtro cive, ſenis mœſtiſſimi filio unico commutare velitis. Deinde, ut quod ſtipendii, vel aliis nominibus ipſi à Rep. debetur, id quam primùm velitis patri aut procuratori ipſius annumerandum curare. Priori quidem rogatu noſtro, vel potius æquitate veſtrâ effectum eſt, ut ſtatim re cognitâ, putatiſque rationibus conſtitutum eſſet quid debeatur: verum illum ſupputationem, urgentibus fortaſſe aliis negotiis, nulla ſolutio ſecuta eſt. Nunc miſeri

conditio dilationem ſalutis diutiùs non fert: eum, ſi omnino ſalvum vultis, danda opera eſt, ut ſqualore illo carceris teterrimo quamprimum liberetur. Id ſine mora, ſine hortatu etiam noſtro humaniſſimâ voluntate veſtrâ facturos vos eſſe confidimus: quandoquidem juſtitiâ, moderatione, atque prudentiâ non minus quam belli gloriâ victoriiſque floretis: Atque ut diutiſſimè floreatis, devicto hoſte potentiſſimo, Deum Opt. Max. precamur.

Weſtmonaſterio ex Aula noſtra,
Die Octob. An. 1657.

Celſitudinum veſtrarum ſtudioſiſſimus
Oliverius Prot. Reip. Angl. &c.

Oliverius *Protector Reip. Angliæ, &c. Excelſis et præpotentibus Dominis* Fœderati Belgii *Ordinibus*, S. P. D.

Excelſi et præpotentes Domini, Amici
ac Fœderati chariſſimi,

REdit ad vos Vir illuſtriſſimus *Gulielmus Nuport* Legatus veſter annis jam aliquot apud nos extraordinarius: ſed ita redit, petito ad tempus duntaxat à vobis commeatu, ut eum brevi reverſurum ſperemus. Eâ enim eſt fide, vigilantiâ, prudentiâ, æquitate apud nos in ſuo munere verſatus, ut majorem in unoquoque genere virtutem ac probitatem neque nos deſiderare in Legato, viroque optimo neque vos poſſitis; eo animo ac ſtudio ad pacem inter nos et amicitiam ſine fuco et fraude conſervandam, ut illo hanc Legationem obeunte quid inter nos offenſionis aut ſcrupuli ſuboriri queat, aut pullulare, non videamus. Et diſceſſum ſanè ejus moleſtiore animo ferremus, hac præſertim rerum ac temporum inclinatione, niſi perſuaſiſſimum nobis hoc eſſet, neminem melius poſſe aut fidelius vel rerum utrobique

ſtatum, vel noſtram erga *Celſitudines veſtras* benevolentiam ſtudiumque integrum coràm exponere. Quapropter hunc ut Virum undiquaque præſtantiſſimum, deque Rep. et ſuâ et noſtrâ optime meritum accipere redeuntem velitis rogamus: ſicuti et nos veriſſimo noſtrarum laudum teſtimonio ornatum abeuntem dimiſimus prope inviti. Deus ad ipſius gloriam eccleſiæque præſidium *Orthodoxæ* veſtris rebus felicitatem, noſtræ amicitiæ perpetuitatem concedat.

Weſtmonaſt. ex Aula noſtra.
Die Nov. An. 1657.
Celſitudinum veſtrarum ſtudioſ.

Oliverius *Protector Reip. Angliæ, etc. Excelſis et Præpotentibus Dominis* Fœderati Belgii *Ordinibus*, S. P. D.

Excelſi et præpotentes Domini, amici noſtri ac Fœderati chariſſimi,

Georgius Duningus Vir nobilis, nobis eſt multis ac variis negotiis ſummâ fide, probitate ac ſolertiâ perſpectus jamdiu et cognitus. Eum, ut apud vos Oratoris munere fungatur, mittendum cenſuimus, mandatiſque noſtris ampliſſimè inſtruximus. Eum itaque amico, ut conſueviſtis, animo recipiatis rogamus; et quoties habere ſe ſignificaverit, quod noſtro nomine veſtrum cum *Excelſis Ordinibus* agat, amicè audire, fidemque adhibere: et quæ vos viciſſim communicanda nobis cenſebitis, ea omnia, ſicuti rectè poteſtis, perinde ac ſi nos ipſi coram eſſemus, ei committere velitis. De cætero vobis veſtræque Reip. ad Dei gloriam eccleſiæque præſidium ſecundas res omnes ex animo precamur.

Weſtmon. ex Aula noſtra Die Decemb.
An. Dom. 1657.
Celſitudinum Veſtrarum ſtudioſiſſimus
Oliverius, &c.

Ordinibus Hollandiæ.

CUm ea noſtræ Reip. cum veſtra intercedat neceſſitudo, ea ſint utrinque negotia, ut ſine Oratore atque interprete vel hinc vel inde miſſo res tantæ ad utilitatem utriuſque gentis conſtitui commodè vix poſſint, ex uſu communi fore arbitrati ſumus, ut *Georgium Duningum* Virum nobilem, multis ac variis negotiis ſummâ fide, probitate ac ſolertiâ ſpectatum, jam diu nobis et cognitum, eo munere inſtructum mitteremus: qui noſtro nomine apud vos maneat, iis maxime officiis intentus, quibus noſtra amicitia ſarta tecta conſervari poſſe quam diutiſſimè videatur. Hac de re cum ad Excelſos et Præpotentes Ordines ſcripſimus, tum vos quoque qui in Provinciâ veſtrâ ſummæ rei præſidetis et Fœderati Belgii tanta pars eſtis, certiores faciendos per literas duximus; ut et noſtrum Oratorem eâ ratione quâ convenit accipiatis, et quæ ille cum *excelſis Dominis Ordinibus* tranſegerit, ea vobis perſuadeatis peræque firma ac rata nos eſſe habituros, acſi ipſi rebus tranſactis coram interfuiſſemus. Deus conſilia veſtra et facta omnia ad gloriam ſuam et eccleſiæ pacem dirigat.

Weſtmonaſterio &c. Decemb. 1657.

Oliverius *Protector Reip. Angliæ, &c. Sereniſſimo Principi* Ferdinando *Magno Duci Hetruriæ.*

Sereniſſime Dux Magne, amice noſter plurimum colende,

PErmagnam nobis attulere voluptatem literæ *Celſitudinis* Veſtræ decimo *Nov. Florentiâ* datæ; in quibus benevolentiam erga nos Veſtram eo vidimus perſpectiorem, quanto res ipſæ verbis, facta promiſſis certiora benevolentis animi indicia ſunt: quæ

nempe rogavimus *Celſitudinem* veſtram, juberet illum navis *Lodovici parvi* præfectum *Gulielmum Ellum*, qui fidem *Turcis* datam turpiſſimè fregerat, et ipſum comprehendi, et navem cum mercibus in portu retineri, quoad *Turcarum* quæ eſſent redderentur, ne nomen *Chriſtianum* per iſtiuſmodi furta labem aliquam ſuſciperet, ea omnia, et ſummo quidem ſtudio, quod ſatis intelligimus, ſcripſit *Celſitudo Veſtra* ſe præſtitiſſe. Nos itaque cum pro accepto beneficio gratias agimus, tum hoc porrò nunc petimus, quandoquidem ſatisfactum iri *Turcis* Mercatores in ſe receperunt, ut et Præfectus ille cuſtodiâ liberetur, et navis cum mercibus quamprimum dimittatur; ne Turcarum forte rationem potiorem, quam noſtrorum civium habuiſſe videamur. Interim *Celſitudinis veſtræ* ſpectatâ voluntate erga nos ſingulari, et ſanè gratiſſimâ ſic libenter fruimur, ut ingratitudinis notam non recuſemus, niſi pari promptitudine vobis viciſſim gratificandi occaſionem quam primum dari nobis exoptamus, ex qua noſtram quoque in reddendis officiis promptitudinem animi rebus ipſis erga vos demonſtrare poſſimus.

Weſtmonaſterio ex Aulâ noſtrâ
Decemb. an. 1657.

Celſitudinis veſtræ Studioſiſſimus,
Oliverius, &c.

Oliverius *Protector Reipub. Angliæ, &c. Sereniſſimo ac potentiſſimo Principi* Carolo Guſtavo *Suecorum, Gothorum, Vandalorumque Regi.*

Sereniſſime potentiſſimeque Rex, Amice
ac Fœderate invictiſſime,

MUlta ſimul attulere nobis literæ Majeſtatis veſtræ 21 *Feb.* in *Caſtris Selandicis* datæ, cur, et privatim noſtrâ, et totius Reipub. *Chriſtianæ* cauſâ, lætitia haud mediocri afficeremur: primum quod

Rex *Daniæ*, non ſuâ credo voluntate aut rationibus, ſed hoſtium communium artibus factus hoſtis, repentino veſtro in intimum ejus regnum adventu, ſine multo ſanguine, eò ſit redactus, ut, quod res erat, utiliorem ſibi pacem bello contra vos ſuſcepto tandem judicaverit: deinde cum is eam nullâ ſe ratione citius poſſe conſequi exiſtimaret, quam ſi delata ſibi jamdiu ad conciliandam pacem noſtrâ operâ uteretur, quòd Majeſtas veſtra ſolis Internuntii noſtri literis exorata, tam facili pacis conceſſione oſtenderit, quantum noſtrâ amicitiâ atque gratiâ interpoſitâ apud ſe valeret: meumque imprimis in hoc tum pio negotio officium eſſe voluerit, ut pacis tam ſalutaris Proteſtantium rebus, uti ſpero, mox futuræ ipſe potiſſimum unus conciliator atque auctor propemodum eſſem. Cum enim Religionis hoſtes conjunctas opes veſtras alio pacto frangere ſe poſſe deſperarent, quàm ſi vos inter vos commiſiſſent, habebunt nunc, profectò quod pertimeſcant, ne armorum animorumque, ut ſpero, veſtrorum hæc inopinata conjunctio ipſis belli hujus conflatoribus in perniciem vertat. Tu interim, Rex fortiſſime, macte tuâ egregiâ virtute; et quam felicitatem in rebus tuis geſtis victoriarumque curſu contra Regem nunc ſocium hoſtes Eccleſiæ nuper admirati ſunt, eandem in ſuâ rurſus clade, Deo benè juvante, fac ſentiant.

Weſtmonaſterio ex Palatio noſtro,
30 *die Martii*, 1658.

Oliverius *Protector Reip. Angliæ, &c. Sereniſſimo Principi* Ferdinando *Magno Duci Hetruriæ.*

Sereniſſime Princeps,

QUod ſatisfacturum arbitramur Celſitudini veſtræ de noſtro claſſis præfecto qui ad portus veſtros nuper eſt delatus, veſtro apud nos Oratori reſpondimus: Interim per libellum ſupplicem nobis oſtendit

Joannes Hoſierus Londinenſis, cujuſdam navis, cui *Dominæ* nomen, Magiſter, ſe, cùm anno 1656. menſe Aprili, navem ſuam ex ſyngrapha (chartam partitam Jus noſtrum vocat) *Joſepho Armano Italo* cuidam locaſſet, iſque factas in ſyngrapha pactiones ter apertè fregiſſet, coactum eſſe demùm, ne navem ſuam, totumque onus ejus, ſortem denique totam amitteret, more mercatorio declarata publicè ejus fraude, et in tabulas publicas relata, *Liburni* in jus eum vocare: eum autem, ut fraudem fraude tueretur, adhibitis in ſocietatem duobus aliis negotiatoribus litigioſis, de pecunia *Thomæ* cujuſdam *Clutterbuxi* ſex mille octonos, confecto quodam obtentu, petitoris hujus nomine occupaſſe: ſe, poſt multas impenſas conſumptumque tempus, jus ſuum *Liburni* obtinere non poſſe; ne audere quidem, propter adverſariorum minas atque inſidias, in judicio illic comparere. Petimus itaque à Celſitudine veſtra, ut cùm huic homini oppreſſo ſubvenire, tum hujus adverſarii inſolentiam pro conſueta ſua juſtitia velit coercere: fruſtrà enim authoritate Principum leges eſſent civitatibus latæ, ſi vis atque injuria, cùm, ne omnino ſint leges, efficere non poſſint, poſſint efficere terrore ac minis, ne quis ad eas audeat confugere. Verum in hujuſmodi audaciam quin maturè animadverſura ſit Celſitudo veſtra, non dubitamus; cui pacem proſperaque omnia à Deo Opt. Max. precamur.

Weſtmonaſterio ex Aula noſtra, die
7. *April. an.* 1658.

Sereniſſimo potentiſſimoque Principi Ludovico *Galliarum Regi.*

Sereniſſime Potentiſſimoque Rex, Amice ac Fœderate auguſtiſſime;

MEminiſſe poteſt Majeſtas veſtra quo tempore inter nos de renovando fœdere agebatur; quod optimis auſpiciis initum multa utriuſque populi com-

moda, multa hoſtium communium exinde mala teſtantur, accidiſſe miſeram illam Convallenſium occiſionem, quorum cauſam undique deſertam atque afflictam veſtræ miſericordiæ, atque tutelæ ſummo cum ardore animi ac miſeratione commendavimus. Nec defuiſſe per ſe arbitramur Majeſtatem veſtram officio tam pio, immo verò tam humano, pro eâ quâ apud *Ducem Sabaudiæ* valere debuit vel auctoritate vel gratia: nos certè aliique multi Principes ac Civitates, Legationibus, Literis, Precibus interpoſitis, non defuimus. Poſt cruentiſſimam utriuſque ſexus omnis ætatis trucidationem, pax tandem data eſt, vel potius inducta pacis nomine hoſtilitas quædam tectior: conditiones pacis veſtro in oppido *Pinarolii* ſunt latæ; duræ quidem illæ, ſed quibus miſeri atque inopes dira omnia atque immania perpeſſi facilè acquieſcerent, modo iis, duræ et iniquæ ut ſint, ſtaretur; non ſtatur; ſed enim earum quoque ſingularum falſa interpretatione variiſque diverticulis fides eluditur ac violatur; antiquis ſedibus multi dejiciuntur, religio patria multis interdicitur, tributa nova exiguntur, arx nova cervicibus imponitur, unde milites crebro erumpentes obvios quoſque vel diripiunt vel trucidant: ad hæc nuper novæ copiæ clanculum contra eos parantur; quique inter eos *Romanam Religionem* colunt, migrare ad tempus jubentur; ut omnia nunc rurſus videantur ad illorum internecionem miſerrimorum ſpectare, quos illa prior laniena reliquos fecit. Quod ego per dextram tuam, *Rex Chriſtianiſſime*, quæ fœdus nobiſcum et amicitiam percuſſit, obſecro atque obteſtor, per illud *Chriſtianiſmi* Tituli decus ſanctiſſimum, fieri ne ſiveris: nec tantam ſæviendi licentiam non dico principi cuiquam (neque enim in ullum Principem, multo minus in ætatem illius principis teneram, aut in muliebrem matris animum tanta ſævitia cadere poteſt) ſed ſacerrimis illis ſicariis ne permiſeris; qui cum Chriſti Servatoris noſtri ſervos atque imitatores ſeſe profiteantur, qui venit in hunc mundum ut pec-

catores ſervaret, ejus mitiſſimo nomine atque inſtitutis ad innocentium crudeliſſimas cædes abutuntur: eripe qui potes, quique in tanto faſtigio dignus es poſſe, tot ſupplices tuos homicidarum ex manibus, qui cruore nuper ebrii, ſanguinem rurſus ſitiunt; ſuæque invidiam crudelitatis in Principes derivare conſultiſſimum ſibi ducunt. Tu verò nec titulos tuos aut Regni fines iſta invidiâ, nec Evangelium *Chriſti* pacatiſſimum iſta crudelitate fœdari te regnante patiaris. Memineris hos ipſos avi tui Henrici Proteſtantibus amiciſſimi dedititios fuiſſe; cum *Diguierius* per ea loca, qua etiam commodiſſimus in *Italiam* tranſitus eſt, *Sabaudum* trans *Alpes* cedentem victor eſt inſecutus: deditionis illius inſtrumentum in actis regni veſtri publicis etiamnum extat; in quo exceptum atque cautum inter alia eſt, Ne cui poſtea *Convallenſes* traderentur, niſi iiſdem conditionibus quibus eo avus tuus invictiſſimus in fidem recepit. Hanc fidem nunc implorant, avitam abs te Nepote ſupplices requirunt: tui eſſe, quàm cujus nunc ſunt, vel permutatione aliquâ, ſi fieri poſſit, malint atque optarint: id ſi non licet, patrocinio ſaltem, miſeratione atque perfugio. Sunt et rationes regni quæ hortari poſſint ut *Convallenſes* ad te confugientes ne rejicias; ſed nolim te, Rex tantus cùm ſis, aliis rationibus ad defenſionem calamitoſorum quàm fide à majoribus data, pietate, regiaque animi benignitate ac magnitudine permoveri. Ita pulcherrimi facti laus atque gloria illibata atque integra tua erit, et ipſe Patrem miſericordiæ ejuſque filium *Chriſtum Regem*, cujus nomen atque doctrinam ab immanitate nefaria vindicaveris, eo magis faventem tibi atque propitium per omnem vitam experieris. Deus Opt. Max. ad gloriam ſuam, tot innocentiſſimorum hominum *Chriſtianorum* tutandam ſalutem, veſtrumque verum decus *Majeſtati veſtræ* hanc mentem injiciat.

Weſtmonaſterio. Maii an. 1658.

Civitatibus Helvetiorum *Evangelicis.*

Illuſtres atque ampliſſimi Domini Amici chariſſimi;

DE *Convallenſibus* Vicinis veſtris afflictiſſimis, quàm ſint à Principe ſuo gravia et intoleranda religionis causâ paſſi, cùm propter ipſam rerum atrocitatem horret prope animus recordari, tum ad vos ea ſcribere quibus notiora multo ſunt, ſupervacuum duximus. Exempla etiam literarum vidimus quas Legati veſtri pacis jamdudum *Pinarolianæ* hortatores atque teſtes ad *Allobrogum* Ducem illiuſque *Taurinenſis* conſilii Præſidem ſcripſerunt; in quibus ruptas eſſe omnes pacis conditiones, illiſque miſeris fraudi potiùs quàm ſecuritati fuiſſe ſingulatim, oſtendunt atque evincunt. Quarum violationem ab ipsâ ſtatim pace datâ in hunc uſque diem continuatam, et indies graviorem niſi æquo animo patiuntur, niſi ſe conculcandos planè et peſſumdandos proſternunt atque abjiciunt, religione etiam ejuratâ, impendet eadem calamitas, eadem ſtrages, quæ ipſos cum conjugibus ac liberis tertio abhinc anno ſic miſerabilem in modum attrivit atque afflixit, et ſubeunda iterum ſi eſt, funditis eradicabit. Quid agant miſeri? quibus nulla deprecatio, nulla reſpiratio, nullum adhuc certum perfugium patuit; res eſt cum feris aut cum furiis, quibus priorum cædium recordatio nullam pœnitentiam, aut ſuorum civium miſerationem, nullum ſenſum humanitatis aut fundendi ſanguinis ſatietatem attulit. Hæc ferenda planè non ſunt, ſive fratres noſtros *Convallenſes Orthodoxæ Religionis* cultores antiquiſſimos, ſive ipſam Religionem ſalvam volumus. Et nos quidem locorum intervallo plus nimio diſjuncti, quod opis aut facultatis noſtræ fuit, et præſtitimus ex animo, et præſtare non deſinemus. Vos qui non modo fratrum cruciatibus ac penè clamori-

bus, verum etiam eorumdem furori hoſtium proximi eſtis, proſpicite per Deum immortalem idque maturè quid veſtrarum nunc partium ſit; quid auxilii, quid præſidii vicinis ac fratribus alioqui mox perituris ferre poſſitis ac debeatis, prudentiam veſtram ac pietatem, fortitudinem etiam veſtram conſulite. Cauſa certè eadem eſt Religio, cur iidem hoſtes vos quoque perditos velint, immo cur eodem tempore, eodem ſuperiore anno, fœderatorum veſtrorum inteſtino Marte perditos voluerint. Veſtra duntaxat in manu poſt opem divinam videtur eſſe, ne purioris ipſa ſtirps Religionis vetuſtiſſima in illis priſcorum fidelium reliquiis excindatur: quorum ſalutem in extremum jam diſcrimen adductam ſi negligitis, videte ne voſmetipſos paulo poſt proximæ vices urgeant. Hæc dum fraternè ac liberè hortamur, ipſi interea non langueſcimus: quod ſolum nobis conceditur tam longinquis, cùm ad procurandam periclitantium incolumitatem tùm ad ſublevandam egentium inopiam, omnem operam noſtram et contulimus et conferemus. Deus det utriſque nobis eam domi tranquillitatem ac pacem, eum rerum ac temporum ſtatum, ut omnes noſtras opes atque vires, omne ſtudium ad defendendam eccleſiam ſuam contra hoſtium ſuorum furorem ac rabiem, convertere poſſimus.

Weſtmonaſterio ex Aula noſtra, Maii Die, an. 1658.

Eminentiſſimo Domino Cardinali Mazarino, Salutem.

Eminentiſſime Domine;

ILlatæ nuper *Proteſtantibus*, qui *Valles* quaſdam *Alpinas* in ditione *Ducis Sabaudiæ* incolunt, graviſſimæ calamitates cædeſque cruentiſſimæ fecêre ut incluſas has literas ad Majeſtatem Regiam, haſque alteras ad Eminentiam veſtram ſcripſerim. Et quemadmodum de Rege Sereniſſimo dubitare non poſſum

quin hæc tanta crudelitas, quâ in homines innoxios atque inopes tam barbarè ſævitum eſt, vehementer ei diſpliceat atque offenſa ſit; ita mihi facilè perſuadeo quæ ego à Majeſtate Regiâ illorum cauſa miſerorum peto, ad ea impetranda veſtram quoque operam atque gratiam, velut cumulum, acceſſuram. Cum nihil planè ſit quod *Francorum Genti* benevolentiam apud ſuos omnes vicinos *Reformatæ Religionis* cultores majorem conciliaverit, quam libertas illa ac privilegia quæ ex edictis ſuis atque actis publicis permiſſa Proteſtantibus atque conceſſa ſunt. Et hæc quidem Reſpublica cum propter alias tum hanc potiſſimum ob cauſam *Gallorum* amicitiam ac neceſſitudinem majorem in modum expetivit. De qua conſtituenda jamdiu cum *Legato Regio* apud nos agitur ejuſque tractatio jam penè ad exitum perducta eſt. Quid! quod etiam ſingularis benignitas Eminentiæ veſtræ, ac moderatio, quam in ſummis Regni rebus gerendis erga *Proteſtantes Galliæ* ſemper teſtata eſt, à prudentia veſtra et magnitudine animi ut hoc ſperem atque expectem, facit; qua ex re et fundamenta arctioris etiam neceſſitudinis inter hanc *Rempublicam, Regnumque Gallicum Eminentia veſtra* jecerit, meque ſibi privatim ad officia omnia humanitatis ac benevolentiæ viciſſim reddenda obligaverit: adeoque hoc velim Eminentia veſtra ſibi perſuaſiſſimum habeat.

Eminentiæ veſtræ Studioſiſſimus.

Oliverius *Protector Reip. Angliæ, Sereniſſimo ac potentiſſimo Principi* Ludovico *Galliarum Regi.*

Sereniſſime potentiſſimeque Rex, Amice
ac Fœderate auguſtiſſime;

THomam Vicecomitem *Falconbrigium* generum meum in *Galliam* proficiſcentem, et ad teſtificandum obſequium ſuum et obſervantiam, qua Ma-

jeſtatem veſtram colit, venire in conſpectum veſtrum, Regiamque manum oſculari cupientem, tametſi propter conſuetudinem ejus jucundiſſimam invitus dimitto, tamen cùm non dubitem quin ab aula tanti Regis, in quâ tot viri prudentiſſimi fortiſſimique verſantur, multo inſtructior ad res quaſque laudatiſſimas, et quaſi conſummatus ad nos brevi ſit reverſurus, obſiſtendum eſſe ejus animo ac voluntati non ſum arbitratus. Et quanquam is eſt, niſi ego fallor, qui per ſe ſatis commendatus, quocunque acceſſerit, videri poſſit, tamen ſi ſe meâ gratiâ Majeſtati veſtræ aliquanto commendatiorem fuiſſe ſenſerit, eodem me quoque beneficio affectum atque devinctum arbitrabor. Deus Majeſtatem veſtram incolumem, noſtramque amicitiam firmiſſimam communi orbis Chriſtiani bono quam diutiſſime conſervet.

Weſtmonaſterio ex Aula noſtra.
Maii die, an. 1658.

Oliverius *Protector Reip. Angliæ, &c. Eminentiſſimo Domino Cardinali* Mazarino.

Eminentiſſime Domine;

CUm *Thomam* Vicecomitem *Falconbrigium* generum meum proficiſcentem in *Galliam* Sereniſſimo Regi commendaverim, non potui quin ea de re Eminentiam veſtram certiorem facerem, nec non vobis etiam eundem commendarem: id quantum ponderis atque momenti ad ſuperiorem quoque commendationem allaturum ſit non neſcius. Quem certè fructum commorationis apud vos ſuæ, ſperat autem non mediocrem hunc fore, percepturus eſt, ejus maximam partem favori veſtro ac benevolentiæ non poterit non debere; cujus prope ſola mens ac vigilantia res tantas eo in regno ſuſtinet ac tuetur. Quicquid ei gratum Eminentia veſtra fecerit, id mihi feciſſe ſe

exiſtimet; id ego in multis veſtris erga me humanitèr et amicè factis numerabo.

Weſtmonaſterio. Maii an. 1658.

Oliverius *Protect. Reipub. Angliæ, &c. Eminentiſſimo Domino Cardinali* Mazarino.

Eminentiſſime Domine;

CUm illuſtriſſimum virum *Thomam Bellaſſiſum* Vicecomitem *Falconbrigium* generum meum Sereniſſimi Regis adventum in caſtra ad *Dunkirkam* gratulatum mitterem, eidem præcepi ut veſtram quoque Eminentiam adiret, meoque nomine et plurimam ſalutem dicat, et gratias vobis agat, cujus potiſſimum fide, prudentiâ, vigilantiâ perfectum eſt, ut res Gallica tam diverſis in partibus, et præſertim in vicinâ Flandriâ contra Hiſpanum hoſtem communem tam proſperè geratur: à quo nunc celeriter, uti ſpero, fraudum et inſidiarum, quibus ſe maxime tuetur, aperta atque armata virtus pœnas repoſcet: quod uti fiat quàm citiſſimè, nos certe neque copiis, quantum poſſumus, neque votis deerimus.

Weſtmonaſterio ex Aulâ noſtrâ,
Maii an. 1658.

Oliverius *Protector Reip. Angliæ, &c. Sereniſſimo ac potentiſſimo Principi* Ludovico *Galliæ Regi.*

Sereniſſime potentiſſimeque Rex, Amice ac Fœderate auguſtiſſime;

UT nuntiatum eſt veniſſe in caſtra Majeſtatem veſtram, tantiſque copiis infame illud oppidum piratarum atque aſylum *Dunkirkam* obſediſſe, et magnam cepi voluptatem, et ſpem certam, fore nunc brevi, Deo bene juvante, ut infeſtum minùs poſthac

latrociniis mare tutiùs navigetur; fore ut *Hiſpanicas* fraudes, ducem alterum ad Heſdenæ proditionem auro corruptum, alterum ad Oſtendam dolo captum virtute bellicâ Majeſtas veſtra nunc brevi vindicet. Mitto itaque nobiliſſimum virum *Thomam* Vicecomitem *Falconbrigium* generum meum, qui et adventum veſtrum in tam propinqua nobis caſtra gratularetur, et coràm exponat quanto nos ſtudio Majeſtatis veſtræ res geſtas non junctis ſolum viribus noſtris, ſed votis etiam omnibus proſequamur, uti Deus Opt. Max. et ipſam incolumem, et noſtram amicitiam firmiſſimam communi orbis *Chriſtiani* bono quam diutiſſimè conſervet.

Weſtmonaſterio ex Aula noſtra
Maii an. 1658.

Sereniſſimo Principi Ferdinando, *Duci Magno Hetruriæ.*

Sereniſſime Dux Magne;

CUm Celſitudo veſtra in omnibus quidem literis ſuis ſummam erga nos benevolentiam ſuam nobis ſemper ſignificaverit, dolemus id præfectis veſtris ac miniſtris aut tam obſcurè ſignificatum, aut tam malè eſſe intellectum, ut in Portu *Liburnenſi*, ubi maximè quæ veſtra ſit erga nos benevolentia intelligi oporteret, nos nullum ejus fructum aut indicium percipere queamus; immo alienum potius et hoſtilem veſtrorum in nos animum indies experiamur. Quàm enim non amicis noſtra claſſis *Liburnenſibus* uſa nuperrime ſit, quàm nullis adjuta rebus, quàm hoſtiliter denique accepta bis ab illo oppido diſcedere coacta ſit, cùm ex eo ipſo loco multis teſtibus fide dignis, tum ex ipſo Navarcho noſtro, cui cùm claſſem credamus, narrandi fidem derogare non poſſumus, ſatis videmur nobis nimíſque certò cog-

noviſſe. Priore ejus adventu *Cal. Jan.* poſt redditas Celſitudini veſtræ literas noſtras, veſtraque omnia humanitatis officia noſtris hominibus ultro delata, petentibus ut portus *Ferrarii* commoditate uti liceret, reſponſum eſt, id concedi non poſſe, ne Rex *Hiſpaniæ* ſcilicet noſter hoſtis offenderetur. Et tamen quid eſt quod princeps amicus amico præbere communius poſſit, quàm littoris ac portus aditum? quid eſt quod nos expectare ab hujuſmodi amicitia poſſimus quæ hoſtium noſtrorum animum ne offendat, incommodare nobis quàm commodare, aut vel minimis rebus ſubvenire paratior ſit? Et primo quidem ex ſingulis navibus duobus vel tribus nautis duntaxat excenſus in terram, ſive commercium (quam vos Practicam vocatis) eſt datum: mox ut auditum eſt in oppido, navem quandam *Belgicam*, quæ frumentum in *Hiſpaniam* portabat, à noſtris eſſe interceptam, quod erat antea commercii ſtatim adimitur; *Longlandius* qui noſtris illis Mercatoribus præſidet, claſſem adire non permittitur; aquatio, quæ omnibus non planè hoſtibus libera eſt, non ſibi niſi ſub armatis cuſtodibus iniquo pretio, et quidem egerrimè præbetur: tot noſtris Mercatoribus qui non ſine maximo veſtrorum emolumento illic verſantur, ſuos ne inviſant populares aut ulla re adjuvent interdicitur. Poſteriore ejus adventu ſub exitum menſis *Martii*, egreſſus ex navibus nemini datur: quinto poſt die cùm naviculam quandam *Neapolitanam* prætoria navis noſtra incidentem in nos fortè excepiſſet ducenta plus minus tormenta ab oppido claſſem verſus diſploduntur quorum nullum ictu nos læſit ne attigit quidem: quod argumento eſſe poteſt quàm longè hæc à Portu atque caſtelli ditione in alto gererentur, quæ veſtros quaſi portu violato ſic ſine cauſa irritarunt: confeſtim aquatorum noſtrorum ſcaphæ intra portum oppugnantur; una capitur, detinetur; repoſcentibus neque ſcapham neque homines redditum iri reſpondetur, niſi capta

illa navis *Neapolitana* reddatur quam conſtat libero mari captam, ubi capi licuit. Ita noſtri multis modis incommodati ſine illo commeatu, quem numeratâ pecuniâ coemerant, abire denuo coguntur. Hæc ſi Celſitudinis veſtræ voluntate ac juſſu quod ſperamus non fiunt, petimus id oſtendat præfecti illius ſupplicio, qui amicitias Domini ſui violare tam facile in animum induxit: ſin eſt ut ſciente ac volente veſtra Celſitudine commiſſa hæc ſint, cogitet nos, ut benevolentiam veſtram plurimi ſemper fecimus, ita apertas injurias à benevolentia dignoſcere didiciſſe.

Weſtmonaſterio ex Aula noſtra,
Maii die An. 1658.

Veſter quoad licet bonus amicus
Oliverius Protector Reip. Angliæ, &c.

Oliverius *Protector Reip. Angliæ, &c. Sereniſſimo Potentiſſimoque Principi* Ludovico *Galliæ Regi.*

Sereniſſime Potentiſſimeque Rex, Amice ac Fœderate Auguſtiſſime;

QUòd tam celeriter illuſtri miſsâ Legatione *Majeſtas Veſtra* meum officium cumulo rependit, cùm ſingularem benignitatem, animique magnitudinem teſtata eſt ſuam, tum meo etiam honori ac dignitati quantopere faveat, non mihi ſolùm declaravit, verum etiam univerſo populo Anglicano: quo nomine Majeſtati Veſtræ, pro eo ac de me merita eſt, gratias et ago et habeo maximas. De victoria quam conjunctis noſtris copiis Deus contra hoſtes feliciſſimam dedit, vobiſcum unà lætor; noſtroſque in eo prælio neque ſubſidiis veſtris, neque majorum ſuorum bellicæ gloriæ, neque ſuæ denique virtuti priſtinæ defuiſſe perquàm etiam gratum eſt. De *Dunkirka*, quam deditioni proximam *Majeſtas Veſtra* ſperare ſe ſcribit,

eam nunc deditam tam citò poſſe me reſcribere inſuper gaudeo: neque unius Urbis jactura duplicem perfidiam *Hiſpanum* propediem eſſe luiturum ſpero; quod captâ urbe altera effectum eſſe, velim *Majeſtas* etiam *veſtra* tam citò poſſit reſcribere. Quod reliquum pollicetur meas rationes curæ ſibi fore, de eo regi optimo atque amiciſſimo pollicenti, ejuſque Legato excellentiſſimo atque ornatiſſimo viro *Duci Crequienſi* idem confirmanti, non diffido; Deumque Opt. Max. *Majeſtati veſtræ Reique Gallicæ* domi bellique propitium exopto.

Weſtmonaſterio, die Junii. An. 1658.

Oliverius *Protector Reip. Angliæ, &c. Eminentiſſimo Domino* Cardinali Mazarino.

Eminentiſſime Domine,

CUm *Regi Sereniſſimo* per literas gratias agam qui honoris et gratulationis reddendæ causâ, ſuæque lætitiæ de nobiliſſima recenti victoria mecum communicandæ Legationem Splendidiſſimam miſit, ingratus tamen ſim, niſi *Eminentiæ* quoque *veſtræ* debitas ſimul gratias per literas perſolvam; quæ ad teſtandam ſuam erga me benevolentiam, meique rebus omnibus quibus poteſt ornandi ſtudium, nepotem ſuum præſtantiſſimum atque ornatiſſimum adoleſcentem unà miſit, et ſiquem haberet apud ſe propinquiorem aut quem pluris faceret, eum potiſſimum fuiſſe miſſurum ſcribit: additâ etiam ratione, quæ ab judicio tanti Viri profecta ad meam haud mediocrem laudem atque ornamentum pertinere exiſtimo; nempe ut qui ſanguine conjunctiſſimi ſibi ſunt in me honorando atque colendo *Eminentiam ſuam* imitarentur. Et humanitatis quidem, candoris, amicitiæ veſtrum in me diligendo exemplum haud poſtremum fortaſſe habuerint; ſummæ virtutis ſummæque prudentiæ alia

in vobis longe clariora; quibus regna reſque maximas ſumma cum gloria adminiſtrare diſcant. Qua res uti poſſit *Eminentia veſtra* quam diutiſſimè quamque feliciſſimè gerere ad totius *Regni Gallici*, immo totius *Reip. Chriſtianæ* commune bonum, veſtrumque proprium decus, non defutura mea vota polliceor.

Weſtmonaſterio ex Aula noſtra
die Junii An. 1658.

Eminentiæ Veſtræ Studioſiſſimus.

Oliverius *Protector Reip. Angliæ, &c. Sereniſſimo Potentiſſimoque Principi* Carolo Guſtavo *Suecorum, Gothorum, Vandalorumque Regi, &c.*

Sereniſſime Potentiſſimeque Rex, Amice ac Fœderate Chariſſime;

QUoties communium Religionis hoſtium importuna conſilia variaſque artes intuemur, toties nobiſcum reputamus, quàm neceſſarium orbi *Chriſtiano*, quamque ſalutare ſit futurum, quo faciliùs adverſariorum conatibus iri obviam poſſit, Proteſtantium Principes inter ſe, et potiſſimùm *Majeſtatem veſtram* cum *Repub.* noſtra arctiſſimo fœdere conjungi. Id à nobis quantopere fit, quantoque ſtudio expetitum, quàm denique gratum nobis accidiſſet, ſi *Suecorum* noſtræque res ea conditione ac loco fuiſſent, ut fœdus illud ex utriuſque animi ſententia ſanciri, alterque alteri opportuniſſimo auxilio eſſe potuiſſet, Oratoribus veſtris, ex quo primùm illi hoc apud nos egerunt, teſtatum reddidimus. Neque vero illi ſuo muneri defuerunt; ſed quam cæteris in rebus conſueverunt, eandem hac quoque in parte prudentiam ac diligentiam adhibuerunt. Verùm ea nos domi improborum civium perfidia exercuit qui in fidem ſæpius recepti, res novas tamen moliri, et cum exulibus, etiam cum hoſtibus *Hiſpanis* diſcuſſa jam

ſæpe et profligata conſilia repetere non deſinunt, ut in propulſandis periculis propriis occupati, neque curam omnem, neque integras opes quod in votis erat, ad communem *Religionis* cauſam tuendam convertere hactenus potuerimus. Quod licuit tamen, quantumque in nobis ſitum erat, et anteà ſtudiosè præſtitimus, et ſiquid in poſterum *Majeſtatis veſtræ* rationibus conducere videbitur, id non velle ſolùm, verùm etiam ſummâ ope vobiſcum unà agere per occaſiones non deſiſtemus. Interea *Majeſtatis veſtræ* rebus prudentiſſimè fortiſſiméque geſtis gratulamur atque ex animo lætamur: eundemque uti velit Deus felicitatis atque victoriæ curſum eſſe quam diuturnum ad ſui numinis gloriam aſſiduis precibus exoptamus.

Weſtmonaſterio ex Aula noſtra.
Junii die An. 1658.

Oliverius *Protector Reip. Angliæ, &c. Sereniſſimo Principi Luſitaniæ Regi.* S. P. D.

Sereniſſime Rex, Amice ac Fœderate,

OStendit nobis per libellum ſupplicem *Joannes Buffield* Mercator *Londinenſis*, ſe anno 1649. merces quaſdam *Antonio Joanni* et *Manueli Ferdinando Caſtaneo Tamirenſibus* tradidiſſe, uti iis divenditis earum rationem mercatorum more ſibi redderent: tum in *Angliam* dum navigaret, in piratas incidiſſe, ſpoliatumque ab iis damnum haud mediocre accepiſſe: hoc audito, *Antonium* et *Manuelem* eò quod hunc interfectum credebant, traditas ſibi merces ſtatim pro ſuis habuiſſe, adhuc etiam retinere, rationemque omnem de iis recuſare; atque huic fraudi ſubſecutam paulo poſt *Anglicarum* mercium proſcriptionem obtendere; coactum ſe demum ſuperiore anno, hyeme mediâ in *Luſitaniam* redire, ſua repetere; ſed fruſtra; hos enim neque bona neque rationem ut reddant ad-

duci poſſe; et quod mirum ſanè videatur, privatam illarum mercium poſſeſſionem proſcriptione publicâ defendere: cùm videret ſe hominem longinquum deteriore conditione cum *Tamirenſibus* in ſua patria contendere, ad *Majeſtatem Veſtram* ſe confugiſſe; Conſervatoris judicium, qui judicandis Anglorum cauſis conſtitutus eſt, ſupplicem popoſciſſe; a Majeſtate Veſtra rurſus ad forenſem illam cognitionem, unde confugerat, rejectum eſſe. Quod etſi per ſe iniquum non eſt, tamen cùm perſpicuum ſit *Tamirenſes* iſtos veſtro edicto publico ad ſuam privatam fraudem abuti, à Majeſtate Veſtra majorem in modum petimus, ut cauſam hujus multis caſibus afflicti, ad inopiamque redacti, ad Conſervatorem potius judicem proprium velit pro ſua clementia integram remittere: quo poſſit inops fortunarum ſuarum quod ſupereſt ab illorum hominum infida ſocietate recuperare: id, re cognitâ, quin Majeſtati veſtræ nobiſcum unà maximè placeat non dubitamus.

Weſtmonaſterio ex Aula noſtra,
die Auguſti An. 1658.

Sereniſſimo Principi Leopoldo *Auſtriæ Archiduci, Provinciarum in Belgio ſub Philippo Hiſpaniarum Regi Præſidi.*

Sereniſſime Domine,

CArolus *Harbordus*, vir *Equeſtris* apud nos *Ordinis*, per libellum ſupplicem ad nos detulit, ſe bona quædam et ſupellectilem cum ex *Hollandiâ Brugas* in ditionem veſtram aſportaſſet, de iis, ne ſibi per vim atque injuriam eripiantur, inopinatò periclitari. Ea nempe, cum à *Comite Suffolchienſi* pro quo ſe grandi ære alieno obſtrinxerat, ex *Angliâ* An. 1643. miſſa ad ſe idcirco fuiſſent, ut haberet, quo ſibi ſatisfaceret, ſiquid pro illo diſſolvere cogeretur, à *Richardo Gren-*

villo, qui et ipſe *Equeſtris Ordinis* eſſe fertur, occupari, et quo in loco cuſtodiebantur, effractis foribus atque articulis poſſideri: hoc ſolo titulo, deberi ſibi neſcio quid à *Theophilo Suffolchienſi Comite* defuncto, ex quodam noſtræ *Curiæ Cancellariæ* decreto, eaque proinde bona quaſi *Theophili Comitis* eſſent, eique decreto obnoxia, ſe referenda in tabulas curaſſe: cùm ex noſtris legibus neque ipſe Comes, qui nunc eſt, et cujus hæc bona ſunt, eo decreto teneatur, neque bona ejus occupari aut retineri debeant: id quod ex ſententiâ ejuſdem Curiæ unà cum hiſce literis ad vos miſsâ, declaratur, quas quidem literas ſupradictus *Carolus Harbordus* à nobis petiit, uti per eas *Celſitudinem veſtram* rogatam vellemus, ut bona illa et recentione omni, et iniquâ iſtâ *Richardi Grenvilli* actione, primo quoque tempore liberentur: cùm hoc contra morem juſque Gentium planè ſit, at cuiquam in aliena ditione eâ de re actio detur, quæ in ea regione, ubi cauſa actionis orta eſt, legitimè dari non poſſit. Hanc cauſam ut Celſitudini veſtræ commendaremus, et ipſa juſtitiæ ratio, et prædicata paſſim veſtra æquanimitas permovit. Quod ſiquo tempore uſus venerit, ut de jure aut commodis veſtrorum apud nos agatur, haud remiſſa profecto noſtra ſtudia, immo omni tempore propenſiſſima experturos vos eſſe polliceor.

Weſtmonaſterio.

Celſitudinis Veſtræ Studioſiſſimus,

Oliverius, Protector Reip. Angliæ, &c.

Supremæ Curiæ Parlamenti Pariſienſis.

NOs *Commiſſarii* Magni Sigilli *Angliæ*, *&c.* Supremam *Curiam Parlamenti Pariſienſis* rogatam volumus curare velit uti *Miles*, *Gulielmus*, et *Maria Sandys* defuncti nuper *Gulielmi Sandys* et *Eliſabethæ Soamæ* Uxoris ejus liberi, natione *Angli*, ætate non-

dum adultâ, *Pariſiis*, ubi nunc in ſupradictæ *Curiæ* tutela ſunt, ad nos quamprimum redire poſſint; eoſque liberos *Jacobo Mowato Scoto*, viro probo atque honeſto velit committere, cui nos hanc curam delegavimus, ut eos et inde acciperet, et ad nos huc adduceret: recipimuſque, occaſione hujuſmodi oblatâ, jus idem atque æquum ſubditis *Galliæ* quibuſcunque ab hac *Curia* redditum iri.

Literæ Richardi Protectoris
Nomine ſcriptæ.

Richardus *Protector Reip. Angliæ, &c. Sereniſſimo ac Potentiſſimo Principi* Ludovico *Galliarum Regi.*

Sereniſſime ac Potentiſſime Rex,
Amice ac Fœderate,

CUm Sereniſſimus Pater meus glorioſæ memoriæ *Oliverius Reip. Angliæ Protector*, omnipotente Deo ſic volente, ſupremum jam diem tertio *Septembris* obierit, Ego Succeſſor ejus in hoc magiſtratu legitimè declaratus, tametſi in ſummo mœrore ac luctu, non potui tamen quin de re tanta primo quoque tempore *Majeſtatem Veſtram* per literas certiorem facerem, quam et mei patris et hujus Reip. amiciſſimam hoc nuntio repentino haud lætaturam eſſe confido. Meum nunc eſt à Veſtra Majeſtate petere, de me ſic velit exiſtimare, ut qui nihil deliberatius in animo habeam, quam ſocietatem et amicitiam quæ glorioſiſſimo meo parenti veſtra cum Majeſtate fuit, ſummâ fide atque conſtantiâ colere; ejuſque fœdera, conſilia, rationes vobiſcum inſtitutas eodem ſtudio ac benevolentiâ obſervare rataſque habere: Legatum proinde apud vos noſtrum eadem qua prius poteſtate præditum volo: quicquid id noſtro nomine vobiſcum egerit, ita accipere velitis rogo quaſi à me ipſo actum id eſſet. Veſtræ denique Majeſtati comprecor fauſta omnia.

Weſtmonaſterio, ex Aula Noſtra.
5. *Septemb.* 1658.

Eminentiſſimo Domino Cardinali Mazarino.

Eminentiſſime Domine;

QUanquam nihil mihi acerbius accidere potuit, quàm de Sereniſſimi et præclariſſimi Patris mei obitu ſcribere, tamen cum ſciam quanti ille fecerit *Eminentiam Veſtram*, quanti vos illum, neque dubitem quin *Eminentia Veſtra*, cui ſumma Rei *Gallicæ* commiſſa eſt, amici ac fœderati tam conſtantis tamque conjuncti mortem moleſtiſſime latura ſit, permagni referre arbitratus ſum, ut eam quoque, ſimul cum Rege, de hoc caſu graviſſimo per literas monerem; vobiſque etiam, quoniam id æquum eſt, confirmarem, me ea omnia ſanctiſſimè præſtiturum ad quæ præſtanda vobis, rataque habenda Sereniſſimæ memoriæ Pater meus fœdere tenebatur: perficiamque ut illum, utpote vobis amiciſſimum omnique laude florentem, cùm amiſſum meritò doletis, quàm minimè tamen quod ad ſervandam ſocietatis fidem attinet, deſideretis: cui etiam ad utriuſque Gentis commune bonum veſtra quoque ex parte ſervandæ Deus *Eminentiam Veſtram* quàm diutiſſimè conſervet.

Weſtmonàſterio. Septemb. 1658.

Richardus *Protector Reip. Angliæ, &c. Sereniſſimo ac Potentiſſimo Principi* Carolo Guſtavo *Suecorum, Gothorum Vandalorumque Regi, &c.*

Sereniſſime Potentiſſimeque Rex,
Amice ac Fœderate;

CUm videar mihi paternam virtutem vix ſatis poſſe imitari, niſi eaſdem quoque amicitias colam et retinere cupiam, quas ipſe et virtute ſibi quæſivit, et ſibi eſſe maxime colendas ac retinendas

licio ſingulari duxit, non eſt quod dubitet *Majeſtas ſtra* quin eodem ſe proſequi ſtudio ac benevolentia beam quâ Pater meus memoriæ ſereniſſimæ eſt oſecutus. Tametſi igitur in hoc magiſtratus ac gnitatis initio non eo loco res noſtras reperiam ut præſentia poſſim ad quædam capita reſpondere, iæ Oratores veſtri in medium protulerunt, tamen inſtitutum à patre fœdus cum *Majeſtate Veſtra* con- ıuare et arctius etiam conjungere mihi quidem agnopere placet; rerumque utrinque ſtatum ſimu- c pleniùs intellexero, ad ea tranſigenda quæ cum riuſque reip. commodis potiſſimum conjuncta eſſe debuntur, ero equidem ſemper, ad me quod attinet, omptiſſimus. Deus interim *Majeſtatem Veſtram* ad oriam ſuam, et *Orthodoxæ Eccleſiæ* tutelam atque æſidium quam diutiſſimè conſervet.

Weſtmonaſterio ex Aula noſtra. Octob. 1658.

ichardus *Protector Reip. Angliæ, &c. Sereniſſimo ac Potentiſſimo Principi* Carolo Guſtavo, *Suecorum, Gothorum, Vandalorumque Regi, Magno Principi Finlandiæ, Duci Scaniæ, Eſthoniæ, Careliæ, Bremæ, Verdæ, Stetini, Pomeraniæ, Caſſubiæ et Vandaliæ, Principi Rugiæ, Domino Ingriæ, et Wiſmariæ, necnon Comiti Palatino Rheni, Bavariæ, Juliaci, Cliviæ et Montium Duci.*

ereniſſime, Potentiſſime Rex, Amice
ac Fœderate;

BInas accepi à *Majeſtate Veſtra* literas; alteras per nuncium ſuum, alteras Legato noſtro *D. Philippo Meadows*, ad me tranſmiſſas. Ex quibus non ſolum olorem ſuum de obitu Patris mei Sereniſſimi veris ıimi ſenſibus expreſſum, deque ipſo *Majeſtas Veſtra* uàm præclarè ſenſerit, verum etiam de me quoque ius in locum ſuſpecto quantam ſpem ceperit cognovi.

Et ad paternæ quidem laudis cumulum nihil poſthac amplius aut illuſtrius tanto authore accedere poteſt meis certe in capeſſenda *Repub.* auſpiciis nihil felicius tanto Gratulatore, ad virtutes denique patrias tanquam hæreditatem optimam adeundas nihil quod accendat vehementius tanto hortatore potuit accidere. Ad rationes *Majeſtatis Veſtræ* de communi *Proteſtantium* cauſa nobiſcum initas quod ſpectat, ſic velim exiſtimet, me quidem ex quo ad hæc gubernacula acceſſi, quanquàm eo loco res noſtræ ſunt, ut ſummam diligentiam, curam, vigilantiam domi potiſſimum requirant, nihil tamen antiquius aut deliberatius habuiſſe aut habere quam paterno fœderi cum *Majeſtate Veſtra* percuſſo quantum in me erit non deeſſe. Claſſem itaque in mare *Balticum* mittendam cum iis mandatis curavi quæ Internuncius noſter quem ad hoc totum negotium ampliſſimè inſtruximus, *Majeſtati Veſtræ* communicabit. Quam Deus Opt. Max. incolumem proſperiſque rerum ſucceſſibus fortunatiſſimam ad *Orthodoxam fidem* tutandam diutiſſime conſervet.

Weſtmonaſterio ex Aula noſtra,
die 13 *Octob.* 1658.

Richardus *Protector Sereniſſimo ac Potentiſſimo Principi* Carolo Guſtavo, *Suecorum, Gothorum, Vandalorumque Regi, &c.*

Sereniſſime Potentiſſimeque Rex,
Amice ac Fœderate;

MItto ad Majeſtatem Veſtram, quo nihil dignius aut præſtantius poſſum mittere, Virum verè egregium, vereque Nobilem *Georgium Aiſcoum, Equitem auratum,* non ſolùm belli, et navalis præſertim ſcientiâ multis ex rebus fortiter geſtis cognitum jam ſæpe atque ſpectatum, verum etiam probitate, mo-

deſtiâ, ingenio, doctrinâ præditum, moribus ſuaviſſimis nemini non charum, et, quod nunc caput rei eſt, ſub ſignis *Majeſtatis Veſtræ* virtute bellicâ toto orbe terrarum florentiſſimæ jam diu mereri cupientem. Velimque ſic habeat *Majeſtas Veſtra*, quicquid huic Viro muneris commiſerit, in quo fides, fortitudo, experientia conſtare vel etiam prælucere poſſit, neque fideliori neque fortiori, nec facile peritiori poſſe ſe quicquam committere. Quæ autem ego illi negotia dedero communicanda *Veſtræ Majeſtati*, in iis expeditum aditum, aurem benignam velit rogo præbere, eamque fidem, quam nobiſmetipſis coràm fuiſſet habitura; eum denique honorem, quem tali viro et ſuis meritis et noſtra commendatione ornatiſſimo convenire judicaverit. Deus res veſtras ad gloriam ſuam et *Orthodoxæ Eccleſiæ* præſidium felici exitu fortunet.

Weſtmonaſterio ex Aula noſtra,
die Octob. 1658.

Richardus *Protector Reip. Angliæ, &c. Sereniſſimo Potentiſſimoque Principi* Carolo Guſtavo, *Suecorum, Gothorum, Vandalorumque, Regi, &c.*

Sereniſſime Potentiſſimeque Rex, Amice ac Fœderate Chariſſime;

DEtulit ad nos per libellum ſupplicem *Samuel Piggottus, Londinenſis* Mercator, ſe nuper naves duas (quarum alteri nomen *Poſtæ*, magiſter *Tiddeus Jacobus;* alteri *The Water-Dog*, magiſter *Garbrand Peters*) *Londino* in *Galliam* negotiandi cauſa miſiſſe; eas inde ſale onuſtas *Amſterodamum* petiſſe; *Amſterodamo* alteram ſaburrâ tantùm, alteram halece impoſitas cujus cum *Petro* quodam *Heinſbergo* Societas erat in mare *Balticum Stetinum* uſque *Pomeraniæ*, quæ in veſtra ditione eſt, ad exponendam illic halecem navigaſſe; verùm utraſque haſce naves accepiſſe ſe ali-

cubi maris *Baltici* à copiis quibuſdam veſtris detineri; tametſi ut huic malo occurreret cum utraque nave ſyngrapham ſigillo curiæ maritimæ obſignatam unà curaverit mittendam, qua et navium harum et mercium, exceptâ halecis parte ſupradictâ, unum ſe eſſe ac legitimum dominum demonſtraret. Cujus rei cùm fidem apud nos plenam fecerit, peto magnopere à *Majeſtate Veſtra* (quandoquidem duarum navium jactura ſine ſummo hominis detrimento fortunarumque forte omnium naufragio vix poſſe accidere videtur) uti mandet ſuis atque imperet illarum navium liberam primo quoque tempore dimiſſionem. Deus Majeſtatem Veſtram ad gloriam ſuam, Eccleſiæque Orthodoxæ præſidium quàm diutiſſimè ſervet incolumem.

Weſtmonaſterio ex Aula noſtra,
Jan. 27. *An.* 1658.

Richardus *Protector Reip. Angliæ, &c. Celſis et Potentibus Dominis* Occidentalis Friſiæ *Poteſtatibus.* S. D.

Celſi et Potentes Domini, Amici ac Fœderati Chariſſimi;

GRavem ad me detulit querelam per libellum ſupplicem *Maria Grinderia* vidua, cum ſibi à *Thoma Killegræo* veſtro milite pecunia bene magna ante annos octodecim debeatur, ſe eum ne nullo modo adducere per Procuratorem poſſe, neque ut debitum ſolvat, neque ut de jure ſuo, ſi quid ſit, velit lege experiri; id ne à procuratore viduæ cogi poſſit, petiſſe eum à Celſitudinibus veſtris per libellum ſupplicem ne cui liceat eum lege perſequi ullius pecuniæ ab ſe in *Angliæ* debitæ. Ego verò ſi Celſitudinibus veſtris hoc tantum ſignificavero, viduam eſſe, egenam eſſe, multorum matrem parvulorum, cujus iſte omnes

prope fortunas avertere conatur, non committam ut apud vos, quibus divina præcepta atque adeo de viduis pupilliſque non opprimendis notiſſima eſſe confido, graviore ulla utendum cohortatione putem, ne hoc fraudandi privilegium petitioni iſtius concedere velitis: id quod nunquam conceſſuros vos eſſe mihi perſuadeo.

Weſtmonaſt. ex Aula noſtra,
Jan. 27. 1658.

Richardus *Protector Reip. Angliæ, &c. Sereniſſimo Potentiſſimoque Principi* Ludovico *Galliæ Regi.*

Sereniſſime Potentiſſimeque Rex, Amice ac Fœderate Auguſtiſſime;

ACcepimus, idque non ſine dolore, quaſdam in *Provincia Proteſtantes* Eccleſias ab homine quodam male feriato ita indignè fuiſſe in ſacris concionibus interpellatas, ut ea res magiſtratibus, ad quos hujus cauſæ cognitio *Gratianopoli* ex lege pertinebat, gravi animadverſione digna cenſeretur: ſed Conventum Cleri, qui iis in locis proximè habebatur, à *Majeſtate Veſtra* impetraſſe, ut res integra *Pariſios* ad Concilium Regium revocaretur: A quo dum nihil hactenus decernitur, Eccleſias illas et præſertim *Aquarienſem*, convenire ad colendum Deum prohiberi. Vehementer itaque à *Majeſtate Veſtra* etiam atque etiam peto, primùm, ut quorum preces ad DEUM pro ſalute ſua rebuſque Regni proſperis non interdicit, eorum coitus publicos ad precandum interdicere ne velit: deinde ut in illum hominem rei divinæ interpellatorem ex ſententia illorum judicum, quibus hujuſmodi cauſarum legitima atque conſueta cognitio *Gratianopoli* data eſt, animadvertatur. Deus *Majeſtatem Veſtram* quàm diuturnam atque incolumem conſervet; ut ſi hæc noſtra vota vobis accepta ſunt, Deoque grata eſſe exiſtimatis, eadem ab illis etiam

Proteſtantibus Eccleſiis quibus nunc interdicitur, pro vobis publice fieri, ſublato illo interdicto, quàm primum velitis.

Weſtmonaſterio. 18. *Feb. An.* 1658.

Eminentiſſimo Domino Cardinali Mazzarino.

Eminentiſſime Domine Cardinalis;

PRoficiſcitur in *Galliam*, ibique ad tempus commorari cogitat Illuſtriſſima Domina defuncti nuper *Ducis Richmondiæ* Uxor cum *Duce Filio* Adoleſcentulo. *Eminentiam* itaque *Veſtram* magnopere rogo, ut ſiquid acciderit in quo iis veſtrâ authoritate, favore, patrocinio, utpote peregrinis, uſus eſſe poſſit, ita eorum dignitatem tueri, vobiſque haud vulgariter commendatam rebus omnibus habere velitis, ut ad veſtram humanitatem erga omnes, præſertim tam illuſtri genere oriundos, eximiam, ſentiant noſtris literis quod accedere potuit cumuli acceſſiſſe: ſimul et hoc ſibi perſuadeat *Eminentia Veſtra* commendationem ſuam, ſi quid à me hujuſmodi poſtulabit, apud me non minus valituram.

Weſtmonaſterio. 29. *Feb.* 1658.

Richardus *Protector Reip. Angliæ, &c. Sereniſſimo ac Potentiſſimo Principi* Joanni *Portugalliæ Regi.*

Sereniſſime Potentiſſimeque Rex, Amice ac Fœderate;

TAmetſi multa ſunt quæ ad Regem amicum et *Reip. noſtræ* conjunctiſſimum neceſſariò ſcribam, nihil eſt tamen quod faciam libentius quàm quod nunc facio, ut *Majeſtati veſtræ, Regnoque Portugalliæ* inſignem hanc proximam de communi hoſte

Hiſpano victoriam gratuler: qua non ad veſtram tantummodo, verum etiam ad *Europæ* totius pacem ac reſpirationem, permagnum, atque in multos fortaſſe annos, allatum eſſe momentum nemo eſt quin intelligat. Alterum eſt in quo victoriarum certiſſimum pignus juſtitiam *Majeſtatis Veſtræ* agnoſcam, qua ex articulo fœderis 24. per arbitros *Londini* datos, mercatoribus noſtris eſt ſatisfactum, quorum naves onerarias *Braſilienſis Societas* conduxit. Unus eſt *Alexander Bencius*, Mercator *Londinenſis*, cui, cùm navis ejus, quæ *Tres Fratres* vulgo nominatur, magiſtro *Joanne Wilkio*, duas navigationes conducta onerataque navaverit, pactum ſtipendium perſolvere Societas recuſat: cùm cæteris qui ſemel tantum navigarunt, jampridem perſolutum ſit. Quod cur ſit factum non intelligo niſi ſi eorum judicio mercede dignior eſt, qui ſemel quàm qui bis meruerit. Vehementer itaque peto à *Majeſtate Veſtra*, ut huic uni *Alexandro* cui duplum debetur, debita navatæ operæ ſatisfactio ne defiat; velitque pro authoritate ſua quàm breviſſimum ſolutionis diem damnique ſimul ſarciendi Sociis *Braſilienſibus* conſtituere: quorum dilationibus effectum eſt ut datum inde mercatori damnum mercedem ipſam jam pene ſuperat. Deus *Majeſtatem Veſtram* lætis rerum ſucceſſibus contra hoſtem augere indies et fortunare pergat.

Weſtmonaſterio ex Aula noſtra,
23. *Feb. An.* 1658.

Richardus *Protector Reip. Angliæ, &c. Eminentiſſimo Domino* Cardinali Mazarino.

Eminentiſſime Domine;

PEr literas ad *Eminentiam Veſtram* octo circiter abhinc menſibus *Jun.* 13. datas, cauſam *Petri Petti*, viri et ſingulari probitate præditi et egregiis

artibus in re navali nobis Reique publicæ utiliſſimi, commendavimus. Ejus nave *Edwardo* anno 1646. à quodam Gallo, cui nomen *Baſconi, Thameſis* in oſtio, ut ſcripſimus, captâ, et in portu *Bononienſi* venditâ, quanquam Rex in *Concilio Regio* 4. *Novemb.* anno 1647. decreverat, ut quam cenſuiſſet Conſilium pecuniæ ſummam damni accepti loco dandam, ſatisfactioni daretur, is tamen ex eo decreto nihildum ſe fructûs percepiſſe oſtendit. Cùm autem dubium mihi non ſit, quin *Eminentia Veſtra* meo rogatu id omne mandaverit quod ad decretum illud primo quoque tempore exequendum pertineret, denuo nunc majoremque in modum peto, ut videre velit quid impedimento ſit, cujuſve negligentiâ aut contumaciâ factum, ut decreto Regio poſt annos jam decem non obtemperetur; velitque pro ſua authoritate inſtare, ut decreta illa pecunia, quam irrogatam jamdiu exiſtimamus, et exigatur quamprimum, et petitori noſtro ſolvatur. Ita rem juſtitiæ imprimis gratam *Eminentia Veſtra* fecerit, et à me ſingularem præterea gratiam inierit.

Weſtmonaſterio. ex Aula noſtra,
22. *Feb.* 1658.

Duæ ſequentes Literæ, RICHARDO abdicato, Reſtituti Parlamenti nomine ſcripti ſunt.

Parlamentum Reipub. Angliæ ſereniſſimo potentiſſimoque Principi Carolo Guſtavo, *Suecorum, Gothorum, Vandalorumque Regi, &c.*

Sereniſſime potentiſſimeque Rex,
Amice chariſſime,

CUm viſum ſit Deo optimo atque omnipotenti, penes quem ſolum converſiones omnes Regnorum, Rerumque publicarum ſunt, Nos priſtinæ auc-

toritati ſummæque *Rerum Anglicarum* adminiſtrandæ reſtituere, et *Majeſtatem Veſtram* eâ de re certiorem eſſe faciendam imprimis duximus, et vobis porro ſignificandum, nos cùm Majeſtatis veſtræ utpote *Proteſtantium Principis* potentiſſimi tum pacis inter vos *Daniæque Regem*, et ipſum quoque *Proteſtantium Principem* præpotentem, non ſine noſtra opera atque officio benevolentiſſimo reconciliandæ, quantum in nobis ſitum eſt, eſſe ſtudioſiſſimos. Volumus itaque ut Internuntio noſtro extraordinario, *Philippo Meadowes*, quo munere ab hac Repub. apud *Majeſtatem Veſtram* hactenus fungitur, idem omnino munus noſtro nunc nomine prorogetur: eique adeo his noſtris literis poteſtatem proponendi, agendi, tranſigendi cum *Majeſtate Veſtra* facimus planè eandem quæ ei proximis literis commendatitiis facta eſt: quicquid ab eo tranſactum noſtro nomine atque concluſum erit, id omne ratum nos eſſe habituros, Deo bene juvante, noſtrâ fide ſpondemus. Deus ille *Majeſtatem Veſtram* quam diutiſſime conſervet, rebus *Proteſtantium* columen atque præſidium.

Weſtmonaſterio. Maii 15. *An.* 1659.

Guil. Lenthall,
Prolocutor Parlamenti Reipub. Angliæ.

Parlamentum Reipub. Angliæ ſereniſſimo Principi Frederico *Daniæ Regi.*

Sereniſſime Rex, Amice Chariſſime,

CUm voluntate ac nutu ſummi rerum omnium moderatoris Dei Opt. Max. factum ſit ut nos demùm reſtituti, priſtinum locum atque munus in *Republica* gerenda obtineamus, placuit imprimis ea de re nec *Majeſtatem Veſtram*, utpote Vicinum nobis et Amicum Regem, eſſe celandam, et quem ex adverſis rebus veſtris capiamus dolorem ſimul eſſe ſigni-

ficandum: id quod ex eo ſtudio eaque diligentiâ noſtrâ facile perſpicietis quam ad pacem inter *Majeſtatem Veſtram* Regemque *Sueciæ* reconciliandam et adhibemus nunc, et, quoad opus erit, adhibebimus. Quapropter Internuntio noſtro ad Sereniſſimum *Suecorum* Regem Extraordinario *Philippo Meadowes* negotium dedimus, ut *Majeſtatem Veſtram* his de rebus noſtro deinceps nomine adeat, ea communicet, proponat, agat atque tranſigat, quæ commiſſa ſibi à nobis et mandata eſſe oſtendet. Quam ei fidem *Majeſtas Veſtra* hoc in munere habuerit, eam nobiſmetipſis habere ſe credat, rogamus. Deus *Majeſtati Veſtræ* ex iſtis omnibus rerum ſuarum difficultatibus, in quibus tamen forti et magno animo verſatur, felicem lætumque exitum primo quoque tempore concedat.

Weſtmonaſterio. Maii 15. *An.* 1659.

Guil. Lenthall,
Prolocutor Parlamenti Reipub. Angliæ.

Scriptum Dom. Protectoris
Reipublicæ Angliæ, Scotiæ, Hiberniæ, &c.

Ex Conſenſu atque Sententia Concilii ſui editum.

In quo hujus Reipublicæ Cauſa contra Hiſpanos juſta eſſe demonſtratur. 1655.

QUibus cauſis adducti, quaſdam inſulas in *Occidentali India*, ab *Hiſpanis* jam antea occupatas, adorti nuper ſimus, eas et juſtas eſſe et rationi quam maximè conſentaneas nemo eſt quin facile intelligat, qui modò ſecum reputaverit, quemadmodum rex ille, ejuſque ſubditi erga gentem *Anglicanam* in illo tractu *Americano* ſemper ſe geſſerint; non alium nempe ad modum niſi perpetuò planè hoſtilem; qui modus ſeſe gerendi ab ipſis et initium habuit injuſtiſſimum, et ab eo tempore contra gentium commune jus, contra fœderum peculiares inter *Anglos* atque *Hiſpanos* leges eadem eſt prorsùs ratione continuatus.

Fatendum quidem eſt *Anglos*, his annis proximis, vel iniqua æquo animo ferè pertuliſſe, vel ſe duntaxàt defendiſſe; unde forſitan poteſt fieri, ut nonnulli de illa nuper in *Occidentalem Indiam* noſtræ claſſis profectione ita ſentiant, quaſi de bello à nobis ultrò incœpto atque illato, non quaſi de eo, quod re quidem

vera ab *Hiſpanis* ipſis et primò ortum atque conflatum, et (quanquam hæc reſpublica, quod in ſe erat, confirmandæ pacis, et commercii iis in locis habendi cauſa nihil prætermiſit) ab iiſdem hactenus, continuatum ſummoque ſtudio geſtum reperietur: qui quoties oblata ſibi occaſio eſt, nullam omnino juſtam ob cauſam, nulla injuria laceſſiti, occidere, trucidare, imo ſedatis nonnunquam animis obtruncare noſtros illic homines, quos viſum eſt, bonis etiam atque fortunis direptis, coloniis habitationibuſque deletis, navibus, ſi quas per illa maria offendunt, captis, hoſtium imò prædonum in numero habere non deſinunt. Illius enim nominis opprobrio omnes cujuſcunque gentis, præter ſe ſolos, afficiunt, qui illa maria navigare audeant. Neque hoc alio jure aut meliore ſe facere intelligunt, quam *Papæ* neſcio qua donatione nixi, et quod partes quaſdam illius occidentalis plagæ ipſi primi omnium ſcrutati ſunt: quo nomine ac titulo novi illius orbis jus omne, ac ditionem univerſam ad ſe ſolos pertinere contendunt: de quo titulo ſane quàm abſurdo copioſiùs dicendi locus erit, cùm ad expendendas eas cauſas veniemus, cur *Hiſpani* exercere omne genus hoſtilitatis in noſtros illic homines uſque eo licere ſibi arbitrentur, ut qui illas in oras aut tempeſtate appulſi, aut naufragio ejecti, alióve ſimili caſu delati ſunt, eos non ut captivos ad vincula ſolùm, ſed in ſervitutem etiam redigant, ipſi tamen ruptam ſibi pacem etiam in *Europa*, et graviſſimè violatam exiſtiment, ſi *Angli* viciſſim, paria reddendi, reſque ſuas repetendi cauſa, quicquam iis in locis contra eos moliuntur.

Verum, etiamſi *Hiſpaniæ* regis apud nos legati, *Hiſpanica* factione, quæ ſemper in conſilio regis proximi, patriſque ejus plurimum potuit, confiſi, ſiquid *Angli* hoc in genere feciſſent, leviſſimis de cauſis querimonias et poſtulationes iniquas et ridiculas afferre non dubitarint; illi tamen reges, *Hiſpanis* li-

cet nimium addicti, ſuorum ſubditorum conſtringi noluerunt manus, ubi *Hiſpani* ſuas eſſe ſolvendas exiſtimarunt: imò vim vi propulſare, et *Hiſpanos*, qui ad pacem iis in locis ſervandam perduci nullo modo potuerunt, in hoſtium numero habere ſuis permiſerunt. Adeò ut anno circiter milleſimo ſexcenteſimo et quadrageſimo cum hæc res in concilio regis proximi agitata eſſet, poſtularetque *Hiſpanorum* legatus ut naves quædam in *Americam* profecturæ, et in oſtio fluminis vela jam facere paratæ prohiberentur, propterea quòd hoſtilitatis in *Hiſpanos* illic exercendæ poteſtate eſſent inſtructæ, ſimulque ipſe jus commercii in *Occidentali India* habendi poſtulantibus per conſiliarios quoſdam regis, ad eam rem conſtitutos, *Anglis* denegaret, placuit ut illæ naves inſtitutum iter ſuum perſequerentur, quod et factum eſt.

Hactenus prædicti reges ſubditis ſuis, bellum iis in locis ob rationes ſuas privatim ſuſcipientibus, non defuerunt: tametſi, propter potentiam *Hiſpanicæ* factionis ſupradictæ, publicè, pro eo ac debuerant, et exiſtimatione gentis priſtina dignum erat, cauſam eorum ſuſcipere noluerunt. Et nobis certè contumelioſum æquè et indignum fuiſſet, quibus, largiente *Deo*, tot naves ad omnem maritimi belli uſum ornatæ atque inſtructæ in promptu erant, ſi eas carie potius corrumpi otioſas domi voluiſſemus, quam ad ulciſcendum *Anglorum*, quidni etiam dicam, *Indorum* ſanguinem, ab *Hiſpanis* tam injuſtè tam inhumanè totiéſque fuſum, illis in locis uſui eſſe: quandoquidem *Deus fecit ex uno ſanguine totam gentem hominum ut habitaret ſuper univerſa ſuperficie terræ, definitis præſtitutis temporibus, et poſitis terminis habitationis eorum.* Et certè *Deus*, quocunque id tempore, cujuſcunque id manu adminiſtrandum ſit, tanti ſanguinis innocentiſſimi, tantarum cædium, quibus tot millia *Indorum* ab *Hiſpanis* tam barbarè occiſa ſunt, tantarum denique injuriarum,

quibus illæ gentes miſerè ſunt ab iiſdem vexatæ atque oppreſſæ, certiſſimas aliquando pœnas repeturus eſt.

Verum ad communem hominum inter ſe neceſſitudinem, quæ fraterna ſanè eſt, quæque facit ut graviſſimæ et atrociſſimæ quorumvis mortalium injuriæ ad reliquos omnes pertinere quodammodò videantur, neceſſe non eſt ut recurramus: cum ipſorum hominum noſtrorum factæ cædes ac ſpoliationes ſatis cauſæ quamobrem à nobis illa nuper expeditio ſuſcepta ſit, ſatiſque juſtam vindicandi materiam dederint: ut nequid præterea noſtrarum in præſentia rationum, ut ne in futurum etiam noſtram ipſam ſociorúmque incolumitatem, eorum præſertim qui orthodoxam religionem colunt, conſideremus; ut alias denique cauſas, quæ illam nobis expeditionem ſuaſerunt, quaſque nunc ſigillatim enumerare conſilium non eſt, omittamus: cum non cauſæ ſingulæ, ſed ipſius rei jus atque æquitas declaranda nobis proponatur. Quod ut clarius faciamus, et generatim dicta particulatim explicemus, ad præterita referre oculos pauliſper oportebit: quæque inter *Anglos* atque *Hiſpanos* tranſacta ſint, quo ſtatu res eorum utrinque, ad ſe mutuò quod attinet, fuerint, ex quo et perluſtrata primò *Occidentalis Indiæ* ora, et reformata religio eſt, ſtrictim percurrere. Quæ duæ res maximæ, cum eodem ferè tempore accidiſſent, permagnas ubique converſiones orbis terrarum rebus attulere; ad *Anglos* præſertim et *Hiſpanos* quod ſpectat, qui diverſam ab eo tempore et penè contrariam res ſuas agendi rationem ſecuti ſunt. Tametſi enim rex proximus, ejuſque pater, adverſis fermè totius populi *Anglicani* ſtudiis atque ſententiis, duo fœdera cum *Hiſpanis* quoquo modo ſarſerunt, diverſi tamen illi utrorumque ſenſus ac ſtudia ex diverſa religione nata, perpetuæque in *Occidentali India* controverſiæ, et *Hiſpanorum* ſimul, dum ſuis illic theſauris metuunt, ſuſpiciones de *Anglis* ab

initio conceptæ, cum hujus reipublicæ conatus in aſſequenda æquis atque honeſtis conditionibus pace inutiles nuper reddidere, tum præcipuas re vera cauſas *Philippo* ſecundo præbuere, ut, regnante *Elizabetha*, antiquum illud diúque inviolatum fœdus, quod huic genti cum majoribus ejus, tam *Burgundici* quam *Caſtellani* generis interceſſerat, rumperet, et illato illi reginæ bello, nationem hanc totam ſubigendam ſibi proponeret, idque ipſum anno ſupra milleſimum quingenteſimo octuageſimóque octavo (dum interea de pace ſtabilienda agebatur) omni impetu aggrederetur: quod quidem in *Anglorum* animis neceſſe eſt adhuc altè reſidere, neque inde poſſe facilè evelli. Et quanquam poſtea pax quædam et commercium in *Europa* fuit (quamvis ejuſmodi nunquam ut *Anglorum* quiſquam ſuam profiteri religionem in *Hiſpanica* ditione, aut ſacra Biblia habere domi, ne in navi quidem auſus fuerit) in *Occidentali* tamen *India Hiſpanus* nunquam ex eo tempore, aut pacem eſſe aut commercium eſt paſſus; etiamſi in illo fœdere *Henrici* octavi regis *Angliæ*, cum *Carolo* quinto imperatore anno milleſimo quingenteſimo quadrageſimo ſecundo de utraque illa re diſertis verbis conveniſſet; in quo fœdere nominatim pax atque liberum commercium inter utróſque et utrorúmque populos per omnem alterutrius ditionem, portus, et territoria quæcunque ſancitum eſt, ſine ulla *Occidentalis Indiæ* exceptione, quamvis illam tunc temporis imperator ille obtineret.

Quod autem ad articulum pacis per univerſum terrarum orbem colendæ, is quidem articulus in omnibus pacis fœderibus, quæ inter utramque gentem unquam extitere, dilucidè continetur, neque ulla de commercio ullo in fœdere exceptio habetur ante illud anni milleſimi ſexcenteſimi quarti, cum quo fœdus illud poſtremum anni milleſimi ſexcenteſimi trigeſimi hac de re per omnia conſentit. In quibus

duobus proximis fœderibus, per omnes atque ſingulos utriuſque imperii fines commercium convenit, *Quibus in locis ante bellum* inter *Philippum* ſecundum *Hiſpaniæ* regem, et *Elizabetham Angliæ* reginam *fuit commercium juxta et ſecundum uſum et obſervantiam antiquorum fœderum et tractatuum ante* id tempus initorum.

Hæc ipſa fœderum verba ſunt; quæ rem dubiam relinquunt, atque ita rex *Jacobus* pacem cum *Hiſpanis* quoquo modo conficere ſatis habuit, cùm eandem de pace tractationem reſumeret, quæ paulò antè mortem *Elizabethæ* inchoata fuerat, in qua etiam tractatione ſuis illa deputatis inter cætera mandaverat, ut de commercio libero in *Occidentali India* habendo inſtantèr agerent.

Verum rex *Jacobus* (qui pacis cum *Hiſpanis* faciendæ admodùm erat cupidus) ita iſtam clauſulam relinquere contentus erat, ut utrique parti eam ſuo modo interpretandi facultas eſſet; quanquam ſi illa verba, *uſus et obſervantia antiquorum fœderum et tractatuum*, ſic intelligenda ſunt (ut par eſt) juxta et ſecundum id quod jure fieri debuit, non juxta et ſecundum quod ex parte *Hiſpanorum* ad manifeſtiſſimam eorum violationem factum eſt, quæ *Anglis* querimoniarum, utriſque diſſidiorum materia perpetua erat, ex ipſis antiquorum fœderum diſertis verbis clariſſimum eſt, per omnem *Hiſpanorum* ditionem, quæcunque illa eſſet, tam commercii quam pacis jus *Anglis* fuiſſe.

Cæterùm ſi antiqua fœdera et pactiones ſervandi ratio ab eorum manifeſta violatione petenda eſt, habent *Hiſpani* obtentum aliquem ſic interpretandi illam in poſtremis fœderibus clauſulam, quaſi commercium illis in locis exciperet. Et tamen ad dimidiam uſque illius temporis partem quod inter ſupradictum fœdus 1542, et initium belli à *Philippo* ſecundo contra *Elizabetham* ſuſcepti interceſſit, quan-

tum ipſis ex rebus geſtis intelligi poteſt, haud minus permitti illis in locis quam prohiberi commercium apparet. At poſteaquam *Hiſpani* commercium omnino recuſarunt, à permutandis mercibus ad alternandos ictus ac vulnera deventum eſt, tam ante bellum inter *Philippum* et *Elizabetham* ortum, quam poſt pacem ab *Jacobo* rege anno 1604 factam; alteramque ab ejus filio anno 1630, ita tamen ut hinc commercium per *Europam* non interpellaretur; tametſi nunc primum *Hiſpaniæ* rex, poſt hanc nuper noſtrarum rerum retentionem, eorum locorum controverſias ad hæc etiam *Europæ* loca propagandas interpretatus eſt.

Verùm neque in fœderum interpretatione, neque in jure commercii ex illis fœderibus, aliave ratione habendi inſiſtimus; quaſi in iis fundamenta hujus diſſidii jacienda neceſſariò ſint, cum id clariſſimis atque evidentiſſimis rationibus nitatur, quod ſtatim planum faciemus. Sunt tamen ejuſmodi nonnulla, quæ, etſi bellum iis fundari non ita neceſſè eſt, poſſunt, neque injuria, impedimenta eſſe ſanciendæ pacis, aut inſtaurandi ſaltem fœderis, in quo ea non conceduntur, vel quæ in prioribus pactis conceſſa ſunt, vel non immeritò expectari queunt. Quod etiam pro reſponſo eſſe poteſt ad id quod quæritur, quare, quandoquidem antiqua fœdera cum aliis omnibus populis redintegravimus, idem cum *Hiſpaniæ* rege non fecimus; neque continuò nos in conditionibus fœderis dextrum ejus oculum, multóque minùs ambos (quod objicitur) ejus oculos poſtulaſſe, ſi crudeliſſimæ inquiſitioni obnoxii eſſe, ubi commercium permiſſum eſt, noluimus, dandúmque nobis commercium inſtitimus, unde, neque per antiqua fœdera, neque communi jure, excludendi ſumus. Tametſi enim rex *Hiſpaniæ* id ſumpſit ſibi ut nobis commercii leges finéſque præſcriberet, *Romani* pontificis lege quadam fretus, qua is omne commercium cum *Tur-*

cis, Judæis, aliiſque infidelibus vetat,* eoque nomine etiam pacis tempore naves ejus bellicæ aliis etiam in locis præterquam in *India Occidentali* noſtras naves ceperunt et expilarunt, et quanquam ſimili papæ authoritate ejuſque donationis titulo jus in *Indos* ſibi vendicat, perinde quaſi ſibi jure eſſent ſubjecti, etiam illi, qui neque in poteſtate neque in fide ejus ſunt, nos tamen authoritatem ejuſmodi nullam neque in papa, neque in *Hiſpaniæ* rege agnoſcimus, ut poſſit vel *Indis* jus libertatis ſuæ, vel nobis conceſſum naturæ gentiumque legibus jus verſandi cum illis, et commercium habendi adimere, cum iis præſertim, ut ſupra diximus, qui in poteſtate ac ditione regis *Hiſpaniæ* non ſunt.

Alterum impedimentum renovandi fœderis cum *Hiſpanis* manifeſtum eſt atque inſigne, nec non ejuſmodi, ut legatis ac miniſtris publicis in *Hiſpanicam* ditionem vel de amicitia vel de alio quovis inter utramque rempublicam negotio miſſis, fiduciam omnem incolumitatis præcidat, ubi rex opinionibus ejuſmodi obſtrictus eſt, ut per eas legatis et miniſtris publicis, ne in ſummo vitæ periculo verſentur, incolumitatem à ſicariis præſtare non poſſit: quorum jus, ut principum rerumque publicarum uſus inter ſe, et amicitia conſervetur, gentium jure ſemper inviolabile eſt exiſtimatum, iiſque aſylis multo ſanctius, quorum privilegia (authoritate pontificis et *Romanæ* eccleſiæ fundata) adhibita hactenus fuere ad eludendam vim legum atque juſtitiæ, quam exequendam ſubinde po-

---

* *Gulielmus Stephanus Briſtolenſis,* aliique mercatores aliquot *Londinenſes* anno 1606 et 1607, cùm per oram *Mauritaniæ* tribus cum navibus commercium cum illis populis haberent, *Hiſpaniæ* regis naves, quæ per illa litora prædabantur, eas nactæ in *Saphio* et *Sanctæ Crucis* ſtatione, dum in anchoris ibi ſtabant, diripuerunt; hac ſola ratione reddita, *Nolle regem dominum ſuum cum infidelibus commercium permittere:* quorum damna amplius duobus millibus librarum æſtimata ſunt.

poſcimus in interfectores Dom. *Antonii Aſchami*, qui idcircò miſſus ab hac republica in *Hiſpaniam* fuit, ut uſum et amicitiam inter utramque gentem procuraret ac ſtabiliret. Cujus barbaræ cædis nulla ſatisfactio, nullum ſupplicium neque ſumptum eſt, neque impetrari unquam potuit, quamvis à *parlamento poſtularetur, ejuſque nomine a concilio ſtatus vehementer ac ſæpius eſſet flagitatum. Quod quidem fœderis inter utramque gentem renovandi continuatum hactenus impedimentum atque juſtiſſimum fuit, immò verò (pro eo quod ab aliis nationibus factitatum eſt) juſta belli cauſa cenſeri potuit.

Quod autem ad controverſias in *Occidentali India* exortas, cum tam in ipſa continente quam in inſulis coloniæ nobis quoque ſint *Americanæ*, eaſque jure non deteriore, immo meliore poſſideamus quam *Hiſpani* ſuarum ullas obtineant, parique jure ea maria navigare nobis liberum ſit, ſine ulla tamen cauſa, nulla prorſus injuria læſi (idque ubi de commercio controverſia nulla verſata eſt) tamen perpetuò colonias noſtras hoſtiliter invaſerant, noſtros homines interfecerunt, naves ceperunt, bona diripuerunt, ædificia ſtationeſque vaſtarunt, noſtros populares captivos in ſervitutem abduxerunt; atque hæc facere non deſti-

---

* Hoc conſtat ex literis parlamenti, prolocutoris manu obſignatis, ad *Hiſpaniæ* regem menſe Januario 1650, his verbis; *Majeſtatem tamen veſtram rogatam volumus inſiſtimuſque, uti juſtitiæ publicæ tandem ſatisfiat ſuper cæde* Antonii Aſcham *reſidentis noſtri flagitioſa, eo magis quod poſt iſtius modi facinoris auctores merito ſupplicio affectos, in aulam veſtram regiam oratorem noſtrum non dubitabimus delegare, ea expoſiturum quæ non minus majeſtati veſtræ poterunt inſervire, quam rei noſtræ publicæ. Ex adverſo, ſi nos ſanguinem illum tot circumſtantiis inſignitum inultum pateremur, coram* Deo *unico liberatore perennique miſericordiarum noſtrarum fonte, et coram natione* Anglicanæ *participes nos fore criminis neceſſe eſt; Præcipue ſi alium adhuc* Anglum *in illud velimus regnum mittere, ubi fas eſt impune trucidari. Nos vero tanti æſtimamus majeſtatem veſtram, ut non facile ſimus crediturі potentiam veſtram regiam in ditionibus ipſi ſubjectis alienæ cuipiam potentiæ ſubjectam eſſe.*

terunt ad illud uſque tempus in quo hanc nuper expeditionem contra eos ſuſcepimus.

Ob quam cauſam, contra quàm antehac in hujuſmodi occaſione fieri conſuevit, ubique ferè ditionis *Hiſpanicæ* naves noſtras negotiatoreſque omnes retinuerunt, eorumque bona proſcripſerunt; adeo ut, ſive ad *Americam*, ſive ad *Europam* oculos convertamus, belli authores ipſi ſoli exiſtimandi ſunt, quæque ex eo cædes atque incommoda ſequi poterunt iis omnibus cauſam ipſi præbuiſſe.

Exempla perpetuæ crudeliſſimæque hoſtilitatis in *Occidentali India*, etiam pacis tempore ab *Hiſpanis* in *Anglos* edita, et ab anno 1604, cum ab *Jacobo* rege coagmentata pax eſt, uſque dum rurſus bellum erupit, et ab ea pace quæ anno 1630, proximè facta eſt, ad hanc uſque diem permulta ſunt perque inhumana et cruenta:* pauca attuliſſe ſatis habebimus.

Poſt factam pacem anno 1605, navis *Maria* dicta, *Ambroſio Birch* magiſtro, ad ſeptentrionalem *Hiſpaniolæ* oram in *Occidentali India* mercaturas faciebat; magiſter, cum a ſacerdote quodam patre *Joanne*, ſic enim nominabatur, cum ſex ſociis, tuti et liberi commercii promiſſis allectus eſſet ut in terram videndarum mercium quarundam cauſa egrederetur, et

---

* Navis quædam *Ulyſſis* nomine inſignita, cum per oram *Guianæ* mercaturam faceret, et mercatores ac nautæ adducti fide ac jurejurando *Berrei* illius loci præfecti, in terram exiſſent, eorum tamen triginta capti et in cuſtodiam traditi ſunt: ſcribit deinde ad mercatorem præfectus ſe quidem triginta ex ſuis nautis cepiſſe, ideo quod nonnulli exteri, qui mercandi cauſa illuc appulerant, viginti millibus ducatis ipſum fraudaverant; quos nummos ſi ſibi miſiſſet, remiſſurum ſe ei omnes ſuos juravit, et commercii poteſtatem facturum. Mercator partim numeratò, partim mercium æſtimatione optatam ei ſummam mittit: quam cum præfectus *Berreus* accepiſſet, alligatos ad arbores illos homines triginta ſtrangulari juſſit, excepto ſolo chirurgo qui ad ſanandum præfecti morbum aſſervatus eſt. Hæc redemptio aliis cum damnis ibi datis ſeptem millibus librarum æſtimata eſt.

Hiſpani duodecim ad *Anglicanas* merces inſpiciendas in navem aſcenderent, dum *Angli* ſuas merces oſtendunt nihil doli metuentes, dante ſignum ab littore ſacerdote, *Hiſpani*, educta quiſque ſica, omnes in navi *Anglos* jugularunt, præter duos duntaxat qui in mare deſiluerunt; cæteri in terra exquiſitis cruciatibus necati ſunt; magiſter ipſe exutus veſtibus et ad arborem alligatus, nudus muſcarum morſibus expoſitus eſt; ubi poſt horas viginti *Nigrita* quidam, audito hominis ejulatu, accedens, jam antè moribundum lancea transfixit: navis hæc cum mercibus quinque millibus et quadringentis libris æſtimata eſt.

Alia navis, cui nomen *Arcuariæ*, eodem anno ad *Sanctum Dominicum* capta eſt, nautæque omnes interfecti: hæc navis mille trecentis libris æſtimata eſt.

Alia navis dicta *Amicitia Londinenſis*, cum navigio ſuo, a *Lodovico Fajardo*, claſſis regiæ *Hiſpanienſis* navarcho, capta eſt, navis cum bonis omnibus publicata, mercatores ac nautici in mare demerſi, præter unum puerum, qui ad ſerviendum eſt ſervatus: hæc navis cum navigio quinquies mille et quingentis libris æſtimata eſt.

Ex alia navi, cui nomen *The Scorn*, cum omnes nautæ, *Hiſpanorum* dejerationibus confiſi, in terram egreſſi eſſent, omnes tamen alligati ad arbores et ſtrangulati ſunt. Ubi mercatores et navem et bona omnia amiſerunt, mille quingentis libris æſtimata.

*Anno 1606 navis, cui nomen *Neptunus*, ad *Tortugam* ab *Hiſpanorum* navibus prædatoriis capta eſt, quatuor millibus et trecentis libris æſtimata.

Eodem anno navis alia, quæ *Alauda* nominata eſt, a *Lodovico Fajardo* capta, et cum toto onere publicata

---

* *Joannes Davis* duo navigia cum omnibus bonis amiſit, interfectis eorum omnibus nautis, ad illius navigationis interitum, unde trium millium et quingentarum librarum jacturam fecit.

eſt; quæ quatuor millibus quingentis et ſeptuaginta libris eſt æſtimata.

*Navis alia, cui nomen *Caſtor et Pollux*, ab *Hiſpanis* ad *Floridam* capta eſt, qui et eam publicarunt, nautaſque omnes vel necaverunt, vel in ſervitute retinuerunt, nihil enim de iis poſtea eſt auditum: hæc navis cum ſuo onere quindecim mille libris æſtimata eſt.

Anno 1608, navis *Plimouthenſis Richarda* nominata, cujus præfectus erat *Henricus Challins*, domini *Pophami*, ſummi *Angliæ* juſticiarii, *Ferdinandi Gorges*, ordinis equeſtris, aliorumque ſumptibus inſtructa, ut *Virginiam* peteret, ad auſtralem *Canariarum* inſularum partem vi tempeſtatum delata, cum indè curſum ad deſtinatam oram tenuiſſet, ſub latitudine 27 graduum in undecim naves *Hiſpanicas* ab *Sancto Dominico* redeuntes fortè incidit; quæ ipſam ceperunt, et quanquam præfectus navis diploma regium protulit, quo ſe expediret, tamen navis cum bonis publica facta eſt, ipſe crudeliter habitus, et ad triremes miſſus. Unde amplius duo mille et quingentæ libræ ſunt amiſſæ.

Simile quiddam navi alteri, cui nomen *The Ayde*, factum eſt a *Lodovico Fajardo* captæ, obtentu amicitiæ; hæc item cum bonis publicata eſt, omneſque nautæ, ad triremes abducti; ubi nonnulli fuſtibus ad necem pulſati ſunt, quòd remigium recuſaſſent. Quæ navis et bona, *Hiſpanis* ipſis æſtimantibus, ſeptem millibus librarum æſtimata ſunt.

Eodem anno navis alia, *Anna Gallant* appellata, magiſtro *Gulielmo Curry*, cum ad *Hiſpaniolam* mer-

* Alia navis mercatorum quorundam *Londinenſium*, (cujus magiſter erat *Joannes Lock*) a claſſe *Hiſpanorum* ad inſulam *Tortugam* capta eſt, propterea quod mercaturam feciſſet, et arbores cecidiſſet; ob id navis eſt publicata, et nauticorum plerique morte multati, reliqui ad triremes damnati: hìc quinque millium et trecentarum librarum jactura facta eſt.

caturas faceret, ſimiliter et navis et bona publica facta ſunt, omneſque nautæ ſuſpendio necati, aſſutis unicuique ad ludibrium chartulis, in quibus erat ſcriptum, *Cur huc veniſtis?* Hæc navis cum onere octo millibus librarum æſtimata eſt.

Hæc exempla ſatis oſtendunt, cujuſmodi nobis pacem *Hiſpani* in *Occidentali India* temporibus *Jacobi* ſervarunt; qui rex diligentiſſimè curavit vel potius pertimuit ne pax cum iis dirimeretur. Ejuſmodi hoſtilia plenè et cruenta veſtigia, ab illa etiam proxima pace, quæ anno 1630 confecta eſt, ad hanc uſque diem, perſequi licet.

De iis coloniis, quæ, ab hujus nationis nobilibus quibuſdam viris, in inſulam *Catelinam* (ab his Providentiæ dictam) et in inſulam *Tortugam* (ab iiſdem Aſſociationis dictam) deductæ ſunt, primum dicemus. Hæ autem anno circiter 1629, cum eſſent incolarum et pecorum omnino vacuæ, indicto inter *Anglos* et *Hiſpanos* tunc temporis bello, ab *Anglis* occupatæ ſunt atque poſſeſſæ. Sequente anno pace inter utramque gentem facta, cum de iis inſulis haudquaquam ab *Hiſpanis* in fœdere exciperetur, *Carolus* rex, non impediri ſe hac pace arbitratus, ſuo diplomate, quod et magno ſigillo *Angliæ* ſignatum erat, ſupradictam inſulam *Providentiæ*, ſimul et alias vicinas ditionis eſſe ſuæ declaravit; eaſque nobilibus quibuſdam viris eorumque hæredibus poſſidendas conceſſit; et ſequente anno ad *Tortugam* uſque inſulam conceſſionem illam extendit.

Et quanquam ſupradicti coloni, ejuſdem regis conceſſione in earum inſularum poſſeſſionem venerant, eaque conceſſio jure optimo fundata erat, primum naturæ, eò quòd neque *Hiſpani*, neque alii quicunque in eorum locorum poſſeſſione eſſent, deinde belli, quandoquidem belli tempore occupatæ ſunt, et in pacis articulis nequaquam exceptæ, unde extingui jus *Hiſpanorum* (ſi quod illic juris habuiſ-

ſent) ipſorum aſſenſu, ex ſecundo proximi fœderis articulo, ſequitur; quanquam etiam neque ſupradicta colonorum ſocietas, nec ſuorum quiſquam ullo ſuo facto juſtam offenſionis cauſam vel *Hiſpaniæ* regi, vel *Hiſpanorum* cuiquam præbuerat, donec priores ipſi naves noſtras atque colonias vi invaſiſſent, et *Anglorum* haud paucos, incenſis etiam eorum ædificiis ac ſedibus, interfeciſſent; *Hiſpani* tamen, cum nullam iis in locis pacem ſervare ſtatuiſſent, circa 22 *Januarii* 1632, nulla injuria laceſſiti, navem quandam ſocietatis, cui nomen *Flos Marinos*, ab inſula *Providentiæ* redeuntem, inter *Tortugam* et *Floridæ* caput hoſtilitèr aggreſſi ſunt, in qua pugna nonnullos in ea navi occiderunt, alios vulnerarunt.

Poſt hæc anno circiter 1634, *Tortuga* inſula ab *Hiſpanis* cum quatuor navibus oppugnata eſt, cum ab *Anglis* nulla injuria exorta eſſet: in qua oppugnatione ſexaginta vel amplius occiſi ſunt, multi ſauciati ac capti, ſedes deletæ, domus incenſæ, bona haud parvi pretii ab *Hiſpanis* aſportata, *Angli* penitus ex ea inſula dejecti, quorum alii ſuſpendio ſublati, alii *Havanam* abducti in ſervitute miſerrima retenti ſunt; unus præ cæteris, cui nomen *Grymes*, qui in *Tortuga* bombardarius fuerat, crudeliter eſt trucidatus; pars ad deſertam quandam inſulam confugiens, cui *Sanctæ Crucis* nomen eſt, ab *Hiſpanis*, qui eo etiam cum tribus navibus longis fugientes perſequebantur, oppugnata menſe *Martio* 1636, quadraginta occiſi, reliqui capti et crudeliſſimè accepti.

Anno 1635 *Julii* 24, *Hiſpani* duabus navibus magnis unaque longa advecti in *Providentiæ* quoque inſulam impetum fecerunt, compluriumque horarum ſpatio prælium ibi commiſerunt; et tum quidem rejecti ſunt, et ab incœpto deſiſtere coacti; donec idem rurſus tentantes circa annum 1640, cum duodecim navibus magnis et minoribus, quarum prætoriæ *Armadillo Carthaginenſi* nomen erat, ex majoribus

regiæ classis argentariæ triremibus, cum magnum militum numerum in terram exposuissent, totius insulæ expugnationem polliciti sibi sunt, verùm, haud parvo accepto incommodo, repulsi denuò recesserunt. Altera tamen classe instructa paulò post cùm revertissent, coloni difficiis laborantes, non tam qua se ratione defenderent, quam quibus conditionibus commodissimè se dederent, cogitarunt, quas, tradita demum insula, facilè impetraverunt. Sed insula hoc modo et colonis erepta est, et reipublicæ, illis octoginta amplius millium librarum damno dato, huic detrimento et ignominia publica simul accepta. Ita in *Hispanorum* potestatem cum esset redacta, navis quædam, quæ vectores aliquot ab *Nova Anglia* in eam insulam transmigrantes advexerat, intra ictum bombardarum callidè perducta est (ignorabat enim eam insulam in *Hispanorum* potestate jam esse) nec sine permagno discrimine ac difficultate se extricavit, amisso etiam navis magistro, viro probissimo, quem ictus tormenti ab insula disploši transverberavit.

Nec contenti intra fines *Americanos* hostilitati suæ in illius coloniæ socios modum statuere *Hispani*, in his etiam partibus *Europæ* eandem in eos exercuerunt: anno enim 1638 *Decembris* 25, navis quædam ejusdem societatis, *Providentiæ* nomine insignita, cui *Thomas Newman* præfectus erat a promontorio *Dengioleucis* duabus in ipsa *Angliæ* ora a *Sprengfeldio Dunkirkanæ* navis prædatoriæ præfecto oppugnata atque capta est; *Dunkirkam* deinde adducta; ubi navis onera retenta sunt; (quæ multorum etiam illic æstimatione triginta millium librarum summam conficere existimabantur) *Anglorum* autem partim occisi, partim vulnerati, cæteri postquam in ipsa navi sua barbare atque inhumanè essent habiti, *Dunkirkam* abrepti haud melius accepti sunt, donec rationem aliquam profugendi invenissent. Et quamvis supradicti socii satisfactionem omnibus modis postulassent,

rexque proximus per reſidentem ſuum Dom. *Balthaſarum Gerberium*, perque literas tam ſua manu, quam a ſecretario Coco ſcriptas, eorum nomine reparationem popoſciſſet, nullam tamen neque bonorum reſtitutionem, neque ob ea ut compenſatio ulla fieret, impetrare potuerunt.

Sunt et alia recentioris et acerbioris etiam memoriæ exempla, illud nempe *Sanctæ Crucis* ab *Hiſpanis* a *Portorico* provectis oppugnatæ anno circiter 1651, inſulæ quidem antea non habitatæ; illo autem tempore colonia *Anglorum*, duce *Nicolao Philips*, eam tenuit; qui cum centum circiter colonis ab *Hiſpanis* crudelitèr occiſus eſt; qui etiam naves in portu occuparunt, ſedes diripuerunt, vaſtarunt, et funditùs exciderunt. Cùmque plures quos occiderent invenire non poſſent (cùm incolarum pars alia in ſilvas profugiſſet) *Hiſpani Portoricum* reverſi iis miſeris et fame propemodum confectis reliquiis ad alias vicinas inſulas recipiendi ſeſe, illamque *Sanctæ Crucis* penitus deſerendi, ſpatium dedere. Sed brevi poſt tempore *Hiſpani* ad perveſtigandum et quaſi venandum eos qui in ſilvas ſeſe abdiderant, reverterunt: verum illi ex manibus eorum effugiendi, et in alias inſulas dilabendi, rationem aliquam invenerunt.

Eodem anno 1651, navis quædam *Joannis Turneri*, cum eſſet in portum *Cumanagotæ* vehementioribus ventis appulſa, ab illius loci præfecto occupata, et cum omni onere in fiſcum redacta eſt.

*Similiter factum eſt navi et bonis capitanei *Cranlei*.

Et anno 1650 navis quædam *Samuelis Wilſon*, quæ *Barbados* inſulas petebat, equis onuſta, in alto capta et *Havanam* abducta eſt; navis et bona publicata, nautarum plerique in cuſtodiam traditi, et mancipiorum more in munimentis operas dare coacti.

---

* Similiter etiam factum fuerat eodem in portu navi cuidam *Joannis Blandi*, cui præfectus erat *Nicolaus Philippus*.

Similia experti ſunt nautæ cujuſdam navis Barnſtapulenſis, annis abhinc circiter duobus, quæ navis cum propè *Hiſpaniolam*, dum a coloniis quibuſdam noſtris in inſulis *Caribiis* reverteret, rimas agere cœpiſſet undamque accipere, nautæ ejus in ſcapha ſibi conſulere coacti ad littus evaſerunt, ubi omnes captivi facti, mancipiorum ritu, in munimentis operas dare cogebantur.

His, aliiſque permultis hujuſmodi exemplis, quæ omnia recitare nimis longum eſſet, manifeſtiſſimum eſt *Hiſpaniæ* regem eique ſubjectos arbitrari, ſe nulla pacis conditione nobis præſtanda illis in regionibus obligari: cum et omne genus hoſtilitatis in nos exercere, immò graviora hoſtilitate, conſueverint, eaque inhumanitas, qua illic *Anglos* tractare ſolent, uſque eò a pacis legibus aliena ſit, ut ne belli quidem legibus non internecini convenire videatur. In illo tamen *Hiſpaniæ* regis embargo, quo mercatorum noſtrorum naves ac bona proſcribi ac retineri imperat, in *Anglos* culpa omnis confertur; quaſi *fœdifragos* nimirum *et ſacroſanctæ pacis atque commercii liberi violatores, tam religioſe*, ut ipſe ait, *ab ſe ſervati; idque tam inopinata atque profeſſa hoſtilitate feciſſe nos, ut urbem* Sancti Dominici *in* Hiſpaniola *inſula oppugnare adoriremur*. Quod ſolùm cauſæ affertur, quamobrem *Anglorum* bona in *Hiſpania* proſcribantur, negotiatoreſque retineantur: quanquam et hoc prædicata ejus humanitate exaggeratum eſt, *Se noſtras claſſes in* **portus ſuos, quoſcunque ingredi aut attingere commodum nobis fuiſſet, amicè recepiſſe; neque miniſ-*

* At vero navarchus noſter *Swanleius* in *Sicilia* non ita eſt amicè in portu *Drepani* acceptus, ubi anno 1653, circa menſem *Junium* navis ejus, cui nomen *Henricus Bonaventura*, unà cum *Hollandica* navi magna et opulentiſſima, cui nomen *Petro*, quam ceperat, proditione *Hiſpanici* præfecti, qui ei loco præerat, a ſeptem navibus *Hollandicis* junioris *Trumpii* ductu, in ipſo portu, non longiùs a munimentis quam ſclopi minoris ictus ferri potuit, oppreſſa eſt; unde mercatores, quorum illa navis fuit, plus ſexaginta tribus millibus librarum amiſerunt.

tros ſuos exegiſſe rigidè a nobis illos pacis articulos inter utramque coronam ſancitos, qui cum amplius ſex vel octo navibus bellicis intrare portus utrinque vetant.

Verùm quemadmodùm ipſe, dum hæc dicit, claſſes noſtras omni commiſſo ac fœderis violatione illis in portubus abſolvit, cùm, ſiquid ejuſmodi, quod objicitur, factum et condonatum ſit, id ipſius et miniſtrorum ſuorum permiſſu ac bona venia ſit factum, et quemadmodùm luce clarius eſt non eum gratuitò tam facilem fuiſſe, ſi, quanta a claſſibus noſtris momenta ſuis rationibus acceſſerint, ſecum cogitet, ita è contrario rex ille ejuſque miniſtri, quas ipſe commemorat, pactiones minimè ſanè obſervarunt; quarum articulo vigeſimo tertio tam diſertè cautum eſt, *Si contingat ut diſplicentiæ* inter utramque rempublicam *oriantur, ut ſubditi hinc inde ita ea de re admoneantur; ut ſex menſes a tempore monitionis habeant ad tranſportandas merces ſuas, nulla interea arreſtatione, interruptione, aut damno perſonarum aut mercium ſuarum faciendis vel dandis.* Qua in re rex ille exiguam ſanè pactionum illarum, quas contra nos profert, in illa nuper noſtrarum rerum proſcriptione rationem habuit. Quod autem in eo edicto declarat, hoſtilitatem in *Occidentali India* exortam, his in partibus violationem pacis liberique commercii habendam eſſe, nova, adeóque alia plane interpretatio eſt, atque hactenùs ab utravis republica in medium unquam allata eſt: tametſi hoc declarandi occaſiones utrinque non defuere.

Verùm cùm *Hiſpaniæ* rex ipſe et verbis et re ipſa declaraverit pacis articulos intelligi ſic debere, efficitur hinc ut tot contra *Anglos* iis in regionibus hoſtilitèr factis et ab ipſo primum exortis, et ab ipſo tempore proximè percuſſi fœderis, ut ſupradictum eſt, huc uſque continuatis, ab ſe primo ſoluta ſacra amicitiæ vincula ipſe ſe coarguiſſe videatur. Quæ res tam clara per ſe et manifeſta eſt, ut adverſarios noſ-

tros certè ipſos puduerit in hac controverſia factum negare, de jure potius nobiſcum diſceptaturos; quemadmodùm ſcilicet *Hiſpaniæ* rex, inter titulos ſuos, regis *Indiarum* titulum ſibi ſumpſit, ita univerſam *Indiam*, mareque *Indicum* tam *Boreale* quam *Auſtrale* ſuam eſſe propriam ditionem, hoſteſque omnes et piratas eſſe, qui ejus injuſſu illuc acceſſerint. Quod ſi ita eſſet, et nos et omnes cæteræ nationes, quicquid iis in locis poſſidemus, ei relinquere ac reddere, et, reductis coloniis noſtris, injuriæ ſibi factæ veniam petere deberemus. Verum ſi rationem ac veritatem illius tituli altiùs inſpiciamus, tenui admodum atque infirmo eum niti fundamento comperiemus, quo tanta contentionum ac belli moles ſuperſtruenda ſit, quantam hanc veriſimile eſt futuram.

Duplex titulus præfertur, papam videlicet ea loca donaſſe, ſeque primos omnium perluſtraſſe: ad primum quod attinet, ſcimus papam in donandis regnis ac regionibus liberaliſſimum ſemper fuiſſe, illi intereà diſſimillimum cujus vicarium ſe eſſe profitetur, qui ne hoc quidem tantulum ſibi ſumere volebat, ut in dividendis hæreditatibus conſtitui ſe judicem pateretur, nedum ut ſuo arbitrio cuiquam donaret, quemadmodum *Angliam*, *Hiberniam*, aliaque regna papa largitus eſt. Verùm nos authoritatem in eo iſtiuſmodi nullam agnoſcimus, neque gentem ullam uſque adeo mentis inopem exiſtimamus, ut in eo tantam authoritatem ineſſe credat; vel *Hiſpani* ipſi ut credant, aut eſſent aſſenſuri, ſi ab iis papa tantum, abjudicaſſet quantum largitus eſt. Quod ſi Galli atque alii, qui authoritatem papalem in eccleſiaſticis rebus agnoſcunt, hunc *Hiſpanorum* titulum pro nihilo habent, nos ut de eo alitèr ſentiamus non eſt expectandum, adeoque hoc relinquimus, reſponſo ampliore prorſus indignum.

Sed neque alter titulus majoris eſt ponderis; quaſi verò, ſi *Hiſpani* paucas quaſdam *Americæ* partes

primi perſcrutati ſunt, inſuliſque aliquot, fluminibus, ac promontoriis nomina impoſuere, idcircò novi illius orbis dominium jure ſibi acquiſiviſſent. Verùm imaginarius ejuſmodi titulus tali præſcriptione nixus ſine poſſeſſione jus aliquod verum aut legitimum creare non poteſt. Jus optimum tenendi *Americanis* in locis quod quiſque habet, eſt coloniarum deductio, et poſſeſſio vel ubi nulli omnino incolæ fuere, vel, ſicubi fuere, eorum aſſenſu, vel ſaltem in deſertis quibuſdam ſuarum regionum et incultis locis, quibus vel colendis vel habitandis ipſi non ſufficiant; quandoquidem Deus terram hominum uſibus creavit, præcepitque iis ut univerſam implerent.

Hoc ſi verum eſt, quemadmodum *Hiſpani* iniquiſſimo jure parta illic obtinere invenientur; cum omnia invitis incolis, et quaſi ex ipſis eorum viſceribus ſibi acquiſiverint, quorum ſanguine ſuum imperium illic fundarunt, magnaſque inſulas et regiones totas non reperere quidem deſertas ſed reddidere, indigenis omnibus eradicatis, ita *Angli*, quæ illic habent, jure optimo poſſederint; eaſque nominatim inſulas in quibus *Hiſpani* colonias eorum oppugnarunt atque delerunt; quæ aut incolas omnino non habuere, aut ſi ab *Hiſpanis* interfectos, deſertæ etiam ab iiſdem et ſine cultoribus relictæ ſunt: adeo ut naturæ gentiumque jure occupantibus quibuſvis eas et poſſidentibus cedant; juxta illud in legibus notiſſimum, *Quæ nullius ſunt et pro derelictis habentur, cedunt occupanti.* Quanquam ſi *Hiſpanos* expuliſſemus iis locis in quæ noſtras colonias deduximus, unde ipſi priùs incolas radicitùs exturbaverunt, nos tanquam occiſionum et injuriarum illius populi ultores meliore jure regiones illas obtinuiſſemus, quam oppreſſores ejuſdem et interfectores. Cum autem noſtræ coloniæ iis in locis fuerint, ubi neque indigenæ neque *Hiſpani* poſſeſſionem ullam tenuerunt, neque habitationes ullas aut pecora poſt ſe reliquerant, aliamve rem, quæ poſſit

ullo modo jus poſſeſſionis retinere, tanto evidentius jus noſtrum iis in locis fuit, et *Hiſpanorum* injuriæ nobis illatæ tantò apertiores; iis præſertim in locis quæ indicti utrinque belli tempore occupatà ſunt (quo in genere *Providentiæ* inſula atque *Tortugæ* fuit) quas ſi *Hiſpani* ſuas eſſe ullo priore titulo necdum prolato oſtendere potuiſſent, tamen cum in pacis proximæ tractatione id non fecerint, per ſecundum ejus articulum talem omnem prætextum ipſi ſibi in poſterum amputarunt, juſque ipſi ſuum, ſi quod erat, extinxerunt.

Hoc argumentum copioſiùs tractare nihil attinet; neque eſt quiſquam rerum peritus quin facilè perſpiciat, quàm inanes atque infirmæ ſint iſtæ rationes, quibus innixus *Hiſpanus* tam immenſi tractus imperium arrogare ſibi ſoli non dubitat. Verùm id egimus, ut obtentuum iſtorum debilitatem paucis aperiremus, quibus *Hiſpani*, quicquid in nos indignè atque atrociter in *Occidentali India* commiſerunt, defendere conantur; mancipationes, ſuſpendia, demerſiones, cruciatuſque noſtrorum hominum ac neces, navium ac bonorum ſpoliationes, coloniarum ſumma in pace depopulationes, idque nulla prorſus injuria affecti, ut *Anglicana* gens, quoties hæc tam acerba atque atrocia in ſuum ſanguinem, et ejuſdem orthodoxæ fidei cultores, perpetrata meminerit, non naves bellicas ſed decus ſuum omne obſoleſcere et interire cogitet, ſi his indigniſſimis modis tractari ſeſe diutiùs æquo animo patiatur; neque ſolùm tanta ac tam opulenta orbis terrarum parte contra jus legeſque gentium communes ab omni libero commercio excludi, verùm etiam pro piratis atque prædonibus haberi, eodemque ſupplicio plecti, ſi illa maria navigare, ſi vel aſpicere vel aſpirare, ſi denique vel cum noſtris ibi coloniis uſum aliquem aut commercium habere auſa fuerit.

De inquiſitione *Hiſpanica* ſanguinaria nihil dicimus, inimicitiarum cauſa univerſis proteſtantibus

communi; neque de tot ſeminariis ſacerdotum ac jeſuitarum *Anglicorum* ſub *Hiſpanico* patrocinio nidulantium, offenſionis cauſa et periculi graviſſimi huic reipublicæ propria; cum propoſitum nobis potiſſimum ſit controverſiarum in *Occidentali India* noſtrarum cauſas et rationes exponere. Hoc verò æquioribus cunctis et incorruptis rerum æſtimatoribus planum feciſſe confidimus, neceſſitatem, exiſtimationem, juſtitiam ad hanc nuper ſuſceptam expeditionem nos evocaſſe; neceſſitatem, bellandum enim neceſſariò eſt, ſi per *Hiſpanos* pacem colere non licet; exiſtimationem atque juſtitiam, neutra enim harum nobis conſtare poterit, ſi injurias tam inhumanas atque intolerandas impunè civibus noſtris ac popularibus inferri deſides patiemur, quales in *Occidentali India* illatas iis eſſe demonſtravimus.

Et certè parum vident, qui de conſiliis ac rationibus *Hiſpanicis* conjecturam capiunt ex ea perſona ac ſpecie quam in præſentia ſuarum rerum inclinatio induere versùs nos in his orbis terræ partibus coegit; quaſi non nunc mens eadem, iidem ſenſus animorum ac rationum ſuarum ſint, qui tum fuere, cùm anno 1588 ſubjugare hanc totam inſulam ſuumque ſub imperium ac ditionem ſubjungere affectabant, immò quaſi ex hoc immutato apud nos rerum ſtatu formaque reipublicæ non accenſa potius eorum in nos odia auctæque ſuſpiciones ſint. Quòd ſi hæc opportunitas, quæ, propter nunnulla quædam quæ nuper acciderunt, ineundi rationem aliquam, qua ab hoc tam vetere et implacato religionis noſtræ ac patriæ hoſte nobiſmetipſis (*Deo* bene juvante) conſulere poſſimus, occaſionem fortè ſuppeditaverit, prætermiſſa fuerit, fieri poterit ut eas vires facilè ſit recuperaturus (animus enim certè illi neque unquam deerit neque deeſſe poterit) ex quibus intolerandus æquè et formidabilis reddi poſſit atque antea fuerit. Nos interea ſi injurias tam immanes in *Occidentali India* ſine

ſatisfactione ulla aut vindicta noſtris fieri, ſi excludi nos omnes ab illa tam inſigni orbis terrarum parte, ſi infeſtum atque inveteratum hoſtem noſtrum (pace præſertim cum *Batavis* jam facta) ingentes illos ab *Occidentali India* theſauros, quibus præſentia incommoda ſarcire poſſit, noſtra pace domum deportare, reſque ſuas in eum rurſus locum reſtituere patiemur, quò eandem iterum poſſit deliberationem ſuſcipere, quam anno 1588 habuit, *Utrum fuiſſet conſultius ad recuperandas Belgii fœderatas provincias initium facere ab* Anglia, *an ab illis ad ſubigendam* Angliam, proculdubiò non minus multas immò plures cauſas excogitabit, cur potius ab *Anglia* initium ſit faciendum: Quem finem ut aſſequantur ullo tempore ea conſilia, ſi *Deus* permitteret, expectare meritò poſſemus, ut in nos primos, in omnes denique ubicúnque proteſtantes, exerceatur quod reſtat occidionis illius immaniſſimæ, quam fratres noſtri in *Alpinis* vallibus paſſi nuper ſunt: quæ, ſi illorum miſerorum editis querimoniis orthodoxorum credendum ſit, per illos fraterculos, miſſionarios quos vocant, *Hiſpanicæ* aulæ conſiliis intimis informata primitùs ac deſignata erat.

His omnibus animadverſis, ſperamus quidem fore, ut omnes *Angli*, præſertim ſinceri, privatas adversùs ſe mutuò inimicitias depoſituri ſint, ſuiſque propriis commodis potius renunciaturi quàm propter cupiditatem lucri, haud ita multi, ex mercaturis illis faciendi (quod non niſi inhoneſtis conditionibus et quodammodo improbis parari, et aliundè etiam ſuppeditari poterit) multorum adoleſcentiam negotiatorum animas, ex iis conditionibus quibus nunc in *Hiſpania* negotiantur et degunt, ſummo periculo, ſicuti faciunt, objecturi, vitamque et fortunas multorum in *America* fratrum *Chriſtianorum*, hujus denique nationis totius agi exiſtimationem paſſuri; quodque graviſſimum eſt, oblatis ſibi a *Deo* ad glo-

riam ipſius, regnumque *Chriſti* amplificandum opportunitates præclariſſimas ex manibus dimiſſuri. Quæ quidem non dubitamus quin, remotis quæ veritati penitus inſpiciendæ officiunt, expeditionis nuper noſtræ in *Occidentalem Indiam* contra *Hiſpanos* ſuſceptæ potiſſimum fuiſſe finem appareat.

Autoris Epiſtolarum Familiarium Liber Unus:

Quibus acceſſerunt ejuſdem, jam olim in Collegio Adoleſcentis, Proluſiones quædam Oratoriæ.

1. Thomæ Junio *Præceptori ſuo.*

QUanquam ſtatueram apud me (Præceptor optime) Epiſtolium quoddam numeris metricis elucubratum ad te dare, non ſatis tamen habuiſſe me exiſtimavi, niſi aliud inſuper ſoluto ſtylo exaraſſem; incredibilis enim illa et ſingularis animi mei gratitudo, quam tua ex debito vendicant in me merita, non conſtricto illo, et certis pedibus ac ſyllabis anguſtato dicendi genere exprimenda fuit, ſed Oratione liberâ, immò potius, ſi fieri poſſet, *Aſiaticâ* verborum exuberantiâ. Quamvis quidem ſatis exprimere quantum tibi debeam, opus ſit meis viribus longè majus, etiamſi omnes quoſcunque *Ariſtoteles*, quoſcunque *Pariſienſis* ille Dialecticus congeſſit argumentorum τόπους exinanirem, etiamſi omnes elocutionis fonticulos exhaurirem. Quereris tu vero (quòd merito potes) literas meas raras admodum et perbreves ad te delatas eſſe; ego vero non tam doleo me adeo jucundo, adeoque expetendo defuiſſe officio, quam gaudeo et pene exulto eum me in amicitia tua te-

nere locum, qui poſſit crebras à me Epiſtolas efflagitare. Quod autem hoc pluſquam triennio nunquam ad te ſcripſerim, quæſo ut ne in pejus trahas, ſed pro mirifica iſta tua facilitate et candore, in mitiorem partem interpretari digneris. *Deum* enim teſtor quam te inſtar Patris colam, quam ſingulari etiam obſervantiâ te ſemper proſecutus ſim, quamque veritus chartis meis tibi obſtrepere. Curo nempe cum primis, cum Tabellas meas nihil aliud commendet, ut commendet raritas. Deinde, cum ex vehementiſſimo, quo tui afficior deſiderio, adeſſe te ſemper cogitem, teque tanquam præſentem alloquar et intuear, dolorique meo (quod in amore fere fit) vanâ quâdam præſentiæ tuæ imaginatione adblandiar; vereor profecto, ſimulac literas ad te mittendas meditarer, ne in mentem mihi ſubito veniret, quam longinquo à me diſtes terrarum intervallo; atque ita recrudeſceret dolor abſentiæ tuæ jam prope conſopitus, ſomniúmque dulce diſcuteret. Biblia *Hebræa*, pergratum ſane munus tuum, jampridem accepi. Hæc ſcripſi *Londini* inter urbana diverticula, non Libris, ut ſoleo, circumſeptus: Si quid igitur in hac Epiſtola minus arriſerit, tuamque fruſtrabitur expectationem, penſabitur aliâ magis elaboratâ, ubi primum ad Muſarum ſpatia rediero.

Londino, Martii 26, 1625.

2. *Alexandro Gillio.*

ACcepi literas tuas, et quæ me mirifice oblectavêre, carmina ſane grandia, et Majeſtatem vere Poeticam, *Virgilianumque* ubique ingenium redolentia. Sciebam equidem quam tibi tuóque genio impoſſibile futurum eſſet, à rebus Poeticis avocare animum, et furores illos cœlitus inſtinctos, ſacrûmque et æthereum ignem intimo pectore eluere, cum tua

(quod de ſeipſo *Claudianus*)——*Totum ſpirent Præcordia Phœbum.* Itaque ſi tua tibi ipſe promiſſa fefelleris, laudo hîc tuam (quod ais) inconſtantiam, laudo, ſiqua eſt, improbitatem; me autem tam præclari Poematis arbitrum à te factum eſſe, non minus glorior, et honori mihi duco, quam ſi certantes ipſi Dii Muſici ad meum veniſſent judicium; quod *Timolo Lydii* montis Deo populari olim contigiſſe fabulantur. Neſcio ſane an *Henrico Naſſovio* plus gratuler de urbe capta, an de tuis Carminibus: nihil enim exiſtimo victoriam hanc peperiſſe Poematio hoc tuo illuſtrius, aut celebrius. Te vero, cum proſperos ſociorum ſucceſſus tam ſonorâ triumphalique tubâ canere audiamus, quantum vatem ſperabimus, ſi forte res noſtræ demum feliciores tuas Muſas poſcant Gratulatrices. Vale vir erudite, ſummaſque à me tibi gratias Carminum tuorum nomine haberi ſcias.

Londino, Maii 20, 1628.

3. *Eidem.*

PRiori illâ Epiſtola meâ non tam reſcripſi tibi, quam reſcribendi vices deprecatus ſum, alteram itaque brevi ſecuturam tacite promiſi, in qua tibi me amiciſſime provocanti latius aliquanto reſponderem; verum ut id non eſſem pollicitus, hanc utcunque ſummo jure deberi tibi fatendum eſt, quandoquidem ſingulas ego literas tuas non niſi meis binis penſari poſſe exiſtimem, aut ſi exactius agatur, ne centenis quidem meis. Negotium illud de quo ſcripſi ſubobſcurius, ecce Tabellis hiſce involutum, in quo ego, cum tua ad me pervenit Epiſtola, diſtrictus temporis anguſtiâ, magno tum primum opere deſudabam: quidam enim Ædium noſtrarum Socius, qui Comitiis his Academicis in Diſputatione Philoſophicâ

reſponſurus erat, Carmina ſuper quæſtionibus pro more annuo componenda, prætervectus ipſe jamdiu leviculas illiuſmodi nugas, et rebus ſeriis intentior forte meæ Puerilitati commiſit. Hæc quidem Typis donata ad te miſi, utpote quem norim rerum Poeticarum judicem acerrimum, et mearum candidiſſimum. Quod ſi tua mihi viciſſim communicare dignaberis, certè non erit qui magis iis delectetur, erit, fateor, qui rectius pro eorum dignitate judicet. Equidem quoties recolo apud me tua mecum aſſidua pene colloquia (quæ vel ipſis *Athenis*, ipsâ in Academiâ, quæro, deſiderôque) cogito ſtatim nec ſine dolore, quanto fructu me mea fraudârit abſentia, qui nunquam à te diſceſſi ſine manifeſta Literarum acceſſione, et ἐπιδόσει, planè quaſi ad Emporium quoddam Eruditionis profectus. Sane apud nos, quod ſciam, vix unus atque alter eſt, qui non Philologiæ, pariter et Philoſophiæ, prope rudis et profanus, ad Theologiam devolet implumis; eam quoque leviter admodum attingere contentus, quantum forte ſufficiat conciunculæ quoquo modo conglutinandæ, et tanquam tritis aliunde pannis conſuendæ: adeo ut verendum ſit ne ſenſim ingruat in Clerum noſtrum ſacerdotalis illa ſuperioris ſæculi Ignorantia. Atque ego profecto cum nullos fere ſtudiorum conſortes hic reperiam, *Londinum* rectà reſpicerem, niſi per juſtitium hoc æſtivum in otium alte Literarium recedere cogitarem, et quaſi Clauſtris Muſarum deliteſcere. Quod cum jam tu indies facias, nefas eſſe propemodum exiſtimo diutius in præſentia tibi interſtrepere. Vale.

Cantabrigia, Julii 2, 1628.

4. *Thomæ Junio.*

INſpectis Literis tuis (Præceptor optime) unicum hoc mihi ſupervacaneum occurrebat, quòd tardæ ſcriptionis excuſationem attuleris; tametſi enim Literis tuis nihil mihi queat optabilius accedere, qui poſſim tamen, aut debeam ſperare, otii tibi tantum à rebus ſeriis, et ſanctioribus eſſe, ut mihi ſemper reſpondere vacet; præſertim cum illud humanitatis omnino ſit, officii minime. Te vero oblitum eſſe mei ut ſuſpicer, tam multa tua de me recens merita nequaquam ſinunt. Neque enim video quorſum tantis onuſtum beneficiis ad oblivionem dimitteres. Rus tuum accerſitus, ſimul ac ver adoleverit, libenter adveniam, ad capeſſendas anni, tuique non minus colloquii, delicias; et ab urbano ſtrepitu ſubducam me pauliſper. Stoam tuam *Icenorum*, tanquam ad celeberrimam illam *Zenonis* porticum, aut *Ciceronis Tuſculanum*, ubi tu in re modica regio ſane animo veluti Serranus aliquis aut *Curius* in agello tuo placide regnas, deque ipſis divitiis, ambitione, pompâ, luxuriâ, et quicquid vulgus hominum miratur et ſtupet, quaſi triumphum agis fortunæ contemptor. Cæterùm qui tarditatis culpam deprecatus es, hanc mihi viciſſim, ut ſpero, præcipitantiam indulgebis; cum enim Epiſtolam hanc in extremum diſtuliſſem, malui pauca, eáque rudiuſcule ſcribere, quam nihil. Vale Vir obſervande.

Cantabrigia, Julii 21, 1628.

5. *Alexandro Gillio.*

SI mihi Aurum, aut cælata pretioſe vaſa, aut quicquid iſtiuſmodi mirantur Mortales, dono dediſſes, puderet certe non viciſſim, quantum ex meis facul-

tatibus ſuppeteret, te aliquando remuneraſſe. Cum vero tam lepidum nobis, et venuſtum Hendecaſyllabon nudiuſtertius donaveris, quanto charius quidem Auro illud eſt merito, tanto nos reddidiſti magis ſolicitos, quâ re conquiſitâ tam jucundi beneficii gratiam rependeremus; erant quidem ad manum noſtra hoc in genere nonnulla, ſed quæ tuis in certamen muneris æquale nullo modo mittenda cenſerem. Mitto itaque quod non plane meum eſt, ſed et vatis etiam illius vere divini, cujus hanc Oden alterâ ætatis ſeptimanâ, nullo certe animi propoſito, ſed ſubito neſcio quo impetu ante lucis exortum, ad *Græci* carminis Heroici legem in lectulo fere concinnabam: ut hoc ſcilicet innixus adjutore qui te non minus argumento ſuperat, quam tu me artificio vincis, haberem aliquid, quod ad æquilibrium compenſationis accedere videatur; ſi quid occurrit, quod tuæ de noſtris, ut ſoles, opinioni minus ſatisfecerit, ſcias, ex quo ludum veſtrum reliquerim hoc me unicum atque primum *Græce* compoſuiſſe, in *Latinis*, ut noſti, *Angliciſque* libentius verſatum. Quandoquidem qui *Græcis* componendis hoc ſæculo ſtudium atque operam impendit, periculum eſt, ne plerumque ſurdo canat. Vale, meque Die Lunæ *Londini* (ſi *Deus* voluerit) inter Bibliopolas expecta. Interim ſi quid apud illum Doctorem, annuum Collegii Præſidem, quâ vales amicitiâ, noſtrum poteris negotium promovere; cura quæſo, ut meâ causâ quam cito adeas; iterum Vale.

E noſtro Suburbano, Decemb. 4. 1634.

6. *Carolo Diodato.*

JAm iſtuc demum plane video te agere, ut obſtinato ſilentio nos aliquando pervincas; quod ſi ita eſt, euge habe tibi iſtam gloriolam, en ſcribimus priores: quanquam certe ſi unquam hæc res in con-

tentionem veniret, cur neuter alteri οὕτω δία χρόνου ſcripſerit, cave putes quin ſim ego multis partibus excuſatior futurus: δηλον ὁτι ὡς βραδὺς καὶ ὀκνηρός τις ὢν φύσει πρὸς τὸ γράφειν, ut probe nôſti, cum tu contra ſive naturâ, ſive conſuetudine, ad hujuſmodi Literarias προσφωνήσεις haud ægre perduci ſoleas. Simul et illud pro me facit, quod tuam ſtudendi rationem ita inſtitutam cognovi, ut crebro interſpires, ad amicos viſas, multâ ſcribas, nonnunquam iter facias; meum ſic eſt ingenium, nulla ut mora, nulla quies, nulla ferme illius rei cura, aut cogitatio diſtineat, quoad pervadam quo feror, et grandem aliquam ſtudiorum meorum quaſi periodum conficiam. Atque hinc omnino, nec aliunde, ſodes, eſt factum, uti ad officia quidem ultro deferenda ſpiſſius accedam, ad reſpondendum tamen, O noſter *Theodote* non ſum adeo ceſſator; neque enim commiſi ut tuam Epiſtolam unquam ullam debitâ vice noſtra alia ne clauſerit. Quid! quod tu, ut audio, Literas ad Bibliopolam, ad Fratrem etiam ſæpiuſcule; quorum utervis propter vicinitatem ſatis commode præſtitiſſet, mihi, ſi quæ eſſent, reddendas. Illud vero queror, te, cum eſſes pollicitus ad nos fore ut diverteres cum ex urbe diſcederes, promiſſis non ſtetiſſe: quæ promiſſa abs te præterita ſi vel ſemel cogitaſſes, non defuiſſet prope neceſſarium ſcribendi argumentum. Atque hæc habui quæ in te merito, ut mihi videor, declamitarem. Tu quæ ad hæc contra parabis ipſe videris. Verum interim quid eſt quæſo? recténe vales? ecquinam iis in locis erudituli ſunt quibuſcum libenter eſſe, et garrire poſſis, ut nos conſuevimus? quando redis? quamdiu tibi in animo eſt apud iſtos ὑπερβορείους commorari? tu velim ad hæc mihi ſingula reſpondeas: ſed enim ne neſcias non nunc demum res tuæ cordi mihi ſunt, nam ſic habeto me ineunte autumno ex itinere ad fratrem tuum eo conſilio deflexiſſe, ut quid ageres, ſcirem. Nuper etiam cum mihi temere *Lon-*

dini perlatum eſſet à neſcio quo te in urbe eſſe, confeſtim et quaſi αὐτοβοεὶ proripui me ad cellam tuam, at illud σκίας ὄναρ, nuſquam enim compares. Quare quod ſine tuo incommodo fiat, advola ocyus et aliquo in loco te ſiſte, qui locus mitiorem ſpem præbeat, poſſe quoquo modo fieri ut aliquoties inter nos ſaltem viſamus, quod utinam nobis non aliter eſſes vicinus, ruſticanus atque es urbicus, ἀλλὰ τοῦτο ὥσπερ Θεῷ φίλον. Plura vellem et de nobis, et de ſtudiis noſtris, ſed mallem coram; et jam cras ſumus rus illud noſtrum redituri, urgetque iter, ut vix hæc propere in chartam conjecerim. Vale.

Londino, Septemb. 2. 1637.

7. *Eidem.*

QUod cæteri in Literis ſuis plerunque faciunt amici, ut unicam tantum ſalutem dicere ſat habeant, tu illud jam video quid ſit quod toties impertias; ad ea enim quæ tute prius, et alii adhuc ſola afferre poſſunt vota, jam nunc artem inſuper tuam, vimque omnem medicam quaſi cumulum accedere vis me ſcilicet intelligere. Jubes enim ſalvere ſexcenties, quantum volo, quantum poſſum, vel etiam amplius. Næ ipſum te nuper Salutis condum promum eſſe factum oportet, ita totum ſalubritatis penum dilapidas, aut ipſa proculdubio ſanitas jam tua Paraſita eſſe debet, ſic pro Rege te geris atque imperas ut dicto ſit audiens; itaque gratulor tibi, et duplici proinde nomine gratias tibi agam neceſſe eſt, cum amicitiæ tum artis eximiæ. Literas quidem tuas, quoniam ita convenerat, diu expectabam; verum acceptis neque dum ullis, ſi quid mihi credis, non idcirco veterem meam ergo te benevolentiam tantillum refrigeſcere ſum paſſus; immo vero quâ tarditatis excuſatione uſus Literarum initio es ipſam

illam te allaturum eſſe jam animo præſenſeram, idque recte, noſtræque neceſſitudini convenienter. Non enim in Epiſtolarum ac Salutationum momentis veram verti amicitiam volo, quæ omnia ficta eſſe poſſunt; ſed altis animi radicibus niti utrinque et ſuſtinere ſe; cœptamque ſinceris, et ſanctis rationibus, etiamſi mutua ceſſarent officia, per omnem tamen vitam ſuſpicione et culpa vacare: ad quam fovendam non tam ſcripto ſit opus, quam vivâ invicem virtutum recordatione. Nec continuò, ut tu non ſcripſeris, non erit quo illud ſuppleri officium poſſit, ſcribit vicem tuam apud me tua probitas veraſque literas intimis ſenſibus meis exarat, ſcribit morum ſimplicitas, et recti amor; ſcribit ingenium etiam tuum, haudquaquam quotidianum, et majorem in modum te mihi commendat. Quare noli mihi, arcem illam Medicinæ tyrannicam nactus, terrores iſtos oſtentare, ac ſi ſalutes tuas ſexcentas velles, ſubductâ minutim ratiunculâ, ad unum omnes à me repoſcere, ſi forte ego, quod ne ſiverit unquam *Deus*, amicitiæ deſertor fierem; atque amove terribile illud ἐπιτειχισμα quod cervicibus noſtris videris impoſuiſſe, ut ſine tua bona venia ne liceat ægrotare. Ego enim ne nimis minitêre, tui ſimiles impoſſibile eſt quin amem, nam de cætero quidem quid de me ſtatuerit *Deus* neſcio, illud certe; δ'εινόν μοι ἔρωτα, εἰπέρ τω ἄλλω, τοῦ καλοῦ ἐνέσταξε. Nec tanto *Ceres* labore, ut in fabulis eſt, Liberam fertur quæſiviſſe filiam, quanto ego hanc τοῦ καλοῦ ἰδέαν, veluti pulcherrimam quandam imaginem, per omnes rerum formas et facies: (πολλαὶ γὰρ μορφαὶ τῶν Δαιμονίων) dies nocteſque indagare ſoleo, et quaſi certis quibuſdam veſtigiis ducentem ſector. Unde fit, ut qui, ſpretis quæ vulgus pravâ rerum æſtimatione opinatur, id ſentire et loqui et eſſe audet; quod ſumma per omne ævum ſapientia optimum eſſe docuit, illi me protinus, ſicubi reperiam, neceſſitate quadam adjungam. Quod ſi ego

ſive naturâ, ſive meo fato ita ſum comparatus, ut nullâ contentione, et laboribus meis ad tale decus et faſtigium laudis ipſe valeam emergere; tamen quo minus qui eam gloriam aſſecuti ſunt, aut eo feliciter aſpirant, illos ſemper colam, et ſuſpiciam, nec Dii puto, nec homines prohibuerint. Cæterum jam curioſitati tuæ vis eſſe ſatisfactum ſcio. Multa ſolicite quæris, etiam quid cogitem. Audi, *Theodote*, verum in aurem ut ne rubeam, et finito pauliſper apud te grandia loquar; quid cogitem quæris; ita me bonus *Deus*, immortalitatem. Quid agam vero? πτεροφυῶ, et volare meditor: ſed tenellis admodum adhuc pennis evehit ſe noſter *Pegaſus*, humile ſapiamus. Dicam jam nunc ſerio quid cogitem, in hoſpitium Juridicorum aliquod immigrare, ſicubi amœna et umbroſa ambulatio eſt, quod et inter aliquot ſodales, commodior illic habitatio, ſi domi manere, et ὁρμητήριον εὐπρεπέστερον quocunque libitum erit excurrere; ubi nunc ſum, ut noſti, obſcure, et anguſte ſum; de ſtudiis etiam noſtris fies certior. *Græcorum* res continuatâ lectione deduximus uſquequo illi *Græci* eſſe ſunt deſiti: *Italorum* in obſcura re diu verſati ſumus ſub *Longobardis*, et *Francis* et *Germanis*, ad illud tempus quo illis ab *Rodolpho Germaniæ* Rege conceſſa libertas eſt; exinde quid quæque Civitas ſuo Marte geſſerit, ſeparatim legere præſtabit. Tu vero quid? quouſque rebus domeſticis filius familias imminebis urbanarum ſodalitatum oblitus? quod, niſi bellum hoc novercale, vel *Dacico*, vel *Sarmatico* infeſtius ſit, debebis profecto maturare, ut ad nos ſaltem in hyberna concedas. Interim, quod ſine tua moleſtia fiat, *Juſtinianum* mihi *Venetorum* Hiſtoricum rogo mittas; ego meâ fide aut in adventum tuum probe aſſervatum curabo; aut, ſi mavis, haud ita multo poſt ad te remiſſum. Vale.

Londino, Septemb. 23. 1637.

8. *Benedicto Bonmatthæo* Florentino.

QUod novas patriæ linguæ Inſtitutiones adornas (Benedicte *Bonmatthæe*) jam operi faſtigium impoſiturus, et commune tu quidem cum ſummis quibuſdam ingeniis iter ad laudem ingrederis, et eam ſpem, quod video, eamque de te opinionem apud Cives tuos concitâſti, ut qui ab aliis quæ tradita jam ſunt, iis aut lucem, aut copiam, aut certe limam, atque ordinem tuo marte facile ſis allaturus. Quo nomine profecto populares tuos quam non vulgarem in modum tibi devinxeris, ingrati nempe ſint ipſi, ſi non perſpexerint. Nam qui in civitate mores hominum ſapienter nôrit formare, domique et belli præclaris inſtitutis regere, illum ego præ cæteris omni honore apprime dignum eſſe exiſtimem. Proximum huic tamen, qui loquendi ſcribendique rationem et normam probo gentis ſæculo receptam, præceptis reguliſque ſancire adnititur, et veluti quodam vallo circummunire; quod quidem ne quis tranſire auſit, tantum non *Romulea* lege ſit cautum. Utriuſque enim horum utilitatem conferre ſi libet juſtum utrique et ſanctum Civium convictum alter ille ſolus efficere poteſt; hic vero ſolus liberalem, et ſplendidum, et luculentum, quod proxime in votis eſt. Ille in hoſtem fines invadentem, ardorem credo excelſum, et intrepida conſilia ſuppeditat; Hic Barbariem animos hominum late incurſantem, fœdam et inteſtinam ingeniorum perduellem, doctâ aurium cenſurâ, Authorumque bonorum expeditâ manu, explodendam ſibi, et debellandam ſuſcipit. Neque enim qui ſermo, purúſne an corruptus, quæve loquendi proprietas quotidiana populo ſit, parvi intereſſe arbitrandum eſt, quæ res *Athenis* non ſemel ſaluti fuit: immo vero, quod *Platonis* ſententia eſt, immutato

veſtiendi more habituque graves in Republica motus, mutationeſque portendi, equidem potius collabente in vitium atque errorem loquendi uſu, occaſum ejus urbis, remque humilem et obſcuram ſubſequi crediderim: verba enim partim inſcita et putida, partim mendoſa, et perperam prolata; quid niſi ignavos et oſcitantes, et ad ſervile quidvis jam olim paratos incolarum animos haud levi indicio declarant? Contra, nullum unquam audivimus imperium, nullam civitatem non mediocriter ſaltem floruiſſe, quamdiu Linguæ ſua gratia, ſuuſque cultus conſtitit. Tu itaque, Benedicte, hanc operam Reipublicæ tuæ navare modo ut pergas, quam pulchram, quamque ſolidam à civibus tuis neceſſario gratiam initurus ſis, vel hinc liquido ſpecta. Quæ à me eo dicta ſunt, non quod ego te quidquam horum ignorare cenſeam, ſed quod mihi perſuadeam, in hoc te magis multo intentum eſſe, quid tute patriæ tuæ poſſis perſolvere, quam quid illa tibi jure optimo ſit debitura. De exteris jam nunc dicam, quorum demerendi, ſi tibi id cordi eſt, perſane ampla in præſens oblata eſt occaſio; ut enim eſt apud eos ingenio quis forte floridior, aut moribus amœnis et elegantibus, Linguam *Hetruſcam* in deliciis habet præcipuis, quin et in ſolida etiam parte eruditionis eſſe ſibi ponendam ducit, præſertim ſi *Græca* aut *Latina*, vel nullo, vel modico tinctu imbiberit. Ego certe iſtis utriſque Linguis non extremis tantummodo labris madidus; ſed ſiquis alius, quantum per annos licuit, poculis majoribus prolutus, poſſum tamen nonnunquam ad illum *Dantem*, et *Petrarcham*, alioſque veſtros compluſculos, libenter et cupide commeſſatum ire: nec me tam ipſæ *Athenæ* Atticæ cum illo ſuo pellucido *Iliſſo*, nec illa vetus *Roma* ſuâ *Tiberis* ripâ retinere valuêrunt; quin ſæpe *Arnum* veſtrum, et *Fæſulanos* illos colles inviſere amem. Jam vide, obſecro, numquid ſatis cauſæ fuerit, quæ me vobis ultimum ab Oceano hoſpitem

per hoſce aliquot dies dederit, veſtræque Nationis ita amantem, ut non ullius, opinor, magis. Quo magis merito potes meminiſſe, quid ego tanto opere abs te contendere ſoleam; uti jam inchoatis, majori etiam ex parte abſolutis, velles, quantâ maxima facilitate res ipſa tulerit, in noſtram exterorum gratiam, de recta linguæ pronuntiatione adhuc paululum quiddam adjicere. Cæteris enim ſermonis veſtri conſultis in hanc uſque diem id animi videtur fuiſſe, ſuis tantum ut ſatisfacerent, de nobis nihil ſoliciti. Quanquam ille meo quidem judicio, et famæ ſuæ, et *Italici* ſermonis gloriæ, haud paulo certius conſuluiſſent, ſi præcepta ita tradidiſſent, ac ſi omnium mortalium referret ejus linguæ ſcientiam appetere: verum per illos non ſtetit quo minus nobis videremini vos *Itali*, intra *Alpium* duntaxat pomœria ſapere voluiſſe. Hæc igitur laus prælibata nemini, tota erit tua, tibi intactam et integram hucuſque ſe ſervat; nec illa minus, ſi in tanta Scriptorum turba commonſtrare ſeparatim non gravabere, quis poſt illos decantatos *Florentinæ* linguæ auctores poterit ſecundas haud injuriâ ſibi aſſerere: quis Tragœdia inſignis, quis in Comœdia feſtivus et lepidus; quis ſcriptis Epiſtolis aut Dialogis, argutus aut gravis; quis in Hiſtoria nobilis: ita et ſtudioſo potiorem quemque eligere volenti non erit difficile, et erit, quoties vagari latius libebit, ubi pedem intrepide poſſit figere. Quâ quidem in re, inter Antiquos *Ciceronem* et *Fabium* habebis, quos imiteris; veſtrorum autem hominum haud ſcio an ullum. Atque hæc ego tametſi videor mihi abs te (niſi me animus fallit) jam primo impetraſſe, quoties in iſtius rei mentionem incidimus, quæ tua comitas eſt, et benignum ingenium; nolo tamen id tibi fraudi ſit, quo minus exquiſite, ut ita dicam atque elaborate exorandum te mihi eſſe putem. Nam quod tua virtus, tuuſque candor, minimum rebus tuis pretium, minimamque æſtimationem

addicit; iis ego, juſtam volo, et exactam, cum rei dignitas, tum adeo mea obſervantia imponat; et certe hoc æquum eſt ubique, quanto quis petenti faciliorem ſe præbet, tanto minus concedentis honori deeſſe oportebit. De cætero, ſi forte cur in hoc argumento, *Latinâ* potius quam veſtrâ Linguâ utar, miraris; id factum eâ gratiâ eſt ut intelligas quam ego Linguam abs te mihi præceptis exornandam cupio, ejus me plane meam imperitiam, et inopiam *Latine* confiteri; et hâc ipsâ ratione plus me valiturum apud te ſperavi ſimul et illud, ſi canam; et venerandam è *Latio* matrem, in filiæ causâ ſuæ mecum adjutricem adduxiſſem, credidi fore ejus authoritati, et reverentiæ, auguſtæque per tot ſæcula Majeſtati, nihil ut denegares. Vale.

Florentiæ, Septemb. 10, 1638.

9. *Lucæ Holſtenio* Romæ *in* Vaticano.

TAmetſi multa in hoc meo *Italiæ* tranſcurſu multorum in me humaniter et peramice facta, et poſſum, et ſæpe ſoleo recordari; tamen pro tam brevi notitia, haud ſcio an jure dicam ullius majora extitiſſe in me benevolentiæ indicia quam ea quæ mihi abs te profecta ſunt. Cum enim tui conveniendi causâ in Vaticanum aſcenderem, ignotum prorſus, niſi ſi quid forte ab *Alexandro Cherubino* dictum de me prius fuerat, ſummâ cum humanitate recepiſti; mox in Muſæum comiter admiſſo, et conquiſitiſſimam Librorum ſupellectilem, et permultos inſuper Manuſcriptos Authores *Græcos*, tuis Lucubrationibus exornatos, adſpicere licuit: quorum partim noſtro ſæculo nondum viſi, quaſi in procinctu, velut illæ apud *Maronem*,

—— penitus convalle virenti
Incluſæ animæ ſuperumque ad limen ituræ.

expeditas modo Typographi manus, et μαιευτικὴν poſcere videbantur; partim tuâ operâ etiamnum editi, paſſim ab eruditis avide accipiuntur; quorum et unius etiam duplici dono abs te auctus dimittor. Tum nec aliter crediderim, quam quæ tu de me verba feceris ad præſtantiſſimum Cardin. *Franc. Barberinum*, iis factum eſſe, ut cum ille paucis poſt diebus ἀκρόαμα illud Muſicum magnificentiâ vere *Romana* publice exhiberet, ipſe me tanta in turba quæſitum ad fores expectans, et pene manu prehenſum perſane honorifice intro admiſerit. Quâ ego gratiâ cum illum poſtridie ſalutatum acceſſiſſem, tute idem rurſus is eras, qui et aditum mihi feciſti, et colloquendi copiam; quæ quidem cum tanto viro, quo etiam in ſummo dignitatis faſtigio nihil benignius, nihil humanius, pro loci et temporis ratione largiuſcula profecto potius erat, quam nimis parca. Atque ego (Doctiſſime *Holſteni*) utrum ipſe ſim ſolus tam me amicum, et hoſpitem expertus, an omnes *Anglos*, id ſpectans ſcilicet quod triennium *Oxoniæ* Literis operam dederis, iſtiuſmodi officiis etiam quoſcunque proſequi ſtudium ſit, certe neſcio. Si hoc eſt, pulchre tu quidem *Angliæ* noſtræ, ex parte etiam tuæ, διδασκάλια perſolvis; privatóque noſtrûm cujuſque nomine, et patriæ publico, parem utrobique gratiam promereris. Sin eſt illud, eximium me tibi præ cæteris habitum, dignumque adeo viſum quîcum velis ξενίαν ποιεῖσθαι, et mihi gratulor de tuo judicio, et tuum ſimul candorem præ meo merito pono. Jam illud vero quod mihi negotium dediſſe videbare, de inſpiciendo codice *Mediceo*, ſedulo ad amicos retuli, qui quidem ejus rei efficiendæ ſpem perexiguam in præſens oſtendunt. In illa Bibliotheca, niſi impetratâ prius venia, nihil poſſe exſcribi, ne ſtylum quidem ſcriptorium admoviſſe tabulis permiſſum; eſſe tamen aiunt *Romæ Joannem Baptiſtam* Donium, is ad legendas publice *Græcas* Literas *Florentiam* vo-

catus indies expectatur, per eum ut conſequi poſſis quæ velis facile eſſe; quanquam id ſane mihi pergratum accidiſſet, ſi res tam præſertim optanda quæ ſit, meâ potius opellâ ſaltem aliquando plus promoviſſet, cum ſit indignum tam tibi honeſta et præclara ſuſcipienti, non omnes undecunque homines, et rationes, et res favere. De cætero, novo beneficio devinxeris, ſi Eminentiſſimum Cardinalem quantâ poteſt obſervantiâ meo nomine ſalutes, cujus magnæ virtutes, rectíque ſtudium, ad provehendas item omnes Artes Liberales egregie comparatum, ſemper mihi ob oculos verſantur; tum illa mitis, et, ut ita dicam, ſummiſſa animi celſitudo, quæ ſola ſe deprimendo attollere didicit; de qua vere dici poteſt, quod de *Cerere* apud *Callimachum* eſt, diversâ tamen ſententiâ, ἴθματα μεν χέρσω κεφαλὰ δὲ οἱ ἄπτετ' ὀλύμπω. Quod cæteris fere Principibus documento eſſe poteſt, triſte illud ſupercilium, et aulici faſtus, quam longe à vera magnanimitate diſcrepantes et alieni ſint. Nec puto fore, dum ille vivit, *Eſtenſes*, *Farnaſios*, aut *Mediceos*, olim doctorum hominum fautores, ut quis amplius deſideret. Vale, Doctiſſime *Holſteni*, et ſi quis tui, tuorúmque ſtudiorum amantior eſt illi me quoque, ſi id eſſe tanti exiſtimas, ubicunque ſim gentium futurus, velim annumeres.

Florentiæ, Martii 30, 1639.

10. *Carolo Dato Patricio Florentino.*

PErlatis inopinatò Literis ad me tuis, mi *Carole*, quantâ, et quam novâ ſim voluptate perfuſus, quandoquidem non eſt ut pro re ſatis queam dicere, volo ex dolore ſaltem, ſine quo vix ulla magna hominibus delectatio conceſſa eſt, id aliquantum intelligas. Dum enim illa tua prima percurro, in quibus elegantia cum amicitia pulchre ſane contendit, me-

rum illud quidem gaudium eſſe dixerim, præſertim cum uti vincat amicitia, operam te dare videam. Statim vero cum incido in illud quod ſcribis, ternas te jam olim ad me dediſſe, quas ego periiſſe ſcio, tum primum ſincera illa infici, triſtíque deſiderio conturbari, cœpta eſt lætitia; mox etiam gravius quiddam ſubit, in quo vicem meam dolere perſæpe ſoleo, quos forte viciniæ, aut aliqua nullius uſus neceſſitudo mecum, ſive caſu, ſive lege conglutinavit, illos nullâ re aliâ commendabiles aſſidere quotidie, obtundere, etiam enecare mehercule quoties collibitum erit; quos, mores, ingenium, ſtudia, tam belle conciliaverant, illos jam pene omnes, aut morte, aut iniquiſſimâ locorum diſtantiâ invideri mihi, et ita confeſtim è conſpectu plerumque abripi, ut in perpetua fere ſolitudine verſari mihi neceſſe ſit. Te, quod ais, ex quo *Florentiâ* diſceſſi, meâ de ſalute ſolicitum, ſemperque mei memorem fuiſſe, gratulor mihi ſane, par illud utrique et mutuum accidiſſe, quod ego me ſolum ſenſiſſe meo fortaſſe merito arbitrabar. Gravis admodum, ne te celem, diſceſſus ille et mihi quoque fuit, eoſque meo animo aculeos infixit, qui etiam nunc altius inhærent, quoties mecum cogito tot ſimul ſodales atque amicos tam bonos, tamque commodos unâ in urbe, longinquâ illâ quidem, ſed tamen chariſſimâ, invitum me, et plane divulſum reliquiſſe. Teſtor illum mihi ſemper ſacrum et ſolenne futurum *Damonis* tumulum; in cujus funere ornando cum luctu et mœrore oppreſſus, ad ea quæ potui ſolatia confugere, et reſpirare pauliſper cupiebam, non aliud mihi quicquam jucundius occurrit, quam veſtrum omnium gratiſſimam mihi memoriam, tuique nominatim in mentem revocaſſe. Id quod ipſe jamdiu legiſſe debes, ſiquidem ad vos carmen illud pervenit, quod ex te nunc primum audio. Mittendum ego ſane ſedulo curaveram, ut eſſet ingenii quantulumcunque, amoris autem adver-

ſum vos mei, vel illis paucis verſiculis, emblematis ad morem incluſis, teſtimonium haudquaquam obſcurum. Exiſtimabam etiam fore hoc modo, ut vel te vel alium ad ſcribendum allicerem; mihi enim ſi prior ſcriberem, neceſſe erat, ut vel ad omnes, vel ſi quem aliis prætuliſſem, verebar ne in cæterorum, qui id reſciſſent, offenſionem incurrerem; cum permultos adhuc ſupereſſe iſtic ſperem, qui hoc à me officium vendicare certe potuerint. Nunc tu omnium primus, et hâc amiciſſimâ Literarum provocatione, et ſcribendi officio ter jam repetito dubitas tibi à me jampridem reſpondendi vices reliquorum expoſtulatione liberaſti. Quanquam fateor acceſſiſſe ad illam ſilentii cauſam, turbulentiſſimus iſte, ex quo domum reverſus ſum, *Britanniæ* noſtræ ſtatus, qui animum meum paulo poſt ab ſtudiis excolendis, ad vitam et fortunas quoquo modo tuendas neceſſario convertit. Ecquem tu inter tot Civium commiſſa prælia, cædes, fugas, bonorum direptiones, receſſum otio Literario tutum dari putes poſſe? Nos tamen etiam inter hæc mala, quoniam de ſtudiis meis certior fieri poſtulas, ſermone patrio haud pauca in lucem dedimus; quæ niſi eſſent *Anglice* ſcripta, libens ad vos mitterem, quorum judiciis plurimum tribuo. Poematum quidem quæ pars *Latina* eſt, quoniam expetis, brevi mittam; atque id ſponte jamdudum feciſſem, niſi quod, propter ea quæ in Pontificem *Romanum* aliquot paginis aſperius dicta ſunt, ſuſpicabar veſtris auribus fore minus grata. Nunc abs te peto, ut quam veniam, non dico *Aligerio*, et *Petrarchæ* veſtro eadem in cauſa, ſed meæ, ut ſcis, olim apud vos loquendi libertati, ſingulari cum humanitate, dare conſueviſtis, eandem impetres (nam de te mihi perſuaſum eſt) ab cæteris amicis, quoties de veſtris ritibus noſtro more loquendum erit. Exequias *Ludovici* Regis à te deſcriptas libenter lego, in quibus *Mercurium* tuum, non compitalem illum et mercimoniis

addictum, quem te nuper colere jocaris, ſed facundum illum, Muſis acceptum, et *Mercurialium* virorum præſidem, agnoſco. Reſtat ut de ratione aliqua et modo inter nos conſtet, quo literæ deinceps noſtræ certo itinere utrinque commeare poſſint. Quod non admodum difficile videtur, cum tot noſtri Mercatores negotia apud vos, et multà, et ampla habeant, quorum Tabellarii ſingulis hebdomadis ultro citroque curſitant; quorum et navigia haud multo rarius hinc illinc ſolvunt. Hanc ego curam *Jacobo* Bibliopolæ, vel ejus hero mihi familiariſſimo, recte, ut ſpero, committam. Tu interim, mi *Carole*, valebis, et *Cultellino*, *Francino*, *Freſcobaldo*, *Malateſtæ*, *Clementillo* minori, et ſi quem alium noſtri amantiorem noviſti; toti denique *Gaddianæ* Academiæ, ſalutem meo nomine plurimam dices. Interim vale.

Londino, Aprilis 21. 1647.

11. *Hermanno Millio*, Comitis *Oldenburgici* Oratori.

AD Literas tuas, Nobiliſſime *Hermanne*, 17 *Decemb.* ad me datas, antequam reſpondeam; ne me ſilentii tam diutini reum fortaſſis apud te peragas, primum omnium oportet exponam, cur non reſponderem prius. Primum igitur ne neſcias, moram attulit, quæ perpetua jam fere Adverſatrix mihi eſt, adverſa valetudo; deinde valetudinis cauſa, neceſſaria quædam et ſubita in ædes alias migratio, quam eo die forte inceperam, quo tuæ ad me Literæ perferebantur; poſtremo certe pudor, non habuiſſe me quicquam de tuo negotio quod gratum fore tibi judicabam. Nam cum poſtridie in Dominum *Froſtium* caſu incidiſſem, exque eo diligenter quærerem, ecquod tibi reſponſum etiamnum decerneretur? (ipſe enim à Concilio valetudinarius ſæpe aberam) reſpondit, et commotior quidem, nihil dum decerni, ſeque in ex-

pedienda re iſta nihil proficere. Satius itaque duxi ad tempus ſilere, quam id quod moleſtum tibi ſciebam fore, extemplo ſcribere, donec, quod ipſe vellem, tuque tantopere expetebas, libentiſſime poſſem ſcribere; quod et hodie, uti ſpero, perfeci; nam cum in Concilio Præſidem de tuo negotio ſemel atque iterum commonefeciſſem, ſtatim ille retulit, adeóque in craſtinum diem de reſponſo quamprimum tibi dando conſtituta deliberatio eſt. Hac de re ſi primus ipſe, quod conabar certiorem te facerem, et tibi jucundiſſimum, et mei in te ſtudii indicium aliquod fore exiſtimabam.

Weſtmonaſterio.

12. *Clariſſimo Viro* Leonardo Philaræ *Athenienſi, Ducis* Parmenſis *ad Regem* Galliæ *Legato.*

BEnevolentiam erga me tuam, Ornatiſſime *Leonarde Philara,* nec non etiam præclarum de noſtra pro P. A. Defenſione judicium, ex Literis tuis ad Dominum *Augerium* Virum apud nos, in obeundis ab hac Republica Legationibus, fide eximiâ illuſtrem, partim eâ de re ſcriptis cognovi: miſſam deinde ſalutem cum effigie, atque Elogio tuis ſane virtutibus digniſſimo; Literas denique abs te humaniſſimas per eundem accepi. Atque ego quidem cum nec *Germanorum* ingenia, ne *Cymbrorum* quidem, aut *Suecorum* aſpernari ſoleo, tum certe tuum, qui et *Athenis Atticis* natus, et, Literarum ſtudiis apud *Italos* fœliciter peractis magno rerum uſu Honores ampliſſimos es conſecutus, judicium de me non poſſum quin plurimi faciam. Cum enim *Alexander* ille magnus in terris ultimis bellum gerens, tantos ſe Militiæ labores pertuliſſe teſtatus ſit, τῆς παρ' Ἀθηναίων ἐνδοξίας ἕνεκα; quidni ego mihi gratuler, meque ornari quam maxime putem, ejus Viri laudibus, in quo jam uno priſcorum

Athenienſium Artes, atque Virtutes illæ celebratiſſimæ, renaſci tam longo intervallo, et refloreſcere videntur. Quâ ex urbe cum tot Viri Diſertiſſimi prodierint, eorum potiſſimùm ſcriptis ab adoleſcentia pervolvendis, didiciſſe me libens fateor quicquid ego in Literis profeci. Quod ſi mihi tanta vis dicendi accepta ab illis et quaſi transfuſa ineſſet, ut exercitus noſtros et claſſes ad liberandam ab *Ottomannico* tyranno *Græciam*, Eloquentiæ patriam, excitare poſſem, ad quod facinus egregium noſtras opes pene implorare videris, facerem profecto id quo nihil mihi antiquius aut in votis prius eſſet. Quid enim vel fortiſſimi olim Viri, vel eloquentiſſimi glorioſius aut ſe dignius eſſe duxerunt quam vel ſuadendo vel fortiter faciendo ἐλευθέρους καὶ αὐτονόμους ποιείσθαι τοὺς Ἕλληνας? Verùm et aliud quiddam præterea tentandum eſt, meâ quidem ſententia longe maximum, ut quis antiquam in animis *Græcorum* virtutem, induſtriam, laborum tolerantiam, antiqua illa ſtudia dicendo, ſuſcitare atque accendere poſſit. Hoc ſi quis effecerit, quod à nemine potius quam abs te, pro tua illa inſigni erga patriam pietate, cum ſumma prudentia, reique militaris peritia, ſummo denique recuperandæ libertatis priſtinæ ſtudio conjunctâ, expectare debemus; neque ipſos ſibi *Græcos* neque ullam Gentem *Græcis* defuturam eſſe confido. Vale.

Londino, Jun. 1652.

13. *Richardo Hetho.*

SI quam ego operam, Amice Spectatiſſime, vel in ſtudiis tuis promovendis, vel in eorum ſubſidio comparando, unquam potui conferre, quæ ſane aut nulla plane, aut perexigua fuit; tamen eam in bona indole, quamvis ſerius cognitâ tam bene tamque fœliciter collatam, haud uno profecto nomine gaudeo;

eam etiam adeo frugiferam fuiſſe, ut et Eccleſiæ Paſtorem probum, Patriæ bonum Civem, mihi denique Amicum gratiſſimum pepererit. Quod equidem, cum ex cætera vita tua atque ex eo, quod de Religione et ſimul de Republica præclare ſentis, tum præcipue ex ſingulari animi tui gratitudine, quæ nulla abſentiâ, nullo ætatis decurſu, extingui aut minui poteſt, facile intelligo. Neque enim poteſt fieri, niſi in virtute ac pietate, rerumque optimarum ſtudiis, progreſſus pluſquam mediocres feciſſes, ut in eos, qui tibi ad ea acquirenda vel minimum adjumentum attulere, tam grato animo eſſes. Quapropter, mi alumne, hoc enim nomine in te utor libenter, ſi ſinis; ſic velim exiſtimes, tecum primis à me diligi, nec mihi quicquam optatius fore, quam, ſi tua commoda rationeſque ferrent, quod et tibi etiam in votis eſſe video, ut poſſis prope me alicubi degere, quo frequentior inter nos atque jucundior, et vitæ uſus et ſtudiorum eſſet. Verum de eo, prout Numini viſum erit, tibique expediverit. Quod ſcripſeris deinceps, poteris, ſi placet, noſtro ſermone ſcribere (quanquam tu quidem *Latinis* haud parum profeciſti) nequando ſcriptionis labor alterutrum noſtrum ſegniorem forte ad ſcribendum reddiderit, utque ſenſus animi noſter inter nos, nullis exteri ſermonis vinculis conſtrictus, eo liberius expromere ſe poſſit. Literas autem tuas cuivis, credo, ex ejus famulitio, cujus mentionem feciſti, rectiſſime committes. Vale.

Weſtmonaſterio, Decemb. 13. 1652.

14. *Henrico Oldenburgo Bremenſium* ad Sen. A. Oratori.

PRiores Literæ tuæ, Vir Ornatiſſime, tum mihi ſunt datæ, cum Tabellarius veſter diceretur jamjam rediturus: quo factum eſt, ut reſcribendi eo tempore

facultas nulla eſſet: id vero quamprimum facere cogitantem inopinatæ quædam occupationes excepêre; quæ niſi accidiſſent, Librum profecto, defenſionis licet titulo munitum, non ita nudum ad te ſine excuſatione miſiſſem; cum ecce tuæ ad me alteræ, in quibus pro muneris tenuitate ſatis ſupérque gratiarum ſunt actæ. Et erat quidem haud ſemel in animo, *Latinis* tuis noſtra reponere; ut qui ſermonem noſtrum exteris omnibus, quos ego quidem novi, accuratius ac fœlicius addidiceris, ne quam occaſionem eundem quoque ſcribendi, quod æque te arbitror accurate poſſe, amitteres. Verum id prout dehinc impetus tulerit, tua perinde optio ſit. De argumento quod ſcribis, plane mecum ſentis, clamorem iſtiuſmodi ad cœlum ſenſus omnes humanos fugere: quo impudentior ſit is, neceſſe eſt, qui audiſſe ſe eum tam audacter affirmaverit. Is autem quis ſit, ſcrupulum injeciſti: atqui dudum, aliquoties hâc de re eſſemus inter nos locuti, tuque recens ex *Hollandia* huc veniſſes, nulla tibi de Authore dubitatio ſubeſſe videbatur; quin is *Morus* fuiſſet: eam nimirum iis in locis famam obtinuiſſe, neminem præterea nominari. Si quid igitur hac de re certius nunc demum habes, me rogo certiorem facias. De argumenti tractatione vellem equidem (quid enim diſſimulem) abs te non diſſentire; id pene ut audeam quid eſt quod perſuadere facilius poſſit, quam virorum, qualis tu es, cordatorum ſincerum judicium, omníſque expers adulationis laudatio? Ad alia ut me parem, neſcio ſane an nobiliora aut utiliora (quid enim in rebus humanis aſſerendâ libertate nobilius aut utilius eſſe poſſit?) ſiquidem per valetudinem et hanc luminum orbitatem, omni ſenectute graviorem, ſi denique per hujuſmodi Rabularum clamores licuerit, facile induci potero: neque enim iners otium unquam mihi placuit, et hoc cum libertatis adverſariis inopinatum certamen, diverſis longe, et amœnioribus omnino me

ſtudiis intentum, ad ſe rapuit invitum; ita tamen ut rei geſtæ, quando id neceſſe erat nequaquam pœniteat: nam in vanis operam conſumpſiſſe me, quod innuere videris, longe abeſt, ut putem. Verum de his alias; tu tandem, Vir Doctiſſime, ne te prolixius detineam, vale; meque in tuis numera.

Weſtmonaſterio, Julii 6. 1654.

15. *Leonardo Philaræ Athenienſi.*

CUm ſim à pueritia totius *Græci* nominis, tuarúmque in primis *Athenarum* cultor, ſi quis alius, tum una hoc ſemper mihi perſuaſiſſimum habebam, fore ut illa urbs præclaram aliquando redditura vicem eſſet benevolentiæ erga ſe meæ. Neque defuit ſane tuæ Patriæ Nobiliſſimæ antiquus ille genius augurio meo; dedítque te nobis et germanum *Atticum* et noſtri amantiſſimum: Qui me, ſcriptis duntaxat notum, et locis ipſe disjunctus humaniſſime per Literas compellaveris, et *Londinum* poſtea inopinatus adveniens, viſenſque non videntem, etiam in ea calamitate, propter quam conſpectior nemini, deſpectior multis fortaſſe ſim, eadem benevolentiâ proſequaris. Cum itaque author mihi ſis, ut viſus recuperandi ſpem omnem ne abjiciam, habere te amicum ac neceſſarium tuum *Pariſiis Tevenotum* Medicum, in curandis præſertim oculis præſtantiſſimum, quem ſis de meis luminibus conſulturus, ſi modo acceperis à me unde is cauſas morbi et ſymptomata poſſit intelligere; faciam equidem quod hortaris, ne oblatam undecunque divinitus fortaſſis opem repudiare videar. Decennium, opinor, plus minus eſt, ex quo debilitari atque habeſcere viſum ſenſi eodémque tempore lienem, viſceráque omnia gravari, flatibuſque vexari: et mane quidem, ſiquid pro more legere cœpiſſem, oculi ſtatim penitus dolere, lectionemque refugere, poſt me-

diocrem deinde corporis exercitationem recreari; quam aſpexiſſem lucernam, Iris quædam viſa eſt redimere: haud ita multò poſt ſiniſtrâ in parte oculi ſiniſtri (is enim oculus aliquot annis prius altera nubilavit) caligo oborta, quæ ad latus illud ſita erant, omnia eripiebat. Anteriora quoque, ſi dexterum forte oculum clauſiſſem, minora viſa ſunt. Deficiente per hoc fere triennium ſenſim atque paulatim altero quoque lumine, aliquot ante menſibus quam viſus omnis aboleretur, quæ immotus ipſe cernerem, viſa ſunt omnia nunc dextrorſum, nunc ſiniſtrorſum natare; frontem totam atque tempora inveterati quidem vapores videntur inſediſſe; qui ſomnolentâ quadam gravitate oculos, à cibo præſertim uſque ad veſperam, plerunque urgent atque deprimunt; ut mihi haud raro veniat in mentem in *Salmydeſſii* Vatis *Phinei* in *Argonauticis*,

——— κάρος δέ μιν ἀμφεκάλυψεν
πορφύρεος· γαίαν δὲ πέριξ ἐδόκησε φερεσθαι
νειόθεν, ἀβληχρῷ δ' επὶ κώματι κέκλιτ' ἄναυδος.

Sed neque illud omiſerim, dum adhuc viſûs aliquantum ſupererat, ut primum in lecto decubuiſſem, meque in alterutrum latus reclinaſſem, conſueviſſe copioſum lumen clauſis oculis emicare; deinde, imminuto indies viſu colores perinde obſcuriores cum impetu et fragore quodam intimo exilire; nunc autem, quaſi extincto lucido, merus nigror, aut cineraceo diſtinctus, et quaſi intextus ſolet ſe affundere: *Caligo* tamen quæ perpetuo obverſatur, tam noctu, quam interdiu albenti ſemper quam nigricanti propior videtur; et volvente ſe oculo aliquantillum lucis quaſi per rimulam admittit. Ex quo tametſi Medico tantundem quoque ſpei poſſit elucere, tamen ut in re plane inſanabili, ita me paro atque compono; illudque ſæpe cogito, cum deſtinati cuique dies tenebrarum, quod monet Sapiens multi ſint, meas adhuc

tenebras, ſingulari Numinis benignitate, inter otium et ſtudia, vocéſque amicorum, et ſalutationes, illis lethalibus multo eſſe mitiores. Quod ſi, ut ſcriptum eſt, non ſolo pane vivet homo, ſed omni verbo prodeunte per os *Dei*, quid eſt, cur quis in hoc itidem non acquieſcat, non ſolis ſe oculis, ſed *Dei* ductu an providentia ſatis oculatum eſſe. Sane dummodo ipſe mihi proſpicit, ipſe mihi providet, quod facit, meque per omnem vitam quaſi manu ducit atque deducit, ne ego meos oculos, quandoquidem ipſi ſic viſum eſt, libens feriari juſſero. Teque, mi *Philara*, quocunque res ceciderit, non minus forti et confirmato animo, quam ſi *Lynceus* eſſem, valere jubeo.

Weſtmonaſterio, Septemb. 28. 1654.

16. *Leoni ab Aizema.*

PErgratum eſt eandem adhuc memoriam retinere te mei, quam antea benevolentiam, dum apud nos eras, me ſemel atque iterum inviſendo, perhumaniter ſignificaſti. Ad Librum quod attinet de divortiis, quem dediſſe te cuidam *Hollandice* vertendum ſcribis, mallem equidem *Latine* vertendum dediſſes: Nam vulgus opiniones nondum vulgares, quemadmodum excipere ſoleat, in iis libris expertus jam ſum. Tres enim ea de re tractatus olim ſcripſi: Primum duobus Libris, quibus Doctrina et Diſciplina divortii, is enim libro titulus eſt, diffuſe continetur: Alterum qui *Tetrachordon* inſcribitur, et in quo quatuor præcipua loca Scripturæ ſupra ea doctrina quæ ſunt, explicantur: Tertium, *Colaſterion*, in quo cuidam *Sciolo* reſpondetur. Quem horum Tractatum vertendum dederis, quamve editionem, neſcio; nam eorum primus bis editus eſt, et poſteriori editione multo auctius. Qua de re niſi certior jam factus ſis, aut ſi quid à me aliud velle te intellexero, ut vel Editionem cor-

rectiorem, vel reliquos Tractatus tibi mittam, faciam ſedulo et libenter. Nam mutatum in iis quicquam aut additum non eſt in præſentia quod velim. Itaque ſi in tua ſententia præſtiteris, fidum ego mihi Interpretem, tibi fauſta omnia exopto.

Weſtmonaſterio, Feb. 5. 1654.

17. *Ezechieli Spanhemio Genevenſi.*

NEſcio quo caſu acciderit, ut Literæ tuæ poſt paulo minus tres menſes mihi ſint redditæ, quam abs te datæ: meis profecto expeditiore prorſus ad te commeatu plane eſt opus; quas dum de die in diem ſcribere conſtituebam, occupationibus quibuſdam continuis impeditus, in alterum fere trimeſtre ſpatium procraſtinaſſe me ſentio. Tu vero ex hac mea tarditate reſcribendi velim intelligas, benevolentiæ erga me tuæ non refrixiſſe gratiam, ſed eo altius inſediſſe memoriam, quo ſæpius atque diutius de officio meo viciſſim tibi reddendo indies cogitabam. Habet hoc ſaltem officii tarda ſolutio quo ſe excuſet, dum clarius confitetur deberi, quod tanto poſt tempore, quam quod ſtatim perſolvitur. Illa te imprimis Literarum initio non fefellit de me opinio; non mirari ſi à peregrino homine ſalutor: neque enim rectius de me ſenſeris, quam ſi ſic exiſtimes, neminem me virum bonum in peregrini aut ignoti numero habere. Talem te eſſe facile mihi perſuadetur, cum quòd Patris doctiſſimi atque ſanctiſſimi es filius, tum quod à Viris bonis bonus exiſtimaris, tum denique quod odiſti malos. Cum quibus, quandoquidem mihi quoque bellum eſſe contigit, fecit pro humanitate ſua *Calandrinus*, déque mea ſententia, ut ſignificaret tibi, pergratum mihi fore, ſi contra communem adverſarium tua ſubſidia mecum communicaſſes. Id quod his ipſis Literis perhumaniter feciſti, quarum

partem, tacito Authoris nomine, tuo erga me ſtudio confiſus, in defenſionem meam pro teſtimonio inſerere non dubitavi. Quem ego Librum, ut primum in lucem prodierit, ſi quis erit cui recte poſſim committere, mittendum ad te curabo. Tu interim quas ad me Literas deſtinaveris, *Turrettino Genevenſi Londini* commoranti, cujus illic fratrem nôſti, haud fruſtra, puto, inſcripſeris: per quem ut ad vos hæ noſtræ, ita ad nos veſtræ, commodiſſime pervenerint. De cætero ſcias velim, et te plurimi tuo merito à me fieri, meque uti porro abs te diligar, imprimis velle.

Weſtmonaſterio, Martii 24. 1654.

18. *Henrico Oldenburgo Bremenſium* ad Sen. A. Oratori.

OCcupatiorem repererunt me tuæ Literæ quas Adoleſcens *Ranaleius* attulit, unde cogor eſſe brevior quam vellem: tu vero quas abiens promiſeras, eas ita probe reddidiſti, ut æs alienum nemo ſanctius ad *Calendas*, credo, perſolviſſet. Seceſſum iſtum tibi, quamvis mihi fraudi ſit, tamen quoniam tibi eſt voluptati, gratulor; tum illam quoque fœlicitatem animi tui, quem ab urbano vel ambitione vel otio ad ſublimium rerum contemplationem tam facile potes attollere. Quid autem ſeceſſus ille conferat, præter Librorum copiam, neſcio: et quos illic nactus es Studiorum ſocios eos ſuopte ingenio potius quam diſciplina loci tales eſſe exiſtimem; niſi forte ob deſiderium tui iniquior ſum iſti loco quia te detinet. Ipſe interim recte animadvertis, nimis illic multos eſſe qui ſuis inaniſſimis argutiis tam divina quam humana contaminent, ne plane nihil agere videantur dignum tot ſtipendiis, quibus peſſimo publico aluntur. Sed tu iſta melius per te ſapis. Tam vetuſti à diluvio uſque *Sinenſium* faſti, quos ab Jeſuita *Mar-*

tinio promiſſos eſſe ſcribis, propter rerum novitatem avidiſſime proculdubio expectantur: verum auctoritatis, aut firmamenti, ad *Moſaicos* Libros adjungere quid poſſint non video. Salutem tibi reddit *Cyriacus* noſter quem ſalutatum volebas. Vale.

Weſtmonaſterio, Junii 25. 1656.

19. *Nobiliſſimo* Adoleſcenti *Richardo Joneſio.*

PArantem me ſemel atque iterum ad proximas tuas Literas reſcribere, ſubita quædam negotia, cujuſmodi mea ſunt, ut noſti, præverterunt: poſtea excurriſſe te in vicina quædam loca audiveram; nunc diſcedens in *Hyberniam* mater tua præſtantiſſima, cujus diſceſſu uterque noſtrum dolere haud mediocriter debemus, nam et mihi omnium neceſſitudinum loco fuit, has ad te Literas ipſa perfert. Tu vero quod de meo erga te ſtudio perſuaſus es, recte facis; tibique tanto plus indies perſuadeas velim, quanto plus bonæ indolis, bonæque frugis in te eſſe, facis ut intelligam. Id quod *Deo* dante, non ſolum in te recipis, ſed quaſi ego te ſponſione laceſſiſſem, facturum te ſatiſdas atque vadaris; et velut judicium pati et judicatum ſolvere ni facias, non recuſas: delector ſane hâc tuâ de temetipſo tam bonâ ſpe; cui nunc deeſſe non potes; quin ſimul non promiſſis modo tuis non ſtetiſſe, verum etiam vadimonium ipſe tuum deſeruiſſe videare. Quod ſcribis non diſplicere tibi *Oxonium*, ex eo profeciſſe te quicquam aut ſapientiorem eſſe factum, non adducis ut credam: id mihi longe aliis rebus oſtendere debebis. Victorias Principum quas laudibus tollis, et res ejuſmodi in quibus vis plurimum poteſt, nolim te Philoſophos jam audientem nimis admirari. Quid enim magnopere mirandum eſt, ſi vervecum in Patria valida naſcantur cornua, quæ urbes et oppida arietare valentiſſime poſſint? Tu

magna exempla non ex vi et robore, ſed ex juſtitia et temperantia ab ineunte ætate ponderare jam diſce atque cognoſcere, Vale; meóque fac nomine, ſalutem Ornatiſſimo Viro *Henrico Oldenburgo* tuo Contubernali plurimam dicas.

Weſtm. Sept. 21. 1656.

20. *Ornatiſſimo Adoleſcenti* Petro Heimbachio.

PRomiſſa tua, mi *Heimbachi*, cæteráque omnia, quæ tua virtus præ ſe fert, cumulate impleviſti, præterquam deſiderium meum reditus tui quem intra duos ad ſummum menſes fore pollicebaris; nunc niſi me temporis ratio tui cupidum fallit, trimeſtris pene abes. De *Atlante*, quod abs te petebam, abunde præſtitiſti; non ut mihi comparares, ſed tantummodo ut pretium Libri minimum indagares: centum et triginta *Florenos* poſtulari ſcribis; montem illum opinor *Mauritanum*, non Librum *Atlantem*, dicis tam immani pretio coemendum. Ea nunc etiam Typographorum in excudendis Libris luxuries eſt, ut Bibliothecæ non minus quam Villæ ſumptuoſa ſupellex jam facta videatur. Mihi certe cum pictæ Tabulæ ob cæcitatem uſui eſſe vix poſſint, dum orbem terræ fruſtra cæcis oculis perluſtro, quanti illum Librum emiſſem, vereor ne tanti videar lugere potius orbitatem meam. Tu hanc inſuper impendas mihi operam, rogo, ut cum reverſus eris, certiorem me facere queas, quot ſint integri operis illius volumina, et duarum Editionum, *Blavianæ* videlicet et *Janſenianæ*, utra ſit auctior et accuratior: id quod ex teipſo jam brevi redituro potius quam ex alteris Literis, coram auditurum me eſſe ſpero. Interim vale, teque nobis quamprimum redde.

Weſtm. Novemb. 8, 1656.

21. *Ornatiſſimo Viro* Emerico Bigotio.

QUod in *Angliam* trajicienti tibi dignus ſum viſus, quem præter cæteros viſendum duceres et ſalutandum, fuit ſane mihi et meritò quidem gratum; quod per Literas tanto etiam intervallo nunc denuo ſalutas, id aliquanto fuit gratius. Poteras enim primò aliorum fortaſſis opinione ductus ad me veniſſe, per Literas nunc redire, niſi proprio judicio vel ſaltem benevolentiâ reductus, vix poteras. Unde eſt ſane, ut poſſe videar jure mihi gratulari: multi enim ſcriptis editis floruere, quorum viva vox et conſuetudo quotidiana nihil fere prætulit non demiſſum atque vulgare: ego ſi id aſſequi poſſum, ut ſi qua commode ſcripſi, iis par animo ac moribus eſſe videar; et pondus ipſe ſcriptis addidero, et laudem viciſſim, quantulacunque ea eſt, eo tamen majorem ab ipſis retulero: cum rectum et laudabile quod eſt, id non magis ab Authoribus præſtantiſſimis accepiſſe, quam ab intimo ſenſu mentis atque animi depromſiſſe purum atque ſincerum videbor. De mea igitur animi tranquillitate in hoc tanto luminis detrimento deque mea in excipiendis exteris hominibus comitate ac ſtudio, perſuaſum tibi eſſe gaudeo. Orbitatem certe luminis quidni leniter feram, quod non tam amiſſum quam revocatum intus atque retractum, ad acuendam potius mentis aciem quam ad hebetandam, ſperem. Quo fit, ut neque Literis iraſcar, nec earum ſtudio penitus intermittam, etiamſi me tam male multaverint: tam enim moroſus ne ſim, *Myſorum* Regis *Telephi* ſaltem exemplum erudiit; qui eo telo, quo vulneratus eſt, ſanari poſtea non recuſavit. Quod ad illum Librum de modo tenendi Parlamenta quem apud te habes, ejus deſignata loca ex Codice Clariſſimi Viri Domini *Bradſciavi*, nec non ex Codice *Cot-*

toniano, vel emendanda, vel dubia ſi erant, confirmanda curavi; ut ex reddita hic tibi tua chartula perſpicies. Quod autem ſcire cupis, num etiam in arce *Londinenſi* Autographum hujus Libri extet, miſi qui id quæreret ex feciali, cui Actorum cuſtodia mandata eſt, et quo ipſe utor familiariter: reſpondit is, nullum exemplar illius Libri iis in monumentis extare. Tu viciſſim quam mihi operam defers in re libraria procuranda, pergratum habeo: deſunt mihi ex *Byzantinis* Hiſtoriis, *Theophanis* Chronographia *Græc. Lat.* fol. *Conſtant. Manaſſis* Breviarium Hiſtoricum, et Codini Excerpta de Antiquit. C. P. *Græc. Lat.* fol. *Anaſtaſii* Bibliothecarii Hiſt. et Vitæ *Rom.* Pontific. fol. quibus *Michaelem Glycam*, et *Joannem Sinnamum*, *Annæ Commenæ* Continuatorem ex eadem Typographia, ſi modo prodierunt, rogo adjicias: quàm queas minimo non addo; cum quòd, id ut te moneam hominem frugaliſſimum, non eſt opus, tum quòd pretium eorum Librorum certum eſſe aiunt, et omnibus notum: nummos D. *Stuppius* numeratò ſe tibi curaturum recepit, nec non etiam de Vectura, quæ ſit commodiſſima, proviſurum. Ego vero quæ tu vis, quæque optas, cupio tibi omnia. Vale.

Weſtmonaſterio, Martii 24. 1656.

22. *Nobili Adoleſcenti* Richardo Joneſio.

TArdius multo accepi Literas tuas quam abs te datæ ſunt, poſt quindecim puto dies quam ſepoſitæ alicubi apud matrem delituiſſent. Ex quibus tandem ſtudium erga me tuum gratique animi ſenſum libentiſſime cognovi: mea certe erga te benevolentia monitáque fidiſſima, neque optimæ matris tuæ de me opinioni atque fiduciæ, neque indoli tuæ unquam defuere. Eſt quidem, ut ſcribis, amœnitatis atque ſalubritatis eo in loco, quo nunc receſſiſti, eſt et Li-

brorum quod Academiæ ſatis eſſe poſſit; ſi ad ingenium incolarum tantum conferret iſta ſoli amœnitas, quantum ad delicias confert, ad felicitatem illius loci nihil deeſſe videretur. Et Bibliotheca etiam illic inſtructiſſima eſt; verum niſi ſtudioſorum mentes Diſciplinis optimis inſtructiores inde reddantur, Apothecam Librorum illam quam Bibliothecam rectius dixeris. Oportere itaque ad hæc omnia diſcendi animum atque induſtriam accedere percommode ſane agnoſcis. Tu ex iſta ſententia, nequando tecum agere neceſſe habeam, etiam atque etiam vide; id facillimo negotio evitabis, ſi Ornatiſſimi Viri *Henrici Oldenburgi* qui tibi præſto eſt, graviſſimis atque amiciſſimis præceptis diligenter parueris. Vale mi *Richarde* dilectiſſime, et ad Virtutem ac Pietatem, Matris præſtantiſſimæ Fœminæ exemplo, veluti *Timotheum* alterum, ſinito te adhorter atque accendam.

Weſtmonaſterio.

23. *Illuſtriſſimo Domino* Henrico de Braſs.

VIdeo te, Domine, id quod perpauci ex hodierna juventute faciunt, qui oras exteras perluſtrant, non juvenilium ſtudiorum ſed amplioris undique comparandæ eruditionis causâ, veterum exemplo Philoſophorum, recte et ſapienter peregrinari. Quanquam ea quæ ſcribis quoties intueor, ad eruditionem non tam aliunde capiendam, quam aliis impertiendam, ad commutandas potius, quam ad coemendas bonas merces, acceſſiſſe ad exteros videris. Atque utinam mihi tam facile eſſet, iſta tua præclara ſtudia rebus omnibus adjuvare ac promovere, quam eſt jucundum ſane et pergratum tuam egregiam indolem id à me petere. Quod ſcribis tamen ſtatuiſſe te ut ad me ſcriberes, meáque reſponſa peteres ad eas difficultates enucleandas, circa quas à multis ſæculis

Hiſtoriarum Scriptores videntur caligaſſe, nihil equidem hujuſmodi neque unquam mihi ſumpſi, neque auſim ſumere. De *Salluſtio* quod ſcribis, dicam libere, quoniam ita vis plane ut dicam quod ſentio, *Salluſtium* cuivis *Latino* Hiſtorico me quidem anteferre; quæ etiam conſtans fere Antiquorum ſententia fuit. Habet ſuas laudes tuus *Tacitus;* ſed eas meo quidem judicio maximas, quod *Salluſtium* nervis omnibus ſit imitatus. Cum hæc tecum coram diſſererem, perfeciſſe videor, quantum ex eo quod ſcribis conjicio, ut de illo cordatiſſimo Scriptore ipſe jam idem prope ſentias: adeóque ex me quæris, cum is in exordio Belli *Catilinarii* perdifficile eſſe dixerit Hiſtoriam ſcribere, propterea quod facta dictis exæquanda ſunt, qua potiſſimum ratione id aſſequi Hiſtoriarum ſcriptorem poſſe exiſtimem. Ego vero ſic exiſtimo; qui geſtas res dignas digne ſcripſerit, eum animo non minus magno rerumque uſu præditum ſcribere oportere, quam is qui eas geſſerit: ut vel maximas pari animo comprehendere atque metiri poſſit, et comprehenſas ſermone puro atque caſto diſtincte gravitérque narrare: nam ut ornate, non admodum laboro; Hiſtoricum enim, non Oratorem requiro. Crebras etiam ſententias, et judicia de rebus geſtis interjecta prolixe nollem, ne, interruptâ rerum ſerie, quod Politici Scriptoris munus eſt Hiſtoricus invadat; qui ſi in conſiliis explicandis, factiſque enarrandis, non ſuum ingenium aut conjecturam, ſed veritatem potiſſimum ſequitur, ſuarum profecto partium ſatagit. Addiderim et illud Salluſtianum, qua in re ipſe *Catonem* maxime laudavit, poſſe multa paucis abſolvere; id quod ſine acerrimo judicio, atque etiam temperantiâ quâdam neminem poſſe arbitror. Sunt multi in quibus vel ſermonis elegantiam, vel congeſtarum rerum copiam non deſideres, qui brevitatem cum copia conjunxerit, id eſt, qui multa paucis abſolverit, princeps meo judicio *Latinorum* eſt

Salluſtius. Has ego virtutes Hiſtorico ineſſe putem oportere, qui facta dictis exæquaturum ſe ſperet. Verum quid ego tibi iſta? ad quæ tu ipſe, quo es ingenio, per te ſufficis; quíque eam ingreſſus es viam, in qua ſi pergis, neminem te ipſo doctiorem poteris brevi conſulere: et uti pergas, quanquam tibi hortatu non opus eſt cujuſquam, ne omnino tamen nihil pro expectatione tua reſpondiſſe videar, quantum valere me auctoritate apud te ſinis, hortor magnopere atque auctor ſum. Vale, tuáque virtute et ſapientiæ acquirendæ ſtudio macte eſto.

Weſtmonaſterio, Idibus Quintil. 1657.

24. *Henrico Oldenburgo.*

QUod *Salmurium* peregrinationis veſtræ, ut puto, ſedem incolumes perveniſtis, gaudeo: hoc enim te non fefellit, id mihi imprimis gratiſſimum fore; ut qui et te merito tuo diligam, et ſuſcepti itineris cauſam tam eſſe honeſtam atque laudabilem ſciam. Quod autem audîſti accerſitum Eccleſiæ tam illuſtri erudiendæ Antiſtitem tam infamem, id mallem quivis alius in *Charontis,* quam tu in Charentonis cymba audîſſes: verendum enim eſt valde, ne toto cœlo devius fruſtretur, quiſquis tam fœdo auſpice perventurum ſe unquam ad ſuperos putat. Væ illi Eccleſiæ (Deus modo avertat omen) ubi tales Miniſtri aurium causâ potiſſimum placent, quos Eccleſia, ſi reformata vere vult dici, ejiceret rectius quam cooptaret. Quod Scripta noſtra nemini niſi poſcenti impertîſti, recte tu quidem et eleganter, neque ex mea ſolum, ſed etiam ex *Horatiana* Sententia feciſti;

> *Ne ſtudio noſtri pecces, odiumque libellis*
> *Sedulus importes operâ vehemente.*

Commorabatur vir doctus quidam, familiaris meus, ſuperiore æſtate *Salmurii;* is ad me ſcripſit, librum

illum iis in locis expeti: unum exemplar duntaxat miſi: reſcripſit, placitum eſſe aliquot doctis, quibuſcum communicaverat, ut nihil ſupra. Niſi iis rem gratam facturum me fuiſſe exiſtimaſſem, parſiſſem utique et tuo oneri et ſumptui meo. Verum,

Si te forte meæ gravis uret ſarcina chartæ,
Abjicito potius, quam, quo perferre juberis,
Clitellas ferus impingas.

Laurentio noſtro, ut juſſiſti, ſalutem nomine tuo dixi: de cætero, nihil eſt quod abs te prius agi, priuſve curare velim, quam ut tu atque alumnus tuus recte valeatis, votorumque compotes ad nos quamprimum redeatis.

Weſtmonaſterio, Calend. Sextil. 1657.

25. *Nobili Adoleſcenti* Richardo Joneſio.

COnfeciſſe te ſine incommodo tam longum iter, et ſpretis *Lutetiarum* illecebris, tanta celeritate eò contendiſſe, ubi literato otio, doctorumque conſuetudine frui poſſis, et magnopere lætor, et te tuæ indolis laudo. Illic quoad te continebis in portu eris; *Syrtes* et *Scopulos*, et *Sirenum* cantus alias tibi cavendum. Quin et vindemiam, quâ oblectare te cogitas, *Salmurienſem* nimium ſitire te nolim, niſi in animo quoque ſit, muſtum illud Liberi liberiore Muſarum latice quinta plus parte diluere. Verum ad hæc, me etiam tacente, hortatorem habes eximium, quem ſi audis, tibimet profecto optime conſulueris, et præſtantiſſimam parentem tuam ſummo gaudio, et creſcente indies amore tui affeceris. Quod uti facere poſſis, à Deo. Opt. Max. petere quotidie debes. Vale, et ad nos quam optimus, boniſque artibus quam cultiſſimus, fac redeas: id mihi præter cæteros jucundiſſimum erit.

Weſtm. Calend. Sextil. 1657.

26. *Illuſtriſſimo Domino* Henrico de Braſs.

IMpeditus per hoſce dies occupationibus quibuſdam, Illuſtriſſime Domine, ſerius reſcribo quam volebam. Volebam enim eo citius, quod Literas tuas multâ jam nunc eruditione plenas, non tam præcipiendi tibi quicquam (id quod à me honoris credo mei, non uſus tui causâ poſtulas) quam gratulandi duntaxat, reliquiſſe mihi locum videbam. Gratulor autem et mihi imprimis fœlicitatem meam, qui *Salluſtii* ſententiam ita commode explicaſſe videar, et tibi tam aſſiduam illius auctoris ſapientiſſimi tanto cum fructu lectionem. De quo idem tibi auſim confirmare quod de *Cicerone Quintilianus*, ſciat ſe haud parum in re Hiſtorica profeciſſe cui placeat *Salluſtius*. Illud autem *Ariſtotelis* præceptum ex Rhetoricorum tertio quod explicatum cupis, Sententiis utendum eſt in narratione et in fide, moratum enim eſt; non video quid habeat magnopere explicandum, modo ut narratio et fides, quæ et probatio dici ſolet, ea hic intelligatur, quâ Rhetor, non quâ Hiſtoricus utitur: diverſæ enim ſunt partes Rhetoris et Hiſtorici, ſive narrant, ſive probant; quemadmodum et Artes ipſæ inter ſe diverſæ ſunt. Quid autem conveniat Hiſtorico, ex Auctoribus antiquis *Polybio*, *Halicarneſſæo*, *Diodoro*, *Cicerone*, *Luciano*, aliiſque multis, qui ea de re præcepta quædam ſparſim tradidere, rectius didiceris. Ego vero et ſtudiis tuis et itineribus ſecunda omnia atque tuta exopto, dignóſque ſucceſſus eo animo ac diligentia, quam rebus quibuſque optimis adhibere te video. Vale.

Weſtm. Decemb. 16. 1657.

27. *Ornatiſſimo Viro* Petro Heimbachio.

LIteras tuas *Hagâ* Comitis dat. 18. *Dec.* accepi: ad quas, quoniam id tuis rationibus expedire video, eodem die, quo mihi ſunt redditæ, reſcribendum putavi. In iis poſt gratias actas ob beneficia neſcio quæ mea, quæ vellem ſane non eſſent nulla, ut qui tua cauſa quidvis cupiam, petis ut te per *D. Laurentium* Oratori noſtro in *Hollandiam* deſignato commendarem: quod quidem doleo in me ſitum non eſſe; cum propter pauciſſimas familiaritates meas cum gratioſis, qui domi fere, idque libenter me contineo; tum quod is credo, è portu jam ſolvit, jamque adventat, ſecumque habet in comitatu quem ſibi ab epiſtolis vult eſſe, quod tu munus apud eum petis. Verum in ipſo diſceſſu jam Tabellarius eſt. Vale.

Weſtmonaſterio, Decemb. 18. 1657.

28. *Joanni Badiæo* Paſtori Arauſionenſi.

QUod tardius ad te reſcribo, Vir clariſſime et reverende, non recuſabit, credo noſter *Duræus*, quo minus tardioris culpam reſcriptionis à me in ipſum transferam. Poſtea enim quam ſchedulæ illius, quam mihi recitatam volebas, de iis quæ Evangelii causâ egiſſes atque perpeſſus eſſes copiam mihi fecit non diſtuli parare has ad te literas ut ei darem Tabellario, qui primus diſceſſiſſet, ſollicitus quam in partem ſilentium meum tam diuturnum interpretarere. Maximam interim habeo gratiam *Molinæo* veſtro *Nemauſenſi*, qui ſuis de me ſermonibus et amiciſſima prædicatione, tot per ea loca bonorum virorum me in gratiam immiſit. Et ſane quanquam non ſum neſcius, me vel eo quod cum adverſario tanti nominis

publice juſſus certamen non detrectaverim, vel propter argumenti celebritatem, vel denique ſcribendi genus longe latéque ſatis innotuiſſe; ſic tamen exiſtimo, me tantundem duntaxat habere famæ, quantum habeo bonæ exiſtimationis apud bonos. Atque in eadem te quoque eſſe ſententia, plane video; qui Veritatis Chriſtianæ ſtudio atque amore accenſus, tot labores pertuleris, tot hoſtes ſuſtinueris; eaque quotidie fortiter facias, quibus tantum abeſt, ut ullam ab improbis famam tibi quæras, ut eorum certiſſima odia et maledicta in te concitare non verearis. O te beatum! quem *Deus* unum ex tot millibus virorum, alioqui ſapientum atque doctorum, ex ipſis inferorum portis ac faucibus ereptum, ad tam inſignem atque intrepidam Evangelii ſui profeſſionem evocavit. Et habeo nunc quidem cur putem *Dei* voluntate ſingulari factum, ut ad te citius non reſcriberim: cum enim intelligerem ex Literis tuis, te ab infeſtis undique hoſtibus petitum atque obſeſſum, circumſpicere, et meritò quidem, quo te poſſes in extremo diſcrimine, ſi ita res tuliſſet, recipere, et *Angliam* tibi in primis placuiſſe, gaudebam equidem non uno nomine, te id conſilii cepiſſe; cum tui potiundi ſpe, tum te de mea patria tam præclare ſentire: illud dolebam, non tum vidiſſe me unde tibi hic apud nos præſertim *Anglice* neſcienti, pro eo ac deceret proſpectum eſſet poſſet. Nunc vero peropportune accidit ut Miniſter quidam *Gallicus* ætate confectus, ante paucos dies è vita migraverit. In iſta Eccleſia qui plurimum poſſunt, teque illis in locis non ſatis tutò verſari intelligunt (non hoc incertis rumoribus collectum, ſed ex ipſis auditum refero) cooptatum te illius Miniſtri in locum ſummopere cupiunt, immo invitant; ſumptuſque itineris ſuppeditandos tibi decreverunt; atque ita tibi de re familiari proviſum iri pollicentur, ut Miniſtrorum apud nos *Gallicorum* nemini melius; nec tibi quicquam defore, quod ad

munus Evangelicum apud ſe libenter obeundum poſſit conducere. Quare advola quamprimum, ſi me audis, Vir Reverende, ad cupidiſſimos tui, meſſem hic meſſurus, etſi commodorum hujus mundi fortaſſe non ita uberem, tamen, quam tui ſimilis potiſſimum exoptant, animarum, ut ſpero, numeroſam: tibique perſuadeas, te viris bonis omnibus expectatiſſimum eſſe venturum; et quanto citius, tanto gratiorem. Vale.

Weſtmonaſterio. April. 21. 1659.

29. *Henrico Oldenburgo.*

SIlentii, quam petis veniam tui, dabis potius mei; cujus erant, ſi memini, reſpondendi vices. Me certe non imminuta erga te voluntas, hoc enim perſuaſiſſimum tibi eſſe velim, ſed vel ſtudia, vel curæ domeſticæ impediverant, vel ipſa fortaſſe ad ſcribendum pigritia, intermiſſi officii reum facit. Quod ſcire cupis, valeo equidem, *Deo* juvante, ut ſoleo: ab hiſtoria noſtrorum motuum concinnanda, quod hortari videris, longe abſum; ſunt enim ſilentio digniores quam præconio: nec nobis qui motuum hiſtoriam concinnare, ſed qui motus ipſos componere feliciter poſſit, eſt opus: tecum enim vereor ne libertatis ac religionis hoſtibus nunc nuper ſociatis, nimis opportuni inter has noſtras Civiles diſcordias vel potius inſanias, videamur; verum non illi gravius, quam noſmetipſi jamdiu flagitiis noſtris, religioni vulnus intulerint. Sed *Deus*, uti ſpero, propter ſe Gloriamque ſuam, quæ nunc agitur, conſilia impetuſque hoſtium ex ipſorum ſententia ſuccedere non ſinet, quicquid Reges et Cardinales turbarum meditentur aut ſtruant. Synodo interea Proteſtantium *Laodunenſi*, propediem, ut ſcribis, convocandæ, precor id, quod nulli adhuc Synodo contigit, fœlicem exitum,

non *Nazianzenicum*; fœlicem autem huic nunc ſatis futurum, ſi nihil aliud decreverit, quam ejiciendum eſſe *Morum*. De adverſario Poſthumo ſimul ac prodierit, fac me, rogo, primo quoque tempore certiorem. Vale.

Weſtmon. Decemb. 20. 1659.

30. *Nobili Adoleſcenti* Richardo Joneſio.

QUod longo intervallo ad me ſcribas, modeſtiſſime tu quidem te excuſas, qui poſſis ejuſdem delicti me rectius accuſare: ut haud ſciam profecto utrum non deliquiſſe te, an ſic excuſaſſe, maluerim. Illud tibi in mentem cave veniat; me gratitudinem tuam, ſi qua mihi abs te debetur, Literarum aſſiduitate metiri: tum te gratiſſimum adverſus me eſſe ſenſero, cum mea erga te quæ prædicas merita, non tam in Literis crebris, quam in optimis perpetuo ſtudiis tuis ac laudibus apparebunt. Viam virtutis quidem, in illo orbis terrarum Gymnaſio quod es ingreſſus, recte feciſti; ſed viam ſcito illam virtutis ac vitii communem; illuc progrediendum, ubi via in bivium ſe ſcindit. Teque ſic comparare jam nunc mature debes, ut relictâ hâc communi, amœnâ ac floridâ, illam arduam ac difficilem, qui ſolius virtutis clivus eſt, tuâ ſponte libentius, etiam cum labore ac periculo, poſſis aſcendere. Id tu præ aliis multo facilius, mihi crede, poteris, qui tam fidum ac peritum nactus es itineris Ducem. Vale.

Weſtmonaſterio, Decemb. 20. 1659.

31. *Ornatiſſimo Viro* Petro Heimbachio, *Electoris* Brandenburgici *Conſiliario*.

SI inter tot Funera Popularium meorum, anno tam gravi ac peſtilenti, abreptum me quoque, ut ſcribis, ex rumore præſertim aliquo credidiſti, mirum

non eſt; atque ille rumor apud veſtros, ut videtur, homines, ſi ex eo quod de ſalute mea ſoliciti eſſent, increbuit, non diſplicet; indicium enim ſuæ erga me benevolentiæ fuiſſe exiſtimo. Sed *Dei* benignitate, qui tutum mihi receptum in agris paraverat, et vivo adhuc et valeo; utinam ne inutilis, quicquid muneris in hac vita reſtat mihi peragendum. Tibi vero tam longo intervallo veniſſe in mentem mei, pergratum eſt; quanquam, prout rem verbis exornas, præbere aliquam ſuſpitionem videris, oblitum mei te potius eſſe, qui tot virtutum diverſarum conjugium in me, ut ſcribis, admirere. Ego certe ex tot conjugiis numeroſam nimis prolem expaveſcerem, niſi conſtaret in re arcta, rebuſque duris, virtutes ali maxime et vigere: tametſi earum una non ita belle charitatem hoſpitii mihi reddidit: quam enim Politicam tu vocas, ego Pietatem in Patriam dictam abs te mallem, ea me pulchro nomine delinitum prope, ut ita dicam, expatriavit. Reliquarum tamen chorus clare concinit. Patria eſt, ubicunque eſt bene. Finem faciam, ſi hoc prius abs te impetravero, ut, ſi quid mendoſe deſcriptum aut non interpunctum repereris, id puero, qui hæc excepit, *Latine* prorſus neſcienti velis imputare; cui ſingulas plane Literulas annumerare non ſine miſeria dictans cogebar. Tua interim Viri merita, quem ego adoleſcentem ſpei eximiæ cognovi, ad tam honeſtum in Principis gratia provexiſſe te locum, gaudeo, cæteraque fauſta omnia et cupio tibi, et ſpero. Vale.

Londini, Aug. 15. 1666.

Autoris Proluſiones quædam Oratoriæ.
In Collegio, &c.

Utrum Dies an Nox præſtantior ſit?

SCriptum poſt ſe reliquere paſſim Nobiliſſimi quique Rhetoricæ Magiſtri, quod nec vos præteriit, Academici, in unoquoque dicendi genere, ſive demonſtrativo, ſive deliberativo, ſive judiciali, ab aucupanda Auditorum gratia exordium duci oportere; alioqui nec permoveri poſſe Auditorum animos, nec cauſam ex ſententia ſuccedere. Quod ſi res ita eſt, quam ſane, ne vera diſſimulem, Eruditorum omnium conſenſu fixum ratumque novi, miſerum me! ad quantas ego hodie redactus ſum anguſtias! qui in ipſo Orationis Limine vereor ne aliquid prolaturus ſim minime Oratorium, et ab officio Oratoris primo et præcipuo neceſſe habeam abſcedere. Etenim quì poſſim ego veſtram ſperare benevolentiam, cum in hoc tanto concurſu, quot oculis intueor tot ferme aſpiciam infeſta in me capita; adeo ut Orator veniſſe videar ad non exorabiles. Tantum poteſt ad ſimultates etiam in Scholis æmulatio, vel diverſa Studia, vel in eiſdem ſtudiis diverſa judicia ſequentium; ego vero ſolicitus non ſum,

Ne mihi Polydamas *et* Troïades *Labeonem Prætulerint; Nugæ.*

Veruntamen ne penitus deſpondeam animum, ſparſim video, ni fallor, qui mihi ipſo aſpectu tacito, quam bene velint, haud obſcure ſignificant; à quibus etiam quantumvis paucis, equidem probari malo

quam ab innumeris imperitorum Centuriis, in quibus nihil mentis, nihil rectæ rationis, nihil ſani judicii ineſt, ebullienti quadam et plane ridendâ verborum ſpumâ ſeſe venditantibus; à quibus ſi emendicatos ab novitiis Authoribus centones dempſeris, Deum Immortalem! quanto nudiores *Leberide* conſpexeris, et exhauſta inani vocabulorum et ſententiuncularum ſupellectile, μηδὲ γρῦ φθέγγεσθαι, perinde mutos ac ranuncula Seriphia. At ô quam ægre temperaret à riſu vel ipſe, ſi in vivis eſſet, *Heraclitus*, ſi forte hoſce cerneret, ſi Diis placet, Oratorculos, quos paulo ante audiverit cothurnato *Euripidis Oreſte*, aut furibundo ſub mortem *Hercule* grandiora eructantes, exhauſto tandem vocularum quarundam tenuiſſimo penu, poſito incedere ſupercilio, aut retractis introrſum Cornibus, velut animalcula quædam abrepere. Sed recipio me paululum digreſſus. Si quis igitur eſt qui, ſpreta pacis conditione, ἄσπονδον πολέμον mihi indixerit, eum ego quidem in præſentia non dedignabor orare et rogare, ut ſemotâ pauliſper ſimultate, æquabilis adſit certaminis hujus arbiter; neve Oratoris culpa, ſi qua eſt, Cauſam quam optimam et præclariſſimam in invidiam vocet. Quod ſi mordaciora paulo hæc et aceto perfuſa nimio putaveritis, id ipſum de induſtria feciſſe me profiteor: volo enim ut initium Orationis meæ primulum imitetur diluculum; ex quo ſubnubilo ſereniſſima fere naſcitur dies. Quæ an nocte præſtantior ſit, haud vulgaris utique agitatur Controverſia, quam quidem mearum nunc eſt partium, Auditores, penſique hujus matutini, accurate et radicitus excutere; quamvis et hæc Proluſioni Poeticæ, quam Decertationi Oratoriæ, magis videatur idonea: At at noctémne dixi cum die ſtruxiſſe lites? Quid hoc rei eſt? quænam hæc molitio? numnam antiquum *Titanes* redintegrant bellum, *Phlegræi* prælii inſtaurantes reliquias? an terra novam in ſuperos Deos enixa eſt portentoſæ magnitudinis prolem? an vero *Typhœus*

injectam *Ætnæ* Montis eluctatus eſt molem? an denique, decepto *Cerbero*, catenis adamantinis ſubduxit ſe *Briareus?* quid eſt aliquando tandem, quod Deos manes ad Cœleſtis imperii ſpem jam tertiò erexerit; adeone contemnendum *Jovis* fulmen? adeon' pro nihilo putanda *Palladis* invicta virtus, quâ tantam olim inter Terrigenas fratres edidit Stragem? Exciditne animo inſignis ille per Cœli Templa *Liberi* patris ex profligatis Gigantibus triumphus? Neutiquam ſanè: meminit illa probe, nec ſine lachrymis, conſternatos pleroſque à *Jove* Fratres ſuperſtiteſque cæteros uſque ad penitiſſimos Inferorum receſſus in fugam actos; et certe jam nihil minus quam bellum adornat trepida, querelam potius et lites inſtruit, atque pro more Mulierum poſt rem unguibus et pugnis fortiter geſtam ad colloquium ſeu verius ad rixam venit, periclitatura, opinor, linguáne plus an armis valeat. At vero quam inconſultô, quam arroganter, quamque debili cauſæ titulo præ die ſummam rerum ambiat, expedire feſtino. Video ſiquidem et ipſam diem Galli cantu expergefactam, curſu ſolito citatiori adproperâſſe ad ſuas laudes exaudiendas. Et quoniam unuſquiſque hoc imprimis ad honores et decus conferre arbitratur, ſi ab generoſis Natalibus et priſco Regum vel Deorum ſanguine oriundum ſe compererit. Videndum primo utra genere ſit clarior, mox quænam antiquitate honoratior; dein hæc an illa humanis uſibus accommodatius inſerviat. Apud vetuſtiſſimos itaque Mythologiæ ſcriptores memoriæ datum reperio, *Demogorgonem* Deorum omnium Atavum (quem eundem et Chaos ab antiquis nuncupatum hariolor) inter alios Liberos, quos ſuſtulerat plurimos, Terram genuiſſe; hac, incerto patre noctem fuiſſe prognatam; quamvis paulo aliter *Heſiodus* eam Chaogenitam velit hoc Monaſticho,

Ἐξ χάεος δ' Ἐρεβόστε μέλαινά τε νύξ ἐγένοντο.

Hanc quocunque natam, cum adoleverat ad ætatem nuptiis maturam, poſcit ſibi uxorem *Phanes* Paſtor; annuente Matre, refragatur illa, negatque ſe ignoti viri et nuſquam viſi, moribuſque inſuper tam longe diverſis, concubitum inituram. Repulſam *Phanes* ægre ferens, verſo in odium amore, nigellam hanc Telluris filiam per omnes orbis Terrarum tractus ad necem ſequitur indignabundus. Illa vero quem amantem ſprevit, eum hoſtem non minus tremit; propterea ne apud ultimas quidem Nationes, et diſjuncta quam maxime loca, immo ne in ipſo ſinu parentis ſatis ſe tutam rata, ad inceſtos *Erebi* fratris amplexus furtim et clanculum ſe corripit; timore ſimul gravi ſoluta, maritumque nacta proculdubio ſui ſimilem. Hoc itaque tam venuſto conjugum pari Æther et Dies perhibentur editi, ut Author eſt idem, cujus ſupra mentionem fecimus *Heſiodus:*

Νυκτὸς δ' ἀντ' αἰθήρτε καὶ ἡμέρα ἐξεγένοντο,
Οὓς τέκεκυσσα μένη Ἐρέβει φιλότητι μιγεῖσα.

At enim vetant humaniores Muſæ, ipſa etiam prohibet Philoſophia Diis proxima, ne minus Poetis Deorum figulis, præſertim Græcanicis, omni ex parte habeamus fidem; nec quiſquam iis hoc probro datum putet, quod in re tanti momenti Authores videantur vix ſatis locupletes. Si quis enim eorum aliquantillum deflexerit à vero, id non tam ingeniis eorum aſſignandum, quibus nihil divinius, quam pravæ et cæcutienti ejus ætatis ignorantiæ, quæ tunc tempeſtatis pervadebat omnia. Abunde ſane laudis hinc ſibi adepti ſunt, affatim gloriæ, quod homines in ſylvis atque montibus diſpalatos belluarum ad inſtar, in unum compulerint locum, et Civitates conſtituerint, quodque omnes Diſciplinas quotquot hodie traduntur, lepidis fabellarum involucris obveſtitas pleni Deo primi docuerint; eritque hoc ſolum iiſdem ad aſſequendam nominis immortalitatem non ignobile

sane subsidium, quod Artium scientiam feliciter inchoatam posteris absolvendam reliquerint.

Noli igitur, quisquis es, arrogantiæ me temere damnare, quasi ego jam veterum omnium Poetarum decreta, nullâ nixus authoritate, perfregerim aut immutaverim; neque enim id mihi sumo, sed ea tantummodo ad normam rationis revocare conor, exploraturus hoc pacto num rigidæ possint veritatis examen pati. Quocirca primò noctem Tellure ortam erudite quidem et eleganter fabulata est Antiquitas; quid enim aliud mundo noctem obducit quam densa et impervia terra, Solis lumini nostroque Horizonti interposita? quòd eam deinde nunc patrimam, fuisse negant Mythologi, nunc matrimam, id quoque festiviter fictum; inde siquidem recte colligitur spuriam fuisse aut subdititiam, aut demum parentes prolem tam famosam et illiberalem præ pudore non agnovisse. At vero cur existimarent *Phanetem* illum mirificâ supramodum humanum facie, noctem Æthiopissam et monogrammam etiam in Matrimonium adamasse, arduum impense negotium videtur è vestigio divinare, nisi quod fœminarum insignis admodum id temporis paucitas delectum suppeditaret nullum. Atqui presse agamus et cominus. *Phanetem* interpretantur Veteres Solem sive Diem; quem dum commemorant Noctis conjugium primo petiisse, deinde in ultionem spreti connubii insecutum, nihil aliud quam Dierum et Noctium vices ostendere volunt. Ad hoc autem quid opus erat introduxisse *Phanetem* Noctis nuptias ambientem, cum perpetua illa eorum succession et mutuus quasi impulsus innato et æterno odio melius adsignificetur; quippe constat sudum et tenebras ab ipso rerum principio acerrimis inter se dissedisse inimicitiis. Atque ego sane noctem credo, εὐφρόνης cognomen hinc solum accepisse, quod *Phanetis* connubio permiscere se caute recusarit, nec non cogitate; etenim si illum semel in suos admisisset tha-

lamos, extra dubium radiis ejus et impatibili fulgore abſumpta vel in nihilum interiiſſet, vel penitus conflagraſſet, ſicuti olim invito *Jove* Amaſio arſiſſe ferunt *Semelem*. Quapropter huic, non improvida ſalutis ſuæ, *Erebum* prætulit. Unde ſcitum illud *Martialis* et perurbanum,

Uxor peſſima, peſſimus Maritus,
Non miror bene convenire vobis.

Nec tacendum exiſtimo, quam formosâ et ſe dignâ virum auxerit prole, nimirum Ærumna, Invidiâ, Timore, Dolo, Fraude, Pertinaciâ, Paupertate, Miſeriâ, Fame, Querelâ, Morbo, Senectute, Pallore, Caligine, Somno, Morte, Charonte, qui ultimo natus eſt partu; adeo ut hic apprime quadret quod in Proverbii conſuetudinem venit, κακοῦ κόρακος κακὸν ὠὸν. Cæterum nec deſunt qui etiam Ætherem et Diem itidem *Erebo* ſuo Noctem peperiſſe tradunt. At enim quotuſquiſque eſt, non impos mentis, qui ſic Philoſophantem non explodat ac rejiciat tanquam Democritica Commenta aut Nutricularum Fabulas proferentem? Ecquam enim veri ſpeciem præ ſe fert, poſſe obſcuram et fuſcam noctem tam venuſtulum, tam amabilem, tam omnibus gratum acceptumque reddere partum? Qui etiam ut primum conceptus eſſet, præmaturo impetu erumpens utro matrem enecâſſet, ipſumque *Erebum* patrem abegiſſet protinus, vetulumque coegiſſet *Charontem*, ut ſub imo *Styge* nocturnos abderet oculos, et ſi qua ſub Inferis latibula ſunt, ut eo ſe remigio et velis reciperet. Nec ſolum apud Orcum non eſt natus dies, ſed ne unquam quidem ibi comparuit; neque poteſt illuc niſi fatorum ingratiis vel per minimam intromitti rimulam; quid! quod etiam diem nocte antiquiorem audeo dicere, eamque mundum recens emerſum è Chao diffuſo lumine colluſtraſſe, priuſquam nox ſuas egiſſet vices; niſi craſſam illam et immundam caliginem noctem vel ipſi *Demo-*

gorgoni equævam velimus perperam nominare. Ideoque Diem *Urani* filiam natu maximam arbitror, vel filii potius dixeris, quem ille in solatium humanæ gentis et terrorem Infernalium Deorum procreasse dicitur; ne scilicet, occupante tyrannidem nocte, nulloque inter Terras et Tartara discrimine posito, Manes et Furiæ atque omne illud infame Monstrorum genus ad terras usque, desertâ *Barathri* sede, se proreperent, misellique homines densis obvoluti umbris, et quaquaversum occlusi, defunctarum animarum pœnas etiam vivi experirentur. Hactenus, Academici, obscuram noctis propaginem atris et profundissimis eruimus tenebris; habebitis ilicet ut se dignam præbuerit Natalibus suis, sed si prius Diei laudibus impensam dederim opellam meam, quamvis et illa sane omnium laudatorum Eloquentiam anteeat. Et certe primo quam omnium animantium stirpi grata sit et desiderabilis, quid opere est vobis exponere; cum vel ipsæ volucres nequeant suum celare gaudium, quin egressæ nidulis, ubi primum diluculavit, aut in verticibus Arborum concentu suavissimo deliniant omnia, aut sursum librantes se, et quam possunt prope solem volitent, redeunti gratulaturæ luci. At primus omnium adventantem Solem triumphat insomnis Gallus, et quasi præco quivis, monere videtur Homines, ut excusso somno prodeant, atque obviam effundant se novam salutatum auroram: tripudiant in agris capellæ, totumque genus quadrupedum gestit et exultat lætitiâ. Quinetiam et mœsta Clysie totam fere noctem, converso in Orientem vultu, *Phœbum* præstolata suum, jam arridet et adblanditur appropinquanti Amatori. Caltha quoque et Rosa, ne nihil addant communi gaudio, aperientes sinum, Odores suos Soli tantum servatos profuse spirant, quibus noctem dedignantur impertiri, claudentes se folliculis suis simulatque vesper appetat; cæterique flores inclinata paulum, et rore languidula erigentes capita quasi

præbent ſe Soli, et tacite rogant ut ſuis oſculis abſtergat Lacrymulas, quas ejus abſentiæ dederant. Ipſa quoque Tellus in adventum Solis cultiori ſe induit veſtitu, nubeſque juxta variis Chlamydatæ coloribus, pompâ ſolenni, longoque ordine videntur ancillari ſurgenti Deo. Ad ſummam, nequid deeſſet ad ejus dilatandas laudes, huic *Perſæ*, huic *Libyes*, divinos Honores decrevere; *Rhodienſes* pariter celeberrimum illum ſtupendæ magnitudinis Coloſſum, *Charetis Lyndii* miro extructum artificio, huic ſacrârunt; huic itidem hodie Occidentalis *Indiæ* Populi thure cæteroque apparatu ſacrificare accepimus. Vos teſtor, Academici, quam jucundum, quam optatum diuque expectatum vobis illuceſcat mane, utpote quod vos ad manſuetiores Muſas revocet, à quibus inſaturabiles et ſitibundos dimiſerat ingrata nox. Teſtor ultimo *Saturnum* Cœlo deturbatum in Tartara, quam lubens vellet, ſi modo per *Jovem* liceret, ab exoſis tenebris ad auras reverti; Quòd demum Lux vel ipſi *Plutoni* ſuâ caligine longe ſit potior, id quidem in confeſſo eſt, quando cœleſte regnum toties affectavit, unde ſcite et veriſſime *Orpheus* in hymno ad *Auroram*.

Ἡ χαίρει θνητῶν μερόπων γένος οὐδέ τις ἐστὶν,
Ὃς φεύγει τὴν σὴν ὄψιν καδυπέρτερον, οὖσαν
Ἠνίκα, τὸν γλύκυν ὕπνον ἀπὸ βλεφάρων ἀποσείσης.
Πᾶς δέ βροτός γήθει, πᾶν ἑρπετόν, ἀλλάτε φῦλα
Τετραπόδων πτηνῶντε, καὶ ἐνναλίων πολυεθνῶν.

Nec mirum utique cum Dies non minus utilitatis adferat quam delectationis, et ſola negotiis obeundis accommodata ſit; quis enim mortalium lata et immenſa maria trajicere ſuſtineret, ſi deſperaret affuturum diem; immo non aliter Oceanum navigarent quam *Lethen* et *Acherontem* Manes, horrendis nimirum undiquaque tenebris obſiti. Unuſquiſque etiam in ſuo ſe contineret gurguſtio, haud unquam auſus foras prorepere; adeo ut neceſſe eſſet diſſui ſtatim huma-

nam ſocietatem. Fruſtra *Venerem* exeuntem è mari inchoaſſet *Apelles;* fruſtra *Zeuxis Helenam* pinxiſſet, ſi nox cæca et obnubila res tam viſendas oculis noſtris adimeret; tum quoque fruſtra tellus ſerpentes multiplici et erratico lapſu vites, fruſtra decentiſſimæ proceritatis arbores profunderet, incaſſum denique gemmis et floribus tanquam ſtellulis interpoliret ſe, cœlum exprimere conata; tum demum nobiliſſimus ille videndi ſenſus nullis animalibus uſui foret; ita prorſus, extincto mundi oculo, defloreſcerent omnia et penitus emorerentur; nec ſane huic cladi diu ſupereſſent ipſi homines, qui tenebricoſam incolerent terram, cum nihil ſuppeteret unde victitarent, nihil denique obſtaret, quo minus in antiquum Chaos ruerent omnia. Hiſce quidem poſſit quiſpiam inexhauſto ſtylo plura adjicere; verum non permitteret ipſa verecunda dies ut ſingula perſequatur, et proclivi curſu ad occaſum præcipitans, nullo modo pateretur immodice laudantem. Jam igitur declinat in veſperam dies, et nocti ſtatim cedet, ne adultâ hieme ſolſtitialem contigiſſe diem facete dicatis. Tantum pace veſtra liceat adjungere pauca quæ non poſſum commode præterire. Meritò igitur Poetæ noctem Inferis exurgere ſcriptitarunt; cum impoſſibile plane ſit aliunde tot tantaque mala niſi ex eo loco mortalibus invehi. Obortâ enim nocte ſordeſcunt et obfuſcantur omnia, nec quicquam tunc profecto intereſt inter *Helenam* et *Canidiam*, nihil inter pretioſiſſimos et viles Lapillos, niſi quod gemmarum nonnullæ etiam noctis obſcuritatem vincant: Huc accedit, quod amœniſſima quæque loca tunc quidem horrorem incutiant, qui etiam alto et triſti quodam augetur ſilentio; ſiquidem quicquid uſpiam eſt in agris, aut hominum aut ferarum, vel domum, vel ad antra raptim ſe conferunt; ubi ſtratis immerſi ad aſpectus noctis terribiles claudunt oculos. Nullum foris conſpicies præterquam Fures et Laverniones Lucifugos, qui cædem

anhelantes et rapinas, inſidiantur bonis Civium, et noctu ſolum vagantur, ne detegantur interdiu; quippe dies nullum non indagare ſolet nefas, haud paſſura lucem ſuam iſtiuſmodi flagitiis inquinari; nullum habebis obvium niſi Lemures et Larvas, et Empuſas quas ſecum nox comites è locis aſportat ſubterraneis, quæque totâ nocte terras in ſua ditione eſſe, ſibique cum hominibus communes vendicant. Ideoque opinor noctem auditum noſtrum reddidiſſe ſolertiorem, ut umbrarum gemitus bubonum et ſtrygum ululatus, ac rugitus Leonum, quos fames evocat; eò citius perſtringerent aures, animoſque; graviori metu percellerent. Hinc liquidò conſtat, quam ſit ille falſus animi qui noctu homines à timore otioſos eſſe, noctemque curas ſopire omnes autumnat; namque hanc vanam eſſe et nugatoriam opinionem infœlici nôrunt experientia, quicunque ſceleris cujuſpiam conſcii ſibi fuere; quos tunc Sphinges et Harpyiæ, quos tunc Gorgones et Chimæræ intentatis facibus inſequuntur, nôrunt miſeri, qui cum nullus adſit qui ſubveniat iis et opituletur, nullus qui dulcibus alloquiis dolores leniat, ad bruta ſaxa irritas jaciunt querelas, ſubinde exoptantes oriturum diluculum. Idcirco *Ovidius* Poetarum elegantiſſimus noctem jure optimo curarum maximam nutricem appellavit. Quod autem eo potiſſimum tempore fracta et defatigata laboribus diurnis corpora recreemus ſomno et refocillemus, id numinis beneficium eſt non noctis munus; ſed eſto, non eſt tanti ſomnus ut ejus ergo noctem in honore habeamus, enimvero cum proficiſcimur dormitum, revera tacite fatemur nos imbelles et miſeros homines, qui minuta hæc corpuſcula ne ad exiguum tempus ſine requie ſuſtentare valeamus. Et certe quid aliud eſt ſomnus quam mortis imago et ſimulachrum? hinc *Homero* Mors et Somnus Gemelli ſunt uno generati conceptu, uno partu editi. Poſtremò, quod Luna cæteraque Sydera nocti ſuas præferant faces, id

quoque Soli debetur; neque enim habent illa quod transfundant lumen niſi quod ab illo accipiant mutuum. Quis igitur, ſi non tenebrio, ſi non effractor, ſi non aleator, ſi non inter Scortorum greges noctem pernoctare perpetem integroſque dies ronchos efflare ſolitus, quis inquam niſi talis tam inhoneſtam, tamque invidioſam cauſam in ſe ſuſceperit defendendam? Atque demiror ego ut aſpicere audeat Solem hunc, et etiam cum communi luce impune frui, quam ingratus vituperat, dignus profecto quem adverſis radiorum ictibus veluti *Pythonem* novum interimat Sol; dignus qui *Cimmeriis* occluſus tenebris longam et peroſam vitam tranſigat; dignus denique cujus Oratio ſomnum moveat auditoribus, ita ut quicquid dixerit non majorem ſomnio quovis fidem faciat; Quique ipſe etiam ſomnolentus, nutantes atque ſtertentes Auditores annuere ſibi et plaudere peroranti deceptus putet. Sed nigra video Noctis ſupercilia, et ſentio atras inſurgere tenebras; recedendum eſt, ne me nox improviſum opprimat. Vos igitur, Auditores, poſteaquam Nox nihil aliud ſit quam obitus, et quaſi mors Diei, nolite committere ut Mors Vitæ præponatur; ſed cauſam dignemini meam veſtris ornare ſuffragiis, ita ſtudia veſtra fortunent Muſæ; exaudiatque Aurora Muſis amica, exaudiat et *Phœbus* qui cuncta videt auditque quos habeat in hoc cœtu Laudis ejus Fautores. Dixi.

In Scholis Publicis.

De Sphærarum Concentu.

SI quis meæ tenuitati locus Academici, poſt tot hodie, tantoſque exauditos Oratores, conabor etiam ego jam pro meo modulo exprimere, quam bene velim ſolenni hujus lucis celebritati, et tanquam

procul ſequar hodiernum hunc Eloquentiæ triumphum. Dum itaque trita illa, et pervulgata dicendi argumenta refugio penitus, et reformido, ad novam aliquam materiem ardue tentandam accendit animum, et ſtatim erigit hujus diei cogitatio, horumque ſimul quos digna die loquuturos haud injuriâ ſuſpicabar; quæ duo vel tardo cuivis, et obtuſo cæteroquin ingenio ſtimulos, aut acumen addidiſſe poterant. Hinc idcirco ſubiit pauca ſaltem ſuper illo cœleſti concentu, dilatatâ (quod aiunt) manu, et ubertate Oratoriâ præfari, de quo mox quaſi contracto pugno diſceptandum eſt; habitâ tamen ratione temporis, quod me jam urget et coarctat. Hæc tamen perinde accipiatis velim auditores, quaſi per luſum dicta. Quis enim ſanus exiſtimaverit *Pythagoram* Deum illum Philoſophorum, cujus ad nomen omnes ejus ſæculi mortales non ſine perſancta veneratione aſſurgebant, quis, inquam, eum exiſtimaverit tam lubrice fundatam opinionem unquam protuliſſe in medium. Sanè ſi quam ille Sphærarum docuit harmoniam, et circumactos ad modulaminis dulcedinem cœlos, per id ſapienter innuere voluit, amiciſſimos orbium complexus, æquabileſque in æternum ad fixam fati legem converſiones: in hoc certe vel Poetas, vel quod idem pene eſt, divina imitatus oracula, à quibus nihil ſacri reconditique myſterii exhibetur in vulgus, niſi aliquo involutum tegumento et veſtitu. Hunc ſecutus eſt ille Naturæ Matris optimus interpres *Plato*, dum ſingulis Cœli orbibus *Sirenas* quaſdam inſidere tradidit, quæ mellitiſſimo cantu Deos Homineſque mirabundos capiant. Atque hanc deinque conſpirationem rerum univerſam, et conſenſum amabilem, quem *Pythagoras* per Harmoniam Poetico ritu ſubinduxit, *Homerus* etiam per auream illam *Jovis* catenam de Cœlo ſuſpenſam inſigniter, appoſitéque adumbravit. Hinc autem *Ariſtoteles*, *Pythagoræ*, et *Platonis* æmulus et perpetuus Calumniator, ex labe-

factatis tantorum virorum ſententiis viam ſternere ad gloriam, cupiens inauditam hanc Cœlorum ſymphoniam, Sphærarumque modulos affinxit *Pythagoræ*. Quod ſi ſic tuliſſet ſive fatum, ſive ſors, ut tua in me *Pythagora* Pater, tranſvolâſſet anima, haud utíque deeſſet qui te facile aſſereret, quantumvis gravi jamdiu laborantem infamiâ. At vero quidni corpora cœleſtia, inter perennes illos circuitus, Muſicos efficiant ſonos? Annon æquum tibi videtur *Ariſtoteles?* næ ego vix credam intelligentias tuas ſedentarium illum rotandi Cœli laborem potuiſſe tot ſæculis perpeti, niſi ineffabile illud Aſtrorum melos detinuiſſet abituras, et modulationes delinimento ſuaſiſſet moram. Quam ſi tu Cœlo adimas ſane mentes illas pulchellas, et miniſtros Deos plane in Piſtrinum dedis, et ad molas truſatiles damnas. Quinetiam ipſe *Atlas* ruituro ſtatim Cœlo jampridem ſubduxiſſet humeros, niſi dulcis illa conſentus anhelantem, et tanto ſub onere ſudabundum lætiſſimâ voluptate permulſiſſet. Ad hæc, pertæſus Aſtra *Delphinus* jamdiu cœlo ſua præoptâſſet maria, niſi probe calluiſſet, vocales Cœli Orbes Lyram *Arioniam* ſuavitate longe ſuperare. Quid! quod credibile eſt ipſam alaudam primâ luce rectà in nubes evolare, et Luſciniam totam noctis ſolitudinem cantu tranſigere, ut ad Harmonicam cœli rationem, quam attente auſcultant, ſuos corigant modulos. Hinc quoque Muſarum circa *Jovis* Altaria dies noctéſque ſaltantium ab ultima rerum origine increbuit fabula; hinc *Phœbo* lyræ peritia ab longinqua vetuſtate attributa eſt. Hinc Harmoniam *Jovis*, et *Electræ* fuiſſe filiam reverenda credidit Antiquitas, quæ cum *Cadmo* nuptui data eſſet, totus Cœli chorus concinuiſſe dicitur. Quid ſi nullus unquam in terris audiverit hanc aſtrorum Symphoniam? Ergone omnia ſupra Lunæ Sphæram muta prorſus erunt, torpidoque ſilentio conſopita? Quinimo aures noſtras incuſemus debiles, quæ cantus et tam dulces ſonos

excipere aut non poſſunt aut non dignæ ſunt. Sed nec plane inaudita eſt hæc cœli melodia; quis enim tuas *Ariſtoteles* in media aeris plaga tripudiantes capras putaverit, niſi quod præcinentes cœlos ob vicinitatem clare cum audiant, non poſſint ſibi temperare quo minus agant choreas. At ſolus inter Mortales concentum hunc audiſſe fertur *Pythagoras;* niſi et ille bonus quiſpiam genius, et cœli indigena fuerit, qui forte Superum juſſu delapſus eſt ad animos hominum ſacrâ eruditione imbuendos, et ad bonam frugem revocandos: ad minimum certe vir erat, qui omnes virtutum numeros in ſe continebat, quique dignus erat cum Diis ipſis ſui ſimilibus ſermones miſcere, et cœleſtium perfrui conſortio: ideoque nihil miror, ſi Dii ejus amantiſſimi abditiſſimis eum Naturæ ſecretis intereſſe permiſerint. Quod autem nos hanc minime audiamus Harmoniam ſane in cauſa videtur eſſe furacis *Promethei* audacia, quæ tot mala hominibus invexit, et ſimul hanc fœlicitatem nobis abſtulit quâ nec unquam frui licebit, dum ſceleribus cooperti belluinis cupiditatibus obruteſcimus; qui enim poſſumus cœleſtis illius ſoni capaces fieri, quorum animæ (quod ait *Perſius*) in terras curvæ ſunt, et cœleſtium prorſus inanes. At ſi pura, ſi caſta, ſi nivea geſtaremus pectora, ut olim *Pythagoras,* tum quidem ſuaviſſimâ illâ ſtellarum circumeuntium muſicâ perſonarent aures noſtræ, et opplerentur; atque dein cuncta illico tanquam in aureum illud ſæculum redirent; noſque tum demum miſeriarum immunes, beatum et vel Diis invidendum degeremus otium. Hîc autem me veluti medio in itinere tempus interſecat, idque perſane opportune vereor enim ne incondito miniméque numeroſo ſtylo, huic quam prædico harmoniæ, toto hoc tempore obſtrepuerim; fuerímque ipſe impedimento, quo minus illam audiveritis; Itaque Dixi.

In Scholis Publicis.

Contra Philoſophiam Scholaſticam.

QUærebam nuper obnixe, Academici, nec in poſtremis hoc mihi curæ erat quo potiſſimum verborum apparatu vos Auditores meos exciperem, cum ſubito mihi in mentem venit id quod *Marcus Tullius* (à quo, non ſine fauſto omine exorditur Oratio mea) toties commiſit Literis; in hoc ſcilicet partes Rhetoris ſitas eſſe, ac poſitas, ut doceat, delectet, et denique permoveat. Proinde iſtuc mihi tantummodo propoſui negotium, ut ab hoc triplici Oratoris munere quam minime diſcedam. At quoniam docere vos conſummatos undique homines non eſt quod ego mihi ſumam, nec quod vos ſuſtineatis, liceat ſaltem (quod proximum eſt) monere aliquid fortaſſe non omnino abs re futurum; delectare interim, quod ſane perquam vereor, ut ſit exilitatis meæ, erit tamen deſiderii ſumma, quam ſi attigero, certe parum erit, quin et permoveam. Permovebo autem in præſens abunde, ex animi ſententia, ſi vos Auditores inducere potero, ut immania illa, et prope monſtroſa ſubtilium, quod aiunt, doctorum volumina rariori manu evolvatis, utque verrucoſis Sophiſtarum controverſiis paulo remiſſius indulgeatis. At vero ut palam fiat omnibus, quam ſit æquum atque honeſtum quod ſuadeo, ſtrictim oſtendam, et pro mea ſemihorula hiſce ſtudiis nec oblectari animum, nec erudiri, nec denique commune bonum quicquam promoveri. Et certe in primis ad vos provoco, Academici, ſi qua fieri poteſt ex mea veſtri ingenii conjectura, quid, quæſo, voluptatis ineſſe poteſt in feſtivis hiſce tetricorum ſenum altercationibus, quæ ſi non in *Trophonii*

antro, certe in Monachorum ſpecubus natæ olent, atque ſpirant ſcriptorum ſuorum torvam ſeveritatem, et paternas rugas præ ſe ferunt, quæque inter ſuccinctam brevitatem plus nimio prolixæ tædium creant, et nauſeam; at ſi quando productiores leguntur, tum quidem averſationem pene naturalem, et ſi quid ultra eſt innati odii pariunt Lectoribus. Sæpius ego, Auditores, cum mihi forte aliquoties imponeretur neceſſitas inveſtigandi pauliſper has argutiolas, poſt retuſam diutinâ lectione et animi et oculorum aciem, ſæpius inquam ad interſpirandum reſtiti, et ſubinde penſum oculis emenſus quæſivi miſerum tædii ſolatium; cum vero plus ſemper viderem ſupereſſe, quàm quod legendo abſolveram, equidem inculcatis hiſce ineptiis quoties præoptavi mihi repurgandum *Augeæ* Bubile, fœlicemque prædicavi *Herculem*, cui facilis *Juno* hujuſmodi ærumnam nunquam imperaverat exantlandam. Nec materiam hanc enervem, languidam, et humi ſerpentem erigit, aut attollit floridior ſtylus, ſed jejunus et exuccus rei tenuitatem adeo conjunctiſſime comitatur, ut ego utique facile crediderim ſub triſti *Saturno* ſcriptam fuiſſe, niſi quod innocua tunc temporis ſimplicitas ignoraret prorſus offucias iſtas, et diverticula, quorum hi Libri ſcatent ubique. Mihi credite, Juvenes Ornatiſſimi, dum ego inanes haſce quæſtiunculas nonnunquam invitus percurro, videor mihi per confragoſa teſqua, et ſalebras, perque vaſtas ſolitudines, et præruptas montium anguſtias iter conficere; propterea nec veriſimile eſt venuſtulas, et elegantes Muſas pannoſis hiſce, et ſqualidis præeſſe ſtudiis, aut deliros horum Sectatores in ſuum vendicare patrocinium; immo exiſtimo nullum unquam fuiſſe iis in *Parnaſſo* locum, niſi aliquem forte in imo colle angulum incultum, inamœnum, dumis et ſpinis aſperum, atque horridum, carduis, et densâ urticâ coopertum, à choro et frequentia Dearum remotiſſimum, qui nec emittat Lauros nec

fundat Flores, quò denique *Phœbeæ* Citharæ nunquam pervenerit ſonus. Divina certe Poeſis eâ, quâ cœlitus impertita eſt, virtute obrutam terrenâ fæce animam in ſublime exuſcitans, inter cœli templa locat, et quaſi Nectareo halitu afflans, totamque perfundens Ambroſia, cœleſtem quodammodo inſtillat beatitudinem, et quoddam immortale gaudium inſuſurrat. Rhetorica ſic animos capit hominum, adeoque ſuaviter in vincula pellectos poſt ſe trahit, ut nunc ad miſericordiam permovere valeat, nunc in odium rapere, nunc ad virtutem bellicam accendere, nunc ad contemptum mortis evehere. Hiſtoria pulchre concinnata nunc inquietos animi tumultus ſedat et componit, nunc delibutum gaudio reddit, mox evocat lachrymas, ſed mites eas et pacatas, et quæ mœſtæ neſcio quid voluptatis ſecum afferant. At vero futiles hæ, nec non ſtrigoſæ controverſiæ, verborumque velitationes in commovendis animi affectibus, certe nullum habent imperium ; ſtuporem duntaxat et torpedinem accerſunt ingenio ; proinde neminem oblectant, niſi qui agreſtis, et hirſuti plane pectoris eſt, quique ex arcano quodam impetu ad lites et diſſidia proclivis, et inſuper impendio loquax à recta et ſana ſapientia abhorret ſemper atque avertitur. Amandetur itaque cum ſuis captiunculis ſane vel in montem *Caucaſum*, aut ſicubi terrarum cæca dominatur Barbaries, ibique ſubtilitatum ſuarum et præſtigiarum ponat officinam, et pro libitu de rebus nihili torqueat et angat ſe, uſque dum nimia ſolicitudo, veluti *Prometheus* ille vultur cor exederit, penituſque abſumſerit. Sed nec minus infrugifera ſunt, quam injucunda hæc ſtudia, et quæ ad rerum cognitionem nihil prorſus adjutant. Ponamus enim ob oculos omnes illos turmatim cucullatos vetulos, harum præcipue captionum figulos, quotuſquiſque eſt qui ullo beneficio locupletaverit rem literariam? Citra dubium profecto cultam et nitidam, et man-

ſuetiorem Philoſophiam aſperitate impexâ deformem pene reddidit, et veluti malus genius, humana pectora ſpinis et ſentibus implevit, et perpetuam in Scholas intulit diſcordiam, quæ quidem fœlices diſcentium progreſſus mirum in modum remorata eſt. Quid enim? ultrò citróque argutantur verſipelles Philoſophaſtri? hic ſuam undique ſententiam graviter firmat, ille contra magnâ mole labefactare adnititur, et quod inexpugnabili argumento munitum exiſtimes, id ſtatim adverſarius haud multo negotio amolitur. Hæret interea Lector, tanquam in bivio, quò divertat, quò inclinet anceps, et incertus conſilii, dum tot utrinque confertim vibrantur tela, ut ipſam lucem adimant rebuſque profundam afferant caliginem, adeo ut jam lectori tandem opus ſit, ut diuturnos *Cereris* imitatus labores, per univerſum terrarum orbem accensâ face quærat veritatem, et nuſquam inveniat: eouſque demum inſaniæ redactus eſt, ut ſe miſere cæcutire putet, ubi nihil eſt, quod videat. Ad hæc non rarenter uſu venit, ut, qui harum diſputationum fuligini addicunt ſe totos et devovent, ſi forte aliud quidvis aggrediantur à ſuis deliramentis alienum, mire prodant inſcitiam ſuam, et deridiculam infantiam. Noviſſime, ſummus hic tam ſerio navatæ operæ fructus erit, ut ſtultus evadas accuratior, et nugarum artifex, utque tibi accedat quaſi peritior ignorantia, nec mirum; quandoquidem hæc omnia, de quibus adeo afflictim et anxie laboratum eſt, in natura rerum nullibi exiſtunt, ſed leves quædam imagines, et ſimulachra tenuia turbidas oberrant mentes, et rectioris ſapientæ vacuas. Cæterùm ad integritatem vitæ, et mores excolendos (quod multo maximum eſt) quam minime conducant hæ nugæ, etiamſi ego taceam, abunde vobis perſpicuum eſt. Atque vel hinc liquido evincitur quod mihi poſtremo dicendum propoſui, ſcilicet importunam hanc λογομαχίαν nec in publicum cedere commodum,

nec ullo modo Patriæ vel Honori eſſe, vel Utilitati, quod tamen in ſcientiis omnes antiquiſſimum eſſe ducunt. Siquidem his maxime duobus auctam atque exornatam præcipue patriam animadverti; vel præclare dicendo, vel fortiter agendo; atque litigioſa hæc diſcrepantium opinionum digladiatio, nec ad eloquentiam inſtruere, nec ad prudentiam inſtituere, nec ad fortia facinora incitare poſſe videtur. Abeant igitur cum ſuis formalitatibus argutatores verſuti; quibus poſt obitum hanc par erit irrogari pœnam, ut cum *Ocno* illo apud inferos torqueant funiculos. At quanto ſatius eſſet, Academici, quantóque dignius veſtro nomine nunc deſcriptas chartulâ terras univerſas quaſi oculis perambulare, et calcata vetuſtis Heroibus inſpectare loca, bellis, triumphis, et etiam illuſtrium Poetarum fabulis nobilitatas Regiones percurrere, nunc æſtuantem tranſmittere *Adriam*, nunc ad *Ætnam* flammigerantem impune accedere, dein mores hominum ſpeculari, et ordinatas pulchre gentium reſpublicas; hinc omnium animantium naturas perſequi, et explorare, ab his in arcanas Lapidum et Herbarum vires animum demittere. Nec dubitetis, Auditores, etiam in cœlos evolare, ibique illa multiformia nubium ſpectra, niviſque coacervatam vim, et unde illæ matutinæ lachrymæ contemplemini, grandiniſque exinde loculos introſpicite, et armamenta fulminum perſcrutemini; nec vos clam ſit quid ſibi velit aut *Jupiter* aut Natura, cum dirus atque ingens Cometa cœlo ſæpe minitatur incendium, nec vos vel minutiſſimæ lateant ſtellulæ, quotquot inter polos utroſque ſparſæ ſunt, et diſpalatæ: immo Solem peregrinantem ſequamini comites, et ipſum tempus ad calculos vocate, æternique ejus itineris exigite rationem. Sed nec iiſdem, quibus orbis, limitibus contineri et circumſcribi ſe patiatur veſtra mens, ſed etiam extra mundi pomœria divagetur; perdiſcatque ultimò (quod adhuc altiſſimum eſt) ſeip-

ſam cognoſcere, ſimulque ſanctas illas mentes, et intelligentias quibuſcum poſt hæc ſempiternum initura eſt ſodalitium. Quid multa nimis? vobis ad hæc omnia Diſciplinæ ſit ille, qui tantopere in deliciis eſt, *Ariſtoteles*, qui quidem hæc prope cuncta ſcienter et conquiſite ſcripta nobis reliquit addiſcenda. Cujus ego ad nomen jam ſubito permoveri ſentio vos, Academici, atque in hanc ſententiam duci pedetentim, et quaſi eo invitante proclivius ferri. Quod ſi ita ſit, ſane ejus rei laudem, cujuſquemodi eſt, illi debebitis et gratiam: quod interim ad me attinet, ego certe ſatis habeo, ſi veniam prolixitatis meæ pro veſtra humanitate impetravero. Dixi.

In Collegio, &c.

THESIS.

In Rei cujuſlibet interitu non datur reſolutio ad Materiam Primam.

ERror an è *Pandoræ* pixide, an ex penitiſſimo eruperit *Styge*, an denique unus ex Terræ filiis in cœlites conjuraverit, non eſt hujus loci accuratius diſquirere. Hoc autem vel non ſcrutanti facile innoteſcat, eum ex infimis incrementis, veluti olim *Typhon*, aut *Neptuno* genitus *Ephialtes* in tam portentoſam creviſſe magnitudinem, ut ipſi quidem veritati ab illo metuam. Video enim cum ipsâ Divâ ἀλήθεία haud rarò æquo *Marte* pugnantem, video poſt damna factum ditiorem, poſt vulnera vireſcentem, victumque victoribus exultantem. Quod de *Antæo Lybico* fabulata eſt Antiquitas. Adeo ut hinc ſane non levi de cauſa carmen iſtud *Ovidianum* poſſit quiſpiam in dubium vocare, an ſcilicet ultima cœleſtum terras reliquerit *Aſtræa;* vereor etenim ne Pax et Veritas multis poſt eam ſæculis inviſos etiam mortales deſe-

ruerint. Nam certe ſi illa adhuc in terris diverſaretur, quis inducatur ut credat, luſcum et cæcutientem errorem veritatem Solis æmulam poſſe intueri, quin plane vincatur oculorum acies, quin et ipſe rurſus abigatur ad inferos, unde primum emerſus eſt? At vero citra dubium aufugit cœlum, patriam ſuam miſellis hominibus nunquam reditura; et jam totis in Scholis dominatur immundus error, et quaſi rerum potitus eſt, non inſtrenuos utique et non paucos nactus aſſertores. Quarum acceſſione virium, ultra quam ferri poteſt inflatus, quænam eſt ulla Phyſiologiæ particula vel minutula, in quam non impetiverit, quam non profanis violaverit unguibus, quemadmodum Harpias *Phinei* Regis *Arcadum* menſas conſpurcaſſe accepimus? unde ſane eò res deducta eſt, ut lautiſſima Philoſophiæ cupedia, ipſis quibus Superi veſcuntur Dapibus non minus opipara, nunc ſuis conviviis nauſeam faciant. Contingit enim ſæpenumero ingentia Philoſophorum velumina evolventi, et diurnis nocturniſque manibus obterenti, ut dimittatur incertior quam fuerit pridem. Quicquid enim affirmat hic, et ſatis valido ſe putat ſtatuminare argumento, refellit alter nullo negotio aut ſaltem refellere videtur, atque ita pene in infinitum ſemper habet hic quod opponat, ſemper ille quod reſpondeat; dum miſer interim Lector hinc atque inde tanquam inter duas belluas diu divulſus ac diſcerptus, tædióque prope enectus, tandem veluti in bivio relinquitur, huc an illuc inclinet plane anceps animi: ab utro autem ſtet veritas, fortaſſe (ne vera diſſimulem) non eſt operæ pretium eâ, quâ expedit, induſtriâ explorare: quippe ſæpius de re perquam minimi momenti maxima inter Centurias philoſophantium agitatur controverſia. Cæterùm videor mihi inaudire ſubmuſſitantes quoſdam, quo nunc ſe proripit ille? dum in errorem invehitur, ipſe toto errat Cœlo: equidem agnoſco erratum; neque hoc feciſſem, niſi de veſtro

candore magna mihi pollicitus. Jam igitur tandem accingamur ad inſtitutum opus: et his tantis difficultatibus Dea Lua (quod ait *Lipſius*) me fœliciter expediat. Quæſtio quæ nobis hodie proponitur enucleanda hæc eſt, an interitu cujuſlibet rei detur reſolutio uſque ad materiam primam? Quod aliis verbis ſic proferre ſolent, an ulla accidentia quæ fuere in corrupto maneant etiam in genito? hoc eſt, an intereunte forma omnia intereant accidentia quæ in compoſito præextiterant? Magna quidem eſt inter multos haudquaquam obſcuri nominis Philoſophos hac de re ſententiarum diſcrepantia; hi dari ejuſmodi reſolutionem contendunt acerrimè, illi neutiquam dare poſſe mordicus defendunt; hos ut ſequar inclinat animus, ab illis ut longe latéque diſſentiam tum ratione adductus, uti opinor, tum etiam tantorum virorum authoritate: hoc autem quo pacto probari queat, reliquum eſt ut pauliſper experiamur; idque ſuccincte quoad poterimus, atque primo hunc in modum. Si fiat reſolutio ad Materiam primam ſubinfertur inde eſſentiale iſtud effatum, nempe eam nunquam reperiri nudam, materiæ primæ perperam attribui; occurrent adverſarii, hoc dicitur reſpectu formæ, verum ſic habento Scioli iſti formas ſubſtantiales nullibi gentium reperiri citra formas accidentarias: ſed hoc leve, nec cauſæ admodum jugulum petit; firmiora his adhibenda ſunt. Atque imprimis videamus ecquos habeamus veterum Philoſophorum noſtrarum partium fautores; inquirentibus ecce ultro ſe nobis offert *Ariſtoteles*, cumque lectiſſima manu ſuorum interpretum ſe nobis agglomerat: quippe velim intelligatis Auditores, ipſo duce et hortatore *Ariſtotele* initum hoc prælium, et bonis avibus, uti ſpero auſpicatum. Qui quidem id ipſum quod nos arbitramur, innuere videtur, *Metaph.* 7. *Text.* 8. ubi ait quantitatem primò ineſſe materiæ; huic perinde ſententiæ quicunque refragabitur, poſſum illi dicam

hæreſεως ex lege omnium ſapientium audacter ſcribere. Quinimo alibi plane vult quantitatem materiæ primæ proprietatem, quod idem aſſerunt plerique ejus ſectatores; proprium autem à ſuo ſubjecto avellentem quis ferat ipsâ vel edititii judicis ſententiâ: Verum age, comminus agamus, et quod ſuadeat ratio perpendamus. Aſſertio itaque probatur primo hinc, quod materia habet propriam entitatem actualem ex ſuâ propriâ exiſtentiâ, ergo poteſt ſuſtentare quantitatem, eam ſaltem quæ dicitur interminata. Quid? quod nonnulli confidenter affirment formam non niſi mediante quantitate in materiam recipi, Secundo, Si accidens corrumpitur, neceſſe habet ut his tantum modis corrumpatur, vel per introductionem contrarii, vel per deſitionem termini, vel per abſentiam alterius cauſæ conſervantis, vel denique ex defectu proprii ſubjecti cui inhæreat priori modo nequit corrumpi quantitas, poſteaquam contrarium non habeat; et quantumvis habeat qualitas hic tamen introduci non eſt ſupponendum: Secundus modus huc non ſpectat, utpote qui ſit relatorum proprius; Nec per abſentiam cauſæ conſervantis, ea enim, quam aſſignant adverſarii, eſt forma; accidentia autem à forma pendere concipiuntur bifariam, vel in genere cauſæ formalis, aut efficientis; prior dependentia non eſt immediata, forma enim ſubſtantialis non informat accidentia, neque intelligi poteſt quod aliud munus exerceat circa ea in hoc genere cauſa, ideoque tantummodo mediata eſt, nimirum in quantum materia dependet a forma, et hæc deinceps à materia; modus dependentiæ poſterior eſt in genere cauſæ efficientis, à forma tamen an accidentia pendeant in hoc genere nécne, in ambiguo res eſt: ſed ut donemus ita eſſe, non ſequitur tamen, depereunte formâ juxta etiam perire accidentia, propterea quod cauſæ illi recedenti, ſuccedit è veſtigio alia ſimilis omnino ſufficiens ad conſervandum eundem numero effectum abſque in-

terruptione: Poſtremo, quod non ex defectu proprii ſubjecti in nihilum recidit quantitas aliáque id genus accidentia, probatur quia ſubjectum quantitatis eſt aut compoſitum, aut forma, aut materia; quod compoſitum non ſit, ex eo liquet, quod accidens quod eſt in compoſito attingit ſimul ſuâ unione et materiam et formam per modum unius, at vero quantitas non poteſt ullo modo attingere animam rationalem, dum hæc ſpiritualis ſit, et effectus formalis quantitatis, hoc eſt extentionis quantitativæ minime capax; porro quod forma non ſit ſubjectum ejus, ex ſupradictis ſatis eſt perſpicuum: reſtat igitur ut materia ſola ſit ſubjectum quantitatis, atque ita præciditur omnis interitus illatio in quantitate. Quod pertinet ad id quod vulgo affertur de cicatrice, argumentum efficaciſſimum eſſe cenſeo; quis enim mihi fidem adeo extorqueat, ut credam eam in cadavere plane diverſam eſſe ab ea quæ fuit nuperrime in vivo, cum nulla ſubſit ratio, nulla neceſſitas corrigendi ſenſus noſtri, qui raro quidem hallucinatur circa proprium objectum; citiuſque ego et facilius audirem de Larvis, deque Empuſis mira commemorantem, quam cerebroſos hoſce Philoſophaſtros de accidentibus ſuis de novo procreatis ſtulte et inſubide obgannientes. Etenim calorem, cæteraſque animalis qualitates intenſibiles et remiſſibiles eaſdem prorſus pernovimus in ipſo mortis articulo, et poſt mortem itidem; quorſum enim deſtruerentur hæ, cum aliæ ſimiles ſint producendæ? huc accedit, quod ſi de novo procrearentur, ad tempus non adeo exiguum durarent, neque etiam repente ad ſummum pervenirent intenſionis gradum, ſed paulatim et quaſi pedetentim. Adde quod vetuſtiſſimum ſit axioma, quantitatem ſequi materiam, et qualitatem formam. Potui quidem, immo ac debui huic rei diutius immorari, ac profecto neſcio an vobis, mihimet certe ipſe maximopere ſum tædio. Supereſt ut jam ad adverſariorum argumenta deſcen-

damus, quæ faxint Muſæ, ut ego in materiam primam ſi fieri poteſt, vel potius in nihilum redigam. Quod ad primum attinet, *Ariſtoteles* teſtimonium, quod dixerit in generatione non manere ſubjectum ſenſibile, occurrimus illud intelligi debere de ſubjecto completo et integro (i. e.) de ſubſtantiali compoſito, quod teſtatur *Philoponus* antiquus et eruditus Scriptor. 2. Quod inquit *Ariſt.* materia eſt nec quid, nec quantum, nec quale; hoc non dicitur quod nullâ quantitate aut qualitate afficiatur, ſed quia ex ſe, et in entitate ſua nullam aut quantitatem aut qualitatem includat. Tertio, ait *Ariſt.* deſtructis primis ſubſtantiis deſtrui omnia accidentia, quod ſane futurum non inficiamur ſi ipſi corruptæ ſubinde ſuccederet alia. Poſtremo, Formam inquit recipi in materiam nudam; hoc eſt, nuditate formæ ſubſtantialis. Adhuc incrudeſcit pugna, et nutat victoria, ſic enim inſtaurato prælio incurſant, materia quandoquidem ſit pura potentia, nullam habet eſſe præterquam illud quod emendicatâ formâ, unde non ſatis ex ſe valet ad ſuſtentanda accidentia, niſi prius ad minimum naturâ conjungatur formæ à qua τὸ εἶναι acceptum ferat; huic errori ſic mederi ſolent, materiam primam ſuum habere proprium eſſe, quod licet in genere ſubſtantiæ ſit incompletum, cum accidente tamen ſi conferatur eſſe ſimpliciter haud incommode dici poteſt. Quinetiam objiciunt materiam reſpicere formam ſubſtantialem ut actum primum, at accidentia ut actus ſecundarios. Reſpondeo, materiam reſpicere formam priùs ordine intentionis, non generationis aut executionis. Gliſcit jam atque efferveſcit contentio, et tanquam ad internecionem dimicaturi urgent nos acrius hunc ad modum: omnis proprietas manat active ab eſſentia ejus cujus eſt proprietas; quantitas autem hoc nequit, quia hæc dimanatio eſt aliqua efficientia, materia autem ſecundum ſe nullam habet efficientiam, cum ſit mere paſſiva; ergo, &c. Reſpondeo,

duobus modis poſſe intelligi naturalem conjunctionem materiæ cum quantitate, ratione ſolum potentiæ paſſivæ intrinſecus naturâ ſuâ poſtulantis talem affectionem; neque enim ulla impellit neceſſitas, ut omnis innata proprietas ſit debita ſubjecto ratione principii activi; namque interdum ſufficit paſſivum, quo modo multi opinantur motum eſſe naturalem cœlo. Secundo poteſt et intelligi per intrinſecam dimanationem activam, cum in ſe habeat veram et actualem eſſentiam. Sed nec adhuc omnis amiſſa ſpes victoriæ; iterum enim facto impetu adoriuntur, inferentes ideo formam mediâ quantitate in materiam recipi, quoniam ineſt materiæ prius: nos è contra aperte reclamamus huic ſequelæ, et nihilominus quo omnia poſſimus ſalva reddere, hac utimur diſtinctione, recipi formam in materiam mediâ quantitate ut diſpoſitione, ſeu conditione neceſſariâ, verum nullo modo tanquam potentiâ proxime receptivâ formæ. Ultimò, ſic arguunt, ſi quantitas inſit materiæ ſoli ſequitur eſſe ingenerabilem et incorruptibilem; quod videtur repugnare, quia motus per ſe fit ad quantitatem. At nos utique largimur conſequentiam, quippe revera quantitas eſt incorruptibilis quoad ſuam entitatem, licet quoad varios terminos poſſit incipere et deſinere eſſe per conjunctionem et diviſionem quantitatis, neque enim eſt per ſe motus ad quantitatis productionem, ſed ad accretionem; et nec eo fit quaſi nova quantitas incipiat eſſe in rerum natura, ſed eo quod una quantitas adjungatur alteri, et quæ erat aliena fit propria. Poſſem equidem plura argumenta ultro citroque proferre, quæ tamen tædii levandi gratia prætermitto; hic igitur ſatius erit receptui canere.

In Scholis Publicis.

Non dantur formæ partiales in animali præter totalem.

ROmani rerum olim Domini altiſſimum imperii faſtigium adepti ſunt, quale nec *Aſſyria* Magnitudo, nec Virtus *Macedonica*, unquam potuit attingere, quò nec futura Regum Majeſtas efferre ſe olim valebit: ſive ipſe *Jupiter* annis jam gravior, cœloque contentus ſuo in otium ſe tradere voluerit, commiſſis Populo Romano tanquam Diis terreſtribus rerum humanarum habenis; ſive hoc *Saturno* Patri in *Italiam* detruſo ad amiſſi cœli ſolatium conceſſerit, ut *Quirites* ejus nepotes, quicquid uſpiam eſt, terræ, mariſque potirentur. Utcunque certe non ultro largitus eſt hoc illis beneficium, ſed per aſſidua bella, perque longos labores ægre dedit, exploraturus opinor, an *Romani* ſoli digni viderentur, qui ſummi vices *Jovis* inter mortales gererent; itaque parce duriterque vitam degere coacti ſunt, quippe inchoatas pacis blanditias abrupit ſemper belli clamor, et circumcirca ſtrepitus armorum. Ad hæc, devictis quibuſque urbibus et provinciis præſidia imponere et ſæpius renovare neceſſe habuere, omnemque pene juventutem nunc in longinquam militiam, nunc in colonias mittere. Cæterùm non incruentam ſemper victoriam domum reportârunt, immo ſæpe funeſtis cladibus affecti ſunt. Siquidem *Brennus* Gallorum Dux vireſcentem modo *Romanam* gloriam pene delevit; et parum abfuit, quo minus divinitus creditum orbis moderamen abripuerit *Romæ Carthago* urbs nobiliſſima. Denique *Gothi* et *Vandalici* ſub *Alarico* Rege, *Hunnique* et *Panonii Attyla* et *Bleda* Ducibus totam inundantes *Italiam*, florentiſſimas imperii opes, ex tot bellorum ſpoliis aggeſtas, miſere, diripuere, *Romanos*

paulo ante Reges hominum turpi fugâ stravêre, ipsamque urbem, ipsam inquam *Romam*, solo nominis terrore ceperunt; quo facto nihil dici aut fingi potuit glorioſius, plane quasi ipsam victoriam aut amore captant, aut vi et armis exterrefactam in suas traxissent partes. Satis admirati estis Auditores, quorsum hæc omnia protulerim, jam accipite. Hæc ego quoties apud me recolo animoque colligo, toties cogito quantis viribus de tuenda veritate certatum sit, quantis omnium studiis, quantis vigiliis contenditur labantem ubique, et profligatam veritatem ab injuriis hostium asserere. Nec tamen prohiberi potest, quin fœdissima colluvies errorum invadat indies omnes disciplinas, quæ quidem tanta vi aut veneno pollet, ut vel niveæ veritati suam imaginem inducere valeat, aut sydeream veritatis speciem nescio quo fuco sibi adsciscere, quâ, ut videtur, arte et magnis Philosophis frequenter imposuit, et honores, venerationemque uni veritati debitam sibi arrogavit. Quod in hodierna quæstione videre poteritis, quæ quidem non instrenuos nacta est pugiles, eosque clari nominis, si relictis hisce partibus veritatem demereri mallent: Itaque nostræ nunc erit operæ, ut nudatum, plumisque emendicatis exutum errorem deformitati nativæ reddamus; quod ut expeditius fiat gravissimorum vestigiis Authorum insistendum esse mihi existimo, neque enim expectandum est, ut ego quicquam de meo adjiciam quod utique tot viros ingenio præstabiles fugit et præteriit: idcirco quod sufficit ad rem dilucidandam, expromam brevi, argumentoque uno atque altero tanquam aggere vallabo; tum si quid reclamat, atque obstat nostræ sententiæ diluam, ut potero; quæ tamen omnia paucis perstringam, et quasi extremis alis radam. Contra unitatem formæ, quam in una eademque materia statuere semper emunctiores Philosophi solent, varias opiniones subortas esse legimus, quidam enim plures in animali formas totales dari pertina-

citer contendunt, idque pro ſuo quiſque captu varie defendunt; alii totalem unicam, partiales vero multiplices ejuſdem materiæ hoſpitio excipi importunius aſſeverant. Cum illis ad tempus more bellico paciſcemur inducias, dum in hos omnem prælii vim atque impetum transferimus. Ponatur prima in acie *Ariſtoteles*, qui noſter plane eſt, quique ſub finem primi Libri de Anima, non occulte favet noſtræ Aſſertioni. Huic authoritati aliquot attexere argumenta non eſt longæ diſquiſitionis opus: præbet ſe mihi imprimis *Chryſoſtomus Javellus*, cujus è ſtercorario, nimirum horridulo et incompto ſtylo, Aurum et Margaritas effodere poſſimus, quæ ſi quis delicatus aſpernetur, in illum ſane aliquatenus belle quadrabit ille *Æſopici* Galli Apologus. In hunc ferme modum argumentatur; Diſtinctio illa et Organizatio partium diſſimilarium præcedere debet introductionem animæ, utpote quæ ſit actus corporis non cujuſlibet, ſed Phyſici organici; quapropter immediate ante productionem totalis formæ, neceſſe eſt corrumpi partiales illas niſi corruat penitus receptiſſimum illud Axioma, Generatio unius eſt alterius Corruptio; quarum productionem non ſequitur ſimilium præſentanea productio; id enim fruſtra foret, et ad Naturæ matris ſapientiam parum conveniens. Deinde poſteaquam omnis forma, ſive perfecta ſit, ſive imperfecta, tribuat eſſe ſpecificum, neceſſe eſt, ut quamdiu manet iſta forma, tamdiu res illa maneat eadem non variata ſecundum ſubſtantiam ſuam, proindéque ſuperveniet forma totalis tanquam accidens, non per generationem ſed per alterationem. Sequitur porro animam totalem ſive diviſibilem, ſive indiviſibilem, non ſufficere ad omnes partes animantis plene perfectéque informandas, quod ut largiamur nulla ſuadet ratio. Sequitur itidem unam formam ſubſtantialem eſſe quaſi diſpoſitionem proximam et permanentem ad aliam, quod veritatis abſonum eſt, quandoquidem

unaquæque forma conſtituit eſſentiam completam in genere ſubſtantiæ. Poſtremo, ſi in omnibus partibus puta hominis plurificientur formæ partiales, ex illis certe conſurget una integra diſtincta ab anima rationali, unde illa erit, aut forma inanimati ſeu corporeitatis, aut miſtionis (quam præter animam in homine dari ſane ultra quam credibile eſt) vel erit anima ſenſitiva, aut vegetativa, hoc autem affirmantem nullo modò audiat eruditior chorus Philoſophantium; cujus rei ampliori probatione ſuperſedeo, quoniam in confeſſo eſt, nec admodum accedit ad apicem cauſæ. Verum, quod caput eſt controverſiæ, objiciunt adverſarii, partem ab animali amputatam remanere actu poſt ſeparationem, non per formam totius cum ſit extra totum, nec per formam recens acquiſitam, cum nullum adſit agens, nulla perceptibilis actio, nulla prævia alteratio; ergo, actu exiſtit per formam propriam quam prius habebat, dum erat una in toto. Atque hoc argumento arietare ſe putant cauſam noſtram et funditus evertere: Cæterum non minus vere quam vulgariter ſolet reſponderi, formam de novo genitam, cum viliſſima ſit utpote cadaveris, et quaſi via ad reſolutionem, certe nec multum temporis, nec diſpoſitiones multas, nec ordinatam alterationem efflagitare. Quid ſi etiam cauſa aliqua univerſalis concurrat cum proximo temperamento ad inducendam qualemcunque formam ne materia reperiatur vacua? Quod autem multiplices viſantur in animali operationes, id non à formis diſtinctis partialibus petendum eſt, ſed ab animæ totalis eminentiâ, quæ quidem æquipollet formis ſpecie diſtinctis. Cæteras quæ occurrunt, levioris momenti objectiones ex compoſito præterire libet, neque enim jugulant; faciliuſque amoveri, et luculentius redargui poterunt, ſi forte inter diſputandum prolatæ fuerint in medium. Quocunque res redeat tametſi ego causâ cadam, cauſa non cadet: ſatis enim

ſuperque ſuo *Marte* valet ad ſe defendendam invicta ſemper Veritas; nec ad id alienis indiget adminiculis; et licet nobis aliquando ſuperari, et peſſum premi videatur, inviolatam tamen perpetuò ſervat ſe, et intactam ab erroris unguibus; in hoc Soli non abſimilis, qui ſæpe involutum ſe, et quaſi inquinatum nubibus oſtendit humanis oculis, cum tamen collectis in ſe radiis, totoque ad ſe revocato ſplendore puriſſimus ab omni labe colluceat.

In Feriis æſtivis Collegii, ſed concurrente, ut ſolet, tota fere Academiæ juventute.

ORATIO.

Exercitationes nonnunquam Ludicras Philoſophiæ ſtudiis non obeſſe.

CUm ex ea Urbe quæ caput urbium eſt, huc nuper me reciperem, Academici, deliciarum omnium, quibus is locus ſupra modum affluit, uſque ad ſaginam, prope dixerim, ſatur, ſperabam mihi iterum aliquando otium illud Literarium, quo ego vitæ genere etiam cœleſtes animas gaudere opinor; eratque penitus in animo jam tandem abdere me in Literas, et jucundiſſimæ Philoſophiæ perdius et pernox aſſidere; ita ſemper aſſolet Laboris et Voluptatis viciſſitudo amovere ſatietatis tædium, et efficere, ut intermiſſa repetantur alacrius. Cum his me incalentem ſtudiis repente avocavit, atque abſtraxit pervetuſti moris fere annua celebritas, juſſuſque ego ſum eam operam quam acquirendæ ſapientiæ primò deſtinâram, ad nugas transferre, et novas ineptias excogitandas: quaſi jam nunc non eſſent omnia ſtultorum plena, quaſi egregia illa, et non minus *Argo* decantata navis ſtultifera feciſſet naufragium, plane denique ac

ſi ipſi *Democrito* materia jam ridendi deeſſet. Verum date quæſo veniam, Auditores; hic enim hodiernus mos, utut ego liberius paulo ſum locutus, ſane quidem non eſt ineptus, ſed impenſe potius laudabilis, quod quidem ego jam mihi propoſui ſtatim luculentius patefacere. Quod ſi *Junius Brutus* ſecundus ille rei *Romanæ* conditor, magnus ille ultor regiæ libidinis, animum prope Diis immortalibus parem, et mirificam indolem ſimulatione vecordiæ ſupprimere ſuſtinuit; certe nihil eſt, cur me pudeat aliquantiſper μοροσοφῶς nugari, ejus præſertim juſſu, cujus intereſt, tanquam ædilis hos quaſi ſolennes ludos curare. Tum nec mediocriter me pellexit, et invitavit ad has partes ſubeundas veſtra, vos qui ejuſdem eſtis mecum Collegii, in me nuperrime comperta facilitas, cum enim ante præteritos menſes aliquam multos oratorio apud vos munere perfuncturus eſſem, putaremque lucubrationes meas qualeſcunque etiam ingratas propemodum futuras, et mitiores habituras judices *Æacum* et *Minoa*, quam è vobis fere quemlibet, ſane præter opinionem meam, præter meam ſi quid erat ſpeculæ, non vulgari ſicuti ego accepi, imo ipſe ſenſi, omnium plauſu exceptæ ſunt, immo eorum, qui in me alias propter ſtudiorum diſſidia eſſent prorſus infenſo et inimico animo: generoſum utique ſimultatis exercendæ genus, et regio pectore non indignum; ſiquidem cum ipſa amicitia plerumque multa inculpate facta detorquere ſoleat, tunc profecto acris et infeſta inimicitia errata forſitan multa, et haud pauca ſine dubio indiſerte dicta, leniter et clementius quam meum erat meritum interpretari non gravabatur. Jam ſemel unico hoc exemplo vel ipſa demens ira mentis compos fuiſſe videbatur, et hoc facto furoris infamiam abluiſſe. At vero ſummopere oblector, et mirum in modum voluptate perfundor, cum videam tantâ doctiſſimorum hominum frequentiâ circumfuſum me, et undique ſtipatum: Et rurſus tamen cum

in me deſcendo, et quaſi flexis introrſum oculis meam tenuitatem ſecretus intueor, equidem ſæpius mihimet ſoli conſcius erubeſco et repentina quædam ingruens mœſtitia ſubſilientem deprimit et jugulat lætitiam. Sed nolite Academici, ſic me jacentem et conſternatum, et acie oculorum veſtrorum tanquam de cœlo tactum, nolite quæſo ſic deſerere; erigat me ſemianimum, quod poteſt, et refocillet veſtri favoris aura, ita fiet, ut, vobis authoribus, non admodum grave ſit hoc malum; at remedium mali vobis exhibentibus, eo jucundius et acceptius; adeo ut mihi fuerit perquam gratum ſic ſæpius exanimari, modo liceat à vobis recreari me toties et refici. At ô interim ſingularem in vobis vim, atque eximiam virtutem, quæ tanquam haſta illa *Achillea*, *Vulcani* munus, vulnerat et medicatur! Cæterum nec miretur quiſpiam, ſi ego tot eruditione inſignes viros, totumque pene Academiæ florem huc confluxiſſe, tanquam inter aſtra poſitus triumphem; vix etenim opinor plures olim *Athenas* adventâſſe ad audiendum duos Oratores ſummos *Demoſthenem* et *Æſchinem* de principatu eloquentiæ certantes, nec eam unquam fœlicitatem contigiſſe peroranti *Hortenſio*, nec tot tam egregie literatos viros condecorâſſe orantem *Ciceronem*; adeo ut quamvis ego hoc opus minus fœliciter abſolvero, erit tamen mihi honori non aſpernando in tanto concurſu conventuque præſtantiſſimorum hominum vel verba feciſſe. Atque hercle non poſſum ego nunc, quin mihi blandiuſcule plaudam qui vel *Orpheo*, vel *Amphione* multo ſim meo judicio fortunatior: hi enim chordulis ſuavi concentu adſonantibus digitos tantum docte et perite admovebant; eratque in ipſis fidibus, et in apto dextroque manuum motu æqualis utrinque pars dulcedinis: atqui ego ſi quid hodie laudis hinc reportavero, ea ſane et tota erit et vere mea, tantoque nobilior, quanto ingenii opus vincit ac præſtat manuum artificium. Deinde hi ſaxa, et feras, ſylvaſque ad ſe

trahebant, et ſi quos homines, rudes illos et agreſtes: at ego doctiſſimas mihi deditas aures, et ab ore meo pendentes video. Noviſſime agreſtes illi, et feræ jam ſatis notam et complures exauditam ſequebantur nervorum harmoniam; vos vero huc rapuit, et jam detinet ſola expectatio. Sed tamen Academici, hîc vos imprimis commonefactos volo, me non hæc glorioſius crepuiſſe; utinam enim mihi vel in præſentia concederetur melleum illud, ſeu verius Nectareum Eloquentiæ flumen quicquid unquam *Attica* vel *Romana* ingenia imbuebat olim, et quaſi cœlitus irrorabat, utinam mihi liceret omnem penitus *Suadæ* medullam exugere, et ipſius etiam *Mercurii* ſcrinia ſuffurari, omneſque elegantiarum loculos funditus exinanire, quo poſſim aliquid tanta expectatione, tam præclaro cœtu, tam denique terſis et delicatis auribus dignum adferre. Ecce, Auditores, quo me raptat et impellit vehementiſſimus ardor et prolubium placendi vobis, quippe de improviſo me provectum ſentio in ambitionem quandam, ſed eam ſane piam, et honeſtum, ſi hoc fieri poteſt, Sacrilegium. Et certè exiſtimo haudquaquam mihi opus eſſe Muſarum auxilium implorare et expoſcere, iis enim me circumſeptum puto, qui Muſas omnes ſpirant et Gratias, totumque reor *Helicona*, et quæcunque ſunt alia Muſarum delubra ad hunc diem celebrandum omnes ſuos effudiſſe alumnos; adeo ut credibile ſit jam nunc propter eorum abſentiam lugere et defloreſcere *Parnaſſi* Lauros; unde profecto fruſtra erit Muſas, et Charites, et Libentias uſquam terrarum quæritare, quam in hoc loco; quod ſi ita ſit, neceſſe eſt protinus ipſam Barbariem, Errorem, Ignorantiam, et omne illud Muſis inviſum genus quam celerrimè aufugere ad aſpectum veſtrum, et ſub diverſo longe cœlo abſcondere ſeſe; atque deinde quidem quid obſtat, quo minus quicquid eſt barbaræ, incultæ et obſoletæ locutionis abigatur extemplò ab Oratione mea, atque ego afflatu

veſtro, et arcano inſtinctu diſertus et politus ſubito evadam. Utcunque tamen vos, Auditores, obteſtor, ne quem veſtrûm pœniteat meis pauliſper vacâſſe nugis; ipſi enim Dii omnes, cœleſtis politiæ curâ ad tempus depoſitâ, depugnantium homunculorum ſpectaculo ſæpius interfuiſſe perhibentur; aliquoties etiam humiles non dedignati caſus, et paupere hoſpitio excepti, fabas et olera narrantur eſitâſſe. Obſecro itidem ego vos, atque oro, Auditores optimi, ut hoc meum qualequale conviviolum ad ſubtile veſtrum et ſagax palatum faciat. Verum etiamſi ego permultos noverim Sciolos quibus uſitatiſſimum eſt, ſi quid ignorârunt, id ſuperbe et inſcite apud alios contemnere, tanquam indignum cui operam impendant ſuam; quemadmodum hic Dialecticam inſulſe vellicat, quam nunquam aſſequi potuerit; ille Philoſophiam nihili facit, quia ſcilicet formoſiſſima Dearum Natura nunquam illum tali dignata eſt honore, ut ſe nudam illi præbuerit intuendam: Ego tamen Feſtivitates et Sales, in quibus quoque perexiguam agnoſco facultatem meam, non gravabor, ut potero, laudare; ſi prius hoc unum addidero, quod ſane arduum videtur, et minime proclive, me jocos hodie ſeriò laudaturum. Atque id non immeritò quidem, quid enim eſt quod citius conciliet, diutiuſque retineat amicitias, quam amœnum et feſtivum ingenium? et profecto cui deſunt ſales, et lepores, et politulæ facetiæ, haud temere invenietis cui ſit gratus et acceptus. Nobis autem, Academici, ſi quotidiani moris eſſet indormire et quaſi immori Philoſophiæ, et inter dumos et ſpinas Logicæ conſeneſcere citra ullam enim relaxationem, et nunquam conceſſo reſpirandi loco, quid, quæſo, aliud eſſet philoſophari, quam in *Trophonii* antro vaticinari, et *Catonis* plus nimio rigidi Sectam ſectari; immo dicerent vel ipſi ruſticani, ſinapi nos victitare. Adde quod, quemadmodum qui luctæ et campeſtri ludo aſſueſcunt ſe, multo cæteris valentiores

redduntur, et ad omne opus paratiores; ita pariter uſu venit, ut per hanc ingenii palæſtram corroboretur nervus animi, et quaſi melior ſanguis et ſuccus comparetur, utque ipſa indoles limatior fiat acutiorque, et ad omnia ſequax et verſatilis. Quod ſi quis urbanus et lepidus haberi nolit, ne ſis hoc illi ſtomacho ſi paganus et ſubruſticus appelletur; et probe novimus illiberale quoddam genus hominum, qui cum ipſi prorſus inſulſi ſint et infeſtivi, ſuam tacite ſecum æſtimantes vilitatem et inſcitiam, quicquid forte urbanius dictitatum audiunt, id ſtatim in ſe dici putant; digni ſane quibus id vere eveniat, quod injuriâ ſuſpicantur, ut ſcilicet omnium dicteriis everberantur, pene uſquedum ſuſpendium cogitent. Sed non valent iſtæ hominum quiſquiliæ urbanitatis elegantulæ licentiam inhibere. Vultis itaque me Auditores, rationis fundamento fidem exemplorum ſuperſtruere? ea utique mihi abunde ſuppetunt, primus omnium occurrit *Homerus* ille oriens, et *Lucifer* cultioris literaturæ, cum quo omnis eruditio tanquam Gemella nata eſt; ille enim interdum à Deorum conſiliis et rebus in Cœlo geſtis divinum revocans animum, et ad facetias divertens, murium et ranarum pugnam lepidiſſime deſcripſit. Quinetiam *Socrates*, teſte *Pythio*, ſapientiſſimus ille mortalium, jurgioſam uxoris moroſitatem ſæpenumero quam urbane perſtrinxiſſe fertur. Omnia deinde veterum Philoſophorum diverbia ſale ſparſa, et lepore venuſto paſſim legimus referta; et certe hoc unum erat quod antiquos omnes Comœdiarum et Epigrammatum Scriptores, et Græcanicos et Latinos, æternitate nominis donavit. Quinimo accepimus, *Ciceronis* jocos et facetias tres Libros à *Tyrone* conſcriptos impleviſſe. Et cuique jam in manibus eſt ingenioſiſſimum illud *Moriæ* encomium non infimi Scriptoris opus, multæque aliæ clariſſimorum hujus memoriæ Oratorum de rebus ridiculis extant haud infacetæ proluſiones.

Vultis ſummos Imperatores, et Reges, et fortes viros? Accipite *Periclem*, *Epaminondam*, *Ageſilaum*, et *Philippum Macedonem*, quos (ut *Gelliano* more loquar) feſtivitatum et falsè dictorum ſcatuiſſe memorant Hiſtorici: Ad hos *Caium Lælium*, *Pub. Cor. Scipionem*, *Cneium Pompeium*, *C. Julium* et *Octavium Cæſares*, quos in hoc genere omnibus præſtitiſſe coætaneis author eſt *M. Tullius*. Vultis adhuc majora nomina? ipſum etiam *Jovem* reliquoſque Cœlites inter epulas et pocula jucunditati ſe dantes inducunt Poetæ ſagaciſſimi veritatis adumbratores. Veſtrâ demum, Academici, utar tutelâ et patrocinio, quod mihi erit omnium adinſtar; quippe quam non diſpliceant vobis ſales et joculi; indicat ſatis tantus hodie veſtrum factus concurſus, et hoc ſane unumquodque caput mihi annuere videtur; nec mirum eſt mehercle feſtam hanc et mundulam urbanitatem omnes probos, ſimulque claros viros ſic oblectare, cum et ipſa inter ſplendidos virtutum *Ariſtotelicarum* ordines ſublimis ſedeat, et velut in *Panthæo* quodam Diva cum Divis Sororibus colluceat. Sed forte non deſunt quidam Barbati Magiſtri tetrici oppido et difficiles, qui ſe magnos *Catones*, nedum Catunculos putantes, vultu ad ſeveritatem *Stoicam* compoſito, obſtipo nutantes capite anxie querantur omnia nunc dierum commiſceri, et in deterius perverti et loco Priorum *Ariſtotelis* ab initiatis recens baccalaureis exponendorum, ſcommata et inanes nugas inverecunde et intempeſtive jactari; hodiernum quoque exercitium à majoribus noſtris ſine dubio recte et fideliter inſtitutum ob inſignem aliquem, ſive in Rhetorica, ſive in Philoſophia fructum inde percipiendum, nunc nuper in inſipidos ſales perperam immutari. At vero his quod reſpondeatur ad manum mihi eſt, et in procinctu; Sciant enim illi, ſi neſciant, Literas, cum leges Reipub. noſtræ Literariæ primum eſſent latæ, ab exteris regionibus vix has in

oras fuiſſe advectas: idcirco cum Græcæ et Latinæ Linguæ peritia impendio rara eſſet et inſolens, expediebat eò acriori ſtudio, et magis aſſiduis exercitationibus ad eas eniti et aſpirare: nos autem quandoquidem ſuperioribus noſtris pejus ſumus morati, melius eruditi, oportebit relictis quæ haud multam habent difficultatem ad ea ſtudia accedere, ad quæ et illi contuliſſent ſe, ſi per otium licuiſſet; nec vos præteriit primos quoſque legumlatores duriora paulo ſcita, et ſeveriora quam ut ferri poſſint ſemper edere ſolere, ut deflectentes et paululum relapſi homines in ipſum rectum incidant. Denique mutatâ nunc omnino rerum facie, neceſſe eſt multas leges, multaſque conſuetudines ſi non antiquari et obſoleſcere, coanguſtari ſaltem nec per omnia ſervari. Verum ſi leves iſtiuſmodi nugæ palam defenſitatæ fuerint et approbatæ, publicamque demeruerint laudem (ſic enim arduis ſuperciliis ſolent dicere) nemo non averſo ab ſana et ſolida eruditione animo eum ad ludicra ſtatim et hiſtrionalem prope levitatem adjunget, adeo ut ipſa Philoſophorum ſpatia pro doctis et cordatis nugatores emiſſura ſint vel nimis et ſcurris proteriores. At vero ego exiſtimo eum qui jocis inſubidis ſic ſolet capi, ut præ iis ſeria et magis utilia plane negligat, eum inquam, nec in hac parte, nec in illa poſſe admodum proficere: non quidem in ſeriis, quia ſi fuiſſet ad res ſerias tractandas naturâ comparatus, factuſque, credo non tam facile pateretur ſe ab iis abduci; nec in nugatoriis, quia vix queat ullus belle et lepide jocari, niſi et ſerio agere prius addidicerit. Sed vereor, Academici, ne longius æquo deduxerim Orationis filum, nolo excuſare quod potui, ne inter excuſandum ingraveſcat culpa. Jam oratoriis ſoluti legibus proſiliemus in Comicam licentiam. In qua ſi forte morem meum, ſi rigidas verecundiæ leges tranſverſum, quod aiunt, digitum egreſſus fuero, ſciatis Academici, me in veſtram gratiam exuiſſe

antiquum meum, et parumper depoſuiſſe: aut ſi quid ſolute, ſi quid luxurianter dictum erit, id quidem non mentem et indolem meam, ſed temporis rationem et loci genium mihi ſuggeſſiſſe putetis. Itaque, quod ſimile ſolent exeuntes implorare Comœdi, id ego inceptans flagito. Plaudite, et ridete.

Proluſio.

LAboranti, ut videtur, et pene corruenti ſtultorum rei ſummæ, equidem neſcio quo merito meo Dictator ſum creatus. At quorſum ego? cum Dux ille, et Anteſignatus omnium Sophiſtarum et ſedulò ambiverit hoc munus, et fortiſſime potuerit adminiſtrare; ille enim induratus Miles ad quinquaginta pridem Sophiſtas ſudibus breviculis armatos per agros *Barwellianos* ſtrenue duxit, et obſeſſurus oppidum ſatis militariter aquæductum disjecit, ut per ſitim poſſet oppidanos ad deditionem cogere; at vero abiiſſe nuper hominem valde doleo, ſiquidem ejus diſceſſu nos omnes Sophiſtas non ſolum ἀκεφάλους reliquit, ſed et decollatos. Et jam fingite, Auditores, quamvis non ſint *Aprilis* Calendæ, feſta adeſſe *Hilaria*, matri Deum dicata, vel Deo Riſui rem divinam fieri. Ridete itaque et petulanti ſplene ſuſtollite cachinnum, exporrigite frontem, et uncis indulgete naribus, ſed naſo adunco ne ſuſpendite; profuſiſſimo riſu circumſonent omnia, et ſolutior cachinnus hilares excutiat lachrymas, ut iis riſu exhauſtis ne guttulam quidem habeat dolor quâ triumphum exornet ſuum. Ego profecto ſi quem nimis parce diducto rictu ridentem conſpexero, dicam eum ſcabros et carioſos dentes rubigine obductos, aut indecoro ordine prominentes abſcondere, aut inter prandendum hodie ſic oppleviſſe abdomen, ut non audeat ilia ulterius diſtendere ad

risum, ne præcinenti ori succinat, et ænigmata quædam nolens affutiat sua non *Sphinx* sed *Sphincter* anus, quæ medicis interpretanda non *Oedipo* relinquo; nolim enim hilari vocis sono obstrepat in hoc cœtu posticus gemitus: Solvant ista Medici qui alvum solvunt. Si quis strenuum et clarum non ediderit murmur, eum ego asseverabo tam gravem et mortiferum faucibus exhalare spiritum, ut vel *Ætna*, vel *Avernus* nihil spiret tetrius; aut certe allium aut porrum comedisse dudum, adeo ut non audeat aperire os, ne vicinos quosque fœtido halitu enecet. At vero absit porro ab hoc cœtu horrendus et tartareus ille sibili sonus, nam si hîc audiatur hodie, credam ego Furias et *Eumenides* inter vos occulte latitare, et angues suos colubrosque pectoribus vestris immisisse, et proinde *Athamanteos* Furores vobis inspiravisse. At enimvero, Academici, vestram ego in me benevolentiam demiror atque exosculor, qui me audituri per flammas et ignes irrupistis in hunc locum. Hinc enim in ipso limine: scintillans ille noster *Cerberus* astat, et fumido latratu horribilis, flammeoque coruscans baculo favillas pleno ore egerit; illinc ardens et voracissimus Fornax noster luridos eructat ignes, et tortuosos fumi globos evolvit, adeo ut non sit difficilius iter ad inferos vel invito *Plutone:* et certe nec ipse *Jason* minori cum periculo boves illos *Martis* πυριπνέοντας aggressus est. Jamque Auditores, credite vos in cœlum receptos, posteaquam evasistis purgatorium, et nescio quo novo miraculo ex fornace calida salvi prodiistis, neque sane mihi in mentem venit ullius Herois cujus fortitudinem commode possim vestræ æquiparare, neque enim *Bellerophontes* ille ignivomam *Chimæram* animosius debellavit, nec validissimi illi Regis *Arthuri* pugiles, igniti et flammigerantis Castelli incantamenta vicerunt facilius et dissiparunt; atque hinc subit, ut puros mihi Auditores et lectissimos pollicear, si quid enim fæcis huc

advenerit poſt explorationem camini, ego ſtatim dixero ignes noſtros janitores eſſe fatuos. At fœlices nos et incolumes perpetuo futuros! *Romæ* enim ad diuturnitatem imperii ſempiternos ignes ſollicite et religioſe ſervabant, nos vigilibus et vivis ignibus cuſtodimur: Quid dixi vivis et vigilibus? id ſane improviſo lapſu prætervolavit, quippe nunc melius commemini, eos primo crepuſculo extinguere ſeſe, et non niſi claro ſudo ſeſe reſuſcitare. Attamen ſpes eſt, tandem iterum domum noſtram poſſe inclareſcere, cum nemo inficias iverit duo maxima Academiæ Luminaria noſtro collegio præſidere; quamvis illi nuſquam majori forent in honore quam *Romæ*; ibi enim vel virgines Veſtales inextinctos eos, et inſomnes totas noctes ſervarent, vel forte ordini Seraphico initiarentur flammei fratres. In hos denique optime quadrat Hemiſtichion illud *Virgilianum*, Igneus eſt ollis vigor: immo pene inductus ſum ut credam *Horatium* horum noſtrorum ignium mentionem feciſſe, major enim horum, dum ſtat inter conjugem et liberos, micat inter omnes velut inter ignes Luna minores. Non poſſum autem præterire fædum *Ovidii* errorem, qui ſic cecinit, *Nataque de flamma corpora nulla vides*. Videmus enim paſſim oberrantes igniculos hoc noſtro igne genitos, hoc ſi negaverit *Ovidius*, neceſſum habebit uxoris pudicitiam vocare in dubium. Ad vos redeo, Auditores; Ne vos pœniteat tam moleſti et formidoloſi itineris, ecce convivium vobis apparatum! eccas menſas ad luxum *Perſicum* extructas, et cibis conquiſitiſſimis onuſtas, qui vel *Apicianam* gulam oblectent et deliniant! Ferunt enim *Antonio* et *Cleopatræ* octo integros apros in epulis appoſitos, vobis autem primo forculo hem quinquaginta ſaginatos apros cerviſiâ conditaneâ per triennium maceratos, et tamen adhuc adeo calloſos, ut vel caninos dentes delaſſare valeant. Dein totidem optimos boves inſigniter caudatos famulari noſtro

igni præ foribus recens aſſos; ſed vereor ne omnem ſuccum in patinam exudaverint. Ab his tot etiam en vitulina capita, ſane craſſa et carnoſa, ſed adeo pertenui cerebro, ut non ſufficiat ad condimentum. Tum quidem et hœdos plus minus centum, ſed puto crebriori *Veneris* uſu nimium macros: Arietes aliquot expectavimus ſpecioſis et patulis cornubus, ſed eos Coqui noſtri nondum ſecum attulerunt ex oppido. Si quis aves mavult, habemus innumeras, turundis, et offis, et ſcobinato caſeo diu altiles: Inprimis, neſcio quod genus avium tam ingenio, quam plumâ viride, unde eas è regione Pſittacorum ſuſpicor aſportatas; quæ quia gregatim ſemper volitant, et eodem fere loco nidulantur, eodem etiam diſco apponentur; iis vero parce velim veſcamini, quia præterquam quod admodum crudi ſint, et nihil in ſe habeant ſolidi nutrimenti, ſcabiem etiam comedentibus protrudunt (modo vera tradit Comeſtor.) Jam vero libere et genialiter epulamini; hic enim præſto eſt miſſus quem vobis præ omnibus commendo, prægrandis ſcilicet Gallinago, pertriennalem faginam adeo unguinoſæ pinguedinis, ut illi vix ſatis largum ſit unum ferculum ampliſſimum, roſtro eouſque prælongo et eduro, ut impune poſſit cum Elephante aut Rhinocerote certamen ingredi; eam autem in hunc diem commode obtruncavimus, propterea quod prægrandium Simiorum more incepit puellis inſidiari, et vim inferre mulieribus. Hunc ſubſequuntur aves quædam *Hibernicæ*, neſcio quo nomine; ſed inceſſu et corporis filo gruibus perſimiles, quamvis utplurimum ſoleant in poſtremam menſam aſſervari; hic quidem eſt novus et rarus magis quam ſalutaris cibus: his itaque abſtineatis moneo, ſunt enim efficaciſſimi (modo vera tradit Comeſtor) ad generandos pediculos inguinales: has igitur arbitror ego agaſonibus utiliores futuras; nam cum ſint naturæ vividæ, vegetæ, et ſaltaturientes, ſi equis ſtrigoſis per podi-

cem ingerantur, reddent eos protinus vivaciores et velociores quam ſi decem vivas anguillas in ventre haberent. Anſeres etiam complures aſpicite, et hujus anni et ſuperiorum argutos valde, et ranis Ariſtophanicis vocaliores; quos quidem facile dignoſcetis; mirum enim eſt ni ſe jam prodiderint ſibilando, ſtatim fortaſſe audietis. Ova inſuper aliquot habemus, ſed ea κακοῦ κόρακος; Frugum vero nihil præterquam mala et meſpila, eaque infœlicis arboris, nec ſatis matura, præſtabit itaque iterum ad Solem ſuſpendi. Videtis apparatus noſtros, quæſo vos, quibus palato ſunt, commeſſamini. Verum hariolor dicturos vos, epulas haſce, veluti nocturnæ illæ dapes quæ à Dæmone veneficis apparantur, nullo condiri ſale, vereorque ne diſcedatis jejuniores quam veniſtis. Verum ad ea pergo quæ ad me propius attinent. *Romani* ſua habuere Floralia, Ruſtici ſua Patilia, Piſtores ſua Fornacalia, nos quoque potiſſimum hoc tempore rerum et negotiorum vacui, *Socratico* more ludere ſolemus. Itaque hoſpitia Leguleiorum ſuos habent, quos vocant Dominos, vel hinc indicantes quam ſint honoris ambitioſi. Nos autem, Academici, ad paternitatem quamproxime accedere cupientes id ficto nomine uſurpare geſtimus, quod vero non audemus ſaltem nonniſi in occulto; quemadmodum puellæ nuptias luſorias et puerperia ſolenniter fingunt, earum rerum quas anhelant et cupiunt, umbras captantes et amplectentes. Quorſum autem eo, qui proxime ſe circumegit, anno intermiſſa fuerit hæc ſolennitas, ego ſane haud poſſum divinare; niſi quod ii qui patres futuri erant, adeo ſtrenue ſe geſſerint in oppido, ut is cui id negotii dabatur, tantorum miſertus laborum ultro juſſerit eos ab hac cura otioſos eſſe. At vero unde eſt quod ego tam ſubito factus ſum Pater? Dii veſtram fidem! Quid hoc eſt prodigii *Pliniana* exuperantis portenta! numnam ego percuſſo angue

Tyreſiæ fatum expertus ſum? ecqua me *Theſſala* ſaga magico perfudit unguento? an denique ego à Deo aliquo vitiatus, ut olim *Cnæeus*, virilitatem pactus ſum ſtupri pretium, ut ſic repente ἐκ θηλείας εἰς ἄῤῥενά ἀλλα χθείην ἄν? A quibuſdam, audivi nuper Domina. At cur videor illis parum maſculus? Ecquis *Priſciani* pudor? itane propria quæ maribus fœmineo generi tribuunt inſulſi Grammaticaſtri! ſcilicet quia Scyphos capaciſſimos nunquam valui pancratice haurire; aut quia manus tenendâ ſtivâ non occaluit, aut quia nunquam ad meridianum Solem ſupinus jacui ſeptennis bubulcus; fortaſſe demum quod nunquam me virum præſtiti, eo modo quo illi Ganeones: verum utinam illi poſſint tam facile exuere aſinos, quam ego quicquid eſt fœminæ; at videte quam inſubide, quam incogitate mihi objecerint id, quod ego jure optimo mihi vertam gloriæ. Namque et ipſe *Demoſthenes* ab æmulis adverſariiſque parum vir dictus eſt. Q. itidem *Hortenſius* omnium Oratorum poſt *M. Tullium*, clariſſimus, *Dionyſia* Pſaltria appellatus eſt à *L. Torquato*. Cui ille, *Dionyſia*, inquit, malo equidem eſſe, quam quod tu *Torquate*, ἄμουσος ἀγροδίαιτος, ἀπρόσυτος. Ego vero quicquid hoc Domini aut Dominæ eſt à me longe amolior atque rejicio, niſi in roſtris atque ſubſelliis veſtris, Academici, dominari non cupio. Quis jam prohibebit me quin lætar tam auſpicato et fœlici omine, exultemque gaudio me tantis viris ejuſdem opprobrii ſocietate conjunctum! Interea ut bonos omnes et præſtantes ſupra invidiam poſitos arbitror, ita hos lividos adeo omnium infimos puto, ut ne digni ſint qui maledicant. Ad filios itaque pater me converto, quorum cerno ſpecioſum numerum, et video etiam lp idulos nebulones occulto nutu me patrem fateri. De nominibus quæritis? Nolo ſub nominibus ferculorum filios meos epulandos vobis tradere, id enim *Tantali*

et *Lycaonis* feritati nimium eſſet affine; nec membrorum inſignibo nominibus, ne putetis me pro integris hominibus tot fruſta hominum genuiſſe; nec ad vinorum genera eos nuncupare volupe eſt, ne quicquid dixero, ſit ἀπροσδιόνυσον, et nihil ad *Bacchum;* volo ad prædicamentorum numerum nominatos, ut ſic et ingenuos natales et liberalem vitæ rationem exprimam; et eadem opera curabo, uti omnes ad aliquem gradum ante meum obitum provecti ſint. Quod ad Sales meos nolo ego edentulos, ſic enim tritos, et veteres dicatis, et aniculam aliquam tuſſientem eos expuiſſe: proinde credo neminem ſales meos dentatos inculpaturum, niſi qui ipſe nullos habet dentes, ideoque reprehenſurum, quia non ſunt ipſius ſimiles. Et certe in præſens ego exoptarem obtigiſſe mihi *Horatii* ſortem, nempe ut eſſem ſalſamentarii filius, tunc enim ſales mihi eſſent ad unguem, vos etiam ſale ita pulchre defricatos dimitterem, ut noſtros milites qui nuper ab Inſula *Reana* capeſsêre fugam non magis pœniteret ſalis petiti. Non libet mihi in conſilio vobis exhibendo, mei gnati, gnaviter eſſe operoſo, ne plus operæ vobis erudiendis quam gignendis inſumpſiſſe videar, tantum caveat quiſque ne ex filio fiat nepos: liberique mei ne colant liberum, ſi me velint patrem. Si qua ego alia præcepta dedero, ea linguâ vernaculâ proferenda ſentio; conaborque pro viribus ut omnia intelligatis. Cæterum exorandi ſunt mihi *Neptunus, Apollo, Vulcanus,* et omnes Dii Fabri, uti latera mea vel tabulatis corroborare, vel ferreis laminis circumligare velint. Quinetiam et ſupplicanda mihi eſt Dea *Ceres,* ut quæ humerum eburneum *Pelopi* dederit, mihi pariter latera pene abſumpta reparare dignetur. Neque enim eſt cur miretur quiſlibet, ſi poſt tantum clamorem et tot filiorum genituram paulo infirmiora ſint. In his itaque ſenſu *Neroniano* ultra quam ſatis

eſt, moratus ſum: nunc Leges Academicas veluti *Romuli* muros tranſiliens à Latinis ad Anglicana tranſcurro. Vos quibus iſtæc arrident, aures atque animos nunc mihi attentos date.

In Sacrario habita pro Arte

ORATIO.

Beatiores reddit Homines Ars quam Ignorantia.

TAmetſi mihi, Auditores, nihil magis jucundum ſit atque optabile aſpectu veſtro aſſiduâque togatorum hominum frequentiâ, hoc etiam honorifico dicendi munere, quo ego vice unâ atque alterâ apud vos non ingratâ operâ perfunctus ſum; tamen, ſi quod res eſt fateri liceat, ſemper ita fit, ut, cum neque meum ingenium, nec ſtudiorum ratio ab hoc Oratorio genere multum abhorreat, ego vix unquam meâ voluntate, aut ſponte ad dicendum accedam; mihi ſi fuiſſet integrum, vel huic veſpertino labori haud illibenter equidem parſiſſem: nam quoniam ex Libris et Sententiis doctiſſimorum hominum ſic accepi, nihil vulgare, aut mediocre in Oratore, ut nec in Poeta poſſe concedi, eumque oportere, qui Orator eſſe meritò et haberi velit, omnium Artium, omneſque Scientiæ circulari quodam ſubſidio inſtructum et conſummatum eſſe; id quando mea ætas non fert, malui jam prius ea mihi ſubſidia comparando, longo et acri ſtudio illam laudem veram contendere, quàm properato et præcoci ſtylo falſam præripere. Quâ animi cogitatione et conſilio dum æſtuo totus indies, et accendor, nullum unquam ſenſi gravius impedimentum et moram, hoc frequenti interpellationis damno; nihil vero magis aluiſſe ingenium, et, contra

quam in corpore fit, bonam ei valetudinem conservâsse erudito et liberali otio. Hunc ego divinum *Hesiodi* somnum, hos nocturnos *Endymionis* cum Luna congressus esse crediderim; hunc illum duce *Mercurio Promethei* secessum in altissimas Montis *Caucasi* solitudines ubi sapientissimus Deûm atque hominum evasit, utpote quem ipse *Jupiter* de Nuptiis *Thetidis* consultem isse dicatur. Testor ipse lucos, et flumina, et dilectas villarum ulmos, sub quibus æstate proxime præteritâ (si Dearum arcana eloqui liceat) summam cum Musis gratiam habuisse me jucundâ memoriâ recolo; ubi et ego inter rura et semotos saltus velut occulto ævo crescere mihi potuisse visus sum. Hic quoque eandem mihi delitescendi copiam utique speravissem, nisi intempestive prorsus interposuisset se importuna hæc dicendi molestia, quæ sic ingrate arcebat sacros somnos, sic torsit animum in aliis defixum, et inter præruptas Artium difficultates sic impedivit et oneri fuit, ut ego amissâ omni spe persequendæ quietis mœstus cogitare cœperim, quam procul abessem ab ea tranquillitate quam mihi primò Literæ pollicebantur, acerbam fore inter hos æstus et jactationes vitam, satius esse vel omnes Artes dedidicisse. Itaque vix compos mei, temerarium cœpi consilium laudandæ Ignorantiæ, quæ nihil prorsus haberet harum turbarum; proposuique in certamen utra suos cultores beatiores redderet Ars an Ignorantia? Nescio quid est, noluit me meum sive fatum, sive genius ab incepto Musarum amore discedere; imo et ipsa cæca sors tanquam derepente prudens providensque facta hoc idem noluisse visa est; citius opinione meâ Ignorantia suum nacta est patronum, mihi Ars relinquitur defendenda. Gaudeo sane sic illusum me, nec me pudet vel cæcam Fortunam mihi restituisse oculos; hoc illi nomine gratias habeo. Jam saltem illam laudare licet, cujus ab amplexu divulsus eram, et quasi absentis desiderium sermone

conſolari; jam hæc non plane interruptio eſt, quis enim interpellari ſe dicat, id laudando et tuendo quod amat, quod approbat, quod magnopere aſſequi velit. Verum, Auditores, ſic ego exiſtimo in re mediocriter laudabili maxime elucere vim Eloquentiæ; quæ ſummam laudem habent, vix ullo modo, ullis limitibus Orationis contineri poſſe, in his ipſa ſibi officit copia, et rerum multitudine comprimit et coanguſtat expandentem ſe elocutionis pompam; hac ego argumenti fœcunditate nimia laboro, ipſæ me vires imbecillum, arma inermem reddunt; delectus itaque faciendus, aut certe enumeranda verius quam tractanda quæ tot noſtram cauſam validis præſidiis firmam ac munitam ſtatuunt: nunc illud mihi unice elaborandum video, ut oſtendam quid in utraque re, et quantum habeat momentum ad illam in quam omnes ferimur, beatitudinem; in qua contentione facili certe negotio verſabitur Oratio noſtra, nec admodum eſſe puto metuendum quid poſſit Scientiæ Inſcitia, Arti Ignorantia objicere; quamvis hoc ipſum quod objiciat, quod verba faciat, quod in hac celebritate Literatiſſimæ Concionis vel hiſcere audeat, id totum ab arte precariò vel potius emendicato habet. Notum hoc eſſe reor, Auditores, et receptum omnibus, magnum mundi opificem, cætera omnia cum fluxu et caduca poſuiſſet, homini præter id quod mortale eſſet, divinam quandam auram, et quaſi partem ſui immiſcuiſſe, immortalem, indelebilem lethi et interitus immunem; quæ poſtquam in terris aliquandiu tanquam cœleſtis hoſpes, caſte, ſancteque peregrinata eſſet, ad nativum cælum ſurſum evibraret ſe, debitamque ad ſedem et patriam reverteretur: proinde nihil merito recenſeri poſſe in cauſis noſtræ beatitudinis, niſi id et illam ſempiternam, et hanc civilem vitam aliquâ ratione reſpiciat. Ea propemodum ſuffragiis omnium ſola eſt contemplatio, quâ ſine adminiſtro corpore ſeducta et quaſi

conglobata in se mens nostra incredibili voluptate immortalium Deorum ævum imitatur, quæ tamen sine arte tota infrugifera est et injucunda, imo nulla. Quis enim rerum humanarum divinarumque ἰδέας intueri digne possit aut considerare, quarum ferme nihil nôsse queat, nisi animum per artem et disciplinam imbutum et excultum habuerit; ita prorsus ei cui Artes desunt, intercluſus esse videtur omnis aditus ad vitam beatam: ipsam hanc animam altæ sapientiæ capacem et prope inexplebilem, aut frustra nobis Deus, aut in pœnam dedisse videtur, nisi maxime voluisset nos ad excelsam earum rerum cognitionem sublimes eniti, quarum tantum ardorem naturâ humanæ menti injecerat. Circumspicite quaqua potestis universam hanc rerum faciem, illam sibi in gloriam tanti operis summus Artifex ædificavit; quanto altius ejus rationem insignem, ingentem fabricam, varietatem admirabilem investigamus, quod sine arte non possumus, tanto plus authorem ejus admiratione nostra celebramus, et veluti quodam plausu persequimur, quod illi pergratum esse, certum ac persuasissimum habeamus. Ecquid, Auditores, putabimus tanta immensi ætheris spatia æternis accensa atque distincta ignibus, tot sustinere concitatissimos motus, tanta obire conversionum itinera ob hoc unum ut lucernam præbeant ignavis et pronis hominibus? et quasi facem præferant nobis infra torpentibus et desidiosis? nihil inesse tam multiplici fructuum herbarumque proventui, præterquam fragilem viriditatis ornatum? Profecto si tam injusti rerum æstimatores erimus, ut nihil ultra crassum sensus intuitum persequamur, non modo serviliter et abjecte, sed inique et malitiose cum benigno numine egisse videbimur; cui per inertiam nostram, et quasi per invidiam titulorum magna pars, et tantæ potentiæ veneratio penitus intercidet. Si igitur dux et inchoatrix nobis ad beatitudinem sit eruditio, si potentissimo nu-

mini juſſa et complacita, et ejus cum laude maxime conjuncta, certe non poteſt ſui cultores non efficere vel ſumme beatos. Neque enim neſcius ſum, Auditores, contemplationem hanc quâ tendimus ad id quod ſumme expetendum eſt, nullum habere poſſe veræ beatitudinis guſtum ſine integritate vitæ, et morum innocentia; multos autem vel inſigniter eruditos homines nefarios extitiſſe, præterea iræ, odio, et pravis cupiditatibus obedientes; multos è contra literarum rudes viros probos atque optimos ſe præſtitiſſe; quid ergo? Num beatior Ignorantia? minime vero. Sic itaque eſt, Auditores, paucos fortaſſe doctrinâ præſtabiles ſuæ civitatis corruptiſſimi mores et illiteratorum hominum colluvies in nequitiam pertraxere, unius perdocti et prudentis viri induſtriâ multos mortales ab arte impolitos in officio continuit: nimirum una domus, vir unus arte et ſapientia præditus, velut magnum Dei munus toti Reipub. ſatis eſſe poſſit ad bonam frugem. Cæterum ubi nullæ vigent Artes, ubi omnis exterminatur eruditio, ne ullum quidem ibi viri boni veſtigium eſt, graſſatur immanitas atque horrida barbaries; hujus rei teſtem appello non civitatem unam, aut provinciam, non gentem, ſed quartam orbis terrarum partem *Europam*, quâ totâ ſuperioribus aliquot ſæculis omnes bonæ Artes interierant, omnes tunc temporis Academias præſides diu Muſæ reliquerant; pervaſerat omnia, et occupârat cæca inertia, nihil audiebatur in Scholis præter inſulſa ſtupidiſſimorum Monachorum dogmata, togam ſcilicet nacta, per vacua noſtra et pulpita, per ſqualentes Cathedras jactitavit ſe prophanum et informe monſtrum, Ignorantia. Tum primum lugere Pietas, et extingui Religio et peſſum ire, adeo ut ex gravi vulnere, ſero atque ægre vix in hunc uſque diem convaluerit. At vero, Auditores, hoc in Philoſophia ratum, et antiquum eſſe ſatis conſtat, omnis artis, omniſque ſcientiæ percep-

tionem solius intellectus esse, virtutum ac probitatis domum atque delubrum esse voluntatem. Cum autem omnium judicio intellectus humanus cæteris animi facultatibus princeps et moderatrix præluceat tum et ipsam voluntatem cæcam alioqui et obscuram suo splendore temperat et collustrat, illa veluti Luna, luce licet alienâ. Quare demus hoc tandem, et largiamur ultro potiorem esse ad beatam vitam virtutem sine arte, quam artem sine virtute; at ubi semel fœlici nexu invicem consociatæ fuerint, ut maxime debent, et sæpissime contingit, tum vero statim vultu erecto atque arduo superior longe apparet, atque emicat scientia, cum rege et imperatore intellectu in excelso locat se, inde quasi humile et sub pedibus spectat inferius quicquid agitur apud voluntatem; et deinceps in æternum excellentiam et claritudinem, majestatemque divinæ proximam facile sibi asserit. Age deflectamus ad civilem vitam, quid in privata, quid in publica proficiat utraque videamus; taceo de arte quod sit pulcherrimum juventutis honestamentum, ætatis virilis firmum præsidium, senectutis ornamentum atque solatium. Prætereo et illud multos apud suos nobiles, etiam *P. R.* principes post egregia facinora, et rerum gestarum gloriam ex contentione et strepitu ambitionis ad literarum studium tanquam in portum ac dulce perfugium se recipisse; intellexere nimirum senes præstantissimi jam reliquam vitæ partem optimam optime oportere collocari; erant summi inter homines, volebant his artibus non postremi esse inter Deos; petierant honores, nunc immortalitatem; in debellandis imperii hostibus longe aliâ militiâ usi sunt, cum morte maximo generis humani malo conflictaturi, ecce quæ tela sumpserint, quas legiones conscripserint, quo commeatu instructi fuerint. Atqui maxima pars civilis beatitudinis in humana societate et contrahendis amicitiis fere constituta est; doctiores plerosque difficiles,

inurbanos, moribus incompositis, nullâ fandi gratiâ ad conciliandos hominum animos multi queruntur: fateor equidem, qui in studiis fere seclusus atque abditus est, multo promptius esse Deos alloqui quam homines, sive quod perpetuo fere domi est apud superos infrequens rerum humanarum et vere peregrinus, sive quod assiduâ rerum divinarum cogitatione mens quasi grandior facta in tantis corporis angustiis difficulter agitans se minus habilis sit ad exquisitiores salutationum gesticulationes; at si dignæ atque idoneæ contigerint amicitiæ nemo sanctius colit; quid enim jucundius, quid cogitari potest beatius illis doctorum et gravissimorum hominum colloquiis, qualia sub illa platano plurima sæpe fertur habuisse divinus *Plato*, digna certe quæ totius confluentis generis humani arrecto excipiantur silentio; at stolide confabulari, alios aliis ad luxum et libidines morem gerere ea demum ignorantiæ est amicitia, aut certe amicitiæ ignorantiâ. Quinetiam si hæc civilis beatitudo in honesta liberaque oblectatione animi consistit, ea profecto doctrinæ et arti reposita est voluptas, quæ cæteras omnes facile superet; quid omnem cœli syderumque morem tenuisse, omnes aeris motus et vicissitudines, sive augusto fulminum sonitu, aut crinitis ardoribus inertes animos perterrefaciat, sive in nivem et grandinem obrigescat, sive denique in pluvia et rore molli et placidus descendat; tum alternantes ventos perdidicisse, omnesque halitus aut vapores quos terra aut mare eructat; stirpium deinde vires occultas, metallorumque calluisse, singulorum etiam animantium naturam, et si fieri potest, sensus intellexisse; hinc accuratissimam corporis humani fabricam et medicinam; postremo divinam animi vim et vigorem, et si qua de illis qui Lares, et Genii, et Dæmonia vocantur ad nos pervenit cognitio? Infinita ad hæc alia, quorum bonam partem didicisse licuerit, antequam ego cuncta enumeraverim. Sic

tandem, Auditores, cum omnimoda semel eruditio suos orbes confecerit, non contentus iste spiritus tenebricoso hoc ergastulo eousque late aget se, donec et ipsum mundum, et ultra longe divinâ quadam magnitudine expatiatâ compleverit. Tum demum plerique casus atque eventus rerum ita subito emergent, ut ei, qui hanc arcem sapientiæ adeptus est, nihil pene incautum, nihil fortuitum in vita possit accidere; videbitur sane is esse, cujus imperio et dominationi astra obtemperent, terra et mare obsecundent, venti tempestatesque morigeræ sint; cui denique ipsa Parens Natura in deditionem se tradiderit, plane ac si quis Deus abdicato mundi imperio, huic jus ejus, et leges, administrationemque tanquam præfectori cuidam commisisset. Huc quanta accedit animi voluptas, per omnes gentium historias et loca pervolare Regnorum, Nationum, Urbium, Populorum status mutationesque ad prudentiam, et mores animadvertere: hoc est, Auditores, omni ætati quasi vivus interesse, et velut ipsius temporis nasci contemporaneus; profecto cum nominis nostri gloriæ in futurum prospeximus, hoc erit ab utero vitam retro extendere et porrigere, et nolenti fato anteactam quandam immortalitatem extorquere. Mitto illud cui quid potest æquiparari? Multarum Gentium oraculum esse, domum quasi templum habere, esse quos Reges et Respublicæ ad se invitent, cujus visendi gratiâ finitimique exterique concurrant, quem alii vel semel vidisse quasi quoddam bene meritum glorientur; hæc studiorum præmia, hos fructus eruditio suis cultoribus in privata vita præstare, et potest, et sæpe solet. At quid in publica? Sane ad Majestatis fastigium paucos evexit laus doctrinæ, nec probitatis multò plures. Nimirum, illi apud se regno fruuntur, omni terrarum ditione longe gloriosiori: et quis sine ambitionis, infamiâ geminum affectat regnum? addam hoc tamen amplius, duos tan-

tum adhuc fuiſſe qui quaſi cœlitus datum univerſum terrarum orbem habuere, et ſupra omnes Reges et Dynaſtas æquale Diis ipſis partiti ſunt imperium, *Alexandrum* nempe magnum et *Octavium Cæſarem*, eoſque ambos Philoſophiæ alumnos. Perinde ac ſi quoddam electionis exemplar divinitus exhibitum eſſet hominibus, quali potiſſimum viro clavum et habenas rerum credi oporteret. At multæ reſp. ſine literis, rebus geſtis et opulentiâ claruere. *Spartanorum* quidem, qui ad literarum ſtudium contulerint ſe, pauci memorantur; *Romani* intra urbis mœnia Philoſophiam ſero receperunt; at illi Legiſlatore uſi ſunt *Lycurgo*, qui et philoſophus fuit et Poetarum adeo ſtudioſus, ut *Homeri* ſcripta per *Ioniam* ſparſa ſummâ curâ primus collegerit. Hi poſt varios in urbe motus et perturbationes ægrè ſe ſuſtentare valentes, ab *Athenis* eâ tempeſtate artium ſtudio florentiſſimis, Leges Decemvirales, quæ et duodecim tabulæ dictæ ſunt, miſſis legatis emendicarunt. Quid ſi hodiernos *Turcas* per opima *Aſiæ* regna rerum late potitos omnis literaturæ ignaros nobis objiciant? Equidem in ea repub. (ſi tamen crudeliſſimorum hominum per vim et cædem arreptâ potentiâ, quos unum in locum ſceleris conſenſus convocavit, continuo reſpub. dicenda ſit) quod in ea ad exemplum inſigne ſit nil audivi, parare vitæ commoda, tueri parta, id Naturæ debemus, non Arti; aliena libidinoſe invadere, ſibi mutuo ad rapinam auxilio eſſe, in ſcelus conjurare, id Naturæ pravitati. Jus quoddam apud eos exercetur; nec mirum: cæteræ virtutes facile fugantur, juſtitia vere regia, ad ſui cultum impellit, ſine qua vel injuſtiſſimæ ſocietates cito diſſolverentur. Nec omiſerim tamen, *Saracenos Turcarum* propemodum conditores non *armis magis quam bonarum literarum* ſtudiis imperium ſuum propagaſſe. Sed ſi antiquitatem repetamus, inveniemus non inſtitutas modo ab Arte, ſed fundatas olim fuiſſe reſpub-

licas. Antiquiſſimi quique gentium indigenæ in ſylvis et montibus erraſſe dicuntur, ferarum ritu pabuli commoditatem ſequuti, vultu erecti, cætera proni, putâſſes præter formæ dignitatem nihil non commune cum beſtiis habuiſſe; eadem antra, iidem ſpecus cœlum et frigora defendebant; nulla tunc urbs, non ædes marmoreæ, non aræ Deorum, aut fana collucebant, non illic fas ſanctum, nondum jura in foro dicebantur, nulla in nuptiis tæda, non chorus, nullum in menſa geniali carmen, nullum ſolenne funeris, non luctus, vix tumulus defunctos honeſtabat; nulla convivia, nulli ludi, inauditus citharæ ſonus, ipſa tunc omnia aberant, quibus jam inertia ad luxum abutitur. Cum repente Artes et Scientiæ, agreſtia hominum pectora cœlitus afflabant, et imbutos notitiâ ſui in una mœnia pellexere. Quamobrem certe quibus authoribus urbes ipſæ primum conditæ ſunt, dein ſtabilitæ legibus poſt conſiliis munitæ poterunt iiſdem etiam gubernatoribus quam diutiſſime fœliciſſimeque conſiſtere. Quid autem ignorantia? ſentio, Auditores, caligat, ſtupet, procul eſt, effugia circumſpicit, vitam brevem queritur, artem longam; immo vero tollamus duo magna ſtudiorum noſtrorum impedimenta, alterum artis male traditæ, alterum noſtræ ignaviæ, pace *Galeni*, ſeu quis alius ille fuit; totum contra erit, vita longa ars brevis; nihil arte præſtabilius, adeoque laborioſius, nihil nobis ſegnius, nihil remiſſius; ab operariis et agricolis nocturnâ et antelucanâ induſtriâ vinci nos patimur; illi in re ſordida ad vilem victum magis impigri ſunt, quam nos in nobiliſſima ad vitam beatam; nos cum ad altiſſimum atque optimum in humanis rebus aſpiremus, nec ſtudium ferre poſſumus, nec inertiæ dedecus; immo pudet eſſe id, quod non haberi nos indignamur. At valetudini cavemus à vigiliis et acri ſtudio: turpe dictu, animum incultum negligimus, dum corpori metuimus, cujus vires quis

non imminuat, quo majores acquirantur animo? quanquam certe qui hæc cauſantur perditiſſimi plerique, abjectâ omni temporis, ingenii, valetudinis curâ, comeſſando, belluæ marinæ ad morem potando, inter ſcorta et aleam pernoctando, nihilo ſe infirmiores factos queruntur. Cum itaque ſic ſe afficiant atque aſſueſcant, ut ad omnem turpitudinem ſtrenui atque alacres; ad omnes virtutis actiones et ingenii hebetes et languidi ſint, culpam in naturam aut vitæ brevitatem falſo et inique transferunt. Quod ſi modeſte ac temperanter vitam degendo, primos ferocientis ætatis impetus ratione et pertinaci ſtudiorum aſſiduitate mallemus edomare, cœleſtem animi vigorem ab omni contagione et inquinamento purum et intactum ſervantes; incredibile eſſet, Auditores, nobis poſt annos aliquot reſpicientibus quantum ſpatium confeciſſe, quam ingens æquor eruditionis curſu placido navigâſſe videremur. Cui et hoc egregium afferet compendium, ſi quis nôrit et artes utiles, et utilia in artibus recte ſeligere. Quot ſunt imprimis Grammaticorum et Rhetorum nugæ aſpernabiles? audias in tradenda arte ſua illos barbare loquentes, hos infantiſſimos. Quid Logica? Regina quidem illa artium ſi pro dignitate tractetur: At heu quanta eſt in ratione inſania! non hic homines, ſed plane Acanthides carduis et ſpinis veſcuntur. O dura *Meſſorum* ilia! Quid repetam illam, quam Metaphyſicam vocant *Peripatetici*, non artem, locupletiſſimam quippe me ducit magnorum virorum authoritas, non artem inquam plerumque, ſed infames ſcopulos, ſed *Lernam* quandam Sophiſmatum ad naufragium et peſtem excogitatam? hæc illa quæ ſupra memini togatæ ignorantiæ vulnera ſunt; hæc eadem cucullorum ſcabies etiam ad Naturalem Philoſophiam late permanavit: vexet Mathematicos demonſtrationum inanis gloriola; his omnibus quæ nihil profutura ſunt meritò contemptis et amputatis, admirationi

erit quot annos integros lucrabimur. Quid! quod Juriſprudentiam præſertim noſtram turbata methodus obſcurat, et quod pejus eſt, ſermo neſcio quis, *Americanus* credo, aut ne humanus quidem, quo cum ſæpe Leguleios noſtros clamitantes audiverim, dubitare, ſubiit quibus non eſſet humanum os et loquela, an et his ulli affectus humani adeſſent; vereor certe ut poſſit nos ſancta Juſtitia reſpicere, vereor ut querelas ullo tempore noſtras aut injurias intelligat, quorum linguâ loqui neſciat. Quapropter, Auditores, ſi nullum a pueritia diem ſine præceptis et diligenti ſtudio vacuum ire ſinamus, ſi in arte, aliena ſupervacanea otioſa ſapienter omittamus, certe intra ætatem *Alexandri* magni majus quiddam et glorioſius illo terrarum orbe ſubegerimus: tantumque aberit quo minus brevitatem vitæ, aut artis tædium incuſemus, ut flere et lachrymari promptius nobis futurum credam, ut illi olim, non plures ſupereſſe mundos de quibus triumphemus. Expirat Ignorantia, jam ultimos videte conatus et morientem luctam; Mortales præcipue gloriâ tangi, antiquos illos illuſtres longa annorum ſeries atque decurſus eum celebrârit, nos decrepito mundi ſenio, nos properante rerum omnium occaſu premi, ſi quid prædicandum æterna laude reliquerimus, noſtrum nomen in anguſto verſari, cujus ad memoriam vix ulla poſteritas ſuccedat, fruſtra jam tot Libros et præclara ingenii monumenta edi quæ vicinus mundi rogus cremârit. Non inficior illud eſſe poſſe veriſimile; at vero non morari gloriam cum bene feceris, id ſupra omnem gloriam eſt. Quam nihil beavit iſtos inanis hominum ſermo cujus ad abſentes et mortuos nulla voluptas, nullus ſenſus pervenire potuit? nos ſempiternum ævum expectemus quod noſtrorum in terris ſaltem benefactorum memoriam nunquam delebit; in quo, ſi quid hic pulchre meruimus, præſentes ipſi audiemus, in quo qui prius in hac vita continentiſſime actâ omne tem-

pus bonis artibus dederint, iiſque homines adjuverint, eos ſingulari et ſummâ ſupra omnes ſcientiâ auctos eſſe futuros multi graviter philoſophati ſunt. Jam cavillari deſinant ignavi quæcunque adhuc nobis in ſcientiis incerta atque perplexa ſint, quæ tamen non tam ſcientiæ, quam homini attribuenda ſunt; hoc eſt, Auditores, quod et illud neſcire *Socraticum* et timidam Scepticorum hæſitationem aut refellit, aut conſolatur, aut compenſat. Jam vero tandem aliquando quænam Ignorantiæ beatitudo? ſua ſibi habere, à nemine lædi, omni cura et moleſtia ſuperſedere, vitam ſecure et quiete, quoad poteſt, traducere; verum hæc feræ aut volucris cujuſpiam vita eſt quæ in altis et penitiſſimis ſylvis in tuto nidulum cœlo quamproximum habet, pullos educit, ſine aucupii metu in paſtum volat, diluculo, veſperique ſuaves modulos emodulatur. Quid ad hæc deſideratur æthereus ille animi vigor? Exuat ergo hominem, dabitur ſane *Circæum* poculum, ad beſtias prona emigret: Ad beſtias vero? at illæ tam turpem hoſpitem excipere nolunt, ſi quidem illæ ſive inferioris cujuſdam rationis participes, quod plurimi diſputârunt, ſive pollenti quodam inſtinctu ſagaces, aut artes, aut artium ſimile quoddam apud ſe exercent. Namque et Canes in perſequenda fera Dialecticæ non ignaros eſſe narratur apud *Plutarchum*, et ſi ad trivia forte ventum ſit, plane disjuncto uti Syllogiſmo. Luſciniam veluti præcepta quædam Muſices pullis ſuis tradere ſolere refert *Ariſtoteles;* unaquæque fere beſtia ſibi medica eſt, multæ etiam inſignia medicinæ documenta hominibus dedere. *Ibis Ægyptia* alvi purgandæ utilitatem, *Hippopotamus* detrahendi ſanguinis oſtendit. Quis dicat Aſtronomiæ expertes à quibus tot ventorum, imbrium, inundationum, ſerenitatis præſagia petantur? Quam prudenti et ſevera Ethica ſupervolantes montem *Taurum* anſeres obturato lapillis ore periculoſæ loquacitati moderantur; multa

formicis res domeſtica, civitas apibus debet; excubias habendi, triquetram aciem ordinandi rationem ars militaris gruum eſſe agnoſcit. Sapiunt altius beſtiæ, quam ut ſuo cœtu et conſortio ignorantiam dignentur; inferius detrudunt. Quid ergo? ad truncos et ſaxa. At ipſi trunci, ipſa arbuſta, totumque nemus ad doctiſſima *Orphei* carmina ſolutis quondam radicibus feſtinavêre. Sæpe etiam myſteriorum capaces, ut quercus olim *Dodoneæ*, divina Oracula reddidêre. Saxa etiam ſacræ Poetarum voci docilitate quâdam reſpondent: an et hæc aſpernantur à ſe Ignorantiam? Num igitur infra omne Brutorum genus, infra Stipites et Saxa, infra omnem Naturæ ordinem licebit in illo Epicureorum non eſſe requieſcere? Ne id quidem: quandoquidem neceſſe eſt, quod pejus, quod vilius, quod magis miſerum, quod infimum eſt, eſſe Ignorantiam? Ad vos venio, Auditores intelligentiſſimi, nam et ipſe ſi nihil dixiſſem, vos mihi tot non tam Argumenta, quam tela video, quæ ego in Ignorantiam uſque ad perniciem contorquebo. Ego jam Claſſicum cecini, vos ruite in prælium; ſummovete à vobis hoſtem hanc, prohibete veſtris porticibus et ambulacris; hanc ſi aliquid eſſe patiamini, vos ipſi illud eritis, quod noſtis omnium eſſe miſerrimum. Veſtra itaque hæc omnium cauſa eſt. Quare ſi ego jam multo fortaſſe prolixior fuerim, quam pro conſuetudine hujus loci liceret, præterquam quod ipſa rei dignitas hoc poſtulabat, dabitis et vos mihi veniam, opinor, Judices, quandoquidem, tanto magis intelligitis in vos quo ſim animo, quam veſtri ſtudioſus, quos Labores, quas Vigilias veſtrâ causâ non recusârim. Dixi.

End of Volume the Fifth.

PRINTED BY CHARLES WHITTINGHAM, CHISWICK,

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
REFERENCE DEPARTMENT

This book is under no circumstances to be taken from the Building

JUN [illegible] 19[illegible]
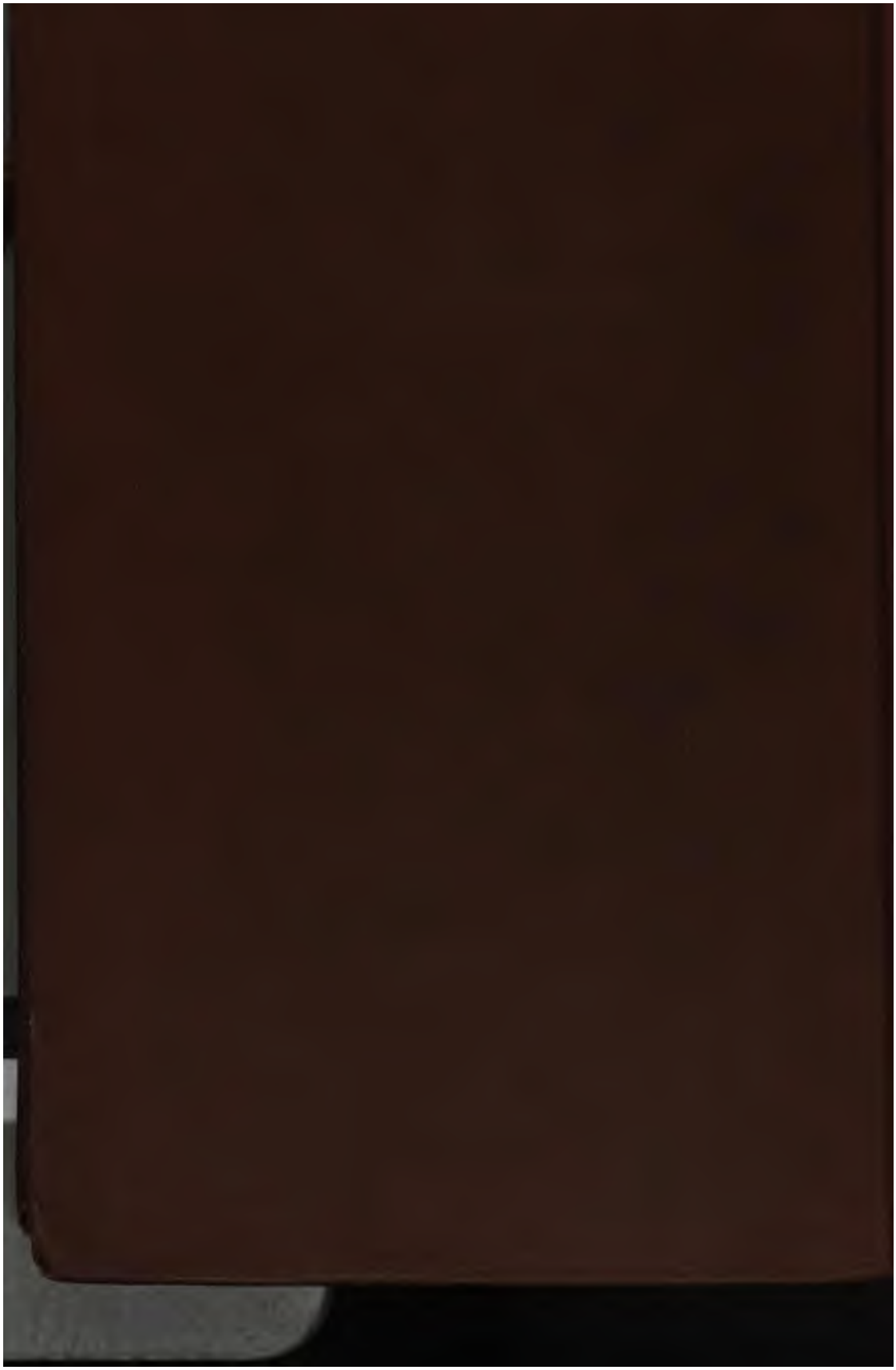
form 410